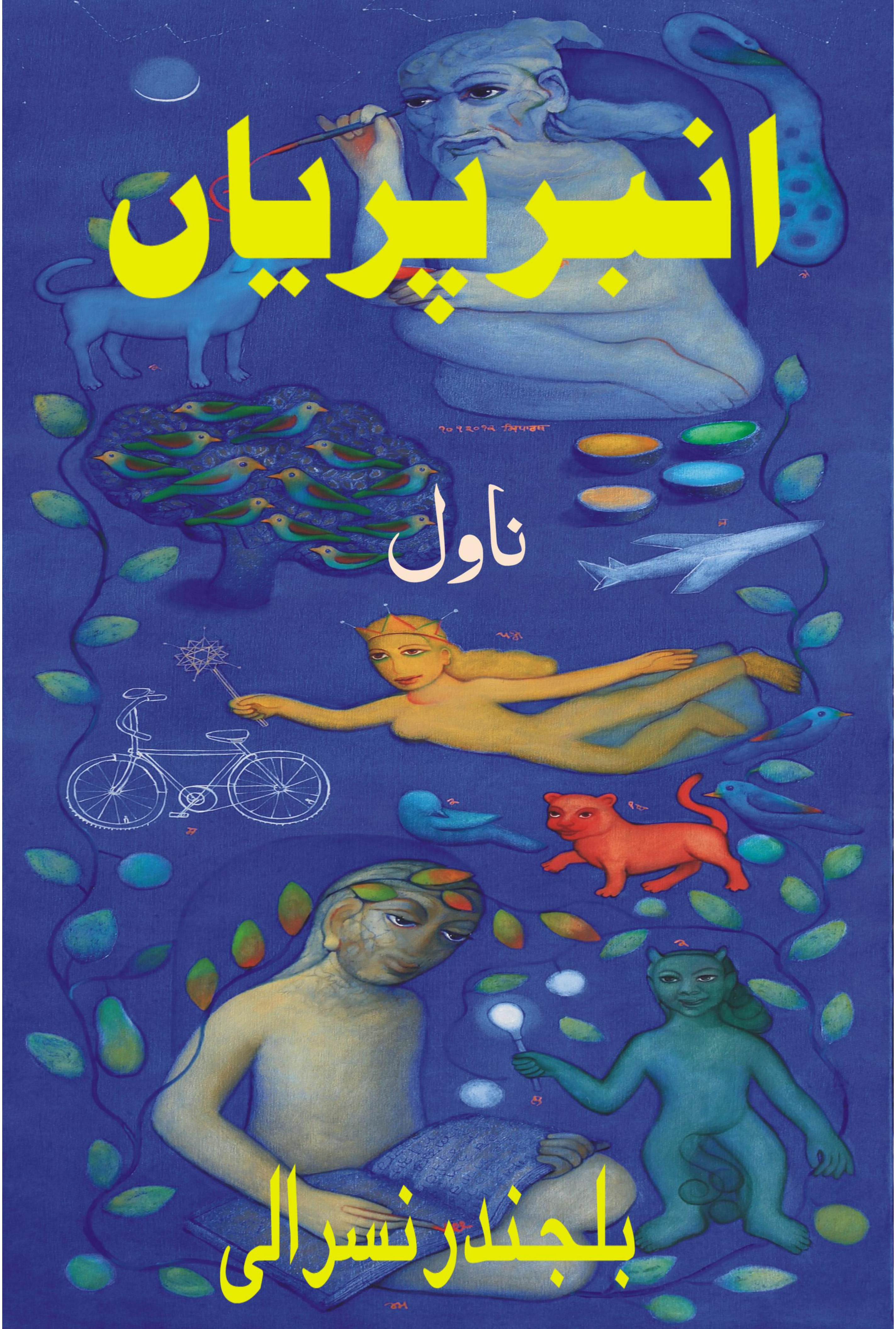
انبرپریاں



ناول

بلجندر نسرالی

انبر پریاں

ناول

بلجندر نسرالی

ترتیب

1

اتہاس دی لکھّ

شہید کرنیل سنگھ سرکاری سینئر سیکنڈری سکول دے ودیارتھیاں نوں لکچر دے کے امبر ویہلا ہو چکا سی۔ سکول دے ادھیاپکاں نال چاہ پانی پین توں بعد پرنسپل نے اسنوں پیسے دین دا یتن کیتا تاں امبر نے منع کر دتا۔ سکول والے لکچر اں دا محنتانہ اوہ نہیں لیندا سی۔ نالے جس سنستھا وچ اوہ پڑھیا سی اوس سنستھا توں اوہ پیسے کویں لے سکدا سی! پرانے ادھیاپکاں وچوں بہتے سیوا مکت ہو چکے سن، کجھ دی بدلی ہو گئی سی تے دو ادھیاپک اجے وی اتھے ہی پڑھا رہے سن۔ اوہناں وچوں ماسٹر نکا سنگھ اک سی۔ اس سکول دے ادھیاپکاں دی رہنمائی صدقہ ہی اوہ پہلاں کالج ادھیاپک تے پھر یونیورسٹی ادھیاپک بن سکیا سی۔ جدوں اوہ جالندھر دوردرشن توں 'رنگ پنجابی' پروگرام پیش کر داتاں اس سکول دے ادھیاپک بڑا مان کر دے۔ اوہ یاد کر دے کہ امبر نے 'کجھ بنن' دے مڈھلے لچھن اس سکول وچ ہی دکھاؤنے شروع کر دتے سن۔ اس سکول وچ ہی امبر نے اک نہنگ بابے دا لکچر سنیا سی۔ اوہ لکچر سنکے ہی امبر دا منہ کتاباں ولّ ہویا سی۔ اس نہنگ سنگھ بابے نوں شردھانجلی وجوں ہی امبر نے ایہہ لکچر لڑی شروع کیتی سی۔ بلکہ اوہ اپنے سکول وچ دیر نال آیا سی۔

ادھیاپکاں توں آگیا لے کے اوہ اپنے اتیت نوں چھوہن دا یتن کرن لئی سکول دا گیڑا مارن ترپیا۔ اک دو ادھیاپکاں نے نال ترن دا یتن کیتا پر امبر نے منع کر دتا۔

تردیاں-تردیاں اوہ اس تھاں آگیا، جتھے اوہ ادھی چھٹی ویلے کھیڈیا کر دے سن؛ جتھوں نیڑیوں اوہناں دے کھیتاں ولّ نوں اک کچا رستہ جاندا سی۔ کھیڈدیاں کھیڈدیاں مزبھیاں دے بھونے نے اسنوں 'ارجن دا' کیہا سی تے امبر کھجھ گیا سی۔ پنڈ وچ تاں اسدا مذاق اڈدا ہی سی ہن بھونا اسدا اپھاناں بیگانے پنڈاں دے منڈیاں ساہمنے لے رہا سی۔ ایہہ جاندیاں وی کہ بھونا اس نالوں تکڑا سی، امبر اس نوں چمبڑ گیا سی۔ تھوڑھی دیر دے جپھے بعد بھونے نے اسنوں لتّ پھسا کے تھلے سٹّ لیا سی۔ لڑائی روچک ہو گئی سی تے اوہناں نوں

دیکھن لئی نابھی پگاں، نیلے جھگیاں تے خاکی پجامیاں والے فوجی اوہناں دے دوآلے اکٹھے ہو گئے سن۔ اوہناں دیاں پگاں لتھ گئیاں سن۔ اوہناں دے ہتھ اک دوسرے دے جوڑیاں وچّ سن۔ اسے ویلے رستے توں لنگھدا اک ٹریکٹر رکیا سی، بند ہویا سی تے آواز آئی سی،

"اوئے منڈیو جھگڑے لڑ رہے نے ایہناں وچ ساڈا تاں نہیں؟"

" تھوڑا ای اے جی"، فوجی اکو آواز وچ بولے۔ اوہناں نے سویرے پریئر توں بعد پریڈ کیتی سی۔

"اپرا اے کہ تھلے؟" امر سنگھ نے پچھیا۔

"تھلے اے جی"، درشک سموہ پورا اتشاہت سی۔

"اپر والے نوں کہو کہ ایہنوں چنگی طرحاں بھنے"، بھونے وچ لوہڑے دا جوش آ گیا۔ اسنے اپنے والاں نوں چھڈوا کے امبر نوں مودھا کر کے اپنے سخت ہتھاں نال بھنا شروع کر دتا۔ گھاہ وچ دبیا امبر دا منہ صاف ہوا دے اک ساہ نوں وی ترس رہا سی۔ باپو ٹریکٹر لے کے جا چکا سی۔ ایہہ تاں اسے ویلے ماسٹر اس دے بھیجے منڈیاں نے اوہناں نوں چھڈوایا سی۔ چھڈواؤندے سمیں وی بھونا اسدے دو لتاں مار گیا۔ کھڑے ہو اوہناں نے اپنیاں پگاں اندازے جہے نال بنیاں۔ ماسٹر نکا سنگھ جماعت وچ ڈنڈا لئی کھڑھا سی۔ ادھی چھٹی ختم ہو گئی سی۔ چھیواں پیرڈ شروع ہو چکا سی۔ دوویں ڈر گئے سن۔ اک دی دوجی کٹّ ساہمنے انتظار کر رہی سی، دوجے دی پہلی کٹّ انتظار کر رہی سی۔ گھرے پین والی تیجی کٹّ اک دے چیتیاں دے دسحدیاں تے منڈرا رہی سی۔

اوہ آپو اپنے کپڑے جھاڑدے ہوئے جماعت ولّ ترے جا رہے سن۔ امبر واسطے اگلے درش وچ داخل ہونا اس لئی وی پیڑدائک سی کہ جماعت وچ چرنی بیٹھی ہوئی سی۔

امبر ادوں سانولے رنگ والا پتلا جیہا شکلوں صورتوں کسے گنتی وچ نہ آؤن والا منڈا سی۔ چرنیں شرم دی ماری اپنی کسے سہیلی نوں وی نہیں دسّ سکدی سی کہ امبر اس ولّ کس طرحاں جھاکدا سی۔ چرنی امبر نوں وی کجھ نہیں سی کہہ سکدی کیونکہ اکثر ہی اسنوں امبر دی

کاپی منگنی پیندی سی۔ پڑھائی وچ امبر جماعت وچ دوجے نمبر تے سی۔ پہلے نمبر تے رہن والا گوپی بھاویں چرنی دے پنڈ دا ہی سی پر کاپی کسے نوں نہیں دنداسی۔

ماسٹر نکا سنگھ دے پچھن تے لڑن دا کارن دوواں نے نہیں دسیا سی۔ بھونے توں وہلا ہو کے نکا سنگھ امبر ولّ ہو گیا۔

"چل ایہہ تاں کنجر روز اے کھاندا، توں کیوں ایہدے نال الجھیا؟ توں تاں پڑھن والیں؟" دوواں ہتھاں تے واری واری ڈنڈے کھاندیاں اوہ اپنی ہور ہی بے عزتی بارے سوچدا رہا۔ باہر کھلے وچّ لگیاں ہور جماعتاں دے ودیارتھی وی ایہہ نظارہ دیکھ رہے سن۔ امبر نوں پتہ سی کجھ ودیارتھیاں دے مناں وچ اس واسطے ہمدردی ہووےگی پر بہوتیاں لئی تاں ایہہ منورنجن ہی سی۔ ہمدردی بارے امبر نوں اس لئی پتہ سی کیونکہ اسنے خود کسے تے پیندی کٹّ دی خوشی کدے نہیں منائی سی۔

امبر نوں یاد نہیں سی کہ پچھلی وار اسنے ڈنڈے کدوں کھادھے سن۔ ماسٹر نکا سنگھ دا زور پورے دا پورا ڈنڈے وچ آ اتردا۔ ڈنڈا ہتھ تے وجدیاں ہی ہتھ وچوں سیک نکلدا۔ ہن چرنی دے ساہمنے ایہہ پیڑ ظاہر وی نہیں کیتی جا سکدی سی۔ اوہ بھونے وانگ ہائے کلاپ وی نہیں کر سکدا سی۔

ماسٹر نکا سنگھ نے پاٹھ پڑھن لئی کتاباں کھولن واسطے کیہا۔ ماسٹر نے کروڑیاں پنڈ والے ککو نوں پڑھن لا دتا۔ اگے ہمیشہ امبر پڑھدا سی۔ ککو ہر پنجویں ستویں شبد تے اڑ جاندا سی۔ ککو ماسٹر نکا سنگھ دی جونیئر کبڈی ٹیم دا ودھیا ریڈر سی۔ ماسٹر نے اسنوں ڈانٹ کے بٹھا دتا۔ اک کڑی پاٹھ دا اگلا حصہ پڑھن لگی۔ اسدی آواز مساں اسدے آلے دوآلے گھم رہی سی۔ ماسٹر نکا سنگھ نوں غصہ چڑھیا۔ امبر دیپ وانگ کوئی وی نہیں پڑھدا سی۔ ایہہ تاں خیر سریرک سکھیا دا پیرڈ سی پر امبر جدوں پنجابی والی جماعت وچ کہانی پڑھدا تاں وار تالاپاں نوں نکھیڑ کے ناٹکی انداز وچ بولدا سی۔ کویتا پڑھن ویلے پورے کاوک انداز وچ۔ ناٹک پڑھن ویلے اوہ ادھا کو تاں ایکٹر بن ہی جاندا سی۔ اسدی اپنی جماعت تاں منتر مگدھ ہو کے سندی ہی سی نیڑے بیٹھیاں ہور جماعتاں وی رچی لین لگّ جاندیاں۔

ادوں کسے نوں نہیں پتہ سی کہ ایہہ منڈا کالج وچ ہر سال بھاشن مقابلے دی ٹرافی جتیا کریگا؛ کسے نوں نہیں پتہ سی کہ ایہہ منڈا جدوں پروفیسر بنیگا تاں ہورناں جماعتاں دے ودیارتھی وی سنن واسطے آ کے بیٹھ جایا کرنگے۔ امبر نوں تاں خیر اس بارے کی پتہ ہو سکدا سی۔

"چل امبر دیپ توں پڑھ"، اخیر نکا سنگھ نوں امبر تے ہی آؤنا پیا سی۔

امبر پڑھن تاں لگ گیا پر اسنوں اپنی کٹّ بھلی نہیں سی۔ اسدی آواز وچ نکا سنگھ پرتی نفرت تے غصہ شامل سی۔ اسدی آواز وچ چرنی دے ساہمنے ہوئی بے عزتی دی شرم دا رلاوی شامل سی۔ اسدے قمیض دے دو بٹن ٹٹّ گئے سن، اس لئی اوہ کڑیاں والے پاسے توں تھوڑھا پاسہ وٹکے کھڑھا سی۔ جدوں کہ پچھلے پاسے وی گھاہ تے کھنڈی داہر اپن لگیا ہویا سی۔

امبر نوں ایہہ گلّ بہت بعد وچ سمجھ آئی کہ نکا سنگھ چنگا ادھیاپک سی۔ ادوں جدوں اوہ ملیر کوٹلے دے اک کالج وچ پروفیسر لگّ گیا سی۔ ایہہ جموں کشمیر یونیورسٹی جان توں پہلاں دی گلّ سی۔ اسدے یوتھ پھیسٹیولاں دے سرٹیفکیٹ دیکھ کے کالج دے پرنسپل نے اسنوں کالج دیاں ناٹک، سکٹّ اتے مائیم دیاں ٹیماں دا انچارج لگا دتا سی۔

"ساڈے کالج دے بچے، کالج واسطے انعام تاں کی لے کے آؤنے نے، بلکہ سٹیج اپر ڈائلاگ ہی بھلّ جاندے نے"، پرنسپل سرون سنگھ نے کیہا سی۔

"سر انعام بارے تاں میں وی وعدہ نہیں کردا پر اس گلّ دا یقین دواؤنا کہ ڈائلاگ نہیں بھلنگے"، امبر نے کیہا سی۔

امبر نے راتیں اٹھ اٹھ وجے تک محنت کرائی سی۔ ناٹک نوں اوتار سنگھ تاری دے دتے الاپ نے اپر چک دتا سی۔ تاری ادوں اجے سٹار گائک نہیں بنیا سی۔ ناٹک سیکنڈ آ گیا سی بھاویں اک کلاکار ڈائلاگ اس سال وی بھلّ گیا سی۔

اس سال امبر نوں سمجھ ایہہ آئی کہ اوہ جو کر رہا سی ایہہ استوں ماسٹر نکا سنگھ کروا رہا سی۔ نکا سنگھ کھڈاری تے کھڈارناں لبھدا ہندا سی تے امبر ودیارتھیاں وچوں ایکٹر تے ایکٹریساں تلاشدا سی۔ اسنوں ایہہ وی سمجھ آئی سی کہ بندے بندیاں اندر کس طرحاں سما جاندے ہن۔

اٹھویں پھر نوویں تے پھر دسویں اوہ ہر جماعت گوپی توں پچھے دوجے نمبر تے رہِ کے پاس کردا آیا۔ گوپی نان-میڈیکل وچ چلیا گیا سی تے امبر نے نادرہ بھین جی دے کہن تے کامرس لے لئی۔

"امبر دیپ میں تینوں چارٹڈ اکاؤنٹینٹ بنیا دیکھنا چاہندیاں،" نادرہ بھین جی نے کیہا سی۔

امبر اجے گیارویں وچ ہی پڑھدا سی کہ اسدے نال پڑھدے منڈے بلو نے دسیا سی کہ چرنی دے گھر دے اس واسطے منڈا لبھّ رہے سن۔ چرنی اگے پڑھن نہیں لگی سی۔ گلّ سندے سار امبر نوں ہتھاں پیراں دی پے گئی۔ اسنے بلو ہتھ دو سطراں لکھ کے بھیج دتیاں۔ اوہ چرنیں دا رشتہ چاہندا سی۔ چرنیں نے بلو نوں دسیا اسدے گھرے اسدے لساڑے والے جیجے دی چلدی سی۔ امبر اس نال گلّ کر کے دیکھ سکدا سی۔ امبر نے اسنوں گوری چٹی چرنی دی سہمتی سمجھیا سی۔ رشتے دی گلّ تاں اجے ہونی سی پر اسنوں چرنی دی سہمتی نے خوش کر دتا۔ شیشے وچّ دیکھدیاں اسنوں اپنا آپ کدے وی چنگا نہیں لگیا سی۔ چرنی دی سہمتی توں بعد شیشے وچ اوہ اپنے آپ نوں کجھ خوش ہو کے دیکھدا سی۔

پچھدا پچھاؤندا اوہ چرنی دی بھین دے سہرے گھر پہنچ گیا۔ سبھاء وچلے کالیپن نے استوں چنگے تے ماڑے دوویں طرحاں دے کم کرائے سن۔ لساڑا پنڈ کھنے توں ملیر کوٹلے والے روڈ تے اسدے پنڈ ایسڑو توں باراں تیراں کلومیٹر دور جوڑیپلاں لاگے پیندا سی۔ اوہ وڈے وڈے تختیاں تے کھلھے ویہڑے والے گھر دے باہر کھڑھا سی۔ اک بڑھی باہر آئی۔ اوہ امبر دی سمبھاوت سالی دی سسّ ہو سکدی سی۔ ماتا نے دسیا کہ گرتیگ سنگھ کھیتاں وچ واہی کر رہا سی۔ اسنے اسنوں کھیتاں دا پتہ ٹکانا وی سمجھا دتا۔ امبر نے گھر نوں روح بھر کے دیکھدیاں سوچیا 'جے چرنی دا جیجا منّ گیا تاں اس گھر نال اسدی دو پیڑھیاں دی سکیری پین والی سی۔'

اک تھاں پچھن توں بعد اوہ ماتادے دسی ہوئی تھاں پہنچ گیا۔ گرتیگ سنگھ ٹریکٹر نال واہی کر رہا سی۔ اسنے اپنا سکوٹر کھوہ والی ٹاہلی تھلے کھڑا کر دتا۔ ٹریکٹر چلا رہا بندہ اک اوپرے بندے نوں اپنے توڑ وچ آیا دیکھکے وار وار سر گھما کے جھاک رہا سی۔

امبر دے من وچ ایہہ سنسا اٹھیا کہ چرنی دا جیجا اسنوں غلط نہ سمجھ لوے۔ ایہہ وی ہو سکدے، آکھے، 'تیری زرت کویں ہوئی کسے دی کڑی بارے سوچن دی'، ہو سکدے چار بندے 'کٹھے کر لوے۔ ہو سکدے اسدے باپو تک ای گل پہنچ جاوے۔... ہو سکدے...۔ اسنوں چرنی دا ہتھ اپنے ہتھاں وچوں کھسکدا جاپیا۔ ایہہ سارے توکھلے ہنے اسے پل اپنا منہ دکھاؤن لگے سن۔ ادوں جدوں گرتیگ سنگھ دا ٹریکٹر چکر پورا کر کے نیڑے آ گیا سی تے اوہ ٹریکٹر بند کر کے اس ولّ تریا آ رہا سی۔ جیکر ایہہ سمبھاونا واں پہلاں دکھائی دتیاں ہندیاں تاں اوہ شاید آؤندا ہی نہ جاں کوئی ہور طریقہ سوچدا۔ پر ہن کجھ نہیں ہو سکدا سی۔ گرتیگ سنگھ اسدے نیڑے آ گیا سی تے اسنے پورے سوے وشواس نال پہلاں کیتی تیاری مطابق گلّ کرن دا فیصلہ کیتا۔

"بائی جی، ساسری کال! میں گرتیگ سنگھ جی نوں ملنا سی؟" امبر نے پہل وجوں کیہا۔

"ہاں جی میں ہی ہاں گرتیگ سنگھ"، بندے نے پرشن سوچک نظراں نال دیکھدیاں ہتھ ملایا۔ امبر نے اپنی سنکھیپ جان-پچھان کرائی۔

"میں جہڑی گلّ کرن آیا اوہ میری عمر دے حساب نال وڈی اے پر تسیں، جیکر تہانوں ٹھیک نہ لگے تاں، ناراض نہ ہویو،" اوہ ساہ لین لئی رکیا۔ گرتیگ سنگھ اس ولّ شکی نظراں نال دیکھی جا رہا سی۔ گرتیگ سنگھ دا اس دی کسے وی گلّ نال کوئی سنبندھ نہیں جڑدا سی۔

"تسیں کس کم آئے ہو؟" اسنے نرمائی نال پچھیا۔

"تہاڈی سالی چرنجیت میرے نال چھیویں توں دسویں تک پڑھی اے۔ میں اسنو نو پسند کر داں۔ میں چاہنا تسیں ساڈا رشتہ جوڑ دیؤ۔"

گرتیگ سنگھ سوچیں پے گیا۔ پھر پچھن لگا، "تہاڈی کوئی آپس وچ گل بات اے؟"

"نہیں، بالکل نہیں۔ تہاڈی کڑی نو نو تاں پتہ وی نی ہونا"، اسنے چرنی تے کوئی گلّ نہ آؤن دین دے ارادے نال کیہا۔

"چھوٹے ویر ویاہ عالی تاں تیری عمرے نیں ہوئی اجے۔ پڑھائی کدوں کرونگے؟"

"پڑھائی تاں میں کرونگا۔ پر مینوں ڈراے کہ تسیں اسدا رشتہ کر دینے۔"

"کنی زمین آؤندی اے؟"

"مینوں چار کیلے آؤندے نے۔ ساڈی کھیتی چنگی اے۔ میرے باپو جی دا نام امر سنگھ اے۔ تسیں پتہ کر سکدے ہو۔"

امبر نے محسوس کیتا کہ اوہ ٹھیک طریقے نال بولیا سی۔ زمین دا سندے ہی گرتیگ سنگھ دے چہرے تے ناپسندگی دے بھاؤ تیر گئے۔ اوہ پانی دے اؤلو ولّ ترپیا۔ جھک کے اسنے پانی نال ہتھ دھوتے۔

"اسیں اس واسطے ودھ زمین والا جاں کوئی سرکاری نوکری والا منڈا لبھّ رہے ہاں۔"

"میں پڑھن نوں چنگا، پڑھ جاؤنگا"

"کی پتہ پڑھینگا کہ نہیں۔ جے پڑھ وی گیا تاں نوکری ملوگی کہ نہیں، کی پتہ؟ بتھیرے پھر دے نے اتھے"، گرتیگ سنگھ دا لہجہ تھوڑھا بدل گیا سی۔ امبر نوں لگیا اوہ اپنی گلّ کہہ چکا سی۔ اس توں پہلاں کہ ساہمنے والے بندے دا ارادہ کجھ سخت ہو جاوے اسنوں نکل لینا چاہیدا ہے۔

"ٹھیک اے بائی جی، تسیں وچار کر لیو۔ ایہہ میری بینتی ہی ہے، باقی جویں تہانوں ٹھیک لگے"، امبر نے ترن واسطے ہتھ کڈھیا۔ گرتیگ سنگھ نے ہتھ تاں ملا لیا پر نال دی نال کہن لگا، "چھوٹے ویرا اک گلّ دھیان نال سن لے۔ اس گلّ نوں بہتا اچھالیں نہ۔ اپر نوں تھکا نگے تاں اپنے ہی منہ تے ڈگدا ہندے۔ دھی بھین دا معاملہ۔ اپنی عزت سبھ نوں پیاری ہندی اے۔ توں چل اسیں سوچ وچار کر لانگے"، اسنے کیہا تے ٹریکٹر ولّ ترپیا۔

ٹریکٹر اپر بیٹھدیاں گرتیگ سنگھ نے غصے وچ بڑ-بڑ کردیاں کیہا، "سالا مریا جنھا، ساڈی ایڈی سوہنی کڑی، تیرے ورگے کالے جھے دے پلے پا کے، عمر بھر دیاں درسیساں لینیاں نے اسیں!"

امبر نے سکوٹر سٹارٹ کیتا تے واپس چل پیا۔ گرتیگ سنگھ دیاں گلاں توں اسنوں کوئی آس نہیں سی بجھی۔ اس نوں جاپیا اوہ اک خطرناک تھاں توں بچ کے واپس آ گیا سی۔ اسدا چرنی دے شبداں وچ وی بھروسہ ڈولن لگا۔ چرنی اسنوں کوئی پسند پسند نہیں کردی۔ اسنے تاں اسنوں ویسے ہی کیہا سی کہ اسدے گھرے اسدے جیجے دی چلدی سی۔ اوہ کاپی لیندی رہی سی، اس لئی توڑ کے نانہہ نہیں کر سکی۔

کجھ دناں بعد ہی گرتیگ سنگھ داالانبھا ایسڑودے کسے بندے راہیں آ گیا۔ اسنے منڈے دے اس طرحاں سدھا آ جان دا برا منایا سی۔ امبر شہروں پڑھکے آیا اجے ویہڑے وڑیا ہی سی۔ مجھاں نوں پانی پیارہے امر سنگھ نے اسنوں آواز ماری، "منڈیا چاہ پانی توں وہلا ہو کے ایدھر نوں آ جیں، میں گلّ کرنی اے۔"

امبر نے اندر جا کے کتاباں رکھیاں۔ باپو جی دے لہجے توں سپشٹ ہو گیا سی کہ گلّ اس تک پہنچ گئی سی۔ امبر ڈرتاں گیا پر اسنے روٹی کھان توں پہلاں اس ڈردا نبیڑا کرن بارے سوچ لیا۔ پانی پی کے اوہ مجھ بنن جارہے امر سنگھ ولّ تر پیا۔ اگلی مجھ کھولن توں پہلاں امر سنگھ تن کے کھڑھا ہو گیا۔

"تیری چیمے عالی کڑی نال کوئی گلّ بات اے؟"

"نہیں۔"

"پکا؟"

"ہاں پکا۔"

"پھر بناں پانی توں ای جتی کھولھی پھرداں؟ توں لساڑے والے کول چلے کویں گیا؟ جے بھلاں تینوں اوہ پھڑ کے بٹھا لیندا؟ کڈی بیئجتی ہونی تی اپنے ٹبر دی؟ سوچیا کش؟ ایکن منگن تے رشتہ کدوں کردے ہندے نے سالے جٹّ؟"

"................" امبر اپنا بلھ ٹکی جارہا سی۔

"تینوں کیہاوڈا پڑھیا نئیں توں پڑھلے۔ توں ہورے پاسے نوں تری جا نئیں؟"

"باپو اوہ کڑی سوہنی اے.....۔"

"کڑی سوہنی اے تاں توں اپنی شکل صورت وی دیکھ۔ پڑھلے کش، بن جا، روٹی جوگا ہو جا۔"

امبر چپّ رہا۔ اسنوں کھجھ اس گلّ دی سی کہ جھو جیہا سی اوہ اوہناں داہی پیدا کیتا ہویا سی۔

پاٹھ پڑھن توں بعد امبر بیٹھ گیا سی۔ نکا سنگھ اگلے پیریڈ دی گھنٹی تک پاٹھ بارے سمجھاؤندا رہا۔ اگلے دوویں پیریڈ وہلے سن۔ کجھ کڑیاں منڈے اٹھ کے ایدھر ادھر چلے گئے۔ امبر نے چوراکھ نال چرنی ولّ ویکھیا۔ اوہ کتاب کھولھی بیٹھی اپنی سہیلی نال گلیں رجھی ہوئی سی۔

امبر تے جسونت ماسٹر اں توں اکھ بچا کے سکولوں باہر آ گئے سن۔ شہید کرنیل سنگھ دے بتّ کولوں لنگھدے ہوئے پنڈ دے بسّ اڈے تے پہنچ گئے۔ اڈے وچلیاں دوکاناں تے واہوا رونق سی۔ اوہ خالی پئے اڈے دے کمرے وچ بیٹھ گئے۔ امبر بتّ ولّ دیکھ رہا سی۔ بتّ دے گل وچ پندراں اگست والے دن دے پائے ہار سکّ چکے سن۔ ہر سال کرنیل سنگھ دی یاد وچ بہت وڈا میلہ بھردا سی۔ وڈیاں راجنیتک کانفرنساں ہندیاں سن۔ ہر سال شہید کرنیل سنگھ دی آتما گواتوں اپنے پنڈ تک اک گیڑا لاوندی سی۔ پہلاں اوہ اپنے بھرادے گھر دے جیاں اپر منڈراوندی۔ گھر وچ میلہ دیکھن آئے مہماناں نوں دیکھدی۔ جیکر اوہ گوادی آزادی لئی لڑدا ہویا شہید نہ ہنداتاں اسدا وی اک گھر ہوناسی، پریوار ہوناسی، پر میلہ نہیں ہوناسی۔ پنڈ دے لوک جیون بھوگ کے مری جا رہے سن پر اسدا تامبے دا بتّ اویں جویں کھڑھا سی۔ ادوں تک کھڑھا رہنا سی جدوں تک میلیاں دا یگ رہنا سی۔ پھر اک دن اس میلے نے وی اجڑ جانا سی۔ شہید کرنیل سنگھ جدوں چھوٹا ہنداچیمیاں والی نومیں تے جاندا سی تاں کنی بھیڑ ہندی سی۔ سارا علاقہ ہی ٹٹّ کے پے جاندا سی۔ پر ہن اسدی 'کرنیل دے کٹھ' ورگی آبھا نہیں سی۔ نوویں دے میلے تے بہت گھٹّ لوک جاندے سن۔ سپاں دی پوجا وچّ بھتے لوکاں دا وشواس نہیں رہا سی۔

آتماک گیڑااپنی پارٹی کامریڈاں دی پنڈالڑی ولّ ماردی جتھے گنتی دے لوک بیٹھے ہندے سن۔اک گیڑااکالیاں تے کانگرسیاں دیاں وشال کانفرنساں اپر۔اک گیڑ اسکول دے گراؤنڈاں اپر جتھے کبڈی اتے فٹ بال دے میچ ہورہے ہندے۔اک گیڑ ابچیاں،بندیاں تے تھوڑہیاں عورتاں نال بھریاں سڑکاں اپر جتھے مٹھیائیاں وک رہیاں ہندیاں۔اک گیڑ اٹھیکے لاگلے حاطے اپر جتھے شرابی اپنے آپ نوں اس سنسار نالوں کجھ دیر لئی توڑلین دایتن کررہے ہندے۔

امبر دے چیتیاں دے دسحدیاں اپر اجے وی تیجی کٹ ّمنڈرار ہی سی۔اوہ جسونت نال اوہناں دے گھر ولّ چل پیا۔ جسونت اوہناں دے سیری مندر بوئلے دامنڈا سی۔امبر اکثر ہی جسونت نال بیٹھکے پڑھ لیندا سی۔اسدی ٹیوشن اجے کجھ دن پہلاں ہی ختم ہوئی سی۔ اسنے اک وار سلیبس ختم کرلیا سی۔وہلے سمیں اوہ جسونت نوں میتھ پڑھاوندا سی۔

"بیبی روٹی"، جسونت نے اندر وڑدیاں ہی کیہا۔

"چاچی میں وی کھاؤ نگا"،امبر نے کیہا۔

نجو نوں ایہہ گلّ ودھیالگدی سی کہ جتاں دامنڈااوہناں دے گھر دی روٹی کھالیندا سی۔روٹی کھاکے دووےں جنے پڑھن بیٹھ گئے۔امبر نوں گھر داخیال آؤندے ہی باپو دی کٹ ّداخیال آجاندا۔اجے کجھ مہینے پہلاں وی اسدا پٹواری کے بھندر نال جھگھالگ ّگیا سی۔اسنے وی اسنوں 'ارجن دا' کیہا سی۔تائے دے کالے رنگ تے امبر دے سانولے رنگ صدقہ تکڑے منڈیاں نے اسدا نام 'ارجن دا' پایا ہویا سی۔امبر اس نام نال پانی پانی ہو جاندا اتے اسنوں غصہ چڑھ جاندا۔ بھندر نے اسنوں کٹیاتاں سی ہی نال ہی اسنے اسدا قمیض لیر ولیر کردتا۔امبر ننگے پنڈے گھرے وڑیا۔امر سنگھ نے کاڑھ کاڑھ کردے دو تھپڑ امبر دے مارے سن تے غصے نال بھریا پیتا پٹواری کے گھر الامبادین چلیا گیا سی۔اسداوڈا بھرا مندیپ اس کٹ ّدے مہنے اسنوں کئی دن دندار ہا سی۔

ایہو جہیاں گلاں نے اس اندر غصہ بھر دتا۔اسنے پنڈ وچوں نکل جان داپرن لیا۔پڑھائی امبر واسطے اوہ رسا سی جسنوں پھڑ کے اوہ پنڈ دے کھوہ وچوں باہر نکل سکدا سی۔اس رسے نوں اسنے گھٹ ّکے پھڑ لیا سی۔

اوہ تے جسونت دوویں پڑھ رہے سن۔ ادوں ہی مندر بوئلا اندر آیا۔

"لے توں اتھے بیٹھاں! ادھر تینوں ڈیکی جاندے نے۔ مینوں لبھن بھیجیا۔"

"مینوں کٹن نوں اڈیکدے ہونگے"، امبر نے کیہا۔

"کوئی نی کٹدا تینوں، مذہبیاں دی ہوا خراب ہوئی پئی اے۔ کوئی نیں اوہدی ماں نوں وڑن دیہہ اپنے کھیتاں وچ۔ دسونگا پتہ میں"، مندر بولی جارہا سی۔ اوہ اٹھ نوں سالاں توں اوہناں نال ہی کم کردا سی۔

اس دن اسنوں کٹیا تاں کسے نہیں سی پر رات دی روٹی نال اک وڈا گلاس دودھ دا پینا پیا سی۔

سکول دے گراؤنڈ والے پاسے توں ہی امبر اپنے گھر ولّ تر پیا۔ بڑے سالاں بعد اپنے سکول آ کے اوہ محسوس کر رہا سی کہ اتہاس نوں چھوہیا جا سکدا سی پر اس وچ دوبارہ داخل نہیں ہویا جا سکدا۔ جتھے بھونے نے اسنوں کٹیا سی، زمین دا اوہ ٹوٹا اتھے ہی پسریا پیا اسمان ولّ جھاک رہا سی۔

واپس مڑن توں پہلاں اسنے اک جھاتی سکول دے گیٹ نیڑے بنی نویں لائبریری ولّ ماری۔ اٹھ دس بچے اخبار پڑھن وچ مست سن۔ پرنسپل نے امبر نوں دسیا سی کہ ہن سرکار ولوں کافی کتاباں آ جاندیاں سن۔ کجھ سال پہلاں امبر نے اپنے پنڈ دے ودیشاں وچ رہندے لوکاں توں پیسے اکٹھے کروا کے پنڈ دی نوجوان سبھا نوں دوائے سن۔ نوجوان سبھا دے میمبر نوجواناں نے ہی ایہہ کمرہ بنا کے سکول نوں سونپیا سی۔ امبر نے باقی بچے پیسیاں دیاں کتاباں آپ نال جا کے خریدیاں سن۔

امبر دے سکول دے دناں وچ پرانی لائبریری اک لکڑ دی الماری وچ ہندی سی۔ لائبریری کی ہندی ہے ایہہ بہتے بچیاں نوں پتہ ہی نہیں سی۔ امبر ادوں اٹھویں وچ پڑھدا سی۔ نہنگ سنگھ بابے نے بچیاں نوں کتاباں پڑھن دی مہتتا تے بھاشن دتا سی۔

"بابا جی ایہہ کتاباں ملدیاں کتھوں ہندیاں نے؟" بہت سارے بچے امبر دے اس واجب سوال تے وی ہڑ ہڑ کر کے ہسّ پئے سن۔ امبر کچا جیہا ہو کے بیٹھ گیا سی۔ اسنوں سمجھ نہیں آئی سی کہ اسنے غلطی کی کیتی سی!

"بیٹا جی بہت ودھیا پرشن کیتا تسیں،" بابا جی نے اسدا حوصلہ ودھایا سی، "ایہہ کتاباں تہاڈے سکول دی لائبریری وچوں مل جانگیاں، لائبریری لمے سمیں توں بند پئی سی، پر تہاڈے پرنسپل صاحب بچیاں واسطے کھولھ دین لئی منّ گئے نے۔"

"توں میرے توں آکے کڈھوالویں؟" پنجابی ادھیاپک کیسر سنگھ نے اسنوں کیہا سی۔

بھاشن توں بعد جہڑی پہلی کتاب امبر نے کڈھوائی اوہ سی، جیوی۔ اوہ گھر آکے کناہی چر کتاب پڑھدا رہا۔ اگلے دن وہلے پیریئڈ وچ اوہ پھر کتاب کھولھ کے بیٹھ گیا۔

"یار توں پڑھی جانے، میں کیہدے نال گلاں کراں،" جسونت کھجھ گیا سی۔ باقی منڈے گراؤنڈ وچ چلے گئے سن۔ کڑیاں گلیں رجھیاں ہوئیاں سن۔ امبر نوں جسونت دی گلّ صحیح لگی۔ اسنے اسنوں ناول دی رسبھری کہانی وچ الجھاؤنا چاہیا، "ایہدے وچ اک جیوی نام دی کڑی اے، اوہ اک میلے وچ اپنے پریمی نال جھجّ جاندی اے۔"

"اوئے جیوی میری دادی دا نام اے، کی پتہ ساڈا بڑھا اوہنوں بھجا کے ہی لیایا ہووے"! جسونت نے کتاب کھوہ کے، بند کر کے، امبر دے بستے وچ گھسیڑ دتی۔

"بڑھا ساڈا بڑا خراب اے، پر ساڈے ٹبر دی کہانی کسے نوں کویں پتہ لگّی؟ توں ایہنوں جماں کرادے تے نالے کتاباں دی پچھلی خالی تھاں وچ سٹدے...،" جسونت سکول وچ اپنے ٹبر دی بدنامی توں ڈر گیا سی۔

ایہہ گلّ امبر نوں کالج پڑھدیاں سمجھ آئی کہ جیوی جسونت دے ٹبر دی کہانی نہیں سی بلکہ گجراتی لیکھک پنہ لال پٹیل دا لکھیا ناول سی۔ پنجابی وچ اسدا انوواد ہویا سی۔ سکولاں وچ مفت دے وچ بھاشن کر کے نہنگ بابا کیہو جیہا کم کر رہا سی، ایہہ تاں امبر نوں پروفیسر بنکے وی کئی سالاں بعد سمجھ آیا سی۔

جموں آؤن توں پہلاں امبر پہاڑی پنجابیاں نوں کدی نہیں سی ملیا۔ سکھ تاں اسنے پہاڑاں وچ وسدے کدی دیکھے ہی نہیں سن۔ جموں وچ وسے بہتے سکھ مز پھراواد، پنچھ اتے کشمیر دے رہن والے سن۔ امبر کول کئی بھائیچاریاں دے ودیارتھی پڑھدے سن۔ جیوں جیوں دن مہینے بیتدے گئے، اس ساہمنے نویں سنساراں دے دروازے کھلھدے گئے۔ پنچھیئے تے کشمیری اک دوجے نوں پسند نہیں کردے سن۔ اک پنچھ دے اوہناں پہاڑاں وچوں آئے سن جتھے کجھ وی پیدا کرنا سوکھا نہیں سی۔ جیون لئی اوہناں نوں سخت سنگھرش کرنا پیندا سی۔ دوجے کشمیر دے اوہناں پہاڑاں توں آئے سن جتھے سنسار دیاں سبھ توں قیمتی شیاں پیدا ہندیاں سن۔ پنچھیئے سنگھرش بھرپور جیون وچوں آؤن کارن سخت جان تے محنتی سن۔ کشمیری خوش حال گھراں وچوں آؤن کارن آرام پرست تے کومل جان سن۔ پنجاب وچ امبر دے کالج وچ سکھاں، ہندواں تے مسلماناں دے سانجھے ماحول دے باوجود تناں بھائیچاریاں نے اک دوجے بارے کجھ متھاں سرجیاں ہوئیاں سن۔ امبر ایہناں متھاں داراز جاندا سی۔ اوہ جاندا سی کہ جتھے وی کجھ بھائیچارے اک دوجے دے سمپرک وچ آؤندے سن، اوہ اک دوجے نوں چھوٹا سدھ کرن والے چٹکلے اتے ٹوٹکے جوڑدے سن۔

امبر نوں پنچھیاں اتے کشمیری ودیارتھیاں وچ اپنے ولوں کیتے جان والے کم دی پچھان آ گئی سی۔ کتاباں راہیں بہتے سنساراں نوں جاندے بندے لئی دو سنساراں نوں جوڑنا اوکھا کم نہیں سی۔

اس دن امبر کلاس ختم کرکے، پیئن ولوں لیاکے دتا پانی دا گلاس پی کے کرسی تے نسل ہو کے بیٹھا لیکچر کارن ہویا تھکیواں اتار رہا سی۔ اسنوں ساہمنے والی قطار وچ وبھاگ دی مکھی دے کمرے وچوں کسے کڑی دے اچی اچی بولن دی آواز سنائی دتی۔ ڈاکٹر. گرندر کور جواب دین لگدی پر کڑی اسنوں بولن نہیں دے رہی سی۔ امبر اٹھ کے ہیڈّ دے کمرے وچ چلیا گیا۔ اک پتلی تے لمی گورے رنگ دی کڑی مکھی تے ورھ رہی سی۔ اوہ! ایہہ تاں نادرہ بھین جی دی یاد دواؤندی اوہ کڑی سی ! اسنوں اسنے کجھ دن پہلاں ہی دیکھیا سی۔ امبر اسدی کشمیری پنجابی شبداولی نوں دھیان نال سن رہا سی۔ امبر نوں ڈاکٹر. گرندر کور دے اڑویڑے تے کم چور سبھاء بارے پتہ سی۔ ڈاکٹر. گرندر کور نے کڑی نوں ڈانٹن لئی انگریزی وچ اک واک بولیا۔ اوہ ایہہ گلّ بالکل بھلّ ہی گئی کہ ایہہ کڑی اسدی دور دی رشتے دار سی تے اسدیاں دوواں کڑیاں نوں گھرے آ کے 'سپوکن انگلش' بالکل مفت پڑھا چکی سی۔ کڑی اسدا انگریزی واک سنکے

انگریزی وچ شروع ہو گئی۔ پہلاں تاں امبر کجھ پل سواد لیندا رہا پھر اسنوں ایہو جہی ناپسند عورت دی ہو رہی بے عزتی وچوں مزھا لینا نیتکتا توں گریا کم لگیا، اسنے دخل دندیاں کڑی دے ہتھوں فارم پھڑ دیاں کیہا،

"پلیز پلیز لیاؤ فارم میں اٹیسٹ کر دنا، مینوں فارم پھڑاؤ، آؤ میرے کمرے وچ آؤ۔"

"تہاڈا گزٹڈ افسر اکھواؤن نوں من کر دے پر گزٹڈ افسر والے کم کرن توں او کھ آؤندی اے، تنّ سائین کرن لگیاں تہانوں کنا کو تھکیواں ہو جاندے؟" اوہ پنجابی وچ بولن لگی۔ شاید اسنوں یاد آ گیا سی کہ اسدی انگریزی تاں مکھی صاحب سمجھ ہی نہیں رہی۔

"امبر کوئی لوڑ نہیں منہ لاؤن دی، کنا بولدی اے ایہہ کڑی۔۔۔"، ڈاکٹر. گرندر کور نے کیہا۔

امبر نے اسدی گلّ ولّ کوئی دھیان نہیں دتا۔ اوہ اپنے کمرے ولّ تر پیا۔ اسدے پچھے پچھے زویا، اپنے آپ نوں شانت کر دی ہوئی چل پئی۔ زویا نوں ایہہ پروفیسر پنجاب دار ہن والا لگیا۔ کجھ مہینے پہلاں اسنے سنیا وی سی کہ پنجابی وبھاگ وچ پنجاب دے کسے امیدوار دی نیوکتی ہوئی ہے۔ اسنوں پنجاب دے لوک کدے بھائے نہیں سن۔ کولکاتے اسدے نال پڑھدے پنجابی منڈے پنجاب دی پر تیندّھ تصویر پیش کر دے رہے سن۔ پر ایہہ بندہ اپنی ہیڈّ دی پرواہ کرے بغیر اسدا فارم اٹیسٹ کرن لگا سی۔

"بیٹھو"، پنجابی بندے نے کیہا تے پھیر انٹر کوم تے پیئن نوں پانی لیاؤن لئی وی کیہا۔

اوہ اسدے کمرے نوں دیکھن لگی۔ دیوار تے پنجابی، ہندی، انگریزی تے روسی لیکھکاں دیاں تصویراں سن۔ کتاباں پڑھن سنبندھی چنگے وچاراں دے پوسٹر سن۔ میز اپر انگریزی پنجابی ناول پئے سن۔ ایہناں وچّ پرتگیز بھاشا دا انگریزی وچ انوواد ہویا پاؤلو کوہلو دا ناول 'الیون منٹس' وی پیا سی۔ ایہہ ناول اسدے کولکاتے والے ہوٹل مینیجمینٹ کالج دے ودیارتھیاں وچ بہت حرمن پیارا سی۔ مول روپ وچ ایہہ اک کال گرل دی کہانی سی پر اس وچ ہوٹلاں دا چترن وی کافی سی۔ ودیارتھی اس ناول نوں اپنی ٹریننگ پریکٹس کرن لئی پڑھدے سن۔ بار دا مالک کال گرل بن آئی نویں کڑی نوں اس کتے دیاں باریکیاں سمجھاؤندا ہویا گاہک نال پیار سنبندھ بناؤن توں ورجدا ہے۔ گاہک نوں دوری رکھکے بھگتاؤن لئی سمجھاؤندا ہے۔

"تہاڈا نام؟" امبر نے فارم اٹیسٹ کرکے اسنوں پرتاؤندیاں پچھیا۔

"زویا....زویا کور"، دوسرے سنسار دی کڑی نے کیہا۔

"تہاڈا نام نواں تے عجیب جیہا لگدا؟!" امبر وچ اسنوں ہور کجھ دیر بٹھائی رکھن دی اچھا جاگی۔

"میں کشمیر توں ہاں، میرے پاپا دے مسلمان دوست نے ایہہ نام رکھیا سی"، زویا نے کیہا۔

"کی کردے ہو؟"

"میں ہوٹل رور اینڈ ہلّ ویو وچ منیجر ہاں، یونیورسٹی دے ہوٹل مینیجمینٹ اینڈ ہوسپیٹیلٹی وبھاگ وچ پارٹ ٹائم اک کلاس وی پڑھاؤندی آں، تسیں ایہہ ناول پڑھی ہے؟" اسنے ایون منٹس ولّ اشارہ کرکے پچھیا۔

"ہاں جی، پڑھیا، ایہہ کلاسک تاں نہیں پر کال گرلز دے کتے دیاں کجھ باریکیاں سمجھن وچ مدد کردے"، امبر نے کیہا تے اسدے من نے اسنوں دسیا کہ بسّ ایہی اوہ کڑی سی جس تے اوہ اپنا ڈکیا ہویا پیار لٹا سکدا سی۔ اوہ چاہندا سی کہ اوہ کجھ دیر ہور بیٹھی رہے۔ اس نال دوبارہ ملنا سنبھو بناؤن لئی اسنوں اک دم پھرنا پھریا، "تسیں پڑھنا تاں لجا سکدے ہو؟"

"نہیں میں پڑھیا ہویا۔"

"کوئی ہور کتاب پسند اے تاں لے لوو..."، اسدے من اندر سنسا جاگ پیا سی کہ کئی وار اک وار وچھڑے بندیاں دا دوبارہ میل ہندا ہی نہیں سی۔ کروڑاں لوکاں نال بھری ایہہ دنیاں کئی وار بندیاں نوں شتم ہی کر لیندی۔ پلاں توں بناں بندیاں تک پہنچیا وی تاں نہیں جا سکدا۔ تے اوہناں دوواں وچ کوئی پل نہیں سی۔

"نہیں شکریہ"، اسنے کیہا تے اوہ اٹھکے کھڑی ہو گئی۔ اسدے من وچ خدشہ پیدا ہویا کہ اسدا زیادہ سماں بیٹھنا اس پردیسی پروفیسر لئی سر دردی بن سکدا سی۔ ڈاکٹر. گرندر کور دے خبطی سبھاء توں اوہ واقف سی۔ اوہ اوہناں دیاں رشتےداریاں وچ اپنے کھبتپنے کرکے مشہور سی۔

"تھینکس سر، نائیس ٹو میٹ یو"، اسنے کیہا تے اٹھکے کھڑی ہو گئی۔

"کوئی گل نہیں جدوں مرضی آؤ"، امبر نے کھڑے ہو کے ودا نگی دندیاں کیہا۔ ہور اس کول کوئی طریقہ نہیں سی جس نال اوہ اس ملنی نوں لمی کر سکدا۔ اسنوں ملکے اوہ اینا خوش سی کہ استوں اپنی خوشی سامبھی نہیں جا رہی سی۔ اسدا ایہہ وی یقین سی کہ جویں پکدے چولاں دے کجھ دانے چولاں دی دسّ پاندے ہن۔ اوے زویا دیاں کجھ گلاں نے اسدے اندر لی کڑی دی دسّ پادتی سی۔

کسے دوسرے دے سنسار وچ داخل ہون توں اسنوں اک وار ورج دتا گیا سی۔ اوہ کڑی زویا جنی سوہنی تاں نہیں سی پر اسدے چہرے اپر وی زویا ورگے ہی ایماندار، محنتی، گیان وان، اس دنیاں نوں پیار نال دیکھدی ہون دے پربھاو سن۔ بارہویں وچ پڑھدا امبر اپنی اس جما عتن کڑی تے کنج مر مٹیا سی۔ جوانی دے اموڑ جذبیاں نے اسنوں بے چین کر دتا سی۔ اوہ اینا ڈر دا سی کہ اس کڑی نوں کجھ کہہ نہیں سکیا سی۔ اسنے راتاں نوں جاگ-جاگ اس کڑی نوں اک چٹھی لکھی سی۔ اوہ چٹھی اینی لمی ہو گئی سی کہ اسنوں ڈائری تاں کیہا جا سکدا سی پر چٹھی بالکل نہیں۔ اسنے چٹھی نوں پنجابی، ہندی، اردو تے انگریزی کویتا نال شنگاریا سی۔ اسدی بینتی مندے ہوئے سیکشپیئر، وارث تے ٹالسٹائے ورگے لیکھک محبت بارے وکھیان دین لئی پہنچ گئے سن۔

کئی دن اسنے اس چٹھی نوں اپنیاں کتاباں وچ چھپائی رکھیا سی۔ اوہ اسدا ارتا وی وساہ نہیں کھاندا سی۔ اوہ چٹھی اس واسطے محبت دے دروازے کھولھ سکدی سی۔ اوہ چٹھی اسدے باپو توں چھتر پوا سکدی سی۔ اوہ چٹھی کڑی دے بھراواں توں بھرے بازار بے عزتی تے کٹائی دوویں وی کروا سکدی سی۔

بارہویں جماعت دا ڈرپوک امبر اوہ چٹھی اس کڑی نوں دین دا زیرانہ جٹا سکیا۔ کتاباں دی دنیاں وچّ داخل ہو چکے منڈے نے اسنوں اک ترکیب دسی۔ چٹھی نوں اوہ کڑی دے ناں تے کالج دے پتے تے پوسٹ کر دیویگا۔ اس خیال نال ہی اوہ چہک اٹھیا۔ پھر اسنوں یاد آیا کہ کڑیاں دی ڈاک پروفیسراں ولوں چیک کر کے ہی اگے دتی جاندی سی۔ امبر پھر اداس ہو گیا۔ اس کڑی تک کوئی وی پل کامیاب نہیں ہو رہا سی۔ کچے یوک من نے ہور ترکیب بنا لئی۔ اوہ چٹھی نوں رجسٹری راہیں بھیجیگا۔ پھر تاں چٹھی کڑی نوں ہی ملیگی۔ اسدے سائین ہونگے تاں ہی ڈاکیا چٹھی دیویگا۔

چٹھی دی رجسٹری کرواؤن توں بعد اس دا دماغ چٹھی دے نال نال ترن لگا۔ تیسرے دن اوہ سارے پیرڈاں وچ ڈاکیئے نوں اڈیکدا رہا۔ بی. کام. فسٹ ایئر دی کلاس دے سارے پیرڈ اکو کمرے وچ لگدے سن۔ اسنوں ڈر سی کہ جسویر ایہناں دناں وچ چھٹی نہ کر جاوے۔

جسویر تاں آؤندی رہی پر ڈاکیا تیجے تے چوتھے دن وی نہیں آیا۔ اوہ اپنے توں تھوڑھی دور کڑیاں والے پاسے بیٹھی راج کماریاں ورگی جاپدی جسویر ولّ دیکھ لیندا۔ کجھ گھنٹے جاں اک ادھا دن ہی وچکار سی۔ اوہ اسدی ہو جانی سی۔ اگلے دن جدوں جسویر نوں باہر بلایا گیا تاں امبر دے دل وچ لڈو پھٹن لگے۔ جدوں امبر دی نظر کڑی نوں واپس بھیج کے ہتھ وچ امبر دی جانی پچھانی چٹھی پکڑ کے تری جاندی وائس پرنسپل میڈم گلّ تے پئی تاں امبر دے دل وچ آخری لڈو پھٹدا پھٹدا رک گیا۔ وائس پرنسپل کالج دے پرنسپل گرنائب سنگھ گلّ دی پتنی ہی سی۔ دوویں اک دوجے توں ودھکے سخت سن۔

امبر نوں پھٹے پرانے کپڑیاں والا، الجھی داہڑی والا، غریبی نال کھوجلدا اک بندہ اوہناں دے کھیتاں والے رستے تے جاندا دکھائی دتا۔ تیہہ سال دی عمر 'چ اوہ بندہ پنجاہ دا دکھائی دے رہا سی۔ اسنے پچھانیا ایہہ تاں ایسڑو پنڈ والا امبر دیپ سنگھ سی۔ تیرا ایہہ حالَ کسنے کرتا؟ اسنے اسنوں پچھیا۔ کلاس وچ بیٹھے امبر نے برابر بیٹھی جسویر ولّ دیکھیا۔ راج کماریاں ورگی کڑی پلاں وچ ہی وڈے وڈے دنداں والی ڈائن وچ بدل گئی سی۔ اس ڈائن خاطر اسنے اپنے پیر کہاڑا مار لیا سی۔ کجھ بن دے اسنے کڈے کڈے سپنے لئے سن۔ ہزاراں روپے کامرس دیاں ٹیوشناں تے لگائے سن۔ باپو امرسیہوں کنا اوکھا ہو کے پیسے کڈھکے دندا سی۔ صرف اسے امید نال کہ منڈا کھیتی چوں نکل جاوے۔

اسدا کالج چوں کڈھیا جانا طے سی۔ اسنوں باپو اتے تائے ولوں گھرے بٹھایا جانا پکا سی۔ پنڈ وچ عمر بھر لئی مذاق دا پاتر بننا ہی بننا سی۔ جے کتے چٹھی لیک ہو گئی تاں اسدے وار تالا پاں دا پنڈ دے لوکاں وچ چرچت ہو جانا ہی جانا سی۔

اک پل اسنے نہر وچ چھال مارن بارے سوچیا۔ پر اسنوں اوہناں تکھلیف دے پلاں توں اینا ڈر لگیا جدوں پانی نے اسدے اندر داخل ہونا سی تے ساہ نے رکنا تے پھر... اسنوں زندگی تھوڑھی گھٹ تکھلیف دیہہ لگی۔

اگلا پیریئڈ تے استوں اگلا وی اسنے پل پل ڈبدیاں لنگھائے۔ فیصلہ اسنوں پتہ ہی سی، صرف بلایا جانا باقی سی۔

اسدی بجنس میتھ دی کلاس چل رہی سی۔ پروفیسر بلیک بورڈ تے کی سمجھا رہا سی اسنوں نہیں پتہ سی۔ اسنے سمجھ کے کی لینا سی۔ اس دے کہڑا کم آؤنا سی۔ پیپئن اسنوں بلاؤن آ گیا۔ وائس پرنسپل میڈم نے اسنوں کنٹین تے بلایا سی۔ اوہ اٹھیا؛ ساری کلاس نے اسنوں سر سری دیکھیا۔ کسے نوں نہیں پتہ سی کہ اسدے اندر کی طوفان اٹھیا ہویا سی۔ جسویر نوں وی نہیں۔ اسنوں لگدا سی کہ استوں کنٹین تک تریا نہیں جا سکیگا۔ اسنوں کتاباں پڑھن والے منڈے نے دسیا کہ کنٹین رفریش ہون دی تھاں ہے، کسے نوں سجا دین دی نہیں۔ پر امبر اپنے اندر لے اس منڈے نال سخت ناراض سی۔ اوہ اسنوں اینی نکی جہی گلّ نہیں دسّ سکیا سی کہ بھائی رجسٹری کیتی چٹھی وی کڑی دے دستخط کرواکے پروفیسراں ولوں لئی جا سکدی ہے۔ اس لئی اسنے 'رفریش' والی دلیل بالکل انسنی کر دتی۔ باہروں ثابت پر اندروں ڈگدا ڈھہندا اوہ کنٹین دے پروفیسراں والے کمرے اگے جا کھڑھیا۔

میڈم گلّ تے میڈم ستونت اسنوں دیکھکے مسکرائیاں۔

"آجا امبر، لنگھ آ، اتھے بیٹھ جا، کاکو پانی تے پھر تنّ چاہ لیا"، میڈم گلّ نے کیہاتاں کتاباں والے منڈے نے امبر دے اندر ہلچل کیتی پر امبر نے پھر اسنوں ڈانٹ دتا۔ کتاباں والے منڈے نوں لگّ رہا سی کہ جہڑا بندہ تہانوں پیار نال بلا رہا ہووے، پانی تے چاہ منگوا رہا ہووے، اوہ تہانوں نقصان نہیں پہنچا سکدا۔ امبر ڈردا جھجکدا کرسی تے بیٹھ گیا۔

"امبر گھبرانہ، تینوں کوئی سجا نہیں ملدی۔ مینوں ایہہ دسّ، توں کامرس دا ودیارتھی اے، اپنے فلاسفر تے اینیاں کتاباں کدوں پڑھ لئیاں؟"

گل بات کرن لئی کتاباں والا منڈا اگے آ گیا۔ دوسرے نوں تاں سچ ہی نہیں آ رہا سی۔ اس وچ تاں ستیا ہی نہیں بچی سی۔

"میڈم میں سکول دی لائبریری توں اٹھویں وچ پڑھنا شروع کیتا سی۔ ساڈے پنڈ وی لائبریری اے، اتھوں وی کافی کتاباں پڑھیاں۔ میں باراں اک وجے تک پڑھدا رہنا"، امبر نے کیہا تے شرم محسوس کر دیاں نیویں پا لئی۔ ڈر دی تھاں ہن شرم بھارو ہو گئی سی۔ اوہ اپنے آپ نوں ننگا ہو گیا محسوس کر دا سی۔ اوہ چٹھی میڈماں واسطے نہیں لکھی گئی سی۔

"جے ایہہ چٹھی اس کڑی نوں مل جاندی تاں اوہ تاں تیرے پچھے پاگل ہو جاندی، بول ہو جاندی کہ نہ؟"

"میڈم پتہ نہیں"، اوہ ہور شرما گیا۔ مسکراؤن توں اسنے اپنے آپ نوں روک لیا۔

"میں دسدی آں، اوہنے پاگل ہو جانا سی، تیرے پچھے لگّ جاندی، پھیر تہاڈا چھیتی ہی ویاہ ہو جاندا، پھیر رہِ جاندا ایتھے ای جمیں ہور ملکھ تریا پھردا۔ اینیاں کتاباں پڑھن والا بندہ تاں جو چاہے بن سکدے۔ پر کجھ بنن لئی سمبھل کے چلنا پیندا۔ ویسے اوہ کڑی تیرے مقابلے وچ ہے کی؟ اے دوں سوہنیاں کڑیاں تاں تیرے اگے پچھے پھرنگیاں، پر پہلاں کش بن لے، چاہ چک۔۔"، میڈم گلّ نے کیہا۔ اسنے ویٹر دی ودھائی ٹریء وچوں کپ چک لیا پر گھٹّ چھیتی نہیں بھری۔

"بچے سلیبس مساں پڑھدے نے، توں اینیاں کتاباں پڑھی پھرداں، ویسے امبر توں کی بننا چاہنداں؟ چاہ پی ٹھنڈی ہو رہی اے۔"

امبر بینک کلرک، بیمہ ایجنٹ، سکول ماسٹر، ٹھانیدار، بسّ کنڈکٹر، آر. ایم. پی. ڈاکٹر 'چوں کجھ بننا چاہندا سی۔ ہنے ہنے ڈگ کے کھڑے ہوئے بندے نے، اپنے کپڑے جھاڑدیاں ایہہ سارا کجھ ردّ کر دتا، "جی پروفیسر بن سکداں؟"

"کیوں نہیں بن سکدا؟" میڈم گلّ نے زور دے کے کیہا، "بیٹا پروفیسر بننا ہی تینوں چاہیدا۔ توں ڈی. ایسّ. پی. بنکے کی کریگا؟ تیرے توں لوک نیں کٹے جانے۔ توں پروفیسر بنکے لوکاں نوں پڑھا سکدیں، سدھے رستے پا سکدیں! پروفیسر تاں ساڈے ورگے بنگے جنھاں نے شہراں 'چ پڑھے لکھے گھراں چ جنم لے کے وی تیری عمر وچ اوہناں کتاباں دے نام نہیں سی سنے جہڑیاں توں پڑھی پھردیں۔ بسّ اک کم کر نیں، توں بی. کام. فسٹ ایئر پاس کرکے بی.اے. سیکنڈ ایئر وچ چلا جاویں۔ توں لٹریچر، ہسٹری، پول سائنس، فلاسفی، سائیکولجی کجھ وی چن لویں، تیرا کھیتر اوہ ہے۔ ہاں اس کڑی ولّ جھاکی وی نہ"، میڈم گلّ اسنوں ربّ بن ٹکری سی۔ میڈم داد کھایا رستہ ہی سی جس صدقہ اوہ اپنی پسند دے کتے وچ آ گیا سی۔ اسنوں پڑھن تے پڑھاؤن دا جنونّ سی۔

کئی دناں بعد اسنے مڑ کے جسویر نوں دیکھیا، 'میں اینی سدھارن کڑی تے کویں ڈلھ گیا'! میڈم گلّ اگے امبر دا سر سدا سدا لئی جھک گیا۔ میڈم نال ساہمنا ہندے ہی اوہ نمرتا دی مورت بن جاندا۔ اوہ پوری طرحاں پڑھن وچ جٹّ گیا۔

....

اسلامیہ کالج وچ پڑھاؤن سمیں اوہ کالج دی ڈسپلن کمیٹی دا میمبر ہندا سی۔ جدوں وی کوئی منڈا غلطی کر داتاں پرنسپل سمیت بہتے ادھیاپک اس منڈے نوں کالجوں کڈھ دین دی گلّ کر دے۔ پر امبر ہمیشاں ودیارتھی نوں گھٹو گھٹّ اک موقع دین لئی اڑ جاندا۔ کی پتہ اوہ ودیارتھی کی کی سمبھاوناواں اپنے بھوکھ وچ چھپائی بیٹھا سی!

پنڈ دی فرنی تے ہولی ہولی تریا جا رہا اوہ سوچ رہا سی کہ اوہ منڈیاں دا تنگ کیتا تنگ ہندا کیوں سی؟ اوہ تاں بیبی اتے تائے دی سچی محبت دی پیدائش سی۔ باپو تاں اسدا ناں دا ہی باپو سی۔ بیبی دی دلی سانجھ تاں تائے نال ہی سی۔ ادوں کجھ ہور گھراں وچ وی انو یا ہے تائے۔ چاچے سن۔ وگڑے منڈیاں نے اوہناں گھراں دے بچیاں دے مڑ نگے وی پچھانے ہونگے۔ اوہناں نوں وی تنگ کرن لئی پرکھیا گیا ہووے گا۔ اوہ تنگ نہیں ہوئے سن۔ امبر تنگ ہویا سی تے پچھانیا گیا سی۔

مجھاں تنگ نہیں ہندیاں سن۔ چڑیاں تنگ نہیں ہندیاں سن۔ ہاں کتے تنگ ہندے سن۔

سکول جاندیاں، بالکل اسے تھاں توں لنگھدیاں، اوہناں نابھی پگاں، نیلے قمیضاں تے خاکی پجامیاں والے فوجیاں نے اک کتی نوں ہگدیاں دیکھیا سی۔ "اوئے سارے جنے آپو اپنیاں مٹھیاں بند کر لو، پھر کتی دا زور لگو،" اوہناں وچوں اک کپتان نے کیہا سی۔

کتی دا زور لگّ رہا سی۔ اسدیاں اگلیاں پچھلیاں لتاں نیڑے نیڑے آ گئیاں۔ اسدے سریر دیاں ہڈیاں تن گئیاں۔ اسدا سریر تیر کمان وانگ مڑ گیا سی۔ فوجیاں دیاں واچھاں کھڑ گئیاں سن۔ زور کتی دا لگّ رہا سی، خوش فوجی ہو رہے سن۔

امبر اوہناں نوں تے کتی نوں دیکھ رہا سی۔ اسنے مٹھیاں نہیں میٹیاں سن۔ اوہ خوش نہیں ہویا سی۔ امبر بالکل اس تھاں کھڑھا سی۔ کتی ہن تک مر۔ مرا گئی ہووے گی۔ فوجی اسے پنڈ رہِ رہے سن۔ اوہ سارے ہن بڈھاپے دے نیڑے سن۔ الجھیاں داہڑیاں والے اسدے سنگی۔ ساتھی۔ امبر نوں اجے وی کوئی کوئی کڑی پیار بھریاں نظراں نال دیکھ لیندی سی۔ اک دن جموں توں جالندھر تک ٹرین وچ آؤندیاں پٹھان کوٹ اترن والے اک منڈے نے اسنوں 'انکل' کہہ دتا سی۔ امبر نوں پہلی وار کسے جوان منڈے نے انکل کیہا سی۔

اسنوں تکلیف ہوئی۔اسنوں اپروں تھلے اترن لئی تھاں دین توں بعد امبر نے کیہا سی، "ویسے ہیگاتاں میں تیرے 'انکل' دی عمر دا ہی آں، پر اجے وی تیرے ہان دیاں کڑیاں میرے تے مر جاندیاں نے۔"

اوہ منڈا امبر نوں اپروں تھلے تک دیکھدیاں بولیا سی، "جی بالکل ٹھیک کیہا، معافی چاہنا۔"

فرنی توں رتا کوہٹ کے سمشان گھاٹ دو آلے ہن کندھ بن گئی سی۔ کسے سیانے سرپنچ دے بتناں صدقہ پرانے پپل دے آلے دوآلے بہت سارے ہور درخت لگّ گئے سن۔ سمشان گھاٹ دا سارا احاطہ اک چھوٹا جیہا جنگل بن گیا سی۔ پنڈ دے عمروں پہلاں مر چکیاں دے رہن واسطے ہن صرف اک پپل نہیں سی۔

امبر دے دماغ وچ ہزاراں کتاباں دے بھوت سن۔ اوہناں بھوتاں وچ روسی راج کمار سن، فرانسیسی سندریاں سن، بھورے والاں والیاں جرمن پریمکاواں سن۔ ہوٹلاں وچ مسکرا۔ مسکرا کے کم کر دیاں جاپانی کڑیاں جہڑیاں ڈیوٹی توں فارغ ہندے ہی موبائیل فون آن کر دیاں تے اپنے پریمی دے نال گلاں کر دیاں پھس پھیندیاں۔ پنجابی سنسار وچ رہِ رہا بندہ کنے ہی غیر پنجابی سنسار اپنے نال چکی پھر دا سی۔ اوہ اپنیاں اکھاں وچ برہمنڈ دے بھیت لئی پھر دا اک تارہ وگیانی سی۔

"پتّ! بہتیاں کتاباں پڑھکے دماغ خراب ہو جاندے، سکول دیاں کتاباں ہی پڑھیاں جان ایہی بہت نے"، بیبی شندر کور نے کیہا سی۔

"ہو نہیں جاندا، ہو چکا، ہور کتے ڈماک خراب ہون نال بندے دے سنگ نکل آؤندے نے۔ گلاں توں ہی پتہ لگّ جاندے"، باپو امر سنگھ نے کیہا سی۔

امبر دے دماغ دے خراب ہون دی سوہ سبھ توں پہلاں اسدے جماعتیاں نوں لگی سی۔ سکول نوں ترے جاندے اوہ پنڈ دے سمشان گھاٹ کولوں لنگھ رہے سن۔ نابھی، نیلے تے خاکی رنگاں والے۔ کتاباں نال بھرے بستیاں والے۔ جنہاں دے ہتھاں نوں نیلی سیاہی لگی ہوئی سی۔ جنہاں دے پاپا پڑھے لکھے یگ وچ جان والی گڈی چڑھنوں کھنجھ گئے سن۔ جنہاں نوں گھر دیاں نے وار وار تاکید کر کے اس گڈی وچ ضرور ہی چڑھن لئی کیہا ہویا سی۔ جہڑے ایہہ پکا وشواس کر دے سن کہ جویں پنڈ وچ اک سنسار وسدا سی اویں

سمشان گھاٹ وچ وی پنڈ دے مر چکے لوکاں دا اک سنسار سی۔ جتھے اگاں بلدیاں سن تے روٹیاں پکدیاں سن۔ جتھے سنگیت وجدا تے ناچ ہندا۔ جتھے جوئندے سنسار والے نیم لاگو نہیں ہندے۔ کوئی وی کسے نال وی پیار کر سکدا۔ جتھے ویاہ نہیں ہندے۔ اتھے ہر کوئی ہر کسے دا سی۔ جتھے زندگی رات نوں دھڑکدی سی۔ دن دے سمیں شمشان گھاٹ دے پپل اپر بھوتاں آرام کر دیاں۔ جنہاں نوں نیند نہیں آئوندی اوہ پنڈ دا چکر لگاندیاں۔ اپنے گھر دے جیاں اپر منڈراندیاں۔ اوہناں نوں جوئندے جیاں نال رابطہ قایم کرن دے بہت سیمت ادھیکار سن۔ بہت سنکٹ دے سمیں ہی اوہ اپنے پریوار دے کسے جی اندر پرویش کر کے اپنا سنیہا دے سکدیاں۔ ایہی کارن سی کہ ورھے چھماہی پنڈ وچ کسے نہ کسے نوں 'ہوا' لگّ جاندی سی۔

"یار بندہ مر جاندے تے ختم ہو جاندے۔ دنیاں وچ بھوت بھات ناں دی کوئی چیز نہیں ہندی،" امبر نے اوہناں نوں سمجھاؤن دا یتن کیتا۔

"پھر پنڈ دے سارے لوک پاگل نے جہڑے ایہہ گلاں کہندے نے؟" اسدے اک جماعتی نے کیہا سی۔

"ایہہ گلاں منن لئی پاگل ہونا ضروری نہیں"، امبر نے کیہا سی۔

"چنگا جے تیری گلّ سچ اے، تاں اس پپل دو آلے ستّ گیڑے کڈھ کے دکھا۔"

اک پل لئی تاں امبر دے دماغ وچ گھڑمسّ مچّ گیا۔ سنیہے ادھر ادھر بھجے جان لگے۔ ڈراں دا آدان پردان ہون لگا۔ ڈراں دا سمادھان ہون لگا۔ اوہ پپل ولّ گہہ نال دیکھ رہا سی۔ اسدے ساتھی اس ولّ ٹکٹکی لگائی کھڑے سن۔

امبر نے پروان کر لیا۔ اوہ اپنا کتاباں والا بستا فرنی کنارے اوہناں دے کول رکھکے پپل ولّ تر پیا۔ اسدے دماغ وچ سنیاں ہوئیاں تے کتاباں وچ پڑھیاں گلاں کڑاک کڑاک ٹکراء رہیاں سن۔ اوہ مردیاں دیاں دوراکھ دیاں ڈھیریاں کولوں گزریا۔ اوہ پپل تھلے پہنچ گیا۔ اسنے گیڑے کڈھنے شروع کیتے۔ اسنے اپنیاں نظراں نیویاں رکھیاں۔ اوہ اپنے دماغ دیاں دیواراں اپر دھیان نال دیکھ رہا سی؛ چوکنا تے ساودھان؛ کہ کوئی تکھے دنداں والا، وڈے وڈے نونہاں والا اندر تاں نہیں وڑ رہا۔ دماغ دی جوہ محفوض سی۔ گیڑے پورے کر کے اسنے فرنی ولّ دیکھیا۔ اسدے ساتھی اتھوں جا چکے سن۔

اپنا بستا چک کے اوہ سکول ولّ ترپیا۔ اوہ سارے سکول دے گیٹ تے کھڑے اسدا انتظار کر رہے سن۔ اوہ سارے اس بندے ولّ اکھاں پاڑ پاڑ کے دیکھ رہے سن جہڑا دوسرے سنسار نال چھیڑ چھاڑ کرکے تریا آ رہا سی۔

'نیشنل کالج فار ہوٹل مینیجمینٹ اینڈ کیٹرنگ، کولکاتہ' وچ داخل ہویاں زویا نوں اک مہینہ ہو چکیا سی۔ اسنے اجے تک کولکاتہ شہر نہیں دیکھیا۔ ایئرپورٹ توں پیلی امبیسڈر ٹیکسی وچ بیٹھکے اوہ سدھی کالج اتے کالج دے ہوسٹل وچ آ گئی۔ کولکاتہ دیاں سڑکاں تے پیلیاں کاراں دی بھرمار سی۔ رستے وچ اسنے کولکاتے دی مشہور ندی ہگلی دیکھی تے جس پل اپروں اوہ لنگھی اوہ پل جہاز آؤن سمیں اپر اٹھکے کھلھ جاندا سی۔ جدوں ڈرائیور نے اسنوں ایہہ گلّ دسی تاں اوہ چونک کے اس پل اتے ہگلی ندی ولّ دیکھن لگی۔ دور اک لوہے دے جال والا پل وی دکھائی دے رہا سی جس بارے اسنے اندازہ لایا کہ ایہہ مشہور ہاوڑا پل ہی ہووے گا۔

زویا پڑھدی تاں ہر سمیں ہی کجھ نہ کجھ رہندی پر کسے نویں تھاں جان توں پہلاں اوہ اس تھاں بارے پوری جانکاری حاصل کر لیندی۔ پڑھن دی ایہہ عادت شرینگر وچ لگدے لمے کرفیو دی دین سی۔ کیبل سسٹم اکثر ہی خراب رہندا۔ زویا دی پڑھن دی عادت پک چکی سی۔ خراب حالات کارن ہی اوہ کشمیر توں اینی دور اس پرسدھ کالج وچ پڑھن آئی سی۔ اس کالج نوں انگریزی راج سمیں چین توں کولکاتے آ وسیا وڈی گنتی چینی بھائی چارا چلاؤندا سی۔ کالج دے نیڑے ہی چائینا ٹاؤن وسیا ہویا جتھے چینی لوکاں دے انیکاں ریسٹورینٹ تے ہوٹل سن۔

زویا کالی ماتا دا مندر وی دیکھنا چاہندی سی۔ جنی دیر تک ایہہ کورس کرن خاطر اسنے کولکاتے رہنا سی اوہ بھارت دے اس امیر بنگالی سبھیاچار بارے بہت کجھ اکٹھا کر لینا چاہندی سی۔ جنی چھیتی ہو سکے اوہ اپنی ایہہ مہم شروع کر لینا چاہندی سی۔ اسنے کولکاتے دی ٹرام بارے بہت سنیا سی۔ اجے تک اسنے ٹرام دا سفر تاں کی کرنا سی ٹرام اسنے دیکھی تک نہیں سی۔

چھٹی والے دن اسنے اپنے جماعتیاں نال کالی ماتا مندر جان دا پروگرام بنا لیا۔ اوہناں نے کالج توں کجھ دوری توں ٹرام پکڑ لئی۔ ٹرام ٹرین اتے بسّ دی وچکارلی تکنیک سی۔ اسدی اگلی نسل میٹرو ٹرین سی۔ کدے لوک اسنوں دیکھن آؤندے ہونگے۔ زویا دے انومان وچ تاں ٹرام بڑی شاندار شے ہووےگی۔ اسدے چلن دا، لنگھن دا کوئی مطلب ہووے گا۔ پر کولکاتے دیاں سڑکاں تے تاں ٹرام رلی کھلی جہی

تری پھر دی سی۔ پرانے پے چکے رنگ والی، بڈھے ڈرائیور تے کنڈکٹر والی۔ نویں نویں طرحاں دیاں کاراں ٹرام کولوں گزر کے اگے لنگھی جارہیاں سن۔ ہور تاں ہور کسے وی گڈی والا تھوڑھی دور چلن توں پچھوں ہی ٹرام دی لیہ تے اپنی گڈی کھڑی کر کے اسدا رستہ روک دنداسی۔ ٹرام داڈرائیور اپنے چھوٹے جہے کیبن وچوں سر باہر کڈھکے گڈی والے نوں برا بھلا کہن لگدا۔ ہورن دے زمانے وچ اسدے ٹلی وجاؤن دا کوئی اثر نہ ہندا۔

"اب توٹرام کے بہوت سے روٹ بند ہو گئے ہیں،" اسدی سہیلی اپا نکشا باسو نے دسیا سی۔ ٹرام دی حالت کو لکاتے وچ اس مشہور فلم ایکٹریس ورگی سی جسدی بڈھی ہو کے کدے کدائیں ہی کسے فلم وچ دسدی سی۔ اسدے پرشنسک اسدی جوانی دے حسن نوں سر مار مار یاد کردے سن۔

زویا جنے سال کولکاتے رہی اوہ ٹرام نوں بچیاں وانگ دیکھدی رہی۔ جویں لنگھ رہے یگ نوں دیکھ رہی ہووے۔ اوہ کسے دوکان وچ کجھ خرید رہی ہندی۔ ٹرام دی گھنٹی سندی تاں اوہ اسے ویلے دوکان دے باہر آ کھڑھدی۔ اوہ اسنوں آؤندیاں دیکھدی۔ اوہ اسدے دو دواں ڈبیاں نوں برابر توں گزردیاں دیکھدی۔ اوہ اسنوں پچھلے پاسے توں دیکھدی۔ اسدے لنگھن توں بعد سڑک وچکار بنی اسدی گاڈراں والی لائن نوں دیکھدی۔ ٹرام دی بجلی لین والی تار پچھلے ڈبے اپر کیبل تار نال چھونہدی ہوئی ہولی ہولی اگے ودھدی دسدی۔ انج جاپدا جویں کوئی کھڑی پوچھ والی بڈھی کتی ہولی ہولی اگے ودھدی جارہی ہووے۔

ٹرام چوں اتر کے اوہ ہولی ہولی تردے کالی ماتا دے مندر پہنچ گئے۔ چھٹی والا دن ہون کر کے کافی بھیڑ سی۔ زویا نوں حیرانی ہو رہی سی کہ کمیونسٹاں دے چار دہاکیاں دے راج دے باوجود بنگالی لوک اپنے دھارمک سن۔

اجے اوہ مندر دے ویہڑے وچ ہی سن۔ زویا دی سہیلی ریا سین گپتا نے ہولی دینی پچھیا، "آپ کالی ماتا کو مانتی نہیں؟ آپ نے ماتھا نہیں ٹیکا؟"

" مینے ششٹاچار کے طور پر ماتھا ٹیکا ہے، شاید آپ نے دیکھا نہیں۔ ہاں میرا کالی ماتا میں کوئی وشواس نہیں ہے"، زویا نے ٹھرمے نال کیہا۔

"کیا سارے بنگالی پاگل ہیں؟ کیا آدھا ہندوستان پاگل ہے جو کالی ماتا کو مانتا ہے؟" ریا سین پر میرک دھار مک پریوار دی کڑی سی۔

"کالی ماتا کو ماننے کے لیئے پاگل ہونے کی ضرورت نہیں، سمجھدار آدمی بھی کالی ماتا کو مانتے ہے"، زویا نے کہا۔

"کیا آپ مندر کے اندر جا کر کالی ماتا کو بول سکتی ہو کہ میں نہیں مانتی؟"، ریانوں سچ نہیں آرہا سی۔

"ہاں چلو بول سکتی ہوں"، زویا نے کہا

"جا اندر جا کر بول کر آ، ہم یہاں انتظار کرینگے۔"

زویا اندر چلی گئی۔ اوہ کسے وی دیوی شکتی نوں نہیں مندی سی۔ اوہ کشمیر وچّ ایہہ گلّ گردوارے وچ کہہ چکی سی۔ اس معاملے وچّ اوہ اپنے سخت سبھاءڈی. ایسّ. پی. باپ توں وی نہیں ڈری سی۔

کجھ سمیں بعد جدوں زویا واپس آرہی سی تاں اسدے جماعتی منڈے-کڑیاں اسنوں حیرانی نال دیکھ رہے سن۔ اس کڑی نوں جھڑی دوسرے سنسار نال چھیڑ چھاڑ کر کے واپس آرہی سی۔

زویا نوں بنگالی بالکل پسند نہیں سن۔ اوہ لوڑ توں ودھ آتم-وشواس نال بھرے ہوئے سن۔ گلّ کردے وارے نہ آؤن دندے۔ اپنی غلط گلّ دے وی عجیبو غریب ترک بنا دھر دے۔ گلاں دی پکڑ وچ نہ آؤن والے جنگلی کبوتر۔ سانولے سانولے۔ اوہناں نوں زویا دے گورے-چٹے رنگ دی، زویا دے خاص کشمیری نین نقشاں دی جویں کوئی پرواہ ہی نہیں سی۔ زویا نوں اپنے نال پڑھدے دو پنجابی سکھ منڈے وی ناپسند سن۔ اسنے کٹیاں داہڑیاں والے سردار بہت گھٹّ دیکھے سن۔ چھوٹے ہندیاں اپنے پنڈ والے گھر دے باہر اک فوجی گڈی وچ پہلی وار کٹیاں داہڑیاں والے سردار دیکھے سن۔

"ماں میں باہر گڈی دیکھی اے اس وچ داہڑی کٹے دے سکھ فوجی بیٹھے دے آسے۔ اوہ کہڑے سکھ ہوندے ن؟" اسنے پچھیا سی۔

"اوہ سکھ نہیں ہوندے ن، جٹّ ہوندے ن"، ماں دا جواب سی۔

تے ایہہ منڈے اپنے آپ نوں جٹّ سکھ دسدے سن۔ زویادھارمک نہیں سی پھر وی اسنوں کٹیاں داہڑیاں اپر بنا سنوار کے بنیاں پگاں دیکھکے گھن جہی آؤندی سی۔ زویانام سنکے اوہناں نے اس بارے پتہ نہیں کی سوچیا ہووے گا پر اسدا پورا نام زویا کور جانکے اوہ اس وچّ خاصی رچی لین لگّ پئے۔ زویااوہناں توں دور دور رہندی۔ 'میرا نام بکرمجیت سنگھ اے، میں پنجاب دا رہن والاں۔' 'میرا نام ستنام سنگھ اے، میں پنجاب دا رہن والا۔' پنجاب نہ ہو گیا پیرس ہو گیا۔

شمشانگھاٹ توں گھر تک آؤندیاں امبر نوں ایہناں رستیاں دا ذرہ ذرہ بہت پیارالگیا۔ ایہناں رستیاں تے اوہ انیکاں ہاراں دا ساہمنا کر دارہا سی۔ اوہ اپنے ورتمان توں سنتشٹ سی۔ ویہڑے اندر پیر دھر دیاں اسدی نظر بے بے نصیب کور دی خالی پئی تھاں ولّ گئی۔ اس تھاں جتھے اسدی منجی ہویا کردی سی۔

بے بے نصیب کور اپنی غلطی نال ہوئی موت سمیں دھرمراج دی کچہری وچوں اک اجیہا ثبوت لے کے آئی سی جسنوں ساریاں نے سچ منّ لیا سی۔ امبر دی گلّ ویسے وی اوہناں دناں وچ سنی نہیں جاندی سی۔ بے بے دی ملاقات بابے دسوندھا سنگھ نال ہوئی سی۔ کئی سالاں دے وچھڑے بے بے تے بابے دیاں خاصیاں گلاں ہوئیاں پر سبھ توں ضروری گلّ جہڑی بابے نے وار وار کہی اوہ ایہہ کہ اوہ مرن توں پہلاں اپنے یار ادھیا سنگھ دی پنج ہزار دی رقم نہیں موڑ سکیا سی۔ اس بارے ہور کسے نوں پتہ نہیں سی۔ اس بارے ادھیا سنگھ نے کسے نوں دسنا وی نہیں سی۔ اوہناں دی چالی سال دی یاری سی۔

چٹی داہڑی، چٹی پگ تے سونے دے وڈے سارے تخت تے بیٹھے دھرمراج اگے نصیب کور بے بے دی پیشی پئی سی۔ چارے جمدوت شرمندے ہوئے پئے سن۔ غلطی دھرمراج دی وی سی۔ اینیاں شکتیاں دے مالک، چھوں کونٹاں دے جانیجان، پھر وی غلطی ہو گئی سی۔

''بہتیاں کتاباں پڑھیاں بہت کم آؤندیاں ہن۔ پر کئی وار نہیں وی آؤندیاں''، امبر نے اپنے پتر شیری نوں کسے سمیں سمجھایا سی۔

اوہ کسے ہور ایسرڑ وپنڈ دی، کسے ہور نصیب کور دی تھاں، امبر دی بے بے نوں چک لیائے سن۔ اس نصیب کور دے کجھ سال باقی سن۔

"بیبی تیرے کول اجے کجھ گھنٹے ہیگے نے، تیرے دیش اجے رات اے۔ لوک ستے پئے نے توں گھنٹے کو داسماں اپنے سکے سنبندھیاں نال بتالے"، بے بے دے سکے سنبندھی پہلاں ہی کم کار چھڈّ کے اسدے نیڑے آ گئے سن۔ اوہناں وچ کجھ لوک پنڈ دے سن۔ کجھ رشتے داریاں وچوں سن۔ کجھ اگلی جونے پے اتھوں جا چکے سن۔ چنگے کرم کرن والے دھرماتما قسم دے بندے سورگ وچ عیش کر رہے سن۔ ماڑی قسمت والے شیطان نرک وچ ہائے کلاپ کر رہے سن۔

دسوندھا سنگھ نے امر سنگھ، ارجن، شندر کور، مندیپ، اتھوں تک کہ اپنے متر ادھیا سنگھ دا حال چال پچھیا سی۔ امبر دا جنم بابے دی موت توں بعد دا سی۔ امبر بارے ماڑا موٹا اسنوں پتہ تاں سی پر پوری طرحاں اسنوں بے بے توں ہی پتہ چلیا سی۔ دوجے پوتے دی آمد بارے سنکے اوہ خوش ہویا سی۔

"زمین گھٹ ّاے دوواں نوں رشتے ہو جانگے؟"

"تیری موت پچھوں بڑا کش بدل گیا ارجن دے باپو! ہن لوک سرکاری نوکری والے نوں وی پسند کر لیندے نے، زمین چاہے گھٹ ّ ہووے۔ وڈا مندیپ پڑھن نوں ڈھلے چل کھیتی کر لو۔ چھوٹا امبر پڑھن نوں چنگے۔ پڑھ جاؤگا"، نصیب کرے بے بے نے بابے دی تسلی کرادتی سی۔

نصیب کرے بے بے نے اتھے ملے ساریاں نوں اوہناں دے گھر بار دی خبر دسی سی۔ جہڑے عمر بھوگ کے مرے سن اوہ سدھے ہی دھرمراج دے گھر پہنچ گئے سن۔ اوہناں وچوں جہڑے عمروں پہلاں مرے سن اوہ پنڈ دے سمشان گھاٹ وچ پپل تے رہ چکے سن۔ اوہ اپنے گھر دیاں نوں اپنے سیمت ادھیکار دی ورتوں کر دیاں ضروری سنیہے دے چکے سن۔ ایہہ سنیہے اوہناں نے اس پروار کجی راہیں دتے سن جہڑا مرن والے نوں سبھ توں ودھیرے پیار کردا سی تے جہڑا سبھ توں ودھ دکھی ہویا سی۔

"نصیب کرے ادھیا سنگھ دے پیسے ضرور موڑ دیؤ۔"

واپس مڑن لگی بے بے نوں دسوندھا سنگھ بابے دی ایہہ آخری تاکید سی۔ گردوارے والا بابا بولن توں تھوڑھا چر پہلاں ہی بے بے دی اکھ کھلھی سی۔ ٹھنڈا ہویا سریر دوبارہ گرم ہونا شروع ہویا سی۔ چلو بئی چلو سارے آپو اپنے کم لگو۔ دماغ نے نردیش جاری کیتے سن۔ سنیہیاں داعدان پردان تیزی نال شروع ہو گیا سی۔ سارے انگ آپو اپنے کم لگّ گئے سن۔

بے بے حیرانی نال اکھاں جھمکدی ہوئی اٹھی سی۔ واہگورو واہگورو اچاریا سی۔ جھمڑا جی جاگدا سی اوہ بے بے نال واپری سندا گیا۔ ایہو جہی گھٹنا دہاکیاں بعد کدے کدائیں واپردی سی۔ ہن اوہناں دے گھرے واپر گئی سی۔ امبر نوں چاہ پیندے نوں ایہہ گلّ اسدی بیبی نے سنائی سی۔

"سپنا آیا ہوؤُ"، اسنے سارے جیاں دے ساہمنے کیہا سی۔

"کوئی نیں آہ پیسیاں عالی گلّ دیکھ لینے آں جے ادھیا چاچا منّ گیا تاں بے بے سچیوُں ای مری ہوؤُ"، امر سنگھ نے کیہا سی۔

دن چڑھے ارجن تایا ادھیا سیہوں نوں ملن گیا سی۔

"چاچا تیرا باپو نال کوئی صاب کتاب رہِ گیا تی؟"

ارجن سنگھ نے گلّ شروع کیتی سی۔ رقم کنی سی ایہہ گلّ اسنے ادھیا سیہوں چاچے توں اکھواؤنی سی۔

"مرے وچھڑیاں نال کاہدا حساب ہندا بھتیجے، اوہدا حساب اوہدے نال تر گیا"، سٹھاں نوں ڈھکے ادھیا سیہوں نے ہتھ ماردتا سی۔ باپو دی موت نوں بھاویں کئی سال ہو گئے سن پر دوواں پریواراں وچلی سانجھ وچ فرق نہیں پیا سی۔ ارجن سنگھ نے بے بے دے اتھوں ہو کے مڑن والی گلّ سنائی سی۔

"اوہدی آتما نوں چین آجو، توں دسدے کنے پیسے لئے تی باپو نے؟"

"اچھیا تاں ایہہ گلّ اے، انھے پنج ہزار پھڑیا تی، میرے وی ہن تیرے گلّ کرن توں یاد آیا"، ادھیا سنہ ہسّ پیا سی۔ اکثر نوں اوہ ہمیشاں چنگے یار سدھ ہوئے سن۔

"میں شام تک پھڑا کے جاناں"، ارجن سنگھ اٹھ آیا سی۔

"اصل وچ پیسیاں عالی گلّ بے بے دی انتر آتما چوں سپنا بنکے نکلی اے۔ جوئندے بابے نے پیسیاں بارے بے بے نوں ضرور دسیا ہووُ۔ تنگی ترشی دی ماری بے بے چپّ کر گئی۔ ہن انتم عمر وچ آتما بوجھ چکن نوں تیار نہیں"، امبر نے کیہا سی۔ کسے نے اسدی گلّ ولّ غور نہیں کری سی۔ پنڈ وچ ایہہ گلّ تاں منی پرمنی سی کہ بہتا پڑھن نال دماغ خراب ہو جاندے۔

دوجے سنسار نال چھیڑ چھاڑ کردا امبر کسے نوں وی پسند نہیں سی۔

3

دماغ خراب کردیاں کتاباں

امبر نے اپنیاں اکھاں کلیش وچ ہی کھولھیاں سن۔ گھر دے کجھ جیاں نوں لڑن دا بھس پیا ہویا سی۔ کئی وار تاں بول بلارا اسدے ستا اٹھن توں پہلاں ہی شروع ہویا ہندا! انج جویں ایہہ وی کوئی کم ہووے۔ جیوں جیوں امبر وڈا ہندا گیا ہولی ہولی اوہ وی اس وچ اپنا حصہ پاؤن لگا۔ اک سماں تاں ایہہ وی آیا جدوں بہتیاں لڑائیاں نوں شروع کراؤن والا امبر ہی ہندا سی۔ گھر وچ شانتی والا ماحول امبر نوں بالکل وی پسند نہیں سی۔ اوہ بیبی اتے بے بے نوں کسے نہ کسے گلوں چکدندا۔ اوہ دوویں تیار ہی بیٹھیاں ہندیاں سن۔

لڑائی دا انت کھیتوں امر سنگھ دے گھر مڑن نال ہندا سی۔ اسدے آؤندے ہی جویں دیؤ پھر جاندا۔ دکھو دا نہ دوواں نوں ملوگا ایہہ دوواں نوں پتہ سی، اس لئی واہ لگدی کوئی وی بھاف اوہ باہر نہ کڈھدیاں۔ پر کدے کدے لڑائی اینی مگھی ہندی سی کہ اوہ چاہندیاں ہوئیاں وی روک نہ پاؤندیاں۔ جاں کدے کدائیں امر سنگھ دوواں دے سجے ہوئے منہ دیکھکے آپ ہی سمجھ جاندا کہ اسدی غیر حاضری وچّ جھجو

ضرور پیا ہے۔ اسنوں خود کٹّ کٹاپا کرن وچ جویں سواد آؤندا سی۔ اوہ جاکاں نوں پچھ پچھا کے گلّ کڈھ لیندا، اوہ بھریاں پیتیاں پھر شروع ہو جاندیاں۔

"تھوڑی بھین نوں میرے پچھوں جلوس کڈھدیؤں، ہن میرے ساہمنے بھین..."، لڑائی کندھاں تاں پہلاں ہی ٹپّ چکی ہندی، ہن اس وچ امر سنگھ دی مردانہ آواز وی شامل ہو جاندی۔ اس سمیں جیکر امبر گھروں باہر جاکاں نال کھیڈ رہا ہندا تاں اسدا من خراب ہو جاندا۔ اسنوں اس گلّ دا رہِ رہِ کے افسوس ہندا کہ اسدی شروعات اسنے کروائی سی۔ امر سنگھ گالھاں دوواں نوں کڈھدا پر کٹّ شندر کور جاں کدے کدائیں امبر دے پیندی۔ وڈا مندیپ گھروں باہر کھسک جاندا۔ جیوں ہی امر سنگھ شندر کور نوں کٹن لگدا اوہ چیکاں مار کے رون لگدی۔ ارجن سنگھ جے گھر ہندا تاں اوہ چھڈاؤن لئی اؤہلدا۔ آنڈھی گوانڈھی 'جان دے امر سیاں، اوئے جاندے' دا رولا پاؤندے بھجے آؤندے۔

امر سنگھ تے ارجن سنگھ دوویں بھراستّ کیلیاں دے مالک سن۔ وڈیاں دو بھیناں نوں ویاہندیاں پریوار سر قرضہ چڑھ گیا سی۔ ارجن پرانیاں چھ پڑھیا ہویا سی۔ اوہ حساب کتاب جلدی ہی لا گیا کہ اپنی کو زمین تے دو بھراواں دے ویاہ نہیں ہو سکدے سن۔ دیکھن آؤن والے دیکھن بھاویں ارجن نوں آؤندے پر اسدا کالا رنگ دیکھ کے ڈکا امر سنگھ ولّ سٹّ جاندے۔ ارجن نے کجھ سالاں بعد امر سنگھ دا رشتہ لے لیا۔ شندر کور اپنی گوری چٹی سی کہ سبھ نوں ایہی لگیا کہ اسدی جوڑی امر سنگھ نال ہی پھبدی سی۔ کھیتی باڑی دا کم امر سنگھ کردا سی۔ پڑھیا لکھیا ہون کرکے حساب کتاب اتے ہور باہر اندر لے کم ارجن ودھیا سمبھالدا سی۔ وڈا ہون کرکے ایہہ سبھ کجھ کئی سالاں توں اسدے ہی ہتھ سی۔

شندر کور کدے کدے امر سنگھ نوں آرام نال سوں جان واسطے آکھکے پاسہ وٹکے پے جاندی۔ کئی وار امر سنگھ دی اکھ کھلھدی تاں اوہ شندر کور والا نماری پلنگھ خالی دیکھدا۔ امر سنگھ نے اپنے پنڈ وچ چھڑیاں والے کنے ہی گھر دیکھے سن پر ہن بدلے سمیں بھتے چھڑیاں دی اپنیاں بھرجائیاں نال نبھدی نہیں سی۔ اس لئی ویاہ توں کھنجھیا بندہ، تیویں چاہے ملّ دی لیاوے چاہے کسے ودھوا نوں ویاہے، ویاہیا جاندا۔ ارجن دی شندر کور نال بہت زیادہ نبھدی۔ شندر کور اتے ارجن حساب کتاب کردے کردے کناہی چر پتہ نی کی کی گلاں کری

جاندے۔ ہور تاں ہور اوہ تاں شہر نوں سودے لین وی اکٹھے ہی جاندے۔ اگے اگے جھولا پھڑی ارجن تردا پچھے پچھے شندر کور کجھ فاصلہ رکھکے تردی۔ پنڈ واسطے ایہہ درش کوئی الوکار تاں نہیں سی پر نویں پیڑھی ضرور مسکڑیاں وچ ہسدی۔

امر سنگھ کجھ کہہ تاں نہ سکدا پر اوہ کدے کدے شندر کور دے ہڈّ ضرور سیک دھردا۔ کئی وار سبھ کجھ چھڈّ چھڈا کے شندر کور اپنے پیکیں لاڈیوال جا بیٹھدی۔ امر سنگھ اپنے بھرا دی قربانی سمجھدا سی۔ پر اوہ خود غصے خور سبھاء دا مالک سی۔ سبھاء وچ کاہلا پن سی۔ پہلاں کجھ کر بیٹھدا سی بعد وچ کتے پھیر سوچدا سی۔ رات نوں جدوں شندر کور اپنے منجے تے واپس آؤندی اوہ بڑ بڑ کرن لگدا۔ دبویں زبان وچ پتہ نہیں کی کی بولی جاندا۔

"میں غسل خانے گئی تی..."، اوہ اسنوں سمجھاؤن دا یتن کردی۔

"میں جانداں کہڑے غسل خانے گئی تی"، اوہ رجھدا رہندا پر اچی نہ بولدا۔ اسدا اوہار اپنی پتنی پرتی دنوں دن رکھا ہندا گیا۔ اسدے مقابلے ارجن ٹھنڈے سبھاء دا مالک سی۔ اوہ دودھ ڈائری وچ پاؤن جاندا پھر آ کے کاپی وچ لکھدا۔ سہکاری سبھا توں کھاد چکنی ہندی تاں اوہ ٹریکٹر اتے نوکر نوں لیکے جاندا۔ فصل ویچنی ہندی تاں اوہ کئی کئی دن منڈی بیٹھا رہندا۔ امر سیہوں ٹرالی منڈی وچ ڈھیری کر دا تے مڑ آؤندا۔ فصل وکی توں بعد ارجن گھرے وڑدا۔

ارجن سنگھ اپنے بھرا نوں آڑھتیاں دوارا ماری جاندی ٹھگی بارے سمجھاؤندا۔ ارجن سارا حساب کتاب آپ دھیان نال ویکھدا سی۔ ایہہ تاں امر سیہوں نوں وی پتہ سی کہ اسدا وڈا بھرا حساب کتاب وچ پہلاں توں ہی چنگا سی۔ جدوں اوہناں دے باپو دسوندھا سنگھ نے اسنوں ستویں جماعت وچوں پڑھنوں ہٹایا سی تاں ماسٹر نے کیہا سی،

"سردار صاحب، منڈا تہاڈا حساب وچ چنگے، پڑھ جائیگا، نہ ہٹاؤ۔" بزرگ نے مجبوری دسی سی، "ماسٹر جی کھیتی بندیاں سیتی، اہے جی ٹریکٹر چلایا کرو۔"

امر سنگھ نوں ایہہ وی پتہ سی کہ وڈے بھائی دے حصے دی زمین اسدے جاکاں نوں ہی آؤنی سی۔ ایہی کارن سی اوہ بھرا دے خلاف سدھا کدے کجھ نہیں سی بولدا۔

جدوں امبر دا جنم ہویا تاں پنجیری دین گیا امر سیہوں کچیچی وٹّ کے رہِ گیا سی۔ منڈا زماں ارجن تے گیا سی۔ شندر کور منڈے نوں لے کے مڑی تاں امر سیہوں نیڑے نہ آئوندا۔ کئی کئی راتاں تاں اوہ موٹر تے ہی پیندا رہا۔ روٹی نو کر لے جاندا۔ کم دا بہانہ لا کے اوہ اپنے گھر توں دور رہا۔ لوکنیاں منڈا دیکھن آئوندیاں سن۔ امر سنگھ نوں شرم آئوندی سی۔

اجے شندر کور ترن پھرن جوگی ہوئی ہی سی کہ اک دن کسے گلّ تے امر سیہوں نے اسدے دو دھولاں دے ماریاں۔

"وے پھوٹ تیرے! توں منہ نال گلّ کر لے۔ بہو جنیپا کٹّ کے آئی اے"، نصیب کرنے وچ آئوندیا کیہا۔ حالانکہ نصیب کر دا ایہہ پکا وشواس سی کہ شندر کور کٹّ اپنے کاریں کھاندی سی۔ اسدی گھڑّ دی زبان استوں ایہہ کارے کراؤندی سی۔ پر دو جا منڈا جمن تے نصیب کر شندر کور پرتی کجھ کجھ قلی ہوئی سی۔ نالے اسنوں ایہہ وی سی کہ صلے وچو تازی آئی تیویں دے کٹن کارن کوئی نقص پے سکدا سی۔ ایہہ نصیب کر نوں وی پتہ سی کہ اوہ امر سیہوں نالوں ارجن نوں ودھ نیڑے لاوندی سی۔ اسنوں ایہہ شکوہ سی کہ لوکاں دیاں بہوآں نے تنّ-تنّ، چار-چار چھڑے سامبھے سن۔ اوہناں نے گھر اکٹھا رکھیا۔

امبر ایہہ لڑائی جھگڑا دیکھدا ہی وڈا ہویا سی۔ ایہہ دال سبزی دے بے سواد ہون بارے، چاہ روٹی دے کھیت وچ دیر نال پہنچن بارے، کپڑے ٹھیک طرحاں نہ نکھرے ہون بارے ہو سکدا سی۔ شندر کور جواب دین لگدی۔ اوہ سارا دن کم وچ مر دی سی۔ کنے کنے نوکراں دیاں روٹیاں پکاؤندی۔ نویں بیجاں، کھاداں تے سپریاں دے آؤن نال کھیتی باڑی دے کم خاصے ودھ گئے سن۔ اوکھے تاں کسان مرد وی ہندے سن پر اوہناں نوں پھیر وی سیری جاں دہاڑیدار دا آسرا رہندا۔ عورتاں دی مدد کرن والیاں نوکرانیاں نہیں سن۔ ودھ توں ودھ گوہا کوڑا کرن نوں اوہناں نے مزہبی لا لئے سن۔ لڑائی ہندی دیکھکے امبر رون لگدا۔ امر سیہوں اسدی بیبی ولّ دھاہ کے آئوندا۔ شندر کور پلھے اگے بیٹھی اپنے اپر چڑھے آ رہے امر سیہوں دی سوٹی توں بچن لئی بانہہ نال اپنا سر ڈھکن دا یتن کر دی۔

"نیں امڑیئے، مینوں بچا لے... ہائِ"، اسدی لیر نکل جاندی۔

جیکر نصیب کر گھرے ہندی تاں اوہ اسدے بچاء لئی اگے آئوندی۔ جیکر ارجن گھرے ہندا تاں اوہ امر سیہوں نوں جپھا مار دا۔ اوہ دوویں باہر گئے ہندے تاں شندر کور نوں چھیتی بچاؤن والا کوئی نہ ہندا۔ امر سیہوں اپنی پوری ڈنجھ لاہندا۔ ادوں تک جدوں تک جاکاں دیاں

چیکاں، کوکاں تے شندر کور دیاں لیراں سن کے گوانڈھی نہ آ جاندے۔ امبر دی بیبی تے اک وار بالکل ایہو جہی ہی کٹّ پئی سی۔ اس رات بیبی نال پیاں جدوں امبر دا کوئی انگ بیبی دی کٹّ والی تھاں نال چھوہ جاندا تاں اسدی 'ہائے' نکل جاندی۔

"پتّ پرے ہوکے پے، تیرے پیو کنجر نے انگ انگ ونیا پئی"، اوہ پھر رون لگدی۔ اوہ بھکھن بھانی پئی سی۔ پیٹ وچ کھوہ پے رہی سی۔ نصیب کر دو واری روٹی لے کے آچکی سی۔ تیجی وار آئی بڑھی استوں موڑی نہ گئی۔

"پتہ نیں اس منڈے 'چ کی بھیروں آؤندا، چنگا بھلا ہندا اے، کسے نے کی جادو ٹونا کرتا"، مائی بولی۔

"جادو ٹونا کی ہونا ماتا، اوہ میرا سر پر چونڈھنا چاہندا، اپر وتھلی دے جاکاں نال میری دیہہ 'چ بچیا کی اے ہن،" اسدی پگھلدی جاندی آواز توں امبر نوں لگیا کہ بیبی پھر رون لگی سی۔ اوہ وی ڈسکن لگّ پیا۔

"چپّ پتّ چپّ! توں ہی نہ جمدا۔ کی گڈا کھڑھاتی تیرے جمن کنیوں۔"

ارجن سیہوں کسے رشتے داری وچ گیا ہویا سی۔ اگلے دن جدوں امر سیہوں ڈنگراں نوں بنھدا پھر رہا سی تاں شندر کور نے جھولے وچ اپنے تے امبر دے کپڑے تنّ لئے۔ وڈے نوں کجھ گلاں سمجھائیاں تے امر سیہوں نوں سناؤندی ہوئی بولی، "نالے میں دیکھوں تیرا باپ تینوں کنے کو دن سامبھدے۔ اپنا خیال رکھیں پتّ۔"

سسّ دے روکدیاں ہویا وی اوہ امبر نوں بانہہ توں پھڑ کے دھونہدی ہوئی تر پئی۔

"اس نوں وی لیجا، اس نوں کیوں چھڈّ چلیں اے؟" امر سیہوں بولیا۔

"اوہ تیری انش اے، توں سنبھال۔ ایہنوں میں آپے پالوں پلوسوں"، آکھدی ہوئی اوہ دروازہ لنگھکے اکھوں اہلے ہو گئی۔

"کڑے کاہنوں جانی اے شندر کرے، مڑ یا بھینے"، اوہناں دی اک گوانڈھن نے کیہا۔ اسنوں اوہناں دے گھر راتیں پئے جھجو دا پتہ سی۔ شندر کور توں جواب نی دے ہویا۔ اسدیاں اکھاں ڈبّ ڈبا گئیاں۔ اسدیاں بھریاں اکھاں دیکھکے امبر وی ہولی ہولی رون لگا۔ لوکیں اوہناں نوں دیکھ دیکھ لنگھ رہے سن۔ امر سیہوں دے سڑیئل سبھاء توں سارے واقف سن۔ اوہ بسّ سٹاپ دے کمرے وچ بیٹھکے جوڑیپلاں نوں جان والی بسّ دا انتظار کرن لگے۔ اک گوری عورت۔ اک کالا بچہ۔ پھکا کالا۔

بسّ سٹاپ دے کمرے وچ سیمنٹ دی بنی سیٹ تے بیٹھا امبر لگاتار ساہمنے اچے چبوترے تے کھڑے لمے آدمی ولّ دیکھی جا رہا سی۔ اس آدمی دے گل وچ بیگ سی تے اوہ قدم پٹّ رہا جاپدا سی۔ امبر نوں حیرانی ہو رہی سی کہ جس پاسے اوہ آدمی قدم پٹّ رہا سی اس پاسے تاں ہور تھاں ہی نہیں سی۔ اوہ ڈگ سکدا سی۔ پر اوہ قدم پٹّ کیوں نہیں رہا؟! اسنوں حیرانی ہوئی۔ اسنوں اس گلّ دی حیرانی وی ہو رہی سی کہ اس آدمی دا سارا کجھ ہرے رنگ دا سی، اسدی پگ، کوٹ، پینٹ، بوٹ تے بیگ وی۔ اتھوں تک کہ چہرہ وی۔

اجے اوہ اس بندے دے رہسّ وچ الجھیا ہی ہویا سی کہ بسّ آ گئی۔ اسدی بیبی اسدا ہتھ پھڑ کے کھچدی ہوئی اسنوں لے کے بسّ چڑھ گئی۔ خالی سیٹ تے اوہ شیشے والے پاسے بیٹھ گیا۔ بسّ تر پئی سی پر ہرے رنگ دا آدمی اجے وی تروتر و کر رہا سی۔ شیشے والے پاسے بیٹھنا امبر نوں پسند سی۔ اتھوں اوہ دور تک پھیلے کھیتاں نوں دیکھ سکدا سی۔ پچھے بھجدے جاندے درکھتاں نوں دیکھ سکدا سی۔ نیڑے والے تیز تیز بھجدے ہوئے۔ دور والے ہولی ہولی بھجدے ہوئے۔ اسنوں لگیا سبھ کجھ بھجیا جا رہا سی۔ بسّ اگے نوں۔ جانور اتے نوں۔ اوہ تے بیبی نانکیاں نوں۔ نہر دے کنڈھے اتے اسدے نانکیاں دا پنڈ سی لاڈیوال۔ اسدے مامیاں دا کچا جیہا گھر سی۔ گھر دا وڈا اوہڑھا سی بہت سارے درکھتاں نال بھریا ہویا۔ دوواں مامیاں دے بچے ویہڑے وچ کھیڈدے رہندے سن۔ امبر نوں نانکیاں دا کھیڑے نال بھرپور ماحول یاد آ رہا سی۔

درخت اجے وی جھجّ رہے سن۔ بسّ اجے وی جھجّ رہی سی۔ امبر دی بیبی اجے وی اداس سی۔

ایہہ سڑک ملیر کوٹلے اتے کھنہ شہر نوں جوڑدی سی۔ بسّ کھنے توں آئی سی۔ سویر دا ویلا ہون کارن سواریاں زیادہ نہیں سن۔ کوئی کوئی شہری ماسٹر-ماسٹرنیاں پنڈاں دے سکولاں نوں پڑھاؤن لئی جا رہے سن۔ اوہناں دے ہتھاں وچ اک رسا سی جسنوں اوہ پنڈاں دے لوکاں نوں پھڑن واسطے دندے سن۔ پنڈ پنڈ نہیں سن، کھوہ سن۔ لوک لوک نہیں سن، ڈڈو سن۔ رسے اوہناں نوں باہر نکلن وچ مددگار ثابت ہونگے۔ باہر نکل کے اوہ ٹپوسیاں مار سکنگے۔ پنڈ توں شہر تک۔ کھوہ توں باہر تک۔ اک شہر توں دوجے شہر۔ اک باہر توں دوجے باہر۔ اک دیش توں دوجے دیش۔ اوہ صدیاں توں ایتھے ٹکے ہوئے سن۔

شندر کور اتے امبر جوڑ یپلاں دے اپر اترے۔ اتھوں اوہناں نے لاڈیوال تک جان لئی بھونڈ لیناسی۔ اتھوں سرہند نہر دو برانچاں وچ ونڈی جاندی سی۔ اک نابھے ولّ جاندی سی تے دوجی دھوری ولّ۔ بس ّملیر کوٹلے جان والی سڑک مڑ کے پل پار کر دی ہوئی سجے پاسے دھوری والی نہر دی وکھی تے بنی سڑک دے کنارے رک گئی۔ تھلے اتر کے اوہ نابھے والے پاسے تر پئے۔

"بیبی کیلے لینے نے..."، امبر پیر جما کے کھڑ گیا۔ اسنے کیلیاں والی ریہڑی ولّ اشارہ کیتا۔

"چل تر پتّ، کیلے تیرا ماما لیادوگا، چل تر..."، شندر کور نے اسنوں کھچن تے پچکارن دا یتن کیتا۔

"نہیں میں تاں ہنے لینے نے، نالے مینوں بھکھ لگی اے، لینے اے، لینے اے"، اوہ اکو ساہے بولن لگا۔

شندر کور اسدے نیڑے ہون لئی پیراں بھار بیٹھ گئی، "پتّ میرے کول پیسے نی ہیگے کیلیاں جوگے، میرے کول کرائے جوگے ای پیسے نے...۔"

"کیلے تاں تھوڑھے جے پیسیاں دے ای آ جاندے اے، لے اک پر ئیا میرے توں لے لے"، اسنے جیب وچوں کڈھ کے اک دس پیسے دا سکہ بیبی ولّ ودھادتا۔ بیبی اسدی ہتھیلی ولّ دیکھدی ہوئی نہ پوری طرحاں ہسّ سکی نہ رو۔ تھوڑھا۔ تھوڑھا دونو کجھ۔ پر اگلے ہی پل رونا بھاری پے گیا۔

"میرے پتّ دا کڈا اوڈا دل اے، پتّ میرے کول تاں کرائے جوگے ای پیسے نے"، کہندی ہوئی اوہ بھس پئی۔

ماں نوں روندی دیکھ کے امبر نے اپنی ضدّ چھڈّ دتی۔ اسنوں راتیں پئی بیبی دا رونا یاد آیا۔ اسنوں راتیں آئے ڈراونے سپنے دی یاد آئی۔ اوہ چیک مار کے اٹھیا سی۔ بیبی نے اسنوں ہکّ نال لا کے دوبارہ سنوایا سی۔ اسنوں سارا کجھ پھر یاد آ گیا۔ اوہ چپّ چاپ بیبی نال تر پیا۔ اوہناں نے جڑویں پلاں وچوں اک پل پار کیتا تے نابھے والے پاسے لگے بھونڈ تے بیٹھ گئے۔ بھونڈ وچ چار پنج سواریاں ہی سن۔ شندر کور منہ نوں چنی نال ڈھک کے کتے دور دیکھ رہی سی۔ اس پاسے جتھے چھوٹیاں نہراں دے وچکارلی تھاں اک چھوٹا جیہا جنگل سی۔ جتھے باندر ٹپوسیاں مار رہے سن۔ جتھے باندراں دا اک پورا قبیلہ وسیا ہویا سی۔ جتھے ویاہ نہیں ہندے سن۔

امبر دے دو مامے سن۔ دوواں دے دو دو کڑیاں دو دو منڈے۔ اوہ سارے امبر نوں دھو ہی پھر دے سن۔ اک دن مینہہ پیاتاں اوہناں دے گھر دی چھت تھاں تھاں توں چوء پئی۔ اسدے ممیرے بھین بھراجویں سبھ کجھ جاندے سن۔ اوہناں ہر چون والی تھاں اتے بھانڈے رکھ دتے۔ کولیاں بالٹیاں تے تسلے۔ امبر حیران ہو رہا سی۔

"ساڈا گھر تاں نی چوندا؟" اوہ بولیا۔

"تھوڈا گھر پکے پتّ، ساڈا کچے، اس کر کے چوندے"، اسدی مامی رتنیں نے کیہا۔ امبر نے دیکھیا اسدے نانکیاں دے گھر دیاں کندھاں کچیاں سن، مٹی دیاں بنیاں ہوئیاں۔ چھت اپر گاڈراں دی تھاں شتیر سن۔ بالکل اوہناں دے پنڈ وچلے پرانے گھر وانگ۔ جتھے ہن توڑی بھری ہوئی سی۔

"تسیں پکا گھر پالو....۔"

"پتّ ساڈے کول پیسے نیں ہیگے، تیرے باپو جی کول ساڈے نالوں ودھ پیسے نے، ساڈے کول تاں ٹریکٹر وی نیں ہیگا"، مامی سمجھا رہی سی۔

امبر نوں سمجھ آئی کہ مامیاں کول صرف بلد سن۔ اسنوں افسوس ہویا کہ اسنے ضد کر کے مامے توں کیلے کیوں منگوائے سن۔ ایہناں کول تاں پیسے ہی نیں ہونے۔

شندر کور روزا اپنے سہرے پنڈ ولّ جھاکدی۔ جدوں کوئی بھونڈ لنگھداتاں اوہ بڑکاں لیندی کہ امر سنہ ُلین آویگا۔ اوہ ٹریکٹر دی آواز سنکے کنّ چک لیندی۔ شاید اوہ ٹریکٹر لیکے ہی لین آ جاوے۔ اسنوں پچھے رہِ گئے منڈے دی چنتا سی۔ مندیپ پڑھائی پکھوں ڈھلا سی۔ اسنوں ڈر سی کہ اس دی پڑھائی دا حرجہ ہندا ہووے گا۔

ستویں دن ارجن تایا آ گیا۔ امبر جھجّ کے اسدیاں لتاں نوں چمبڑ گیا۔ رتنیں مامیں اس کول امر سنگھ دیاں شکایتاں لاوندی رہی۔ اسدے لڑاکو سبھاء بارے سنسا کر دی رہی۔

"ساڈی کڑی کجھ سٹدی نی، گواؤندی نیں، پھیر اوہ ایں کیوں کر دے؟"

"بیبی اوہدا اسبھاء ہی ہو رطر حاں دے۔ ہن مینوں آپے بھیجیٔ۔ کہندا جاکے لے آ۔۔۔۔"

اوہ گلاں کر دے رہے۔ اسدے مامے جر نیل سنگھ نے ارجن سنگھ نوں دسیا کہ اوہ یو۔پی۔ وچ زمین خریدن بارے سوچ رہے سن۔ تھوڑھی زمین نال کجھ بندا نہیں سی۔ اتھوں دے چھ کیلے وچکے اتھے چھتی کیلے بن جانے سن۔ ادھر زمین سستی سی۔ رتنی بھابی شندر کور دی ماں سامان سی۔ وڈی ہون کر کے اوہ اسدی چنتا کر دی سی۔ دور جا کے اسنوں اسدی چنتا رہنی سی۔

"جر نیل سیاں زمین اتھے لیو جتھے پانی نیڑے ہووے، ڈھوء ڈھوائی لئی سڑک ہووے۔۔۔"، ارجن سیہوں نے اپنے ولوں سجھاء دتا سی۔

اپنی بیبی دی کٹ امبر نے کنی ہی وار دیکھی۔ بیبی دیاں چیکاں کوکاں کنی ہی وار سنیاں۔ ہر وار بیبی دی کرلاہٹ وچ اس دیاں چیکاں وی شامل ہو جاندیاں۔ بیبی کئی وار رسّ کے پیکیں گئی۔ وڈا مندیپ پڑھنوں ہٹ گیا۔ امبر پرائمری سکول پڑھن جان لگا سی۔ اوہ بیبی نال نانکیں چلا جانداتاں پچھوں سکول دی پڑھائی خراب ہو جاندی۔ اوہ بہت سارے دناں دے وقفے بعد سکول جانداتاں ماسٹر ڈنڈا چک لیندا۔ امبر اپنے نہ آؤن داکارن نہیں دسدا سی۔ کٹ کھاندار ہندا۔ کنا کنا چر گوڈیاں تھلے دی کنّ پھڑ کے مرغابنیار ہندا۔ ساری جماعت پڑھ رہی ہندی، اوہ دھرتی ولّ دیکھدا۔ اوہ کیڑیاں نوں تریاں جاندیاں دیکھدا۔ کیڑیاں ضرور اپنے سکول جارہیاں ہو نگیاں۔ جتھے کیڑا ماسٹر اوہناں دی اڈیک کر رہا ہووے گا۔ ہتھ وچ ڈنڈا پھڑ کے کھڑھا۔ ایہناں وچوں نانکیوں مڑیاں کیڑیاں دی مرمت کرن لئی۔

"کیڑیاں دے وی نانکے ہندے ہو نگے؟" پھسیا بیٹھا وی اوہ ایہہ گلّ سوچ جاندا۔

اک وار اک منڈے نے ماسٹر نوں دسیا سی، "ماسٹر جی، ایہدی بیبی نوں ایہدے باپو نے کٹیا تی، تاں کر کے ایہدی بیبی تے ایہہ نانکے چلے گئے تی۔"

امبر نوں بڑی شرم آئی سی۔ نیڑے دے گھر والے منڈے دا اسدی جماعت وچ ہونا اسنوں بڑا برا تے خطرناک لگیا سی۔ پھر اسدے نانکے یو۔پی۔ چلے گئے سن۔ بیبی دا نانکے جانا بند ہو گیا سی۔ امبر دا غیر-حاضر ہونا بند ہو گیا سی۔ گھر وچ لڑائی جھگڑا بند نہیں سی ہویا۔ ہن تاں کئی وار امبر خود ہی لڑائی داکارن پیدا کر دندا سی۔ اسدا باپو اس ولّ سوٹی چک کے جھپٹدا سی تاں بیبی بچاء کرن لئی وچ آ جاندی سی۔

امبر نالوں ودھ بیبی دے پے جاندیاں سن۔ امبر نوں بڑا افسوس ہنداسی پر پھر کسے دن استوں کوئی غلطی ہو جاندی سی۔ اسنوں پتہ ہی نہیں لگداسی کدوں اسدے اندر لالڑائی وچوں مزے لین والا بچہ، کجھ کر بیٹھداسی۔

تائے ارجن سنگھ نے اک گلّ ٹھان لئی سی کہ اوہ امبر نوں پڑھا کے باہر کڈھیگا۔ شندر کور تے تائے توں بناں امبر نوں کوئی وی پسند نہیں کرداسی۔ اسدا رنگ کالے توں رتا گھٹّ کالا سی۔ اوہ پتلا تے لوڑوں ودھ سکا تے سڑیل سی۔ پر ایہہ اسنوں ناپسند کیتے جان دے مڈھلے کارن نہیں سن۔ اوہ گھر وچ لڑائی دی جڑھ سی۔ اوہ آئے دن باہروں کٹّ کٹا پا کرن دا عادی سی۔ اسنوں گھر دا بنیا کھانا کدے ہی پسند آؤنداسی۔ اوہ گھروں، کدے پیسے، کدے دانے چوری کر کے دوکان توں چیزاں لے کے کھانداسی۔ کدے کدے اوہ مزہبیاں دے گھروں ملّ دے آنڈے لیا کے بھکھ مٹاؤنداسی۔ ایہناں وچوں کوئی وی گلّ کسے نوں پسند نہیں سی۔

اکو اک گلّ جہڑی اسدا بچاء کر دی سی اوہ ایہہ کہ سلیبس ولّ گھٹّ دھیان دین دے باوجود اوہ پڑھن وچ چنگا سی۔ خاص کر کے حساب وچ اسدا کوئی مقابلہ نہیں سی۔ ایہہ گلّ جدوں چلدی تاں سنن والا کہندا، "اپنے تائے تے گیئے۔"

ایہہ سنکے امبر پانی پانی ہو جاندا۔ اوہ اپنی ماں دیاں چٹیاں چٹیاں باہاں ولّ دیکھکے سوچدا کاش! میرا رنگ بیبی ورگا ہندا۔

تیجی جماعت وچ ہی ارجن سنگھ اسنوں ویہڑے والے ماسٹر جھنڈا سنگھ دے گھر لے گیا سی۔ تپڑاں دیاں دو قطاراں تے اسدے سکول دے کئی ساتھی بیٹھے ہوئے سن۔ اوہ اسنوں دیکھکے مسکراؤن لگے پر امبر سنگ رہا سی۔

"سردار جی فیس دین والے ہور بچے بڑے نے، سانوں بالن واسطے کپاہ دیاں چھٹیاں دی ضرورت اے"، ماسٹر جھنڈا سنگھ سپشٹ بولیا سی۔

"ماسٹر جی چھٹیاں دی ٹرالی میں آپ بھر کے چھڈ کے جاؤں۔ سیال سیال گاجراں، شلگماں، مولیاں تے ساگ نیں مکن دندا۔ پر فیس ضرور لینی پینی اے۔ ساڈا منڈا پڑھا دیؤ بسّ"، ارجن سنگھ اتے پریوار دے ہورناں جیاں واسطے امبر اوہناں نوں بھوکھ دی پڑھی لکھی دنیاں نال جوڑن والا اکو اک لانگھا سی۔

"دیکھ امبر آہا جھمڑے تینوں کھیت دسدے نے ایہناں چوں ستّ کیلے اپنے جدی نے، اک اسیں خرید یا، باقی ویہہ کیلے آپاں ٹھیکے تے لئے ہوئے نے۔ تیرا چار کیلیاں تے کوئی گزارا نیں ہونا، موہرے پڑھے لکھے لوکاں دا یگ آرہے، اس لئی ملّ بن کے پڑھیا،" ارجن تائے نے اسنوں سمجھایا سی۔

اٹھویں نوویں وچ پڑھدیاں امبر دے ساتھی ٹریکٹراں دیاں گلاں کردے۔ وی. سی. آر کرائے تے لیا کے دیکھیاں فلماں دیاں گلاں کردے۔ امبر وہلے پیریئڈ وچ کوئی کتاب کھولھی بیٹھا ہندا۔ اوہ امبر نوں گلیں لاؤن لئی پچھدے،

"امبر دیپ تیرے باپو اوناکول وی پھورڈ ٹریکٹر اے، توں کہڑے گیئر 'چ بھجاؤندا ہنے ؟"

"میں تاں اٹھویں گیئر وچ وی بھجایا"، امبر نے جھوٹھ بولیا۔

"اوئے مور کھا چار توں ودھ اوہدے گیئرے نی ہندے ؟" ککو نے مذاق اڈایا۔

اوہناں دی ٹولی اینی اچی اچی ہسن لگی کہ جماعت دیاں کڑیاں وی مسکراؤن لگّ پئیاں۔ اتھوں تک کہ چرنی وی۔ کڑیاں نوں سمجھ آگئی کہ مذاق امبر دا اڈ رہا سی۔ اوہ کتاباں چوں عجیب گلاں پڑھ پڑھ دسدا رہندا سی۔ ساریاں اسنوں جھلا جیہا ہی سمجھدیاں سن۔ امبر نمبر ودھیا لیندا سی ایہہ ٹھیک سی پر نمبر تاں گوپی استوں زیادہ لیندا سی۔ گوپی سلیبس توں بناں ہور کتاب کوئی نہیں پڑھدا سی تے وادھو گھاٹو گلّ وی نہیں کردا سی۔ پر امبر کدے کہو اوہ نیں ہندا، کدے ایہہ نیں ہندا۔ کتاباں نے اسدا دماغ خراب کر دتا سی۔

"پر میں اٹھ گیئر لکھے ہوئے پڑھے نے ؟" امبر کچا جیہا تاں پے گیا پر اوہ اپنی تھاں سچا سی۔

"شرط لگا لے ؟" اوہناں ساریاں نے ہتھ اسدے اگے پھیلاء دتے۔ اوہناں دا آتم وشواس تے اوہناں دی وڈی گنتی دیکھکے اوہ سمجھ گیا کہ اوہ ٹھیک ہو سکدے سن۔ اسنوں پتہ سی کہ اوہ ٹریکٹر ودھیرے وار چلاؤندے سن۔ امبر تاں بسّ کدے کدے ماڑا موٹا، اوہ وی جے کدے اوہ اپنے تائے نال کتے جا رہا ہووے تاں تایا اسنوں تھوڑھی دیر لئی پھڑا دندا سی۔

"شری مان امبر دیپ سنگھ جی وڈے پڑھاکو ؤ، پنجویں توں اٹھویں تک لوء گیئر ہندے نے، ہولی ترن لئی تے زیادہ وزن کھچن لئی۔ ہاں جی شر یمان جی"، اوہ سارے ہڑ ہڑ کر کے پھیر ہسے سن۔

امبر کجا جیہا ہو گیا سی۔ اوہ اینا چھوٹا سی کہ ایہہ نہیں کہہ سکدا سی کہ جو اوہ جاندا سی اوہ گیئر اں دے گیان نالوں کتے وڈیرا سی۔ ادوں اوہ روسی، انگریزی، چینی تے فرانسیسی دنیاں وچ نواں نواں داخل ہویا سی۔ اوہ امریکی مہاندیپ دے بڑھے مچھیرے سینٹیا گو نوں مل چکا سی۔ اوہ فرانسیسی سندری مادام باویری دی پیاس نوں دیکھ چکا سی۔

کجھ دناں بعد اوہ چھٹی والے دن مندیپ دی دوپہر دی روٹی دین کھیتاں وچ گیا۔ مندیپ ٹریکٹر چلاؤندا ہویا حل واہ رہا سی۔ اسدی ٹوہر دیکھیاں ہی بندی سی۔ امبر دے من وچ ایر کھاتے ہینتا بھاؤ دوویں جاگ پئے۔ اسدا اوڈا بھرا اینا کولا نہیں سی پر پھر وی اسنے روٹی والا جھولا اسنوں پھڑاؤندیاں کیہا، "ویرے توں روٹی کھالے، میں اپنے ٹریکٹر دے چار گیڑے دے لینے۔"

"نہ بائی نہ، دودو کم نیں چلدے ہندے۔ پرسوں تینوں کیہا تی بئی پٹھے وڈھادے، ادوں تاں کہنداتی میں پڑھنیں۔ ہن توں پڑھ ہی لے۔ دودو کم نیں چلدے ہندے بائی سیاں"، مندیپ نے سر مار دتا۔ امبر نوں اوہ چنگا تاں کدے وی نہیں سی لگیا پر ہن تاں وہ ورگا لگیا۔ اسدا جی کیتا کہ مندیپ دے کھچّ کے تھپڑ مارے۔ پر اوہ مندیپ توں کمزور سی۔ اسدے من وچ آیا کہ کی اسدا ٹریکٹر تے گھر وچ کوئی حصہ نہیں سی؟ اسنوں اینا دریپار یا کیوں جاندا سی؟

"اوئے امبر، لمبڑ داراں دی پنکی بڑے اشنے پچھنے کر دی اے، سکول چ کسے نال پھسی ہوئی اے؟" بر کی توڑ دیاں مندیپ نے پچھیا۔

"بائی سیاں دودو کم نیں چلدے ہندے، توں ہن ٹریکٹر ہی چلا، سکول وچ کی ہندا ایہہ تاں مینوں ہی پتہ"، امبر نے گھوٹ گھوٹ کے کیہا۔

سوہنا سنکھا ہون دے باوجود مور کھاں وانگ ہیں ہیں کردا مندیپ اسنوں بہت بھیڑا لگیا۔ امبر نے گھرے جا کے شندر بیبی کول شکایت کیتی تاں اوہ بولی، "اوہنے دفے ہونے نے ٹریکٹر جوگا ای رہنا، پتّ توں کار چلایا کریں گا۔"

اس دن اسدی بیبی تے امبر ارجن تائے نال نہیں گئے سن ۔ مامی رتن کور نے اگلے دن آپ چھڈ کے آؤن دا وعدہ کیتا سی ۔ نالے اوہ آپ جا کے سمجھا کے آویگی امر سنگھ نوں ۔ اگلے دن اسدے مامے نے ملیر کوٹلے توں بسکٹاں والا پیپا بنوا کے لیا دتا سی ۔ امبر دے نانکیاں نوں ملیر کوٹلا شہر لگدا سی ۔ جویں امبر دے گھرے کھنہ - کھنہ ہندی رہندی سی اویں اسدے نانکیاں دے گھرے کوٹلہ - کوٹلہ ہندی رہندی سی ۔

اگلے دن جدوں اوہ ایسڑو دے اڈے تے اترے تاں امبر نے دیکھیا ہرے رنگ دا بندہ اجے وی اویں کھڑھا سی ۔ مڑ مڑ شکّ جہی نال دیکھدا اوہ بیبی اتے مامی دے پچھے اپنے گھر والی گلی پے گیا سی ۔ 'ایہہ کش ہو راے '، نکے جہے امبر نے اپنے آپ نوں دسیا سی ۔

4

خوبصورت بننا بندے دے اپنے ہتھ ہندے

جموں توں چلی اوہناں دی کار پنجاب ولّ بھجی جا رہی سی ۔ گرمیاں دیاں چھٹیاں ہو گئیاں سن ۔ جے . کے . یونیورسٹی دی نوکری امبر نوں پسند سی پر اسدا جموں وچ بھورا دل نہیں لگدا سی ۔ یونیورسٹی وچ کسے وی کالج وچوں نوکری چھڈّ کے آئے ادھیاپک دی سروس دے سالاں دی گنتی یونیورسٹی دی نوکری وچ جوڑی جاندی سی ۔ جسڑی تنخواہ ادھیاپک کالج وچ لے رہا ہندا سی اوہ وی منّ لئی جاندی سی ۔ جموں کشمیر وچوں جنیاں نے امبر دے نال جائن کیتا سی سبھ دیاں دوویں گلاں منّ لئیاں گئیاں سن ۔ پنجاب توں گئے امبر دیپ اتے نرلیپ سنگھ دیاں نہیں منیاں گئیاں سن ۔ اوہناں نوں اپنے ہی دیش وچ پردیسی ہون دا احساس ہویا سی ۔ امبر نے ایہہ سوچکے اپنی

کالج دی نوکری توں استعفٰی دے دتا سی کہ اوہ کالج دی نوکری توں یونیورسٹی دی نوکری وچ آ گیا سی۔ کل نوں کدے نہ کدے پروموشن ہو ہی جانی سی۔ نہیں تاں پھر کدے پنجاب دی کسے یونیورسٹی وچ اپوئنٹمینٹ ہو جاوے گی۔

جس دن اوہناں دا کیس ڈین دے دفتر وچ رڈّ ہویا سی اس دن نرلیپ بہت بھریا پیتا آیا سی۔

"اج توں بعد پڑھنا پڑھاؤنا بند۔ کلاساں وچ فارمیلٹی پوری کرو ڈاکٹر. امبر دیپ۔ کوئی لوڑ نہیں اناں بییمان لوکاں نوں پڑھاؤن دی"، اوہ بھکھیا پیا سی۔

"شانت نرلیپ شانت، ہن تاں اوہناں نے اپنا نقصان کیتا پھر آپاں خود اپنا نقصان کر رہے ہو وانگے۔ اک ایماندار ادھیاپک دے طور 'تے بنے اپنے بمب نوں توڑ رہے ہو وانگے"، امبر نے کیہا سی۔

اوہناں دی کار جموں کشمیر دے پنجاب نال لگدے بارڈر توں کجھ ہی کلومیٹر دور رہِ گئی سی۔ ساڑ دین والی گرمی پے رہی سی۔ کھبے پاسے ہماچل دیاں دھولدھار پہاڑیاں تے چٹے رنگ دی برف دا اوہناں نوں کوئی بھاء نہیں سی۔ کھلھے شیشیاں راہیں گرم ہوا اندر آ رہی سی۔ مئی دے انتم دن سن تے گرمی اپنا راکششی روپ دکھاؤنا شروع کر چکی سی۔ امبر، کرنجیت اتے شیری نوں اپنی پھییئیٹ اونو کار یاد آ رہی سی جس دا اے. سی. جون دے مہینے وچ وی ٹھنڈ لگن لا دندا سی۔ اوہ اک چنگی کار سی جس ڑی اسنوں جڑی سی۔ اسمانی رنگ دی اوہ کار اوہناں کول سال کو رہی سی۔ اوہ کار جو آئن کرن توں پہلاں اس لئی ویچ دتی سی تاں کہ دوجے شہر جان دے خرچیاں نال سوکھی طرحاں نپٹیا جا سکے۔ اوہ کار ویچ کے اوہناں پیسیاں وچوں ہی ایہہ سستی ماروتی کار لے لئی سی۔ اس کار دی یاد شیری دی بھین نورت نوں نہیں آ رہی سی کیونکہ نورت تاں ادوں پیدا ہی نہیں ہوئی سی۔ اوہ ماں دی گودی وچ بیٹھی ساہمنے سڑک دے اتراواں چڑھاواں نوں مان رہی سی۔

"پاپا جے تسیں مینوں میکڈونلڈ دا ہیپی میل لے کے دیوونگے تاں میں تہانوں ٹول پلازا دے نبے روپے بچاؤن دا طریقہ دسّ سکداں"، پچھلی سیٹ تے اکلے بیٹھے شیری نے اپنے دلی پبلک سکول دے اک ڈو گرے جماعتی دوار ادسیا طریقہ پاپا نوں دسن دا من بنا لیا۔ حالانکہ اپنے پاپا بارے اسنوں وشواس سی کہ اوہ اسدی گلّ کدے نہیں منّنگے۔ پاپا گردوارے مندر کدے پیسے نہیں چڑھاؤندے

سن پر جدوں کوئی مکینک جاں مستری اپنے کیتے کم دے گھٹّ پیسے منگدا سی تاں پاپا اسنوں ودھ پیسے دے کے آکھدے، "تیرے اپنے ہی بندے نے۔" شیری اتے اسدے مما اس گلّ تے بہت برا مناؤندے پر اسدے پاپا اپنی مرضی کردے سن۔

"آپاں کہڑا بہت سوکھے آں، اوہنوں بناں منگے ودھ پیسے دیتے،" مما بڑ بڑ کردے رہندے۔

پاپا کلاس وچوں کدے بناں پڑھایا نہیں نکلدے سن پر جدوں کدے ودیارتھیاں دا پڑھن دا موڈ نہ ہووے تاں پاپا اوہناں نوں ایہو جہی دنیاں وچ لے وڑدے سن جسنوں اوہ اچمبھت ہو کے دیکھدے سن۔ اک گھٹنا تاں شیری نوں وی یاد سی۔ ایہہ گلّ شیری اتے اسدی ممی نوں ملیر کوٹلے اوہناں دے گانڈھیاں دی کڑی بلقیس نے سنائی سی۔ اوہ کالج پڑھدی سی۔ ایہو جہی ہی سرے دی گرمی پے رہی سی۔ بی. کام. بھاگ پہلا دی لازمی پنجابی دی کلاس سی۔ پہلا دن سی۔ دو پروفیسر پہلاں ہی اوہناں دی کلاس لا کے اوہناں نوں تھکا چکے سن۔ ودیارتھیاں نے پروفیسر دے آؤن توں پہلاں کمرے وچوں جان دی صلاح کر لئی سی۔ پاپا اوہناں دے نکلن توں پہلاں ہی پہنچ گئے سن۔

"اینی گرمی 'چ کون پڑھ سکدا اتے پڑھا سکدا؟ تسیں ایتھے بیٹھے کمیں اں؟" پاپا نے پہلی گلّ ایہی کہی سی۔ بچیاں نے سوچیا اس توں ودھیا ٹیچر کہڑا ہووے گا۔ ایہہ تاں حاضری لا کے آپے بھیج دیویگا۔ حاضری لگدی سار ہی پاپا نے رجسٹر بند کر دیاں کیہا، "سوچو ذرا اینی گرمی وچ مغل بادشاہ گرمی توں بچن لئی کی کرواؤندا ہووے گا؟ ادوں بجلی نہیں سی، کہڑے کہڑے طریقے ورتے جاندے سن؟"

بس پھیر کی سی بچیاں نوں پتہ ہی نہیں لگیا کہ اوہ کدوں فتح پور سیکری دا بلند دروازہ پار کر گئے۔ پیریئڈ دے انت تے جدوں اوہ ہوا محل وچوں باہر نکلے تاں جے پور دی گرمی اوہناں دے پھیر ساہمنے سی۔

ایہو جیہا بندہ شیری دی گلّ کویں منّ سکدا سی۔

"ہاں دسّ تیرا طریقہ؟" آواز مما دی سی۔

"جموں کشمیر سٹیٹ ٹرانسپورٹ دی بسّ دے پچھے اپنی کار لگالو۔ سرکاری بسّ نوں بارڈر والی پرچی کٹاؤن دی ضرورت نہیں ہندی۔ بسّ دے پچھے اپنی کار وی لنگھ جاوے گی۔ میرا پھرینڈ دسدا سی کہ ایہہ سرکاری ٹول والے تاں پچھا وی نہیں کردے"، شیری اک ڈانٹ دی اڈیک کر رہا سی۔

"یار عنبری پیسے اپنے کول اپنے گھٹّ نے کہ آپاں نوں شیری دی گلّ منّ لینی چاہیدی اے"، واؤ! شیری نوں اپناہیپی میل نیڑے ہندا دکھائی دتا۔

"ہوں! ہوں!" پاپا دی آواز توں کوئی انومان نہیں لایا جا سکدا سی۔

ایہہ کی؟ اوہناں دی کار نوں سٹیٹ ٹرانسپورٹ دی بسّ نے کراس کیتا ہی سی کہ پاپا نے ایکسیلیٹر دب دتا۔ پرانی مروتی کار بسّ دے پچھے ہو گئی سی۔ دیکھدے دیکھدے کار بسّ دے پچھے پچھے ٹول پلازا پار کر گئی۔ پاپا نے شیشے راہیں پچھے دیکھیا۔ کوئی نہیں سی آ رہا۔ اگلے ہی پل گڈی راوی دریا دے پل توں لنگھ رہی سی۔ راوی جسدا نام جموں-کشمیر، ہماچل اتے پنجاب دے لوکاں نے رکھیا سی۔ راوی جہڑا جموں-کشمیر، ہماچل اتے پنجاب دے بہت سارے بچیاں دے نام خود رکھدا سی۔ پاپا ولوں ٹول پلازا واسطے کڈھ کے رکھے 90 روپے مما نے شیری نوں پھڑا دتے سن۔

"کرن بیلٹ لگا لے پنجاب وچ چیکنگ بہت اے"، خود امبر بیلٹ توں بناں نہیں بیٹھدا سی۔ پرانی ماروتی وچ بیلٹ نہیں لگی سی پر اسدے پاپا نے فٹّ کروا لئی سی۔

"یار گرمی بہت اے، میتھوں نیں لگدی۔ کش نہیں کہندے پولیس والے تہانوں۔ ہر تھاں تاں تسیں پچھانے جاندے او"، کرنجیت نے منع کر دتا۔

"شر یمتی جی کار دا انشورینس وی ختم اے، مینوں پتہ کنی شرم آؤ، جے اوہناں نے چیک کر لیا۔ کی آکھوں ہئی پیسے نیں سی ہیگے؟ منو کوئی؟ جے بیلٹ لگی ہووے تاں اوہ روکدے نیں ہندے۔ ہئی جہڑا بندہ بیلٹ تک لائی پھردا، ایہو جے اصولی بندے دا باقی سبھ کش وی ٹھیک اے ہوؤ"، امبر نے کیہا۔ شیری نوں مزہ آ گیا کیونکہ پاپا مما نوں بہت گھٹّ ڈانٹدے سن۔ مما نے بیلٹ لگا لئی سی۔

ایہہ پیسے بہتی دیر شیری کول نہیں رہے سن۔اوہناں نے راوی دریا پار کیتا۔ پاپا نے 'وگدی اے راوی ڈھولا' والے گیت دی اکو سطر گن گنائی۔ شیری نے اوکھ وچ 'چر چر' کیتی۔ پاپا نوں بالکل وی گاؤنا نہیں آؤندا سی۔ پاپا چپّ کر گئے سن۔اوہ پٹھان کوٹ شہر دے باہری کھیتر وچ داخل ہوئے۔ شیری نے پاپا دے دوست مشہور گائک اوتار سنگھ تاری دی بیٹی ہرلین نال کجھ گلاں کیتیاں۔ جموں آؤن توں پہلاں شیری تے ہرلین اکٹھے پڑھدے سن۔ کجھ سالاں توں تاری چاچو نے فلماں وچ ہیرو آؤنا شروع کردتا سی۔ ہن پہلی وار ہرلین اک فلم وچ بال پاتر وجوں آئی سی۔ ساہمنے 'سترنگی پینگھ' فلم دے پوسٹر وچ ہرلین مسکرا رہی سی۔اوہ دوویں اکو سکول ریان انٹرنیشنل وچ اکو کلاس چوتھی سی وچ پڑھدے سن۔ ہرلین کلاس دی مونیٹر سی۔

'ایہہ ہرلین تینوں اکو طریقے نال مسکراؤنا آؤندے؟' اسنے پوسٹر تے جھاکدی مسکراؤندی ہرلین نوں پچھیا۔

ہرلین اویں مسکراؤندی رہی۔

شیری نوں ہمیشاں شکوہ رہا سی کہ اک گائک اتے فلم سٹار دی کڑی ہون کارن ہرلین سارے ٹیچراں نوں حرمن پیاری سی۔

'میں پڑھن نوں وی تاں چنگی سی بچو'، پوسٹر دی آواز آئی۔ شیری نے دیکھیا جواب دین توں بعد ہرلین پھر مسکرا رہی سی۔ ہرلین کدے کدے اپنی کلاس ٹیچر دے کہن تے اپنی کلاس دی یونیفارم چیک کر دی ہندی سی۔ شیری کدے کدے کجھ نہ کجھ پہننا بھلّ جاندا سی۔ ایہہ لگبھگّ ٹائی ہندی سی۔ ایہہ عامَ طور 'تے گرمیاں دے دناں دی گلّ ہندی سی۔ شیری نوں گرمیاں وچّ ٹائی پہننی بالکل نہ-پسند سی۔ ہرلین نوں کسے بچے دا پوری طرحاں یونیفارم نہ پہننا بالکل برداشت نہیں سی۔تے پھر کدے کدے ہرلین شیری کول آکے رک وی جاندی سی۔ شیری دیاں اکھاں کہہ رہیاں ہندیاں سن۔ 'ہرلین اگے ترجاہ، اکثر نوں آپاں پھرینڈ آں!' پر ہرلین مسکراؤندی۔ اسنوں اپر توں لے کے ہیٹھاں تک تاڑدی سی۔ شیری نوں یاد نہ آؤندا کہ اوہ کہڑے چاکلیٹ جاں ٹی.وی. تے کہڑے من پسند چینل نہ دیکھن دین دا بدلہ لے رہی ہندی۔

''مس! شیری دے ٹائی نہیں لگی ہوئی''، تے شیری نوں زرمانا ہو جاندا سی۔

شیر ی دادھیان کار وچ گھم رہیاں دو مکھیاں ولّ گیا۔اوہ! ایہہ تاں جموں توں ہی کار وچ نے۔ نہیں شاید پٹھان کوٹ توں کار دے ہولی ہون سمیں وچ وڑ گئیاں۔ ایہہ بیکو پھنیاں اپنے پریواراں توں کنی دور آ گئیاں۔ اسنے شیشہ تھلے اتار کے ہولی ہولی باہر کڈھ دتیاں۔ شیر ی نوں احساس ہویا کہ ملیر کوٹلا تاں ایہناں واسطے بہت دور ہو جاناسی۔ اتھوں تاں ایہہ واپس جاسکدیاں سن۔ اک چنگا کم کرن خاطر اسنے اپنے آپ نوں شاباش دتی۔

کار پٹھان کوٹ شہر لنگھکے پہاڑی تے چڑھنا شروع ہو گئی۔ ہن تک اوہ پہاڑ دے برابر برابر آئے سن۔ جموں توں پٹھان کوٹ تک سڑک کنڈھی والی تھاں بنی ہوئی سی جتھوں اک پاسے میدان شروع ہنداسی، جسنے دور کتے عرب سا گر دے کنڈھے تک جاکے ختم ہوناسی۔ دوجے پاسے پہاڑ شروع ہنداسی جس نے شوالک دیاں شکھراں النگھ کے ہمالیادیاں ٹیسیاں چھوہ کے چین وچ کتے دور دراڈے جاکے ساہ لیناہوناسی۔ شیر ی نے بھوگول نوں ماناپاپاتوں سکھیاسی۔

پہلاں پہل شیر ی حیران ہنداسی کہ جے دھرتی اتھے ختم ہندی سی تے اسمان اتھوں شروع ہنداسی تاں اس وچ حیرانی والی کہڑی گلّ سی؟

"انسان وچ اس ادبھتّ سنسار نوں دیکھکے حیران ہون دی سمرتھا ہندی اے، اسے لئی اسنے اینا کجھ بنالیا۔ حیران ہویا انسان ہی سوچن سمجھن دے یوگ ہندے۔ جہڑے حیران ہونا چھڈّ دندے نے اوہ ہورناں جیو جنتوآں وانگ ہی عمر بھوگ کے تر جاندے نے"، شیر ی نوں پاپادے اپنے پروگرام 'رنگ پنجابی' دے شروعاتی بول چیتے آئے۔

شیر ی نوں رمن ویرا یاد آیا۔ پاپادا دوستی یار تھی رمن ویرااوہناں دے ملیر کوٹلے والے گھر آؤنداہنداسی۔ اوہ پاپانوں عجیب جہے سوال کردار ہنداسی۔ سوال کرداوہ تھوڑھاجیہا جھلا لگدا۔ ایہو جہے سوال تاں شیر ی دے من وچ وی پیداہندے سن۔ شیر ی جاں تاں ایہہ سوال پچھداہی نہیں سی جاں پھر کجھ ہورانداز تے ہور شبداں وچ پچھداسی۔

"تینوں اپنا جھلپنا لکوناآؤندا، رمن نوں نہیں آؤندا۔ ہولی ہولی اوہ وی لکوناسکھ جاؤگا"، پاپانے سمجھایاسی۔

رمن پاپا کول بی.اے. وچ پڑھدا سی۔ پاپا جی سیکشن نوں پنجابی ساہت پڑھاؤندے سن۔ رمن شرما 'اے' وچ پڑھدا سی۔ رمن پاپا کول سیکشن بدل کے جانا چاہندا سی۔ پرنسپل نے اسنوں آگیا نہیں دتی سی۔ پہلاں ہی ویہہ ودیارتھی پرو. امبر دیپ کول دوجے سیکشناں وچوں بدل کے جا چکے سن۔ سوتوں ودھ ودیارتھی تاں کمرے وچ وی نہیں بیٹھ سکدے سن۔

"سر جے تسیں میری حاضری لا دیا کروں تاں میں پروں امبر دیپ کول کلاس لا لیا کراں؟" رمن شرماں نے اپنے 'اے' سیکشن والے پروفیسر نوں پچھیا سی۔ بزرگ پروفیسر وچ عمراں دی کھٹی سہنشیلتا سی۔اوہ سارا سال اسدی حاضری لگاؤندا رہا۔ رمن سارا سال پرشن بجھدا رہا۔ پاپا چنگیاں کتاباں وچوں روچک گلاں کڈھکے ودیارتھیاں نوں سناؤندے۔ بالکل اویں جویں حلوائی مٹھیائی دا بھورا کو توڑ کے ٹیسٹ کرن لئی دندا ہندے۔ پاپا کتاب ٹیسٹ کرواؤندے سن۔ ودیارتھی کتاباں پڑھن لئی بے چین ہو جاندے۔ کالج دی لائبریری وچ کیٹالاگ نہیں سی۔ کتاباں میلے وچ گاچا بال لبھن جنیاں مشکل سی۔

امبر نے پرنسپل دی آگیا نال کتاباں نوں قسماں مطابق الگ الگ کیتا سی۔ اسنے ناول، کہانی، جیونی، سوےجیونی، کویتا، ناٹک، اکانگی، سفر نامہ تے آلوچنا دیاں کتاباں الگ الگ کر کے وکھو۔وکھریاں الماریاں تیار کر دتیاں سن۔ پہلاں اوہ کتاباں لبھن وچ مدد کرن لئی خود ودیارتھیاں نال لائبریری جاندا سی۔ ہن ودیارتھی اپنے آپ لوڑیندی کتاب سنبندھت الماری وچوں لبھ لیندے سن۔ امبر دیپ دا گھنٹو گھٹ اک پیرڈ اس کم وچوں بچن لگا۔ ہن اسنوں لائبریری صرف ادوں جانا پیندا جدوں کسے ودیارتھی دا لائبریری کارڈ خالی نہیں ہندا سی تے اسنے امبر دیپ دے نام تے کتاب کڈھاؤنی ہندی سی۔

"سر جی ایہناں لپھینڈاں نوں کتاباں، اپنے ناں تے کڈھا کے نہ دیا کرو۔ ایہہ گم کر دندے نے۔ تہاڈے ناں تے کئی کتاباں کھڑھیاں نے۔اوہ ایہناں نے ہی گم کیتیاں ہونیاں"، لائبریرین اتم خاں دے ایہہ بول جویں رٹے پئے سن۔

"گمیاں کتاباں مینوں نوٹ کروا دیؤ، میں خرید کے لیا دونگا"، امبر دا جواب ہندا سی۔

"کدی کراوانگا۔ کراوانگا۔ خاصی محنت کرنی پینی اے۔ پرانے پنے پھولنے پینے نے"، اتم کتاباں جاری کردا بولی جاندا۔

سچ ایہہ سی کہ لائبریرین اتم بہتی محنت کدے نہیں کرداسی۔ اصل وچ ایہہ کیہا جانداسی کہ اسنوں اپنی لکھت نوں وی دوبارہ پڑھن لئی خاصہ جھکھّ مارنا پیندا سی۔ ایہہ جھکھّ اوہ کدی نہیں ماردا سی۔ پروفیسر اس دے رٹائر ہون والے دن تک وی نہیں۔ پر امبر دے معاملے وچ اسنوں ایہہ ریکارڈ کڈھنا پے گیا سی۔ حالانکہ جدوں امبر نے جے. کے. یونیورسٹی جان واسطے کالج توں رلیو ہونا سی ادوں اسنے امبر نوں وی لالچ دتا سی۔

"پروفیسر صاحب اینے سال اکٹھے کم کیتا۔ کتاباں تہاڈے نام تے خاصیاں نے۔ پیسے وی تہاڈے ولّ واہوا بن جانے نے۔ تسیں وی کی یاد رکھوگے۔ آپاں عطراں کر دے آں بئی نہ تسیں کسی نوں دسیونہ میں دسداں، آپاں گمّ کتاباں دا ریکارڈ ای خارج کر دینا"، اتم خاں خوش کر دین دی آس نال امبر دیپ ولّ دیکھن لگیا۔ اس دے چہرے تے گھنتری مسکراہٹ کھیڈ رہی سی۔ اسنوں امبر دیپ توں خوش ہو جان توں بناں ہور کسے پرتیکرم دی آس نہیں سی۔ وڈے وڈے کہندے کہاؤندے پروفیسر پیسے زماں کراؤن دے ناں تے ڈول جاندے رہے سن۔ اتم خاں دی گلّ منّ لیندے رہے سن۔

"اتم خاں جی، جاپانی قوم نے جس‍ڑے گنا کرکے ترقی کیتی اے اوہناں وچوں اک گن ایہہ اے کہ اوہ لوک جس سنستھا توں روٹی کھاندے نے اس نال بے ایمانی کدے نہیں کردے۔ میں کالج دی لائبریری دا اک پیسہ نیں کھانا۔ اجے میں چار دناں تک رلیو ہونا۔ تہاڈے کول تنّ دن ہیگے نے۔ مینوں دسّ دیؤ میں کنے پیسے زماں کراؤنے نے۔"

اوہناں دناں وچ امبر اس شہر وچ اپنے آخری دن گن رہا سی۔ اسنوں وشواس سی کہ بھوکھ وچ اس شہر واسطے اس کول بہت گھٹّ سماں ہویا کریگا۔ اس لئی اوہ اوہناں تھاواں نوں بڑے گہہ نال دیکھ رہا سی جتھے کدی اسدا کوئی قیمتی چھن بیتیا سی۔ اوہ اوہناں متراں نوں ملدا پھر رہا سی جس‍ڑے کدی نہ کدی اسدے کم آئے سن پر جنہاں نوں ملن لئی زندگی نے پھر کدی زیادہ وقت نہیں دینا سی۔ نویں تھاں تے نویں جانوآں نے اوہناں دی تھاں لے لینی سی۔

اپنے اس کالج وچلے آخری دن امبر دیپ کالج دی لائبریری دا حساب کرن گیا سی۔

"سولاں سو روپے ہوگے"، لائبریرین اتم خاں نے اسنوں حیران کر دین دا یتن کیتا۔

"کوئی گل ّنہیں جھرڑے آپاں بتی ہیرے پیدا کر لے،اوہ زیادہ قیمتی نے"، پرو. امبر دیپ سنگھ نے پرس وچوں پیسے کڈھدیاں کیہا۔

"پروفیسر صاحب ایہہ آفس 'چ زماں ہونے نے، مینوں صرف سلپ لیاکے دے دینی"،اتم نے رکھیپن نال جواب دتا۔اسنوں پرو. امبر دیپ نام داایہہ بندہ بالکل پسند نہیں سی۔ سولاں سو بھرا کے،اسدا کاغذی کم ودھاکے، تے بتی ہیرے پیدا کر کے امبر نوں کی مل گیا سی؟اج- کل ّتاں اپنے جمے جائے منہ - پانی نہیں دھر دے سن۔ بیگانے اسدے کی کم آسکدے سن۔اجے محض دو سال پہلاں دی گل ّسی جدوں پرو. امبر دیپ دانام میوزک والی نویں آئی میڈم نال جڑیا سی۔اوہ دوویں کنٹین تے اکٹھے چاہ پیندے سن۔ ٹھیک اے اوہ میڈم سوہنی بہت سی پر اک ویاہے ورھے بندے نوں ایہو جہیاں گلاں شوبھا تھوڑھی دندیاں نے! اتم نوں چنگی طرحاں یاد سی کہ امبر دی کنی بدنامی ہوئی سی۔ سارے کالج نے منہ جوڑ جوڑ گلاں کیتیاں سی۔

رمن شرمابی.اے. پاس کر کے چلیا گیا۔ ڈیڈھ دو سال اوہ پرو. امبر دیپ نوں دکھائی نہیں دتا۔امبر وی اپنے کماں وچ رجھیا ہویا سی۔ اسنے مکان خریدن لئی بینک دی لمی چوڑی کاغذی کاروائی پوری کیتی سی۔ ملیر کوٹلے دی ودھیا کلونی وچ بنیا بنایا مکان خریدیا سی۔ رہنا شروع کرن توں پہلاں مکان دی صاف صفائی، رنگ روغن تے تھوڑھی بہت رینوویشن کروائی سی۔

رمن کدی ملن نہیں سی آیا۔ پرو. امبر دیپ اسنوں کئی وار یاد کردا۔ایہہ نہیں کہ اس کول ہن ودھیا ودیارتھی نہیں پڑھدے سن۔ پھر وی اسنوں رمن دی یاد آجاندی سی۔ رمن ہزاراں وچوں اک سی۔ بھولا، جھلاتے پاردرشی جیہا۔ جے اوہ پرو. امبر دیپ نوں یاد نہیں کردا سی تاں پھر اسنوں وی کی ضرورت پئی سی کہ رمن نوں یاد کرے۔ اگلے ہی پل اسنوں خیال آیا: رمن نوں اپنے چنگیے ودیارتھی ہون دی اینی سمجھ نہیں ہے جنی تینوں اپنے ادھیاپک ہون دی سمجھ اے۔ ادھیاپک دا رول صرف پڑھادین تک ہی سیمت نہیں ہے۔ تینوں اسنوں لبھنا چاہیدے تے دیکھنا چاہیدا کہ اوہ کی کر رہے۔ جے اسنوں مدد دی لوڑ اے تاں اسدی مدد وی کر۔

اسنے اپنے کول پڑھ رہیاں کلاساں وچ رمن شرماں دے پنڈ دے ودیارتھیاں دی تلاش کیتی۔ رمن نوں ملن آؤن دا سنیہا دتا۔ ملن آیا رمن دھنواد دی بھاونا نال بھریا پیا سی۔اس دی بی.اے. وچوں تھرڈ ڈویزن آئی سی۔اوہ امپر ووومینٹ دے سارے موقعے حاصل کر چکا سی۔ ہن اس کول اکو اک موقع بچیا سی جسنوں سنہری موقع کیہا جاندا سی تے جسدی فیس ویہہ ہزار روپے سی۔ امبر نوں اپنی یونیورسٹی تے غصہ چڑھیا جھرڑی ڈگے ہوئے امیراں نوں تاں اٹھ کھڑھن دا آخری موقع دندی سی پر غریباں نوں نہیں۔

"دیکھ رمن موقع تاں تینوں لیناہی چاہیدے۔ اپنی گھٹّ زمین تے توں کی کھیتی باڑی کرینگا۔ ویسے وی توں کھیتی لئی نہیں جمیا ہویا۔ توں جگیاسو انسان اے تے جگیاسو جیکر ایماندار وی ہووے تاں اوہ ودھیا ادھیاپک بندا ہندا۔ نمبر ودھاؤن لئی تیاری کراؤن دی ذمہ واری میری رہی۔ فیس جیکر تیرے پاپا بھر سکدے نے تاں ٹھیک اے نہیں تاں میں اوکھے سوکھے تیری فیس وی بھر دیاں گا"، امبر نے فیصلہ کن انداز وچ کیہا سی۔

"سر جے تیاری ہو جو تاں فیس میں پاپا توں بھروا لو نگا"، رمن ٹہک پیا سی۔ دو-ڈیڑھ سال گھرے رکھے اوہ مرجھا گیا سی۔ سبھ پاسیوں بے آس ہو گیا سی۔ فیس بھرن توں بعد اوہ ہر روز کالج آؤن لگا۔ پرو. امبر دیپ وہلے پیریئڈ اسدی تیاری کراؤندا رہا۔ اسنے اسنوں ہتھ لکھت سدھارن دے نقطے دسے۔ اکھراں دی اچائی، چوڑائی تے وچکارلے بھاگاں بارے سمجھایا۔ اکھراں دیاں گلائیاں بارے دسیا۔ دناں وچ ہی رمن دی لکھائی پڑھنیوگ بننی شروع ہو گئی۔

"سر اک سمسیا میری ہور وی اے جی، اوہ وی حلّ کرو۔ پنڈ دے لوک مینوں کملا کہندے نے"، اتشاہ وچ آیا رمن کہن لگا۔

"توں لوکاں نال بحث کردا ہووینگا بئی ربّ، قسمت، بھوت تے سورگ-نرک ناں دی کوئی چیز نہیں ہندی۔ متھا ٹیکن توں منع کردا ہووینگا؟"

رمن سہمتی وچ منّ گیا۔

"ایہہ گلاں پروفیسر بنکے وی خاصہ بعد وچ سنزم نال کریں۔ اوہ وی اپنے ودیارتھیاں نال۔ ادوں جدوں اوہ تینوں سمجھن لگّ جان۔ اجے توں گھر دیاں دے کہن تے متھا ٹیک آیا کر۔ اوہناں دے وشواس نوں ٹھیس نہ پہنچا، پنڈ دے بزرگاں دا حالَ چال پچھیا کر۔ چھوٹیاں نوں پیار نال بلایا کر۔"

چار پنج مہینیاں بعد آیا رمن دھرتی نال پیر نہیں لا رہا سی، "سر سارا کجھ ٹھیک ہو گیا جی، نمبراں دی سیکنڈ ڈویزن بنگی تے پنڈ دے لوک پتہ کی کہندے نے جی، کہندے آہ پنڈتاں دے منڈے دا پہلاں تاں پڑھ پڑھ کے ڈماک خراب ہو گیا تی، کہندے ہن پتہ نیں کویں

عقل آ گی، ہر یک دا حالَ چال پچھدے۔ جاکاں نوں پتہ کی کہندے نے، کہندے نے اوئے پنڈتاں دے رمن کول بھجیا کرو، کوئی عقل دی گل ّسن لیا کرو۔ سر سارا کجھ ٹھیک ہو گیا"،اوہ پورا خوش سی۔

"رمن ایم.اے. پنجابی دی فیس بھر دے پر یاد رکھیں سارا کجھ ٹھیک کدے نہیں ہندا۔ جیون تاں لگاتار سنگھرش اے۔"

رمن اپر تھلے سر مار دا سہمت ہون لگیا۔

"سر ٹھیک کہندے ہو تسیں۔ زماں ٹھیک فرمایا۔ سارا کجھ تاں ٹھیک ہو ای نیں سکدا۔ ہن جویں میں سوہنا نیں ہیگا۔ میری شکل صورت تے رنگ ایہہ تاں کدی ٹھیک کیتے ای نی جاسکدے۔ سارا کجھ تاں ٹھیک کیتا ای نیں جاسکدا۔"

پرو. امبر دیپ ہسدیاں کہن لگا،"پر تیری شکل صورت تاں تھوڑھے سالاں 'چ سوہنی ہو جانی اے۔"

"اوہ کویں سر جی؟"

"اک عمر توں بعد بندہ اپنی خوبصورتی لئی خود ذمہ وار ہندے۔ اک عمر توں بعد اسدی امان داری، سیانپ، مہہ بتیپنا، گیان، دیالتا چہرے تے دکھائی دین لگ ّجاندی اے۔ سیانے بندے چہرہ پڑھکے سیان لیندے نے۔"

رمن پیئیچّ. ڈی. کر رہا سی۔ ایم. پھل. وچوں اوہ گولڈ میڈلسٹ رہا سی۔ پنجاب یونیورسٹی دا اک منیا پرمنیا پروفیسر اسدا نگران سی۔ امبر آپ اسنوں جموں نہیں سی لے کے گیا۔ رمن دور آؤن جان دے خرچے جھلن جوگا نہیں سی۔ امبر نے اسنوں اپنے دوست کول بھیج دتا سی تے ہیرے نوں سنبھال لین لئی کیہا سی۔

کار پہاڑی دی چوٹی 'تے پہنچ گئی سی۔ چمکدی دھپّ وچ ساہمنے دور تک پنجاب دا میدان پسریا ہویا سی۔ صرف اچائی توں اس درش نوں دیکھیا مانیا جاسکدا سی۔

اوہناں نے بیاس دریا پار کر کے دوآبے وچ پرویش کیتا۔ اج اوہ پنجاب دے دو علقہ پار کر آئے سن۔ جھناب اتے راوی وچکار لا رچنا دوآب، راوی اتے بیاس وچکار لا ماجھا تے ہن اوہ بیاس اتے ستلج وچلے بسط دواب وچ جا رہے سن۔ اوہناں دی کار مکیریاں شہر نوں پار کر گئی سی۔ شیری چوکنا ہو کے بیٹھ گیا۔ میکڈونلڈ آؤن والا سی۔ اک سو ویہہ روپے دے نوٹ شیری دے ہتھاں وچ سن۔ اپنی کلپنا وچ

اوہ میکڈونلڈ دے ہیپی میل دا سواد چکھّ رہا سی۔ کجھ نہ کجھ نورت نوں وی دینا پینا سی۔ ویسے نورت نے تاں ہیپی میل نال ملن والے کھڈونے نال ہی پرچ جانا سی۔ اس وار کی ملیگا؟ اسنے انومان لاؤنا چاہیا۔ مما- پاپا کجھ نہیں منگنگے۔ وچارے کویں سار لیندے نے۔ اوہ سارے ہر ہفتے گھٹو گھٹ ّاک واری جموں دی گول مارکیٹ جاندے سن۔ شیری ہر ہفتے کجھ نہ کجھ کھاندا سی۔ کدے کدے مما وی کھا لیندے سن پر پاپا تاں کجھ وی نہیں کھاندے سن۔ مہینے دا خرچ پاپا نے ہی چلاؤنا ہندا سی۔ پاپا بچیاں نوں کھواندے نے آپ نی کھاندے۔ پھیر تاں میں ویاہ ہی نہیں کرواؤنگا۔ بچے نہیں ہونگے۔

'بدھو تیرا اگلا جنم پھر بند نیں ہو جاؤ گا؟' ہرلین دی آواز آئی۔ شیری نے شیشے وچیں ادھر ادھر دیکھیا۔ کار اک چھوٹے قصبے نوں پار کر رہی سی۔ پوسٹر اپر ہرلین مسکرا رہی سی۔

'تیرے نال تاں نہیں میں ویاہ کرواؤندا۔ توں تاں میرے چاکلیٹ کھا جایا کرینگی'، شیری نے جواب دتا۔

'سٹوپڑ! ساری عمر چاکلیٹ ہی کھائی جائینگا؟' پوسٹر نے پچھیا۔

شیری مسکراپیا۔ ہار جان ویلے اوہ اس طرحاں ہی مسکراؤندا سی۔ اسنوں ہرلین دی گلّ ٹھیک لگی۔ خیر اس ویلے تاں اسنے ہیپی میل کھانا سی۔

"پاپا میکڈونلڈ؟"

"ہاں جی پتر آؤن ہی والے، آپاں پیٹرول وی پواؤنے،" پاپا دے یاد سی۔

تھوڑھا چر بعد کار پیٹرول پمپ دے آہاتے وچ وڑ رہی سی۔ پیٹرول پمپ توں اگے میکڈونلڈ دی عمارت لشکاں مار رہی سی۔ میکڈونلڈ دا سٹیچو بیٹھا مسکرا رہا سی۔ پاپا نے گڈی پیٹرول پواؤن لئی لگا دتی سی۔ پیٹرول والی مشین چل رہی سی، وہلا کھڑھا پیٹرول پمپ والا بھائی کار دے بونٹ نوں دھیان نال دیکھن لگا۔ اسنے پاپا دا دھیان بونٹ تھلیوں نکل رہی بھاف ولّ دوایا۔ تیل پوا کے پاپا نے گڈی اک پاسے لگا دتی۔ کوئی نویں گلّ نہیں سی، کار خراب ہو گئی سی۔ پاپا بونٹ کھولھی کھڑے سن۔ شیری نوں اپنے ہیپی میل تے خطرے دے بدل منڈراؤندے دکھائی دتے۔

"مما میں اینی دیر پیپی میل لے لواں جا کے ؟"

"منڈیا تینوں شرم تاں نیں آؤندی، کار نوں پتہ نیں کی ہو گیا، کنے پیسے لگنے نے، تینوں اپنے پیپی میل دی پئی اے، پھڑ اارے پیسے"، مما نے اسدے بچائے نبے روپے تے اپنے کولوں دتے تیہہ روپے وی واپس لے لئے سن۔

پاپا نے بونٹ کھلھا ہی چھڈ دتا۔ ریڈئیٹر خراب ہو چکا سی۔ پاپا نے کجھ نہیں دسیا۔ مما نے کجھ نہیں پچھیا۔ مکینک دی دوکان ولّ اشارہ پیٹرول پمپ والے بھائی نے کیتا۔ پاپا ادھر چل پئے۔ مما نوں جانن دی کوئی اتسکتا نہیں سی۔ کار کوئی پہلی وار خراب نہیں ہوئی سی۔

کجھ دیر بعد پاپا تیل اتے گریس نال میلے ہوئے کپڑیاں والے مکینک نوں لے کے مڑ آئے۔ کالے کپڑیاں والا جمدوت! شیری نے کالے کپڑیاں والے چار جمدوتاں دی کہانی سنی سی۔ اوہ چار جمدوت اسدی پڑدادی نوں لین آئے سن۔ اوہ چارے اسدی پڑدادی دے منجے دوآلے کھڑے سن۔ اوہناں نے نصیب کور نوں جگا کے دسیا سی کہ اسدا اسماں پورا ہو چکیا سی۔ اوہ اسنوں لین آئے سن۔ اسنے اپنے پریوار دے جیاں نوں آخری وار ملن دی اچھا پرگٹائی سی۔ سبھ توں سیانے جمدوت نے پیار نال کوڑی گلّ کہی سی:

"بیبی تسیں کوئی رشتے داری وچ نہیں چلے۔ ایہی تاں موت ہندی اے۔' بے بے اپنے سریر وچوں نکل اوہناں نال ہو تری سی۔

پاپا ہمیشاں پرانی کار ہی خرید سکے سن۔ شیری نوں اپنے پاپا دی پہلی پرانی کار دی یاد آئی۔ لال رنگ دی اوہ کار پاپا دے مکینک دوست فرید ودین نے خرید کے دتی سی۔ ادوں شیری چھوٹا سی۔ پاپا۔ مما نوں بلٹ موٹر سائیکل تے سر دی وچ پنڈ جانا اوکھا لگن لگا سی۔ اس ماروتی کار دے بہتے پارٹس جاپان دے بنے ہوئے سن۔ اوہ ادوں دی بنی ہوئی سی جدوں سزوکی کمپنی جاپان توں بھارت آئی سی۔ پاپا بڑے چاء نال اسدیاں لائیٹاں تے لکھیا 'میڈ ان جاپان' دکھاؤندے۔ کار پرانی ضرور سی پر اسدی 'اینٹیک' ویلیو سی۔ دیکھن والے وی اسنوں جاپانی ماڈل آکھدے۔

اوہ کار پہلے ہی چکر ویلے نابھے دی پشواں دی منڈی وچوں لنگھدیاں بند ہو گئی سی۔ پاپا، مما تے شیری پٹیالے چلے سن۔

اس اوپرے شہر وچ کار نوں سڑک دے وچکار بند ہو یا دیکھکے پاپا دے ہوش ہواش اڈ گئے۔ چنگی بھلی کار دوڑی جا رہی سی۔ ٹیپ اپر تاری چاچو دا نواں گیت

تیر اچار دناں داموہ چندرا

عمر کھا گیا ساری نی۔

چل رہا سی۔ اوہ سارے بڑا خوش پریوار محسوس کر رہے سن پر کار نے اوہناں نوں مجھاں دے میلے وچکار لیا کھڑھا کیتا سی۔ چارے پاسے نوھائیاں سنواریاں، تیل چوپڑے سنگاں والیاں، لشکیاں، پشکیاں کالیاں کالیاں مجھاں سن۔ جویں فیشن چینل تے کوئی ماڈلاں دا میلہ ہووے۔ مجھاں دا فیشن میلہ پر سنگلاں تے رسیاں نال قابو کیتا ہویا۔ شیری نوں پہلی وار پتہ لگا سی کہ مجھاں دے وی میلے لگدے سن۔ مجھاں دے میلے وچ مجھاں دے خوش ہون بارے شیری نوں شکّ سی۔

لوکیں مجھاں دے سنگل پھڑیں اوہناں نوں ادھر ادھر حقی جا رہے سن۔ اس اوکھے سمیں وی شیری نوں کتے پڑھیا ہویا کالے غلاماں نوں منڈیاں وچ ویچے جان دا درش چیتے آ گیا۔ پاپا اپنی جاپانی ماروتی نوں دھکدے ہوئے سڑک دے اک پاسے لئی جا رہے سن۔ اوہناں نے بونٹ کھولھیا تے آپ ہی ہتھ پلہ مارن لگے۔ مجھاں دے وہلے کھڑے وپاری اوہناں دی مدد لئی نیڑے آ گئے۔ خاصی دیر ہتھ پلہ مارن توں بعد کار سٹارٹ ہو گئی۔ اوہ مجھاں دے میلے وچوں باہر آ گئے۔

اوہ کار ملیر کوٹلے والے پہلے کرائے دے مکان دے باہر کھڑی رہندی ہندی سی۔ گھر دا کوئی وی جی اودھروں لنگھدا تاں مان نال اک بھرویں جہی نظر اس اپر مار لیندا۔ پاپا اسنوں دھونہدے سنواردے وی رہندے۔ اک دن ساہمنے گھر والے آمین دی ممی شگفتہ انٹی پاپا نوں کوئی مذاق کرن لگی تاں پاپا نے کیہا،

"بھین جی، کار تے زنانی بھاویں ماڑیاں ہی ہون پر بنا سنوار کے تے پیار نال رکھنیاں چاہیدیاں نے۔ نہیں تاں ایہہ بندے دا جلوس کڈھ دندیاں نے۔"

"دیکھ لو دیدی بندے دی سوچ! زنانی نوں کار دے برابر رکھدے"، کوٹھے تے کھڑے تھلے نوں جھاک رہے شیری دے مما بولے سن۔

لپاپوچی دے باوجود پاپادی کار اکثر خراب رہندی۔ اوہ فرید انکل نوں فون کردے۔ اوہناں دی ورکشاپ 'گرودوارہ ہاء دا نعرہ' دے نیڑے سی۔ تھوڑھی دیر بعد سکوٹر اپر دو کالے کپڑیاں والے سکھاندرو مکینک آ بہڑدے۔ شگفتہ انٹی اوہناں نوں کالے جمدوت آکھدی۔ جویں کویں کالے جمدوت کارنوں سٹارٹ کرکے دھرمراج دی کچہری لے تردے۔

شیری دیکھ رہا سی۔ کاراں میکڈونلڈ دے باہر آ کے رکدیاں رہیاں۔ تیار بیار لوک کاراں وچوں نکلدے رہے۔ اسنوں حیرانی ہوئی کہ سائیکلاں تے سکوٹراں والے اتھے نہیں رکدے سن۔ اوہ لنگھدے ہوئے میکڈونلڈ دی خوبصورت عمارت ولّ اس طرحاں دیکھدے جویں اوہناں دا اس ایلیئن نال کوئی سنبندھ نہیں سی۔ اوہناں نوں اس وچ وڑن دے بہت سیمت ادھیکار سن۔ اوہ ضرور ایہہ سوچدے ہونگے کہ اس سوہنی جہی بلڈنگ وچ کی ہندا ہووے گا! کاراں والیاں نوں اس بارے سبھ کجھ پتہ سی۔ اوہ اس بارے اپنے امریکہ رہندے رشتے داراں توں سن چکے سن۔ اوہ اس بارے اخباراں وچ پڑھ چکے سن۔ اوہناں نوں تاں ایہہ وی پتہ سی کہ اوہ امریکہ توں کدوں چلیا سی۔ اسدی پھرینکپھرٹ وچ کنے گھنٹے دی سٹیء سی۔ اوہ دلی آ کے پھائیو سٹار ہوٹل وچ ٹھہریا سی۔ اسنے بھارتی کھانیاں نوں دیکھکے نک بلھ ماریا سی۔ اوہ اپنیاں خاص مشیناں، چٹنیاں تے اپنی خاص عمارت دے نقشے نال لے کے آیا سی۔ کاراں والیاں نوں جدوں 'ایم' دکھائی دتا تاں اوہ مسکراؤن لگے۔ اوہ میکڈولنڈ دے سٹیچو نال کھڑکے فوٹو کھچواؤندے۔ اوہناں دے بچے اسدی گود وچ بیٹھ جاندے۔

کالے کپڑیاں والے مکینکاں نے اک سیکنڈ ہینڈ ریڈیئیٹر لگا کے کار سٹارٹ کر دتی سی۔ 270 روپے دا بل تار کے پاپا نے کار تور لئی سی۔ اوہناں دی پرانی ماروتی کار میکڈونلڈاں، سبویاں، حویلیاں تے ڈھابیاں نوں پچھے چھڈدی ہوئی دوڑی جا رہی سی۔ اوہناں دی کار نویاں کاراں تے ایسّ. یو. ویاں توں پچھے رہندی ہوئی دوڑی جا رہی سی۔

اونیت نوں دیکھکے رابعہ یاد آؤندی، رابعہ نوں دیکھکے نادرہ بھین جی دا چیتا آؤندا تے نادرہ بھین جی نوں دیکھکے پریاں دا خیال آؤندا سی۔

امبر تے جسونت سکولوں باہر نکل کے فٹ بال والا گراؤنڈ پار کر رہے سن۔ اک وڈا واورولا اوہناں دے کول دی لنگھ رہا سی تاں جسونت امبر نوں دھونہدا ہویا واورولے توں دور لے گیا۔

"کی ہویا؟" امبر حیران سی۔

"کہندے نے جے آپاں واورولے وچ گھر جایئے تاں واورولے وچلیاں پریاں اپنے نال ای لے جاندیاں نے؟"

"کتھے لے جاندیاں نے؟" امبر نوں اس بارے کجھ وی نہیں پتہ سی۔

"پری دیش وچ....۔"

"جسونت پریاں بہت سوہنیاں ہندیاں نے؟... کنیاں کو بھلاں؟" امبر نوں بسّ پریاں دے سوہنیاں ہون بارے ہی پتہ سی۔

"کہندے بہت زیادہ سوہنیاں ہندیاں نے، اوہناں وچ کوئی گھاٹ نہیں ہندی۔ ہر پکھوں پوریاں..."، جسونت نے باہاں پھیلا دتیاں۔

"جویں اپنی نادرہ بھین جی اے؟" امبر نے کیہا۔

"ہوں کہہ سکدے آں..."، جسونت سوچیں پے گیا سی۔

نادرہ ملیر کوٹلے توں ہر روز آؤندی سی۔ اوہ اوہناں دی سماجک سکھیا دی ٹیچر سی۔ اسدا پورا نام نادرہ خانم سی۔ ایہہ سکول دے منڈیاں دی مجبوری سی کہ اوہناں نوں نادرہ بھین جی کہنا پیندا سی، کیونکہ ساریاں ہی ادھیاپکاواں بھین جیاں سن ورنہ جوانی وچ پیر رکھ رہے منڈے اس بارے وی کجھ نہ کجھ ٹیڈھا میڈھا سوچدے ضرور سن۔ نادرہ خانم نوں دیکھکے بندہ ایہہ ضرور سوچدا کہ کوئی اینا سوہنا وی ہو سکدا! اسدے نین نقشاں توں وی اگے اسدی جلد سوہنی سی، اسدی جلد توں وی اگے اسدا سلیقہ، سلیقے توں وی اگے اسدا محنتی سبھاء۔ اوہ کدی قابل توں ملیر کوٹلے آ وسے خوبصورت مغل پریوار دی جائی سی۔

"کہندے اک وار پریاں اک بندے نوں نال لے گئیاں تی، اوہناں نے اس بندے دی بڑی سیوا کیتی، بندے دا اتھے من نیں لگیا، پھر اوہ اسنوں اسدے پنڈ لاگے چھڈ گئیاں،" جسونت پریاں بارے کنا کجھ جاندا سی۔

"پھر اوہ آپاں نوں لے جاندیاں، کنی ودھیا گلّ ہونی تی۔ توں کیوں پرھے ہٹیا؟ نالے مینوں رکھتا"، امبر نوں پریاں دے لنگھ جان دا افسوس سی۔

"پچھوں گھر دے لبھدے پھردے، جدتک پریاں نے چھڈ کے جاناتی ادوں تک تاں گھر دیاں نے اپنے بھوگ وی پادینے تی۔"

"اوں کہڑا گھر دے آپاں نوں پھلاں دے ہار پاؤندے اے،" امبر گھروں پورا اکیا رہندا سی۔

ایہہ لائبریری نال ملاپ ہون توں پہلاں دے دن سن۔ امبر گھرے آؤندا 'اکالی پتر کا' اخبار پورے دا پورا پڑھ ماردا۔ ار جن تائے دا لیاندا 'قومی ایکتا' میگزین دو دناں وچ ہی ختم ہو جاندا۔ سلیبس وچلیاں کہانیاں وار وار پڑھیاں جاندیاں۔

"توں اینیاں گیان دی گلاں کتھوں سکھدیں ؟" اک دن نادرہ کھانم نے پچھیا سی۔ ایہہ دسویں کلاس دی گلّ سی۔ لڑائیاں جھگڑے اٹھویں کلاس وچ پچھے رہ گئے سن۔ نہنگ سنگھ نے اسدے جیون دی دشا بدل دتی سی۔

"ایہہ پتہ نہیں کی کی پڑھدا رہندا بھین جی"، جسونت نے کیہا سی۔

"میں تہانوں اک ودھیا جہی کتاب لیا کے دیواں ؟ جے پڑھو گے ؟" امبر نے نادرہ کھانم نوں پچھیا سی۔

اسنے نادرہ نوں شہید بھگت سنگھ دی لکھی 'میں ناستک کیوں ہاں' لیا کے دتی۔ نادرہ کھانم امبر دیاں لیا کے دتیاں کتاباں پڑھدی۔ ادھی چھٹی ویلے دوویں بیٹھکے پڑھی کتاب بارے گلاں کردے۔

اوہناں دوواں دیاں گلاں چرنی توں بناں ساری جماعت کردی سی۔ نادرہ کھانم امبر توں پنج چھ سال وڈی ہو وےگی۔ ہوسکدے نادرہ دے من وچ کوئی گلّ پیدا اوی ہوئی ہووے۔ پر امبر اینے جوگا نہیں سی۔ اوہ چرنی توں وڈا سپنا لین دا ذیرا نہیں کر سکیا سی۔ چرنی دیاں سہیلیاں ضرور نادرہ بھین جی اتے امبر وچ کجھ چلدا ہون دی شکّ کردیاں سن۔ صرف چرنی جاندی سی کہ امبر صرف اس ولّ محبتی انداز وچ جھاکدا سی۔ چرنی امبر دیاں اپنے پرتی اتے نادرہ بھین جی ولّ اٹھدیاں نظراں وچ فرق کرنا سکھ گئی سی۔

امبر نوں اک پری دا سپنا آؤن لگا سی۔ ایہہ پری اڈن کھٹولے وچ ہندی سی۔ اڈن کھٹولا اسدے کولوں دی گزر جاندا سی۔

رابعہ امبر دی ودیارتھن سی۔ رابعہ نوں پہلی وار اپنی کلاس وچ دیکھکے امبر نوں نادرہ کھانم دی یاد آئی۔ ہن اوہ نادرہ والی تھاں تے اک ادھیاپک سی۔ رابعہ جدوں نیلی زین نال کالے رنگ دا ٹاپ پاؤندی تاں سارے کالج دا تراہ کڈھ دندی۔

امبر نادرہ بارے نہیں سوچ سکیا سی۔ رابعہ بارے سوچن توں اسدی نوکری روکدی سی۔ اونیت جدوں اس دے کالج وچ میوزک دی پروفیسر بنکے آئی تاں اس بارے سوچن توں اوہ خود وی اپنے آپ نوں روک نہ سکیا۔

رابعہ اک نویں یگ دی شروعات دا اعلان سی۔ اوہ اپنی منمرضی دے کپڑے پاؤندی۔ اسدے کپڑیاں وچ ننگیز ورگا کجھ وی نہیں سی۔ اسدے کپڑیاں وچ اپنی سندرتا دا سپشٹ پردرشن تے آزادی دا اعلان سی۔ اسدے چہرے اپر سوے-وشواس، سا اپنا تے اپنے پڑھا کو ہون دا سویمان سی۔ اسدے ساہمنے پرنسپل اتے ڈی. پی. دے ٹوکاٹاکی دے سارے ہتھیار بے کار سن۔ اسنوں دیکھدیاں امبر نوں اپنے کجھ سال پہلاں جم پین دا افسوس ہندا سی۔

اونیت نے کالج دے سنگیت وبھاگ نوں چار چن لا دتے سن۔ سنگیت وبھاگ دا کمرہ کالج دی کنٹین دے نیڑے سی۔ کمرے دے پرویش دوار دے باہر کندھ اپر سرسوتی دیوی دا چتر کمرے نوں کوئی ارتھ پردان کر رہا سی۔ کمرے اندر وڑدیاں ہی ساہمنے تختپوش اپر کدی ہرمونیئم اتے کدی ستار وادن وچ مشروپھ پروفیسر اونیت دکھائی دندی۔ ایہہ درش سنگیت وبھاگ دے ودیارتھیاں دے حصے ہی آیا سی۔ کدی کدی کنٹین تے بیٹھا امبر سنگیت وبھاگ ولوں آؤندیاں سنگیتک سراں نوں سندا اونیت میڈم دی سرسوتی دیوی ورگی پرتما دی کلپنا کردا۔ کدی کدی اس لئی کہ اوہ ہفتے وچ دو تن واری ہی کنٹین تے آؤندا سی۔ اپنے وہلے پیریئڈاں وچ وی اوہ ودیارتھیاں نال لمیاں وچار چرچاواں کردا سی۔ اپنے وہلے پیرڈ وچ اوہ سٹاف روم کول والے لائن وچ ودیارتھیاں توں پڑھیاں ہوئیاں کتاباں سنبندھی اوہناں دے پربھاو سندا سی۔ نہ سمجھ آئیاں گلاں اوہ اوہناں نوں سمجھاؤندا سی۔

اوہ ودیارتھیاں نوں تراش رہا سی۔ اوہ ودیارتھیاں راہیں تراشیا جا رہا سی۔ برہمنڈ دے بھیت اپنیاں اکھاں وچ لئی پھردا اک تارہ وگیانی۔

اونیت نے جدوں داکالج جوآئن کیتا سی کالج دے بہتے نوجوان پروفیسر اس دے طور طریقے بدل گئے سن۔ اسمان وچ اک نویں آوارہ کبوتری آگئی سی تے سارے کبورتبازاں نے آپو اپنیاں چھتریاں کھڑھیاں کر دتیاں سن۔ اونیت اپنا ایہو جیہا سواگت کئی وار دیکھ چکی سی تے ہمیشاں انگولیا کر دی آئی سی۔ امبر دیپ ناں دا اک سانولا جیہا پروفیسر اس ولّ اس طرحاں توجو نہیں دنداسی جس طرحاں ہور دندے سن۔ اسدا رویہ کجھ اس طرحاں دا سی۔ 'میں تیرا پرشنسک ہاں پر تیرے ولّ غور کرن دا میرے کول سماں نہیں۔ تیری اپنی دنیاں ہے میرے اپنے رجھیویں ہن۔' ہاں اسے قسم دا وہار امبر اس نال کر دا سی۔ جدوں کوئی سبھیاچارک پروگرام ہنداتاں امبر سٹیج سمبھالدا۔ اونیت ساہمنے بیٹھدی کیونکہ سارے ادھیاپک بیٹھدے سن۔ بیٹھنا پیندا سی۔ اونیت مائیک تے بول رہے امبر نوں انگولیاں کرنا چاہندی سی پر نہیں کر سکدی سی۔ اسدے شبد پنڈاں دی سدھی سادی پاہ نال لپیٹے ہندے سن۔ بولدا بولدا اوہ پتہ نہیں کس ارتھ شاستری، وگیانی، راجنیتک چنتک جاں سنگیتکار دا حوالہ دے دندا۔ سنگیت دی ایم. پھل. تاں اونیت نے وی کیتی سی پر اس سنگیتکار دا نام اسنے نہیں سنیا سی۔ امبر اسنوں ایہو جیہا پرندہ جاپیا جہڑا کالج دے سارے پروفیسر اں دیاں پڑھائیاں دے اپر اپر اڈدا پھردا سی۔

اونیت دے پاپا بٹھنڈہ دے تھرمل پلانٹ وچوں رٹائر ہوئے سن۔ مکتسر نیڑے کتیانوالی پنڈ وچ اوہناں دی زمین سی جتھوں سال دا سال ٹھیکہ آئی جاندا۔ اونیت اونی دو بھینا سن۔ اوہناں دے بھرا نہیں سی۔ اوہ بچپن توں ہی گردوارے وچّ شوقیہ طور تے کیرتن وچ بھاگ لین لگّ پئی سی۔ ایہی شونق اسنوں سنگیت دی ایم. اے. تے ایم. پھل تک لے گیا سی۔

اسنوں سنن والے اسنوں گائک بنن لئی آکھدے۔ اپنی سی. ڈی. ریکارڈ کرواؤن لئی پریرت کر دے۔ اسدے پاپا گائک بنن دے حق وچ نہیں سن۔ جدوں وی اونیت اس بارے گلّ کر دی، اوہ صاف منع کر دندے۔

"پتّ شریف گھراں دیاں کڑیاں نہیں ایہو جہے کم کر دیاں ہندیاں" ; اسدے پاپا قہقے اسنوں ٹال دندے۔

کالج دے سنگیت وبھاگ وچ اسنے اک نویں روح پھوک دتی سی۔ اک تاں اسلامیہ کالج وچ سنگیت وبھاگ کالج دی ستھاپنا توں کئی دہاکیاں بعد بنیا سی۔ دوجا اس وبھاگ نوں کوئی چجدا ادھیاپک کدے جڑیا ہی نہیں سی۔ پرنسپل سرون سنگھ کالج نوں ودھاؤنا تے پھیلاؤنا چاہندا سی۔ اسنے سرکار وچ اپنا پربھاو ورتکے سنگیت وبھاگ کھلھوایا سی۔ کنٹین دے نیڑے اک وادھو پئے کمرے وچ سنگیت وبھاگ

دی شروعات کر دتی گئی سی۔ مسلمان منڈے کڑیاں سنگیت داو شابہت گھٹّ لیندے۔ پر کالج وچ ہندو تے سکھ منڈے کڑیاں دی گنتی ادھوادھی سی۔

پرنسپل سرون سنگھ نے پٹیالے وچ ہو رہے اک شبد گائن مقابلے واسطے پرو. اونیت نوں ٹیم تیار کرن واسطے کیہا سی۔ خالصہ کالج پٹیالہ دے پرنسپل نے آپ فون کر کے ٹیم بھیجن لئی کیہا سی۔اونیت نے بی. اے. دیاں تنّ کلاساں وچوں چونویں ودیارتھیاں دا اک گروپ تیار کر لیا۔اس کالج وچوں اوہ پہلی وار ٹیم بھیج رہی سی۔اوہ چاہندی سی کہ اسدا فسٹ پرائیز آوے۔اسنے اگلے دن پہلے ہی پیریئڈ وچ ریہرسل واسطے آؤن لئی کیہا۔

"میڈم ساڈا پہلا پیریئڈ امبر دیپ سر دا ہندا،اوہ نہیں اسیں مس کر سکدیاں"، گگن تے روبینہ اکٹھیاں ہی بول پئیاں۔

"کوئی گلّ نہیں دوسرے پیریئڈ وچ آجو۔"

"میڈم دوجا ساڈا ہندے،اوہ وی لٹریچر دا۔"

"کہڑے سر دا؟"

"امبر دیپ سر دا ای۔"

"کی گلّ سر سخت نے؟اوہ مس نہیں کرن دندے؟"

"اوہ تاں میڈم جی کجھ نیں کہندے،بس اسیں مس نہیں کرنا چاہندے۔"

"ایہو جیہا کی گھول کے پیاؤندے نے تہانوں پروفیسر امبر؟" اسنے مسکراؤندیاں پچھیا

"میڈم کدے لگا کے دیکھو سر دی کلاس پتہ نیں لگدا کدوں پنتالی منٹ بیت جاندے نے"،بی.اے. سیکنڈ دی تکڑے گھر دی ڈمپل بانیاں دی کڑی سی۔اونیت نے تاں ایہی سنیا سی کہ ایہہ شہری بانیئے پینڈو جٹاں نوں کجھ نہیں سمجھدے۔جٹّ تاں ایہناں دیاں آڑھت دیاں دوکاناں تے آؤندے نے۔بھتے جٹاں نوں ایہناں دیاں وہیاں وچ لکھے اپنے کھاتیا بارے وی کجھ نہیں پتہ ہندا۔ہور تاں

ہور اوہناں نوں تاں منڈیاں وچ فصل تولن والے کنڈیاں نوں سمجھنا وی نیں آؤندا ہندا۔ اسدے پاپا دسدے سن کہ بہت سارے آڑھتیاں نے جٹاں دے سر تے شیلر تے ہور فیکٹریاں کھولھیاں ہوئیاں سن۔ کئیاں نے تاں جٹاں نوں ہور گھیرن لئی کپڑا، پیسٹیسائیڈ تے پرچون دیاں دوکاناں وی کھولھ رکھیاں سن۔ ایہہ پر و. امبر کی پڑھاؤندا سی کہ ایہناں شہری وپاریاں دے بچے اس پینڈو جٹّ دے دیوانے ہوئے پئے سن۔

'کتے توں تاں نیں اسدی دیوانی ہوئی جاندی'، اسنے اپنے آپ نوں پچھیا۔

'نہیں میں تاں نوتیج نال...'، اسنے کیہا۔

نوتیج اوہناں دے بٹھنڈے والے گھرے اپنی دادی نال چھوٹا ہندا ای آؤن لگّ پیا سی۔ نوتیج دی دادی اجمیر کر نال اسدے پاپا دی سکیری تاں دور دی سی پر پنڈ نیڑے نیڑے ہون کرکے دوواں پریواراں وچ ورت وہار کافی رہا سی۔ اونیت دے پاپا جدوں دے نوکری وچ آئے سن ادوں توں ہی کئی پینڈو سکیریاں توں ہولی ہولی ٹٹدے چلے گئے سن۔ اجمیر کر نوں اوہ بھوآ کہندے سن۔

لسی، دودھ تے سردیاں وچ کھوئے ورگیاں پنڈ دیاں ساریاں نیمتاں مہینے ویہہ دن بعد اوہناں دے گھرے آ جاندیاں۔ بٹھنڈہ مکتسر روڈ تے وسے پنڈ ککرانوالی وچ اوہناں دی چنگی وڈی ساری کوٹھی سی۔ اوہناں دی وڈی کار پنڈوں کدی مکتسر کدی بٹھنڈے گیڑے ماردی رہندی۔

کوٹھی لین سمیں اونیت دے پاپا نوں پیسے دی ضرورت پئی۔ بھوآ نے دل کھولھ کے مدد کیتی۔ نالے ایہہ وی کیہا کہ کوئی کاہلی نیں۔ جدوں ہوئے ادوں موڑ دیں۔

"پیسہ تاں اسیں رکھ رکھ بھلدے آں، ہن آہ جاکاں دا کی کریئے؟ اونیت پتّ توں سمجھا تاں نوتیج نوں..."، بھوآ نوں بسّ ایہی دکھ سی کہ اوہناں دا اک وی جو آک سکولوں اگے ٹپیا نہیں سی۔ بھوآ دے اوہناں نال ورت ورتائ جاری رکھن دے موہ توں بناں ہور کئی کارن ہونگے پر اک کارن ایہہ سی کہ ہر میل سیہوں دی شہری رہنی بہنی دیکھکے تے اسدیاں دھیاں دی پڑھائی دیکھکے اسدا نوتیج وی پڑھ جاؤگا۔

نوتیج اکلا کدی آیا نہیں سی۔اک وار اگلی آئی بھوآ نے اونیت دے بیٹھیاں دسیا سی کہ نوتیج ماڑی سنگت وچ پے گیا سی۔کالج وچ داخلہ لیا پر پیپر نہیں دتے۔کسے چیز نوں منہ مارن لگّ پیا سی۔دو سال بعد اک وار بھوآ اسنوں اپنے نال لے کے آئی۔اونیت نے اسنوں بہت سمجھایا۔نوتیج نے وعدہ کیتا کہ اگلی وار اوہ اسنوں سدھر کے ہی ملیگا۔

نوتیج کالج پڑھن لگّ گیا سی۔اوہ پہلاں نالوں بہت سدھر گیا سی۔بھوآ نے اسنوں اسدے پاپاتوں پسند دی گڈی دوادتی سی۔ایہہ گلاں بھوآ نے دسیاں سن۔اوہ سارا ٹبر اونیت داد ھنوادی سی۔

اونیت یونیورسٹی توں سنگیت دی ایم.اے. کرن جا لگی سی۔اس دن اونیت اپنے وبھاگ وچ یوتھ پھیسٹیول واسطے اپنی پروفیسر میڈم نوں گیت گا کے سنا رہی سی۔اسدے جماعتی کمرے وچ وچھے قالین اپر بیٹھے سن۔اچانک ہی اک سوہنا جیہا منڈا اپوچویں پگ بنی چپ چاپ آ کے بیٹھ گیا سی۔پروفیسر نے باہرلے منڈے دے آؤن تے تیوڑی پائی سی۔جماعتیاں نے پرشن سوچک نظراں نال دیکھیا سی۔گا رہی اونیت اسنوں مساں ہی پچھان سکی سی۔

"تسیں کناں سوہنا گاؤندے اوں؟" باہر آ کے نوتیج نے کیہا سی۔

"سٹوپڈ توں سدھا ہی اندر آ گیا! میم غصہ کردے نے؟"

اسدی وڈی گڈی وچ بیٹھدیاں ہی اونیت اسدی مورکھتا بھلّ گئی سی۔وڈے ہوٹل وچ لنچ کردیاں اونیت نوتیج نال اپنی رشتے داری بھلّ گئی سی۔پاپا نے استوں کی امیداں رکھیاں سن ایہہ تاں خیر بالکل ہی یاد نہیں رہا سی۔پاپا دے گھرے اونیت نے ہمیشاں تنگی دیکھی سی۔ایڈی وڈی کارتاں کی،ایڈا وڈا ہوٹل تاں کی،اسنے تاں کدے ایڈی وڈی زئرت وی نہیں دیکھی سی۔

اونیت نوں سمجھ ایہہ آیا سی کہ کئی وار وڈی زئرت دے پچھے وی پیسہ ہندا۔ماڑے بندے دی اکو وار کیتی زئرت اسدا دیوالا کڈھ سکدی سی۔

"اونیت! میں تینوں پیار کرداں، میں تیرے نال ویاہ کرواؤنا چاہندا،" نوتیج نے کیہا سی۔اونیت اسدی زئرت تے حیران رہِ گئی سی۔اوہ خوش وی ہوئی سی پر اسنے اسنوں ٹالدیاں کیہا سی،

"سٹوپڑا اپنی رشتے داری لگدی اے۔"

"اوہ سبھ میں آپے سنبھال لوُ نگا، توں میری گور واں، توں مینوں بھلے بھٹکے نوں سدھے رستے پایا، میں تاں ساری عمر تیرے پیر دھو دھو پیوُ نگا، اک واری ہاں کہہ دے"، نوتیج منتاں تے اتر آیا سی۔

"مینوں سوچن لئی سماں چاہیدا، نوتیج،" اسنے کیہا سی۔

اسنے سوچیا سی نوکری تے لگگے وی پیسہ ہی کماؤنا۔ نوکری والے منڈے توں تاں کتے ودھ پیسہ نوتیج دے پریوار کول ہیگا سی۔

نوتیج راہی اسنوں اپنی گائک بنن دی ریجھ وی پوری ہندی دسدی سی۔ اوہ اسدی آواز دا پرشنسک سی۔ اوہ اسدے ٹریک تے آؤن والا خرچہ آرام نال چک سکدا سی۔ اوہ اپنے آپ نوں بھوکھ دی سٹار دے روپ وچ چتودی۔ اسدا انگ انگ میلھن لگدا۔ اوہ روشنیاں نال بھری سٹیج تے بھوکھ دی اونیت نوں نچدیاں دیکھدی۔

پاپا دی ناراضگی دے باوجود، ممادیاں سمجھوتیاں دے باوجود، خون دے رشتے دی پابندی دے باوجود اونیت دے پاپا نوں جھکنا پیا سی۔ بھوآ نے بدل چکے زمانے دے حوالے دتے سن۔ پہلاں لوک چار گوت چھڈدے سن، ہن تاں اپنے ہی گوت وچ رشتے ہوئی جا رہے سن۔ اوہناں دی رشتے داری تن پیڑھیاں پرانی سی۔ بھوآ نے صرف نند پڑھا کے لے جانا سی۔ ریسیپشن اوہ ملتسر کرنگے۔ بٹھنڈے والے گھر وچ ہی سادی جہی تھوڑھے جہے رشتے داراں دی حاضری وچ منگنی ہو گئی۔

اونیت نوں اپنے پروفیسر لگن دی کوئی آس نہیں سی۔ سنگیت وچ کنے لوکیں تاں ایم.اے. کری جاندے سن۔ جنا کھنا گاؤن والا بنن دا ماریا سنگیت وچ آوڑدا۔ گاؤن والا تاں مساں ہی کوئی بندا۔ رہندے کھونہدے کیر تنی جتھیاں وچ ڈھولکی کٹن جا لگدے۔ جہڑے پیئیچ.ڈی. کرن لگدے اوہ کالجاں وچ نکلدیاں پوسٹاں ولّ روجھاں وانگ سر چک چک جھاکی جاندے۔ کالج وچ میوزک دے پروفیسر دی اک ادھی تاں پوسٹ سی۔ اونیت سوچدی، اسدا اویاہ ودھ توں ودھ پروفیسر نال ہو جاویگا۔ کنی کو تنخواہ ہندی اے پروفیسر دی۔ ساری عمر تنگیاں ترشیاں نال ٹکراں ماری جاوو۔ نوتیج ٹھیک سی۔ پیسے دی کوئی کمی نہیں۔ نالے اوہ اسدے پیراں تھلے تلیاں دین

تک جاندا سی۔ بس اسنوں نشے توں بچا کے رکھنا پئو۔ کہندے نے نشیڑی بندے بھاویں اک وار ہٹ وی جان، وار وار نشیاں ول جھکدے جاندے نے۔

"نوتیج توں ڈرگ پوری طرحاں چھڈتی؟" شگن توں مہینہ بعد یونیورسٹی ملن آئے نوتیج دے طور تاڑ کے اونیت نے پچھیا سی۔ اوہ اپنیاں اکھاں نوں سنگیڑدی ہوئی۔ اسدیاں اکھاں وچ جھاکی سی۔

"جھوٹھ نہیں بولونگا، حالے پوری طرحاں نہیں چھڈی، ڈوز ہولی ہولی گھٹا رہاں، اونیت توں تاں میری زندگی سوارتی..."، اوہ اسدے دوویں ہتھ اپنے ہتھاں وچ گھٹدا ہویا بولیا۔ ایہہ گلاں پہلاں وی ہو چکیاں سن۔

'ہائے جے ایہہ کدے وی نہ ہٹیا'، اسدے اندروں ہاؤکا نکلیا۔

اونیت نوں پنڈ وچ رہن دے معاملے وچ وی سنسے سن۔

"جے تینوں پنڈ رہنا اوکھا لگو تاں آپاں مکتسر جاں بٹھنڈے کوٹھی پا لانگے"، نوتیج نے کیہا تاں اونیت اس ول چونک کے جھاکی۔

اسنے تاں کجھ کیہا نہیں سی۔ نوتیج کویں سمجھ گیا۔ اوہ نوتیج دیاں اکھاں وچ جھاکدی اسدی کٹی داہڑی دے کالے والاں وچ دیکھن لگ پئی۔ اپر اٹھدی اسدی نظر اسدی طوطے رنگی پگ دے پیچاں تے گھمن لگی۔ اوہ بس ایہو جیہا ہی جیون ساتھی چاہندی سی۔ کٹی داہڑی پر پگ بنن والا۔

اجمیر کر بھوآ واسطے وی ہر میل سیہوں توں رشتہ منگنا سوکھا نہیں سی۔ پر اجمیر کر بدل رہے زمانے نوں دیکھ رہی سی۔ اسنوں پتہ سی کہ تیہہ کیلیاں دے مالک نوں وڈی توں وڈی گڈی مل سکدی۔ پر اجمیر کرنے اپنا پوتا ہتھوں نہیں کڈھنا سی۔ نوتیج بٹھنڈے والی کڑی دے پر بھاو ہیٹھ سی۔ اجمیر کرنے سو پکھانے پا کے رشتہ منگ لیا۔

کالج دے پروفیسر اونیت لئی نویں نہیں سن۔ اوہ ایہو جیہے ادھیاپکاں توں ہی پڑھی سی۔ سارے عام ورگے ہی سن۔ پہلی وار جدوں اسنے پرو. امبر نوں سٹیج توں بولدیاں سنیا۔ پرو. امبر نے پرنسپل دی سہمتی نال اک بک ویِن کالج وچ منگوائی سی۔ کتاباں دی پردرشنی لگی ہوئی سی۔ پرو. امبر ودیارتھیاں نوں کتاباں خریدن لئی اتشاہت کر رہے سن:

"کیہا جاندے، جہڑا انسان کتاباں نہیں پڑھدا اوہ صرف اک سنسار نوں جاندا ہندا جس وچ اوہ رہِ رہا ہندا۔ جہڑا کتاباں پڑھدے اوہ اک توں ودھ سنساراں نوں جاندا ہندا۔ جہڑا انسان اپنی بھاشا توں بناں ہور بھاشاواں دیاں کتاباں وی پڑھدے اوہ اپنی بھاشا دے سنسار توں بناں ہور بھاشاواں دے سنساراں نوں وی جاندا ہندے۔"

اونیت سندی چلی گئی۔ بندے ایہو جیہے وی ہندے نے! ودیارتھی تاں ہی اسطے مردے نے۔ بندہ سوہنا نہیں پر بہت سوہنا۔ اونیت اینی سیانی نہیں سی کہ ایہہ سمجھ سکدی کہ امبر اسنوں کیوں اینا سوہنا لگن لگا سی۔ اسنوں اس سوال دا جواب کتوں نہیں ملیا کہ اک گھٹّ سوہنا بندہ کویں وڈے وڈے سوہنیاں نوں مات پا سکدا سی۔

امبر بول رہا سی، اونیت سن رہی سی، اونیت دیکھ رہی سی، اسدے موہنوں شبد نہیں، رنگ کر رہے سن، پلاں وچ ہی اونیت دے اپرلا آکاش سینکڑے رنگاں نال بھر گیا۔

"کتاباں تہانوں بیہترین کھانا تاں نہیں دے سکدیاں پر ایہہ ضرور دسدیاں نے کہ بیہترین کھانا کہڑا ہندا ہے تے تہاڈا بیہترین کھانا کون لے جاندا اے،" امبر بولی جا رہا سی۔

اوہ اپنے آپ تے حیران ہو گئی۔ کجھ ہی پلاں وچ ایہہ کی واپر گیا سی۔ نوتیج بہت دور کھڑھا دکھائی دے رہا سی۔ نوتیج سوہنا بھاویں عنہ ہی سی پر اوہ بہت سادھارن جیہا منڈا بن گیا۔ بالکل اس کول سنگیت پڑھدے بی. اے. دے منڈیاں ورگا۔ بی. اے. والے منڈیاں کول پھر وی سپنے سن، پر نوتیج کول اونیت نوں پا لین توں بناں کوئی سپنا نہیں سی۔ اوہ تاں اونیت دی سی. ڈی. ریکارڈ کرواؤن دے سپنے بارے وی اتشاہت نہیں سی۔ اونیت نے جدوں اس بارے گلّ کری سی تاں نوتیج گلّ ٹال گیا سی۔

"اونیت آپاں سنگر بنکے کی لینا؟ اپنے گھرے کی گھاٹے ؟" اسنے پچھیا سی۔ اونیت اسنوں اپنے سٹار بنن والی گلّ نہیں کہہ سکی سی۔ اوہ چپّ کر گئی سی۔

نو تیج نال جڑیاں ساریاں سوہنیاں چیزاں اسدی گڈی، طوطے رنگی پیچاں والی پگ، وڈی کوٹھی، اتھوں تک کہ بھوکھ وچ بٹھنڈے دیاں جھیلاں کنارے پائی جان والی نویں کوٹھی وی امبر دے رنگاں ساہمنے تچھ ہو گئیاں۔ اسنوں امبر ورگا مرد ہی چاہیدا سی۔ اسدا جی کردا سی اوہ بولی جاوے، بولی جاوے، تے اوہ بس سندی جاوے۔

اونیت نوں ودیارتھیاں نے دسیا کہ امبر سر ٹی. وی. تے گائکاں دیاں انٹرویواں کردے سن۔ اونیت نوں سمجھ آ گئی کہ امبر اسدی خاصی مدد کر سکدا سی۔

"سر مینوں وی کوئی کتاب دسو؟" امبر جدوں بول ہٹیا، بچے جدوں کتاباں خریدن لئی کتاباں نال سجے میزاں دو آلے ہو گئے، اونیت نے اس کول آکے دھڑکدے دل نال کیہا۔

"اوہ! جی ضرور میڈم، ساڈی سوہنی جہی میڈم واسطے تاں کتاب وی انی ہی سوہنی دیکھنی پویگی،" کہندا ہویا امبر کتاب تلاش لگا۔

امبر دوارا کیتی تعریف اسنوں اسمانی چڑھا گئی۔ اوہ جویں ستّ اسماناں دا گیڑا کڈھ آئی ہووے۔ اوہ عام لوکاں ولوں اسدی تعریف کیتے جان توں کئی واری اکّ جاندی۔ اسنوں ہن سمجھ آئی کہ اوہ کیہو جہے پارکھو نوں اڈیکدی سی۔ امبر ہی اسدا اصل قدردان سی۔ اوہ سوچدی کہ اسدے حسن دا ہیرا کسے اجیہے سچے عاشق دی مندری وچ ہی جڑیا جاوے۔

"میڈم ایہہ لوء، اس کتاب وچ ساہت تے سنگیت دا سمیل اے"، امبر نے اک کتاب اس اگے کر دتی۔ اونیت نے پڑھی 'سراں دے سداگر-اقبال ماہل'۔ استوں پہلاں کہ اوہ کجھ کہندی دو کڑیاں امبر نوں کھچّ کے لے گئیاں۔

اونیت نوں کڑیاں دا امبر نوں اس کولوں لے جانا چنگا نہیں لگیا۔ پھر اسنے ایہہ سوچکے اپنے آپ نوں تسلی دتی کہ 'اوہ میرے کول پڑھدیاں نہیں سن، اس لئی مینوں جاندیاں نہیں سن۔' کتاب دے پیسے وین والے بھائی نوں دیکے اوہ اپنے میوزک روم ولّ تر پئی۔ اچانک اسدے اندر کئی طرحاں دیاں آوازاں اٹھن لگیاں :

'سٹوپڈ توں منگی ہوئی اے۔'

'نو تیج دا برا حال ہو جانے۔'

'مینوں کوئی پرواہ نہیں نو تیج دی۔'

'بھو آجی تے پاپا کی کہنگے؟'! ایتھے آکے اسدیاں سوچاں دی لڑی کھڑ گئی۔ نہیں اس رشتے نوں توڑنا اینا سوکھا نہیں۔ ٹٹے رشتے دا پر بھاو اسدی چھوٹی بھین تے وی پینا سی۔ پر اونیت نوں اپنی بھین دی بہتی پرواہ نہیں سی۔ اونیت ہمیشاں ودھ تے ودھیا چیز اپنے لئی ہتھیاؤندی رہی سی۔ گھرے چاکلیٹ جاں ہور کوئی کھان والی چیز آؤندی تاں وڈی ہون دا بہانہ کر کے اوہ ہمیشاں ودھ حصہ لے جاندی۔

''میرا سریر وی تاں وڈے''، اوہ آکھدی۔

بھاویں بھو آ تے پاپا دے خیال تے آکے اسدیاں سوچاں دی لڑی ٹٹّ گئی سی پر اس دن اسنے جنے وی گیت بچیاں توں سنے جاں سنائے اوہناں وچ سجرے پیار دا ذکر سی۔ پیار دی تازی تازی دستک نے اسنوں خماری وچ لے آندا۔ اس نوں اوہی گیت یاد آ رہے سن۔ پنجابی تے ہندی دے گیت قطار بنی کھڑے سن۔ ایہہ سلسلہ کئی دن چلدا رہا۔

اس دن پرو. امبر پرو. جتندر دے نال چاہ پی رہا سی۔ ساہمنے توں بی. اے. بھاگ دو جا دی ودیارتھن رابعہ لنگھی۔ کالج دے پہلے سال تاں اوہ زین پاؤندی رہی پر دوجے سال اوہ کالج دا بھیت پا گئی۔ اسنے گٹیاں توں تھوڑھی اپر شارٹ پینٹ پہننی شروع کر دتی۔ سینڈلاں وچ چمکدے اسدے گورے گورے پیراں دے اپر کر کے پنجنیاں دی ہور ودھ گوری جلد دکھائی دین لگی۔ بسّ اس چار انگلاں دی اچائی نے سارے کالج دے ساہ سوتے پئے سن۔ اسنوں سارا کالج دیکھدا۔ دیکھدا پرو. جتندر وی سی پر اوہ نندن دا شونق وی نالو نال پالدا سی۔

''ایہہ کڑی وی اگے ای اگے ودھدی جاندی آ''، پرو. جتندر نے پرو. امبر ولّ جھاکدیاں رابعہ ولّ اشارہ کیتا، ''ایہدے بارے تہاڈی سبھیاچارک سٹڈی کی کہندی آ؟''

پرو. جتندر دا اشارہ پرو. امبر دی ہنے ہنے ختم ہوئی پیئیچ.ڈی. دے ٹوپک ولّ سی۔

"لوک لوڑ توں ودھ کپڑے پہنن لگّ پئے سی، ہن ہولی ہولی لوڑ انوسار پہننا سکھ رہے نے"، پرو. امبر نے کیہا۔ رابعہ نوں نہیں پتہ سی کہ پروں امبر دیپ اسدا کنا بچاء کر رہا سی۔ نہیں ہن تک کالج دا پہراوا بدلن دے دوش وچ اسدی پیشی پرنسپل آفس وچ پے چکی ہونی سی۔

"ادھر کجھ دناں دا سنگیت وبھاگ دے گیتاں دا وشا وستو اکو چلی جا رہا"، پرو. جتندر نے کنٹین نیڑے بنے میوزک روم ولّ اشارہ کیتا جتھوں کوئی منڈا 'اینا تینوں پیار کراں' دے مکھڑے والا گیت گا رہا سی۔

"میں تاں ادھر آؤندا ای بڑا گھٹّ آں"، امبر نے کیہا۔

"میں مہاراج بیٹھا ای ایتھے رہنا، کوئی نہ کوئی گڑبڑ تاں ضرور اے"، پرو. جتندر کلاساں تاں گھٹّ ودھ ہی لیندا پر پرنسپل دی ہدایت انوسار منڈے-کڑیاں دے انوشاسن تے پوری نظر رکھدا۔ اس کم لئی کالج دی کنٹین سبھ توں بہتر تھاں سی۔ اتھوں کالج دے بہتے پارکاں تے نظر جاندی سی۔ ہولی ہولی اوہ اس نظرثانی دا اینا ماہر ہو گیا کہ منڈے کڑیاں دے طور طریقے دیکھکے ہی سمجھ جاندا سی کہ اوہناں وچ کی چل رہا سی۔ سنگیت وبھاگ دے بدلے وشا وستو توں ہی اوہ پرو. میڈم اونیت دے من دی ستھتی پڑھن دا یتن کر رہا سی۔

کجھ دناں بعد اونیت نوں اک ماڑی خبر ملی۔ اس خبر نے اسدے امبر ولّ ہولی ہولی ودھدے قدماں نوں تھانئے روک دتا۔ اوہ چھٹپٹا کے رہِ گئی۔

"اینی جلدی! تھوڑھا اڈیک نہیں سکدا سی؟"

اسنے امبر بارے سوچنا لگبھگ چھڈّ دتا۔ اسدے گیتاں دا وشا اداس ہو گیا۔ ہور کوئی گیت اسنوں چنگا ہی نہ لگدا۔ پچھلے کجھ دناں توں اسنے نوتیج دے فون سننے گھٹا دتے سن۔ ہن اسنے دوبارہ اسدے فون سننے شروع کیتے۔ اوہ اپنا من امبر ولوں ہٹا کے نوتیج ولّ لا رہی سی۔ اسدے کمرے وچوں 'ایسی پئی عشقے دی مار سانوں ہانیا' ورگے گیتاں دے بول باہر تک وکھردے رہندے۔ پرو. جتندر اس گلوں

حیران سی کہ اک پاسے تاں میڈم فون ودھ سنن لگی سی، دوسرے پاسے اسدے ودیارتھی تے اوہ خود وی اداس گیت ودھ گاؤن لگے سن۔

"ارے آاوئے لمبوآجیا"، اسنے میوزک روم وچوں باہر آرہے اک منڈے نوں اپنے کول بلایا، "تہاڈے سلیبس وچ اداس گیتاں دا چیپٹر وی لگیا ہویا؟"

"نہیں سر ایہو جیہا تاں کوئی چیپٹر نیں ہیگا"، منڈے نے اسدے 'لمبوآجیا' کہن دی ناراضگی دے باوجود ٹھرمے نال جواب دتا۔

"پھر کئی دناں دے اداس گیت کیوں گائی جارہے ہو؟"

"سر ایہہ تاں میڈم دی چوائس ہندی اے جی"، منڈا اندروں اسنوں برا مندا ہویا وی نمرتا نال بولی جارہا سی۔

"ٹھیک اے ٹھیک اے، جاہ"، پرو. جتندر نے کیہا۔

ایہہ اونیت نوں پرو. امبر دے ویاہے ہون سنبندھی پتہ لگن توں بعد دی گلّ سی۔ اوہ اس بارے سوچن توں کنی کتراؤندی۔ صرف ادوں جدوں اوہ اسنوں دس جاندا، اسدے دل نوں کجھ ہون لگدا۔ کدی اوہ کلاس وچ لکچر دے رہا ہندا۔ اسدا کمرہ ٹھسا ٹھس بھریا ہندا۔ کافی سارے منڈے اسدے لکچر روم دیاں کھڑکیاں نال لگے بیٹھے اسدا لکچر سن رہے ہندے۔ اسدی اچی آواز اونیت دا دور تک پچھا کردی۔

کئی دن دی اداسی توں بعد اونیت نوں اک چنگی خبر سنن نوں ملی۔ حالانکہ پہلاں والی گلّ تاں بالکل وی نہیں بنی پر سنکے اسنوں کجھ چنگا چنگا لگیا۔ امبر دی پتنی نہ تاں بہت سوہنی سی تے نہ ہی بہت زیادہ پڑھی ہوئی سی۔ صرف بی.اے. سی تے گھریلو عورت سی۔ اسدا ایہہ وشواس سی کہ اک گھریلو عورت نوکری یافتہ عورت دے مقابلے بہت پچھے ہندی ہے۔

ایہہ کالج اسنوں ہورناں کالجاں توں کجھ وکھرا وکھرا جیہا جاپدا۔ اسنوں سمجھ نہیں سی آؤندی کیوں۔ امبر کرکے؟ نہیں اک بندے کرکے پورے کالج دی کایا کنجھ خوشبودار ہو سکدی ہے۔ نہیں ایہہ سنبھوَ نہیں سی۔ کالج وچ بھیڑے توں بھیڑے بندے سن۔ چگلباز سن، عورتاں نوں کوجھیاں اکھاں نال دیکھن والے وی سن۔ پھر کی سی جھرڑا خوشبودار سی، جھرڑا ساریاں بدبوآں نوں دبائی جاندا

سی! اک دن اسنوں اک کارن سمجھ آیا۔ جس کالج اوہ خود پڑھی سی اتھوں دے بچے پنجابی گھٹ ہندی زیادہ بولدے سن۔ اس کالج دے سارے ودیارتھی پنجابی ہی بولدے سن۔

"میڈم پروفیسر امبر نہیں ہندی بولن دندے، کہندے نے ہندی بولن والے دیش وچ بتھیرے نے، ماں بولی بولیا کرو۔"

'امبر نہ ہو گیا، خدا ہو گیا'، اسنے سوچیا۔ پر اسدے اندر رتی بھر وی کڑتن پیدا نہ ہوئی۔ اس دن توں بعد اسنے پرو. امبر دیپ سنگھ دے کم کرن دے طریقے نوں دھیان نال دیکھنا شروع کر دتا۔

اوہ ورانڈے وچوں لنگھ رہی سی۔ امبر نے کلاس شروع ہی کیتی سی تے اسدی آواز باہر تک آ رہی سی۔ اونیت فون اتے ہتھ مار دی رک گئی۔

"تہاڈا کم صرف پڑھنے، پڑھنا سو کھا کم نہیں، زندگی نے تہانوں پھل تے کنڈے دوویں پیش کرنے نے، ایہہ فیصلہ تسیں کرنی کہ پہلاں پھل لینے نے جاں کنڈے، جہڑے پڑھنگے اوہ پہلاں کنڈے ختم کر لینگے، فیس، کتاباں، جاں کوئی ہور سمسیا ہووے تاں اپنے ٹیچراں نال سانجھی کرو۔ اسدا حل اسیں کراں گے۔ بتھیرے لوک نے جہڑے بن ساہمنے آئے تہاڈی مدد کرن لئی تیار ہو جانگے، پر پڑھائی تسیں آپ کرنی اے"، اونیت اگے تر پئی۔ لماں سماں کھڑھنا ٹھیک نہیں سی۔

"سر تہانوں بچے ہندی بولدے کیوں برے لگدے نے؟" اسنے اک دن امبر نوں پچھیا۔

"نہیں میڈم بالکل وی برے نہیں لگدے۔ ہندی بڑی پیاری زبان اے۔ میں خود پنجاب توں باہر جا کے ہندی بولن والیاں نال ہندی ہی بولداں۔ بھاشاواں، اونیت میڈم، الگ الگ رنگاں دے پھلاں وانگ نے، جیکر پنجابی رنگ دا پھل نہ مرے، بچیا رہے تاں دنیاں رنگ برنگی بنی رہیگی،" اوہ مسکرایا سی۔

اسدا جی کیتا کہ امبر توں اسدا موبائیل نمبر منگ لوے۔ پر اسنوں خیال آیا کہ امبر کول تاں موبائیل ہی نہیں سی۔ بھاویں ہن انکمنگ کال پھری ہو گئی سی تے آؤٹ گوئنگ وی زیادہ مہنگی نہیں سی پر پھر وی کالج دے ادھے پروفیسراں کول موبائیل نہیں سن۔ خاصکر مسلمان

پروفیسراں کول۔ امبر نے کیوں نہیں لیا۔ اوہ تاں پکاوی اے۔ پر کی پتہ اگلے دے خرچ کیہو جہے نے۔ اونیت نوں تاں نوتیج نے ہی گفٹ کردتا سی۔ اسنے اپنے ہتھ وچ پھڑے موبائیل ولّ دیکھیا۔ کنی کمال دی چیز سی۔ ایہہ امبر نال جڑن لئی رستہ بن سکدا سی۔

اونیت نے دیکھیا امبر نان ٹیچنگ کرمچاریاں نال بنا کے رکھدا سی۔ اوہ گیٹ وڑدیاں ہی گیٹ مین فوجی نال ہتھ ملاؤندا۔ ہیڈّ کلرک جبید علی دی کسے نال نہیں بندی سی۔ اوہ کدے کسے نال الجھیا بیٹھا ہندا سی کدے کسے نال۔ پر و. امبر کدے کدے اس نال چاہ پین آ یادسدا سی۔

"یار تسیں مینوں تے پرنسپل نوں وہلے کیوں سمجھ رکھیّ؟" جیکر کوئی پروفیسر جاں کوئی ہور اسنوں کوئی کم کہندا تاں اسدا پہلا پر تیکرم ہندا سی، "سبھ توں ودھ کم میرے تے پرنسپل صاحب کولے ای اے۔"

اس گلّ وچ کوئی جھوٹھ تاں نہیں سی پر اوہ تاں ہر تھاں اپنے آپ نوں پرنسپل نال نتھی کر لیندا سی۔ جس دن پرنسپل چھٹی تے جاں دورے تے ہندا اس دن جبید سارے کالج دی گیڑی لاؤندا۔ اس دے نال اسدا چپڑاسی پرچھاویں وانگ تردا۔ اک قدم پچھے رہکے، کنّ کھلھے رکھکے۔ جبید ٹیڈھیاں نظراں نال دیکھدا ہویا کمریاں وچ جھاتی ماردا جاندا۔ کہڑا پروفیسر کلاس لگارہا سی کہڑا نہیں لگارہا سی۔

"آپاں کہڑا کسے دی شکایت کرنی اے، پر آپاں نوں پتہ ضرور ہونا چاہیدا"، اوہ اپنے چپڑاسی نوں ہولی آواز وچ آکھدا۔

کنٹین تے بیٹھے پروفیسر اک دوجے نوں جبید ولّ دیکھن لئی آکھدے۔

"اج ایہہ اپنے آپ نوں وائس پرنسپل سمجھدے....۔"

"اج کی، ایہہ تاں ہمیشاں اپنے آپ نوں پرنسپل توں بعد دوجے نمبر تے سمجھدے، کوئی ایہدے کول اپنے کم چلے جاوے سہی....۔"

جدوں کوئی پروفیسر جاں میڈم جبید کول پھس جاندا تاں اوہ اگلے دا سوال سنن توں بعد چپّ کر جاندا۔ اندر کتے گہرا اتر جاندا۔ اپنیاں فائیلاں دی پھولا پھالی وی کری جاندا تے آؤن والے نال اپنے سنبندھاں دے اتہاس تے نظرثانی وی کری جاندا۔ یاد کردا کہ پچھے ہوئے بندے جاں بندی نے اس نال کدی پنگا لیا سی جاں نہیں۔ انج اک دو پروفیسراں نوں چھڈّ کے شاید ہی کوئی اجیہا ہووے جسنے جبید نال آڈھا نہ لایا ہووے۔

امبر جبید نال کدی نہیں لڑیا سی۔ اوہ اسنوں اندروں کتوں زخمی ہویا سمجھدا۔ اوہ اس نال تے اسدے آلے دوآلے بیٹھے سارے کلرکاں نال ہتھ ملاؤندا۔ کالج دے بہتے پروفیسر ایہناں کلرکاں داحالَ چال اپروں اپروں ہی پچھدے۔ اوہ ایہناں نال رلدے ملدے نہیں سن۔ ایہناں نوں اپنیاں پارٹیاں وچ نہیں بلاؤندے سن۔ ایہناں دیاں پارٹیاں وچ نہیں جاندے سن۔ میڈماں تاں چھیتی کیتے ہائِ ہیلو وی نہیں کردیاں سن۔ خاص کر کے اوہ جنہاں دے ماپے چنگیاں نوکریاں تے سن جاں جنہاں دے گھر والے افسر سن۔ نتیجے وجوں اوہناں وچوں جدوں کسے دی تنخواہ داجاں کوئی ہور کیس اس کول پھس جاندا تاں کلرکاں نوں خوشی کسے نشے وانگ چڑھدی۔ اوہ اک دوجے نال اکھاں ملاؤندے۔ پٹھّ پچھے مسکراؤندے۔ اگلے داکم، دیکھدے آں، کردے آں، کل آئیو ہو جاندا۔

جبید اجے چکر لا کے بیٹھیا ہی سی کہ پرو. امبر دیپ سنگھ آ گیا۔ "جبید بائی جی سلاما لیکم، بھرجائی دا کی حالَ اے؟" جبید دی پتنی عائشہ نیک عورت سی تے کافی سمیں توں بیمار چل رہی سی۔

"یار اللہ تالا وی نیک بندیاں توں دنیاں دیاں برائیاں دے بدلے لیندا،" جبید بولیا۔

"بائی جی تہاڈے نیڑے رہندے آ جدوں مرضی واز مار لیو"، اسنے باہر کھڑے تنّ منڈیاں نوں اشارہ کر کے اندر سدیا، "جبید بھرا ایہناں منڈیاں دی سمسیا سن تے حلّ کڈھکے دیہہ۔"

جدوں داخلے ہندے تاں امبر اپنی ڈیوٹی اینٹری کلاساں دی داخلہ کمیٹی وچ لگوا لیندا۔ جتھے کم بھاویں زیادہ ہندا۔ پلسّ ونّ اتے بی.اے. ونّ اینٹری کلاساں سن۔ کالج وچ کجھ پروفیسر 'پنجابی ورودھی لابی' نال سنبندھت سن۔ اوہ ودیارتھیاں نوں پنجابی چھڈ کے ہور سبجیکٹ خاص کر کے اردو، ہندی، انگریزی لین لئی پریردے۔ امبر اوہناں نوں روکدا۔ اوہناں دا گمبھیر تانال ورودھ کردا۔

داخلے سمیں اوہ اپنی ڈیوٹی فارم چیک کرن اپر لگا لیندا۔ بھاویں ایہہ کم اوکھا سی۔ بھرے ہوئے پورے فارم نوں سرٹیفکیٹاں نال ملاؤنا پیندا۔ پر اوہ ایہہ کم کردیاں ودیارتھیاں وچوں ایس. سی. بی. سی. ودیارتھیاں نوں نکھیڑ لیندا۔ اوہ اپنے پنڈ وچ اوہناں دے حالات دیکھ چکا سی۔ اوہ مندر بوئیلے دے گھر دے حالات نوں نیڑیوں پرکھ چکا سی۔ اوہ ودیارتھی نوں پچھدا،

"کاکا فیس بھر دیوینگا! جیکر بھر سکداتاں ضرور بھر، جیکر نہیں بھر سکداتاں تیری ادھی فیس کالج ولوں معاف ہو سکدی اے ؟امان داری نال دسّ دے ؟"

اپنے سالاں وچ اسنے دیکھیا سی کہ اوہناں غریب ودیارتھی نے کدی جھوٹھ نہیں بولیا سی۔اوہ آکھدے!

"سر میرے پاپا نوکری کردے نے، میں بھر سکداں،" امبر فیس بھر والیندا۔

دوجی طرحاں دے آکھدے،"سر میں دہاڑی لگا کے پیسے جوڑے نے، میں بھر سکداں۔"

امبر سمجھاؤندا،"تیری ادھی فیس معاف ہو جائیگی۔ باقی پیسے توں کتاباں تے جتی کپڑا لین لئی سنبھال لے۔"

تیجی طرحاں دے آکھدے"سر نہیں بھر سکدا۔"

امبر اجیہے فارماں نوں اکٹھے کر کے پرنسپل ولّ لے جاندا!

"پروفیسر امبر اج کل کون غریب اے ویسے ؟"

"سر! پنڈاں وچ جا کے دیکھو ویہڑے والے لوک اچار نال روٹیاں کھاندے نے۔ کوئی زمین جائداد نہیں۔ شہراں وچ دہاڑی کدے ملگی کدے نہ"،امبر آکھدا۔

پرنسپل سرون سنگھ محنتی بندہ سی۔یو.جی.سی. دی کوئی گرانٹ ایہو جہی نہیں سی جہڑی اسنے حاصل نہ کیتی ہووے۔اوہ سویرے نوں وجے ہی کالج وچ آوڑدا۔اپنے لمے سریر نال جھولدااوہ ہر تھاں اپر نظر ماردا۔اوہ بوٹیاں ولّ جھاتی ماردا۔جویں ماں پیو اپنے بچیاں دے وادھے دی پرکھ کردے سن۔اوہ گراؤنڈ ولّ گیڑا ماردا۔ وڈا سٹیڈیم بناؤن دے سپنے دیکھدا۔ کالج دے چپڑاسیاں توں لے کے اوہ ادھیاپکاں تک،سبھ نوں دبا کے رکھدا۔

پرنسپل دا سخت مجازی امبر نوں بڑا اکھردا۔اجیہے بندے نال ٹکر لین لئی اوہ اپنے کم نوں لگاتار سدھاردا چلا گیا۔اوہ کلاساں سمیں سر لیندا۔اپنے ادھیاپن کارج نوں کلاتمک بناؤن دا یتن کردا۔اسنے اک ڈائری وچ ودھیا شاعری، ارتھ بھرپور چٹکلے تے اتہاس وچلے

حوالے تے ہور جو وی اسدے لکچر نوں روچک اتے ملوان بناسکدا اسی نوٹ کرنا شروع کر دتا۔ اوہ اپنے چنگے ادھیاپکاں دے بھاشن کرن دے انداز نوں یاد کردا۔ اوہناں دیاں چنگیاں اداواں نوں اپنے اندر سنجون دا یتن کردا۔ اوہ راجنیتک پارٹیاں دے چنگے بلاریاں نوں سننا کدے نہ بھلدا۔ اوہ اوہناں دے راجنیتک وچاراں نال سہمت نہیں سی۔ اوہ اوہناں دے راجنیتک کرداراں نوں نفرت کردا سی۔ اوہ اوہناں دے کچے چٹھیاں نوں عام لوکاں نالوں ودھ جاندا سی پر اوہ اوہناں دی بھاشن کلا دیاں باریکیاں نوں پکڑدا۔ اسدے پنڈ ایسڑ ووچ جھڑا 15 اگست نوں 'کرنیل دا کٹھ' بھردا سی اسنوں اوہ کدے لنگھن نہ دندا۔ اوہ ہر سال اس میلے والے دن پنڈ ضرور پہنچدا۔ اس دن اتھے ساریاں راجنیتک پارٹیاں دیاں کانفرنساں ہندیاں۔ اوہ ساریاں کانفرنساں وچ جاندا۔

کرنیل دے کٹھ والے دن امبر دے گھر ویاہ والا ماحول ہندا، اس دن ایسڑ واتے اسدے نیڑے دے پنڈاں دے گھراں وچ رشتے دار میلہ دیکھن آئے ہندے۔ گھراں وچ میلے توں لیاندیاں جلیبیاں کھادھیاں جاندیاں۔ مندیپ دے سوہریوں اسدے سالے اتے ہور رشتے دار آئوندے۔ اوہ اوہناں دی سیوا وچ رجھیا ہندا۔ امبر دے مامے بھاویں دور سن پر اوہناں وچوں وی کوئی نہ کوئی آہی جاندا۔

امبر اتے جسونت دوویں اکٹھے میلہ دیکھدے۔ جسونت لدھیانے فوجی بھرتی والے دفتر کم کردا سی۔ اسنے رہائش پنڈ ہی رکھی ہوئی سی۔ سارا دن میلہ دیکھکے اوہ امبر دی پنڈ والی موٹر تے آکے وسکی پین لگدے۔

"اپنے پنڈ دے لوکاں نوں دوجے پنڈاں دے لوک چست کیوں مندے نے؟" جسونت امبر توں اکثر ہی اوکھے سوالاں دے جواب سمجھن دا یتن کردا۔

"جنہاں پنڈاں وچ میلہ لگدا ہووے اتھوں دے لوکاں نوں چست بننا پیندا۔ طرحاں طرحاں دے ماڑے چنگے لوک پنڈ وچ آئوندے نے۔ اپنیاں دھیاں بھیناں نوں سنبھالن لئی لوکاں نوں چست بننا پیندا،" امبر سمجھاؤندا۔

اچمبھت بندہ اک اوپرے شہر وچ

ہیمکنٹ ایکسپریس جموں دی سویر دی شانتی بھنگ کر دی ہوئی شہر وچ داخل ہندی ہوئی ہولی ہولی چلدی جموں سٹیشن تے جا رکی۔ 'جموں آ گیا' دے شور نال ڈبیاں وچ گھمسان مچّ گیا۔ لوکاں وچ جلدی اترن لئی ہل چل پیدا ہو گئی۔ امبر نوں پتہ سی کہ ایہہ ٹرین اس توں اگے نہیں جانی۔ اسنوں کوئی کاہلی نہیں سی۔ اوہ ہولی ہولی اپنے کپڑے سمیٹ کے اپنے بیگ وچ پاؤندا رہا۔ جدوں اکا دکا سواریاں ہی رہِ گئیاں ادوں اوہ بیگ موڈھے تے ٹنگ کے باہر آ گیا۔

اج توں بعد ایہہ شہر اسدا ہو جانا سی۔ اسنوں ایہہ بالکل وی نہیں پتہ سی کہ اس شہر وچ ہی اسنوں زویا نے ملنا سی تے اوہناں نے اک دوجے دے ہو جیہا جانا سی۔

ڈبے دے اندر لی بھیڑ ہن سٹیشن تے آ چکی سی۔ لوک اپنا سامان سنبھال رہے سن۔ اپنے ساتھیاں نیڑے ہو رہے سن۔ پوڑیاں چڑھکے یاتری پل پار کر کے سٹیشن ولّ اتر رہے سن۔ امبر نے دس وجے یونیورسٹی وچ جا کے جوئننگ رپورٹ دینی سی۔ اس توں پہلاں اسنے یونیورسٹی دے گیسٹ ہاؤس جا کے اک کمرہ کھلھوا کے نہا کے تیار ہونا سی۔

پوڑیاں چڑھکے امبر پل اپر آ پجیا۔ ریلوے سٹیشن اچی تھاں چھوٹی پہاڑی نوں پدھرا کر کے بنایا گیا سی۔ پل ہور اچا سی۔ اتھوں جموں شہر دے وڈے حصے تے جھاتی ماری جا سکدی سی۔ ٹھنڈی ٹھنڈی ہوا چل رہی سی۔ امبر نوں چنگا چنگا لگا۔ شہر جگمگ کر رہا سی۔ پوربی باہی ولّ پہاڑ اپر اسمان وچ روشنی پھیل رہی سی۔ امبر اس شہر وچ کسے نوں نہیں جاندا۔ یونیورسٹی وچ پوسٹاں نکلیاں سن۔ اوہ اپلائی کرن آیا سی۔ اپلائی کرن آیا ہی اوہ شہر دیکھ گیا۔ اسنوں صاف ستھرا شہر پسند آیا سی۔ پھر اوہ انٹرویو دین آیا سی۔ کل اسنے اسلامیہ کالج دی اپنی پکی نوکری توں اک سال دی چھٹی نال تکنیکی استعفٰی دے دتا۔

کل جدوں اسدے ریلیو ہون بارے ودیارتھیاں نوں پتہ لگا تاں بہت سارے ودیارتھی ٹولیاں وچ اسنوں ملن آئے۔ انج تاں اسدی سلیکشن بارے سنن توں بعد ہی اسنوں ودیارتھی ملن آؤندے رہے۔ کل ودیارتھیاں دی ٹولی وچوں اک ودیارتھی نے کیہا سی، "سر

تہاڈا سٹینڈرڈ کالج توں اپر یونیورسٹی والا جی، سر چوبارے دی اٹّ چوبارے نوں لگّ گئی جی، نالے اتھے کجھ پروفیسر تہانوں ایویں وادھو برامندے سی جی۔"

"برامنن والے اتھے بتھیرے پیدا ہو جانگے،" امبر ہسیا سی۔

بھیڑ دے گھٹدیاں ہی امبر ہولی ہولی پوڑیاں اترن لگا۔ بہتے مسافر ریلوے سٹیشن توں باہر جا چکے سن۔ سٹیشن دے ساہمنے ویہڑے وچ اجے کافی گہما گہمی سی۔ منی بساں تے ٹیکسیاں والے سواریاں نوں آوازاں مار رہے سن۔ 'بسّ سٹینڈ بسّ سٹینڈ'، 'کٹڑا، کٹڑا۔'

اجے کجھ سماں پہلاں تکّ ایہہ ریلوے سٹیشن اس پاسے بھارت دا آخری ریلوے سٹیشن سی۔ پر ہن اگانھ اودھمپر تکّ ٹریک بن گیا سی تے کجھ ٹریناں اودھمپر تکّ جان لگّ پئیاں سن۔

اوہ پوڑیاں اتریا تاں 'ویلکمّ ٹو دا سٹی آف ٹیمپلز' نے اسدا سواگت کیتا۔ شرینگر دی مشہور ہجرتبل مسجد دی تصویر کلی جھی مسکراہٹ نال اس ولّ جھاکی۔ اس پھکّ وچ اک ناراضگی چھپی ہوئی سی۔ بھارتی لوکاں پرتی کئی شکوے شکایتاں چھپیاں ہوئیاں سن۔ امبر نے مسجد پرتی اپنی پیار بھری مسکراہٹ چھڈی۔

سٹیشن ساہمنے ویہڑے وچ ٹیکسیاں والے ماتا ویشنو دیوی دا نام لے کے آوازاں مار رہے سن۔ ٹیکسیاں والے زیادہ تر سردار سن۔ بنھیاں داہڑیاں تے رنگ برنگیاں پگاں والے۔

امبر واسطے ایہہ لوک اوپرے نہیں سن۔ امبر کا ٹبر کھنے ہرنام بھاپے دی دوکان توں کپڑا خریددا رہا سی۔ اوہ سارے ٹریکٹر-ٹرالیر وچ کھنے جاندے سن۔ پارکنگ وچ ٹرالی پارک کر کے اوہ سارے ہرنام سنگھ دی دوکان وچ جا بیٹھدے۔ امبر پہلاں پہل ہرنام سنگھ ولّ حیرانی نال دیکھدا۔ 'ہے تاں سکھ ہی پر کنا وکھرا'۔ ہرنام بھاپا کڑتا سلوار پہندا۔ سر تے ماوے لگی بہرنگی پگّ ہندی۔ داہڑی گلھاں نال پوری طرحاں چپکی ہندی۔ اسدے مقابلے امبر دے اپنے باپو تے تایا کھلیاں داہڑیاں والے ہندے۔ اوہناں نے کڑتے پجامے پہنے ہندے۔

"تسیں سردار جی اس پاسے آجو، آجو بیبی"، ہرنام سنگھ دے کارندے چھیتی دینے اوہناں دے دوآلے ہو جاندے۔ پکی سامی دے آ جان دی خوشی اوہناں دے چہریاں تے جھلکدی۔ جلدی جلدی پانی دے گلاس آ جاندے۔ چاہ دا آڈر ہو جاندا۔ اوہناں دے بیٹھے جیکر کوئی وڈی سامی آ جاندی تاں ہرنام سنگھ بتیاں دا آڈر دندا۔ دو سامیاں برابر بیٹھیاں کپڑے دیکھن لگدیاں۔ اک چاہ پیندی ہوئی دوجی کینٹیے کولے دیاں چسکیاں لیندی ہوئی۔ اک سستے برانڈ دے کپڑے خریددی ہوئی، دوجی مہنگے بھاء دے کپڑیاں دی پھولا پھالی کردی۔ امبر شہر آ کے وی چاہ پین لئی مجبور سی۔ پر اسنوں وشواس سی کہ تایا اوہناں نوں بتیاں والی دوکان تے ضرور لجاویگا۔ جتھے اوہ دونو جو آک پھر بتیاں تے ملک بداماں نوں گیڑے دینگے۔ اوہ پنج جنے آؤندے سن۔ بیبی، باپو، تایا، مندیپ، تے امبر دیپ۔ بے بے نصیب کر گھر سمبھالدی۔ ساریاں نوں موسمی کپڑے تے جتیاں خرید کے دتیاں جاندیاں۔ کپڑیاں واسطے دوکان ہرنام بھاپے دی ہی ہندی۔

خاکی پجامے والے نوں کئی گلاں جموں آ کے ہی سمجھ آؤنیاں سن کہ جموں دے سکھ زیادہ تر پنچھ ضلعے نال سنبندھت سن؛ کہ ہرنام بھاپے دا پچھلا ضلع راولپنڈی پنچھ توں زیادہ دور نہیں سی؛ کہ اسنوں زویا نال محبت توں بعد اس بھائیچارے نال وی محبت ہو جانی سی۔ ایہہ وی کہ جموں دے سکھاں وچ سارے ہرنام بھاپے ورگے نہیں سن۔ ایہناں وچ وی غریب امیر تے چنگے ماڑے لوک شامل سن۔ ایہہ وی کہ ہرنام بھاپے ورگے ہن جٹاں وچ وی بتھیرے پیدا ہو چکے سن۔

امبر تردا تردا اک چاہ دی دوکان اگے پئے خالی بنچ تے بیٹھ گیا۔ اسنے دوکاندار نوں چاہ دے کپ دا اشارہ کیتا۔ اسدے گائیڈ نے اسنوں جموں کشمیر یونیورسٹی دے پنجابی وبھاگ نوں محنت نال اپر چکن لئی کیہا سی۔ اسنوں جموں کشمیر دے پنجابیاں تے پنجاب وچکار پل بنن لئی پریریا سی۔ اجے دو سال پہلاں ہی پرو. امبر دیپ سنگھ نے ملیر کوٹلے وچ اپنا گھر خریدیا سی۔ اپنا گھر چھڈّ کے دوجے شہر کرائے دے گھر وچ رہنا سوکھا نہیں سی۔ پر امبر ساری عمر اکو کالج دی نوکری کر دے رہن نوں وی اکا دین والا کم سمجھدا سی۔

چاہ پیکے اوہ میٹاڈور وچ جا بیٹھیا۔ کجھ سمیں بعد ہی اوہ جموں کشمیر یونیورسٹی دے گیٹ تے اتر گیا۔ گیسٹ ہاؤس ولّ تردیاں ساہمنے ہرے بھرے پہاڑاں ولوں آؤندی تازی ہوا نوں اندر کھچیا۔ اس ہوا وچ پہاڑی جنگل دیاں طرحاں طرحاں دیاں خوشبواں بھریاں پئیاں سن۔ اسنوں فصلاں دے پکن سمیں پنجاب دا دھونئیں نال بھریا اعلیٰ دوالا یاد آیا۔

امبر نے گیسٹ ہاؤس دے کاؤنٹر دے نال لگدے سوفے تے ستے پئے اٹینڈینٹ نوں جگایا۔اسنوں اپنی نیو کتی بارے دسیا۔اسنے دو گھنٹے لئی اسنوں اک کمرہ کھولھ دین لئی کیہا۔اپنا نام گریراج شرما دسدیاں اسنے امبر ولّ ہتھ ودھایا۔

"سر تس گھر تے نہیں لیا اجے کرائے تے؟" کمرے دا زندہ کھولھدیاں گریراج نے پچھیا۔

اعلیٰ دوالا دیکھدیاں اسنے گیسٹ ہاؤس پربندھک دا نام 'امرتا سنگھ' پڑھیا۔

"کہندے نے جموں کشمیر دیاں عورتاں سوہنیاں ہندیاں نے، مسٹر سمبھل کے چلیں، جاندی سار گھر لبھ لئیں، تے ہفتے دو ہفتیاں دے وچ وچ سانوں لے جاویں"، اسدی پتنی کرنجیت نے اسنوں کیہا سی۔

گریراج نے اپنا سوال دہرایا۔

"نہیں اج ڈیوٹی تے حاضر ہو کے شامیں لبھنا شروع کرونگا۔"

"سر، ایہہ کمرہ تس اپنے کول ای رکھو، جنے دن گھر نہیں ملدا۔ صرف ڈیڈھ سو روپے کرایہ اک دن دا، کنے جناب نوں روٹی پانی دی وی سوکھ رہیگی۔ دو ہور پروفیسر وی نال دے کمریاں وچ رنوہدے نے، اوہ وی کمرہ تپا کردے ن۔"

امبر نوں گریراج دا سجھاء ٹھیک لگیا۔ گریراج رجسٹر تے اسدے نام دا اندراج کردا ہویا وی بولی گیا۔امبر دا دھیان اسدیاں گلاں نالوں اسدے شبداں وچ ودھیرے سی۔ کی-کے، تنّ-ترے، پچی-پنجھی، بائی جی-بھا پا جی۔ اوہ حیران ہو گیا ایہہ ہندو بندہ وی بھا پا جی بولدے۔اسدا مطلب راوی پار کرکے بھاؤ شبد بھا پا جی بن جاندا سی۔

امبر اپنے پریوار دا پہلا جی سی جہڑا روزی روٹی لئی پنڈوں باہر نکلیا سی۔ صدیاں پہلاں پینڈو سبھیتا دی شروعات توں لے کے اسدے وڈے وڈیرے پنڈ وچ ہی رہے سن۔ ہن اپنے پریوار وچ امبر پہلا سی جس واسطے پینڈو سبھیتا دا انت ہو گیا سی تے اوہ شہری سبھیتا دا انگ بن گیا سی۔اپنے کالج وچ وی اوہ پہلا سی جسنے اکو شہر وچ ٹکے رہن دی جیون جاچ دا تیاگ کیتا سی تے اوہ بھوکھ دے گھمنتر و جیون شیلی دا انگ بن گیا سی۔

کل اسدا اگا ئک اتے فلم ایکٹر دوست اوتار سنگھ تاری اپنی کار لے کے اسنوں کالج توں ریلو کرواؤن گیا سی۔ ادھیاپکاں ورگا دوست کلجیت تاری دے نال ہی اسنوں لدھیانے سٹیشن تے وداع کرن آیا سی۔ اسدے بول اجے وی امبر دے ذہن وچ سنائی دے رہے سن،
"اچی تھاں چلئیں، زورتاں لگوگا ہی، گھبرائی نہ۔"

نہا کے تیار ہو کے امبر نے اپنا فون آن کیتا۔ جموں کشمیر وچ باہر لے پریپیڈ فون بند ہو جاندے سن۔ فون کرن لئی رسیپشن ولّ جاندیاں اسنے حسرت بھریاں نظراں نال 'امر تا سنگھ' نام پڑھیا۔ اوہ پرو. رپندر پال سنگھ نوں فون ملاؤن لگا۔

پرو. رپندر پال سنگھ تھوڑھے دن پہلاں ہی ڈین اکڈیمک دے اؤہدے توں رٹائر ہویا سی۔

امبر نے فون تے گلّ ختم کر کے چو نگار کھ دتا۔ پرو. رپندر پال نے دس وجے اپنی کار وچ اسنوں لے لین دا اقرار کیتا سی۔

امبر گیسٹ ہاؤس دے ڈائیننگ حالَ وچ ناشتہ کرن بیٹھ گیا۔ اس توں پہلاں اتھے دس-باراں مہمان پرونٹھے کھا رہے سن۔ ایہہ سارے جموں کشمیر توں باہر لیاں یونیورسٹیاں دے پروفیسر جاپدے سن۔ امبر نوں پتہ سی کہ یونیورسٹیاں دے گیسٹ ہاؤساں وچ ایہو جہے ہی مہمان دکھائی دندے ہندے سن۔ کجھ بڑے پہنچے ہوئے۔ جنہاں دے دماغاں وچ ہزاراں کتاباں توسیاں ہندیاں۔ کجھ اوہ جنہاں دا داء لگّ گیا سی۔ ہولی ہولی اوہناں نوں وی سمجھ آ گئی سی کہ اوہ اس جگہ خاطر نہیں بنے سن۔ اوہ صحیح جگہ تے پہنچے ہوئے غلط بندے سن۔

ناشتہ کر رہے پروفیسراں دے رنگ برنگے چہریاں اتے گلاں دے نکے ٹوٹیاں توں پتہ لگدا سی اوہناں وچوں کوئی چینئی دا سی، کوئی ترویندرم، کوئی بنارس تے کوئی امرتسر دا۔ اوہ سارے اتہاس دے پروفیسر سن۔ اوہناں وچوں چینئی والے پروفیسر دے دسن مطابق ستر پیڑھیاں پہلاں اوہناں دا وڈا وڈیرا پنجاب دی سنگھول ریاست دا مکھی سی۔ جتھے ہن بھارت دے پراتتو وبھاگ نوں اشوک سمراٹ دے سمیں دے بودھی ستوپ ملے ہن۔ ہن جاپان اتے تھائیلینڈ ورگے دیشاں دے لوک پوجا کرن لئی آؤن لگے سن۔ امبر نے اسدے کالے رنگ دے نین نقشاں نوں دھیان نال دیکھیا۔ اوہ دراوڑ جاتی دا سی۔ امبر نوں پتہ سی جدوں آریہ آئے سن تاں دراوڑ مارے گئے سن، ادھین کیتے گئے سن تے بہت سارے دوڑ گئے سن۔ اس پروفیسر دا وڈیرا دوڑن والیاں وچ ہووے گا۔

اوہ ادوں دیاں گلاں کر رہے سن جدوں جموں دے نیڑے آریہ لوکاں نے مدر پر نگر وسایا سی جسدا نام بعد وچ شا کلا تے پھر سیالکوٹ ہو گیا سی۔ ایہہ شہر ہن جموں توں پاکستان والے پاسے چالی کلو میٹر دی دوری تے سی۔ جموں دیاں اچیاں پہاڑیاں توں کھڑ کے دیکھیاں راتیں اسدیاں روشنیاں دکھائی دندیاں سن۔ صرف اک سو تیہہ پیڑھیاں پہلاں مدر پر دے نوجوان منڈے کڑیاں نیڑیوں لنگھدی چندر بھاگا دریا وچ نہاؤن جاندے سن۔ اوہناں دے سریراں اپر کپڑے نہیں ہندے سن۔ اوہ اک دوجے دے سریرک انگاں دی پرشنسا اسے طرحاں کر دے سن جویں ہن کڑی دے دسدے انگاں دی پرشنسا منڈے کر دے سن۔ چندر بھاگا بعد وچ جھناب ہو گیا سی۔

پروفیسراں دے ناشتے دے ختم ہون نال ہی اوہناں دا اتہاسک برتانت ختم ہو گیا۔ اوہ تیار ہون واسطے آپو اپنے کمریاں وچ چلے گئے۔

امبر گیسٹ ہاؤس دے ساہمنے لائن وچ مٹر گشتی کر دا ہویا پرو. رپندر پال سنگھ دی اڈیک کرن لگا۔

پرو. رپندر پال پال پچھلے پینتی سالا توں جے. کے. یونیورسٹی دے پنجابی وبھاگ وچ پڑھا رہا سی۔ اوہ لما سماں وبھاگ دا مکھی رہا سی۔ اسنے مکھی نہ ہون صدقہ وی اپنی چستی اتے وبھاگ نوں چلاؤن دیاں باریکیاں دی سمجھ صدقہ دوسرے مکھی نوں اپنے حساب نال ہی چلایا سی۔ اوہ کم سارن جوگی انگریزی جاندا سی تے اسنے یونیورسٹی دے سارے نیم پڑھے ہوئے سن۔ نیماں سنبندھی تاں انگریزی اتے سائنس وبھاگاں دے ادھیاپک وی اسدی صلاحَ لے لیندے سن۔ اوہ یونیورسٹی وچ وارڈن، ڈائریکٹر سپورٹس، ڈین سٹوڈینٹس ویلفیئر اتے ڈین اکڈیمک اپھیئرز رہِ چکا سی۔ اسنے واہ لگدیاں کسے دا نقصان نہیں کیتا سی۔ کسے نال دشمنی ملّ نہیں لئی سی۔ اسنوں جموں دے ڈوگریاں دے سبھاء دی اک گلّ بڑی پسند سی۔ بھاویں اوہ باہرلیاں نوں پسند نہیں کر دے سن پھر وی جیکر باہرلا بندہ نقصان رہت ہووے تاں اوہ اسنوں اگے ودھن توں نہیں روکدے سن۔ اوہ اپنیاں دیاں بھاویں لکھ لتاں کھچدے رہن۔ اسنے اپنے پنجابی وبھاگ وچ کسے ادھیاپک جاں ودیارتھی نوں سر نہیں چکن دتا سی۔ وبھاگ وچ داخل ہون آئے پڑھن والے ہونہار ودیارتھی نوں تاں اوہ داخلے سمیں ہی باہر دا دروازہ دکھاندا سی۔

"کی کرینگا پنجابی وچ آ کے ؟ تیرے نمبر چنگے نے کسے ہور سبجیکٹ وچ ایم. اے. کر لے"، اگلا اسدی نیک رائے نوں سر متھے منّ لیندا۔

پھر وی جیکر کوئی محنتی ودیارتھی لکیا چھپیا آگیا، تاں اوہ پیئیچّ.ڈی. دوران اسدی ہوا کڈھ دندا۔

"بئی کاہدے واسطے اینیاں ٹکراں مار نیاں ؟ آخر پنجابی وچ ہی ڈگری ملنی اے، جلدی جلدی تنّ سو پیز لکھ لیا، میں سائین کر دینے نے"، اوہ کھو جارتھیاں دے اپنے توں اگے لنگھ جان توں ترہندا سی۔ یونیورسٹی وچ اسنے اوہناں نوں لگن دتا سی جہڑے اس واسطے چنوتی نہیں بن سکدے سن۔ جیکر کوئی سر چکن دی کوشش وی کر دا تاں اسدی ڈین والی کرسی بھاری پے جاندی سی۔

کسے دے سر چکدیاں ہی اسدی کرسی چیں-چیں کرن لگدی۔ اس وچلے سپرنگ سنگڑن پھیلن لگدے۔

نتیجے وجوں ہن جدوں یونیورسٹی نے لکچرار دی پوسٹ دا اشتہار کڈھیا تاں اس کول اپنا کوئی مضبوط امیدوار نہیں سی۔ اک وی چنگا ودیارتھی اسنے پیدا کرن دی کھیچل نہیں کیتی سی۔ ادھیاپک نے اپنا دھرم نبھاؤنا ہندے، جہڑا اسنے نہیں نبھایا سی۔ اک وار پھر رٹائرمینٹ توں پہلاں اوہ کوئی اپنا امیدوار لگاؤنا چاہندا سی۔ وائس چانسلر نوں اس ولوں کیتیاں من-مانیاں دا پتہ سی۔ اسنے اسدے ہندے ہوئے انٹرویو ہی نہیں رکھی۔ اکتی دسمبر دی اسدی رٹائرمینٹ سی۔ اک جنوری نوں گرندر کور مکھی بنی سی تے اسے دن دی انٹرویو رکھ دتی گئی۔

گرندر کور دے ادھین پیئیچّ.ڈی. کرن والی رسبھندر کور ہی گرندر کور دی امیدوار ہو ویگی، ایہہ سپشٹ سی۔ انٹرویو پینل وچ بیٹھی اوہ مکھی وجوں رسبھندر کور دی تکڑی مددگار ہو ویگی۔ پرو. رپندرپال سنگھ نے جموں کشمیر دی اک ستکارت ہستی ڈی. آئی. جی. گردیپ سنگھ ناگرا دی دوروں نیڑیوں لگدی بھتیجی نوں اپنی امیدوار بنا لیا۔ اوہ بھاویں اسدی اپنی ہی سکالر سی پر اوہ جٹّ امیدوار نوں وبھاگ وچ لاؤن دے حق وچ نہیں سی۔ جموں وچ جٹاں دی معمولی جہی گنتی سی۔ جٹّ کڑی لگا کے پنچھی، مڑ پھر ابادی تے کشمیری سکھ بھائیچارے کھلھ کے بھاویں نہ بولن پر اس نال ناراض ہو جانے سن۔ پروندر کور ناگرا ویسے وی پڑھن لکھن توں دور رہن والی ہلکی امیدوار سی۔ پر ڈی. آئی. جی. ناگرا ولوں پرو. رپندرپال سنگھ نوں فون کرن توں بعد پروندر کور سبھ توں ودھ بھاروا امیدوار بن گئی سی۔

ڈی. آئی. جی. ناگرا نے کدے پنجابی وبھاگ توں ایم. اے. پنجابی کیتی سی۔ اسنے ایم. اے. پنجابی وچ داخلہ محض ہوسٹل حاصل کرن لئی لیا سی۔ اصل وچ تاں اوہ سول سروس دی تیاری کر رہا سی۔ اس دوران پنجابی وبھاگ وچ کدے کدے جان دے باوجود

ڈی.آئی.جی. ناگرادی ادوں ایم.اے. پنجابی ہو گئی سی۔ کجھ سمیں بعد اوہ چنگے نمبر لے کے آئی.پی.ایس. وچ سلیکٹ ہو کے اپنی ہوم سٹیٹ جموں کشمیر وچ ہی لگّ گیا سی۔ پنجابی وبھاگ نال ناگرا صاحب نے ہمیشاں دلوں لگاؤ محسوس کیتا سی۔ جدوں توں دوروں نیڑیوں بھتیجی لگدی پر مندر کور اسنوں پنجابی وبھاگ بارے جانکاری دین لگی سی ادوں توں ناگرا صاحب وبھاگ پرتی بہت چنتت ہو گئے سن۔ اپنے ہزاراں رجھیویاں دے باوجود ناگرا نے اک پنجابی اخبار تے تنّ ساہتک میگزین اپنے پتے تے لگائے ہوئے سن۔ اسنے اپنے تنّ منتری دوستاں توں وائس چانسلر نوں فون کروا دتے ہوئے سن۔

وائس چانسلر پرو. مٹو، کشمیری پنڈت سی۔ شرینگر دے جس محلے وچ پرو. مٹو دا بچپن بیتیا سی اتھے کشمیری پنڈت تے سکھ اکٹھے رہندے سن۔ اوہ کشمیری سکھاں دے بچیاں نال کھیڈدا وڈا ہویا سی۔ ایہی کارن سی کہ اسنوں کشمیری پہاڑی پنجابی زبان سمجھنی تے تھوڑھی بہتی بولنی آ گئی سی۔ پرو. مٹو نے اپنے محلے دے سکھاں دے ویاہاں وچ پہاڑی پنجابی دے گیت سنے سن۔

جویں نکی نکی کنی مینہہ ورسے

تیرے تیرے شگن تیری ماں اے کرے

درماں دیاں بوریاں تیرا بابل خرچے۔

ایہہ گیت اسنوں مڑ سنن نوں نہیں ملے سن بھاویں اوہ شرینگر توں بعد جے.این. یو. تے پھر آکسفورڈ تک پڑھ آیا سی۔ پنجابی بھاشا دے گیت جدوں انتر-راشٹری مشہوریاں نوں چھوہن لگے تاں پرو. مٹو نوں دلوں خوشی ہوئی۔ جدوں اوہ جواہر لال نہرو یونیورسٹی دلی توں وائس چانسلر بنکے اتھے آیا سی تاں اسنے یونیورسٹی دے وبھاگاں دے پدھر دی جانچ کیتی سی۔ پنجابی وبھاگ نوں اسنے سبھ توں کمزور وبھاگ وجوں دیکھیا سی۔ اس گلّ دی اسنوں حیرانی نہیں ہوئی سی کیونکہ پنجاب توں باہر پنجابی وبھاگ دا کمزور ہونا کوئی آلوکاری گلّ نہیں سی۔ بھارت وچلیاں یونیورسٹیاں دے انگریزی وبھاگ انگلینڈ دیاں یونیورسٹیاں دے انگریزی وبھاگاں دے مقابلے کمزور ہو سکدے سن۔ اسنوں غصہ اس گلّ دا چڑھیا کہ پرو. رپندرپال سنگھ ڈین اکادمک معاملے وائس چانسلر دے کماں وچ مین میخ کڈھکے اپنے ہشیار ہون دا رعب ماردا سی۔ پرو. مٹو اسنوں امانداری نال ہشیار مندا وی سی پر اسنے اپنی ہشیاری پنجابی وبھاگ نوں پیراں سر کھڑھا کرن لئی نہیں ورتی سی۔ اوہ وبھاگ وچ کدی چین نال ٹک کے بیٹھیا ہی نہیں سی۔

پنجابی وبھاگ وچ آئیاں عرضیاں دی گھوکھ دی رپورٹ لیندیاں جدوں اسنوں پتہ لگا کہ پچھلے ویہہ سالاں وچ جدوں دا نیٹّ دا امتحان شروع ہویا سی، اک وی ودیارتھی نے نیٹّ پاس نہیں کیتا سی۔ اوہ وی. سی. چیمبر وچ اپنا سر پھڑ کے بیٹھ گیا۔ اسنے لگبھگّ دند کریچدیاں ہویا اپنی ماں بولی کشمیری وچ سوچیا، 'یس نفرینی زو پٹھ اوس سوری ومربت اوس کھون، اسے زو کلھ پٹھّ تم پنی شورین اوس جان پر ناون سوکیازے اوس او مسم زو بند کرنس پٹھّ تلامت اوس۔'☆

"میڈم کیا کرتے ہو ڈپارٹمینٹ میں آپ لوگ، جموں کشمیر کے امیدواروں میں سے ایک وی نیٹّ پاس نہیں ہے؟" اسنے انٹرویو والے دن نویں نویں ہیڈّ بنی پرو. گرندر کور نوں پچھیا سی۔

"سر، پنجابی میں رہے کھچے کمزور بچے اعتے ہیں"، میڈم نے پلہ جھاڑیا۔

"کیا بات کرتے ہو میڈم، ہندی والے پاس کر جاتے ہیں، اردو والے کر جاتے ہیں یہاں تکہ کہ ڈوگری والے وی کر جاتے ہے، پنجابی والے اتنے گئے گزرے ہو گئے؟ آپکے سمیں وی پنجابی میں کمزور بچے اعتے تھے، تو بھی آپ پروفیسر بن گئے"، پرو. مٹو نے کیہا۔

ڈاکٹر. گرندر کور نوں سمجھ نہ آئی کہ گلّ اسدے حق وچ گئی سی کہ ورودھ وچ۔ پھر وی اسنے تھینکیو کہہ دینا ٹھیک سمجھیا۔

انٹرویو وچ پرو. مٹو نے مکھی دی اک نہیں سنی۔ اسنے رسبھندر کور دی چون کرن توں نانہہ کر دتی۔ اسنے ڈی. آئی. جی. ناگراولوں تنّ منتریاں دوارا کیتے پھوناں چوں وی کسے دی نہیں منی۔ اسنے پروندر کور ناگرانوں درکنار کر دتا۔ اسنے پیئیچّ. ڈی. دے نال نیٹّ پاس امبردیپ سنگھ دی سلیکشن کر دتی۔ اسنے پنجاب دے اک کالج توں آئے امبردیپ سنگھ نوں ادھا گھنٹہ سوال جواب کیتے۔ امبردیپ سنگھ نے ہر سوال دا جواب سپشٹتا نال دتا۔ اسنے ڈپارٹمینٹ نوں اگے ودھاؤن لئی بھوکھ دا روڈمیپ وی بنا کے سمجھایا۔ پنجاب دیاں یونیورسٹیاں توں آئے پنجابی دے تنو ماہراں نے امبردیپ سنگھ نوں کوئی سوال نہ کیتا۔ اوہناں نے اسدے کم دی پرشنسا کیتی۔

مکھی دا عہدہ سمبھالدی سار ڈاکٹر. گرندر کور نے سبھ توں پہلاں اپنی نیم پلیٹ بنواؤنی دتی۔ اپنیاں الگّ الگّ ٹرماں وچ لگبھگّ اٹھاراں سال مکھی بنے رہے پرو. رپندر پال سنگھ نوں نیم پلیٹ بناں تاں سجھ ہی نہیں آؤنا سی کہ کوئی ہور وی مکھی ہو سکدا سی۔ اگلے دن اسنے کنسٹرکشن ونگ فون کر کے پتہ کیتا کہ نیم پلیٹ بن گئی جاں نہیں۔ اسدے اپنے دفتر دے کلرک نے اسنوں دسیا کہ کنسٹرکشن ونگ

والے نیم پلیٹ بناؤن نوں کئی دن لگا دندے سن۔ صرف دو سو روپے وچ مارکیٹ توں اپنی بنائی جا سکدی سی۔ اسنوں کلرک دا ایہہ وچار چنگا تاں لگیا پر دو سو روپے خرچن دا اسدا حوصلہ نہ پیا۔ او کھی ہون دے باوجود اوہ اڈیک کرن نوں تیار ہو گئی۔

پرو. رپندر پال سنگھ نوں بھاویں اک سال دی ایکسٹینشن اتے پنجچھ والے ریجنل کیمپس دی ڈائریکٹری مل گئی سی پر ایہہ دوویں چیزاں اسنوں بس ہرٹ اٹیک توں بچاؤن جوگیاں ہی سن۔ کئی دن اوہ وبھاگ وچ نہیں گیا۔ جدوں گیا تاں اسنوں ڈاکٹر. گرندر کور دے کمرے دے باہر 'ہیڈ آف ڈپارٹمینٹ' دی تختی لٹکدی دسی۔ ایہہ تن شبد نہیں سن بلکہ تن نکیلے پتھر سن۔ اوہ ہن صرف اپنے کمرے وچ ہی بیٹھ سکدا سی۔ کمرے وچلی اپنی کرسی تے بیٹھدے سار ہی اسنے اپنا سر دوواں ہتھاں وچ پھڑ لیا۔ اسدے دماغ دیاں ساریاں ناڑیاں نوں مانو کسے نے چنگی طرحاں ہلونا دے دتا سی۔ تاراں بری طرحاں تل ملا رہیاں سن۔ اسدا من کردا سی کہ ہتھاں نوں سر اندر واڑے تے اک اک تار نوں پھڑ کے شانت کر دیوے۔ اوہ اینا بے بس کدے وی نہیں ہویا سی۔ اوہ حیران سی کہ اوہ اپنے ہی سر اندر اپنا ہتھ نہیں گھسیڑ سکدا سی۔

اسنے آپ ہی گرندر کور نوں لگایا سی پر اوہ ہیڈ بندیاں ہی اکھاں پھیر گئی سی۔ ایڈہاک تے کم کردے دوویں لیکچرار وی اسے نے لگوائے سن۔ اوہ دوویں تاں اسدے اپنے ودیارتھی ہی سن۔ اس ویلے اوہ دوویں وی ہیڈ دے کمرے وچ سن۔

تناء توں بچن لئی اسنے دوائی لین لئی پانی منگواؤن واسطے انٹرکوم تے نمبر ڈائل کیتا۔ اک وار۔ دو وار۔ کسے نے نہیں چکیا۔ چوتھی وار چکیا تاں کلرک نے دسیا کہ لال چند بینک بھیجیا ہویا سی۔ پرو. رپندر پال نوں سمجھ آ گئی کہ مکھی نے اپنے کم بھیجیا ہووے گا۔ شرم تاں نہیں آؤندی نجی کم لئی پیئن نوں بھیجدی نوں۔ اسنوں یاد سی کہ لال چند پچھلے ویہہ سالاں توں اسدے اپنے انیکاں نجی کماں لئی بھجیا پھردا رہا سی۔ اس یاد دے باوجود ڈاکٹر. گرندر کور پرتی غصہ گھٹن دا نام نہیں لے رہا سی۔

اسنے ڈاکٹر. امبردیپ سنگھ دا نمبر ڈائل کر لیا۔

"ہاں بئی مبارکاں! کدوں جوآئن کر رہیں؟ جدوں وی آؤنے مینوں فون کر نیں۔ میں گیسٹ ہاؤس آ کے اپنی کار چ لے کے جاؤں... ہاں آہو- ٹھیک اے... شاباش.. جوآئن کرو جلدی..."، فون کٹکے اسنوں کجھ طاقت دا احساس ہویا۔ سبھ نوں دسانگا بئی

امبر میرا ہی بندے۔ امبر نوں اوہ اکو وار ملیا سی۔ امبر نے جالندھر ٹی. وی. دے پروگرام 'گلاں تے گیت' وچ جموں کشمیر وچ پنجابی بھاشا دی ستھتی سنبندھی اسدی انٹرویو کیتی سی۔

امبر نوں ایہہ گلّ بعد وچ سمجھ آئی کہ کیوں اوہ اسنوں گیسٹ ہاؤس لین آیا سی، کیوں اوہ اسنوں مکھی راہیں جوآئن کرواؤن دی بجائے سدھا رجسٹرار آفس لے گیا سی۔ کیوں اوہ رجسٹرار کول اسنوں اپنا بندہ سدھ کر رہا سی۔ ایہہ وکھری گلّ سی کہ رجسٹرار نے امبر نوں سنکیتک طریقے نال دسّ دتا سی کہ سمجھو تہاڈی جوآئننگ ہو گئی پر ایہہ جوآئننگ رپورٹ پنجابی وبھاگ دی مکھی صاحبہ نوں دے دیؤ۔ ایہہ وکھری گلّ سی کہ اپنے عجیب قسم دے سبھاء دے باوجود، پرو. رپندر پال سنگھ دے نال ہون دے باوجود، ڈاکٹر. گرندر کور اس نال بہت اپنتّ نال پیش آئی سی۔ جوآئننگ رپورٹ لے کے اسنے پیئن نوں ڈاکٹر. امبردیپ سنگھ واسطے اک کمرہ ودھیا طریقے نال صاف کر کے تیار کرن لئی کہہ دتا سی۔ اسنے چاہ اتے تھوڑھا بہت کھان لئی وی منگوا لیا سی۔

اگلے دن اسنوں ٹائم ٹیبل مل گیا، جس وچ اس ولوں لئیاں جان والیاں کلاساں دا ویروا سی۔ اگلے دن اوہ صبح دس وجے کلاس لین لئی وبھاگ وچ حاضر سی۔ بالکونی دے جنگلے نال کھڑ کے اوہ ساہمنے پہاڑی تے دسدے باغ اتے پارک ولّ دیکھن لگا۔ ڈپارٹمینٹ اجے بند پیا سی۔ اسدے اپنے کمرے دی چابی وی اجے پیئن کول ہی سی۔ ساہمنے دسدی یونیورسٹی دی فرنی تے کاراں تے موٹر سائیکلاں دی آوا جائی جاری سی۔ پیئن پونے گیاراں وجے آیا۔ دو کڑیاں اسنوں ست سری اکال بلا کے اسدے نیڑے کھڑ گئیاں۔

"سر تسیں کدوں دے کھڑے ؟" پیئن نے اندروں چابیاں دا گچھا لیاؤندیاں پچھیا۔

"نوں پچھنو جاتے آ گیا سی"، امبر نے دسیا۔

"اینی جلدی آؤنے دی کے لوڑ ؟ سارے گیاراں وجے آیا کر دے نے"، اسنے ستھانک پنجابی وچ کیہا۔

"تسیں گیاراں وجے ہی آ جیو پر مینوں میرے کمرے اتے کلاس روم دی چابی دے دینیں"، امبر نے مسکرا کے کیہا، پھیر اوہ کڑیاں ولّ مڑیا، "تسیں ایم. اے. سیکنڈ ایئر چ ہو ؟"

"ہاں جی سر"، دوہو ر کڑیاں پوڑیاں چڑھکے اوہناں کول آ کھڑھیاں۔ امبر چاراں نوں لے کے کلاس روم وچ چلیا گیا۔

مڈھلی جان پچھان توں بعد اسنے کہنا شروع کیتا، "آپاں ناول والا پیپر پڑھانگے، ناول راہیں آپاں فلاسفی پڑھانگے، فلاسفی راہیں آپاں زندگی نوں پڑھانگے...۔"

اسدا پیریئڈ ختم ہون والا سی۔ اوہ اپنے لکچر نوں ودھ توں ودھ روچک، ودھ توں ودھ ارتھ-بھرپور تے ودھ توں ودھ زندگی نال جڑیا ہویا بناؤنا چاہندا سی تاں کہ ودیارتھی اگلے دن خود-بہ-خود سمیں سر بجھے آؤن۔ آپ ہی نہ آؤن اپنے نال دیاں نوں وی لے کے آؤن۔ اک ادھیاپک ہون دے ناطے اسنوں پتہ سی کہ بچے اس طرحاں آؤن لگّ جاندے سن۔

شروع وچ ہی امبر نے بھانپ لیا کہ کلاس روماں وچ ودیارتھی گھٹّ تے کبوتر زیادہ وڑدے رہے سن۔ کلاساں لگاؤن تے پڑھائے جان نوں گھٹّ مہتتا دتی جاندی سی تے لڑائی جھگڑے نوں زیادہ ضروری سمجھیا جاندا رہا سی۔ اسدے سمیں سر کلاس لین صدقہ ودیارتھی تاں سمیں سر آؤن لگّ پئے پر کبوتر پریشان رہن لگے۔ پرو. رپندرپال سنگھ، ڈاکٹر. گرندر کور، ایڈہاک والے ادھیاپک تے لال چند سارے اسنوں گلی باتیں سمجھا رہے سن؛ 'ایہہ سکول نہیں یونیورسٹی سی۔ کلاساں روز روز لینیاں ضروری نہیں۔ سمیں سر دس وجے کلاس لینی تاں بالکل وی ضروری نہیں۔ اسنوں کسے توں وی ڈرن دی ضرورت نہیں۔' امبر اوہناں نوں دسنا چاہندا سی؛ اوہ کسے توں نہیں ڈردا سی۔ کلاساں سمیں سر تے روز لینیاں ایہہ اوہ کسے توں شاباشے لین لئی نہیں کردا۔ ایہہ تاں اسدی نجی سمسیا سی۔ اس سمسیا توں اوہ مکت ہویا نہیں سی تے مکت ہونا چاہندا وی نہیں سی۔ اس سمسیا دی شروعات اسدے جنم نال ہی ہوئی سی۔ اوہ اپنے آلے دوآلے توں اینا اچمبھت ہویا سی کہ سرت سمبھالدیاں ہی اسنے اسنوں کھوجنا شروع کر دتا۔ کھوجن لئی گھوکھنا تے پڑھنا پیندا۔ پڑھن نال اسدے اندر اینا کجھ زماں ہو جاندا کہ جے اوہ دوسریاں نال سانجھا نہ کرے تاں پاگل ہو جاوے۔ کسے دے کم وچ نقص کڈھے بناں امبر اپنے کم لگیا رہا۔ اک اچمبھت بندہ اوپرے شہر وچ اپنا کم شروع کر چکا سی۔

"مجھے پتہ چلا تھا کہ آپنے جوآئن کر لیا، اچھی بات ہے، اب بچوں کو نیٹّ پاس کروانا آپکی ذمہ واری ہے۔ یو آر ایبل ٹو ڈو واٹ"، اک سیمینار وچ وائس چانسلر پرو. مٹو نے اس نال ہتھ ملاؤندیاں کیہا۔

"شئیر سر، آئی ول ڈو"، اسنے یقین دوایا۔

امبر خود وی سمجھداسی کہ جیکر ودھیاتے چھیتی نتیجے لینے ہون تاں اسنوں اپنی ڈیوٹی توں ودھ کم کرناپیناسی۔ فلحال اوہ ودیارتھیاں نوں ہر روز سمیں سر کلاساں لگاؤنیاں تے سلیبس توں باہر پڑھنا سکھار ہاسی۔ سبھ توں ودھ جھڑی گلّ اوہ سکھار ہاسی اوہ سی ہر وڈی توں وڈی تے چھوٹی توں چھوٹی چیز توں اچمبھت ہوناتے اوہناں اچمبھیاں نال جڑے سوالاں دے جواب ڈھونڈنے۔

کدے کدائیں امبر نوں کھیتی دے کم وچ ہتھ وٹاؤناپینداسی۔ خاص کر کے چھٹیاں وچ۔ ہور وی خاص کر کے اپریل دے مہینے ہاڑھی دے کم دے زور دے دناں وچ۔ جدوں دہاڑیا وی چھیتی کیتے نہیں ملداسی۔ ادوں جدوں امر سیہوں تے ارجن سیہوں گھر ولّ دیکھدے۔ پڑھن لئی وہلے چھڈے امبر نوں کھیت پہنچن داسدامل جاندا۔ وڈابھرا کھیتی وچ پک چکاسی۔ مندیپ کرچیاں وچ بچابچا پیر دھر دے سوہل ملوک امبر دا مذاق اڈاؤندا۔ اگّ وانگ ورھدی دھپّ وچ کنک دے بھرے تھریشر تک ڈھونہدا امبر اپنے آپ نوں ہور پکا کر دا کہ ایہہ اسدی دنیاں نہیں سی۔ دوپہر سمیں سیریاں تے دہاڑیاں سمیت روٹی کھاندے سارے گلاں مار دے۔ امبر چپّ چاپ بیٹھا اوہناں نوں سندار ہندا۔ اسدی اپنی گلاں دی دنیاں ہور سی۔

کالج دی نوکری وچ آکے اوہ اپنے چار پیریئڈ پڑھاؤن دے کم نوں کھیتی دے کم دے مقابلے وچ رکھدا۔ اسدے مقابلے چار پیریئڈ تاں کوئی کم ہی نہ لگدا۔ اسنوں ادوں ہور وی حیرانی ہندی جدوں پڑھاؤن دے اس آننداِک کم توں وی اسدے ساتھی پروفیسر اکیواں محسوس کردے۔ اسنوں یاد آیا اک ساتھی پروفیسر نے کالج دی کنٹین تے بیٹھیاں کیہا سی، "جے آہ کلاساں لین دا پنگانہ ہووے پھر تاں اپنی نوکری سورگ اے سورگ۔"

ادوں اسنوں اک دم خیال آیا سی کہ جیکر اسدے باپو تے تائے ورگے سودو سو بندیاں نوں ایہہ پتہ لگّ جاوے کہ اوہناں دے بھرے ٹیکساں دی کمائی تے اس پروفیسر ورگے سینکڑے-ہزاراں پرجیوی عیش کر رہے ہن تاں اوہ تاں گنڈاسے چک کے سرکاری دفتراں نوں ٹٹّ کے پے جان۔

اسدے کالج وچ تنّ طرحاں دے پروفیسر سن۔ اک اوہ سن جھڑے پرنسپل دی چونکی بھر دے سن تے کالج دی ہر نکی توں نکی وڈی توں وڈی خبر پرنسپل تک پجدی کر دے سن۔ پرنسپل خود محنتی سبھاء دا ہون دے باوجود اوہناں وہلڑاں نوں کویں برداشت کرداسی، ایہہ گلّ امبر دی سمجھ وچّ نہیں آئی سی۔ دوجی طرحاں دے پروفیسر اوہ سن جھڑے وہلے رہنا چاہندے سن پر پرنسپل توں ڈر دے کلاساں لئی

جاندے سن۔ جس دن پرنسپل نہ آیا ہندا اس دن ایہہ دوجی قسم پہلی قسم وچ ہی رل مل جاندی۔ اس دن اوہ کنٹین تے لتاں پسار کے بیٹھے ہندے۔ تیجی قسم دے اوہ سن جنہاں دا پڑھایاں بناں سردا نہیں سی۔ جھڑے کسے پرنسپل توں نہیں ڈردے سن۔ ڈراؤن والا جنہاں دے اپنے اندر سی۔

پہلے کجھ دناں وچ ہی اوہ پنجابی وبھاگ دیاں کارگزاریاں نوں سمجھ چکا سی۔ پرو. رپندر پال سنگھ نے جموں کشمیر دے بہت گھٹ ودیارتھیاں نوں پیئیچّ.ڈی. کروائی سی۔ اوہ عام طور تے پنجاب دے کالجاں دے پکے پروفیسراں نوں پیئیچّ.ڈی. کرواؤندا۔ ایہو جہے پروفیسر تک لک دی پیئیچّ.ڈی. دی بھال وچ ادھر ادھر گیڑے کڈھدے اسنوں مل جاندے سن۔ جنہاں دا مقصد کم کرنا نہیں بلکہ رٹائر ہون توں کجھ سال پہلاں کسے کالج دی پرنسیپلی دے جھوٹے لینا ہندا۔ بدلے وچ اوہ پروفیسر اسنوں کی دندے سن ایہہ دین والے جاں لین والا ہی جاندا سی۔ تیہہ سالاں دے وبھاگ دے اتہاس وچ اک وی ودیارتھی اجیہا پیدا نہیں ہویا سی جھڑا پنجابی ساہت جاں چنتن وچ اپنا کوئی یوگدان دے رہا ہووے۔ کالجاں دے پنجابی دے پروفیسر ودیارتھیاں نوں پاس ہون جوگا مسالہ دے کے سارا سال وہل دا آنند ماندے سن۔ اک دن ڈی.آئی. جی. ناگرا دی بھتیجی ڈاکٹر. پروندر کور ملن آئی۔ اس سمیں امبر اپنیاں ودیارتھناں نال سلیبس توں باہر پڑھیاں کتاباں بارے سوال جواب کر رہا سی۔ ڈاکٹر. پروندر کور امبر دے کمرے وچ آئی تاں کڑیاں اسنوں ساسریکال بلا کے امبر کول پھر آؤن دا وعدہ کر کے باہر چلیاں گئیاں۔

"ایہہ کڑیاں میرے کول پڑھیاں ہوئیاں نے"، ڈاکٹر. پروندر کور نے حالَ چال پچھن توں بعد کیہا۔

"ہاں جی مینوں پتے، تہاڈیاں گلاں کر دیاں سن"، امبر نے کیہا۔

"سر کی گلاں کر دیاں سی؟" ڈاکٹر. پروندر کور نے ہاسے ہاسے وچ پچھیا پر چنتا دار لاءوی اس ہاسے وچ رلیا ہویا سی۔

امبر نے انٹرکام تے فون کر کے پانی لیاؤن لئی کیہا۔ چاہ بارے اسنے سوچیا کہ اوہ پروندر نوں نال لے کے کنٹین تے ہی پی آؤنگے۔

"سر کی گلاں کر دیاں ہندیاں نے ایہہ کڑیاں"، پروندر نے پھر پچھیا۔ امبر اسدے چہرے ولّ دیکھدا ہویا کہے جان والے شبداں نوں جوکھ رہا سی۔

"پروندر جی ودھیا گلاں نہیں کر دیاں، میں تہانوں اک گلّ کہن لگا، شاید تہانوں کدے کسے نے نہ کہی ہووے، تسیں بچیاں دیاں کلاساں سمیں سر تے ہر روز لیا کرو۔ ایہہ بچے تہانوں اپنی عزت تے پیار دینگے کہ تسیں نہال ہو جاوونگے، امان داری سبھ توں ودھ بندے دے اپنے کم آؤندی اے۔"

"سر میرے بچے چھوٹے نے، پچھلے سالاں توں میں اوہناں نوں پال رہی آں"۔

"کار وچ جاندے ہو نہ کالج؟ کار کالج دے اوہناں بچیاں نوں پڑھاؤن دے ناں تے ملدی تنخواہ وچوں لئی اے نہ؟ جدوں کالج چلے ہی گئے تاں چار پیریئڈ پڑھاؤن وچ کی اوکھا اے؟"

امبر نے چہرے تے اپنی اپنتّ تے حلیمی رکھی کہ ڈاکٹر. پروندر کور نوں ایہہ گلّ سویکارن وچ کوئی جھجک نہ ہوئی۔

"ضرور سر تہاڈا اجھاء سر متھے، مینوں پتے کہ ایہہ ودیار تھی تہاڈا بہت گنگان کردے نے۔"

"ایہہ تہاڈا وی کرنگے، آؤ آپاں کنٹین تے کجھ کھا پی کے آؤنے آں۔"

"سر آپاں اکٹھے جاوانگے تاں میڈم گرندر تہاڈے نال غصہ کرنگے۔"

"مینوں اوہناں دے غصے دی پرواہ نہیں۔"

امبر نے اک مہینے وچ اپنے پریوار نوں جموں دی زندگی دی لیہہ تے پا لیا سی۔ اسنے پنجاب توں اپنا مکان ادھا خالی کر کے کرائے تے دے دتا سی۔ جموں مکان کرائے تے لے لیا سی۔ گیس دا کنیکشن پنجاب توں کٹا کے جموں نواں کنیکشن لیا سی۔ شیری نوں اسدے سکولوں ہٹا کے جموں دے ڈی. پی. ایس. سکول وچ داخل کروایا سی۔ جموں کشمیر بینک دی یونیورسٹی والی شاکھا وچ اسنے اپنا کھاتہ کھلھوادتا سی۔

اک دوسری دنیاں وچ اپنی زندگی دی شروعات لگبھگّ دوجا جنم شروع کرن وانگ سی۔ اتھوں دے بہتے لوک اوہناں نال سوا گتی انداز وچ پیش نہیں آؤندے سن۔ امبر نے اک ہفتہ مکان لبھن تے لگایا۔ اسنے مکان ڈیلر نوں کیہا،

"مینوں ہندوڈو گراپریوار وچ مکان چاہیدے، میں سکھاں دے گھرے مکان نہیں لینا"۔

ڈیلر نے اسنوں گھوکھویں نظر نال دیکھدے ہوئے کہیا، "سرداراں دے مکان دیکھنا وی نہیں چاہیدا۔ ایہہ لوک گلّ گلّ تے کرپان کڈھ لیندے نے۔"

امبر اندروں اندری مسکرایا۔ ڈیلر اسنوں اک سکھ پچھوکڑ والے بندے وجوں نہیں پچھان سکیا سی۔ امبر ڈوگریاں دے سبھیاچار تے رہنی بہنی نوں سمجھن دے ادیش نال ڈوگریاں وچ رہنا چاہندا سی۔ امبر جموں وچ سکھاں دی وڈیری گنتی توں حیران سی۔ ایہناں وچ کجھ جموں دے نیڑے دے میدانی علاقے دے لبانے سکھ سن، زیادہ تر پنچھ اتے مزپھراباد توں آ کے وسے ہوئے سکھ سن تے کجھ گنتی کشمیری سکھاں دی وی سی۔ ایہناں نوں پنجاب دے پینڈو کھیتراں وچ 'بھاپے' آکھکے ترسکاریا جاندا سی۔ امبر دے بہتے ودیارتھی ایہناں پریواراں وچوں ہی سن۔ پہلاں پہل امبر اندر لا اک نسل وادی بندہ ترسکارے ہوئے لوکاں دی نویں پیڑھی نوں اپنے ساہمنے بیٹھی دیکھکے چھٹپٹا گیا۔ جویں ایہناں لوکاں نوں تاں پڑھائی دی ضرورت ہی نہیں سی۔ جویں ایہہ لوک تاں اس قابل ہی نہیں سن کہ اوہناں نوں ساہت ورگی سوخم تے امیر کلا نال نوازیا جاوے۔ امبر حیران سی کہ اینیاں کتاباں پڑھکے وی اوہ اس نسل وادی بندے نوں کھرچ-کھرچ کے باہر نہیں کر سکیا سی!

'ہن میں ایہناں نوں پڑھایا کراں گا؟!' نسل وادی بندہ کہہ رہا سی۔

'شریمان جی توں نہیں، ایہناں نوں میں پڑھاوانگا، تے میں ہر اس بندے نوں پڑھاوانگا جہڑا پڑھنا چاہندا، تے میں اوہ سارا کجھ پڑھاوانگا جو میں پڑھیا ہے تے میں پڑھاوانگا کیونکہ اس نال دنیاں نوں ہور بہتر بنایا جاسکدا ہے'، امبر نے اسنوں فیصلہ کن انداز وچ کہیا۔

اک دن اسنوں نادرہ بھین جی نال ملدے جلدے چہرے والی اک کڑی دکھائی دتی۔ پہلاں تاں اسنے اسنوں اینا بھلیکھا پا دتا کہ اوہ اسنوں سالم نادرہ بھین جی ہی لگی۔ اسدے دماغ نے اسنوں جلدی ہی درست کر دتا۔ اس کڑی دی عمر تاں خود امبر توں وی گھٹّ سی۔ نادرہ بھین جی ہن وڈی عمر دی ہو چکی ہو ویگی۔ اسنے اسنوں ہور دھیان نال نہاریا۔ اوہ نادرہ بھین جی توں وکھرا چہرہ سی پر اسدی شریف سندرتا نادرہ بھین جی دی شریف سندرتا دی یاد دواؤندی سی۔ اک وار اسدا من کیتا کہ اوہ اسنوں پچھ لوے کہ اوہ نادرہ بھین جی دی تاں

نہیں کجھ لگدی۔ ملیر کوٹلے دے لوکاں دیاں کنیاں ہی سکیریاں جموں وچ سن۔ ملیر کوٹلے دے مسلمان لوکاں لئی اپنے شہر توں باہر سکیریاں جوڑن لئی سبھ توں وڈا تے سبھ توں نیڑے دا بھارتی پنجابی شہر جموں ہی سی۔ امبر جھجک گیا۔ اوہ کڑی اگے لنگھ گئی۔

نویں تھاں آیا امبر اپنے آپ نوں نویا یا ہویا محسوس کر رہا سی۔ پنجاب وچ رہندیاں اسنے بڑیاں غلطیاں کیتیاں سن۔ اوہ اوہناں غلطیاں نوں دہراویگا نہیں۔ مزبوریوس اسنے اوہناں لوکاں نال وی دوستیاں کیتیاں سن جہڑے اسنوں پسند نہیں سن۔ اوہ دوستیاں پچھے رہِ گئیاں سن۔ اوہناں نال دوبارہ ملن اتے فون کرن دی سنگھنتا گھٹدی جاوے گی۔ بہت سارے دوکاندار سن جنہاں نال سنبندھ گاہک نالوں ودھ بن گیا سی۔ اوہ سارے سنبندھ ختم ہو گئے۔ اتھے جموں وچ اوہو جہے سنبندھ بنن دی سمبھاونا بہت گھٹّ سی کیونکہ اتھوں دے مسلمان ہی نہیں ہندو تے سکھ وی ہندوستانیاں پرتی بیگانیاں والا وِہار ہی کر دے دکھائی دندے سن۔ مکان دیکھن لئی جنے گھر اس وچ وی اوہ گیا سی اسنوں اک سوال ضرور پچھیا گیا سی :

"تس پنجابے دے روہنے آلے اں تاں تسیں گی ایہاں سرکاری نوکری کیہاں ملی گئی؟ باہر لیاں گیں ایہاں سرکاری نوکری تے تھوندی نہیں، تسیں گی کیہاں تھوئی گئی؟"

"یونیورسٹی پروفیسراں، ہائیکورٹ وچ ججاں اتے آئی. اے. ایسّ والیاں نوں مل جاندی اے"، امبر سمجھاؤندا سی۔ اگلا خوش ہون دی تھاں سگوں دکھی ہو کے سوچن لگّ پیندا کہ ایہہ اک دو نوکریاں وی باہر لیاں نوں کیوں مل جاندیاں نے؟! ایہہ سارا کجھ اگلے دے چہرے تے آ جاندا۔ اچمبھت بندہ چہرے پڑھنے وی سکھ گیا سی۔

اسنے ڈوگرا پریواراں دے مکاناں وچ جنے وی گھر دیکھے کوئی اسدے پسند نہ آیا۔ اوہ انمنے جہے ڈھنگ نال اک سکھ پریوار دے گھر اپرلی منزل دیکھن چلا گیا۔ کرنجیت دی منگ مطابق ایہہ گھر اسنوں پسند آ گیا۔ ڈوگریاں دے بے گانگی بھرپور وہار توں بھریا من اس سکھ پریوار وچ رہن لئی تیار ہو گیا۔ اسنے اپنے من نوں سمجھایا 'ایہہ سکھ نے، کتے نہ کتے ساڈے سکھی پچھوکڑ دی لحاظ تاں کرنگے۔'

امبر اپنی اس طرحاں دی سوچ تے دکھی ہو گیا۔ سکھی اجے وی اندر کتے بیٹھی ہوئی سی! اچمبھت بندہ اس اوپرے شہر نوں پڑھدا اپڑھدا ہور حیران ہوئی جا رہا سی۔

7

امبر اتے چھویں امبر دی پری

پرنسپل نوں پروں امبر دیپ دے کم دی کوئی قدر نہیں سی۔اوہ سبھ نوں اکو رسے بندا۔اک سویرے مینہ پے کے ہٹیا سی۔ایہہ امبر دی کالج دی نوکری دے تیجے سال دی گلّ سی۔کالج وچ ودیارتھیاں دی گنتی 2000 تک پہنچ گئی سی۔ایہہ پرنسپل دے سخت ڈسپلن اتے کالج دے کجھ ادھیاپکاں دے سمرپن بھاونا نال کیتے کماں دا نتیجہ سی۔کالج کول کمرے گھٹّ سدھ ہو رہے سن۔کجھ کلاساں باہر درکھتاں تھلے لگدیاں سن۔پہلا ہی پیریئڈ سی۔امبر دی ایہہ کلاس باہر لگدی۔اوہ اپنے بوکس وچوں اپنا رجسٹر کڈھ کے کلاس ولّ جان دی تیاری کر رہا سی۔

"پروفیسر صاحب باہر کلاس نہیں لئی جانی، گھاہ گلہ ہویا پیا۔آجو بیٹھو چھرلیاں ماردے آں"،ایہہ انگریزی دا پروفیسر ارباز خاں سی۔

"سر، کوئی نہ کوئی پروفیسر غیر-حاضر ہووگا۔کوئی کمرہ خالی لبھّ ہی جاؤگا۔اتھے کلاس لالوانگے"،امبر نے کیہا سی۔

"چھڈّ یار اینی باریکی وچ نہیں پئیدا ہندا۔پرنسپل پچھوگا بئی کلاس کیوں نہیں لئی تاں آپاں دسّ دیانگے بئی مینہ پیا ہوئے؟" پرو. ارباز اسدی کم عقلی تے کھجھ رہا سی۔

اسنے مسکرا کے پچھو نجا کو سالاں دے پرو. ارباز ولّ دیکھیا تے رجسٹر ہتھ وچ لے کے چل پیا۔پہلا پیریئڈ شروع ہو چکا سی۔ادھیاپک رجسٹر ہتھاں وچ پھڑیں آپو اپنے کمریاں ولّ جا رہے سن۔فضا وچ مینہ کارن دھوتی ہوئی ہوا دی سرسراہٹ سی۔کلرکاں والے کمرے وچوں نکلدی اونیت اک دم ہی امبر دے ساہمنے آ گئی۔اوہناں نے مسکراہٹاں دا آدان پردان کیتا۔اونیت دے پہنے اسمانی رنگے نویں سوٹ دی امبر نے اکھاں ہی اکھاں راہیں پرشنسا کیتی۔اونیت شرما گئی۔امبر اگے ودھ گیا۔

اسدے ودیار تھی درکھتاں دے تھلے کلاس والی تھاں کھڑے سن۔ امبر نوں اوہ رنگ برنگے کپڑیاں وچ سجے ہوئے پنچھی جاپدے سن۔ شبداں دی دنیاں وچ پھڑ پھڑاؤن تے پھر کھنبھ تولن والے۔ زندگی نوں سو قدم پہلاں ملن دایتن کرن والے پڑھاکو۔

امبر نے اوہناں نوں رکن دااشارہ کیتا۔ آپ اوہ کسے خالی کمرے دی تلاش کرن لگا۔ آخر پنجاہ ٹیچراں دا سٹاف سی۔ کوئی نہ کوئی تاں چھٹی تے ہووے گا ہی۔ اسنوں اک کمرہ مل گیا۔ اسنے ورانڈے توں باہر آکے ودیارتھیاں نوں اپنے ولّ آؤن دااشارہ کیتا۔ اسے ویلے پرنسپل سرون سنگھ کتے ساہمنے توں آرہا دکھائی دتا۔

"امبر دیپ سنگھ، کلاس شروع ہوئی نوں دس منٹ ہو چکے نے؟ اس طرحاں کالج کویں چلوگا...؟"

"سر باہر مینہہ پیا ہویا سی...۔"

"مینہہ تہاڈے کلیاں نوں پیا ہوئے۔ مینہہ تاں کدوں دا بند ہوئے۔ ہور ساریاں کلاساں وی تاں لگیاں ہوئیاں نے،" پرنسپل غصے نال آپ مہارا بولی جا رہا سی۔

"سر میری کلاس باہر لگدی اے، مینہہ پین کارن باہر کلاس نہیں لئی جاسکدی... میں"، امبر دی آواز وچ وی غصہ بھر گیا سی۔

"یوڈونٹ نو ہاؤ ٹو ٹاک ٹو یوئر پرنسپل؟"

"نو یو ڈونٹ نو ہاؤ ٹو ٹاک ٹو یوئر ٹیچر"، امبر بھبکھ پیا سی۔ ودیارتھی نیڑے آگئے سن۔ پرنسپل تر پیا سی۔

امبر نے ودیارتھیاں نوں اندر بیٹھا کے اوہناں دی حاضری لگاؤنی شروع کیتی۔ حاضری بولدیاں اک دووار اسدی آواز تھڑکی۔ ودیارتھی اسنوں تہِ کے پیار کردے سن۔ اوہناں دا پیار اسدی طاقت سی۔ پھر وی اوہ بری طرحاں بے چین سی۔ اسنے کالج دے پرنسپل نال برابری کیتی سی۔ ودیارتھیاں نے اوہناں دا تکرار سن لیا سی۔ اوہناں نوں ایہہ وی پتہ سی کہ پرنسپل ساہمنے کوئی اچی کھنگھن دا حوصلہ وی نہیں کردا سی۔ اوہناں نے پروہ. امبر نوں بولدیاں سن لیا سی۔ اوہ سارے اس خاطر ڈرے ہوئے سن۔ امبر نے اوہناں دے ڈر وچوں اوہناں دے اپنے پرتی پیار دا اک نواں روپ دیکھیا۔ امبر نوں محسوس ہویا کہ اج اوہ لکچر نہیں دے پاویگا۔ پیریئڈ توں بعد اسنوں پرنسپل سدیگا ضرور۔ اسنے اک ودیارتھی نوں پڑھن لگا دتا۔ ودیارتھیاں دیاں نظراں اس ولوں ہٹ کے کتاباں تے چلیاں گئیاں۔ ایہہ سی

باہرلی دنیاں۔ صدیاں توں اسدے باپ داداتے پرکھے اپنی زمین تے واہی کردے آئے سن۔ اوہ کسے دے ادھین نہیں سن۔ امبر پہلا بندہ سی جسنوں روٹی خاطر باہر آؤنا پیا سی۔ پہلاں صرف پاس ہون دی چنتا ہندی سی۔ اسنے ڈاکٹریٹ دی ڈگری تک پڑھائی کیتی سی۔ ادوں اسنوں جاپدا سی کہ نوکری لیندیاں ہی زندگی اپنی سہج پدھری تور ترن لگیگی۔ نوکری وچ آؤندیاں ہی اپنی قسم دیاں سمسیاواں نال اسدا واہ پین لگا۔ ودیارتھیاں ولوں پیدا ہوئی کسے گنجھل نوں اسنے ہمیشاں اپنی غلطی منیا۔

"اس علاقے دے لوک نالائق نے..."، اسدے کلیگ سارا توڑا ودیارتھیاں سر جھاڑ دندے سن تے آپ بے فقری دی نیند سوندے سن۔

امبر ہمیشاں اپنیاں غلطیاں دی تلاش کردا رہندا سی۔ مڈھلے سالاں وچ جے کوئی وی گڑبڑ ہو جاندی امبر ادھی-ادھی رات تک جاگدا رہندا۔ اپنے آپ نوں کوسدا۔ اگے واسطے درڑھ ارادے نال اپنے آپ نوں ہور ضابطے وچ رکھن دا فیصلہ کردا۔ ہن تاں اوہ بڑا ضابطے وچ رہن والا ادھیاپک سی۔ ہن ایہہ نویں بپتا کیوں آ گئی سی!

پیریئڈ ختم کرکے اوہ اجے سٹاف روم وچ پہنچیا ہی سی کہ چپڑاسی اسنوں بلاؤن لئی آ پہنچیا۔ پرنسپل دا دبدبا ایہو جیہا سی کہ سدھارن سthiti وچ وی جیکر کسے نوں اسدا سدا آ جاندا تاں اگلے نوں تناء ہو جاندا سی۔

امبر نوں سبھ کجھ پہلاں ہی سپشٹ سی۔ اسنے کی کی بولنا ایہہ امبر نے سوچ رکھیا سی۔ اسنوں پتہ سی کہ پرنسپل ساہمنے والے نوں بولن دا موقع نہیں دندا سی۔ اوہ اچی آواز وچ بولدا سی تے اگلے دے سر چڑھ جاندا۔ اج امبر اسنوں موقع نہیں دیویگا۔ سٹاف روم وچ بیٹھے پروفیسراں وچ کانا پھوسی ہو رہی سی۔ اوہناں نوں پہلے پیریئڈ ہوئے تکرار دا پتہ لگّ چکا سی۔ پرو. ار باز تے دوسرے جنھاں گلی دھرتی کارن کلاساں نہیں لگائیاں سن، اندروں پورے خوش سن۔ اتھوں تک کہ لائبریرین اتم خاں وی ادھروں لنگھن لگیا، گلّ پتہ لگن تے تماشہ دیکھن لئی، اتھے ہی بیٹھ گیا۔ جدوں دا امبر کالج وچ آیا سی، ودھ ودیارتھی کتاباں لین لگے سن۔ اتم خاں دا کم ودھ گیا سی۔ اسنوں سمجھ نہیں سی آؤندی سی کہ سلیبس توں باہر کتاباں پڑھن دی کی تک سی۔

"بیٹھو"، پرنسپل نے کیہا۔

امبر بیٹھ گیا۔

"اک تاں تسیں کلاس لیٹ لگاووں دو جا تہانوں اپنے پرنسپل نال بولن دی تمیز نہیں۔ تسیں سوچیا ساہمنے ..."، پرنسپل دی آواز اچی ہون لگی۔ اسدا اچالما سر یر تندا جا رہا سی۔ اکھاں وچ لالی ودھ رہی سی۔

"اک منٹ پرنسپل صاحب اک منٹ"، امبر اٹھ کے کھڑھا ہو گیا۔ اسدی آواز اچی تے درڑھ ہو گئی۔ پرنسپل آفس دے چھوٹے جہے اسمان وچ آوازاں آپس وچ ٹکرائیاں۔ وڈی تے تزر بیکار آواز تھلے رہِ گئی۔ انت چپّ کر گئی۔

"اک تاں تسیں مینوں اپنی گلّ کہن دا موقع نہیں دندے۔ چپّ کرو چپّ۔ میری گلّ سنو۔ تہانوں پتے چار کلاساں باہر لگدیاں نے۔ اوہناں وچوں اک میری کلاس اے۔ دوسرے تنّ پروفیسراں نے مینہہ پیا ہون کارن کلاساں نہیں لائیاں۔ میں پہلاں کمرے دی تلاش کیتی۔ پھر کلاس لائی۔ کمرہ لبھدیاں مینوں ستّ اٹھ منٹ لگّ گئے۔ تسیں اوہناں نوں کش نیں کیہا۔ بناں کارن سمجھے تسیں میری بے عزتی کرنی شروع کر دتی....۔"

"اوہ تنّ کون نے؟ نام دسو مینوں؟" پرنسپل نے ابھرن دا یتن کیتا۔

"ایہہ دسنا میرا کم نہیں۔ ایہہ تہاڈا کم اے۔ اک گلّ میری دھیان نال سن لوو۔ ہن تک میں برداشت کردا آیاں۔ کم کردیاں بندے توں غلطی وی ہو سکدی اے۔ میرے نال بندیاں وانگ گلّ کریا کرو۔ جیکر میری غلطی ہووے گی تاں سر جھکا کے مناں نگا۔ جہڑا بندہ کم کردا ہندا اس کولوں غلطی کسے وی پدھر تے ہو سکدی اے۔ عزت دیؤگے تاں دگنی کر کے موڑونگا۔ نہیں تاں زبان میرے وی لگی ہوئی اے"، امبر نے اپنی گلّ ختم کیتی تے باہر نوں تر پیا۔ دروازہ کھولھدیاں اسنے باہر اپنے ساتھی ادھیاپکاں تے کلرکاں نوں کھڑھیاں دیکھیا۔

غصے وچ اوہ کمب رہا سی

اسنے دروازہ بند کیتا تے سٹاف روم وچ آ گیا۔ کوئی وی نہیں بول رہا سی۔ باہر کھڑے ادھیاپک ہولی ہولی اندر آ کے بیٹھ گئے۔ امبر لائن ولّ کھلھدے دروازے راہیں ہرے ہرے گھاہ ولّ دیکھ رہا سی۔ کوئی اچی نہیں سی بول رہا۔ سارے ہی تھوڑھی دیر بعد امبر ولّ دیکھ

لیندے۔امبر نوں پتہ سی پرنسپل کجھ نہیں کریگا۔اسنوں اپنی غلطی دی سمجھ وی تاں آویگی۔ساہت پڑھدیاں اسنوں منکھی سبھاء دی سمجھ آئی سی۔اوہ اسدے چھوٹے موٹے نقصان بھوکھ وچ ضرور کریگا۔اسنوں اپنے بھتے سہکرمیاں بارے پتہ سی کہ اوہ اس نال گھٹّ بولنگے۔واہ لگدی دوری بناکے رکھنگے۔

تھوڑھی دیر بعد پرو. جتندر آیا۔اسنوں باہروں کسے توں گلّ دا پتہ لگیا سی۔اوہ امبر دے نیڑے بیٹھ گیا۔

"کی ہویا؟" اسنے ہولی آواز وچ پچھیا۔

امبر کجھ نہیں بولیا۔اسنے اس نوں بعد وچ گلّ کرن دا اشارہ کیتا۔کجھ دیر بعد اونیت وی آگئی۔اوہ چپّ بیٹھے امبر کول چپّ بیٹھی رہی۔اسنوں سمجھ آگئی سی کہ امبر کجھ پچھن دسن دے روء وچ نہیں سی۔

اگلے مہینیاں دوران صرف اک وار اسنے امبر دی پیشی پائی۔ملیر کوٹلے دے آلے دوآلے دے پنڈاں دیاں پرائیویٹ پڑھن والیاں کڑیاں اپنے فارم اٹیسٹ کراؤن آؤندیاں۔فارم اٹیسٹ کرن دا ادھیکار پرنسپل کول سی۔پرنسپل دی شرط سی کہ کڑی کسے جانکار پروفیسر توں دستخط کرواکے لیاوے۔پنڈاں دیاں کڑیاں نوں اجیہا کوئی پروفیسر نہ لبھدا جہڑا اوہناں نوں جاندا ہووے۔اوہ اپنے پنڈاں دیاں ریگولر پڑھدیاں کڑیاں نوں ملکے مدد منگدیاں۔اوہ اوہناں نوں پرو. امبردیپ کول لے آؤندیاں۔پرو. امبردیپ 'میں اسنوں جاندا ہاں' لکھکے دستخط کر دندا۔پرنسپل اٹیسٹ کر دندا۔اک دن اسنے پرو. امبردیپ نوں بلالیا۔

"تسیں دو تنّ سو منڈے کڑیاں دے فارماں تے دستخط کر چکے ہو۔ساریاں نوں جاندے ہو؟"

"سر ایہناں چوں بہتیاں پینڈو تے غریب گھراں دیاں کڑیاں نے۔گھر دیاں نے ایہناں نوں تیجے دن اٹیسٹ کراؤن واسطے شہر نہیں آؤن دینا۔ایہناں دی بی. اے. وچکارہی چھٹّ جانی اے۔ایہہ میرے توں غلط جگہ دستخط کیوں کرواؤنگیاں؟ پھر وی میں اپنی ذمہ واری تے دستخط کر داہاں۔سزا دا حقدار وی میں ہی ہووانگا"،اسنے کیہا تے باہر آگیا۔

اک دن امبر اکلا بیٹھا چاہ پی رہا سی۔ ایہو جیہا کدے کدائیں ہی ہندا سی۔ اونیت اپنی کلاس چھڈّ کے کنٹین دے باہر پرو. امبر دے کول پئی خالی کرسی تے بیٹھ گئی۔ اسدے ودیارتھی ریاض کر رہے سن۔

"سر میں سردی سر دی ایتھے کمرہ لے کے رہنا چاہندی ہاں، تسیں میری مدد کر دیؤ۔ مینوں کوئی پی. جی. لبھ دیؤ۔ دھند کارن پٹیالے توں آؤنا اوکھا لگدا"، اونیت نے کیہا۔

"ضرور میڈم میں پتہ کرداں، میری پتنی نوں کہونگا، اسنوں پتہ ہندے"، پرو. امبر نے اسدے ستکار وچ اپنی آرام دی مدرا چھڈ دیاں ٹھیک ہو کے بیٹھدیاں کیہا۔

"سر کھانا ودھیا ہووے، لوڑیندا فرنیچر وی ہووے تے جے ہو سکے تہاڈے ودھ توں ودھ نیڑے ہووے۔ اسیں وی کجھ سکھلانگے"، اونیت نے کہہ تاں دتا، پرو. امبر نے سن وی لیا پر اونیت نوں سمجھ نہیں آرہی سی کہ امبر نوں اسدی اصل بھاونا سمجھ آ گئی سی کہ نہیں؟ امبر نوں کی پتہ سی کہ دماغ دے جس خانے وچوں آخری واک آیا سی اتھے تاں امبر واسطے نری کھنڈ مشری دے ڈھیر پئے سن۔

"ضرور میڈم، تہاڈا سفر ملے۔ جے ایتھے رہوگے تاں تہاڈی پیئیچّ. ڈی. وی چھیتی ہو جاؤگی"، امبر وی اس نال گلاں کر کے خوش سی۔ سوہنیاں صورتاں دی آبھا دا اوہ وی قایل سی۔

ملیر کوٹلے رہن لگی اونیت دا پرو. امبر نال میل جول ودھن لگا۔ اسنوں کسے چیز دی ضرورت ہندی، اسنے خریدن جانا ہندا تاں اوہ امبر نوں فون کر کے بلا لیندی۔ امبر نوں اسدا اس طرحاں دا بے جھجک وہار چنگا لگدا۔ امبر کرنجیت نوں کسے کم جانے کہہ کے جھٹّ اونیت دے پی. جی. اگے کار جا روکدا۔ اوہ اپنی اونو کار نوں این صاف ستھری رکھدا۔ سویرے یوگا کرن توں پہلاں اوہ کار صاف کردا۔ جے لوڑ پیندی دھوندا وی۔ کار صاف کردا ہی اوہ وار مئپّ ہو لیندا۔

امبر سوچدا اونیت نوں اپنے حسن دے جادو دا احساس اے۔ اوہ جان گئی سی کہ اس جادو دی زدّ وچ پرو. امبر ور گا اس توں کئی سال وڈا بندہ وی آ گیا سی۔ تاں ہی تاں حکم دین وانگ فون کر دی سی۔

"سر! اک گلّ دسو، تسیں اپنی پتنی توں خوش ہو؟" برابر بیٹھیاں اونیت نے پچھیا۔ اسنے اک گلّ محسوس کیتی کہ امبر اپنی پتنی دی گلّ کدے نہیں کردا سی۔ بیٹے دی کدے کدائیں کوئی گلّ سناؤندا سی۔

"دکھی وی نہیں آں۔ اوہ گھر ودھیا سمبھالدی اے۔ بچے دا دھیان رکھدی اے"، امبر نے اسدے سوہنے پتلے لمے چہرے ولّ دیکھیا۔ اسدیاں تلوار دی دھار ورگیاں سیملیاں تازیاں تازیاں بنائیاں لگدیاں سن۔

"تسیں پڑھی لکھی کڑی کیوں نہیں لئی؟"

"اسنے بی۔اے۔ کیتی ہوئی اے۔ بچہ تھوڑھا وڈا ہو جاوے پھر ایم۔اے۔ کر لویگی۔"

"میرا مطلب نوکری کردی کڑی کیوں نہیں لئی؟"

"ادوں مینوں گھریلو کڑی ٹھیک لگدی سی، ہن کدے کدے لگدے کہ جے دوویں کماؤندے ہون تاں زیادہ ٹھیک اے۔ شیری تھوڑھا ہور وڈا ہو جاوے، کرنجیت ہور پڑھ لویگی۔"

"آپ تسیں اینے چنگے اں۔ بچے تہانوں سبھ توں ودھ چاہندے نے۔ تہانوں آرام نال نوکری والی کڑی مل جانی سی۔"

امبر نوں محسوس ہویا کہ اونیت اسدے ویاہ تے خوش نہیں سی۔ اسنے اک دو وار کرنجیت نوں دیکھیا سی۔ کرنجیت نال اوہ زیادہ ہلی ملی نہیں سی۔

"مینوں نوکری جلدی مل گئی سی۔ جلدی ویاہ کر لیا۔ جدوں ویاہ ہویا ادوں میں ایڈہاک تے کم کردا سی۔ مینوں لگدا سی اجے پتہ نہیں ہور کنے سال کچی نوکری کرنی پویگی۔ سریرک طور تے عورت دی لوڑ محسوس ہندی سی۔ دوستی کسے نال ہے نہیں سی، اس لئی گھریلو جہی کڑی نال ویاہ کر لیا۔"

جدوں ویاہ توں پہلاں ودیارتھی جیون وچ امبر کدے کدائیں اپنے متر سنتوِیر دے گھر جاندا ہندا سی تاں کدے کدائیں اسدا کرنجیت نال ساہمنا ہندا سی۔ اوہ سنتوِیر دی بھوآ دی کڑی سی۔ یونیورسٹی پڑھدا ہون کارن اوہ امبر توں اپنی پڑھائی بابت کجھ نہ کجھ پچھ وی لیندی سی۔ بسّ ایہناں پچھاں نوں ہی امبر کتے ایہہ سمجھ بیٹھیا کہ اوہ اسنوں پسند کردی۔ اپنے سانولے رنگ نوں لے کے اسدے دماغ وچ

ایہہ گھنڈی بن چکی سی کہ کوئی زیادہ سوہنی کڑی اسنوں پسند نہیں کریگی۔ اس لئی جدوں سنتویر نے امبر نال اسدے کرنجیت نال رشتے دی گلّ کیتی تاں امبر جھٹ مَن گیا۔ امبر نوں ایہہ ویاہ توں بعد پتہ لگا کہ کرنجیت نے پہلاں پہل پیر اڑکایا سی۔ اسنے امبر دے رنگ تے کنتو پرنتو کیتا سی۔ پر سنتویر نے امبر دی نوکری دے بھوکھ وچ پکے ہو جان اپر زور دے کے کرن نوں منالیا سی۔

"ہو سکدے تیرا کسے چھوٹی موٹی نوکری جاں ودھ زمین والے منڈے نال ویاہ ہو جاوے پر امبر ورگا پڑھن لکھن والا منڈا لبھنا سوکھا نہیں۔ اسدی پیئیچّ.ڈی. پوری ہون والی اے۔ ایڈی وڈی ڈگری والا منڈا تینوں دیوالے کے لبھیاں نہیں لبھنا"، امبر نال رلکے کتاباں پڑھن والا سنتویر بھاویں کھیتی باڑی ہی کردا سی پر بھوکھ نوں پڑھن دی سمر تھا رکھدا سی۔

ویاہ توں کجھ مہینیاں بعد امبر نوں کرنجیت دے انکار دی گلّ پتہ چل گئی۔ امبر نوں اک جھٹکا لگیا۔ اسنوں دکھ ہویا سی۔ اسدے من وچ خیال آیا کہ اوہ اک ایہو جہی عورت نال رہِ رہا سی جہڑی شاید اندروں کتوں اسنوں پسند نہیں کردی۔ پر اسنوں کرنجیت دے وہار وچ ایہو جیہا کجھ دکھائی نہیں دتا۔ اوہ پوری طرحاں اسدی بنکے رہن والی عورت سی۔ اوہ گھر دے ہر کم نوں دھیان نال کردی۔ ہاں اک گلّ ضرور سی کہ اوہ کسے وی قسم دی کتاب پڑھن نوں تیار نہیں سی۔ امبر چنگے چنگے میگزین تے کتاباں اسنوں دے کے جاندا پر اوہ نہ پڑھدی۔

"سارا دن تاں گھر دے کم نیں مکدے، باقی سماں شیری نیں ساہ لین دندا"، کرنجیت آکھدی۔

ملیر کوٹلے والے گھر وچ آ کے کرنجیت نے اپنے آپ نوں بہت ٹھیک جگہ پہنچی ہوئی محسوس کیتا۔ اسنوں دھاراں نہیں چونیاں پیندیاں۔ اسنوں کھیت مزدوراں دیاں روٹیاں نہیں پکاؤنیاں پیندیاں۔ اوہ اک شہری پروفیسر دی پتنی بن چکی سی۔ اوہ صفائی والی دے سرہانے کھڑ کے صفائی کرواؤندی۔ طرحاں طرحاں دیاں دالاں سبزیاں بناؤندی۔ اوہ سوپ بناؤنے سکھ گئی۔ اوہ جوس والی مشین وچ گاجراں تے کنو آدا جوس کڈھدی۔

ایہناں گلاں دے باوجود امبر نوں اوہ اپنے سپنیاں دی عورت نال کسے پاسیوں وی ملدی نہ جاپدی۔ جیوں جیوں دن بیتدے جاندے اوہ اپنے آپ نوں ہور ودھیرے جال وچ گھردا جاندا محسوس کردا۔ شیری دے جنم نال تاں اوہ اپنے آپ نوں پکا قیدی سمجھن لگّ پیا سی۔ شیری دے نین نقش امبر نال ملدے سن۔ شیری دی ہونداس قید نوں سہنیوگ بناؤندی۔

امبر اپنے اک ریسرچ پیپر دا ترجمہ انگریزی وچ کروا رہا سی۔ اوہ تے اونیت دوویں میوزک روم دے باہر ڈیک دی چھاویں بیٹھے سن۔ کنٹین دا ٹھیکے دار اسنوں کنٹین وچ کیتی تبدیلی بارے دسّ رہا سی،

"سر! آپاں بڑیاں چیزاں نویاں شروع کر تیاں نے۔ ہوٹ ڈوگ، پیزا، نوڈلز وغیرہ وغیرہ۔ ہن سموسے کون کھاندا جی۔ بچے نویاں نویاں چیزاں منگدے نے..."، امبر تے اونیت سندے رہے تے مسکراؤندے رہے۔

"سر تسیں ایہہ ریسرچ پیپر کتھے پڑھنیں؟" اونیت نے ٹھیکے دار دے تر جان بعد پچھیا۔

"مدراس یونیورسٹی وچ"، امبر نے دسیا۔

"کنی تاریک نوں جا رہے ہو؟"

"ویہہ دسمبر؟"

"کہڑی ٹرین جاندی اے ادھروں؟"

"پنجاب توں نی جاندی۔ دلی دے نزامودین سٹیشن توں چلدی اے شام ویلے۔ بڑا لما سفر اے۔ اڑتالی گھنٹے دا۔ ساری رات پھر اگلا سارا دن پھر اگلی ساری رات پھر بائی دسمبر نوں شام نوں پہنچو گی۔ اگلے دن نیشنل سیمینار وچ حاضری دینی اے۔ تیئی، چووی، پچی۔ پھیر پچی دی شام نوں واپسی اسے ٹرین وچ۔ پنجاب توں صرف میں جا رہاں۔ بڑا چنگا وی لگ رہے پر ڈر جیہا وی لگ رہے۔"

"کیوں ڈر کس گل دا؟" اونیت دیاں اکھاں سنگڑ گئیاں۔ اوہ امبر دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے جھاکی۔

"اینی دور اکلیاں جانا، کوئی گل بات کرن والا وی نہیں ہونا۔ ویسے تاں میں اس پاسے دی دھرتی دے رنگ دیکھدا جاؤنگا۔ "

"تسیں سفر وچ وی پڑھی جانے۔"

"ایہو جیہے سفر تے جاندے ہوئے میں پڑھدا نہیں۔ نویں نویں درشاں نوں اپنے اندر وساوانگا...۔"

"قسمت والے او جی..."، اونیت مسکرائی۔ اسنے اپنی سلوار دے پہنچے نوں اپر کھچیا تے پھر نیواں کر لیا۔ اس دو سکنٹ دے سمیں وچ ہی امبر نوں اسدی پنجنی دی گوری جلد دا جھلکارا مل گیا۔ جویں اونیت کہنا چاہندی ہووے میں باہروں ہی سوہنی نہیں، اندروں وی ہاں۔ امبر نوں سمجھ نہ آئی کہ اونیت نے ایہہ جان بجھ کے کیتا سی جاں اسنے اپنی سلوار دے ول سوت کرن لئی اس طرحاں کیتا سی۔ اسدے چہرے تے بے پرواہی سی۔ جویں اسنے تاں کجھ کیتا ہی نہیں سی۔ اوہ امبر دے پیپر توں پڑھ پڑھ کے واک درواک انگریزی وچ التھائی جا رہی سی۔ پنجابی دے ساہتک شبداں نوں امبر انگریزی وچ التھا کے اسنوں سمجھاوندا۔ اس طرحاں اوہ ہر روز اک دو پنے التھاوندے۔ پھر کلاس دا سماں ہو جاندا۔

"ساڈے ورگیاں نوں ایہو جے موقعے کیوں نہیں ملدے سر؟" اونیت نے اک دن پچھیا۔

"میرے ورگیاں نوں کہڑا جمدیاں ہی ملن لگّ پے سی؟ پیئیچّ۔ڈی. کیتی۔ پھر رسرچ پیپر چھپوائے تاں کتے ایہہ سدا آیا پہلی وار۔ تسیں اپنی پیئیچّ۔ڈی. پوری کرو۔ پھر رسرچ جاری رکھو۔ موقعے ملنگے۔ کیوں نہیں ملنگے۔ پنجاب تاں سنگیت دا گھر اے۔ سنگیت وچ بتھیری رسرچ کرن والی پئی اے"، امبر کنٹین چوں نکلدے تے وڑدے سجے پھبے منڈیاں کڑیاں نوں تردی نظر نال دیکھ رہا سی۔ سکھ تے مسلمان ودیارتھی بڑی ودھیا پنجابی بولدے سن۔ ہندو ودیارتھیاں دی پنجابی وچ تھوڑھا بہت ہندی پربھاو آ رلدا سی۔

"سر جے آکھوں تاں میں وی تہاڈے نال چلاں؟" اونیت نے پچھیا۔ امبر نے لگبھگّ چونک جان وانگ اس ولّ دیکھیا۔ درڑتا نال تے پوری تیاری نال اوہ اس ولّ دیکھ رہی سی۔

ایہہ کویں ہو سکدا! اسنے سوچیا۔ اگلے ہی پل اسنے اک سوہنی سنکھی کڑی نوں ٹرین وچ اپنے نال بیٹھے پایا۔ سمندر دے کنارے گلی گلی ریت وچ اسدے گورے چٹے پیراں نوں تردیاں دیکھیا۔ جیکر صرف ساتھ وجوں وی دیکھیا جائے تاں کنا چنگا رہے گا۔ ایہہ سوچدیاں اکلتا والے لمے سفر دا ڈر تاں اک دم اڈ پڈّ گیا۔ بلکہ سفر ہور رومانٹک تے رنگین ہندا جاپیا۔ جنگلاں وچوں لنگھدی ٹرین وچ دسن والے ہرے رنگ وچ لال، پیلے، جامنی تے گلابی رنگ وی شامل ہو گئے۔ اونیت دی رنگاں دی چون وی تاں بڑی کمال دی ہندی سی۔ پر اسدے نال ہی دوجے ڈر نے سر چکّ کے اسنوں اپنی شکل دکھائی۔ جے کر نجیت نوں پتہ لگ گیا؟ اسنے اپنے ماں باپ دے کلیش بھرے ماحول دی تھاں اپنے گھر وچ ہمیشاں شانتی رکھنی چاہی سی۔ اس مقصد وچ کر نجیت نے ہمیشاں اسدا ساتھ دتا۔

کرنجیت اپنے پیکیاں ولّ دے رشتے داراں کول امبر دیاں صفتاں کردی نہ تھکدی۔ جے کرنجیت نوں پتہ لگّ گیا تاں اوہ اس بارے کی مان کریگی۔ گھریدھ دا اکھاڑا بن سکدا سی۔ اوہ کدے وی نہیں چاہندا سی کہ شیری دا بچپن اسدے اپنے بچپن وانگ برباد ہووے۔

اسنے اونیت دے سوال دا جواب نہیں دتا۔ اس اندر اک نویں قسم دا بندہ سرچک رہا سی۔ جہڑا کالج دیاں زیناں والیاں کڑیاں نوں چھپ چھپ دیکھدا سی۔ اوہناں دی جلد دی چٹیائی نوں گھٹّ گھٹّ کر کے پیندا سی۔ اسدے اندر چھپکے گھات لا کے بیٹھا بندہ۔ امبر نے اسنوں بے قابو کدے نہیں سی ہون دتا پر ہن اوہ امبر نوں اونیت نوں 'نانہہ' کہن توں روک رہا سی۔

"سر! میں سیٹ بک کروا لئی اے۔ جان دی وی تے آؤن دی وی۔ تہاڈے والی ٹرین دی ہی۔ شام نوں بسّ اکو ٹرین جاندی اے۔ مینوں وی تاں چھٹیاں ہی نے"، اگلے دن اونیت نے ہولی دینے کیہا۔

امبر نے سرچک کے اک دم اس ولّ دیکھیا "توں مروائینگی!"

اوہ اکو سمیں خوش وی سی، حیران وی سی تے ڈر وی رہا سی۔ اونیت نوں اسدی حیرانی تے ڈر ہی دکھائی دتے۔ خوش ہون والا بندہ تاں اندر بیٹھا سی۔ جہڑا اونیت ورگی سرے دی کڑی نوں پچھے لگی دیکھکے خوش ہو بھنگڑے پا رہا سی۔

"تسیں ڈر کیوں رہے او؟ مینوں دیکھو جہڑی دو ٹبراں نوں جوابدیہ آں۔ سر! سر! ڈیئر کرنا سکھو"، اونیت سچ۔مچّ سپشٹ سی۔

"سیٹ کنے نمبر ڈبے وچ اے؟" امبر نے پچھیا۔

"ایسّ پھائیو"۔

"پر میری تاں اے. سی. ڈبے وچ اے۔ اوہناں نے مینوں اے. سی. ڈبے دی پیمینٹ کرنی اے۔"

"او. کے. آئی سی، آپاں سیٹ کسے نال بدل لوانگے۔ تسیں میرے والے ڈبے وچ آ جائیو۔ اے. سی. ڈبے وچ جان نوں تاں کوئی انکار نہیں کریگا۔ لوک اس طرحاں بدل لیندے ہندے نے۔"

"مینوں پتے"، امبر نے کیہا۔ اسنوں خیال آیا کہ زندگی وچ پہلی وار وی اوہ اے. سی. ڈبے وچ سفر نہیں کر سکیگا۔

"دھیان رکھی کسے نوں پتہ نہ لگّے۔ گھرے کی کیہا؟" اسنے پچھیا۔

"ایہی کہ پیپر پڑھن جانے۔ کجھ ہور لوک وی جا رہے نے،" اونیت مسکرائی۔

کرنجیت اسدا بیگ تیار کر رہی سی۔ ٹرین وچ پہنن لئی نیلے رنگ دا اوتار سنگھ تاری دا کینیڈا توں لیاندا ٹریک سوٹ۔ چپلاں۔ تنّ دن پہنن لئی پریس کیتے سوٹ۔ تنّ رومالاں۔ تنّ جوڑے جراباں۔ تنّ انڈر-ویئراں۔ ادھ تک دے ٹھنڈے سفر لئی گرم کوٹی۔ مدھ پردیش پار کرن سمیں موسم بدل جانا سی۔ ادھر گرمی ہونی سی گرم موسم واسطے ٹی. سرٹ تے برمڈا۔ پیسٹ برش۔ کھانا کھان توں پہلاں ٹرین دے گندے پانی نال ہتھ دھون دی تھاں تپلی کیتی ہوئی ڈٹول دا گھول۔ کرنجیت نے دیسی گھیو وچ ویسن بھنّ کے تھوڑی جہی پنجیری وی پیک کر دتی سی۔ ٹرین وچ ملدے املے سلمے نالوں ایہہ چنگی سی۔ اسنوں ایہہ سارا کجھ کردی دیکھ کے امبر نوں اپنا آپ دھوکھے باز لگّ رہا سی۔ اسنے نشچا کر لیا کہ اوہ سویرے اٹھدی سار اونیت نوں جان توں منع کر دیویگا۔

"پاپا تسیں دسیا سی کہ چینئی وچ سمندری جہاز ہندے نے، تسیں میرے واسطے اک چھوٹا جیہا سمندری جہاز لے کے آئیو"، شیری پاپا دے لمے سفر توں پورا اتشاہت سی۔

"پر سمندر کتھوں لیاوانگے؟" پاپ بودھ توں کجھ کجھ مکت ہویا امبر ہسیا۔

"پاپا میں ٹبّ وچ چلایا کرونگا۔"

اگلے دن اسنے گھروں دس وجے چلنا سی۔ کالج وچ سردیاں دیاں چھٹیاں سن۔ اسنے سٹیشن لیو لکھکے گھرے رکھ دتی۔ جیکر کوئی ماڑی گھٹنا واپر جاوے تاں ایہہ چاہیدی سی۔ اوہ سویرے سیر کردا ہویا ایسّ. ٹی. ڈی. تے گیا۔ اسنے اونیت نوں اپنی ٹینشن دسدے ہوئے نہ جان لئی کیہا۔ اوہناں نے لدھیانے سٹیشن تے ملن دا اقرار کیتا سی۔ اونیت نے اسدی گلّ نہیں منی۔

"آپاں لدھیانے ملکے گلّ کراںگے"، اوہناں نے اکلے اکلے نکلنا سی۔ امبر جدوں بیگ چکّ کے گھروں نکلیا تاں کرنجیت اتے شیری بروہاں وچ کھڑے سن۔ کرنجیت اداس سی تے اکھاں پونجھ رہی سی۔ 'اوہ میری اک ہفتے دی جدائی پچھے رو رہی اے تے میں اسنوں کیہو جیہا دھوکھا دین لگا سی۔ میں اونیت نوں موڑ دیاں گا۔' امبر نے سوچیا۔

اوہناں نے لدھیانہ ریلوے سٹیشن دی پارکنگ نیڑے اکٹھے ہون دی گلّ کیتی۔ امبر لیٹ نہیں پہنچیا سی پر اونیت پہلاں ہی پہنچی ہوئی سی۔ نیلی زین تے ہرے رنگ دے کڈھائی کیتے ٹوپ تے ٹوپ اپر جیکٹ وچ کھڑی اوہ مسکرا رہی سی۔ اسدا پتلا تے لما سریر ایہناں کپڑیاں وچ اڈواڈو کر رہا سی۔ اک دم اسدے مونہوں نکلیا 'ہائے ربا رابعہ نوں مات پاؤندی اے!'

امبر پکا فیصلہ کر کے آیا سی کہ اوہ اونیت نوں منع کر دیویگا۔ اوہ کرنجیت نوں دھوکھا نہیں دیویگا۔ اوہ اپنے پریوار دی شانتی بھنگ نہیں کریگا۔ پر ہن اونیت دی تیاری نوں دیکھکے اسدے اندر لانویں یگ وچ جان دی تیاری کری بیٹھا بندہ طاقتور ہو گیا۔

امبر توں کدے وی رابعہ تک نہیں پہنچ سکیگا۔ اوہ تیری ودیار تھن اے۔ تیری روزی روٹی۔ ایہہ تیری کلیگ اے۔ ایہہ اوہناں نالوں کسے گلوں وی گھٹ نہیں۔ اونیت برابر دی پڑھی لکھی اے۔ برابر نوکری کردی اے۔ اپنی مرضی نال جا رہی اے۔ ایہو جہی کڑی نال کجھ دناں دا ساتھ تیری زندگی دی قیمتی یادگار بن جاویگا۔ ایہو جہی کڑی تینوں زندگی بھر لئی مل سکدی سی پر توں جلدی جلدی ویاہ کروا لیا۔ عورت دا پیار حاصل کرن لئی تینوں اس نال ویاہ کرواؤنا پیا۔ ہن ایہہ تیرے پچھے خود آ رہی اے۔

"ہاں جی تیاری اے پھیر؟" اونیت مسکرائی۔

"ہاں تیاری اے۔ چلو جلدی جلدی اندر چلیئے، کوئی نہ کوئی گڈی مل جاوے گی دلی جان والی"، امبر نے کیہا۔

دونوں تیزی نال ٹکٹ والیاں کھڑکیاں ولّ ودھے۔ اونیت دوویں بیگ سنبھال کے کھڑ گئی۔ امبر لائن وچ لگّ گیا۔ پھر امبر نوں خیال آیا کہ عورتاں والی قطار گھٹ لمی سی۔ پر اوہ کھڑھا رہا۔ مرداں والی قطار وی زیادہ لمی نہیں سی۔ اجے گڈی وی کوئی نہیں آئی۔ جہڑی گڈی آویگی اوہ گھٹو گھٹ دس منٹ تاں رکیگی ہی۔

ٹکٹ لے کے اوہ آپو اپنے بیگ سمبھالدے ہوئے پلیٹ فارم تے آ کے کھڑ گئے۔ گڈی آؤن والی سی۔ وار وار اناؤنسمینٹ ہو رہی سی۔

"سویرے کی ہو گیا سی؟" اونیت نے نیڑے ہو کے پچھیا۔

"من ڈول گیا سی۔ ویاہے ورھے بندے آ، ویہہ پاسے جوابدیہ آں۔"

"سمجھو مینوں وی سدا آیا ہو یا تے آپاں 'کٹھے جا رہے آں۔ اتھے کٹھے گھم لوانگے۔ ایہو جیہا کجھ نہیں کراں گے جس کارن تسیں اپنی پتنی اگے شرمندے ہو ووں۔"

اصل وچ اوہ اونیت نوں چھڈنا نہیں چاہندا سی۔ اسنوں اونیت دی اس دلیل نے پاپ بودھ توں مکت کر دتا۔ اوہ اونیت نال اسدی مرضی توں بناں کوئی بدتمیزی نہیں کریگا۔

دلی دے نال لگدے نزامودین سٹیشن تے چینئی ایکسپریس تیار کھڑی سی۔ ٹاویں ٹاویں سواری اپنا سامان ٹکا رہی سی۔ چلن وچ اجے اک گھنٹہ باقی سی۔ اونیت والی سیٹ تے اوہناں نے سامان ٹکاء دتا۔ گڈی ترن سمیں کسے اکلی سواری نال سیٹ بدل لئی جاوے گی۔ اوہ دوویں گڈی دے باہر پلیٹ فارم تے ٹہلن لگے۔

تھوڑھی دیر بعد ہی اونیت نوں اسدے منگیتر دا فون آ گیا۔ اوہ امبر توں دور جا کے ٹہلدی ہوئی فون سنن لگی۔ امبر نوں دس منٹ انتظار کرنا پیا۔ اوہ ہسّ ہسّ کے بڑی سہجتا نال گلاں کر رہی سی۔

گڈی چل پئی۔ اوہناں نے اونیت دی سیٹ تے اپنے بیگ رکھ دتے۔ امبر نے اپنے ساہمنے بیٹھے بندے نوں تاڑیا۔ اوہ اکلا سی۔ شاید سیٹ بدلن نوں منّ جاوے۔ ہور کجھ دیر بعد سواریاں دی آپس وچ گل بات چل پئی۔ امبر نے وی اس بندے نال جان-پچھان کیتی۔ اسنے چینئی توں پہلے سٹیشن تے اترنا سی۔ اوہ سیٹ بدلن لئی آرام نال منّ گیا۔

"آپ میری سیٹ پے چلے جاؤ۔ اگر ٹی. ٹی. کی طرف سے کوئی سمسیا آئی تو مجھے بلا لینا"، امبر نے اسنوں سیٹ نمبر نوٹ کروا دتا۔

اوہ بندہ اپنا بیگ چک کے چلا گیا۔ امبر تے اونیت اک دوجے ولّ دیکھکے مسکرائے۔

'بھائی صاحب نوں مفت وچ ہی تن گنا مہنگی سیٹ مل گئی،' امبر نے اونیت نوں نہیں صرف اپنے آپ نوں کیہا۔

'سالے نوں مفت وچ ہی اگّ ورگی کڑی دا ساتھ مل گیا'، اندروں دوجی آواز آئی۔

'جیکر پتّ گڈی دا ایکسیڈینٹ ہو جاوے۔ تیری تے اونیت دیاں لاشاں اکٹھیاں ملن۔ جیب وچلے آئی کارڈ نوں دیکھکے خبر چھپیگی - اکو کالج دے دو وادھیاپکاں دیاں لاشاں ملیاں۔ پھیر کرنجیت کو ر ساری عمر تینوں گالھاں کڈھدی مر و گی۔ تیرا منڈا، جیہدے بناں توں ساہ نیں لیندا، ساری عمر تینوں کو سدا ر ہو۔'

"کی سوچی جانے اں؟" اونیت اسدا ہتھ اپنے ہتھاں 'چ لیکے اسدے نال لگکے بیٹھ گئی۔

"میرے کول اک جنے جوگا کھانا پیک اے۔ کرنجیت نے سویرے پیک کر دتا سی۔ پر اوہ دو جنیاں دا کم سار سکدے؟" امبر نے کیہا

"سر جی، میں دو جنیا جوگا لے کے آئی آں"، اونیت نے تھوڑھی درڑ ہتا نال کیہا۔

"ٹھیک اے میڈم جی، میں تھوڑھی دو جنیا جوگا لے کے آسکدا سی۔"

اس گلّ تے اوہ دبویں آواز والا ہاسہ ہسے۔ امبر نے ہتھ وچلی بوتل وچوں گھٹّ بھری۔ اسنے بھرویاں نظراں نال اونیت ولّ دیکھیا۔ کوئی وی گھاٹ نہیں سی اونیت وچ۔ چہرہ جویں بہت باریکیبنی نال تراشیا ہووے۔ امبر دی بیبی ایہو جہی کڑی نوں رکان کیہا کر دی سی۔ 'ایہہ میرے پچھے کیوں آ گئی ؟! اس دن ویاہ بارے بجھارتاں وی پا رہی سی۔ ویسے انی سوہنی کڑی واسطے بندہ کجھ وی چھڈّ سکدے۔ اس طرحاں ہی لوکاں دے گھر پٹے جاندے نے۔'

امبر اپنے گھر بارے سوچن لگا۔ اسنوں تھوڑھی چنتا وی ہون لگی۔ امبر نے ہاؤس لون لیکے اجے پچھلے سال ہی گھر خریدیا سی۔ اسنے قشط سوکھی طرحاں بھرن لئی اپرلا حصہ کرائے تے وی دتا ہویا سی۔ اج امبر نے نکلنا سی تاں کرائیداراں نوں وی کوئی کم پے گیا۔ اوہناں نے ہشیارپور اپنے گھر جانا سی۔ ہن کرنجیت تے شیری اکلے سن۔

بھاویں آلے دوآلے مکاناں دا پورا جنگل سی پر امبر اوہناں توں بہتی وار دور گیا نہیں سی۔ کرنجیت کھانا بنا چکی ہووےگی۔ شیری روز وانگ ہی دال سبزی نوں نکّ بلھ مار رہا ہووے گا۔ اسنوں بسّ چکن جاں اکادکا دالاں سبزیاں ہی پسند سن۔ کرنجیت دا پارا سخر تے ہووے گا۔ ایہو جہے سمیاں تے امبر شانت رہندا سی۔ اسنوں پتہ سی کہ شیری دی ایہہ عادت اسدی ہی دین سی۔ اوہ خود ایہو کجھ کردا ہندا سی۔

"کی سوچ رہے او؟" اونیت اسنوں گھروں باہر لے آئی۔

امبر نے اس ولّ دیکھیا۔ بوتل وچوں اک گھٹّ ہور بھری۔

"ایہہ کی پی جا رہے او؟" اونیت نوں لگیا پانی اس طرحاں تاں نہیں پیتا جاندا۔ بند کو پچھوں گھٹّ جہی بھر کے۔

"وودکا! پانی وچ مکس کیتی ہوئی اے۔ مینوں ٹرین وچ سوفی نیند نہیں آؤندی۔"

"اچھیا! اچھیا! تسیں بندے بڑے کمال دے او؟"

"کیوں؟"

"مینوں شراب پین والے بندے چنگے لگدے نے پر لمٹ 'چ پیندے ہون۔"

"زیادہ تر شرابی زندگی وچ کدے نہ کدے لمٹ پار کر جاندے نے۔"

اوہناں کول ہن دو لوئر برتھاں سن۔ اونیت نے سیٹاں دے وچکار کھڑکی والی کندھ نال لگیا ٹنی ڈائیننگ ٹیبل کھولھ لیا۔ اسنے دوناں بیگاں وچوں کھانے والے پیکٹ کڈھ کے ٹیبل تے رکھ لئے۔ امبر نے اپنے بیگ وچوں ڈٹول والا گھول کڈھیا۔ اونیت اسے سمیں اپنے بیگ وچوں لیکڈ سوپ دی شیشی کڈھ رہی سی۔ اسنے اپنے ہتھ اس نال گلے کر کے مل لئے۔

اصل وچ امبر اسنوں بڑی سدھارن جہی کڑی سمجھدا سی۔ اوہ کدے ڈونگھیاں گلاں نہیں کر دی سی۔ اتھوں تکّ کہ سنگیت سنبندھی وی اوہ کدے گمبھیر گلاں نہیں کر دی سی۔ امبر پنجابی دے پاپولر گیت سنگیت دا پرشنسک سی۔ اونیت سمجھدی سی کہ پنجابی گائک بے سرے سن۔

اوہناں نے کھانا ختم کر لیا سی۔ اونیت نے بچے کھانے نوں کل واسطے رکھن دا فیصلہ کیتا تاں امبر بولیا، "سٹّ دے اسنوں، کل تکّ خراب ہو جانے۔"

"ٹھنڈ وچ کتھے خراب ہو جو؟" اوہ حیران ہوئی۔

"ادھی رات توں بعد گرمی شروع ہو جانی اے۔ بھوپال ٹپّ کے سردی ختم ہون لگّ جاندی اے۔ ویسے وی آپاں اس پاسے دے لوکل کھانے ازماوانگے۔"

اونیت نے اپنے بیگ وچوں برش کڈھکے پیسٹ لگایا۔ امبر وودکا دی لورو چ سی۔ اوہ مسکرایا۔ اوہ بناں برش کرے ہی اپنی سیٹ تے پسر گیا۔ جدوں تک اونیت واپس آئی اوہ سوں چکا سی۔

سپر پھاسٹ گڈی بڑی تیزی نال ہنیرے نوں چیر دی ہوئی اگے ودھدی جا رہی سی۔ آگرہ لنگھ چکا سی۔ اسنے امبر دی لوئی ٹھیک کیتی تے اپنی سیٹ تے سون واسطے پے گئی۔ آلے دوآلے دیاں زیادہ تر سواریاں سوں چکیاں سن۔ بہتے کیبناں دیاں لائیٹاں بند ہو چکیاں سن۔

ادھی رات اجے ہوئی نہیں سی۔ بجلی زور زور نال کڑک رہی سی۔ گڈی نے ترچھا موڑ کٹیا تاں مینہہ دی واچھڑ سدھی کھڑکی دے شیشیاں نال ٹکراؤن لگی۔ پانی دے چھٹے امبر دے چہرے تے ڈگے تاں اسدی اکھ کھلھ گئی۔ اسنوں یاد آیا کہ اوہ سفر وچ سی۔ گڈی دی رفتار ہن گھٹّ سی۔ اسنے دیکھیا مودھی پئی اونیت کوہنیاں تھلے لگا کے ٹھوڈی نوں ہتھاں اپر ٹکاء کے باہر دیکھ رہی سی۔ امبر نوں اٹھیا دیکھ اوہ اس ولّ دیکھکے مسکراؤن لگی۔ باہروں چمک رہی بجلی دی روشنی اسدے منہ تے آ رہی سی۔

"مینہہ پے رہے"، اوہ بولی، "دیکھو کیہو جہیاں پہاڑیاں نے!"

امبر نے سر اگاس کے باہر دیکھیا۔ بجلی چمکی تاں دور تک کچیاں کچیاں پہاڑیاں نظر آئیاں۔

"ایہہ چمبل دیاں پہاڑیاں نے۔ چمبل اتھوں بسّ شروع ہندے۔ ایہہ یو.پی.، مدھ پردیش تے راجستھان دے بارڈر داالاکے۔ ایہناں پہاڑاں وچ ڈاکو رہندے نے۔"

"تہانوں کویں پتے بئی ایہہ چمبل دیاں پہاڑیاں نے؟"

"میں اتھوں پہلاں وی لنگھیا ہویا۔ ایہو جہیاں پہاڑیاں میں ہور کدھرے نہیں دیکھیاں۔ مینوں نقشے دیکھن دا شوق بچپن توں ہے۔"

امبر پھر سوں گیا۔ اونیت مسکرائی۔ اسنے امبر دے سر ولّ دیکھیا کاش اوہ اس وچ گھسڑ کے سارا کجھ دیکھ سکدی تے اسنوں اپنے ولّ موڑ سکدی! اس کول موقع سی۔ اوہ اس بندے نوں پورے دا پورا اپنا بنیاں دیکھنا چاہندی سی۔

اگلا سارا دن اوہناں نے جنگلاں نوں پار کر دیاں کڈھیا۔ ٹھنڈ گھٹ گئی سی۔ گرم کپڑیاں دی ہن ضرورت نہیں سی۔ اونیت ہتھ منہ دھو کے آئی تاں اسنے کپڑے بدلن دی اچھا پرگٹ کیتی۔ اوہ کل سویر داا کو سوٹ پائی پھر دی سی۔

''پہنن والے کپڑے کڈھ لے، میں وی بدل لیناں۔ آپاں اے۔ سی۔ کوچ والے باتھروم وچ چلدے آں۔ اوہ زیادہ صاف ستھرا اے''، امبر نے کیہا۔

کپڑے بدل کے آ کے اوہ پھر اپنیاں سیٹاں تے کھڑکی دے نیڑے آہمو-ساہمنے بیٹھ گئے۔ اونیت نے لال رنگ دا سلیولیس ٹاپ تے گٹیاں توں گٹھ اچی سکائی بلو رنگ دی کیپری پا لئی۔ امبر نے ٹی۔ شرٹ اتے کارگو پجامہ پہن لیا۔ امبر باہر جنگل ول دیکھ رہا سی جس وچ پلاہ دے درکھتاں دی بہتات سی۔ اسنوں پنجاب وچ پلاہ دے ختم ہون دا افسوس سی۔ اتھے ایہناں دی بہتات دیکھکے چنگا لگا۔

امبر اونیت نوں اس نویں پہراوے وچ دیکھن لئی کاہلا سی۔ امبر نے اک میگزین دی پھولا پھالی کر رہی اونیت نوں نظراں بھر کے ویکھیا۔ اسدیاں صاف پنجنیاں تے تاں نظراں تلک تلک جاندیاں سن۔ اوہناں دا چٹا لال بھاء مار دا رنگ عورت دی ادتی سندرتا دے دیدار کروا رہا سی۔

امبر نے بچپن وچ اپنے ماں-پیو اتے ماں-تائے دے دھندلے دھندلے ملن-درش دیکھے سن۔ اسنوں پورا یقین سی کہ اوہ ہمیشاں ہنیرے وچ ہی ملدے سن۔ کوئی آواز نہیں کردے سن۔ شاید ہی اسدے پیو اتے تائے نے اسدی گوری چٹی ماں دی جلد نوں کدے مانیا ہووے۔ سنبھوَ ہے کدی وی نہ مانیا ہووے۔ امبر تے کرنجیت وی ہمیشاں بتی بجھا کے ہی ملدے سن۔ کرنجیت ہن تک اس ملنی نوں کتے نہ کتے اچیت من وچوں پاپ دی نظر نال دیکھدی سی۔ اس معاملے نوں لے کے اسدے من وچ پیڈیاں گنڈھاں سن۔

امبر ایہناں گنڈھاں دے پے جان دا راج جاندا سی۔ اوہ ایہناں گنڈھاں دے پے جان دے اتہاس توں واقف سی۔ امبر ایہناں گنڈھاں دے پے جان توں پہلاں دے اتہاس وچیں گزردا سی۔ جتھے سنگھنے جنگل سن۔ ہوا درکھتاں دے وچوں اہستا اہستا گزردی سی۔ اس ہوا وچ سلھے جنگل دی سلھی گندھ ہندی سی۔ امبر اجنتا الورا دیاں گفاواں وچیں گزردا سی۔ جتھے منکھی آکاراں نوں گھڑ رہے کلاکاراں دیاں ہتھوڑیاں چلدیاں سن۔ اوہ کلاکار آدمی عورت دے کامک سنبندھاں دیاں انیکاں مدراواں توں واقف سن۔ کپڑیاں دا

مطلب گرمی سردی توں بچن دی تھاں پردہ بن گیا۔ اسنے عورت نوں اس قدر ڈھک دتا سی کہ اوہ خود وی اس دی کرشمئی خوبصورتی توں دور ہو گیا۔

امبر نے گھنڈاں نال ڈھکیاں عورتاں دیکھیاں سن۔ امبر نے دوست دی وہوٹی دا منہ دیکھن نوں ترسدے ڈھانیاں دے چوبر دیکھے سن۔ امبر اس یگ دا گواہ سی۔ جدوں گھنڈاں دا آکار چھوٹا ہندا ہندا ختم ہو گیا۔ گردوارے وچ اوہ اپنے گھنڈ ہٹا کے بیٹھن لگیاں۔ پنڈ دیاں ساریاں عورتاں سارے مرداں ساہمنے ننگے منہ وچرن لگیاں۔ صدیاں بعد اوہناں نے اک دوجے نوں دیکھیا سی۔

بدلے تے نویں روپ وچ زندگی پھر تر پئی۔ جھڑے خطریاں دا اوہناں نوں سنسا سی اوہ نرمول سدھ ہوئے۔ جھڑے خطریاں دا اوہناں نوں سنسا سی، اوہ ٹھیک وی سدھ ہوئے۔ اوہ اپنی پسند دے مرداں نال وسدیاں رہیاں سن۔ اوہ اپنے ناپسند مرد نوں چھڈ کے اپنی پسند دے مرد نال چلیاں گئیاں۔ عورتاں دے منہ ننگے ہو چکے سن۔ اوہ اکھاں پاڑ پاڑ کے دیکھ رہیاں سن۔ دنیاں دی خوبصورتی نوں اوہ اپنے اندر جذب کر رہیاں سن۔ نونہاں توں بعد کڑیاں نوں اپنی ذمہ واری سمجھ آئی۔ اوہناں نے اپنیاں کڑتیاں دے آکار چھوٹے کر دتے۔ اوہناں نے اپنیاں پینٹاں دا آکار تنگ کر دتا سی۔ اوہناں دے سریراں دی خوبصورتی نوں دیکھ اوہناں دے باپ اتے بھرا شرمائے سن۔ اوہ چپّ ہو گئے۔ اخیر اوہناں نے اپنی موک سہمتی دے دتی۔ اوہ بناں چنی توں اپنیاں چھاتیاں دے ابھاراں نوں پرتکھ لئی پھردیاں سن۔ اوہ اپنیاں پنجنیاں توں والاں نوں اتار کے لشکاؤندیاں سن۔ نویں پیڑھی دیاں کڑیاں ٹیٹو بنواؤن لگیاں۔ اوہ مرداں اندر چل رہی کسمکش نوں دیکھدیاں ہوئیاں وی انجان ہون دا ابھنی کر دیاں۔ ایہہ اوہناں دی سمسیا نہیں سی۔ اوہناں نوں دیکھن دی تمیز تہانوں سکھنی پؤ۔ اوہ تاں ایہو جہیاں ہی ہن۔ اوہناں دی گنتی ودھدی جا رہی سی۔

امبر نے مسکرانے اونیت ولّ تکیا۔ اوہ اوہناں وچوں اک سی۔

گڈی کڑچّ کڑچّ دی آواز کردی جنگل نوں چیر دی ہوئی جا رہی سی۔ جنگل دی تازی ہوا کھڑکیاں راہیں اندر آ رہی سی۔

ساری رات اوہناں نے سفر وچ کٹی۔ اگلا سارا دن سیمینار وچ بیت گیا۔ زیادہ تر سروتے تے بلارے دکھنی بھارتی سن۔ اوہ دوویں ہی اتری بھارت وچوں آئے سن۔ دلی توں کسے نے ہندی بھاشا سنبندھی پیپر پڑھن آؤنا سی پر اوہ نہیں آیا سی۔ شامی پنج وجے سیمینار توں وہلے ہو کے اوہ سمندر دیکھن چل پئے۔

"اج میں تینوں دنیاں دی سبھ توں وڈی چیز دکھادینی اے،" امبر نے کیہا۔اونیت چپّ چاپ مسکراؤندی رہی۔اسنے بچپن وچ اپنے مما پاپانال سمندر دیکھیا سی پر اوہ بہت دھندلا جیہا یاد سی۔بنگال دی کھاڑی دا سمندر ٹھاٹھاں مار رہا سی۔امبر کوئی گلّ نہیں سن رہا سی۔اوہ دور دسحدے تک پھیلے سمندر نوں ڈیک جان والیاں نظراں نال دیکھ رہا سی۔

اس ویلے اوہ بالکل کنارے تے کھڑے سن۔پانی اوہناں دے ننگے پیراں نوں چھوہ رہا سی۔اس ویلے اوہ اتھے کھڑے سن جتھوں بھارت دا پوربی سمندری کنارہ شروع ہندا سی۔

اونیت نے اپنی کیپری نوں اپر کھچیا تے پانی وچ اگے جان لگی۔امبر دے ساہمنے اسدیاں لتاں دی چٹی سندرتا اسمانی رنگ دے سمندر وچ اکمک ہو گئی۔امبر نوں اس گلّ دا احساس سی کہ زندگی وچ ایہو جہے خوبصورت لمحے بسّ گنتی دے ہی ہندے نے۔سرے دیاں دو کھوبسورتیاں دا سمیل۔عورت تے سمندر۔

"بسّ بسّ رکجا"،اسنے اونیت نوں ٹوکیا۔اس ویلے اوہ اسدا ذمہ وار سی۔اس اوپرے شہر وچ اوہ اک دوسرے دے بہت کجھ لگدے سن۔اس اوپرے شہر وچ اوہ اک دوجے توں بناں اپنی کلپنا وی نہیں کر سکدے سن۔اوہ اک دوسرے توں دور نہیں جا سکدے سن۔ اوہ اک دوسرے نوں بھر رہے سن۔امبر حیران سی کہ پرائی کڑی نال رہن دا آنند اس حد تکہو سکدا سی۔اسنوں آس سی کہ اس آنند دیاں کجھ ہور سکھراں وی ہو سکدیاں سن۔اجے رات آؤن والی سی۔اوہ جاندا سی کہ ایہہ بیش قیمتی آنند اپنی بہت وڈی قیمت وی وصول سکدا سی۔

"کی سوچی جا رہے ہو سر؟آؤنہ تھوڑھی مستی کریئے؟" اونیت اسدا ہتھ کھچدی ہوئی سمندر ولّ لے گئی۔

سمندر شانت سی۔اسدیاں چھوٹیاں چھوٹیاں لہراں دس پندراں فٹّ تکآ جاندیاں۔پھر پچھے ہٹ جاندیاں۔پچھے ہٹدی لہر نوں گہرے سمندر روچوں آرہی وڈی لہر اپنے وچ سمیٹدی ہوئی پھر کنڈھے ولّ لے آؤندی۔

رات نوں کی ہو سکدے؟امبر نے اونیت دیاں سڈول پنجنیاں ولّ تکدیاں سوچیا۔مینوں اپنے آپ تے قابو رکھنا پویگا۔ہاں جے اونیت دی اچھا ہوئی تاں پھر اسدی مرضی۔

یونیورسٹی دے گیسٹ ہاؤس وچ کسے کسے کمرے وچ بتی جگ رہی سی۔ ریسپشن روم کولوں لنگھدیاں اوہناں نوں تامل بھاشا وچ ہو رہی گفتگو سنائی دتی۔ امبر رکیا،

"اونیت!" اسنے اس دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے دیکھیا، "جیکر سون واسطے الگّ کمرہ چاہیدے تاں آپاں اک کمرہ ہور کھلھوا لیندے آں؟"

"کی گلّ کر دے ہو؟ میں تاں ڈر نال ہی مر جاوانگی۔ نہیں، آپاں اکو کمرے وچ سووانگے"، اونیت نے درڑتا نال کیہا۔

"ٹھیک ہے"، امبر نے کیہا۔

کمرے وچ پہنچ کے اوہناں نے دیکھیا کہ اوہناں دے پچھوں کمرے دی صفائی کر دتی گئی سی۔ اس دا مطلب سی کہ کمرے دی اک چابی ریسیپسنسٹ دے کول وی سی۔ اونیت اپناوڈا پرس اتھے ہی چھڈّ گئی سی۔ اوہ اک دم اپنے پرس وچ پئے سامان نوں دیکھن لگی۔ پرس وچ اسدے کیش توں بناں سونے دیاں دو چوڑیاں وی سن۔ ریلگڈی وچ اسنے ایہہ چوڑیاں پہنیاں نہیں سن۔ پرس وچ سنبھال رکھیاں سن۔ سارا سامان ٹھیک ٹھاک سی۔

"ایہہ دکھن دے لوک ساڈے اتر دے مقابلے بہت ایماندار نے"، امبر نے کیہا۔

اوہناں کھان پین دا سامان میز تے سجا دتا۔ امبر نے اپنے واسطے پیگّ بنا لیا۔ اونیت ٹرین وچ ہی دسّ چکی سی کہ اسنوں شراب پینی چنگی نہیں لگدی۔ اونیت نے مچھی دے پکوڑیاں والا لفافہ کھولھیا۔ ادھے پکوڑے اسنے پلیٹ وچ رکھ دتے تے باقی دے لفافے وچ ہی رہن دتے۔

دوویں جنے کرسیاں دے اپر آہمو ساہمنے بیٹھ گئے۔ دن وچ جو کجھ وی دیکھیا سی اس بارے گلاں کرن لگے۔

اونیت دے فون تے گھنٹی وجی۔ اسنے سکرین تے نام دیکھیا۔ اسنے امبر نوں چپّ رہن دا اشارہ کیتا۔ اسدے منگیتر دا فون سی۔ اوہ سنن لگی۔ پھر اٹھکے باہر چلی گئی۔ میسّ دا ویٹر کھانا پچھن لئی آیا۔

"ہم کھانا باہر سے پیک کرالائے ہے،" امبر نے اسنوں دسیا۔

امبر دا من بڑی انند دی اوستھا وچ سی۔ آؤن والے پل اس لئی زندگی دا کوئی بھیت سمبھالی بیٹھے سن۔ اسنوں ایہہ احساس وی چنگا لگّ رہا سی کہ اوہ سمندر دے بڑا قریب سی۔ اسنے انیکاں ناولاں وچ سمندر نیڑے رہندے لوکاں دے جیون نوں دیکھیا سی۔ اسنوں اوہ جیون رمانچت کر دندا سی۔ اسدا من کردا سی کہ اوہ سمندر دا سفر کرے۔ اوہ مچھیریاں دے پنڈاں نوں دیکھے۔ اوہ سمندر نوں روح بھر کے دیکھے۔ تے اج اسنے وشال بنگال دی کھاڑی دیکھی سی۔ تے ہن اوہ سمندر دے بالکل قریب سی۔ مساں ادھا کلومیٹر دور۔ خوشی وچ اسنے اک ہور پیگّ بھر لیا۔ اونیت اجے وی فون سن رہی سی۔ کمرے وچ گلابی روشنی پسر دی جا رہی سی۔

اک واورولا اس ولّ ودھدا آ رہا سی۔ اسنے کئی وار ہچا سی کہ اوہ واورولے وچ گھر جاوے۔ سچ مچّ واورولا اسدے چارے پاسے پھیل گیا۔ اسدے پیر دھرتی نالوں چکے گئے۔ اوہ اپر اڈیا. اک گلابی رنگ دے وڈّاکاری انڈے دا دروازہ کھلھیا۔ اگلے ہی پل اسنے اپنے آپ نوں شانت اڈن کھٹولے وچ اک خوبصورت کڑی دے ساہمنے کھڑھا پایا۔ اڈن کھٹولے وچ لال، نیلے، پیلے، گلابی پردے لٹک رہے سن۔ ایہو جہے وی جھمڑے رنگ اسنے پہلے کدی نہیں تکے سن۔ اسنوں اڈن کھٹولے دے سپنے بڑی وار آئے سن پر ایہہ اینا سوہنا ہووے گا اسدی کلپنا توں باہر دی گلّ سی۔ اسنوں پریاں دے سپنے بڑی وار آئے سن پر ایہہ اینی سوہنی ہووےگی اسدی کلپنا توں باہر دی گلّ سی۔

"آ جا"، پری نے باہاں کھولھ دتیاں۔

اوہ انجھ ملے جویں ورھیاں توں اک دوجے نوں جاندے ہون۔ اسنے پری نوں موڈھیاں توں پھڑ کے اپنیاں اکھاں دے ساہمنے کیتا۔

"توں اینی سوہنی ایں؟"

"ہاں میں اینی ہی سوہنی آں، کپڑیاں دے اندر استوں وی ودھ۔"

"آپاں کتھے جا رہے ہاں؟" امبر دے چہرے تے چنتا تے ادریویں دا پرچھاواں پھر گیا۔

"پری لوک وچ"، پری مسکرائی۔

"لیکن میرا پریوار ہے، میرے بچے ہن ؟"

"جیکر تیراا تھے من نہ لگیاتاں میں تینوں اتھے ہی چھڈّ جاوانگی، میرے ہندی چنتانہ کر۔ تیرے سنسار دے لوک تاں پریاں دے سپنے لیندے رہندے نے۔ پریاں ہر اک نوں نہیں ملدیاں۔ انج ہن تیرے سنسار دیاں کڑیاں وی پریاں وانگ سجن سنورن لگّ پئیاں نے۔"

اوہ ہنیرے اسمان نوں چیر دے اپر ولّ جا رہے سن۔ اتھوں تارے بڑے صاف صاف تے بڑے نیڑے جاپ رہے سن۔ اوہ حیران سی کہ برہمنڈ اینا وڈا سی۔ دھرتی توں تاں صاف موسم وچ وی اینے تارے دکھائی نہیں دندے سن۔ اس ترھا لگدا سی جویں برہمنڈ بنیا ہی تاریاں دا ہویا سی۔ پھر اوہ کجھ تاریاں دے نیڑے دی گزرے۔

امبر نے پری دے موڈھیاں اپر دی پار درشی اڈن کھٹولے وچوں اک تارے دی اجاڑ دھرتی نوں دیکھیا۔ تارے وچوں روشنی سم رہی سی۔ اسنے اکھاں بند کر لئیاں۔

تھوڑھی دور اک بہت ہی خوبصورت تارہ دکھائی دے رہا سی۔ امبر اسنوں نیڑے توں دیکھنا چاہندا سی پر اوہ اینا کو اک پاسے سی کہ لگدا نہیں سی اوہ اس کولوں گزرنگے۔ اوہ حیران ہویا اگلے ہی پل اوہ اس تارے ولّ ودھ رہے سن۔ اسنوں نہیں پتہ سی کہ اوہناں دا رستہ ہی اس کولوں ہوکے گزردا سی جاں پری نے اسدے من دی اچھا جان کے اڈن کھٹولا اس پاسے موڑ دتا سی۔

"کنا سندر اے ؟" اسنے اپنی بانہہ پری دے موڈھے اپر دی ولاؤندے ہوئے کیہا۔

تارے اپر ہرے بھرے درخت لہرا رہے سن۔ سمندر دا پانی لہراں صدقہ چھلک رہا سی۔

"میں اس گریہہ تے پہلاں وی آئی ہاں پر مینوں اسدی کجھ سمجھ نی آئی،" پری نے کیہا۔ اسنوں احساس سی کہ اوہ اک پڑھے لکھے بندے دے نال سی۔

"ایہہ تارہ ہن اس پڑائ تے ہے جس پڑائ تے ساڈی دھرتی کجھ لکھ سال پہلاں سی۔ اتھے جیون وکست ہو رہے۔ اجے بنسپتی تے سمندری جیو پیدا ہوئے نے۔ پھر اوہناں وچوں کجھ جانور باہر آؤنا شروع کرنگے۔ تے پھر اوہناں وچوں کجھ دے پیر وکست ہو جانگے تے پھر کتے جا کے بندہ پیدا ہو جاویگا"، امبر نے کیہا۔

امبر پری نوں نال گھٹدا ہویا مسکرایا، "آپاں اتھے جا کے وس جایئے؟" اسدے دماغ وچ اس تارے اپر منکھی زندگی نوں لکھاں سال پہلاں شروع کرن دا خیال آیا۔ پر اسے پل اس نوں کرنجیت اتے شیری دیاں آوازاں سنائی دتیاں۔ اسنے تھلے دیکھیا۔ اوہ اپر نوں جھاکدے ہوئے اسنوں ہتھ ہلا ہلا منع کر رہے سن۔

"نہیں میں صرف پری دیش وچ ہی رہِ سکدی ہاں"، پری نے اسدی بانہہ پرے کردیاں جواب دتا۔

بڑی تیزی نال اوہ اس گریہہ توں دور ہو گئے۔ لمے سفر بعد اوہ اک ہور گریہہ کولوں لنگھ رہے سن۔

"اوہ چھوٹیاں چمکدار چیزاں کی نے؟" امبر نے بہت تیزگتی نال اڈدے جاندے اڈن کھٹولیاں ولّ اشارہ کر کے پچھیا۔

"برہمنڈ وچ اک گریہہ تہاڈی دھرتی توں وی کئی سو سال اگے ہے۔ اتھوں دے بندے وی تہاڈے نالوں اگے نے۔ ایہہ اوہناں دے راکٹ نے۔ اوہناں نے کجھ گرہیاں تے ٹکانے بنائے ہوئے نے۔ اوہ چھٹیاں مناؤن اوہناں گرہیاں تے جاندے نے،" پری نے دسیا۔

"آپاں اس گریہہ نوں نیڑیوں دیکھ سکدے آ؟" امبر اتسکتا وس بولیا۔

"نہیں اتھے صرف ستویں اسمان دیاں پریاں جا سکدیاں نے،" پری نے اپنی سیما دسی۔

"ایہناں دے راکیٹ ساڈی دھرتی تک کیوں نہیں آؤندے؟"

"تہاڈا سورج منڈل ایہناں دے گریہہ توں بہت دور ہے۔ اینی دور تک جان لئی ایہہ کھوجاں کر رہے نے۔ اجے تاں ایہہ اپنے نیڑلے گرہیاں تک ہی جان جوگے ہوئے نے،" اوہناں دا اڈن کھٹولا اس منڈل وچوں اگے لنگھدا ہویا پری دیش دے اپنے منڈل ولّ ودھ رہا سی۔

اوہ پری دیش وچ پری دے گھر وچ پرویش کر چکے سن۔ پری اسنوں اپنے پلنگھ اپر لے گئی۔ اسدی جادوئی سندرتا دا کیلیا امبر کسے ہور پاسے دیکھ ہی نہیں پارہا سی۔ نشہ اس اپر حاوی ہو رہا سی۔ اوہ اس ولّ ودھیا۔

"ٹھہر میں تینوں اپنی سندرتا دے دیدار کرن دیانگی پر شرط ایہہ کہ مینوں چھوہن دا یتن نہ کریں۔"

"تیرے نالوں ودھ سوہنی وی کوئی ہو سکدی؟ میں سوچ وی نہیں سکدا۔"

"ستویں اسمان دیاں پریاں میرے جنیاں ہی سوہنیاں ہندیاں نے پر اوہناں وچ اک گلّ ودھ ہندی اے، اوہ رشیاں جنیاں سیانیاں وی ہندیاں نے۔ اوہ اس برہمنڈ دے سینکڑے ہزاراں بھیداں توں واقف ہندیاں نے۔"

امبر اسدیاں گلاں سن رہا سی پر اسدیاں نظراں اسدی دیہہ توں ادھر اودھر نہیں ہو رہیاں سن۔ اسنے پری ولّ قدم پٹیا تاں اسنے ہتھ دے اشارے نال اسنوں روک دتا۔

"جیکر توں مینوں چھوہینگا تاں اپنے آپ نوں روک نہیں پائینگا۔ مینوں بھوگن دی شرط ہے کہ توں پھر کدی اپنے لوک وچ واپس نہیں جا سکینگا۔ توں میری اک ادا توں ہی بے بس ہو گئیں۔ میں اجہیاں سینکڑے اداواں جاندی ہاں۔ میں تینوں آنند دے سمندر وچ غوطے کھوا سکدی ہاں۔ میرے نال ہمیشاں رہن دا ارتھ ہووے گا صرف آنند تے صرف آنند۔ توں اپنے لوک نوں چھڈّ سکدیں؟"

"نہیں..."، امبر بولیا۔

"پھر پچھے ہٹ تے مینوں کپڑے پہنن دے۔"

تیسرے دن امبر مات لوک وچ واپس آ گیا۔

اوہناں لدھیانے سٹیشن توں نکھڑن دا فیصلہ کیتا۔ اوہ اتھوں الگ الگ بساں راہیں آپو اپنے گھر پہنچنگے۔ اونیت نے ایہناں دوواں گھراں توں الگ اک تیجے گھر دی بات پائی سی۔ جسنوں امبر نے نہیں منیا سی۔

"امبر میں ویاہ دا فیصلہ کر چکی ہاں۔ میں اپنی مور کھتا وس اک غلط منڈے دی چون کر بیٹھی ہاں۔ تینوں ملکے مینوں لگیا کہ میری دنیاں اوہ نہیں، میری دنیاں توں ایں۔ مینوں بچا لے امبر، میں تباہ ہون جا رہی آں۔ میں اس دنیاں ول جا رہی آں جسنوں میرے پاپا تیہہ سال پہلاں چھڈ چکے نے۔ تیرا کرنجیت نال کوئی میل نہیں۔ میں تینوں بہت پیار کرانگی"، اوہ رون لگی سی۔

ٹرین رکی تاں اوہناں نے آپو اپنے بیگ چکے تے تھلے اتر آئے۔ نویں تے پرانی دنیاں وچ پھسیا اک بندہ۔ نویں دنیاں دی واسی اک بندی۔ اوہناں نے ریلوے برج پار کیتا۔ مین گیٹ ول جاندیاں اوہ ٹرین دے ٹریک دے نال نال ترن لگے۔ ٹریک جتھے پلے ہوئے چوہیاں دی آوا جائی سی۔ جتھے چوہے ٹریناں وچ رہن والے چوہیاں نال رشتے بناؤندے سن۔ کئی وار اوہ لمبے سفراں تے چلے جاندے سن۔ جتھوں مکھیاں اڈدیاں سن تے دوکاناں دے کاؤنٹراں تے سجے کھانیاں اپر بیٹھ جاندیاں سن۔ جتھے لوک ملدے تے، وچھڑدے سن۔

ریلوے یارڈ وچ آکے اوہ اک دوسرے دے ساہمنے کھڑے ہو گئے۔

"توں کمال دا بندیں۔ جس طرحاں آپاں دوراتاں گزاریاں کوئی سچ نہیں منیگا کہ آپاں کجھ وی نہیں کیتا۔ اک گل دس امبر، جے توں ویاہیا نہ ہندا پھیر تاں توں من جاناسی نہ؟" اونیت نے تکھی اتسکتا نال پچھیا۔

"نہیں اونیت، تیرے میرے سنسار وکھرے-وکھرے ہن،" امبر نے کیہا تے ترپیا۔

اوہناں نے الگ الگ ہوکے آپو اپنے گھراں نوں جاناسی۔

اپنے وبھاگ وچوں باہر نکلکے زویالائبریری ولّ جارہی سی۔ لائبریری دے پچھلے لائن وچ چنار دے رکھ نوں دیکھکے اوہ حیران رہِ گئی۔ اسدا وشواس سی کہ چنار صرف کشمیر وچ ہی ہو سکدا سی۔ کشمیر گھاٹی توں باہر اسنے چنار کدی دیکھیا وی نہیں سی۔ جموں وچ چنار دیکھ کے اسنوں ڈاہڈھی خوشی ہوئی۔

"آپکو کونسا پیڑ سبھ سے بڑیا لگتا ہے؟" وسیم احمد نے گیارویں وچ پڑھدیاں زویا نوں پچھیا۔

"چنار،" زویا نے کیہا سی۔ ادوں دوویں شرینگر توں دسویں پاس کر کے جموں دے یودھامل پبلک سکول وچ داخل ہوئے سن۔ اوہ دوویں کشمیری سن، اک مسلمان کشمیری دوجی سکھ کشمیرن۔ دوویں جموں وچ ہی پہلی وار ملے سن۔ وسیم نے دسیا اسدے پاپا شرینگر دی ڈلّ جھیل وچ اک ہاؤس بوٹ دے مالک سن۔ زویا نے اپنے پاپا بارے کجھ نہیں دسیا۔

"ہماری ہاؤس بوٹ کا نام 'چنار ہاؤس بوٹ' ہے اور اسکے پاس دو چنار کے پیڑ کھڑے ہیں،" وسیم نے ہور دسیا سی۔

اوہناں دی کلاس وچ پہلاں توں ہی پڑھدے کجھ منڈے کڑیاں نے وسیم دا نام 'ٹیررسٹ' رکھیا ہویا سی۔ اوہ زویا نوں 'کشمیر کی کلی' آکھدے سن۔

اوہناں دی کلاس باقی سیکشناں دے مقابلے پڑھن نوں ہشیار سی۔ سبھ توں ودھ میرٹ والے بچے الیونتھ اے وچ ہی سن۔ ایہہ اکو اک گلّ سی جہڑی اوہناں نوں اک کردی سی نہیں تاں اوہ آپو وچ پوری طرحاں ونڈے ہوئے سن۔ سبھ توں وڈا گروپ ڈوگرے ہندو منڈے کڑیاں دا سی۔ دوجا گروپ ڈوگرے مسلماناں دا سی۔ تیجا سبھ توں چھوٹا پر تکڑا گروپ سردار منڈے کڑیاں دا سی۔ اس توں اگانھ دو دو تنّ تنّ دیاں ٹولیاں سن۔ اوہناں نوں گروپ نہیں کیہا جا سکدا سی۔ ایہناں وچ بھدرواہی، ڈوڈا، پنچھ، کارگل، لیہہ تے لداکھ دے منڈے کڑیاں سن۔

اک ہور گروپ سی جسنوں سارے 'باہرلے' کہندے سن۔ وسیم اوہناں نوں انڈین کہندا سی۔ ایہہ جموں-کشمیر توں باہرلے منڈے کڑیاں سن جنہاں دے ماں-پیو ادھر ملٹری وچ جاں کتے ہور پوسٹڈ سن۔ ایہہ آپس وچ جڑے ہوئے نہیں سن پر وسیم دے معاملے وچ ایہہ سارے اکٹھے ہو جاندے سن تے جموں دے ہندو ڈوگرا منڈیاں نال کھڑھدے سن۔

کلاس دے سارے منڈے زویا تے مردے سن پر زویا صرف وسیم نال ودھیرے گلاں کردی سی۔ اوہ سارے وسیم تے چڑھدے تاں سن پر زویا توں ڈردے وی سن۔ اوہناں نوں ایہہ گلّ بالکل وی ہضم نہیں ہندی سی کہ پریاں ورگی سوہنی زویا اپر اکلے کشمیری منڈے وسیم دا قبضہ سی۔ وسیم نوں کلاس دے کجھ منڈے ہی بلاؤندے سن۔

مسلمان ڈوگرے اسنوں اپنا سمجھدے سن پر اوہ کھلھکے اسدے نال نہیں کھڑھدے سن۔ پنچھی تے بھدرواہی اسدی مدد کردے سن پر اوہناں دی گنتی بڑی نگنی سی۔ سردار منڈے کسے نوں کجھ نہیں کہندے سن پر اپنے چھوٹے ٹکڑے گروپ دی سلامتی دا خیال رکھدے سن۔ صرف اک زویا سی جہڑی کسے دی پرواہ نہیں کردی سی۔ اوہ اکثر وسیم نال ہی بیٹھدی۔ زویا دا پورا وشواس سی کہ کشمیری مسلمان ہونا کوئی گناہ نہیں سی۔ نالے جے کشمیر نوں انڈیا وچ رکھنا ہے تاں کشمیریاں نوں پیار کرنا ہی ہووے گا۔

"پاپا کہتے ہیں کہ پڑھ کر کش بن جاؤ، ہوٹل والوں نے ہمارے کام کو چوپٹ کر دیا ہے، اوپر سے یہ ملیہ مٹینسی اور ہر روز کے بند،" اوہ زویا نوں دسدا۔

"ہوٹل والوں نے کیسے کر دیا...؟" زویا اسدیاں باقی گلاں تاں آپ وی جاندی سی۔

"ہوٹل والے غلط باتیں پھیلاتے ہیں کہتے ہیں ہاؤس بوٹ والے اپنی ٹوئیلٹ وی لیک کے پانی میں ہی پھینکتے ہیں یہ سب سن کر ٹورسٹ ہوٹل کو پریپھر کرتے ہیں، ہاؤس بوٹ کا کام کم ہونے لگا ہے،" وسیم بہت گمبھیر منڈا سی۔ اوہ آئی. اے. ایسّ. بنن دے سپنے دیکھدا۔

ایہہ زویا دے کولا کتے جان توں پہلاں دیاں گلاں سن۔ ایہہ وسیم دی وڈی آپا دے ویاہ توں پہلاں دیاں گلاں سن۔ ایہہ وڈی آپا دے بھارتی فوج دے جواناں ولو کیتے ریپ توں پہلاں دیاں گلاں سن۔ وڈی آپا نوں اسدے شوہر نے چھڈّ دتا سی۔ اوہ پیکے گھر آ کے بیٹھ گئی

سی۔ کشمیر دے حالات دنودن ہور وگڑدے چلے گئے سن۔ تناء اینا ودھ گیا سی کہ اسنے ہر علاقے، ہر محلے، ہر پریوار تے ہر ویکتی نوں اپنی گرفت وچ لے لیا سی۔ اتھوں تک، کہ بھارتی مکھ دھارا دے بندیاں وانگ سوچن والا وسیم وی استوں اچھوتا نہیں رہا سی۔ وسیم ایل.او. سی پار کر کے پاکستان چلا گیا سی۔

یونیورسٹی دی بالکل وچکارلی کنٹین دے پچھلے پاسے پپل تھلے بنے اوپن ایئر تھئیٹر وچ امبر پروگریسو سٹوڈینٹ یونین دے میمبراں نوں کجھ سمجھا رہا سی۔ زویا نے اتھوں گزردیاں پنجابی وبھاگ دے اس پروفیسر نوں پچھان لیا۔ اوہ کوئی کاہلی وچ نہیں سی۔ اسدی یونیورسٹی دے 'ہوٹل مینیجمینٹ اینڈ ہوسپیٹیلٹی' وبھاگ وچلی کلاس اتے ہوٹل 'رور اینڈ ہل ویو' وچلی اسدی ڈیوٹی وچ دو گھنٹے دا فاصلہ سی۔ ایہہ سماں اوہ سینٹرل لائبریری وچ پڑھدیاں گزاردی جاں کسے دوست نال گلاں کردیاں۔

کوفی دا کپ لے کے اوہ تھئیٹر دیاں پوڑیاں تے بیٹھ کے پین دے ارادے نال آئی سی۔ امبر دی اس ول پٹھ سی۔ پروگریسو سٹوڈینٹس یونین دے ودیارتھی یونیورسٹی وچلیاں ہور ناں یونیناں نالوں وکھرے، سیانے تے ٹھیک مدعیاں تے لڑدے سن۔ زویا خود کولکاتے وچ کمیونسٹ یونیناں دے میمبراں نال سمپرک 'چ رہی سی۔ پر جموں کشمیر وچ کھبے پکھی پارٹیاں دا زیادہ آدھار نہ ہون کارن پی.ایس.یو. والیاں دی ستھتی اجے کمزور ہی سی۔

اوہ امبر نوں سنن لگی۔

اک گفا سی۔ اس وچ اک قبیلہ رہندا سی۔ ایہہ شہراں دے بنن توں ہزاراں سال پہلاں دی گل سی۔ ایہہ پنڈاں دے بنن توں وی سینکڑے سال پہلاں دی گل سی۔ ایہہ ویاہ پرمپرا شروع ہون توں پہلاں دی گل سی۔ ادوں پریوار اجے بنے نہیں سن بس قبیلہ سی۔ جموں نیڑے جھناب دریا دے کنارے ایہو جہیاں گفاواں ہن۔ بندے نے بولن والی بھاشا وکست کر لئی سی۔ لکھنا اجے سکھیا نہیں سی۔ لکھن کلا کی ہندی ہے؟ بندے نوں پتہ نہیں سی۔ لکھن کلا ہندی ہی نہیں سی۔ اس نے تاں جنم لینا سی۔ کھیتی باڑی کرنی وی اجے بندے نوں نہیں آؤندی سی۔ اوہ شکار کر کے تے بنسپتی توں پراپت بھوجن نوں اگ تے پکا کے کھانا سکھ گیا سی۔ سارا قبیلہ روز شکار جاں بنسپتی بھوجن دی تلاش وچ نکلدا سی۔

"میں بیمار ہاں، میں اج شکار واسطے نہیں جا سکدا،" قبیلے دے اک جی نے کیہا۔

"بانکو توں آرام کر، کل توں شکار واسطے کجھ زیادہ ہی زور لگایا،" قبیلے دے سردار نے اسنوں پئے رہن دا اشارہ کیتا۔ بیمار بندہ دوپہر تک تندرست ہو گیا۔ اسنے سوچیا شام تک اوہ سارے قبیلے واسطے پین والے پانی دا پربندھ کر دیوے۔ قبیلے والے تھکّ کے آؤنگے۔ اوہ ادوں تک مٹی دے بھانڈے لے کے تھوڑھی دور توں لنگھدے دریا ولّ چل پیا۔ پچھوں قبیلے والے واپس آ گئے۔ اوہناں نے دیکھیا اوہناں دا بیمار ساتھی گفا وچ نہیں سی۔ اوہناں سوچیا کہ شاید اسنوں کوئی جنگلی جانور اٹھا کے لے گیا ہووے۔ اوہناں نے اسدی بھال شروع کر دتی۔ کجھ دوری تے اوہ پانی لئی آؤندا مل گیا۔

"ایہہ کویں پتہ لگے کہ بیمار بندے نوں کوئی جانور نہیں لے کے گیا، بلکہ اوہ اپنی مرضی نال گیئے،" سردار نے کہانیاں سناؤن والے نویں منڈے سرجو نوں پچھیا۔ بہت سوچ وچار کر کے سرجو نے گفا دی دیوار 'تے کھڑے بندے دا نشان بنا دتا۔ جسدا مطلب سی میں ٹھیک ہاں۔ مینوں کسے جانور نے نہیں اٹھایا۔ اس طرحاں بندے نے پہلا اکھر لکھنا سکھیا۔ دوجے دن بانکو دا بخار دوپہر تک پھر اتر گیا۔ اسنے اج ہور بہتر محسوس کیتا تے اسنے سوچیا کہ اوہ اج ہور اوکھا کم بالن اکٹھا کر کے لیاؤن دا کریگا۔ اسنے گفا دی کندھ اپر کھڑے بندے دا نشان بنایا تے چل پیا۔ پچھوں اسدے ساتھی آئے۔ اوہناں نشان پڑھیا۔

منکھ دے اتہاس وچ پہلی وار کجھ پڑھیا گیا۔ پہلی پاڑھی جماعت۔ ننگ منگے دیوار ولّ جھاکدے ہوئے آدمی عورتاں تے بچے۔

اوہناں سوچیا کہ اوہ پانی لین گیا ہووے گا۔ اوہ بالن لین چلے گئے۔ کافی دیر بعد اوہ اوہناں نوں بالن لئی آؤندا مل گیا۔ قبیلے نے اس شام بیٹھکے دو ہور نشان بنائے۔ پانی لین جاندے سر تے گھڑا چکی کھڑے بندے دا تے سر تے لکڑاں دی گٹھڑی چکی کھڑے بندہ دا۔ اس پر کار شروع ہویا بھاشا نوں لکھتی روپ دین دا کارج۔ بھوکھ دیاں کتاباں دی نیہہ۔ یونیورسٹیاں دی نیہہ۔ موبائیلاں، ٹریناں، جہازاں دی نیہہ۔ بندہ سوچدا ایہہ چیزاں میری سبھ توں وڈی کاڈھ ہے۔ نہیں سبھ توں وڈی کاڈھ تاں بندہ بھاشا دی کاڈھ کڈھکے کر چکا سی۔ شاید اس توں وی وڈی کاڈھ اوہ ادوں کڈھیگا جدوں اوہ اس برہمنڈ دے بنن تے اسنوں چلاؤن دا بھیت سمجھ لویگا۔

اج اوہ اس بندے نال چاہ جاں کوفی ضرور پیئیگی۔ اسنے اپنے موبائیل دے ٹائم تے نظر ماری۔ اک گھنٹے توں اپر سماں پیا سی۔ بسّ جیکر اسنوں وی مینوں ملنا چنگا لگے تے اوہ وہلا وی ہووے۔ جدوں اوہ پی. ایسّ. یو. والیاں توں وہلا ہو کے ترن لگا تاں زویا اسدے اگے جا کھڑی۔

"میں تہاڈی ساری سپیچ سنی۔ کمال دا آئیڈیا۔ تسیں پھری ہوتاں چاہ کوفی ہو جائے؟" زویا نے پچھیا۔

"اوہ! مینوں خود چنگا لگنا سی جے میں تہاڈے نال چاہ کوفی پی سکدا پر زویا جی میری کلاس دا سماں ہو گیا،" اسنے معافی منگن دے انداز وچ کیہا۔ زویا دا اس طرحاں اچانک ملنا اس لئی اچمبھا ہی سی۔ اوہ کسے وی قیمت تے اسدی سنگت کرنی چاہندا سی پر اوہ کلاس وچ دتے جان والے اپنے لکچر دا تیاگ نہ کر سکیا۔ اک وار اسنوں اپنی امان داری تے غصہ آیا۔ نہیں ایہہ امان داری نہیں سی ایہہ تاں اسدا اپنا لکچر دین دا لالچ ہی سی جسنے زویا نوں دوبارہ مل سکن دی اپنی طاقتور چاہت اپر وی بھار وپے رہا سی۔

"آؤ آپاں اتھے تک چلدے آں، مینوں اپنا فون نمبر دیؤ، آپاں ضرور ملانگے، تسیں کشمیر دے رہن والے ہو؟" ڈاکٹر۔ امبر دیپ سنگھ نے پچھیا۔

"ہاں جی میں کشمیر دی ہاں پر ہن تاں اسیں جموں وچ ہی گھر بنا لیا ہے"، زویا نے نال تر دیاں کیہا۔

"تسیں اس دن میری ہیڈّ نوں خوب کھریاں کھریاں سنائیاں، چنگا لگیا"، امبر نے زویا ولوں دتا اپنے نام اتے فون نمبر والا کارڈ پھڑ دیاں کیہا۔

"سر تہاڈے ودیارتھی کہندے نے کہ سر بہت امان داری نال پڑھاؤندے نے،" زویا نے کیہا۔

"جے تسیں میری امان داری پر کھنی اے تاں میرا آرتھک تے سماجک کردار پرکھو، پڑھاؤنا تاں میری روح دی خوراک اے کیونکے میں خود کتاباں ولوں پڑھایا جاندا ہاں"، امبر نے گھڑی دیکھی۔

ڈپارٹمینٹ دی عمارت توں پہلاں ہی زویا نے امبر توں آگیا لے لئی۔ اوہ نہیں چاہندی سی کہ پنجابی وبھاگ دی مکھی ڈاکٹر۔ امبر دیپ سنگھ نوں اس نال دیکھے تے پھر زویا کارن اس نال ناراض ہووے۔

زویا اپنی کار وچ اپنے ہوٹل ولّ جاندی سوچن لگی۔ امبر دیپ سنگھ سکھ پریوار نال سنبندھ رکھدا ہووے گا۔ پنجابی گیتاں تے ایلبماں نوں دیکھ کے اوہ کہہ سکدی سی اوہ جٹّ ہووے گا۔ اسدا چہرہ کنے ہی گائکاں نال ملدا جلدا سی۔ ہائے جے کتے ویاہیا نہ ہووے! نہیں اوہ اینی خوش قسمت نہیں ہو سکدی۔ اسدی عمر بھاویں زیادہ لگدی نہیں پر، ہیگی اے۔ ہوئے گا کوئی سینتی۔اٹھتی دا۔ پکا ویاہیا ہووے گا۔ ہوٹل

دی نوکری وچ زویاداواہ ہر طرحاں دے بندیاں نال پیندا سی۔ اوہ بندیاں دے پچھوکڑ بارے انومان لاؤن دی عادی سی۔ امبر زویاوانگ ہی نواں۔نواں شہری بنیا سی۔ اوہ خود وی اٹھویں کلاس تک پنڈ دے سکول ہی پڑھی سی۔

زویاداپنڈ شرینگر توں اگے اک پہاڑی تے وسیا ہویا سی۔ پنڈ دے نیڑے ہی 'ہسینپرا' مسلماناں داپنڈ سی۔ زویاداپنڈ 'اجڑنا' سکھاں دی بھرویں وسوں والا پنڈ سی۔ جے کدے کسے گلوں دوواں پنڈاں وچ تلخ کلامی ہو جاندی تاں ہسینپرے دے واسیاں نال کشمیر دے بہو۔گنتی مسلماناں دی طاقت اچھو پلے ہی آ جڑدی۔ جسرڑے آواز مارن تے کدے وی اوہناں دے نال آ کھڑھدے سن۔ سکھاں دے پنڈ وچ تازے تازے سکھ اتہاس دی طاقت حوصلہ پیدا کردی سی۔ نیڑے ہی تاں سکھاں دا بھریا بھکنیا پنجاب وسدا سی جسرڑا کدی وی اوہناں دی مدد کر سکدا سی۔ جدوں چٹھی سنگھ پرا پنڈ وچ سکھاں دا قتل عام ہویا سی تاں پنجاب دے سکھاں نے پیسیاں دا مینہہ ورھادتا سی۔ گڈیاں دیاں گڈیاں ہر روز پنڈ وچ آؤندیاں۔

اس دے باوجود زویا محسوس کردی کہ اسدے بہتے لوک پنجاب دے سکھاں نوں پسند نہیں کردے سن۔ اوہ اوہناں نوں داہڑی کیس کٹاؤن تے شراباں پین والیاں وجوں جاندے سن۔ انجھ شراب تاں کشمیر دے سکھ وی پیندے سن۔ بس رولا نہیں پاؤندے سن۔ تیویاں بھروٹیاں دی تھریڈنگ کرواؤندیاں سن۔ پھر وی اپنے آپ نوں گرسکھ سمجھدیاں سن۔ اسدے اپنے پنڈ 'اجڑنا' دے سارے سردار داڑھی کیس رکھدے سن۔

جموں وچ اوہناں داگھر کشمیری سکھاں دی کلونی وچ سی۔ شرینگر وچ اوہ سرکاری کلونی وچ رہے سن۔ زویادے پاپادے ایسّ.ایچّ.او. بنن تک اوہ پنڈ ہی رہندے سن۔ ایسّ.ایچّ.او. بنن توں بعد اوہناں نوں پنڈ چھڈ کے شرینگر جانا پیا سی۔ پاپادے ڈی.ایسّ.پی. بنن توں بعد اوہناں نوں شرینگر چھڈ کے جموں آؤنا پیا سی۔

زویادے پاپادے سب انسپیکٹر بندے سار ہی اوہناں نوں پنڈ وچ رہنا خطرناک لگن لگا سی۔ کشمیری ملیٹینٹ پہلاں سکھاں نوں کجھ نہیں کہندے سن۔ عام پولیس والیاں نوں وی اوہ بہتا برا نہیں مندے سن۔ اسدے پاپانوں ڈی.ایس. پی. دی کرسی نیڑے لگن لگّ پئی سی تے اسنے اینکاؤنٹراں وچ ودھ چڑھ کے بھاگ لیناشروع کردتا سی۔

سر کھیا کارناں کر کے زویا دا پریوار شری نگر سرکاری کوٹھی وچ آ گیا سی۔ اوہناں نے بار املا دے جنگل وچوں چار آتنکوادیاں نوں جوئندے پھڑیا سی تے اسے رات اوہناں چاراں نوں پولیس مقابلے وچ مار مکایا سی۔ ایہہ سبھ پولیس افسراں دے حکم تے ہویا سی۔ ایہہ سبھ پاپا دی اک سٹار ہور لگواؤن دی ریجھ وچوں وی ہویا سی۔ اگلے ہی دن اوہناں نے اپنا پنڈ والا گھر چھڈّ دتا سی تے اوہ شرینگر دی ہائی سکیورٹی کلونی وچ آ ٹکے سن۔ زویا شرینگر دے ڈی. پی. ایسّ. سکول وچ داخل ہو گئی سی، جتھے مسلمان کڑیاں اسنوں اک کافر دی دھی آکھدیاں سن۔

زویا دے پاپا نے بڑی بے دردی نال چار ملیٹینٹاں نوں آپ گولیاں ماریاں سن۔ اک ایسّ. پی. او. نوں اس نے اوہناں لاشاں دے ہتھاں وچ اوہناں کولوں ہی پھڑے گئے ہتھیار پھڑاؤن بھیجیا سی۔ واپس مڑدیاں اس ایسّ. پی. او. دے گولی اک مسلمان سپاہی نے ماری سی۔ ایہہ اسدے پاپا دا حکم سی۔ ماریا گیا ایسّ. پی. او. جموں دے علاقے دا اک ڈوگرا ہندو سی جہڑا غریبی دا ماریا اک سپاہی توں چھوٹی نوکری تے نگونی جہی تنخواہ تے کم کردا سی۔ اگلے ہی دن اخباراں دیاں سرخیاں وچ جموں کشمیر پولیس دی بہادری کالی سیاہی بن چمکی سی۔

کجھ ہی دناں بعد ملیٹینٹاں نے اوہناں دا پنڈ والا گھر اگّ لا کے ساڑ دتا سی۔ اوہناں دے سیباں اتے اخروٹاں دے باغاں نوں سنبھالن والا کوئی نہیں رہا سی۔ کجھ مہینیاں بعد ہی اسدے پاپا نے باغ ویچ دتے سن۔ اوہناں ہی پیسیاں نال جموں والا مکان خریدیا۔ دسویں توں بعد زویا تے اسدا بھرا اقبال جموں آ گئے سن۔ جموں سرکھات سی۔ دوواں بھین بھراواں نوں اک کار خرید کے لے دتی گئی سی۔ زویا گیارویں وچ داخل ہو گئی سی تے اقبال بی. ٹیک. پارٹ ونّ وچ مہنت بچتر سنگھ کالج آف انجینیئرنگ اینڈ ٹیکنالوجی وچ داخل ہو گیا سی۔ ایہہ زویا دے کولکاتے جان توں پہلاں دی گلّ سی۔

اوہناں دے شرینگر والے گھر وچ کیبل لگی ہوئی سی۔ کیبل لگبھگّ بند ہی رہندی کیونکہ شہر وچ آئے دن ہنگامہ ہندا رہندا سی۔ انج وی اوہناں دی کیبل تے کوئی پنجابی چینل نہیں آؤندا سی۔ اوہ پنجابی گیت جے کدے سندے سن تاں کیسٹاں راہیں جاں سی. ڈی. راہیں۔ اتھے جموں والے گھر وچ اوہناں نے پوریاں سکھ سہولتاں رکھیاں ہوئیاں سن۔ کی پتہ کدوں کشمیر چھڈنا پے جاوے۔ بہت سارے

کھاندے پیندے کشمیری سکھاں نے جموں وچ اپنے مکان خرید لئے سن۔ بچے بہوتیاں دے جموں پڑھدے سن۔ اوہناں دے پنڈ دے سارے ہی گھر سیباں اتے اخروٹاں دے باغ بغیچیاں والے سن۔ ہر گھر دا گھٹو گھٹ اک بندہ نوکری کردا سی۔

اجڑنا وچ اوہناں دے گھر لکڑ دے بنے ہوئے سن۔ اوہناں دیاں ڈھلویاں چھتاں اپر ٹین چمکدا سی۔ کشمیر والے گھراں وچ اوہ سردی توں بچن دے اپاء کردے سن۔ لکڑی دا بالن جماں کردے۔ سردیاں واسطے پشواں دے کھان لئی سیباں نوں سٹیل دے ڈھولاں وچ بھردے۔ لکڑی دے بنے مکاناں دی مرمت کرواؤندے۔ گرم کپڑیاں دی گھاٹ پوری کردے۔ اسدے الٹ جموں وچ گرمی نال ساہمنا کرن لئی اوہناں نوں اپاء کرنے پیندے۔ اے۔ سی۔ دی سروس کروائی جاندی۔ کولراں وچ پانی پایا جاندا۔ پتلے سوتی کپڑے سنوائے جاندے۔ شربت دیاں بوتلاں خریدیاں جاندیاں۔ بجلی دی غیر حاضری وچ پکھے چلدے رکھن لئی انورٹر لگوائے جاندے۔ جموں وچ سردیاں واسطے صرف گرم کپڑیاں دا دھیان رکھنا پیندا۔ سردیاں وچ راجدھانی جموں آ جاندی تاں دربار دے نال ہی اسدے ممی پاپا وی اتھے آ جاندے۔ اوہناں نے گھر وچ ڈش فٹ کروالئی سی۔ جنہاں گاؤں والیاں نوں ٹیپ رکارڈر جاں سی۔ڈی۔ پلییئر تے سندے رہے سن اوہ سارے دے سارے نچدے ٹپدے اناں دے ڈرائنگ روم وچ داخل ہو گئے۔

اوہ وڈیاں وڈیاں مہنگیاں کاراں وچ آئے۔ آؤندی سار اوہناں نے گھر والیاں نوں اوہناں دیاں کاراں دیکھن لئی زور پایا۔ نچن گاؤن دی فرمائش پوری کرن توں پہلاں اوہناں دی ایہہ گل منی پینی سی۔ پھر اوہناں نے کپڑے بدلن لئی اک کمرے دی منگ کیتی۔ اپنے میکپ مین اوہ اپنے نال لیائے سن۔ تیار ہو کے جدوں اوہ باہر نکلے تاں اوہناں نے بھڑکیلے رنگ دے عجیبو غریب کپڑے پائے ہوئے سن۔ زویا دی مماں نوں تاں اوہ نرے جوکر لگے۔ مما اوہناں دے ناواں توں اوہناں دے سکھ ہندو تے مسلمان ہون دی پچھان کرن لگی۔

"مما ایہہ سکھ نہیں ہیگے۔ پنجاب دے سکھاں وچ رہن کارن اتھوں دے ہندو وی سکھاں ورگے نام رکھدے نے۔ مسلمان تاں اتھے ہیگے ہی نہیں۔ اوہ تاں پاکستان چلے گئے سی"، اقبال نے کیہا۔

"نہیں اسیں سکھ ہی ہاں...،" اوہناں نے اگے ہو کے کیہا۔ اوہ اپنے کٹائے ہوئے کیساں دی شرم منّ رہے سن۔ اوہ گاؤندے اینا ودھیا سن کہ زویا دی مما نے اوہناں نوں معاف کر دتا۔

"اسیں مسلمان ہی ہاں، اسیں اوہناں وچوں تاں جہڑے پاکستان نہیں گئے۔ پر ساڈا کشمیری مسلماناں نال کوئی سنبندھ نہیں،" تھوڑھے جہے مسلمان گائکاں نے اگے آکے کیہا۔

پھر واری واری اوہناں نے گاؤنا تے نچنا شروع کیتا۔ ہن ممانوں اوہناں دے کپڑے چنگے لگن لگے۔ زویا جدوں کولکاتے آؤندی جاندی سی تاں پنجاب دے سٹیشناں اپر جاں ریلوے لائن دے نیڑے وسے پنڈاں شہراں وچ ایہو جہے کپڑیاں والے لوکاں دی تلاش کردی سی پر اسنوں اوہ دکھائی نہیں دندے سن۔

زویا دی ممانوں آپو اپنی پچھان دسّ کے اوہناں نے گاؤنا شروع کیتا تاں زویا دی ممی رمانچت ہو اٹھی۔ اسنوں اپنی جوانی دے دن یاد آؤن لگے۔ جدوں اوہ تے ہرجیت سنگھ گھروں اکٹھے سکول جان لئی نکلدے۔ اوہناں دے گھر آہمو ساہمنے سن۔ گھروں اگڑ پچھڑ نکلدے تے گلی دا موڑ مڑ کے اکٹھے ہو جاندے۔ پنڈ دے لوک اوہناں نوں اکٹھیاں جاندے دیکھکے مسکراؤن لگدے۔ پنڈ وچ اک نویں پیار کہانی جنم لے رہی سی۔ دو جماعتی پریمی بن رہے سن جنہاں نے بھوکھ وچ پتی-پتنی وچّ بدل جانا سی۔ لکھویر کور دے پاپا نوں ہرجیت چنگا لگدا سی۔ جموں کشمیر پولیس وچ سپورٹس کوٹے راہیں اسدا اے. ایس. آئی. لگنا وی چنگا لگیا سی۔ لکھویر کور دے پاپا دا ویاہ وی پنڈ وچ ہی ہویا سی۔ لکھویر کور دے بھرا دا ویاہ وی پنڈ دے دوجے پاسے دے اک گھر وچ ہویا سی۔ سارے پریوار دی دلی تمنا سی کہ لکھویر دا ویاہ کسے ہور پنڈ جاں شہر وچ کیتا جاوے۔ اوہناں دیاں ساریاں رشتے داریاں اپنے پنڈ وچ ہی سن۔ کدے کسے مامے جاں ماسڑ دے آؤن دا چاء نہیں سی چڑھیا۔ اوہ رشتے دار گھٹ گرائیں ودھ لگدے سن۔ کئیاں نال تاں وٹاں بنیاں پچھے جھگڑا وی ہو جاندا سی۔ کئی کئی مہینے کوئی نہ کوئی ماما جاں ماسڑ رسیا رہندا۔ جنہاں دے جیجے جاں پھپھڑ دور دے پنڈاں شہراں توں ملن آؤندے، اوہناں گھراں وچ چاء نہ چکیا جاندا۔ مرغے وڈھے جاندے۔ بارلیوں مچھی لیا کے بنائی جاندی۔ جنجنی بندی۔ بھیناں تے بھوآ دے بچے کلکاریاں ماردے برف نال کھیڈدے۔

لکھویر کور دے باپو تے ماں نے لکھویر دا ویاہ کسے دوسرے گراں کرن دا سپنا پال رکھیا سی۔ لکھویر نوں اس سپنے دا پتہ سی پر اوہ ہرجیت نوں دل دے بیٹھی سی۔ تھوڑھے بہت من مٹاوتوں بعد اوہناں نوں اسدا ویاہ ہرجیت نال کرن نوں منناپیا سی۔

پر ایہہ ساریاں گلاں ہر جیت دے اک سخت پولیس افسر بنن توں ہی پہلاں دیاں سن۔ ایہہ ساریاں گلاں اسدے پولیس مقابلہ سپیشلسٹ بنن توں پہلاں دیاں سن۔ ہن تاں اس کول گلاں ہی ایہو جہیاں ہندیاں سن:

"جہڑے ٹریننگ گھن کے آندے 'ن اوہ تاں کئی کئی گھنٹے مقابلہ کر دیے 'ن، جہڑے اتھاای ایہناں بچ رل گیندے 'ن اوہ تاں کجھ منٹاں بچ ہی مارے گیندے 'ن۔ سالے نکلکے جھجّ گیندے 'ن۔"

"پاکستانی پنجابی وی تاں بڑے 'ن اناں بچ۔ ایہہ ماں یاوے کی کرے واسطے آندے 'نی اتھاں؟ اکھے جہاد۔۔۔۔"

زویا شاید ہی کدے اپنے پاپا نال گلّ کر دی۔ اسدے پاپا گھر آؤندے وی کدوں۔ جدوں آؤندے تاں اوہناں پیتی ہندی۔ لکھویر کور ہر جیت نال اپنے ویاہ کرواؤن دے فیصلے نوں اندروا ندری لکھ وار کوسدی۔ ادوں اوہ ہر جیت اندر پل رہے اک ڈی. ایس. پی. نوں نہیں پچھان سکی سی۔ اسدے اندر اک ڈی. ایس. پی. جنم لے چکا سی۔ اوہ رڑھنا سکھ رہا سی۔ اوہ ترنا سکھ رہا سی۔ اوہ پریڈ کرنی سکھ رہا سی۔ پنجویں وچ اسدے نال پڑھدیاں ہر جیت نے اپنے ماسٹر پاپا توں اک نیوی افسر والی پوشاک منگوائی سی پر ایہہ تاں محض اک شونق سی۔ اک کھیڈ سی۔ شاید ہر جیت نال اسدے ویاہ دا فیصلہ پہلاں ہی کتے ہو چکا سی۔ کشمیر وچ آتنکواد دے پیدا ہون توں پہلاں تاں ویاہ ہو چکا سی۔ ایہہ تاں شیخ عبداللہ دے کشمیر نوں بھارت نال جوڑن دے سمرتھن توں وی پہلاں دی گلّ سی۔ ایہہ شیخ عبداللہ دی نہرو نال دوستی توں وی پہلاں دی گلّ سی۔ ایہہ ڈوگریاں ولوں سکھاں نوں شرینگر وچوں دور دراڈے پنڈاں وچ وسادین توں پہلاں دی گلّ سی۔ ایہہ انگریزاں ساہمنے لاہور دربار دی ہار توں پہلاں دی گلّ سی۔ ایہہ سکھاں ولوں کشمیر جتن توں بعد دی گلّ سی جدوں اوہناں دے وڈے۔ وڈیرے وپار کرن آئے اس سوہنی دھرتی دیاں سوہنیاں عورتاں دیکھکے اتھے وس گئے سن۔ اوہناں دے وڈیرے چار سوڈھی بھرا سن۔ سکھ گرواں دے خاندان دے نزدیکی۔ پہلاں اوہ گھوڑیاں دیاں پٹھاں تے سامان لدّ کے وپار کرن آئے سن۔ کشمیر وچ اوہناں نے لکڑ دا اک گڈا وی خرید لیا سی۔ ہولی ہولی اوہناں نے چار گڈے آپو اپنے خرید لئے سن۔ پھر اوہ اپنے پریواراں نوں گھاٹی وچ لے آئے سن۔ اوہناں دے پریوار گڈیاں اپر سوار ہو کے ودھیا زیناں دی بھال وچ ترے سن۔ سکھ راجے دے مسلمان گورنر نے اوہناں نوں ادھیکار پتر دتا سی۔ لکھویر دے پنڈ 'اجڑنا' دا وڈیرا اپنے پریوار سمیت سبھ توں پچھے سی۔ اک سوہنی تھاں دیکھکے اسدا من لالچی ہو گیا۔ اپنے بھراواں نوں دسے وگیر اوہ گڈے دے خراب ہون دا بہانہ لا کے اتھے ہی رک گیا۔ اسنے اتھے تنبو گڈّ لیا۔

"توں ایتھے رہن دا فیصلہ کر لیا؟ ساڈے ماپیاں نے سانوں ساری عمر اکٹھے رہن دی تاکد کیتی سی،" پچھے مڑ کے دیکھن آئے وڈے بھرا نے کیہا۔

اسنوں چپّ دیکھکے استوں چھوٹا بھرا بولیا سی، "توں اپنے خاندان نوں دھو کھادتا ہے، توں باراں سالا بعد اجڑ جاوینگا۔"

جدوں اس سراپ دی گلّ اس وڈیرے نے اک سادھو نال کیتی تاں سادھو نے اسنوں کیہا۔

"بیٹا تین اپاء کرنے ہونگے، پہلا اپنے نواس ستھان کا نام 'اجڑنا' رکھ دو۔ دوسرا ہر باراں سال بعد اپنے گر کا سارا سامان گاڑی پے رکھ کر، گر سے باراں سو قدم دور جانا، وہاں اپنے سچے پاتشاہ کو ارداس کرنا۔ تیسرا اس دن غریب گربے کو لنگر چھکانا ہوگا۔"

اس پریوار نے ہر باراں سالاں بعد ایہہ سارا کجھ کرنا شروع کر دتا۔ ہولی-ہولی جس تھاں اوہ اپاء کردے سن اتھے اک چھوٹا جیہا گرودوارہ وی اوہناں نے اسار دتا۔

'اجڑنا' والے تھاں تے اس وڈیرے دا خاندان ودھدا گیا تے ہولی ہولی اک چھوٹا پنڈ تے پھر وڈا پنڈ بن گیا۔ لوک سکے بھرااں توں چچیرے بھرااں وچ بدلدے اک وڈے شریکے وچ پسر گئے سن۔ ہولی ہولی اوہ اک دوجے دے سالے، ساڈھو، جیجے، مامے دے رشتیاں وچ بندے چلے گئے سن۔ ایہہ اجاڑے دی رسم اوہ ہن وی کردے سن پر ہن اوہ سامان بہت گھٹّ چکدے سن۔ ہن ایہہ رسم اک میلہ ہی بن گئی سی۔ اس دن ہر گھر وچ مٹھیائیاں پکدیاں۔ دور نیڑے توں رشتے دار بلائے جاندے۔ پنڈ دے اوہ لوک جو نوکریاں دے سلسلے وچ جموں جاں دلی ورگے شہراں وچ گئے ہوئے سن، واپس آ جاندے۔ لکھویر کور دے پیکیاں دے گھرے کوئی رشتے دار نہ آئوندا کیونکہ ساریاں رشتے داریاں پنڈ وچ ہی سن۔

کجھ سال پہلاں ایہہ میلہ منایا گیا سی۔ ہر باراں سال بعد میلہ پہلیاں میلیاں نالوں کجھ نہ کجھ وکھراہندا سی۔ ہر وار اس وچ کجھ نواں جڑ جاندا۔ کہندے اس وار وی کئی کجھ نواں سی۔ لکھویر تے اسدا پریوار اس وار دے میلے وچ نہیں جا سکے۔ لکھویر کور نوں اجڑنا دے ارتھ صحیح ارتھاں وچ سمجھ آئے سن۔

چاراں سوڈھی بھراواں نوں نہیں پتہ سی کہ اوہناں دی اک دھی نوں دور دراڈے پڑھن جاناپیناسی تے اتھوں اسنے اتی درجے دی سیانی ہو کے مڑناسی۔ اوہناں نوں ایہہ وی نہیں پتہ سی اوہناں دیاں دھیاں نے سیب کھان والیاں گاواں دادودھ پی کے جوان ہوناسی تے اس دودھ نے اوہناں نوں ستویں امبر دیاں پریاں بنادیناسی۔

"زویامیں تیارہاں،" اسدے پاپانے پستول اندرلی جیب وچ پاؤندیاں کیہا۔

اسنے اپنے پتر اقبال نوں وی لائسنسی روالورلے کے دتا ہویاسی۔ اسنے زویادے کولاتے توں ہوٹل مینیزمینٹ وچ ڈگری لے کے آؤن توں بعد اسنوں وی لائسنس بنا کے دین لئی کیہاسی۔ زویادے اندرلی کسے بہادر کڑی نے حامی وی بھرنی چاہی سی پر زویا نہیں منی سی۔ اسنوں پاپادی دونمبردی کمائی وچوں کجھ وی نہیں چاہیداسی۔ اوہ صرف اینا کو ہی لیندی رہی سی جنا کجھ اک پولیس افسر دی امان داری دی تنخواہ وچوں لیاجاسکداسی۔ ہن تاں خیر اوہ وی نہیں لیندی سی۔ اوہ خود کماؤندی سی تے اپنا خرچہ خود توردی سی۔

زویانے کار باہر کڈھی۔ اسدے پاپااسدے نال بیٹھ گئے۔ اسنے پاپانوں پریس ّکلبّ اتارناسی جتھے اسدے دوست اسدااانتظار کر رہے سن۔ اتھے اوہ کجھ نہ کجھ کھاندے پیندے دوپہر کر لینگے۔ پھر بیئر دادور شروع کرنگے۔ شامیں وسکی تے پھر اوہناں دا کوئی نہ کوئی دوست اوہناں نوں گھر چھڈّ جاویگا جاں ہوٹل توں وہلی ہو کے زویا لے لویگی۔

توی ندی دے چڑھدے پاسے دے یونیورسٹی دے پچھلے پاسے والے چونک نیڑے چیکنگ چل رہی سی۔ سپاہی نے کار اک پاسے لگا کے کاغذ چیک کراؤن لئی اشارہ کیتا۔ رٹائرڈ ڈی۔ایسّ۔پی۔ ہرجیت سنگھ سوڈھی چاہنداسی کہ پولیس والے نوں اپنے بارے دسّ دیوے تاں کہ اوہ اوہناں نوں بناں چیک کیتیاں جان دین۔ پر اوہ چپّ ہی رہا۔ اسنوں اپنی دھی دے اصولی سبھاء بارے پتہ سی۔ انج وی زویا کار دے کاغذ اپڈیٹ رکھدی سی۔ زویانے ڈیش بورڈ وچوں کاغذ باہر کڈھے تے چیک کرواؤن چلی گئی۔ ٹریفک پولیس داانسپیکٹر کاغذ دیکھ رہاسی۔ جدوں زویادی واری آئی اسنے کاغذ اگے ودھادتے۔ انسپیکٹر نے آر۔سی۔ دیکھی، لائسینس دیکھیا، انشورینش دی تاریخ چیک کیتی۔ اسدی نظر پلوشن والے سرٹیفکیٹ تے اٹک گئی۔

"میڈم ایہہ آؤٹ ڈیٹڈ ہوئی گیا... تسیں گی اسدا چلان کٹاؤنا پونا۔"

زویا نے سرٹیفکیٹ پکڑ دیاں تاریخ پڑھی۔ سچ مچّ سرٹیفکیٹ مہینہ پہلاں آؤٹ ڈیٹ ہو چکا سی۔ انسپیکٹر نے رسید اس ولّ ودھاؤندیاں کیہا،

"دو سو روپے زماں کروا دیو۔ کتے نواں سرٹیفکیٹ بنوا لوو۔" زویا اپنے بیگ وچوں پیسے لین لئی پھرکار وچ گئی۔

"کے ہویا؟" اسدے پاپا نے پچھیا۔

"پلوشن دا فائین۔"

"توں اسنوں دسّ نہیں سکدی سی کہ میرے پاپا پولیس...۔"

"چھڈو پاپا رول اج رول"، اسنے پرس وچوں دو سو روپے کڈھے تے جپسی ولّ چلی گئی۔

گڈی تور دیاں اوہ پاپا دی بڑ- بڑ سندی رہی۔ خود کجھ نہیں بولی۔

زویا نے ساڈھے دس وجے یونیورسٹی وچ پارٹ ٹائم کلاس پڑھاؤنی سی۔ کلاس توں وہلے ہو کے اسنے ڈاکٹر. امبر دیپ توں کجھ ڈاکومینٹ اٹیسٹ کرواؤنے سن۔ اٹیسٹ تاں اوہ اپنے ڈپارٹمینٹ توں وی کروا سکدی سی پر اوہ تھوڑھی دیر امبر دی سنگت کرنا چاہندی سی۔

اسنوں پنجابی کدے چنگے نہیں لگے سن۔ ایہہ گلّ سوچدیاں اسنوں خیال آیا کہ اوہ خود کون سی۔ اوہناں دے بزرگ پونے دو سو سال پہلاں پنجاب توں آئے سن۔ اوہناں ستّ اٹھ پیڑھیاں بعد وی اپنی زبان نہیں چھڈی سی۔ بھاویں اینے سالاں دے وچھوڑے کارن ایہہ پنجاب دی پنجابی نالوں کجھ وکھری ہو گئی سی۔ بھاویں خود اوہناں دے رنگ روپ وی نکھر گئے سن۔ جموں وچ لوک اسنوں اک کشمیرن وجوں آرام نال پچھان لیندے سن۔ کدے کوئی نہ کوئی خاص کر کے اسدے ہوٹل وچ آؤن والے مسافر اسنوں مسلمان سمجھ بیٹھدے سن۔ اوہ کڑا نہیں پہندی سی شاید اس کر کے وی۔

"اگر توں لڑکا ہوتی میں تیرے کو بنگالی جادو سے موہت کر لیتی۔ میں تیرے کو واپس تھوڑھے جانے دیتی، ہماری بنگالی عورتوں کو مردوں کو کیلنے دا جادو آتا ہے"، ہوسٹل دے کمرے وچ زویا نوں جپھی وچ لیندیاں ریا سین گپتا نے کیہا۔

"سٹوپڑ! پین ہوتی ہے"، زویا نے اسنوں لاہ کے بیڈّ اپر سٹّ دتا۔

"جادو سے وہ وی ٹھیک کر دونگی"، ریا چانولی ہوئی سی۔

"تم بنگالی لڑکیوں کو پنجابی اتنے اچھے کیوں لگتے ہیں؟"

"ہمارے بنگال میں ایک متھّ ہے کہ پنجابی مرد بنگالی مردوں کے مقابلے زیادہ مضبوط ہوتے ہیں۔ اس لیئے ہماری لڑکیاں پنجابیوں پے مرتی ہے، یہ بھی ہے کہ پنجابی مرنے سے نہیں ڈرتے۔ بھگت سنگھ کو دیکھیئے"، ریا نے دسیا سی۔

امبر بارے سوچدی زویا یونیورسٹی دے گیٹ توں اندر چلی گئی۔ اسنے ساڈھے دس وجے توں لے کے ساڈھے گیاراں وجے تک اپنا لکچر دتا۔ ڈیپارٹمینٹ دے ٹیچراں نال پندراں منٹ گزارے۔ اسنوں پتہ سی کہ امبر باراں وجے وہلا ہووے گا۔ باراں وجے دے لگبھگّ اوہ امبر دے وبھاگ پہنچ گئی۔ باراں پنج تے امبر باہر آیا۔ زویا نے دیکھیا اسدے چہرے تے اوہ تھکاوٹ سی جہڑی اک گھنٹہ لگاتار شبداں نال کھیڈن والے بندے دے چہرے تے آ جاندی سی۔ اس نے زویا نوں دیکھیا تاں چہرے اپر تھکاوٹ دی تھاں تے اک مسکراہٹ بکھر گئی۔

"آؤ"، اسنے اسنوں کمرے وچ آؤن دا اشارہ کیتا۔

"تہاڈی آواز باہر تک آ رہی سی۔ میں تہاڈے لکچر دے کجھ انش سنے نے"، زویا نے کمرے اندر داخل ہندیاں کیہا۔

امبر مسکرایا۔ اسنے انٹرکوم تے دو گلاس پانی لئی کہہ دتا۔

"اس دی فوٹو تسیں کیوں لگائی ہے ؟ایہہ تاں بڑا اوڈا اسٹار اے !" زویا نے امبر دے پچھے لگی اوتار سنگھ تاری دی فوٹو ولّ دیکھکے کیہا۔ایہہ ہندوستان ٹائیمز اخبار وچ چھپی فوٹو دی کٹنگ سی جس وچ تاری تر چھا جھا کدا ہویا مسکرا رہا سی۔زویا اسنوں مشہور گائک تے فلمی اداکار وجوں جاندی سی۔

"ایہہ میرا نیڑے دا دوست اے۔پروار ک جی دی طرحاں۔"

"اچھا!"

اسنے زویا دیاں اکھاں وچ دیکھیا۔اسنوں پتہ سی کہ بندہ اکھاں راہی زیادہ پڑھیا جا سکدا سی۔اسنے ہنے ہنے پڑھیا سی کہ زویا کنے پیار تے پر شنسا نال اسدیاں اکھاں وچ جھاک رہی سی۔اونیت توں بعد اوہ سوہنیاں عورتاں ولّ کھچیا جان لگا سی۔دماغی طور تے عام جہیاں سوہنیاں عورتاں توں اوہ چھیتی ہی اکیواں محسوس کرن لگدا سی۔پہلاں اسنے کدے کرنجیت توں بناں کسے ہور بارے بہتا سوچیا نہیں سی۔اونیت دی خوبصورت دیہہ نے اس اندر خوبصورتی پرتی آکرشن ودھا دتا سی۔اوہ اونیت توں سیانی کڑی دی اڈیک کر رہا سی۔تے ہن اوہ اسدے ساہمنے بیٹھی سی۔

"آپاں کنٹین تے جا کے چاہ پیئے ؟" اسنے سلا ماری۔

"چلو، پر پہلاں آہ اٹیسٹ کر دیئو، پھر میں اودھروں ہی اپنے ہوٹل واسطے نکل جانگی"، زویا نے اپنے جوٹ دے بیگ وچوں کجھ کاغذ کڈھے۔نال ہی اسنے اصل سرٹیفکیٹ رکھ دتے۔

"تہانوں وی لوڑ اے اصل دکھاؤن دی ؟" امبر نے سرٹیفکیٹ پچھے دھکدیاں کیہا تاں زویا ہسّ پئی۔

اوہ پوڑیاں اتر کے تھلے آ گئے۔کیمپس وچ چھوٹیاں وڈیاں کئی کنٹیناں سن۔اوہناں نے پپل والی کنٹین والا رستہ پھڑ لیا۔زویا نے کالے رنگ دا سلوار قمیض پایا ہویا سی۔اس وچ لال ہرے پھلّ بنے ہوئے سن۔امبر نے برابر تری جار ہی زویا ولّ نظراں بھر کے دیکھیا۔اوہ لگبھگّ اونیت جنی ہی لمی سی۔سریر نہ پتلا نہ موٹا۔ہر انگ بھریا بھریا۔صحت مند جیہا۔اسدا تھوڑھا لما پر گولائیدار چہرہ کشمیری سندرتا

دی حامی بھر داسی۔ 'اسطے کشمیر دے موسم دی پان چڑھی ہوئی اے'، امبر نے سوچیا۔ اسنے اسدیاں باہاں دی گوری لال بھاءمار دی جلد ولّ چورا کھ نال دیکھیا۔ پل دی پل اسنوں اپنی ماں دیاں بانہواں یاد آئیاں۔

"میری ماں تہاڈے جنی ہی گوری اے"، امبر نے کیہا۔

زویا اک پل لئی شرما گئی۔

"پھر تہاڈا رنگ سانولا کویں ہو گیا؟" اسنے پچھیا۔

"ساڈے خاندان وچ وی دراوڑ نسل دا کالا رنگ داخل ہویا اے۔ ایہہ نہیں پتہ کس عورت راہیں۔ میری دادی گوری سی تے میرا دادا کالا۔ میرا باپ گورا سی تے میرا رنگ نہ گورا نہ کالا"، اوہ اپنی بانہہ نوں اگے کر کے دیکھدا ہویا ہسن لگا۔

"رنگ بارے میری پسند کدے وی سخت نہیں رہی۔ بندہ چنگا ہونا چاہیدے"، زویا نے اسدی اگے ودھی بانہہ ولّ دیکھیا۔

"مینوں گورا رنگ بہت آکرشت کردے"، ایہہ آکھکے اوہ شرما گیا۔ زویا نوں اسدا اس طرحاں شرماؤنا بہت چنگا لگا۔ 'اینا پروڈھ ہون دے باوجود اس بندے دے اندر کتے نہ کتے منڈا اجے وی جیوندا ہے' اسنے سوچیا۔ اوہ سمجھدی سی کہ جہڑے لوکاں نوں پیار یا نہ گیا ہووے، اوہناں وچ کتے نہ کتے پروڈھتا دی کمی رہندی ہے۔ 'میں اسنوں پچھاں کہ تہاڈا ویاہ ہویا ہے کہ نہیں؟ پنجاب دے لوک اس عمر تک کوارے تاں نہیں رہندے۔' اسنے اک گلّ دیکھی سی کہ اس یونیورسٹی وچ کنے ہی پروفیسر سن جنہاں نے ویاہ نہیں کرائے سن۔ ہو سکدے اس دا وی ویاہ نہ ہویا ہووے۔ اوہ کولکاتے وچ وی ایہو جہے لوکاں نوں ملی سی جہڑے بہت پڑھن والے سن تے جناں نے ویاہ نہیں کروایا سی۔ پھیر اسنوں لگیا کہ اس طرحاں پچھنا ٹھیک نہیں۔ آپے پتہ چل جاویگا۔

امبر دا اک من اسنوں آکھ رہا سی کہ اس کڑی نوں دسّ دینا چاہیدا ہے کہ اوہ ویاہیا ہویا ہے۔ اس دے اک بیٹا وی ہے۔ اک ہور بچہ آؤن والا ہے۔ اسدا دوسرا من اسنوں روک رہا سی۔ جے پچھیگی تاں دسّ دیویں۔ جیکر اسنوں پتہ لگّ گیا تاں ایہہ اتھے ہی رک جاوے گی۔ تھوڑا ہور اگے لنگھ آؤن دے۔ پھیر شاید ایہہ تیرے اندر لی چنگیائی نوں دیکھکے کدے پچھے نہیں جاوے گی۔ ایہو جہیاں کڑیاں نوں عام بندے کدے پسند نہیں ہندے۔ اسنوں کنے ہی ایہو جہے مرد یاد آئے جہڑے کسے نہ کسے کھیتر وچ نام بنا چکے سن۔ جنہاں دیاں

پتنیاں کر نجیت وانگ سدھارن تے گھریلو سن۔ جہناں دے گھروں باہر ذہین عورتاں نال سنبندھ سن۔ اسنے زویا نال اپنے اوہو جہے سنبندھ دی کلپنا کیتی۔ اسنے اپنے آپ نوں آنند دی اوستھا وچ دیکھیا۔

زویا ادھیان لائبریری دے پچھلے لائن وچ کھڑے چنار دے رکھ ولّ چلا گیا۔ موسم بدلن نال چنار رنگ بدلنا شروع کر چکا سی۔

"تہانوں کہڑا رنگ پسند ہے...؟" زویا نے اچانک پچھیا۔

"مینوں چٹے رنگ دے پھلّ پسند نے...،" امبر نے اس ولّ دیکھدیاں کیہا۔

چاہ دا آرڈر دے کے اوہناں دیکھیا کہ پپل تھلے بنے سیمنٹڈ بینچاں اپر ودیارتھی جاں ملازم بیٹھے ہوئے سن۔ اوہناں دے بیٹھن لئی تھاں نہیں سی۔

"اتھے تاں بیٹھن لئی کوئی بینچ دی تھاں ہی نہیں..."، امبر نے کیہا۔

"آپاں اتھے گھاہ تے بیٹھدے آں۔ تھاں چنگی نہ وی ہووے بندے چنگے ہونے چاہیدے نے"، زویا نے کیہا تے اوہ آپ اگے ودھکے گھاہ تے بیٹھ گئی۔ امبر تھوڑھا جھجکیا۔ اوہ اک وار پھیر سیمنٹڈ بینچاں ولّ دیکھن لگا۔ اگلے ہی پل اسنے دیکھیا اسدی جھجک تے فقیری اک دوجے نال سنگ پھساؤن دا یتن کر رہیاں سن پر اسنے فقیری نوں جتاؤنا سی۔ اوہ زویا دے ساہمنے گھاہ اپر بیٹھ گیا۔

"تہاڈے کشمیر دے سکھ پنجاب نال کیہو جیہا رشتہ محسوس کردے نے؟" امبر نے پچھیا۔

"اوہناں نوں ایہہ پتے کہ پنجاب دے لوک اوہناں نوں نفرت نال 'بھاپے' کہندے نے۔ اوہ وی کٹی داہڑی والے سکھاں نوں چنگا نہیں سمجھدے۔ پنجاب دے لوکاں نوں سکھ رہت مریاداتوں دور ہندیاں دیکھکے اوہ دکھی وی ہندے نے۔ پھر وی اسیں کشمیر وچ بڑی گھٹّ گنتی وچ ہاں۔ اتھے اسیں پچھلے سالاں وچ بڑے ڈر-ڈر کے دن کٹے نے۔ ساڈے لوک محسوس کردے نے کہ کشمیر توں باہر ساڈی سرکھات ٹھاہر جموں ہے۔ جیکر جموں دے ڈوگریاں نال وی کوئی سمسیا پیدا ہندی اے تاں ساڈے لوکاں دی آخری ٹھاہر پنجاب ہی ہے،" زویا نے امبر دا خالی ہویا کپ اپنے کپ وچ پھسا لیا۔

"میرے ودیارتھیاں نوں میرے سکھ پریوار وچوں ہون بارے پتے۔ اج میں اوہناں نوں دسیا کہ کدے میں وی پگ بندا رہاتاں اوہ زور پاؤن لگّ پئے کہ اگلے ہفتے پکنک والے دن میں پگ بنّ کے آواں"، امبر نے کیہا۔

"نہیں سر! بالکل نہ بنیو۔ اتھوں دے لوکاں نوں پگ نال کٹی داہڑی والا بندہ بالکل چنگا نہیں لگدا۔ نہ بنیو نہ"، زویا نے امبر دے سر ولّ دیکھدیاں کیہا جویں اوہ امبر دے بنی ہوئی پگ نوں اپنی کلپنا وچ دیکھ رہی ہووے۔ اسنوں امبر دے کھڑے کرکے واہے ہوئے والاں نال اسدی کٹی ہوئی داہڑی چنگی لگّ رہی سی۔

9

میری دنیاں تیری دنیاں

زویا دے جان توں بعد امبر پربندھکی بلاک ولّ تر پیا۔ اتھے ٹیچنگ ونگ وچ اسنے اپنی اک عرضی بارے پچھنا سی جس وچ اسنے اپنی کالج دی سروس جوڑ لین دی منگ کیتی سی۔ جیکر اسدی کالج دی نوکری نوں یونیورسٹی ولوں سویکار کر لیا جاوے تاں اسدی تنخواہ کالج دی تنخواہ دے برابر ہو جاوے گی۔ اجیہا کرن دا نیم سی تے اوہ یونیورسٹی دیاں ساریاں شرطاں پوریاں کردا سی۔

ٹیچنگ ونگ دا انچارج سچر اپنی موٹی دیہہ نال کرسی وچ پھسیا بیٹھا سی۔ امبر اس کول کنی ہی وار آ چکا سی۔ اسنے امبر نوں کوئی سپشٹ جواب نہیں دتا سی۔

"تہاڈی عرضی بارے میٹنگ ہو چکی اے ڈاکٹر صاحب"، اوہ بولیا۔ اسدیاں نکیاں نکیاں اکھاں مساں کھلھدیاں سن، "تسیں جموں کشمیر توں باہروں آئے ہو، اس لئی تہاڈی پرانی سروس کاؤنٹ نہیں کیتی جا سکدی۔ آؤ بیٹھو، کاکا چاہ لے کے آ ڈاکٹر صاحب واسطے۔ تہانوں پتے پنجاب دا پہلا مکھ منتری کون سی؟"

"بھیم سین سچر سی تے اوہ تہاڈا چاچا لگدا سی"، امبر پہلاں وی اسدے مونہوں ایہہ پرشن سن چکا سی۔ اسنوں افسوس ہویا کہ اس ورگیاں دی ہونی دا فیصلہ 'سچر' ورگے گھسناں نے کرنا سی۔ باہر ہر طرحاں دی بے انصافی دے خلاف بولن والا بندہ اپنے نال ہو رہی بے انصافی بارے بے بس سی۔

"ہاں دیکھیا... ہاہاہا"، پرمود سچر بے شرمی نال ہسن لگا۔

"جے جموں کشمیر دا بندہ سچر پنجاب دا مکھ منتری بن سکدا تاں پنجاب دا اک لکچرار اپنی پرانی سروس کیوں نہیں کاؤنٹ کروا سکدا؟ میں کوئی پاکستان توں تاں نہیں آیا؟" امبر نے سہج رہن دی کوشش کر دیاں کیہا۔

"لوٗ چاہ پیوٗ"، اسنے امبر دی گلّ دی کرکھتی نوں محسوس کر دیاں کیہا۔

"نہیں شکریہ میں چاہ پی کے آیاں"، امبر ٹیچنگ ونگ دے دفتروں باہر آ گیا۔ اسنوں ٹیچنگ ونگ دے کلرکاں دیاں نظراں یاد آئیاں۔ سارے کویں اسنوں بے گانگی نال دیکھ رہے سن۔ اوہ پوڑیاں اترن لگا۔ فائیلاں چکیں کلرک آ جا رہے سن۔ شکلوں صورتوں اوہ اسنوں اپنے ورگے ہی لگے۔ بسّ رنگ پکھوں اوہ ودھیرے صاف رنگ دے مالک سن۔ اسنوں لگیا جویں سارے ہی اسنوں اک باہر وآئے بندے وجوں دیکھدے سن۔ پر ایہناں وچوں بہتے تاں اسنوں جاندے وی نہیں سن۔ اسدا مطلب بے گانگی اسدے اپنے اندر بھار وہو رہی سی۔ اسنوں لگیا ایہہ ٹھیک نہیں۔ اسنوں اتھوں دے لوکاں، رکھاں تے اتھوں دی دھرتی نوں پیار نال ہی دیکھنا چاہیدا ہے۔ ایہہ اپنے ہی لوک نے۔ ساری دھرتی ہی اپنی اے۔ اسنے ڈپارٹمینٹ ولّ ترے جاندیاں ہی موبائیل باہر کڈھیا تے اپنے گائیڈ ڈاکٹر. ہر دیو سنگھ نوں فون لگا لیا۔

"ہاں جی کی حالَ اے؟" ڈاکٹر ہر دیو دی آواز سی۔

"حالَ بہتا ٹھیک نہیں جی۔ یونیورسٹی نے پچھلی سروس کاؤنٹ کرن توں انکار کر دتا اے۔ میں سوچ رہاں اتھوں استعفٰی دے کے واپس کالج چلے جاواں۔ کالج ولوں چٹھی وی آئی ہوئی اے کہ تہاڈا چھٹی دا سال پورا ہو گیا۔ آ کے دوبارہ جوئین کر وجاں استعفٰی دے دیوٗ۔ ڈاکٹر صاحب، اتھے تاں جوب دا بہت نقصان ہو جو؟" امبر نے پچھیا۔

"امبر، کئی وار پیسے دے لابھ نقصان چھڈنے پیندے نے۔ توں سیمی گورمنٹ نوکری توں گورمنٹ نوکری وچ گیااے۔ دیر سویر تنخواہ ودھ ہی جانی اے۔ کالج واپس آؤن دا خیال چھڈ دیہہ۔ بلکہ کالج والی نوکری توں استعفٰی دے دے۔ یونیورسٹی پھیر یونیورسٹی اے۔"

اسنے اپنے متر ڈاکٹر. کلجیت نال وی صلاح کیتی۔ اسنے وی ایہی رائے دتی۔ ڈاکٹر. ہردیو تے ڈاکٹر. کلجیت دوویں وڈے سن۔ امبر دے متر وی سن۔ ہمیشاں ٹھیک صلاح دندے آئے سن۔ امبر اجے وی اپنے آپ نوں پینڈو بندہ سمجھدا سی جسنوں شہری جیون دیاں باریکیاں دی بہتی سمجھ نہیں سی۔ یونیورسٹی سسٹم وچ اوہ سال پہلاں ہی آیا سی۔ اسنوں اسدے ایہہ دوویں متر ودھ سمجھدے سن۔ کرنجیت نوکری وچ پئے گھاٹے توں دکھی ضرور سی پر اوہ وی ہن پچھے مڑھن دے حق وچ نہیں سی۔ اسنے ایتھے ٹکے رہن دا منو منی فیصلہ کر لیا۔ اوہ دوبارا لوکاں، رکھاں تے عمارتاں ولّ دیکھن لگا۔ اسنوں پھیر اوہ اپنے اپنے لگن لگے۔ اسدی نوکری دے سنبندھ وچ ہوئے فیصلے وچ ایہناں دا کوئی رول نہیں سی۔

ایمّ.اے. بھاگ دو جا دی جماعت اسدا انتظار کر رہی سی۔ اوہ ٹھیک سمیں تے رجسٹر چک کے اپنے کمرے چوں باہر نکلیا۔

"سر میڈم بلا رہے نے"، چپڑاسی ساہمنے کھڑھا سی۔ امبر وبھاگ دی مکھی دے کمرے ولّ تر پیا۔

"ہاں جی میڈم؟" اسنے کھڑے کھڑوتیاں پچھیا۔ اندر اسدے اس گلّ دی ناراضگی سی کہ اس سنبندھی میٹنگ ہو چکی سی تے مکھی میڈم نے اسنوں دسیا تک نہیں سی۔ اسنے امبر دے حق وچ فیصلہ کرن وچ مدد تاں کدے وی نہیں کیتی سی۔ جیکر امبر دی پرانی سروس ہن والی سروس وچ جوڑ دتی جاندی تاں امبر ایسوسیئیٹ پروفیسر بنن لئی یوگ ہو جانا سی۔ ایسوسیئیٹ بنکے اسنے وبھاگ دا اگلا مکھی بن جانا سی۔ ایہو گلّ سی جسڑی موجودہ مکھی نہیں چاہندی سی۔ پرو. گرندر کور دی رٹائرمینٹ دے چار سال باقی سن تے اوہ اپنی ہیڈشپ دے تنّ سال دی ٹرم پوری کر کے اگلے تنّ سال ہور مکھی بنے رہنا چاہندی سی۔ اس دوران اوہ اپنی ودیارتھن رسبھندر کور نوں وی ڈپارٹمینٹ وچ لا دینا چاہندی سی تاں کہ وبھاگ نال رابطہ بنیا رہے۔ کدے نہ کدے رسبھندر کور اسنوں بلاؤندی رہے۔ اس نال ڈاکٹر. امبر دا نقصان ہندا سی تاں اس نال اسنوں کوئی مطلب نہیں سی۔

"میٹنگ کرنی سی"، میڈم نے کیہا۔

"میری کلاس اے میڈم۔"

"کوئی گلّ نہیں کلاس چھڈّ دیؤ"، میڈم خود کلاساں گھٹّ ودھ ہی لیندی سی۔ جدوں جی کردا اوہ 'میٹنگ اے' قہقے ایدھر ادھر چلی جاندی۔ ودیارتھیاں نوں کی پتہ لگدا سی کہ میٹنگ ہے وی کہ نہیں۔ اوہ تاں بسّ اپنا کوہی آکھکے سار لیندے، "میڈم دیاں میٹنگاں بہت ہندیاں نے۔"

"کوئی ضروری میٹنگ تاں نہیں میڈم؟" امبر نوں پتہ سی کوئی ضروری میٹنگ تاں سال وچ کدے کدائیں ہی ہندی سی۔

"ضروری تاں نہیں پر پھیر مینوں کم اے، میں جانے کدھرے۔"

"میڈم میں کلاس نہیں چھڈّ سکدا"، آکھکے امبر باہر آ گیا۔

امبر نے مساں مساں ودیارتھیاں نوں کلاساں لگاؤن لایا سی۔

"سر، میڈم اکثر آکھدے نے کہ پنجابی، ڈوگری، ہندی تے سنسکرت ڈپارٹمینٹ وچ نالائق بچے آؤندے نے..."، اکثر ہی ودیارتھی پچھدے۔

"ہاں ہاں میں وی پنجابی وچ ہی ہاں، میڈم وی پنجابی وچ ہی آئے نے تے اسیں سارے نالائق آں، تسیں پڑھو تے سدھ کرو کہ تسیں نالائق نہیں ہو"، امبر آکھدا۔

اس دن چھٹی سی۔ امبر کرنجیت تے بچیاں نوں لے کے جموں دی گول مارکیٹ پہنچیا سی۔ چھٹی والے دن اوہ اکثر ہی ایتھے آؤندے۔ گول مارکیٹ دیاں ریہڑیاں وچ مشہور 'منیال کلاڑی کلچہ' والے دے ہمیشاں بھیڑ ہندی۔ لوک گول مارکیٹ دی کار پارکنگ وچ کاراں کھڑھیاں کرکے کلاڑی کلچے دا آڈر دندے۔ کرنجیت تے بچے کار وچ بیٹھے سن۔ امبر آڈر دے کے اپنی کار ولّ آ رہا سی۔ اسدا ساہمنا زویا تے اسدی ممی نال ہو گیا۔ زویا نے اسنوں اپنی ممی نال ملایا۔

"میں تہانوں کتھے دیکھیا ہے؟" زویا دی مما یاد کرن لگی۔ اوہ پتلی لمی عورت سی۔ زویا اپنے پریوار وچوں صرف اسدیاں ہی گلاں کر دی۔ بینک افسر بھرا اقبال دیاں کدے کدائیں۔ پاپا دیاں لگبھگّ نہیں۔

سوا ایہہ سی اوہ عورت جسنوں امبر زویا راہیں جاندا سی۔

"تسیں ٹی. وی. تے پروگرام کردے ہو؟"

"ہاں جی"، امبر شرماؤندا ہویا مسکرایا۔

'ایہہ بندہ شرماؤندا کنا سوہنا لگدا ہے!' زویا نے سوچیا۔

"میں تہانوں کنے سالاں توں دیکھدی سندی آ رہی آں"، لکھویر کور نے کیہا۔

کرنجیت گودی وچ نورت نوں لئی بیٹھی اوہناں نوں دیکھ رہی سی۔

"آؤ میں تہانوں اپنے پریوار نال ملاواں"، امبر نے کیہا تے اوہ اوہناں نوں اپنی کار ولّ لے تریا۔ زویا حیرانی نال ساہمنے والی کار ولّ دیکھدی تری جا رہی سی۔ اسنے پنجاب نمبر والی کار وچ اگلی سیٹ تے اک عورت نوں بیٹھیاں دیکھیا۔ اسدی گود وچ اک چھوٹا جیہا بچہ سی۔ پچھلی سیٹ تے ہوبہو امبر دے نین نقشاں والے منڈے نوں دیکھکے اوہ ہور حیران ہو گئی۔

"میری پتنی کرنجیت، کرنجیت ایہہ میری دوست زویا۔ ایہہ ایہناں دے ممی"، امبر نے کار نیڑے جا کے کیہا۔ کرنجیت کار وچوں اترن لگی۔

"نہیں میم، تسیں بیٹھو پلیز آپاں اسے طرحاں مل لیندے ہاں، ہائے بیبی"، زویا نے کرنجیت نوں کھڑ کی نہیں کھولن دتی۔

"میں تاں تہاڈے ہسبینڈ دی بڑی پرانی پھین آں۔ اج پہلی وار کسے ٹی. وی. والے بندے نوں ساہمنے دیکھ رہی آں۔ مینوں تاں ایہہ ہی لگدا رہے کہ ٹی. وی. والے بندے تاں کسے دوسرے سنسار دے بندے ہندے نے"، لکھویر کور آکھ رہی سی۔

"ساڈا گھر اتھے نیڑے ہی اے، آؤ آپاں گھر چلدے آں..."، امبر نے کیہا۔

"چلو گھرے چاہ پینے آں..."، کرنجیت نے وی زور پایا۔

"نہیں میم، مما بیمار نے۔ اسیں ساہمنے لیبورٹری وچ ٹیسٹ کراؤن آئے سی۔ کسے دن ضرور آوانگی..."، زویانے کھڑکی اپر جھکدیاں کرنجیت دا ہتھ گھٹیا۔

توی ندی دا پل پار کردیاں اج پہلی وار زویانے کار ہولی نہیں کیتی۔ نہیں تاں اوہ کار ہولی کر کے سجے پاسے باگے باہو ولّ ضرور دیکھدی ہندی سی۔ اسنوں جموں دا ایہہ درش بہت پیارا لگدا۔ اچی پہاڑی تے بنیا باغ تے استوں اپر باہو قلعہ۔ تھلیوں لنگھدی توی ندی۔ ایہہ پہاڑ اسنوں اپنے پنڈ اجڑ نادی یاد دواؤندے۔ ایہناں پہاڑیاں دا آنند لین لئی کئی وار تاں اوہ کار سائیڈ تے روک لیندی تے ٹک ٹکی لگاکے دیکھدی رہندی۔ حالانکہ اسنوں احساس سی کہ کشمیر دے برفاں لدے پہاڑ بلکلّ الگّ طرحاں دے خوبصورت سن۔ اج اوہ اپنے آپ وچ ڈبی کار چلارہی سی۔

"ایہہ تیرا پروفیسر دوست آپ تاں سوہنا وا مگر وہوٹی مندی جی 'ج"، زویادی ممی نے کیہا۔

"بہٹی مندی کیا؟ اوہ اسدے دو سوہنے سوہنے بچیاں دی ماں ا۔ بندے کو وی ودھیا سمجھالیا ہویا 'س"، زویانے اپنی اسہمتی جتائی۔

چونک وچ جاکے لکھویر کورنے زویانوں کار روکن دا اشارہ کردیاں کیہا، "اتھے سیب سستے ہاسن۔ اس دی کلونی والا مہنگے لاندا۔"

زویانے کار اک پاسے روکی۔ اسدی مما اتر کے ریہڑی والے کول جاکے سیباں دا بھاء کرن لگی۔ ممانوں اپنے گھر دے سیب کھسّ جان دا اڈ ھا غم سی۔ انمنے من نال سیب خرید کے اوہ کار وچ آبیٹھی،

"جموں وچ سارے دوکاندار مہنگے ہی دیندے ن۔ اتھے اس دے گھر رلدے رہندے۔ اتھے کتے وی نیں کھیندے۔"

'ایہہ بندہ کوئی نہ کوئی ایہو جہی لبھ ّہی لیندا۔ اتھے ملیر کوٹلے اوہ لبھی ہوئی سی اونیت کور۔' زویا تے اسدی ماں دے جان توں بعد کرنجیت نے سوچیا۔ اسنوں اونیت بارے کنا کجھ پتہ لگا سی پر اسنے گھر وچ کلیش نہیں پایا سی۔ امبر حالانکہ ودھ توں ودھ اس کول ہی رہندا سی پھر وی اسدے اندر اک اندیشہ جیہا سر چکدا رہندا۔ اسنوں لگدا کہ امبر اس نال پورا خوش نہیں سی۔ اسدے من وچ اک ہین

بھاو ناپیدا ہندی رہندی۔ اوہ اپنے آپ نوں اسدے ہان دی بناؤن لئی پورا زور لگاؤندی۔ ایمّ.اے. توں بعد اسد اپڑھن دا بالکل من نہیں سی۔ اس نوں تاں ایمّ.اے. ہی بہت لگدی سی۔ اپنے پیکے پریوار وچوں اوہ ہی سبھ توں ودھ پڑھی سی۔

نورت دے جنم توں بعد تاں اوہ بالکل نہیں پڑھنا چاہندی سی۔ شیری نوں نرسری توں لے کے چھیویں کلاس تک اوہ خود پڑھاؤندی آ رہی سی۔ انگریزی مادھئم والا سلیبس پہلاں آپ پڑھدی پھر اسنوں سمجھاؤندی۔ اک طرحاں نویں سرے توں سکولی پڑھائی کرن والا کم سی۔ اسدی اپنی پنڈ دے سکول دی پڑھائی تاں استوں بہت وکھری سی۔ اوہ تاں کدوں دی بھلّ بھلا چکی سی۔ صرف امبر نوں خوش کرن لئی اسنے پیئیچّ.ڈی. دی فیس بھرنی منّ لئی سی۔

امبر نے جموں کشمیر دی یونیورسٹی وچ جان دا فیصلہ کیتا۔ ہر وار اوہ اسدے نال نال چلدی رہی سی۔ ہر وار اوہ امبر دی سفلتا نوں اپنی سفلتا مندی رہی سی۔ ہر وار اسدے من وچ شنکے سر اٹھاؤندے رہے سن۔ پر امبر نے کدے وی ایہو جیہا سنکیت نہیں دتا سی کہ اوہ اس توں دور سی۔

کدے کدے اوہ سوچدی کہ اوہ اینے جوگی کتھے سی۔ پر امبر دھر بنکے نال کھڑھا سی۔ اپنی کلپنا وچ اوہ اپنے نام نال ڈاکٹر لکھیا دیکھدی۔ ڈاکٹر. کرنجیت کور۔ اپنے آپ نوں اک کالپنک کالج وچ رجسٹر چکی تری جاندی دیکھدی۔ کلاس روم وچ لکچر دندی دیکھدی۔ اوہ امبر ورگی ٹیچر ہون دے سپنے دیکھدی۔ امبر پڑھاکے کنا خوش ہندا سی۔ اک وار امبر دا پنجاب یونیورسٹی دے لاء وبھاگ وچ لکچر سی۔ کرنجیت اسدے نال گئی سی۔ اسد اودیارتھی رمن شرما اتھے پڑھاؤندا سی۔ اسے نے بلایا سی۔ لکچر دا سماں ہو گیا سی۔ وبھاگ دی مکھی اس دے گوانڈھی پنڈ دی نکل آئی سی تے اوہ امبر اتے اسدے پریوار دی سیوا کرن دے چکر وچ پے گئی سی۔ امبر دی حالت دیکھن والی سی۔ کاہلی اسدے ہر انگ وچوں ٹپک رہی سی۔

"تسیں اس طرحاں کیوں کر رہے سی؟" کرنجیت نے بعد وچ پچھیا۔

"اوہ میرا سماں کھا رہی سی۔ مینوں سیوا نالوں ودھ اپنے لکچر دے ادھورے رہِ جان دا ڈر سی"، امبر نے کیہا سی۔

ایہہ سارا کجھ اسنوں انتشاہ دندا۔ امبر نوں یونیورسٹی بھیجکے وہلی ہو کے اوہ نورت نوں سنواؤندی تے پھر آپ اپنی کھوج دے رستے تر پیندی۔

پنیر ورگی چٹی پر کھٹی کھٹی کلاڑی بریڈاں دے درمیان گرم ہو کے پگھل کے چپکی ہوئی سی۔ کرنجیت تے شیری اسنوں بڑے سواد نال کھاندے سن۔امبر نے پہلاں پہل اک دووار کھادھی سی۔ سوادتاں اسنوں وی لگی سی پر اوہ موٹے ہون توں ڈردا کھاندا نہیں سی۔ بریڈّ چنگے کھلھے تیل وچ طلے ہندے سن۔

"ایہہ کی کم کردی اے؟" کرنجیت نے پچھیا۔

"پھور سٹار ہوٹل وچ منیجر اے۔ نال نال یونیورسٹی پارٹ ٹائم اک کلاس وی پڑھاؤندی اے"،امبر زویا پرتی اپنیاں ودھدیاں جاندیاں بھاوناواں نوں چھپاؤن دایتن کر رہا سی۔

"واؤ! پاپا آپاں کسے دن ایہناں دے ہوٹل وچ کھانا کھان چلیئے؟" شیری چہکیا۔

"ضرور چلانگے پتر جی"۔

"مہینہ مساں پورا ہندے۔ ہوٹلاں 'چ کھانے کھانگے ایہہ"، کرنجیت نے رومال نال منہ صاف کر دیاں کیہا۔

"لنگھ جانگے ایہہ دن وی"،امبر کتے دور ویکھ رہا سی۔

بہت سارے دناں تک زویا امبر نوں ملن نہیں جا سکی۔ اسدا ہوٹل لگاتار پیک چل رہا سی۔ اک پاسے جموں کشمیر ایگریکلچر یونیورسٹی دی انٹرنیشنل کانفرنس کارن بہتے کمرے ہفتے بھر لئی بک سن۔ اس دے نال ہی امرناتھ یاترا شروع ہو گئی سی۔ اج اسنوں چھٹی سی۔ اوہ سوچ رہی سی 'امبر سر کی سوچنگے؟ کہ میری پتنی نوں ملن توں بعد زویا ملن نہیں آئی۔' جہڑی گلّ زویا اپنے آپ توں چھپا رہی سی اوہ ہولی ہولی نظر کے ساہمنے آ گئی۔ سچ تاں ایہہ سی کہ اندروں کتوں زویا امبر نال ناراض ہو گئی سی۔ 'ہاں میں ناراض ہاں۔ توں مینوں پہلاں کیوں نہیں ملیا؟'، اسنے اپنے آپ نوں شیشے وچ دیکھدیاں کیہا۔ 'اس سندرتا دا قدردان کوئی عامَ جیہا بندہ کویں ہو سکدا سی! اسدا

شیدائی ضرور کوئی وڈا بندہ ہونا چاہیدے'، اسنے ساہمنے دس رہی اپنی خوبصورت کایانوں کیہا۔ بیتے ورھیاں وچ ایہہ گلّ اسنے کئی واری آکھی سی۔ اپنے کمرے دے اٹیچ باتھروم دے آدم قد شیشے اگے اوہ کنی کنی دیر کھڑی رہندی۔ اپنے بستر ہین سریر نوں دیکھدی ہوئی۔ ٹوئے ٹبیاں تے پہاڑاں نوں دیکھدی ہوئی۔ اسدیاں نظراں اک یاتری بن اس خوبصورت گھاٹی دے پہاڑاں اپر جا اتر دیاں۔ سکھرلی پہاڑتے اگے گھنے جنگل توں اتر اگے دیکھدیاں جتھے وشال چٹا میدان سی۔ صاف وشال میدان۔ ہلکی ہلکی گولائی پھر ہور اگے تر دیاں جتھے دو پہاڑیاں آہمو ساہمنے کھڑھیاں سن۔ گول پہاڑ جویں کسے کلاکار نے تراشیاں ہون۔ اوہناں پہاڑیاں دے وچکار اک ندی وہندی سی۔ اج تک اس ندی وچ کوئی نہیں سی اتریا۔

"زویا بہت دیر ہو گئی، بریکپھاسٹ ٹھنڈا ہو رہے"، باہروں زویا دی ممادی آواز آئی۔

زویا دا پنڈ اک خوبصورت گولاکار پہاڑی دے اپر وسیا ہویا سی۔ پنڈ دے تنّ پاسے سیباں تے اخروٹاں دے باغ سن۔ بادام دے بوٹے لوکاں نے اپنیاں گھریلو لوڑاں پوریاں کرن لئی لگائے ہوئے سن۔ پنڈ دے چڑھدے پاسے چٹیاں برفاں نال ڈھکیا ہمالہ پربت سی۔ سارا سال برف پربت دی وشال کایانوں ڈھکی رکھدی۔ پنڈ دے اک پاسے ہرے گھاہ نال ڈھکی وشال چراند سی جس وچ بکروالاں دیاں بھیڈاں، بکریاں تے گھوڑے چردے رہندے۔ اسے چراند وچوں پتلی سڑک سپّ وانگ ول کھاندی تھلے ولّ جاندی سی۔ تھلے جتھے جہلم دریا دا ہرا۔نیلا پانی وہندا سی۔ جسدے پانی وچ گرمیاں دے دناں وچ گرانئی لوک نہاؤندے سن۔

'میرے پانی وچ کون نہائیگا؟' کپڑے پیہندیاں زویا نے سوچیا۔ زویا نوں پتہ سی کہ امبر اسدا انتظار نہیں کر سکدا سی۔ اوہ اس توں دس سال وڈا سی۔ اوہ اس توں ستّ سو کلومیٹر دور دے اک پنڈ وچ جمیا پلیا سی۔ کولکاتے جاندیاں آؤندیاں اوہ اسدے پنڈاں وچیں لنگھدی رہی سی۔ اسنے کدے وی اوہناں پنڈاں دے لوکاں نوں پسند نہیں سی کیتا۔ اسنوں کدے وی اتھوں دے لوک تہذیب یافتہ نہیں لگے سن۔ اسنوں نہیں پتہ سی کہ اسنوں جس بندے وچ سبھ توں ودھ تہذیب نظر آؤنی سی اوہ اوہناں ہی لوکاں وچوں ہونا سی۔ اسنے اپنے جیون دائرے وچوں امبر نوں باہر کڈھ کے دیکھیا۔ تاں باقی بہتا کجھ نہیں بچدا سی۔ اسنے امبر نوں ملن جان بارے سوچیا۔

زویانوں کار پارک کرن نوں جگہ نہیں مل رہی سی۔ پچھلے کجھ اک سالاں توں یونیورسٹی وچ کاراں دی گنتی بہت ودھ گئی سی۔ اسنے ایجوکیشن ڈیپارٹمینٹ دی پارکنگ وچ خالی پئی تھاں کار پارک کیتی۔

اپنی کلاس توں وہلی ہو کے اوہ پنجابی وبھاگ دیاں پوڑیاں چڑھن لگی۔ وبھاگ دی مکھی باہر کھڑی سی۔ اسنے بڑی غور نال، شاید اس آس نال کہ زویا اسنوں 'ست سری اکال' آکھیگی، زویا ولّ دیکھیا۔ زویا نے اس نال اکھ ملائی پر 'ست سری اکال' نہیں آکھی۔ اوہ سدھی لنگھ گئی۔ زویانوں پتہ سی کہ ایہو جہیا جھلیاں لڑائی نوں چھیتی ہی بھلّ وی جاندیاں ہندیاں نے۔ جدوں اوہ امبر دے کمرے وچ وڑی ادوں امبر کلاس لین جان لئی تیار سی۔ شیری ڈیسکٹوپ تے انٹرنیٹّ دی کوئی سائیٹ کھولھی بیٹھا سی۔

"ہیلو سر، ہیلو شیری"، زویا نے شیری دے نکے تے کومل ہتھ نوں اپنے ہتھاں وچ گھٹیا۔

"زویا توں کنی دیر وہلی ایں؟ "

"دو گھنٹے...۔"

"آپاں اک گھنٹے بعد ملدے آں۔ توں انی دیر دو کم کرنے نے۔ اک تاں ایہہ کتاب اے، 'بیسٹ پھوڈز آف دا ورلڈ'۔ اسطے نظر مار جے تینوں چنگی لگے تاں اسنوں پنجابی وچ انوواد کرن بارے سوچ۔ ایہو جہی کتاب پنجابی وچ نہیں اے۔ اس وچ کجھ پنجابی کھانے وی دتے ہوئے نے۔ جیکر توں ایہہ کم کر لویں تاں اپنی ماں بولی نوں تیری ایہہ اک دین منی جاوے گی۔ چھپواؤن دی ذمہ واری میری رہی۔ دوسرا ایہہ پھڑ پیسے تے کیفیٹیریا وچ لجا کے شیری نوں کجھ کھوا پیا لیا۔ اسنے یونیورسٹی دے کھانے دے لالچ وچ اج بریک فاسٹ نہیں کیتا"، امبر نے پنج سو دا نوٹ اس ولّ ودھایا۔

"پیسے میرے کول ہے نے"، زویا نے کیہا۔

"مینوں پتے، پر تینوں ایہہ لینے ہی پینے نے۔ توں آپ وی کجھ کھا لویں"، امبر نے دھکے نال پیسے اسدے ہتھاں وچ تھما دتے۔

امبر کلاس لین چلا گیا۔

زویا تے شیری پوڑیاں اتر کے تھلے آ گئے۔ لال جھنڈے والے ودیارتھیاں دی اک ٹولی وائس چانسلر دے خلاف نعرے ماردی ہوئی پربندھکی بلاک ولّ جا رہی سی۔

"ایہناں نوں کی تکلیف اے جیکر یونیورسٹی وچ جے.کے. پولیس دی اک چونکی بنا دتی جاوے؟" شیری نے زویا نوں پچھیا۔

"تینوں پتے ایہہ کون نے؟" زویا حیرانی نال شیری ولّ دیکھ رہی سی۔

"ہاں جی، پروگریسو سٹوڈینٹس یونین والے نے۔ راتیں خبراں وچ میں سنیا سی"، شیری نے آتم وشواس نال جواب دتا۔

"ہور کہڑیاں سٹوڈینٹ یونیناں بارے پتے؟"

"این.ایس. یو. آئی. بارے پتے بئی اوہ کانگرس دا سٹوڈینٹ ونگ اے۔ اے.وی. بی.پی. بارے پتے بئی اوہ بی.جے.پی. دی اے۔ ایہہ پی.ایس.اے. والے ناستک ہندے نے۔ میں وی ناستک آں"، شیری نوں حیرانی ہو رہی سی کہ پاپا دی ایہہ دوست ایہہ کیہو جہے سوال کر رہی سی۔ ایہہ کوئی وڈیاں گلاں تھوڑھی سن!

زویا نوں وی حیرانی ہو رہی سی کہ چھیویں وچ پڑھدا ایہہ چھوٹا جیہا منڈا ایہہ سارا کجھ جاندا سی۔ ایہی سوال اسنے کل اپنی کلاس وچ پچھیا سی جدوں اسنوں پی.ایس.یو. والیاں دیاں نعریاں دیاں آوازاں سنائی دتیاں سن۔ چالیاں دی کلاس وچوں صرف اک منڈے نوں ایہہ جواب آیا سی۔ اپنے برابر ترے جا رہے شیری ولّ کنکھیاں راہیں ویکھدیاں زویا نے سوچیا، 'بالکل اپنے باپ ورگے۔ امبر میرے توں دس سال وڈے تے ایہہ میرے توں پندراں سال چھوٹا۔ وچکار کتے میں آں۔ نہ ادھر جا سکدی آں ناں ادھر۔' پھر اسنے اپنے وچاراں نوں چھنڈدیاں اپنے آپ نوں کیہا، 'امبر سر میرے صرف دوست نے اس توں ودھ سوچنا نہ صرف مورکھپنے بلکہ بے ایمانی وی۔' اسنوں اپنا آپ نرمل ہندا دسیا۔ جویں خاصہ سارا بوجھ سر توں اتر گیا ہووے۔ 'اس بندے نے بھاویں کدے اس طرحاں سوچیا وی نہ ہووے۔ میں ہر گلّ سوچ سمجھ کے کرن والی ایہہ کہڑے پاسے چل پئی!'

کیفیٹیریا وچ ہمیشاں وانگ بھیڑ سی۔ بہتے میز کرسیاں ودیارتھیاں نے ملے ہوئے سن۔ ڈوگرے، سکھ، مسلمان، کشمیری، لداکھی کئی رنگاں نسلاں دے منڈے کڑیاں دا کھڑمسّ پیا ہویا سی۔ کیفیٹیریا دا ٹھیکے دار شرما تے اسدی سکھ پتنی بڑی تیزی نال آرڈر لے رہے سن۔ زویا نے شیری دی اچھا مطابق ویز پیزے دا آرڈر دتا۔ پیسے کٹا کے تے سلپّ لے کے اوہ دوویں دو خالی پئیاں کرسیاں تے آبیٹھے۔

اوہناں والے ہی میز تے دوسریاں کرسیاں اپر لداکھی کڑیاں تے منڈے نوڈلز کھان وچ مست سن۔ اوہناں دیاں لداکھی بھاشا وچ کیتیاں جارہیاں گلاں دی زویا تے شیری نوں ککھّ سمجھ نہیں آرہی سی۔

"آرڈر نمبر ایٹی ونّ، ایٹی ٹھائیو، سکس، سیون"، شرمے دی پتنی لگاتار بولی جارہی سی۔ یونیورسٹی وچ اس مدھر آواز توں ہر کوئی واقف سی۔ ایہہ آواز لاؤڈ سپیکر راہیں دتی ہون کارن ہورناں دے شور شرابے دے اپر تیر دی رہندی۔

اوہناں دا نمبر آ گیا سی۔ زویا پیزے والی پلیٹ لے کے آئی تے اسنے پلیٹ شیری ساہمنے سرکا دتی۔ شیری نے بڑی مستیدی نال پیزے نوں الگّ الگّ حصیاں وچ کٹیا۔ پلیٹ زویا ولّ سرکاؤندا ہویا بولیا، "لوَ۔"

زویا نے چھ ٹکڑیاں وچوں اک ٹکڑے دا اک حصہ کٹیا تے بولی،

"بسّ۔ میں بریک فاسٹ کرکے آئی آں۔"

"ہور لوَنہ"، شیری نے زور پایا۔

"نہیں بئی، میں ہوٹل دی نوکری کردی آں۔ اتھے اکثر ہی چیک کرن خاطر مسالیدار کھانا کھانا پے جاندے۔ اس لئی میں گھر توں باہر دا کھانا گھٹّ ہی کھاندی آں"، زویا نے کیہا۔ شیری دے چہرے تے اک بھولی بھالی مسکراہٹ تیر گئی۔ زویا نوں پتہ سی کہ اس مسکراہٹ وچ اس گلّ دی خوشی وی رلی ہوئی سی کہ ہن سارا پیزا اسدا اکلے دا سی۔ صرف اس مسکراہٹ راہیں اسنوں اسدے بچپنے دا احساس ہویا۔

کیفیٹیریا وچوں باہر نکل کے زویا نے گھڑی تے نظر ماری۔ امبر سر دی کلاس ختم ہون وچ اجے سماں سی۔ سینٹرل لائبریری دے ساہمنے کافی بھیڑ سی۔ ودیارتھی اک چوڑے گول گھیرے وچ کھڑے سن۔ زویا نے نیڑے جا کے دیکھیا پی.ایس.یو. والے نکڑ ناٹک پیش کر رہے سن۔ ناٹک دا نام اک پوسٹر تے لکھیا ہویا سی۔

'Gar Chonki Khul Gayee' - A Street play by PSÚ'

زویا نے شیری نوں چھوٹا ہون کارن اگلی قطار وچ کھڑھا کر دتا تے آپ اسدے پچھے کھڑ کے ناٹک دیکھن لگی۔ کلاکاراں نے نیلیاں زیناں دے نال کھدر دے کڑتے پائے ہوئے سن۔ تن منڈے تے تن کڑیاں تن جوڑیاں بنکے الگ بیٹھے پڑھن دا ابھنی کر رہے سن۔ دو منڈے سپاہیاں دا ابھنی کر دے ہوئے اپنے ہتھاں وچ پھڑے ڈنڈیاں نوں ہلاؤندے ہوئے کوئی صلاح کر رہے سن۔ پھر اوہ ہولی ہولی تر دے ہوئے گھاہ تے بیٹھی پڑھ رہی منڈے کڑی دی اک جوڑی کول گئے۔

"کے کر دے او بئی..."، سپاہی نے دھرتی تے ڈنڈے دی ٹکور ماری۔

"جناب پڑھے کر دے آں؟" منڈا تے کڑی ڈر دے ہوئے اٹھ کے کھڑے ہو گئے۔

"کنے عشق مشک دیاں گلاں وی چلدیاں رہندیاں"، سپاہی سر ہلاؤن لگا۔ دوجا سپاہی اسدی تصدیق وچ سر ہلا رہا سی۔

"جناب کے گلاں پئے کر دے او؟ اس دوویں پیئیچ.ڈی. کر دے آں۔"

"کے کہا؟ سیئیچ.ڈی. ؟ بی.اے. ایم.اے. توں سنے ایہہ مائی کہڑی پڑھائی اوئی؟"

"جناب ایہہ رسرچ دی ڈگری ہندی حئ۔ پیئیچ.ڈی. سبھ توں وڈی ڈگری ہندی حئ۔"

"تس دوویں چونکی چلو۔ اتھے جا کے دسو کے ہندا سیئیچ.ڈی.۔ کنے تہاڑے ماں-پیو نوں بلاندے آں، چلو..."، پولیس والا چونکی ول ترن لئی اشارے کرن لگا۔

اسے ویلے منڈے نے جیب وچ ہتھ پایا تے سو سو دے دو نوٹ کڈھ کے اسنے سپاہی دی مٹھی وچ دے دتے۔ دوویں سپاہی اوہناں نوں چھڈ کے اک پاسے چلے گئے۔ اوہناں نے اک اک نوٹ آپس وچ ونڈ لیا۔ پھیر اوہ دوجی پڑھ رہی جوڑی ولّ ودھے۔

"ہاں بئی کے کرادے اوں؟"

"جناب کے.اے. ایسّ. دی تیاری کرا کر دے آں"، منڈا تے کڑی کھڑے ہو گئے۔ جواب منڈے نے دتا۔

"ایہہ کہڑی پڑھائی ہوئی؟"

"جناب اسی پاس کر یئے ایسّ.ڈی.ایمّ. لگّگے۔"

"او شاباشے! ایس.ڈی.ایمّ.۔ واہ! گلّ سن یار ایسّ.ڈی.ایمّ. بنکے اسیں گی پکا کروڑگے۔ مائی پنج پنج سال ہوئی گئے سرکار پکا گے نی کرا کر دی"، سپاہی ادنی جیہا بن گیا۔ درشکاں وچ ہاسڑ مچ گئی۔

"ضرور ضرور۔ تس دعا کرنی کہ ساڑا ٹیسٹ پاس ہوئی جا"، منڈا تے کڑی پہلاں وانگ ہی بیٹھ گئے۔

دوویں سپاہی تیجی جوڑی ولّ ہو گئے۔ منڈا تے کڑی اک دوجے دے ہتھ پھڑی بیٹھے سن۔

"ہاں بئی ایہہ کی عشق بازی ہو آ کر دی ہے؟ ماں-پیو پڑھنے گی بھیجدے آ کہ چوہل موہل کرن؟"

منڈا تے کڑی اٹھکے کھڑے ہو گئے۔ منڈے نے رعب نال کیہا، "کے بولیا؟ دوبارہ بول؟"

"او جناب تس؟ ۔ایس.پی. صاحب دے جاگت۔ جناب معاف کرنا اس پچھاتا نہیں۔ جناب ہر اں دے پتا نے گراں تھماں دیسی ککڑ منگایا ہا۔ مے گیٹ مین نوں دیئ اوڑیا ہی۔ ملی گیا ہا؟"

"آہو مل گیا مل گیا۔ جاؤ تس ڈسٹرب نہ کرو۔"

دوویں سپاہی پترا او چ گئے۔ درشکاں نے بھرویاں تاڑیاں ماریاں۔ ناٹک ختم ہو گیا سی۔

"شیری سمجھ آ گئی۔ ایہہ ہندے نے یونیورسٹی وچ پولیس چونکی کھلن دے سائیڈ اِپھیکٹس"، زویا نے اتھوں تر دیاں کیہا۔

شیری نے اپر منہ چکیا، اکھاں ملائیاں تے مسکراپیا۔

شیری ڈیسکٹوپ تے اپنے کم لگّ گیا۔ زویا نوں کلاس روم وچوں آؤندی امبر دی آواز سنائی دے رہی سی۔ زویا نوں پتہ سی کہ امبر کالج وچ وڈیاں کلاساں نوں پڑھاؤندا رہا سی، اس لئی اچی بولدا سی۔

امبر نے سیمنٹ دے بنے جہاز نوں بڑیاں کاں ماریاں۔ تیل والی ٹینکی چیک کیتی۔ ٹینکی وچ پانی سی۔ اسنے دیکھیا ٹینکی دے ڈھکن تے پانی لکھیا ہویا سی تاں کہ کوئی غلطی نال ڈیزل جاں پیٹرول جاں جہازاں والا سپیشل پیٹرول نہ پا دیوے۔ 'بڑے پتندر نے دو آبے دے جٹّ۔ کنجراں نے جہاز پانی تے چلن لاتے!' اوہ دوآبیاں دی کاریگری تے حیران سی۔ ہن تک اوہ اپنے مالوے علاقے دے رامگڑھیاں نوں ہی کاریگر مندا آیا سی۔ اوہناں دے نیڑے دے قصبے بھادسوں دے اک مستری دا اوہڑھا کھلھا سی۔ اسی دے نیڑے تیڑے دی ایہہ پرانی گلّ سی۔ گوانڈھی جٹّ نے اپنی جرمن ڈیموکریٹک ریپبلک توں منگوائی ہوئی جی. ڈی. آر. کمبائین مستری دے وہیڑے وچ کھڑی کر دتی۔ مستری وہلے ویلے کمبائین دے آلے دوآلے گیڑے کڈھی جایا کرے۔ تھریشر تاں اوہ بناؤندا ہی سی۔ اسنوں سمجھ آ گئی سی کہ ایہہ مشین تھریشراں دی اگلی پیڑھی سی۔

کدے اوہ اپر چڑھکے نرخ پرکھ کرن لگدا۔ پھر جدوں جٹاں نے سیزن شروع ہون توں پہلاں اسے مستری نوں کمبائین نوں گریس کرن تے بیلٹاں چیک کرن دا کم دے دتا تاں اسنے کمبائین دے کئی حصے کھولھ لئے۔ گریس کردیاں اسنے کمبائین دی پوری بنت نوں سمجھ لیا۔ اپنے وہلے سمیں وچ اسنے کمبائین دا ڈھانچہ کھڑھا کرنا شروع کر دتا۔ ہولی ہولی سند، پرزے بناؤندا رہا فٹّ کردا رہا۔ لوک اسنوں مذاق کردے۔ کسے نوں یقین نہیں سی کہ اوہ ایڈی دیؤ قد مشین تیار کر پاویگا۔ جدوں سارا کجھ تیار ہو گیا تے مستری نے گجرات جاکے وڈی سمندری کشتی دا اک پرانا انجن خرید لیاندا۔ دیکھدے دیکھدے کمبائین تیار ہو گئی۔ مستری نے سٹارٹ کرکے انجن دی ریس دبی۔ آواز سارے پنڈ دے سارے گھراں تک گئی۔ ایہہ کمبائین دے بنن دا اعلان سی۔ ایہہ پنجاب وچ کمبائین انڈسٹری دے آغاز دا وی اعلان سی۔ لوک گلاں کرن لگے۔ رنگ روغن کرن توں بعد مستری نے اپنے دوواں پتراں نوں سائیڈاں تے بٹھا کے کمبائین باہر کڈھ لئی۔ لوک گھراں چوں باہر نکل کے اسدا ایہہ کوتک دیکھن لگے۔ مستری نے اک جیتو پہلوان دی طرحاں کمبائین اپر بیٹھکے

پورے پنڈ دا گیڑا دا تاتے پھر کمبائین گردوارے ساہمنے لیا کھڑھائی۔ متھا ٹیکن سمیں اس نال ہور لوک وی شامل ہو گئے۔ لڈو ونڈے گئے۔

اس کمبائین نال اک سیزن اسنے آپ کٹائی کیتی۔ اگلے سیزن توں پہلاں اسدے گوانڈھی جٹاں نے اوہ کمبائین خرید لئی۔ مستری نے اگلی کمبائین دا کم وڈھّ لیا۔ سال بھر وچ اسنے دوسری کمبائین بنا کے پنجاب سرکار توں رجسٹر وی کروالئی۔ اسدا نام رکھیا ستکار کمبائین۔

اج ستکار کمبائین تے ستکار ٹریکٹر ز لمٹڈ نوں اتری بھارت وچ کون نہیں جاندا۔ ہن کرتار مستری دے دو پوترے انجینیئرنگ دیاں ڈگریاں حاصل کر کے ہور وی کئی کجھ بناؤن لگّ پئے سن۔

بڈھا ہو یا کرتار مستری اے. سی. دفتر وچ بیٹھا مسکراؤندا رہندا۔

جہاز ولّ دیکھدا امبر دو آبیئے جٹاں دی کاریگری تے مسکراؤن لگا۔ 'پتندراں نے بجاج چیتک سکوٹراں دے پرانے انجن فٹّ کیتے ہوئے نے'، اسنے من ہی من کیہا۔ 'پر ایہہ سٹارٹ کیوں نہیں ہو رہا۔' اسنے جہاز نوں ٹیڈھا کر کے ککاں ماریاں۔ سچ-مچ جہاز چالو ہو گیا۔ اسنے اپنے ودیارتھیاں نوں جہاز وچ بیٹھا کے اڈان بھری۔ اوہناں نے کجھ ہی گھنٹیاں بعد ماسکو اپر چکر لگاؤنے شروع کیتے۔ اوہناں نے ماسکو دے لال چونک وچ سمبھالی پئی ولادیمیر لینن دی دیہہ دے دیدار کیتے۔

"ایہہ اوہ مہان انسان ہے جسنے دنیاں وچوں غریبی تے امیری ختم کرن دا مہان یتن کیتا پر جلدی جان کارن اس یتن نوں حقیقت وچ نہ بدل سکیا،" امبر نے کیہا۔

"سر کی کمیونسٹ دوبارہ انقلاب لیا سکدے نے؟،" واپسی تے اک ودیارتھی نے پچھیا۔

"دنیاں تیجا موقع دندی نہیں ہندی پر اوہناں نوں پندراں دیشاں وچ موقعے ملے،" امبر نے کیہا۔

لکچر ختم کر کے امبر کمرے 'چوں باہر آ گیا۔ من وچ کئی کجھ چل رہا سی۔ ساری دنیاں اک پاسے تے زویا اک پاسے ہو گئی سی۔ 'کاش وی ہو جے اج میں زویا نوں آکھ دیاں گا۔ میں شیری نوں کمرے وچ چھڈ کے زویا نوں چاہ پین لیجانگا۔ اتھے ہی گلّ شروع کرونگا۔ منّ جائیگی؟ کیوں نہیں منیگی۔ اوہ مینوں اپنا پسند کر دی اے۔' اسنوں پورن وشواس سی۔

اوہ اپنے آپ نوں روکدا آیا سی۔ اوہ اکہری آمدنی والا بندہ سی۔ دو جاکاں نوں پال رہا سی۔ شیری تے کرنجیت نوں پڑھا رہا سی۔ اسنوں پتہ سی زویا خرچہ کرواؤن والی کڑی نہیں پر پھر وی ایہو جہیاں عشق َبعضیاں خرچے دا گھر ہندیاں نے۔ 'یار اوہ بالکل ہی میرے ور گی اے۔ میں اسنوں کویں دور کر دیاں۔' اسد اے قابو من کہہ رہا سی۔ پچھلے کئی دنھاں توں اوہ ٹھیک طرحاں سوں وی نہیں سکیا۔ اوہ ہر سمیں اسدے نال رہندی۔ اوہ کار چلا رہا ہندا اوہ اسدے نال والی سیٹ تے ہندی۔ اوہ گھر وچ کرنجیت شیری تے نورت نوں شا کھشات روپ وچ دیکھ سکدا سی پر اتھے وی زویا اپنے ادس روپ وچ حاضر ہندی۔ جسنوں صرف اوہ دیکھ سکدا۔

اسنوں اپنی دادی دی یاد آئی۔ جھڑی اپر گئی سی تے دھرم راج دی کچہری وچ اپنے پتی نوں ملکے آئی سی۔

"جنہاں دی مکتی نہیں ہندی اوہ مکتی ہون تک دھرم راج دی کچہری وچ ہی سیوا کر دے نے۔ اپنے پنڈ دے ہور کنے ہی لوک سیگے اتھے۔ کئی رشتے دار وی،" اوہ دسدی ہندی سی۔

"اتھے تاں دنیاں بھر دے لوک ہونے چاہیدے نے۔ گورے وی تے کالے وی۔ بہت سارے لوکاں دی بھیڑ ہونی چاہیدی اے"، امبر ترک کردا ہندا سی۔

"اوہناں دی کچہری اوہناں دے دیشاں اپر لگدی ہووُ۔ مینوں تاں اپنے ہی لوک دسے تی بھائی۔"

دوبارہ جیوندی ہون توں کجھ سال بعد بے بے دا دماغ ہل ّ گیا سی۔ ویہڑے وچ بیٹھی بے بے نوں بابا کول بیٹھا دسدا۔ اوہ اس نال گلاں کر دی رہندی۔ گھر دے کسے جی نوں بابا دکھائی نہیں سی دندا۔ بیبی باپو تے تائے نے تے ہور جیاں نے بے بے دی حالت نوں سویکار کر لیا سی۔ اوہ اوہناں وچ کھاندی پیندی دکھ سکھ دیاں گلاں کر دی وی بہتا بابے نال ہی رہندی سی۔

امبر اپنے پریوار دے جیاں وچ وچردا وی بہتا زویا نال ہی جیوندا سی۔

امبر کمرے وچ وڑیا تاں زویا تے شیری نیٹّ تے لگے ہوئے سن۔ زویا شیری نوں کجھ سمجھا رہی سی۔

'نہیں میں شیری دے یونیورسٹی وچ ہندے سمیں زویانوں کجھ نہیں کہانگا۔اگلی وارسعی جدوں شیری میرے نال نہیں آیاہووُ۔' اسنے سوچیا۔امبر اپنے آپ نوں سوچن داہور سماں مل جان تے خوش سی۔اسنے زندگی وچ کئی کاہلے قدم پٹے سن تے اوہ غلط سدھ ہویا سی۔ زویادے معاملے وچ اوہ کاہلی نہیں کریگا۔شیری گیم کھیڈدارہا۔امبر تے زویا کنٹین ولّ ترپئے۔

10

ملیر کوٹلا

امبر دی اپوئنٹمینٹ اسلامیہ کالج ملیر کوٹلا ہوئی سی۔اک سال اوہ اپنے پنڈ والے گھروں ہی جاندارہا۔اسدی پہلی تنخواہ پھڑدے ہوئے باپو نے سر متھے نال لائی سی تے پھربیبی نوں پھڑاؤنداہویا بولیا سی، ''میں تاں سمجھداتی پروفیسراں دی تنخواہ خاصی ہندی ہووُ۔چھ ہزار روپے مہینہ تاں کش وی نی۔''

''کوئی نیں کوئی نیں سرکاری نوکری اے، کھیتی باڑی توں بچ گیا۔ایہی بتھیرے۔سوروپیہ گردوارے چڑھایا گرشندر کرے۔پہلی وار سرکاری کمائی اپنے گھر آئی اے''،ارجن تائے نے کیہا سی۔

پھر گھر دیاں نے اس توں چوری چوری منجی صاحب گردوارے وچ آکھنڈ پاٹھ بک کروایا سی تے کرنجیت نوں نال لے کے بھوگ پوا آئے سن۔شیری دے جنم تک اوہ پنڈ ہی ٹکے رہے۔جدوں کرنجیت دااپنی جٹھانی نال من مٹاور ہن لگاتاں ارجن سنگھ تے شندر بیبی نے دوواں بھراواں دااکٹھ بنیار کھن لئی امبر نوں شہر رہائش کرن دی صلاح دینی شروع کر دتی۔

" گر شندر کرے اتھے رہنگے تاں چھیتی اڈّ ہو جانگے۔ چھوٹی سیانی اے امبر نوں دسدی نیں۔ جے گلّ امبر تک پہنچگی تاں لڑائی جھگڑا ودھو۔ وڈی ساری گلّ مندیپ نوں دسدی اے۔ اوہ دا چھوٹی نوں بولن دا کی کم؟ چھوٹا ملیر کوٹلے رہو تاں دور دور رہکے ایہناں دا پیار وی بنیا رہو۔ شہر رہو گا تاں شہر وچ گھر بناؤن بارے وی سوچو"، پرانیاں چھ پاس سیہوں لمی سوچدا سی۔

شہر رہائش کرن بارے سوچدے تاں امبر اتے کرنجیت وی سن پر بزرگاں دی ناراضگی دے ڈروں اوہ اس نوں ہور پچھے پائی جاندے سن۔ جدوں شندر بیبی نے خود ہی ایہہ گلّ آکھ دتی تاں امبر اتے کرنجیت نے ہور دیر نہ کیتی۔ کرنجیت اپنی جٹھانی سکھی نال ٹکراؤن توں بچناچاہندی سی۔امبر نے اپنے کجھ ودیارتھیاں تے سہکر میاں نوں مکان لبھن لئی کیہا۔

امبر نے مسلم پریوار وچ مکان لبھن نوں پہل دتی۔ اوہناں دے اپنے پنڈ دے مسلمان پاکستان چلے گئے سن۔ اسنوں ملیر کوٹلے وچ مسلماناں، سکھاں تے ہندواں دی سانجھی رہنی بہتی چنگی لگدی۔ بچپن وچ اوہ جدوں کدے اپنے مامے جاں بیبی نال ملیر کوٹلے آؤندا تاں اسنوں لگدا جویں اوہ اک ازب شہر وچ آ گیا ہووے۔ ادوں کالے برقعیاں والیاں عورتاں اتے چٹیاں ٹوپیاں والے مسلمان عجیب پر آکرشک لگدے۔ وڈے ہو کے تاں جدوں اوہ اس شہر وچوں لنگھدا تاں گھنٹہ دو گھنٹے بازاراں وچ گھمن تے ضرور لگاؤندا۔ ادوں اسنوں پتہ نہیں سی لگدا کہ ایہہ شہر اسنوں کیوں کھچدا سی۔ بعد وچ امبر نے اک کھوج پیپر لکھن لئی جدوں 1947 دی دیش ونڈ نال سنبندھت کہانیاں تے ناولاں دا ادھیین کیتا تاں ایہہ شہر ہور ودھیرے سپشٹ ہو کے اسدے ساہمنے آ گیا۔ چڑھدے تے لیہندے دوواں پنجاباں وچ ایہہ اکو اک شہر بچیا سی جہڑا 1947 توں پہلاں دے پنجابی شہراں ورگا سی۔ جہڑا ایہہ دسدا سی کہ جیکر دیش ونڈ نہ ہندی تاں پنجاب دے سارے شہر ایہو جہے ہونے سن۔ ملیر کوٹلا ریاست دے کھیتر وچ اجے وی ایہو جہے پنڈ سن جہڑے 1947 توں پہلاں دے پنجاب دے پنڈاں دے نمونے سن۔ جنہاں وچ اجے وی مسلمان کسان وسدے سن۔ جدوں کسے سکھ جاں مسلمان جاں ہندو پریوار وچ مرگ ہندی سی تاں دتا جان والا دان صرف اپنے دھارمک ستھان لئی نہیں بلکہ تناں دھارمک ستھاناں لئی ہندا سی۔ شہر دے آلے دوآلے دے پنڈاں اتے کلونیاں وچ کمبوہ مسلماناں دی وڈی گنتی وسدی سی۔ اوہ اپنیاں تھوڑہیاں تھوڑہیاں زمیناں تے وی سنگھنی کھیتی راہیں خاصیاں سبزیاں پیدا کردے سن۔ سبزیاں دی پیداوار وچ ملیر کوٹلے نے اتری بھارت وچ وڈیرا مقام حاصل کیتا ہویا سی۔ اتھوں دلی، گجرات تے جموں-کشمیر نوں روزانہ سبزیاں دے ٹرکّ بھر بھر نکلدے سن۔

امبر دے اپنے پنڈ ایسڑو دامہان کھنے شہر ولّ سی۔ ملیر کوٹلے ولّ اوہناں دی پٹھ ّرہی سی۔ اوہ پڑھیا وی کھنے شہر ہی سی۔ اوہناں دی کلاس وچ اک وی مسلمان منڈا کڑی نہیں سی۔ ہن جدوں کالج وچ اوہ کلاساں لین لگا تاں اسنوں جاپدا جویں اوہ ہور ہی دنیاں وچ آ گیا سی۔

"بے نظیر توں اوہ کتاب پڑھ لئی؟ دسّ کی سمجھ آیا؟"

"حدیث محمد جی تہاڈی سزا ایہہ ہے کہ تسیں پورا پیریئڈ لائبریری جا کے شہید بھگت سنگھ دا لیکھ 'میں ناستک کیوں' ہاں پڑھن تے لگاؤنا۔ تے پھر کل نوں کلاس وچ آ کے دسنا کہ لیکھ دا سارانش کی ہے جاؤ۔"

"ترنجیت توں خشونت سنگھ دی سکھ اتہاس پڑھ لئی اے تے توں کل نوں کلاس وچ اسدا اسنکھیپ سناؤنے۔"

ایہناں ناواں نے امبر نوں اورجت کیتا سی تے امبر توں ایہہ ناں اورجت ہوئے سن۔ جدوں امبر ملیر کوٹلا چھڈّ کے جموں چلا گیا تاں اسنوں اک بے نام فون آیا سی، "تسیں اس علاقے وچ سینکڑے نہیں ہزاراں چراغ بال کے رکھ گئے اوں بائی جی جیوندے وسدے رہو۔"

امبر نوں اپنے دوست شوکت علی داد کھایا اک مکان پسند آ گیا۔ امبر نے اپنے ویاہ وچ دہیز نہیں لیا سی۔ اسنے ملیر کوٹلے وچ اپنے گھر دی شروعات اک سستے بیڈاں دی جوڑی نال کیتی۔ اسنے دو کرسیاں اتے میز وی شوکت دے ساتھ وچ خرید لئے۔

شوکت علی ڈیہلوں بلاک وچ بی۔ ڈی۔ پی۔ او۔ وجوں تینات سی۔ اوہ امبر نال پنجاب یونیورسٹی وچ پڑھیا سی۔ ہوسٹل وچ اوہناں دے کمرے آہمو ساہمنے سن تے دوویں کسے نوں نہیں جاندے سن۔ کمرہ الاٹ ہندے ہی اوہناں دی جان پچھان ہو گئی سی تے اوہ شامی پندراں سیکٹر دی مارکیٹ گھمن گئے سن۔

شوکت علی کمبوہ کسانی پریوار وچوں سی۔ اسدے دو بھرا ٹریکٹر رکھکے کھیتی کردے سن۔ شوکت علی کمپارمینٹاں تے امپروومینٹاں کلیئر کردا کردا پنجاب یونیورسٹی وچ ارتھ شاستر دی ایم۔ اے۔ وچ داخل ہو گیا سی۔ اسدا بھائی چارا پچھڑیا ہویا سی تے کوئی کوئی پریوار ہی کڑیاں نوں پڑھاؤندا سی۔ شوکت نوں کسے نے بی۔ ایڈ۔ کالج وچ اک مسلمان کڑی دے پڑھدی ہون بارے دسّ پائی سی۔ اوہ اوہناں دی جات دی سی تے سوہنی سی۔ شوکت امبر، نال اس کڑی نوں ملن دیاں ویونتاں بناؤندا۔ سمسیا ایہہ سی کہ اوہ کڑیاں دا کالج سی تے

منڈیاں نوں اس دے نیڑے - تیڑے وی پھڑ کن نہیں دتا جاندا سی۔امبر نے شوکت توں چار ودھائی کارڈ اس کڑی نوں بھجوائے۔اک عید دا، دو جا دیوالی دا، تیجا کرسمس دا تے آخری نویں سال دا۔اوہ تھلے لکھدے؛ شوکت علی، ڈوئنگ ایم۔اے۔ اکنومکس، کمرہ نمبر 56، بلاک نمبر 5، ہوسٹل نمبر 1، پنجاب یونیورسٹی۔

آخری کارڈ دے ملن توں چار دن بعد ہی اوہ کڑی شوکت نوں ملن آ گئی۔ گھبرایا ہویا شوکت اسدے کمرے وچ آیا۔

"اوہ آ گی...!" اسنے کیہا۔

"کون؟"

"سوہانا جانم"، شوکت دا جواب کجھ اس طرحاں دا سی جویں اوہ امبر نوں کہنا چاہندا ہووے کہ توں ہی میرے پچھے پائی ہے۔ ہن سانبھ۔

"کوئی گلّ نیں آپاں اسنوں ملدے آں، توں تیار ہو۔"

اک منڈے نے اسنوں سنیہا دتا سی کہ سوہانا جانم ناں دی اک کڑی اس نوں ملن آئی ہے۔اوہ گیسٹ روم وچ بیٹھی اسدا انتظار کر رہی ہے۔امبر پہلاں آپ تیار ہویا۔ پھر اسنے شوکت دے نہا کے آؤن توں پہلاں پہلاں اسدی الماری وچوں اسدے کپڑیاں وچوں اک پینٹ قمیض دی چون کیتی۔اپنے کمرے وچوں پالش لیا کے اوہ اسدی جتی چمکاؤن لگا۔

"شوکت یار کوئی اک ادھا سوٹ تاں ڈھنگ سر دا لے کے رکھیا کر"، سر وچ تولیا گھساؤندے آ رہے شوکت نوں امبر نے کیہا۔ شوکت بھاویں کھاندے پیندے گھروں سی پر اوہ بہت صاد مرادے پریوار وچوں سی۔ چنڈی گڑھ پہنچکے وی اسنے ملیر کوٹلے والا رنگ چھڈیا نہیں سی۔

گیسٹ روم وچ وڑدی سار ہی اوہناں نوں عطر دی خوشبو نے شرشار کر دتا۔ سوہانا اینی سوہنی تے شقیننن کڑی سی کہ دوواں نے بناں کوئی آپسی مشورہ کیتیاں ایہہ سمجھ لیا کہ شوکت اسدے یوگ نہیں سی۔اوہناں نے واری واری گلّ کر دیاں اسنوں اپنا ادیش تاں دسّ دتا پر لحظے وچوں ایہہ جھلکدا سی کہ ہن اوہ اسنوں دیکھن توں بعد سمجھ گئے سن کہ اوہناں دا ویاہ سنبھوَ نہیں سی۔

"میں تہاڈے دیوالی تے کرسمس دے کارڈ دیکھکے اینا ہسی کہ میں سوچیا دیکھکے آواں کہ ایہہ شوکت علی بندہ ہے کون؟" سوہانا ہسی۔

"عید توں بعد والے کارڈا سدی ہمت سی"، شوکت نے امبر ولّ اشارہ کیتا۔

"میں شملے دی رہن والی ہاں،" سوہانے نے رومال نوں بلھاں تے اس طرحاں لگایا کہ باہر آگئی گل صاف وی ہو جاوے تے لپسٹک وی خراب نہ ہو ووے،"سوری، میں آکھ رہی سی کہ میں ویاہ وی شملے ہی کرواونگی۔ پنجاب دے شہراں وچ پلوشن بہت ہے، باقی میرے پاپا نے ہی کرنا جو کرنا۔"اوہناں نے اسنوں لنچ کروایا کیونکہ لنچ دا سماں ہو گیا سی۔ شوکت اسنوں بہتیاں گلاں امبر نال کردیاں دیکھکے تناں واسطے لنچ دا آرڈر دین لئی میس ولّ چلیا گیا سی۔

ملیر کوٹلے وچ مرغے تے میٹ دا بہتا کاروبار مسلمان ہی کردے سن۔ اس لئی سبھ نوں پتہ سی کہ اوہناں دیاں دوکاناں تے حلال ملدا سی۔ بہتے سکھاں تے ہندواں نوں حلال کھان وچ کوئی جھجک نہیں سی۔ اس لئی اوہ اوہناں دی دوکاناں توں مرغا تے میٹ خریددے سن۔ اوہ مسلماناں دے ویاہاں وچ وی مرغا تے میٹ کھاندے سن۔ مسلماناں نوں سکھاں تے ہندواں دے ویاہاں وچ صرف اک وار پچھن دی ضرورت پیندی۔

"بائی جی، حلال اے جا جھٹکا؟" اوہ پچھدے۔

"ملیر کوٹلے 'چ جھٹکا کتھوں آ گیا؟ ساریاں دوکاناں تاں تھوڑے بندیاں دیاں نے،" اگلا ہسن لگدا۔

امبر اپنے دوست شوکت علی نال اکثر بھبودی دوکان تے مرغا کھان جاندا۔ اوہ شیری تے کرنجیت واسطے پیک کرالیاؤندا۔

"آپاں نوں مسلماناں دا حلال کھان دی مناہی نہیں"؟ کرنجیت پہلاں پہل جھجکدی۔

"سانوں پڑھے لکھے لوکاں نوں کوئی مناہی نہیں، جہڑی چیز کوئی بھائی چارا ملے سمیں توں کھاندا آ رہے اسنوں دوجے بھائیچارے والے وی کھا سکدے ہن۔ جے مسلمان ساڈا نہیں کھاندے تاں ایہہ اوہناں دی تنگدلی اے۔ آپاں اپنی کھلھدلی کیوں چھڈیئے،" امبر سمجھاؤندا۔

ملیر کوٹلا پوسٹنگ ہون توں بعد اسنوں نادرہ بھین جی بہت یاد آؤندے۔ اوہناں دا ضرور ویاہ ہو گیا ہووے گا۔ بہتی وار ملیر کوٹلے دیاں سوہنیاں کڑیاں دے ویاہ یو. پی. دے مسلمان آئی. اے. ایسّ. جاں آئی. پی ایسّ. منڈیاں نال ہو جاندے سن۔ ملیر کوٹلے

دے کھاندے پیندے دے گھراں دے منڈیاں نوں جموں کشمیر دیاں سکھیاں کڑیاں دے رشتے ہو جاندے سن۔ اسنے اپنے مسلمان دوستاں راہیں نادرہ بھین جی دی پیڑ نپنی چاہی۔ کئی مہینیاں بعد اسنوں پتہ لگا کہ نادرہ بھین جی نے ویاہ نہیں کرایا سی۔ اوہ نوکری چھڈّ کے آسٹریلیا چلی گئی سی۔ امبر واسطے نادرہ بھین جی پھر اک پہیلی بن گئی سی۔

نادرہ، رابعہ، اونیت تے زویا ساریاں اکو قطار وچ کھڑھیاں سن۔ اسنے اونیت ورگی اک کڑی ٹی. وی. تے گاؤندی دیکھی سی۔ ہولی۔ ہولی ایہہ سپشٹ ہو گیا سی کہ اوہ گھر چھڈّ گئی تے گاؤن لگّ پئی سی۔ گاؤنا اسنے کینیڈا دی پی. آر. لے کے شروع کیتا سی۔ دناں وچ سارے پنجابیاں وچ مس اونیت، مس اونیت ہو گئی سی۔ دناں وچ ہی اونیت جنے کھنے نال گاؤن لگی سی۔ سنیا سی کہ پیسے دے کے اس نال کوئی وی گا سکدا سی۔ اوہ چنگے ماڑے ہر طرحاں دے گائک نال گاؤن لگی سی۔

"یار تیری ایہہ دوست کوئی چجدا گیت وی گائیگی؟" اوتار سنگھ تاری اسنوں چھیڑدا۔

"تاری اسنے چنگا گیت گایا ہے، اسنے اپنے منگیتر نالوں توڑ وچھوڑا کر لیا ہے، اج دے دن اک بھارتی کڑی لئی ایہہ بہت وڈا قدم ہے، میں اسدی داد دنا،" امبر اونیت دے گھریلو حالات نوں جاندا سی۔

جدوں امبر نے اپنا ملیر کوٹلے والا مکان خرید یا تاں ادوں وی شوکت علی ہی سارے کم کر دا رہا۔ اسے نے اسنوں مکان لبھّ کے دتا۔ امبر ایہو جیہا مکان لینا چاہندا سی جسڑا بندے نے اپنے رہن لئی ریجھاں نال بنوایا ہووے۔ ٹھیکیداراں دے ویچن لئی بنائے مکان اسنوں مولوں ناپسند سن۔ اجیہے مکاناں نوں تاں امبر ریتے وچ کھڑے کیتے سمجھدا سی۔ اوہ بھوچال توں بہت ڈردا سی۔ بھوچال وچ مارے جان توں ودھ اسنوں جیوندیاں تھلے دب جان تے پھر کئی گھنٹے دبے رہن دا ڈر ودھیرے بھے بھیت کر دا سی۔ ایہہ مکان اسنوں اک دم پسند آ گیا۔ خاص گلّ ایہہ وی سی کہ ایہہ مکان نواب ملیر کوٹلا دے محل دے ساہمنے والی کلونی دی پہلی قطار وچ ہی سی۔

اس مکان وچ رہندیاں ہی کرنجیت نے بی. اے. تے ایمّ. اے. دیاں ڈگریاں کیتیاں۔ سردیاں وچ امبر رجائی وچ بیٹھکے اسدے انگریزی دے نوٹس تیار کردا۔ اسنوں سمجھاؤندا۔ امبر دی خود دی انگریزی وچوں کمپارٹمینٹ آؤندی رہی سی پر اوہ کرنجیت دے نوٹس اس طرحاں سوکھی انگریزی وچ تیار کرواؤندا کہ کرنجیت نوں یاد کرن وچ بھورا دکت نہ آؤندی۔

ایہہ مکان اک جینی پریوار نے بڑی ریجھ نال بنوایا سی۔ اس مکان نوں خریدن ویلے ہی امبر نوں پتہ لگیا کہ ملیر کوٹلے وچ ہندو پریوار بہت دگھوٹو ماحول وچ رہندے سن۔ ملیر کوٹلے وچ پنجاب دا کوئی ہندو پریوار اپنی کڑی ویاہن لئی تیار نہیں سن۔ ہندو پریوار دوجے شہراں وچ جاوسن نوں ترجیح دندے سن۔ مسلمان سکھاں تے سیاستداناں نال نیڑتا بنا کے رکھدے سن۔

نواب ملیر کوٹلا دا پرانا محل پرانے ملیر کوٹلا شہر دے وچکار سی۔ انگریزی راج سمیں نواب ملیر کوٹلا نے ایہہ محل 'مبارک منزل' بھیڑ بھڑکے توں دور شہر دے باہر لے پاسے سال 1901 وچ بنوایا سی۔ پروارک لڑائیاں اتے کورٹ کیساں دے شکار اس محل نال سنبندھت پروارک میمبر بری طرحاں پاڑ گئے سن۔ 1947 توں بعد جدوں لوکتنتری طریقے نال چنے ہوئے نویں حکمران ستا وچ آ گئے تاں اس پریوار دے جیاں نوں اوہناں لوکاں وچ عام جنتا وانگ رہنا مشکل لگا جنہاں اتے اوہناں نے راج کیتا سی۔ اوہ وڈے شہراں تے ودیشاں وچ جاوسے۔ جہڑے لوکتنتری پربندھ وچ ستا نہیں ہتھیا سکے اوہناں نے اپنے آپ نوں اس محل وچ بند کر لیا۔

امبر تے کرنجیت سویر دی چاہ بالکونی وچ بیٹھکے پیندے۔ کرنجیت نوں ہر روز سویرے سویرے پوڑیاں چڑھ کے جانا او کھا تاں لگدا پر اپنے گھر والے دی گلّ اوہ منّ ہی لیندی سی۔ امبر تے کرنجیت چاہ پیندے پیندے ساہمنے دسدے محل ولّ دیکھدے ہوئے محل سنبندھی گلاں کردے رہندے۔ محل دیاں کندھاں تاں مضبوط سن پر چھت دی حالت اینی ماڑی سی کہ اسدے کھلیپڑ تھلے ڈگدے رہندے سن۔ سبھ توں پہلاں محل نے اپنی آبھا گوائی سی، اس توں بعد اسدے بہت سارے لکڑ دے کم نوں سیونک چٹم کر گئی سی۔ ہن چھتاں چر مراؤنیاں شروع ہو گئیاں سن۔ اینی ماڑی حالت والے محل وچ محل دی آخری واسی بیگم منبر اننشا کھنن اپنے اک رشتے دار اتے دو نوکراں نال رہِ رہی سی۔ ملیر کوٹلے دے آخری نواب افتیکھار علی خان دے چار ویاہ سن پر اولاد اک وی نہیں سی۔ اسدیاں تنّ بیگماں فوت ہو گئیاں سن تے آخری بیگم اپنے آخری دن اس محل وچ گن رہی سی۔ منبر بیگم راجستھان دی سبھ توں وڈی سٹیٹ ٹانک دے نواب دی سبھ توں سوہنی دھی سی پر ہن اسدی خبر سار لین والا کوئی نہیں سی۔ سارا محل خالی خالی تے اجڑیا اجڑیا دکھائی دندا سی۔ صرف تنّ کمریاں، جنہاں وچ ایہناں جیاں دا وسیبا سی، دی حالت ہی کجھ ٹھیک سی۔

"ایہہ اس طرحاں بند بند کویں رہندے نے؟" کرنجیت حیران ہندی۔

"ایہہ محل دے ہی قیدی نہیں، بلکہ ایہہ سمیں دے وی قیدی نے، سماں بدل گیا پر ایہہ اپنے سمیں وچو باہر آ کے نویں سمیں وچ اپنی تھاں نہیں بنا سکے،" امبر بولن لگدا۔

کدے کدے سردیاں وچ جاں بدلوائی دے دناں وچ بیگم پہلی منزل دی چھت اپر جنگلے کول کھڑی دکھائی دندی۔ اوہ آلے-دوآلے اسریاں بھانت سبھانتیاں کوٹھیاں تے اوہناں دے وسنیکاں ولّ اک اڈدی جہی نظر ماردی۔ اوہناں کوٹھیاں وچ اوہ سہولتاں سن جہڑیاں اس محل دے وسنیکاں نوں نوابی سمیں وی نہیں مل سکیاں سن۔ اوہ کوٹھیاں وچ لگے اے. سی. اتے وہڑیاں وچ کھڑھیاں اتی آدھونک کاراں نوں اس طرحاں دیکھدی جویں ایہناں نال سچ مچّ ہی اسدا کوئی واسطہ نہیں سی۔ ایہناں کوٹھیاں نال میل کھاندی اکو اک سہولت تار والے ٹیلیفون دی سی جہڑا اجے وی چلدا سی تے صرف سنن دا کم دندا سی۔ ایہہ ٹیلیفون اس شہر وچ سبھ توں پرانا سی۔ محل دی کوئی آمدن نہ رہی ہون کارن بل نہیں بھریا گیا۔ کنیکشن کٹّ سکدا سی پر ٹیلیفون ایکسچینج دے ہمدرد اتے مہربان افسراں صدقہ بچ گیا۔ محل دا آخری نوکر محل وچوں کوئی کوئی چیز لجا کے ویچ دندا تے سودا پتہ لے آؤندا۔ انج کمرے ہولی ہولی خالی ہندے چلے گئے سن۔ ایہہ سلسلہ دناں مہینیاں جاں سالاں توں نہیں، دہاکیاں توں چلیا آ رہا سی۔

امبر اس کلونی وچ مکان لے کے اس طرحاں محسوس کردا سی جویں اوہ اتہاس دے بالکل قریب ہووے۔ اوہ اتہاس نوں چھوہ رہا سی۔

اتہاس دے جس دور نوں ختم ہویاں ستّ دہاکے بیت چکے سن، امبر اس دی عمارت نوں کھنڈر بندیاں دیکھ رہا سی۔

11

میکڈونلڈ دا سٹیچو

اوہناں دی پرانی ماروتی کار میکڈونلڈاں، سبویاں، حویلیاں تے ڈھابیاں نوں پچھے چھڈدی ہوئی دوڑی جارہی سی۔ اوہناں دی کار نویاں کاراں تے ایس۔ یو۔ ویاں تو۔ پچھے رہندی ہوئی دوڑی جارہی سی۔ پچھلی سیٹ تے بیٹھے شیری نے دیکھیا اوہ دوراہے شہر دے باہر بنے میکڈونلڈ کولوں لنگھ رہے سن۔ میکڈولنڈ دا سٹیچو دور بیٹھا مسکرا رہا سی۔

"آجاؤ بچہ"! سٹیچو دی آواز آئی۔

"پیسے نہیں ہن"، شیری نے کیہا۔

"جہڑے جموں کشمیر بیر یئر توں نے روپے بچائے سن؟"

سٹیچو سبھ کجھ جاندا سی پر اوہ ایہہ نہیں جاندا سی کہ رستے وچ اوہناں دی کار خراب ہو گئی سی۔

"اوہ مما نے لے لئے"، شیری نے کیہا۔

"تاں پھر کھاؤ دیسی روٹیاں کجھ نیں تیرے ماں باپ وی، اک ہیپی میل نیں لے کے دے سکدے اپنے لاڈلے نوں، اوں اکھے میں یونیورسٹی پروفیسر آں۔"

شیری نوں اسدی گل چنگی لگی۔ اسنے اعلان کیتا، "مما-پاپا میں پروفیسر تاں کدی وی نہیں بنوں گا۔"

"کیوں بیٹا جی؟" کرنجیت نے پچھیا۔

"بس نہیں تاں نہیں"، شیری سٹینڈ لے گیا سی۔

کرنجیت نوں سمجھ آ گئی۔ ہنے ہنے میکڈونلڈ لنگھیا سی۔ اوہ بولی، "پتر تیرے پاپا دے سارے دوست چنگیاں تنخواہاں لے رہے نے۔ اتھوں تک کہ کالج والے وی۔ ہن تیرے پاپا نے یونیورسٹی دی نوکری لئی اے۔ یونیورسٹی نے ودھیکی کیتی اے کہ ایہناں دی کالج دی سروس کاؤنٹ نہیں کیتی۔ نہیں تاں ساریاں دی کاؤنٹ ہندی اے۔ کی پتہ سی کہ ایہہ دھوکھا ہووئے گا۔ تیرے پاپا نے تاں اپنے کم وچ

کوئی گھاٹ نہیں چھڈی؟ کوئی گلّ نہیں اک سال ٹھہر نویں پے سکیل آ جانگے۔ تنخواہ ودھ جوگی۔ تینوں ہر گیڑے ہیپی میل مل جیا کرو۔"

شیری مسکرا پیا۔ اسدے مما بڑے جانی جان سن۔ 'شی نوز ایوریتھنگ۔ کمینہ سٹیپھو کویں مینوں مما پاپا دے خلاف بھڑکا رہا سی۔'

"پتر توں جو بننا چاہیں اوہ بنی"، پاپا دی آواز سی۔

سٹیپھو نے منہ پھیر لیا تے اوہ اپنے یار ڈوچ آ کے کھڑی اک دلی نمبر والی کار وچوں اتر رہے بچیاں ولّ دیکھن لگا۔

"جے کار خراب ہو جاوے پیسے جماں نیڑے لاگے"، کرنجیت نے نورت نوں ڈیش بورڈ نال کھڑی کر دیاں ہاؤکا بھریا۔

"خراب ہوتاں لئی ہن ہور کنی کو وار ہو جو؟" امبر نے ساہمنے سڑک تے دیکھدیاں کیہا۔

"کی پتہ ہندا اپرانی چیز دا۔"

کجھ سماں کوئی نہیں بولیا۔

"اپنا پڑھ لکھ کے اپنے لوکاں نوں پڑھا کے وی تنگ بھکھ نال گھلیدے"، کرنجیت کدے شکایت نہیں سی کر دی۔ امبر نے حیران ہو کے اس ولّ دیکھیا۔

"تنگی تر شی سہِ کے ہی کجھ بندا ہندا۔ شہر وچ مکان بن گیا۔ ادھی تنخواہ تاں اوہدی قسط وچ لنگھ جاندی اے۔ زمانہ بدل گیا، اک جنے دی تنخواہ نال گھر نیں چلدے ہن۔ تیری پیئیچّ.ڈی. ہو جانی سبھ کجھ ٹھیک ہو جو"، امبر اسدا حوصلہ ودھا رہا سی۔

'سبھ کجھ ٹھیک کدے نہیں ہندا سر'، ڈاکٹر. رمن شرما، اسسٹینٹ پروفیسر، سکول آف لاء، پنجاب یونیورسٹی چنڈی گڑھ پل کو لئی سڑک دے اپر پرگٹ ہویا۔

کھنے پہنچکے امبر نے کار پنڈ ولّ موڑ لئی۔ اوہ کئی مہینیاں بعد پنڈ جا رہے سن۔ جدوں توں باپو امر سنگھ تے تائے ارجن نے زمین وڈے بھرا مندیپ دے نام کرا دتی سی اوہناں دا پنڈ آؤنا گھٹ گیا سی۔ کرنجیت تاں کئی کئی ورھیاں بعد آؤندی سی۔ امبر دے من وچ موہ دا

ابال اٹھداتاں اوہ بسّ وچ جا کے رات رہِ آؤندا۔ جیکر مندیپ محنت نال کھیتی کر داہنداتاں امبر نوں ساری زمین اس نوں دین دی بھورا رنزش نہیں ہونی سی۔ مندیپ تاں کھیتی توں کدوں دا منہ موڑی بیٹھا سی۔ اسنوں زمین وچوں کجھ نکلدا نہیں دسدا سی۔ اوہ زمین ویچکے شہر وچ کوئی بزنس کرن دیاں گلاں کردا۔ اوہ پہن پچر کے شہر تریار ہندا۔ کھیتی تاں جنی کو چلدی سی اوہ باپو اتے تائے دے سرتے ہی چلدی سی۔

کرنجیت دے فون تے بیلّ وجی۔ اوہ سنن لگی۔ ہرلین دا فون سی۔ اوہ شیری نال گلّ کرنا چاہندی سی۔

"اجے دیکھنی اے۔ اسیں ملیر کوٹلے جا کے دیکھانگے۔ ہر شہر وچ میں تیرے پوسٹر دیکھے۔ یو آر رائیزنگ سٹار۔ یو سٹوپڑ،" شیری ہسیا۔

"یو نو آ پھٹر ونّ اور ٹوا ایئر زوی آر شفٹنگ ٹو ممبئی۔ پاپا نوں اک ہندی فلم آ پھر ہوئی اے۔"

"ہوں ہوں گڈّ کونگریٹس۔"

شیری ہرلین بارے سوچن لگا۔ اوہ کدی ہندی فلماں وچ ہیروئن وی آ سکدی ہے۔ اوہ کسے ہور نال نچیاوی کریگی۔ اسنوں یاد آیا جدوں تاری انکل نویں نویں گائک بنے سن۔ دوجی کلاس وچ پڑھدی ہرلین نوں پنڈ چھٹیاں وچ لجان لئی اسدے دادا جی آئے سن۔ اوہ بسّ راہیں پنڈ نوں جا رہے سن۔ ملور کوٹلے توں سنگرور جا رہی بسّ وچ ٹی. وی. دی سکرین تے تاری چاچو دا گیت چل رہا سی۔

"ممامیں تاں پانی پانی ہو گی، بڑے پاپا پاپا دا گیت سنکے مسکرائی جان، ساڈے نال بیٹھے منڈے پاپا بارے گلاں کرن لگپے، بس پھیر اوہی گلّ ہوئی جسدا ڈر سی، بڑے پاپا نے اوہناں نوں دستا بئی سکرین تے گا رہا تاری میرا منڈا اتے آہ کڑی دا پیو اے، منڈے میرے ولّ دیکھن تے مینوں دھرتی وہل نہ دیوے، مما پاپا اس ماڈل نال جپھیاں پائی جان، مما توں پاپا نوں آکھیں کہ تھوڑھا ڈسٹینس رکھیا کرن...،" ہرلین گھوٹ گھوٹ کے بول رہی سی۔

"پتّ ایہہ تاں اپنا پروپھیشن اے،" روندر چاچی مسکرائی جا رہی سی۔

ہر وار جیوں ہی پنڈ نوں جاندے رستے مڑدا امبر نوں لگدا اوہ کسے تناء گرست کھیتر وچ داخل ہو گیا سی۔اسنوں پکا یقین سی کہ مندیپ کسے بزنس وچ کامیاب نہیں ہو سکدا سی۔ پنجویں فیل صرف کھیتی کرنی جاندا سی۔ جھگڑا کم اوہ جاندا سی اسنوں اوہ کرنا نہیں چاہندا سی۔امبر نوں لگدا سی کہ بزنس دیاں گلاں کرن والا مندیپ سبھ کجھ اجاڑو گا۔ ایہہ وی سنبھو سی کہ بزرگاں نوں روٹی وی امبر نوں ہی دینی پوے۔

اوہناں دی زمین ادھی پنڈ دے نال لگدی سی تے ادھی پنڈ توں دور کھنہ ملیر کوٹلا سڑک دے اپر سی۔ سڑک توں ہٹوا کیلے کو دی وتھ تے اوہناں دا کھوہ والا توڑ سی۔امبر نے کار ہولی کر دیاں توڑ ولّ نظر ماری۔اسنوں دو تنّ جنے توڑ وچ گھمدے دکھائی دتے۔ شاید باپو ہوریں جھونا لگوا رہے نے۔اسنے کار توڑ ولّ موڑ لئی۔ کرنجیت نے اس ولّ سوالیا نظراں نال تکیا۔ پھر اوہ سمجھ گئی امبر بھاوک قسم دا بندہ سی۔ کھیتاں دا موہ ضرور اسنوں کھچّ رہا ہونے۔امبر نے توڑ وچ جا کے کار روک دتی۔ کرنجیت نورت نوں لے کے کار وچ ہی بیٹھی رہی۔

"شیری باہر آ کے کھیت دیکھ لے"،اوہ 'اپنے کھیت' آکھدا آکھدا رک گیا سی۔ایہہ کھیت ہن اپنے نہیں رہے سن۔ مندیپ دے سن جاں اسدے پتر سنی دے سن۔

"میں کی دیکھنا کھیتاں دا؟! کھیتاں 'چ دیکھن نوں کی ہندے؟" شیری حیران سی۔

"ایہہ تاں شہری بندے۔ایہنوں کھیتاں نال کی موہ،" کرنجیت مسکرائی۔

اسے توڑ وچ امبر مندیپ دی روٹی لے کے آؤندا ہندا سی۔ اسے توڑ وچ اوہ اس توں ٹریکٹر دی چابی منگدا ہندا سی۔ اسے توڑ وچ باپو اسنوں آکھدا ہندا سی، "پتر توں پڑھ لے۔ توں تاں کار چلایا کریں گا۔"

امبر نے اپنی پرانی کار ولّ نظر ماری۔اک پیڑ بھری مسکراہٹ اسدے بلھاں تے تیر گئی۔ 'جے مکان دی قسط نہ بھرنی پیندی تاں میں کوئی چنگی کار ضرور لے لیندا۔'

ادوں جدوں اوہناں نے مکان لین دی صلاحَ کیتی سی تاں کرنجیت نے کیہا سی، "آپاں توں کالج دی نوکری دے سر تے قشط نہیں بھری جانی، آپاں پنڈ والی زمین وچوں کجھ حصہ ویچ کے مکان وچ پا لیندے آں۔ تھوڑھا لون لے لانگے۔ انی کو قشط آپاں بھری جاوانگے۔"

امبر نوں گلّ بچ گئی سی۔ اوہناں پنڈ آ کے سارے پریوار نال گلّ کیتی سی۔

"مکان توں اپنی نوکری دے سر تے بنا۔ دنیاں اینا کش بنائی جاندی اے۔ جلاہیاں دے تھانیدار منڈے نے اٹھ کیلے زمین خرید لی نوکری دے سر تے۔ زمیناں ویچکے کتے مکان بنائی دے ہندے نے"، مندیپ تلخی بھری آواز وچ بولیا سی۔ زمین ویچن توں دوواں بزرگاں نے وی جواب دے دتا سی۔ بعد وچ مندیپ داداباء سی جاں تناں بزرگاں دی ایہہ بھاونا کہ چھوٹا نوکری کردے، سیٹ اے، وڈا زمین صدقہ چھوٹے دے برابر بنیا رہو، مندیپ زمین اپنے ناں کرا گیا سی۔

"پروفیسر صاحب ساسری کال"، کہی چکی آؤندا مذہبیاں دا بھونا اس ولّ تریا آ رہا سی۔

"ساسری کال دشمنا، کی حالَ چال اے، پتندرا بڑا ر گڑدار ہیں"، امبر ہسّ رہا سی۔

"بسّ جی اوہی عادتاں مار گیاں۔ جے سیانے ہندے پڑھ جاندے۔ موقع ملیا تی۔ بسّ نہیں پھڑ سکے موقعے نوں۔ تسیں سردار جی ودھیا رہے"، بھونا اپنے جٹوریاں بنے والاں نوں کھرک رہا سی۔ اسدی چٹی داہڑی الجھی پئی سی۔ اوہ امبر توں ویہہ سال وڈا لگدا سی۔ امبر دا پتلا چھانٹوا سریر جوان پیا سی۔ سبھ توں وڈی گلّ اسدے چیتیاں دے دسحدیاں تے اک پری منڈرا رہی سی۔

"ساڈے لانے نال ہن توں کم کردیں؟" اسنوں پتہ سی کہ اٹھویں وچوں فیل ہو جان توں بعد بھونا سیری پنا کردا سی۔

"نہیں جی میں تاں بچتر سیہوں آڑ تیئے نال ہناں... تھونوں پتہ نیں جی؟ - مندیپ نے ایہہ زمین تاں ویچ تی جی آڑھتیاں نوں...۔"

"ہیں ویچ دتی اے؟" اک دم ہی امبر نوں لگیا جویں اوہ کیڑیاں دے بھون تے کھڑھا ہووے۔ تھوڑھی دور وٹاں تے مٹی لا رہے بندیاں وچ کوئی وی اسدا اپنا نہیں سی۔

"ہاں جی مہینہ پہلاں دی رجسٹری ہوئی اے۔ مندیپ نے تاں کھنے دوکان کھولھ لی جی... ہاں... میں تاں کیہا تھونوں پتہ ہووُ"، بھونا بولی جارہا سی۔ امبر سنداہویاوی سن نہیں سی رہا۔ اسنے پچھے مڑکے کرنجیت ولّ دیکھیا۔ اوہ وی اکھاں ٹڈی دیکھی جارہی سی۔ اسنے امبر نوں چلن دااشارہ کیتا۔

"چاڑھتاچند"،امبر نے کاروچ بیٹھدیاں کیہا۔

گھردے اگے جاکے اس نے کارروکی۔ ادھ کھلھے بوہے وچوں دیکھداہویا سنی دوڑکے آکے دروازہ کھولن لگا۔ اندروڑدیاں ہی امبر نوں ساہمنے ورانڈے وچ چٹے رنگ دی نویں نکور بلیروگڈی کھڑی دسی۔ ویہڑے وچ کھڑی جامن دی چھاں تھلے ساراٹبر منجیاں تے بیٹھا ہویاسی۔ امبر اونی کار 'چوں اتررہے سن۔ سنی اندروں کرسیاں لیارہا سی۔ اوہناں نے تناں بزرگاں دے گوڈیں ہتھ لائے۔ کرنجیت تے سکھی بغلگیر ہوکے ملیاں۔ ایہناں ملنیاں وچلے اندسدے تناء دی سوہ ساریاں نوں سی۔ اتھوں تک کہ شیری نوں وی۔ سنی اس سوہ توں اویسلاسی۔ نورت نوں اس بارے کجھ وی پتہ نہیں سی اسے لئی اوہ اپنی دادی دی گودی چڑھ بیٹھی سی۔ اسنوں گڑھتی دادی نے ہی دتی سی۔

"کھانا کھاؤنگے ؟" سکھی نے پچھیا۔ ساڈھے تنّ وجع چکے سن۔ تیجے پہر دی چاہ داویلاہوچکا سی۔

"کھاوانگے، اسیں رستے وچ کتے رکے ہی نہیں"، کرنجیت بول پئی۔ امبر بولداتاں اسنے منع کردینا سی۔ اسنوں اپنے باپو تے تائے بارے پتہ سی۔ اوہناں نے ضرور منومنی کہنا سی کہ امبر کیوں اپنے ٹبر نوں بھکھن-بھانان لئی پھرداسی۔ جی.ٹی. روڈ تے تھاں تھاں ڈھابے سن۔ امبر نہیں بولیاکیونکہ کرنجیت بول بیٹھی سی۔

"کار کسدی اے ؟" امبر انومان لاچکا سی پھر وی اسنے گلّ تورن لئی پچھیا۔

"کوئی نی روٹی پانی چھک لے، دسّ دنے آں"، امر سنگھ نے کیہا۔ اس جواب وچ اصل جواب تاں چھپیاہی پیا سی۔ اس جواب وچ اس گلّ دی نسیئت وی چھپی پئی سی کہ امبر نوں ٹھرمار کھنا چاہیداسی۔

"میری پوتی تاں میرے تے جاؤ"، شندر کور نے نورت دے نقشاں نوں نہار دیاں کیہا۔امبر نے دادی پوتی دی تلنا کیتی تاں نورت سچ-مچّ بیبی ورگی لگی۔

"ہاں بئی شیری کویں چلدی اے بھڑائی؟ پیو وانگ ای پڑھی ٹھاراں ویہہ جماعتاں"، ارجن تائے نے کیہا۔

"ہاں جی"، شیری دامن مچل رہا سی کہ اوہ کار دیکھے۔اسنوں بلیرو گڈی بہت چنگی لگدی سی پر اسنے کدے اندروں نہیں دیکھی سی۔ اسدے پاپا کدے کدے یونیورسٹی دی بلیرو گڈی وچ کالجاں وچ ڈیوٹی تے جاندے سن۔اوہ سنی دی اڈیک کر رہا سی۔ سنی اندر اپنی ممی نال کھانا تیار کروا رہا سی۔

"ٹی. وی. تے تیرا پروگرام دیکھدے ہندے آں، سارا پنڈ دیکھدے۔ بھائی مان نال سر اچا ہو جاندے"، ارجن سنگھ نے کیہا۔

"گڈی بھائی مندیپ نے لئی اے۔ سڑک والی زمین وچی اے۔ کھنے اک وڈی دوکان پائی اے تے پلاٹ لئے۔ باقی آہ گڈی تے لاتے پیسے،" بیبی نے اسنوں دسّ دین دا یتن کیتا۔

"اچھیا، ایہہ گلّ اے"، امبر نے اس طرحاں کیہا جویں اسنوں پہلاں کجھ پتہ ہی نہ ہووے۔ جویں اوہ اوہناں دے مونہوں ہی سننا چاہندا سی۔

روٹی ورتاؤندی امبر دی بھابی سنی نوں وار وار ڈانٹ رہی سی۔ کرنجیت نوں سمجھ آ رہی سی کہ اسدی جٹھانی اوہناں دے آؤن تے خوش نہیں سی۔

روٹی کھا کے کرنجیت شیری نوں نال لا کے بیگ کار وچوں باہر کڈھواؤن ہی لگی سی کہ امبر نے غصے نال کیہا، "رہن دے بیگاں نوں۔ چاہ پی کے چلدے آں۔"

کرنجیت نے حیرانی نال دیکھیا۔اوہ تاں رات رہن دا فیصلہ کر کے آئے سن۔ شیری نے حیرانی نال دیکھیا۔ پاپا جان دی گلّ کر رہے سن۔ اسنے تاں اجے بلیرو دے اندر بیٹھکے دیکھنا سی۔اسنوں سنی نال ایرکھا ہو رہی سی۔دو سال ہی تاں وڈا سی اوہ شیری توں۔اوہ ہن بلیرو وچ بیٹھیا کریگا۔اسنے سنی نوں اٹھن دا اشارہ کیتا۔اوہ اندر چلے گئے۔ کرنجیت سکھی نال چاہ بناؤن لگّ پئی۔ سنی چابیاں چک لیایا۔ اسنے

رموٹ والی چابی نال گڈی دالوک کھولھیا۔ گڈی نے ٹوٹو دی آواز کیتی۔ بتیاں نے دند چڑائے۔ شیری طاقی نوں ہتھ پاؤن ہی لگا سی کہ امبر بولیا،

"گڈی نیں دیکھی کدے؟ تیرا پیو مر نیں گیا۔ بتھیری لے دونگا گڈی تینوں!"

شندر کور، امر سنگھ تے ارجن تنوں ڈرے بیٹھے سن۔ پتہ نہیں امبر کی بولو گا۔ اندروں کتوں اوہ وی محسوس کردے سن کہ اوہناں نے امبر نال بے انصافی کیتی سی۔ پر اوہ کی کردے مندیپ اوہناں نوں ہر ویلے سولی تے ٹنگی رکھدا سی۔

"مینوں پڑھایا نہیں۔ میری پڑھائی ولّ کسے نے دھیان نہیں دتا۔ جے سکول نہیں جاندا سی تاں کٹّ کے بھیج دے۔ اٹھ کیلیاں دی کھیتی 'چوں بچدا کی اے؟! میرے بھرا بھرجائی نے میرے منڈے نوں پڑھاؤن دی حامی نہیں اوٹی۔ جے میرے بھرا بھرجائی میرے منڈے نوں نیں جھلّ سکدے تاں میں کی اوہناں نوں رگڑ کے اپنے زخم تے لاؤنے؟ زمین میرے ناؤں کراؤ نہیں تاں میں ساریاں نوں مار کے مروں۔ آہا آئے دن خبراں پڑھدے ایں اوں ٹبراں دے ٹبر مر دے اے۔ کیوں مر دے اے؟ ایہی کش ہندے۔ ہور کتے اوہ لوک اسانوں اترے ہندے اے۔ ساڈے ورگے ای ہندے اے،" اوہ آتھن سویرے کلیش کردا۔

سنی نوں اپنے کول نہ رکھن والی غلطی اوہ امبر تے کرنجیت دی وی مندے سن۔ اوہناں نوں تاں دوویں پوتے اکو جہے سن۔ جتھے شیری پڑھدا سی اتھے سنی پڑھ لیندا۔ تنّ تنّ جوآک کہڑا لوکاں دے نہیں ہندے۔

جدوں پنڈ و آ کے امبر نے مندیپ دوارا کیتی سنی نوں کوٹلے لجا کے پڑھاؤن والی گلّ دسی سی تاں کرنجیت نے دوٹک کیہا سی، "امبر، اوہ منڈا چھوٹا ہندا ای وگڑیا ہویا۔ پنجویں چوں مساں پاس ہویا۔ ویر جی نے کہہ کے پاس کروایا۔ اتھے آ کے پڑھ وی سکدے تے وگڑ وی سکدے۔ جے وگڑ گیا ساری عمر دا 'لاما ہو جو۔ کہنگے ساڈے منڈے ولّ دھیان نیں دتا۔ اجکلھ تاں اپنے جوآک نیں کوئی گلّ کیہا کے راضی۔ چاچی چاچے دی کون سندے؟ جے تیرے میرے گھورے توں جوآک اوں گھروں جھجّ جے پھر کتھوں لیا کے دیانگے منڈا؟ نالے ایہہ وی تاں ہو سکدے کہ اوہ تیرے شیری نوں وی وگاڑ دیوے؟! نہ بھائی اوہ غصہ کرن گلہ کرن میں کسے دا جوآک نیں رکھ سکدی۔"

اس توں بعد امبر نے مکان لئی پیسے منگے سن۔ اس توں بعد امبر نوں انکار ہویا سی۔ اس توں بعد مندیپ نے باپو امر سنگھ والی زمین اپنے ناں لگوائی سی۔ اسدی اڈدی اڈدی خبر سنتوپر دے راہیں ہندی ہوئی کرنجیت کور تک پہنچی سی۔ اوہ ہفتہ بھر اٹھدی بہندی ڈسکدی رہی سی۔ رویا امبر وی سی۔ سکے بھراولوں کیتی اس ودھیکی نے اسنوں توڑ سٹیا سی۔ تائے ارجن والی زمین دا کی بننا سی، اس بارے کجھ پتہ نہیں سی۔ ادوں جموں کشمیر یونیورسٹی نے پوسٹاں کڈھیاں سن۔ بھاویں یونیورسٹی اتھورٹی نے اسنوں دس سالاں دی ریگولر نوکری دے لابھ نہیں دتے سن پر اس گلّ دا اثر امبر نے اپنے من دی شانتی تے نہیں پین دتا سی۔ اس دا اثر اسنے اپنی ادھیاپن کلا تے نہیں پین دتا سی۔ اس دا اثر کرنجیت تے پیا سی۔ امبر نوں پتہ سی کہ ایہہ گلّ کرنجیت لئی اک رسدا زخم بن سکدی سی۔ اسنے لوکاں نوں پچھتاوے دی اگّ وچ سڑدیاں ویکھیا سی۔

اسے لئی اسنے اسنوں پیئیچّ.ڈی. کرن لگا دتا سی۔

"کتھے اے ویرا ہن؟" امبر نے پچھیا۔

"توں اندر نہ جائیں، ویاہ 'چوں آیا۔ دار وپیتی ہوئی اے۔ ستا پئی۔" بیبی نے اسدے گوڈے تے ہتھ لا کے اسنوں روک لیا۔

"دوکان کویں چلدی اے؟"

"دوکان اجے نویں اے، چل پو گی"، بیبی آس وند سی۔

"دوکاناں وی مالک دی حاضری نالے چلدیاں۔ نوکراں دے سر تے کتے دوکاناں چلدیاں نے؟" تائے ارجن نے مندیپ دی بے قائدگی ولّ اشارہ کیتا۔

'جھسڑے لاہور............' امبر کہن لگا سی پر چپّ کر گیا۔ اس نوں کی لوڑ سی۔ مندیپ نوں اسدے ماپے ودھ جاندے سن۔

"چلو چلیئے"، اسنے اعلان کیتا۔

"کیوں رات رہو، ہن تاں چھٹیاں ہی نے۔ میں تاں جاکاں نال وی کوئی گلّ نیں کر سکی حالے"، امبر دی بیبی دا ہاؤکا نکل گیا۔ اسنوں امبر بارے ایہہ خیال رہِ رہِ کے آؤندا سی کہ اسنے پتّ نوں پڑھاتاں لیا سی پر گوا وی لیا سی۔ چھوٹا ہندا اوہ اسدے کنے نیڑے ہندا سی!

"دیکھ لو جے رہِ سکدے اوں تاں رہ پؤ..." , سکھی نے کیہا۔ اسدے شبداں وچ 'نہ رہو' دی تاکید چھپی ہوئی سی۔

"نہیں بیبی رات نہیں رہنا۔ جا کے اپنے گھر دی خبر سار لئیے"، امبر نے درڑتا نال کیہا، "کرنجیت بچیاں نوں بلا۔ اوہ نورت کدھر دوڑ گئی؟"

"گانڈھیاں دے بچے لیگے، میں لیاؤندی آں"، کرنجیت باہر نکل گئی۔

شندر کور تیزی نال اندر گئی۔ اسنے الماری وچوں پنج سودے دو نوٹ کڈھے۔ شیری تے نورت کنی دیر بعد آئے سن۔

جدوں اوہ شیری تے نورت نوں پیسے دین لگی تاں امبر نے اگے ودھدیاں کیہا، "نہیں بیبی، میں ہن اس گھر وچوں کجھ نہیں لینا۔ بہت کش لے لیا۔ تسیں پڑھا تا، ایہی بہت اے۔"

"میں تینوں کتھے دے رہی آں۔ ایہہ میرے وی تاں کجھ لگدے نے۔ نہ امبر نہ روک میرا من بہت دکھی ہوؤگا،" شندر کور دا گلا بھر آیا۔ اسنوں روندی دیکھ امبر پچھے ہٹ گیا۔ بچیاں نے پیسے لے لئے۔ شیری نوں اک دم میکڈونلڈ یاد آیا۔

کار گھروں باہر نکل آئی۔ کار شہید کرنیل سنگھ دے بتّ کولوں لنگھی۔ بتّ اویں دا اویں ہی کھڑھا سی ترن نوں تیار۔ نورت نے اس ولّ حیرانی نال دیکھیا۔ کار بسّ سٹاپ کولوں لنگھی۔ سارا کجھ بھجیا جا رہا سی۔ درخت پچھے نوں، کار اگے نوں، اوہ چارے جنے ملیر کوٹلے نوں۔ لاڈیوال نال رشتہ ماماں دے ترجان نال ہی ختم ہو گیا سی۔ امبر دو تنّ وار لاڈیوال گیا سی۔ اسدے بچپن دے ساتھی کینیڈا امریکہ چلے گئے سن۔ بہت ساریاں تھاواں اویں جویں سن۔ بہت ساریاں نویاں بن گئیاں سن۔ امبر اوہناں تھاواں تے گھمدا رہا سی۔ کئی بھلیاں گھٹناواں چیتے آئیاں۔ کئی پھکیاں یاداں گوڑھیاں ہو گئیاں۔ نہر اجے وی اتھے ہی سی۔ پانی اجے وی وہِ رہا سی۔ چھوٹے ہندیاں نہر جنی وڈی لگدی سی ہن اونی وڈی نہیں رہی سی۔

اسنے جوڑے پلاں اپروں لنگھدیاں سوچیا، 'اینے سمیں وچ کنا پانی لنگھ گیا ہوؤُ۔' امبر اگے دیکھن والا بندہ سی۔ اوہ اپنے آپ تے حیران ہو گیا کہ اوہ اتھے کی لبھدا پھر دا سی۔ امبر بچپن دے اوہناں دناں نوں یاد کر کے اک پیڑ بھری مسکراہٹ نال مسکرایا۔ اسنے تے بیبی شندر

کو رنے سانجھیاں کنے دکھ جھلے سن پر اسدی بیبی ہن سدے انی نیڑے نہیں سی۔ پھر اسنے ماں والے پاسے کھڑ کے سوچیا، 'ماں تاں اپنے سارے بچیاں نوں برابر ہی رکھنا چاہندی ہندی اے۔'

گھر دا تھلے والا حصہ کرائے تے دتا ہویا سی۔ اپر لے حصے نوں اوہناں نے اپنے کول رکھیا ہویا سی۔ اوہناں دی پرانی نوکرانی رانی کول اوہناں نے گھر دی اک چابی دتی ہوئی سی۔ رانی گھر دی صفائی کر گئی سی۔ گرمیاں دیاں چھٹیاں اوہناں اتھے ہی گزار نیاں سن۔

ملیر کوٹلے دے مقابلے جموں شہر رہن لئی کتے بہتر سی۔ جموں نیڑے شوالک دے سنگھنے جنگل سن۔ شہر اچانیواں ہون کارن مینہ توں بعد صاف ہو جاندا۔ بسّ بہتے لوک باہر لے لوکاں نوں جر دے نہیں سن۔

جموں وچ بہتے ہندواں تے سکھاں دیاں نظراں وچ بھارتیاں پرتی بے گانگی کٹّ کٹّ کے بھری ہوئی سی۔ جموں دے مسلمان گھٹّ گنتی ہون کارن باہر لیاں پرتی نرم وطیرہ رکھدے سن۔ کشمیری مسلمان مہمان نوازی تاں بتھیری کر دے سن پر ایہہ منن لئی تیار نہیں سن کہ کشمیر بھارت ہی ہے۔ ملیر کوٹلا اسنوں اپنا اپنا لگدا۔ حالانکہ ایہہ شہر جموں دے مقابلے صاف صفائی وچ بہت پچھڑیا ہویا سی۔ شہر دیاں باہر لیاں بستیاں وچ سکھاں تے ہندواں دی وسوں سی۔ پرانے محلیاں وچ مسلماناں دا وسیبا سی۔ اوہناں وچ بہتے ان پڑھ تے پچھڑے ہوئے سن۔ اس پاسے چاہ اتے میٹ دیاں دوکاناں دی بھرمار سی۔ چاہ دیاں کجھ دوکاناں تاں ساری-ساری رات ہی کھلیاں رہندیاں۔ منڈیاں دیاں ٹولیاں ساری رات گھمدیاں رہندیاں۔ اس پاسے رات سمیں ہندو لوک آؤن توں ترہندے سن۔

12

اسدی حاضری نالوں غیر حاضری ودھیرے طاقتور کیوں؟

امبر جس دن توں زویانوں ملن لگا سی اسے دن توں اوہ زویا ولّ ہور اگے ودھدا چلا گیا۔ اسنوں پہلیاں کجھ ملنیاں توں بعد ہی ایہہ محسوس ہون لگّ پیا کہ اوہ زویا دے پورا قریب جا چکا سی۔ جاں تاں اوہ اپنی پسند دیاں کڑیاں نال سنبندھ بنا ہی نہیں سکیا سی جاں سنبندھ بنیا پر اجیہی نیڑتا نہیں بن سکی سی۔ اوہ جدوں وی ملدے سن اس طرحاں ملدے سن جویں کدے وچھڑے ہی نہیں سن۔ جدوں اوہ وچھڑدے تاں زویا دی ہوند اپنی طاقتور موجودگی نال اس کول پرگٹ ہو جاندی۔ اوہ اس نال بتائے پلاں نوں وار وار چتودا۔ اوہ اس دیاں بولیاں گلاں نوں پھر توں چیتے کردا۔ زندگی مکّ سکدی سی پر اسدیاں زویا نال گلاں نہیں مکدیاں سن۔ اوہ کوئی سادھارن گلاں نہیں سن۔ اوہناں بولاں نوں اک وار، دو وار، نہیں سینکڑے ہزاراں وار دہراء کے سنیا جا سکدا سی۔

زویا نے اسنوں کشمیر دیاں اپنیاں گلاں سنائیاں سن کہ ہن امبر کول اک کشمیر سی۔

زویا نے اسنوں کولکاتے دیاں اپنیاں گلاں سنائیاں سن کہ ہن امبر کول اک کولکاتہ سی۔

ہر ملاقات توں بعد لگدا سی کہ ہن اوہ زویا دے ودھیرے قریب ہویا ہے۔ کی اوہ کدی ساریاں دوریاں مٹا کے اک دوجے دے قریب ہو سکنگے؟! اوہ ہر ملنی نال ودھدی نیڑتا دا آنند لیندا ہویا اینا خوش سی کہ جنا زندگی وچ کدی نہیں ہویا سی۔

کرنجیت دے ہندے ہوئے وی اسنوں اک بھکھ، اک پیاس، اک کھالیپن تنگ کردا رہا سی۔ اسنوں ہمیشاں کسے دی اڈیک رہی سی۔ اوہ جسنوں اڈیکدا سی اوہ بہت سوہنی سی۔ اوہ جسنوں اپنی محبت لٹا سکدا سی اوہ بہت چنگی سی۔ اوہ جس عورت دا تصور کردا رہا اوہ بہت اچی تے سچی سی۔ اوہ اپنے آپ نوں دسدا کہ ایہو جہیاں عورتاں دھرتی تے تھوڑہیاں ہی ہندیاں نے۔ اوہ تاں پریاں ہندیاں نے۔ اوہ وی ستویں اسمان وچ۔ زویا نوں ملدے سار اوہ حیران رہِ گیا سی۔ کی ایہہ پہلی نظرے ہویا پیار سی؟ اوہ تاں اجیہے پیار وچ یقین نہیں کردا سی۔ اسنے زویا نوں پچھانیا سی۔ اسدے بولاں وچوں، اسدے غصے وچوں، اسدیاں دلیلاں وچوں، اسدی خوبصورتی وچوں، اسدے چہرے دے ہاواں بھاواں چوں، اسدے چہرے دے ساؤپنے چوں، اسدے چہرے تے پھیلے امان داری دے بھاواں چوں، اسدی سمچی کائنات چوں۔

اوہ آ گئی سی تے اسنے اسدا سارا اعلیٰ دوالا بھر دتا سی۔ اوہ سارے کتے پھیل گئی سی۔ اوہ اس پرتی اپنے شردھا بھاوَ نال بھر گیا سی جنا اوہ بچپن وچ گردوارے پرتی بھر جاندا سی۔ کی ایہہ شردھا وی کدی ختم ہو سکدی ہے؟ شاید ہاں، شاید ناںہہ۔ اس سمیں اوہ ناںہہ نہیں سن سکدا

سی۔ پر خاصیاں کتاباں پڑھے اک بندے نے اسنوں دسّ دتا سی کہ دونوں گلاں سنبھوَ سن پر زیادہ سمجھاونا نا نہہ دی ہی سی۔ جدوں تک اوہ اسنوں پا نہیں لیندا ادوں تک اسدے بھاواں نے شدت بھرپور رہنا سی۔ بعد وچ دوواں دی سیانپ نے ہی اک دوجے نوں آنند دینا سی۔ بندیاں، گھٹناواں تے ورتاریاں پرتی اک دوجے دی بھرپور سمجھ نے ہی اک دوجے دیاں روحاں دی خوراک بننا سی۔

اوہ دنیاں نوں زویا دیاں نظراں نال دیکھیگا۔ اوہ اپنیاں نظراں نال زویا نوں دنیاں دکھائیگا۔ اوہ کتے وی جاویگا زویا نال ہووےگی۔ اوہ اسدے خوبصورت دماغ تے جسم نوں بھرپورتا نال مانیگا۔

امبر دے گائیڈ ڈاکٹر. ہردیو سنگھ نے اک وار اسنوں کیہا سی، "امبر تیرے اندر اجے وی اک ٹین ایج منڈا جیوندے۔ ایہہ اوہناں دے اندر رہندے جنہاں نوں امید دے انوسار پیار نہ ملیا ہووے۔"

امبر اپنے اندر لے اس منڈے نوں کدے کدے دیکھدا سی۔ دنیاندار امبر کدے کدے اس منڈے دیاں منگاں پوریاں وی کردا سی پر بہتی وار اوہ اسنوں چپّ کرا دندا۔ زویا نوں ملن توں بعد اس منڈے نے جس طرحاں دلیلاں نال دنیاندار امبر نوں سمجھایا سی اس توں امبر منکر نہیں ہو سکیا سی۔

اوہ اینا خوش سی کہ اپنی خوشی اپنے اندر رکھنی اسنوں مشکل ہو رہی سی۔ اسدے اندر کرنجیت نوں اپنی خوشی دسّ دین دی اچھا پھر پیدا ہوئی۔ اوہ اسنوں دسّ دیوے کہ اسنوں اوہ لبھّ گئی ہے۔ اوہ انسان جہڑا لوکاں نوں نہیں لبھدا ہندا؛ جسنوں لوک ترسدے مر جاندے نے۔ میں خوش قسمت ہاں، میں اسنوں لبھّ لیا ہے۔ امبر نوں لگدا سی کہ اوہ کرنجیت نوں دسیگا تاں اسنوں وی اسدی خوشی وچ خوش ہو جانا چاہیدا۔ اپنے مطلب لئی اسنوں روکنا نہیں چاہیدا۔ امبر نوں لگدا سی کہ دنیاں ایہو جہی ہونی چاہیدی سی۔ اوہ جاندا سی کہ دنیاں ایہو جہی کدے ہندی سی۔ ادوں اوہ اپنے من پسند ساتھیاں نال رہندے سن۔ جنگلی جیون وچ بھوجن دے روز ملن دا کوئی بھروسہ نہیں سی۔ اوہناں نوں کھیتی باڑی کرنی آ گئی سی۔ قبیلے وچ خاصہ رفڑ پیا سی۔ بڈھے بالکل سہمت نہیں سن۔ پر جوان لوکاں نے کھیتی باڑی کرن اتے گھمنتر و جیون دا تیاگ کرن دا فیصلہ کر لیا سی۔

"ساڈے دادے پڑدادے، ساڈے نکڑدادے پاگل سن جہڑے صدیاں توں جنگل وچ گھم پھر کے اپنے بھوجن دی تلاش کردے رہے؟" سبھ توں وڈے بزرگ نے پچھیا سی۔

"جنگلی جیون لئی پاگل ہونا ضروری نہیں۔ سمجھدار بندے وی جانگلی ہو سکدے ہن"، جوانا نے کیہا سی۔

"تسیں جنگل نوں تیاگ رہے ہو، اک دن جنگل تہانوں تیاگ دیویگا، اک جگہ بیٹھے بیٹھے تسیں گھگو ہو جاوونگے۔ تہاڈا گیان گھٹدا جاویگا۔ اک دن آویگا جدوں تسیں جنگل نوں ترس جاوونگے"، بزرگ سراپ دین وانگ بولے سن تے جنگل وچ الوپ ہو گئے سن۔

جوانا نے فصلاں بیجنیاں شروع کیتیاں۔ اوہناں نے آپو اپنے کھیت تیار کیتے۔ اوہناں نے چھوٹیاں چھوٹیاں جھوپڑیاں بنائیاں سن۔ جھوپڑیاں وچ اوہناں دیاں دو دو جنیاں دیاں جوڑیاں بنیاں سن۔ ایہہ جوڑیاں ہی پتی-پتنی اکھوائے۔ اوہناں دیاں جھونپڑیاں سنسار دے پہلے گھر سن۔ پھر اوہناں دے گھر اکٹھے ہو کے پنڈ بن گئے سن۔ اوہ پنڈ سنسار دا پہلا پنڈ سی۔

کجھ پھر تو قبیلے اوہناں دے ویاہ دیکھن آئے۔ اوہناں نے وی اسنوں اپناؤنا شروع کر دتا۔ اوہناں دے سانجھے بچے ہوئے سن۔ مرد نے بچیاں وچوں اپنے آپ نوں پچھانیا سی۔ اس سمیں ہی باپو دا جنم ہویا سی۔ پینڈو بندیاں نے ویاہ دی سفلتا دیکھ کے اس دو آلے ریتاں رسماں دا جال بنا شروع کر دتا۔ اسنوں اچھے اچھے کھانیاں تے گیتاں نال شنگار دتا گیا۔ مدراپی کے اوہ نچن لگے سن۔ ناچ ویاہ دا ضروری انگ بن گیا سی۔

اوہناں نے جنگل اک دم نہیں چھڈیا سی۔ جنی دیر اوہناں دیاں بھڑولیاں نہیں بھر گئیاں سن اناں نے جنگل تے انشک نربھرتا بنائی رکھی سی۔ اوہ اجے وی جنگل وچ جاندے سن۔ ہولی ہولی اوہناں دی ارامدائک جیون شیلی نوں دیکھ ہور قبیلیاں دے جوان وی کھیتی باڑی کرن لگے سن۔ اک وار وچ جنگل صاف کرنا مشکل سی۔ جنگل بیجیاں فصلاں وچیں دوبارہ اگن دا یتن کردا سی اتے اسنوں لگاتار پٹدے رہنا پیندا سی۔

اوہناں نے مٹھیاں میچیاں تاں کجھ جنگلی جانور پچھانے گئے سن۔ اوہناں نے اوہناں نوں قابو کر کے اپنے باڑے-باڑیاں بھر لئے سن۔ اوہ سن، مجھاں، جھوٹے، گاواں، بلد، گھوڑے، گھوڑیاں، بطخاں، بکھے، مرغے تے مرغیاں۔

کدے کدے اوہناں دے ساتھیاں دے وگّ اپنے پھڑے گئے ساتھی جانوراں نوں دیکھن لئی اوہناں دے نیڑے آئوندے۔ اوہ طرحاں طرحاں دیاں آوازاں کڈھدے۔ قابو آ چکے جانور کوئی جواب نہ دندے۔ اوہ اپنی ہونی سویکار کر چکے سن۔ اوہناں دے ساتھی جنہاں نے اپنی ہونی سویکار نہیں کیتی سی تے بھجن دا یتن کیتا سی، منکھ ولوں مار کے کھا لئے گئے سن۔

ایہناں وچوں کتاّ اک ایہو جیہا جانور سی جسرڑا اپنے آپ اوہناں دے گھراں دے باہر آ کے بیٹھن لگا سی۔ جسنوں ایہہ سمجھ آ گئی سی جنگل نالوں منکھی گھر زیادہ سرکھات سی۔ اوہ بندے خاطر شکار مار لیاؤندا سی۔ اوہ جنگلی جانوراں توں اسدیاں فصلاں تے جھونپڑی دی راکھی کردا۔ بدلے وچ کجھ وادھو بھوجن اس خاطر وی بنن لگیا سی۔ کتیاں نے آپو اپنے گھر سنبھال لئے سن۔ اپنے پیشاب نال اوہناں نے اپنے گھراں دیاں نشانیاں لگا دتیاں سن۔ اپنے پیشاب نال اوہناں نے اپنے علاقے دی سیما تہہ کر دتی سی۔ اس سیما وچ اسدا اپنا کنبہ ہی رہِ سکدا سی۔

گھراں نے اوہناں نوں مینہہ، ٹھنڈ، دھپّ تے جنگلی جانوراں توں سرخرو کر دتا سی۔ بندے دا نواں ٹکانا اینا سرکھات سی کہ چوہے، سپّ، چڑیاں، سیونک، کیڑے سبھ اس ولّ کھچے ترے آئوندے۔ ہورتاں ہور بلیاں نے کتیاں توں اکھ بچا کے بندے دے گھر دے اندر پناہ لے لئی سی۔ اسنے کتے نالوں ودھ چمچاگری کویں کیتی ایہہ کتے کدے نہیں سمجھ سکے۔ اس چلاکی لئی کتیاں نے اسنوں کدے معاف نہیں کیتا سی۔ جدوں کدے بلی گھروں باہر آئوندی سی اوہ اسدی چنگی دوڑ لواؤندے سن۔ بلی عام طور تے بچکے نکل جاندی پر جد کدے گھر جاندی تاں اوہ اپنا انتم ہتھیار چلاؤندی ہوئی دہاڑ دی۔ اسدی دہاڑ شیر ورگی سی۔ کتے ڈر جاندے۔

جنگل وچ رہِ رہے اوہناں دے قبیلے والے بزرگ کدی کدی پنڈ گیڑا مار دے۔ اوہ حیران ہندے کہ اوہناں دا قبیلہ کس طرحاں بکھر گیا۔ قبیلے دا سردار صرف چار عورتاں والے اک پریوار دا مکھی بنکے رہِ گیا سی۔ اسدی جھونپڑی دوسریاں نالوں وڈی ضرور سی پر ہن اسدی بکت پہلاں والی نہیں رہی سی۔ صرف لڑائی جھگڑے دے موقعے تے اسنوں حکم اتے فیصلہ سناؤن دا موقع ملدا۔ سبھ توں وڈی حیرانی اوہناں نوں اس گلّ دی سی کہ اک بندے نال رہن دے باوجود عورتاں بچے جمی جا رہیاں سن۔ ہورتاں ہور بچے کسے گلوں وی کمزور نہیں سن۔ جدوں اوہ قبیلے وچ ہندے سن تاں عورت تکڑے مرد نال ملاپ کردی سی تاں کہ اسدا بچہ تکڑا ہووے۔ پھر اوہ کسے تیز دماغ مرد نال ملاپ کردی تاں کہ اسدا بچہ تیز دماغ وی ہووے۔ پھر اوہ ودھیا کہانیاں سناؤن والے نال ملاپ کردی تاں کہ اسدا بچہ

کلا کاروی ہووے۔ ہن اک بندے نال رہِ کہ اکو طرحاں دے بچے پیدا نہیں ہونگے؟ پر اس طرحاں واپریا نہیں سی۔ سارے لوک اپنے پینڈو جیون وچ بڑے خوش سن۔

امبر نوں ہولی ہولی ایہہ گیان ہو گیا کہ کرنجیت اسدی خوشی وچ خوش نہیں ہووےگی۔ ایہہ وی کہ ڈائیوورس پارٹیاں والے دن حالے دور سن۔ کرنجیت بری طرحاں موڑ کریگی۔ اوہ رون پٹن تک جاوے گی۔ ہاں اوہ پنڈ توں آئی ہوئی سدھی جہی عورت سی اس لئی پٹّ سیاپا وی کر سکدی سی۔ اسنوں کجھ نہیں دسیا جا سکدا۔

اسنے زویا ساہمنے اپنیاں بھاوناواں دے اظہار دا من بنالیا۔ پر جدوں اسنوں زویا ساہمنے اپنے پیار دا اظہار کرن لئی تھاں دی چون دا خیال آیا تاں اس وچ اپنے، زویا تے اپنے پیار دے بہت وڈے ہون دا احساس پیدا ہو گیا۔ نہیں ایہہ سدھارن منڈے کڑیاں دے پیار توں بہت وڈا سی۔

چھوٹا ہندا اوہ اپنے نانکیں جاندا تاں اپنے نانے نوں نال لے کے کنا کنا چر نیڑیوں لنگھدی جوڑیپلاں والی دھوری برانچ نہر دے کنڈھے بیٹھا رہندا۔ اسدے مامے اسنوں ہوڑدے پر امبر آنیں بہانیں دن دا اک گیڑا ادھر ضرور لگاؤندا۔ بسّ جاں ٹرین وچ سفر کردیاں اسنوں پتہ ہندا کتھے کس ندی جاں نہر اپروں گزرنا ہے۔ ملیر کوٹلیوں ایسڑو جاندیاں جوڑیپلاں اپروں گزرنا اس لئی ادتی انوبھو رہا سی۔ شیری دے جمن توں پہلاں تاں اوہ چاہ جاں جوس پین دے بہانے اتھے ضرور رکدا سی۔ کرنجیت دا بالکل من نہیں ہندا سی پر اوہ اپنے پروفیسر گھر والے دی رضا وچ ہی راضی سی۔

جموں شہر وچوں چھوٹی ندی توی وگدی سی۔ توی اپر ہرکی پوڑی ناں دا ستھان بہت شانت جگہ سی۔ 'زویا میں کی کی ویونتاں بنائی جا رہا۔ تیرا انکار اس سبھ نوں سکنٹاں وچ بکھیر دیویگا۔ تیرا کی پرتیکرم ہوئگا؟ مینوں نہیں پتہ۔ اسدا مطلب آپاں اجے نزدیک نہیں آئے۔' ایہہ سوچدیاں امبر دے اندر پیڑ دی اک لہر اٹھی۔ بہت نیڑے ہو کے وی زویا استوں کنی دور سی!

"زویا میں تینوں ملنا چاہنا،" اسنے فون کیتا۔

"جناب میں حاضر ہون لئی تیار ہاں، کتھے ملیئے؟" زویا دا جواب ہاسے رنگی بھاء مار رہا سی۔

"ہر کی پوڑی تے ملیئے؟"

"واؤ! مینوں اوہ تھاں بہت پسند اے،" زویا چہک پئی۔

پارکنگ وچ زویا نوں اڈیکدیاں اوہ ساہمنے والیاں پہاڑیاں ولّ دیکھدا رہا۔ اسدے ساہمنے کٹڑا جان والی ریلوے لائن اک سرنگ چوں نکل کے دوجی سرنگ وچ داخل ہندی دکھائی دندی سی۔ ایہہ ریلوے لائن اگے شرینگر تک جا پوہنچنی سی۔ اوہ کشمیریاں دے باقی بھارت نال نہ جڑ سکن دے کارناں وچوں اک کارن ہن تک ریلوے لائن دے نہ بنن نوں وی مندا سی۔ بساں راہیں لما سفر نہیں ہو سکدا سی۔ جہاز راہیں کھاندی پیندی کلاس ہی بھارت نال جڑی سی۔ ریل راہیں ہی سستا لما سفر سنبھوَ ہونا سی۔ کشمیری لوکاں نے ریل راہیں ہی بھارتی لوکاں نال جڑنا سی۔ پر زویا میرے نال کویں جڑ گئی؟ اس سوال تے آ کے اوہ بری طرحاں ڈر گیا۔ اس دوارا اج چکیا جان والا قدم اوہناں دی دوستی نوں وی ختم کر سکدا سی۔ اسنے بہت سمبھل کے گلّ کرن دا فیصلہ کیتا۔ نہیں اوہ زویا نوں ہمیشاں لئی گوا لین دی غلطی نہیں کر سکدا سی۔

زویا دی ہونڈا ستی پہاڑ توں تھلے آؤندی دکھائی دتی۔ ہولی-ہولی آؤندی کار اسدی پرانی ماروتی کار دے برابر آ کے کھڑ گئی۔

"جموں دی سبھ توں خوبصورت تھاں تے اک خوبصورت انسان اس ناچیز نوں کیوں بلا رہا اے؟" زویا نے اپنا پتلا گورا کومل ہتھ امبر دے وڈے، سانولے تے سخت ہتھاں وچ دندیاں کیہا۔ امبر دے سخت ہتھاں وچ وی اک کومل سپرش سی۔ زویا اس کومل تا نوں پچھاندی سی۔

"تینوں وی ایہہ تھاں خوبصورت لگدی اے؟"

"بہت زیادہ، میرا ہوٹل اتھوں نیڑے ہی اے۔ میں جدوں کدے جلدی آ جاندی ہاں، اتھے آ کے بیٹھ جاندی ہاں"، زویا نے اپنے چارے پاسے گھمدیاں اس چھوٹی جہی گھاٹی نوں نہاریا۔ امبر اسدی ادا تے فدا ہو گیا۔ پل دے پل اوہ کنجھ قدرت دا حصہ ہو گئی سی۔ اسنوں اوہ آلے دوآلے دی بنسپتی وانگ ہی نرمل لگی۔

اسے ویلے سرنگ وچوں ریل دی کوک دی آواز آئی۔ امبر کار نال پٹھ لگا کے سرنگ دے منہ ولّ دیکھن لگا۔ زویا وی اسے انداز وچ کھڑی ہو گئی۔

"ہائے ایہہ میرے وطن تک جایا کریگی۔ میرے پنڈ دے تھلیوں لنگھکے اسدی لائن بارامولے تک بن گئی اے۔ کجھ سالاں تک پورا کشمیر اس لائن نال جڑ جاویگا۔ شکر ہے کشمیری لوک گھاٹی وچوں باہر نکلکے باہر دی دنیاں دیکھنگے۔ امبر جہڑے کشمیری بھارت وچ گھمے پھرے ہوئے نے اوہناں دا نظریہ اینا وکھوادی نہیں ہے"، امبر سن رہا سی، اسنے اسنوں دسیا کہ اجے کجھ منٹ پہلاں میں وی ایہو کجھ سوچ رہا ساں۔ سنکے زویا اک خاص انداز وچ مسکرائی۔ 'آپاں اکو جہے ہی ہاں بچو' دے انداز وچ۔

جموں والے پاسیوں آ رہا ٹرین دا انجن ہولی ہولی باہر نکلدا پوری طرحاں پرگٹ ہو گیا۔ امبر ٹرین تے اڈدے جہاز نوں دیکھن دے موقعے نوں شاید ہی کدی کھنجھاؤندا سی۔ منکھ دیاں ایڈیاں حیران کر دین والیاں لبھتاں اسنوں ہن وی ٹمبدیاں سن۔

زویا نوں امبر دے لیکچر دیاں سطراں یاد آ رہیاں سن، 'جنی دوروں بندہ چھ سالاں وچ ہو کے مڑ داسی بلد گڈی وچ چھ مہینے وچ مڑن لگا۔ ریل گڈی انی دور چھ دناں وچ چکر لگاؤن لگی۔ اینی دوری جہاز چھ گھنٹیاں وچ پوری کر لیندا۔'

نیلے رنگ دے ڈبے اک اک کر کے اسدے پچھے تر رہے سن۔ سو ڈیڈھ سو میٹر دی دوری پوری کر کے انجن کھبے پاسے والے پہاڑ وچ دھس دینی وڑ گیا۔ دیکھدے دیکھدے ڈبے وی پہاڑ وچ الوپ ہو گئے۔

"آپاں ایتھے کدی ملے کیوں نہیں زویا، میں وی کدی کدی ایتھے آ کے بیٹھدا ہاں۔"

"ہوں؟!" حیران ہون دا زویا دا خاص انداز۔ اسدے اندازاں وچ وی خوبصورتی سی۔ پل دا پل اوہ کجھ ہور اپر اڈ جاندی سی۔

"چلو اج مل گئے ہاں"، زویا نے کیہا۔ پیلے رنگ دے پرنٹ سوٹ وچ اوہ فب رہی سی۔ اوہ ہر رنگ دے سوٹ نوں پھبن لا دندی سی۔ کاراں نوں لوک کر کے اوہ مندر کولوں لنگھے۔ شششتاچار وجوں اوہناں نے مندر ساہمنے سر نوایا۔ مندر اگوں لنگھکے اوہ پوڑیاں اتر کے پانی کنڈھے آ گئے۔ توی دا پسار تقریباً تنّ سو میٹر چوڑا سی۔ اوہناں دے پچھلے پاسے اچا پہاڑ سی۔ ساہمنے توی تے استوں اگے پہاڑی اپر وسیا جموں شہر دور تک پسریا پیا سی۔ جس پاسے توں توی آ رہی سی اس پاسے اسدا پسار ہور وی چوڑا سی۔ ندی دے پسار تے پتھر ہی

پتھر چمک رہے سن۔اوہناں نے جتیاں اتار کے لتاں سیمنٹڈ چبوترے توں ہیٹھاں لمکالئیاں۔ توی ندی برساتاں وچ بھر کے وگدی سی پر ہن اسدا پانی اس ہر کی پوڑی والے پاسے ہی وہِ رہا سی۔ کدے کدے پانی دی چھلّ آؤندی تاں اوہناں دے پیراں نوں چھوہ جاندی۔

ساہمنے کشمیر والے پاسے دیاں پہاڑیاں تے پئی برف دھپّ صدقہ چمک تے پگھل رہی سی۔ ٹھنڈی برف سورج دیاں کرناں نوں ٹھنڈک دندی ہوئی۔ کرناں توں بہتی گرماہٹ لیندی ہوئی۔

"اج اس تھاں ملن دا خیال کویں آ گیا؟" زویا نے پچھیا۔

"خاص گلاں خاص تھاواں تے ہون تاں زندگی دیاں گوہڑیاں یاداں بن جاندیاں نے،" امبر اپنی گلّ کہن ولّ ودھ رہا سی۔ اوہ ہور ودھ ہور ودھ ڈر رہا سی۔ کتے اوہ اپنی اس اتّ دی پیاری دوست نوں تکلیف پہنچاؤن تاں نہیں جا رہا سی؟ پر نہیں اوہ ہن رک نہیں سکدا سی۔ آخر اسنے کئی مہینے لگاتار سوچیا سی۔

"زویا"، اسنے اسدیاں اکھاں وچ جھاکدیاں کیہا، "آپاں بہت نیڑے آں اک دوجے دے۔ میں چاہناں توں اپنی دوستی دی سیما تہہ کر دیہہ۔"

اسدی آواز وچ ہلکی کمباہٹ سی۔ امبر نوں جاپیا ایہہ اینی گھٹّ سی کہ شاید زویا نوں محسوس نہیں ہوئی ہونی۔ پر اسنوں ایہہ وی پتہ سی کہ زویا تیز وی بہت سی۔ اوہ بریک توں بریک گلّ پکڑدی سی۔ اوہ ہلکی توں ہلکی سرسراہٹ تے سر چک لیندی سی۔ پھر اسنے سوچیا چلو اس بہانے زویا نوں میری پتلی پے گئی حالت دا پتہ وی لگّ جاویگا۔

"کی ہو گیا ساڈے گریٹ ٹیچر نوں؟! آپاں دوست ہاں۔ میری زندگی وچ آیا سبھ توں ودھیا دوست اے ڈاکٹر. امبر دیپ سنگھ"، زویا ہلکے مذاق نال آکھ رہی سی جس وچ گمبھیرتا دا رلا وی سی۔ زویا حیران سی کہ اک ویاہے ورھے بندے نال اوہ ہور کہڑا رشتہ بنا سکدی سی!۔

"زویا مینوں دسّ آپاں صرف دوست ہاں جاں اس توں ودھ وی کجھ ہو سکدے آں؟"

زویا چپ چاپ اپنے منداں وچ اپنا ہیٹھلا بلھ ٹکدی ہوئی اس ولّ دیکھدی رہی۔

"امبر"، زویانے سر شبد سوچ سمجھ کے چھڈّ دتا۔ امبر دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے اوہ بولی، "کی دوستی چھوٹا رشتہ ہندے؟ آپاں شاید کسے ہور رشتے وچ وی بجھ سکدے سی جیکر تسیں ویاہے ہوئے نہ ہندے۔ دوستی کوئی چھوٹی چیز ہندی اے؟"

"دوستی چھوٹی چیز نہیں ہندی زویا۔ پر توں عورت ایں تے میں مرد۔ پرانے لوک کہندے ہندے نے اگّ دے کول گھیو پگھل جاندے۔"

"امبر سبھ توں پہلاں میں انسان آں۔ پھر عورت آں جہڑی کسے دی دھی بھین تے دوست ہو سکدی اے تیجے نمبر تے جا کے میں سیکس سمبل ہو سکدی آں۔ تسیں مرد لوک عورت نوں صرف سیکس سمبل دے طور تے ای دیکھدے او؟!"

"اس وچ میرا کوئی قصور اے؟ میرے آلے دوآلے ہور وی تاں کڑیاں نے۔ میڈماں نے۔ کئی میرے تے ڈورے وی پاؤندیاں نے۔ جالندھر ٹی. وی. دی اک اناؤنسر اے۔ میرا کسے تے دل نہیں آؤندا۔ مینوں تیرے نال پیار ہو گیا، میں کی کراں؟ توں دو ہفتیاں توں ملن نہیں آئی۔ میں تیرے ڈیپارٹمینٹ توں تینوں نکلدی نوں دیکھن لئی ساہمنے والی کنٹین تے گھنٹہ گھنٹہ کھڑھا رہنداں، میرا اپنے آپ تے قابو نہیں رہا؟"

"ایہہ پاگلپن ہندے۔ کسے نوں صرف دیکھن لئی کھڑے رہنا۔ امبر اک گلّ یاد رکھیں جے پیڑ بہت تکھی ہووے تاں ایہہ زیادہ دیر رہندی نہیں ہندی۔"

"مینوں نہیں پتہ ایہہ کنی دیر رہیگی۔ پندراں مہینیاں تک تاں میں اسنوں اپنے تک ہی سیمت رکھیا۔ ہن میں اسنوں ڈکّ نہیں سکدا۔"

"امبر، جیکر میں تیری گلّ نوں منّ وی لیندی ہاں تاں میری ستھتی کی ہووگی؟ اک ویاہے بندے دی پریمکا دی کی ستھتی ہندی اے؟ سمجھدیں؟"

امبر چپّ رہا۔

"میرا وی من کریگا کہ میرا اک گھر ہووے۔ میرے بچے ہون۔ اس طرحاں میں اکلی کویں رہ پاوانگی؟"

امبر دیاں اکھاں وچ پانی آ گیا۔ زویا سچ کہہ رہی سی۔ جیکر اوہ اسنوں پیار کر دا سی تاں اوہ اسدی ایہو جہی حالت برداشت نہیں کر سکدا سی۔امبر اندر لا منڈا زویادی ہر گلّ منّ لین دے حق وچ سی۔ دنیاندار امبر نے اسنوں چپّ رہن لئی کیہا۔

"امبر کمزور نہ بن۔ میری دوستی تیری طاقت ہونی چاہیدی ہے۔"

"مینوں نہیں لگدا آپاں ہن دوست رہِ سکاں گے"، امبر نے کیہا۔

"ایہہ کویں ہو سکدے؟" ہن پانی زویا دیاں اکھاں وچوں چھلک آیا۔

"میں تیرے ساہمنے سہج نہیں ہو سکنا۔ آپاں نوں ملنا بند کرنا پوُ۔"

منڈے نوں امبر دی گلّ بات بالکل وی پسند نہیں سی۔ پھر وی اوہ چپّ سی۔ حالانکہ اس توں زویا دی حالت برداشت نہیں کیتی جاندی سی۔ پر منڈا بہت موقعیاں تے غلط سدھ ہو یا سی۔ اسنے امبر توں کئی غلط فیصلے کروائے سن۔ کرنجیت نال ویاہ دا فیصلہ وی منڈے ولوں کیتا گیا سی۔ دنیاندار اس اپر خفا ہندا سی۔ منڈے نوں خدشہ سی کہ شاید دنیاندار ٹھیک ہووے۔

"نہیں امبر اس طرحاں نہ کہہ"، زویا نے اکھاں گھٹّ کے میچ لئیاں تے نیویں پا کے رومال نال باہر آیا پانی پونجھن لگی۔

امبر نوں اس گلّ دی تسلی ہوئی کہ زویا دی زندگی وچ اسدا وی کوئی ستھان سی۔ زویا دے رون نے اسدا اپنا رون تھم دتا۔ اتھوں تکّ کہ دنیاندار تاں مسکرا پیا۔ منڈا کجھ کہن لگا تاں اسنوں دنیاندار نے ورج دتا۔

"جاں تاں میرے اندر گلّ پیدا ہی نہ ہندی۔ ایہہ پندراں مہینے پہلاں شروع ہو یا تے پھر ودھدا ہی چلا گیا۔ آپاں اپنے زیادہ اکو جہے ہاں؛ اس طرحاں دے پیار دا اپنا کوئی اوپری گلّ نہیں۔ ویاہ توں جتھے کرواؤنا کروالویں۔ اک وار میرے نال اس رشتے چوں لنگھکے تاں دیکھ۔"

"نہیں امبر میں اس طرحاں ٹٹن جڑن دا بوجھ نہیں اٹھا سکدی۔ میں اک آدمی نوں ہی پیار کرانگی تے اسے نال ویاہ۔ توں اینا چنگیں میں تیرے نالوں ٹٹّ سکنا ہی نہیں"، زویا نے پھر اکھاں صاف کیتیاں۔

"چلیئے؟ میری ڈیوٹی دا ٹائم ہون والا۔ میں آؤن لگی لیٹ ہو گئی۔ پاپا نوں پتہ نہیں سی کہ میں اج تہانوں ملن کارن پہلاں نکلنے۔ اوہ کہندے مینوں پریس کلب چھڈ دیویں۔ اوہ تیار ہون لگ پئے تے میں لیٹ ہو گی۔ اج تہانوں کافی انتظار کرنا پیا۔ تسیں کدوں آ گئے سی؟" اوہ گلّ بدلنا چاہ رہی سی۔

"مینوں کتھے چین سی۔ میں سویرے چار وجے دا اٹھیا ہویاں تے پل پل کر کے وقت ٹپایا۔ میں تاں گھنٹہ پہلاں ہی پہنچ گیا سی۔"

"چلیئے؟"

"زویا پہلاں سہج ہو لے۔"

"میں ٹھیک ہاں"، اسنے اپنے پیر اپر رکھے تے کھڑی ہو گئی۔

امبر نے اسدے گورے پیراں نوں حسرت نال دیکھیا۔ ایہہ پیر کدی میرے ہو سکنگے؟ شاید ہاں، شاید نہیں۔ اوہ اٹھکے کھڑھا ہو گیا۔ اوہ دوویں ہولی ہولی کار ولّ ودھے۔

"زویا میں تینوں فون نہیں کراں گا،" امبر دی اس گلّ تے منڈا بہت دکھی ہو گیا۔

"امبر تینوں پتہ مینوں کنا دکھ ہندے جدوں توں مینوں اس طرحاں کہندیں؟" اسنے مساں نکلدی آواز وچ کیہا، "ٹھیک ہے، میں چلدی آں"، زویا نے کیہا تے اپنی کار وچ بیٹھ گئی۔

امبر اپنی کار کول آ کھڑھیا۔ اوہ زویا نوں جالین دینا چاہندا سی۔ جے زویا ہمیشاں لئی چلی گئی تاں ایہہ اوہناں دی آخری ملاقات ہونی سی۔ اوہ زویا نوں اکھاں بھر کے دیکھ لینا چاہندا سی۔ زویا نے بھریاں اکھاں نال اس ولّ دیکھیا تے پھر کار تور لئی۔

امبر اسے سمیں اپنے گھر ولّ نہیں تریا۔ اوہ کجھ دیر ہوئی گل بات بارے سوچدا رہا۔ اوہ اکو سمیں خوش تے اداس سی۔ اوہ خوش سی کہ اوہ زویا دی کمزوری بن گیا سی۔ اوہ اداس سی کہ زویا نے اس دی گلّ منی نہیں سی۔ اوہ اس لئی وی اداس سی کہ زویا اداس ہو کے گئی سی۔ اس طرحاں اس کول دو اداسیاں سن، اک اسدی اپنی اک زویا والی۔ اوہ دوویں اس لئی اداس سن کہ زندگی اوہناں نوں آزادی نہیں دندی سی۔

زویانے کار پارکنگ وچ کھڑی کیتی تے لائن دی ریلنگ کول جا کھڑی۔ اتھوں توی ندی بہت تھلے سی۔ اتھوں اوہ جموں دے بہتے حصے تے جھاتی مار سکدی سی۔ اتھوں تک وی جتھے جا کے توی دا پانی دو حصیاں وچ ونڈیا جاندا سی؛ پر اسدی نظر اتھے تک نہیں جاندی سی جتھوں اوہ پانی دوبارا اکٹھا ہو جاندا سی۔ اسدے دماغ نے اسدے سر دے اندر قدم رکھیا۔ اسنوں ہر خانے وچ امبر مسکراؤندا نظر آیا۔ اسنے زویانوں دسیا، 'توں اس پنجابی بندے کول پھس چکیں ایں۔ توں جھرڑی پھوک پھوک کے قدم دھر دی رہی سی۔'

اسنے اک لما ساہ بھر کے باہر چھڈیا۔ گرم گرم بھاف والا ساہ ٹھنڈی ہوا وچ الوپ ہو گیا۔ ہوا نوں تھوڑھی جہی گرماہٹ دندا ہویا۔ ہوا کولوں زیادہ ٹھنڈک لیندا ہویا۔

اوہ اپنے دفتر ولّ تر پئی۔

اپنے کرائے دے گھر دے باہر کار کھڑی کر کے امبر اپر پوڑیاں چڑھن لگا۔ ساہمنے پوڑیاں توں تھوڑھا ہٹکے نورت اسدا انتظار کر رہی سی۔ اسنوں پتہ ہندا سی کہ پاپانے کدوں آؤنا ہندا سی۔ اوہ اپنی مما توں فون کرواؤندی رہندی۔ امبر دے نیڑے پہنچن تے نورت چھال مار کے کھڑی ہو گئی۔ امبر نے اسنوں گودی چک لیا۔

"پاپا تھوڑے بنا میرا بھورا جی نی لگدا،" نورت نے پاپانوں پیاری کر دیاں کیہا۔

"گلاں تاں دیکھ شیطانن نوں کویں آؤندیاں، ماں تاں کسے گنتی وچ ای نی،" کرنجیت کتاباں دا کھلارا پائی بیٹھی سی۔

"تھوڑی تاں سیئیچڑی اونی مکدی ...ہر ویلے.. ہاں۔"

امبر گھر والے کپڑے پہن کے کرنجیت دا لکھیا ہویا پڑھن لگ پیا۔ شیری اپنا ہوم ورق کر رہا سی۔ نورت اسدے موڈھیاں تے چڑھدی سی، پاپا اسدا پہاڑ سی۔ نورت اسدی گودی وچ آڈ گدی، پاپا اسدی گھاٹی سی۔ نورت لمے پئے پاپا دے ڈھڈّ تے پے کے ہتھ چلاؤندی سی،

پاپااسدی جھیل سی۔

نورت ادھی راتیں جاگدی۔ ڈر لگدا تاں 'پاپا' کہندی۔ سویرے جاگدی تاں پہلے شبد ہندے 'پاپا ڈڈّ مورنی'۔ نورت نوں پوٹی آؤندی تاں کھڑی کھڑی ٹپن لگّ پیندی۔ 'پاپا پوٹی آئی آ'۔ امبر لیٹرین دی سیٹ نوں نورت دے حساب نال ٹھیک کردا۔ اسنوں اس اپر بٹھاؤندا۔ 'پاپا جائیو نہ اتھے کھڑے رہو'، نورت آکھدی۔ پوٹی آ جاندی۔ 'کرلی پاپا' نورت آکھدی۔ اسدے چہرے تے راحتَ دے پربھاو ہندے۔ امبر پانی چلا کے صاف کردا۔ امبر نورت دے ہتھ صابن نال اپنے ہتھاں وچ لے کے دھون لگدا۔ نورت اپنا نہیں شیری دا تولیا کھچّ کے گلے تھاں نوں صاف کر دی۔ امبر اسدی اس نکی جہی بے ایمانی تے مسکراؤندا۔

"تینوں اپنا کم جلدی ختم کرنا پؤ۔ چھ مہینے باقی رہِ گئے نے تیرے۔ اس توں ودھ ایکسٹینشن یونیورسٹی نے تینوں دینی نہیں"، امبر نے کرنجیت کول بیٹھدیاں کیہا۔

"میں کی کراں، گھروالا میرا یونیورسٹی پروفیسر اے، اوہ کہندا اپنا کم آپ کر،" کرنجیت رونہاکی سی۔

"جدوں اسیں اپنا کم آپ کردے آں تاں خود وی تاں کجھ بن رہے ہندے آں"، امبر اس اگے پئیاں کتاباں چوں اک انگریزی دی کتاب چکّ کے پھرولن لگا۔ اوہ انگریزی دی کتاب اسنوں پنجابی وچ التھا کے سمجھاؤن لگا۔ اسنوں سمجھ آ گئی کہ کرنجیت اگلی پیئیچّ. ڈی. نہیں کر سکدی سی۔ انگریزی دیاں کتاباں پڑھے بناں اسدی سدھا نتک سمجھ نہیں بننی سی تے انگریزی اسدی بہت کمزور سی۔

امبر نوں پتہ سی کہ کرنجیت کول گھر دے کم اینے ہندے سن کہ اوہ پڑھن نوں اوناسماں نہیں دے سکدی سی۔ تنخواہ گھٹ جان کارن اوہ اجے کم والی نہیں رکھ سکدے سن۔ اسنے اسدی مدد کرن دا فیصلہ کر لیا۔

ایہہ سلسلہ چار مہینے چلدا رہا۔ سویرے شیری نوں سکول تور کے، نورت نوں کارٹون نیٹورک اگے بٹھا کے اوہ کرنجیت نوں سمجھاؤن لگدا۔ اک گھنٹہ سمجھاؤندا رہندا۔ کرنجیت نوٹ لیندی رہندی۔ ٹی. وی. تے مشہوریاں آ جاندیاں تاں نورت رموٹ ہتھ وچ پھڑ کے

پہاڑ تے چڑھ جاندی۔ پہاڑ اپنے کم وچ لگا بولدا رہندا۔ نورت اپنے گھوڑے تے چڑھ جاندی۔ گھوڑا بولدا رہندا۔ نورت گھاٹی وچ آ ڈگدی۔ گھاٹی بولدی رہندی۔ کارٹوناں دیاں آوازاں آؤن لگدیاں۔ نورت گھاٹی وچوں نکل کے دوڑ جاندی۔

نوں وجے امبر اپنی ڈیوٹی تے جان دی تیاری شروع کردا۔ کرنجیت رسوئی وچ اپنے کم لگّ جاندی۔ نوں چالی تے اوہ گڈی باہر کڈھدا۔ گڈی نہر دے کھبے پاسے پٹڑی تے بنی سڑک تے دوڑن لگدی۔ ریلوے سٹیشن والے چونک تے ہمیشاں بھیڑ ہندی۔ ماتا ویشنو دیوی دے بھگت ہزاراں دی تداد وچ سارا دن اتردے رہندے۔ ٹولیاں دیاں ٹولیاں ادھر ادھر تریاں پھردیاں۔ کوئی ہوٹل دی بھال وچ ہندا۔ کوئی ویشنوں دیوی جان لئی گڈی بھالدا۔ کوئی کشمیر جان لئی کسے سادھن دی پچھ پرتیت کردا۔ کوئی فوجی اپنے ٹرانجٹ کیمپ دا پتہ پچھدا۔ کوئی ٹرین چڑھن دی کاہل وچ ہندا۔

امبر یاتریاں توں بچدا بچاؤندا چونک پار کردا۔ صحیح دس وجے اوہ اپنے کلاس روم دے باہر کھڑھا ہنداسی۔ دھپّ سیکدے ودیارتھی کمرے وچ آآ بیٹھن لگدے۔

امبر نے جموں دی لیکھک سبھا وچ جا کے دیکھیا سی، اک ادھ نوں چھڈ کے سٹھّ سال توں چھوٹا اک وی لیکھک نہیں سی۔ نویں پیڑھی مولوں غیر-حاضر سی۔ اسنے جموں دے لیکھکاں دی نویں پیڑھی پیدا کرنی سی۔

جدوں یونیورسٹی اتھورٹی نے امبر اپر ہوسٹل وارڈن بنن لئی زور پایا سی تاں امبر نے انکار کر دتا سی۔ اسنے ہر پندراں دناں بعد جالندھر دوردرشن جانا ہنداسی۔ پنجاب وچ کتے نہ کتے لیکچر دین وی جانا ہنداسی۔ اوہ کتھوں سنبھال سکدا سی وارڈنشپ۔ حالانکہ اتھے کھلھا ڈلھا گھر ملنا سی۔ نوکر ملنا سی۔ مفت فون تے کیبل دی سودھا سی۔

"امبر جی، جے ترقی کرنی اے تاں وارڈن بن جاؤ۔ میں اسے طرحاں شروع کیتا سی اپنا سفر"، پرو. رپندرپال نے یونیورسٹی چھڈن توں پہلاں کیہا سی۔

پر امبر نہیں منیا سی۔ اسنے تاں کالج ادھیا پک ہندیاں وی اپنے آپ نوں سکول ادھیا پک توں وڈا تے یونیورسٹی ادھیا پک توں چھوٹا نہیں منیا سی۔ اوہ ایہی سوچدا آیا سی کہ ادھیا پک صرف ادھیا پک ہندا۔ صرف تے صرف کم ہی اسنوں وڈا چھوٹا سدھ کر دے۔ اسنے وبھاگ دے ودیارتھیاں نوں ساہت پڑھن دی چیٹک لگاؤنی سی۔ اوہناں نوں نیٹ واسطے تیار کرنا سی۔

اسنے نیٹ دی تیاری واسطے وہلے سمیں ودیارتھیاں نوں بالکل مفت پڑھاؤنا شروع کر دتا سی۔ اس کم نے اسدی مکھی نوں اسدے خلاف بھڑکا دتا۔ بدلہ لین لئی اسنے اسدی کالج دی سروس کاؤنٹ کرواؤن والی فائیل دے رستے وچ رکاوٹاں کھڑھیاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔ صوبے وچ پنجابی نوں بچاؤن دا مصلٰی سی۔ امبر اس وچ ہور نالوکاں دے نال نال اپنا حصہ پاؤنا چاہندا سی۔

جموں کشمیر دے اک وڈے انگریزی اخبار 'کشمیر ٹائیمج' دے مالک تے سمپادک وید بھسین دا کہنا سی، "جموں کشمیر وچ کشمیری دے برابر سبھ توں وڈی زبان پنجابی اے۔ سبھ توں ودھ دھکہ پنجابی نال ہویا۔ اج الگّ الگّ طبقیاں دے لوک بولدے ستھانک چھوہ والی پنجابی نے پر اسنوں کوئی ڈوگری آکھدا، کوئی پہاڑی آکھدا تے کوئی گوجری آکھدا۔ میں ہندو آں، پر پنجابی آں۔"

امبر نے زویا نوں فون نہ کرن دا فیصلہ کیتا سی۔ ایہہ سمجھے امبر دا فیصلہ نہیں سی۔ دنیاندار دا فیصلہ سی۔ منڈا تاں تڑپیا پیا سی۔ اسنوں ڈر سی کہ زویا اس توں دوری بنا سکدی سی۔

منڈا کئی وار زویا دا فون نمبر کڈھکے بیٹھا رہندا۔ امبر نوں ڈر سی کہ اوہ فون ڈائل کر سکدا سی۔ اسنے زویا دا نمبر ڈلیٹ کر دتا۔ منڈے نے امبر نوں دسیا کہ زویا دا نمبر اسدے پورا یاد سی۔ امبر منڈے دے دماغ وچ وڑکے نمبر صاف نہیں کر سکدا سی۔ بے بس امبر نے اسنوں سختی نال فون کرن توں منع کر دتا۔

اک چمگدڑ ایسڑو پنڈ دے سمشان گھاٹ دے پپل توں اڈدا سی۔ اوہ اوہناں سارے ملنی دے پلاں اپر گیڑ الاؤندا سی۔ اتھے امبر اتے زویا دے بھوت کھڑے ہندے سن۔

'زویا تیری حاضری نالوں تیری غیر حاضری ودھیرے طاقتور کیوں اے! جدوں توں کول ہندی ایں تاں وقت میری مٹھی وچ ہندا اے۔ جدوں توں کول نہیں ہندی تاں میں وقت دی مٹھی وچ پسدا ہاں۔'

امبر نے 'چراغ' ناں دا اک گروپ بنایا سی۔ اس گروپ دا کوئی پردھان نہیں سی۔ اسدا کوئی سنوِدھان نہیں سی۔ اسدی کوئی فیس نہیں سی۔ اوہ ہر وبھاگ وچ گیا۔ اوہ ہر لگی ہوئی کلاس وچ گیا۔ اسنے کلاس پڑھا رہے پروفیسر توں آگیا لے کے پڑھن لکھن والے ساہتک ودیارتھیاں نوں 'چراغ' نال جڑن دی بینتی کیتی۔

چراغ دی میٹنگ ہر ویروار لائبریری دے پچھواڑے دے لائن وچ ہون لگی۔ اس وچ پنجابی، ہندی، انگریزی، اردو، ڈوگری، کشمیری تے لداکھی دے پڑھن لکھن دا شونق رکھن والے منڈے کڑیاں آؤن لگے۔ کجھ ودیارتھی ہور وبھاگاں وچوں وی آؤن لگے۔ جموں کشمیر بہو-بھاشائی صوبہ سی۔ ایہو جیہا گروپ اس صوبے وچ ہی سنبھو سی۔

امبر نے اک میٹنگ وچ جموں دے پہاڑی شاعر ڈاکٹر. گروندر سنگھ نوں آؤن دا سدا دتا۔ گروندر سنگھ ایرویدک ڈاکٹر سی۔ اسدا اپنا چنگا چلدا کلینک سی۔ اوہ پنجابی وبھاگ دی ہیڈّ دا رشتے دار سی۔ اس لئی اوہ میٹنگ توں پہلاں وبھاگ دی ہیڈّ دے دفتر پہنچ گیا۔ پرو. گرندر کور نوں اس بارے پتہ لگا تاں اوہ بولی،

"ایہہ بندہ اجے کل آئے تے ہن اک گروپ وی کھڑھا کر لیا۔ ایہہ سانوں نالائق سدھ کرنا چاہندے۔"

"میڈم جی، تسیں دو وجدے نوں گھرے چلے جانے۔ گھرے جا کے نوکرانی دے ہتھاں دا بنیا گرما گرم لنچ کھاؤ گے۔ اس بندے دا دماغ خراب ہویا جہڑا پنج وجے تک اتھے بیٹھو گا۔ ویسے تسیں کیوں نہیں کردے ایہو جیہا کم؟" ڈاکٹر. گروندر نے پچھیا۔

پرو. گرندر کور اس ولّ گھٹا باٹی جھاکی۔ اس نوں ایہہ تاں پتہ سی کہ ڈاکٹر. گروندر دوروں نیڑیوں اسدا رشتے دار سی۔ جموں دے پنجھی بھائیچارے وچ ایہو جہیاں سکیریاں عام ہی سن۔ اسنوں ایہہ وی پتہ سی ایہہ بندہ منہ پھٹّ سی۔ پر اسنے ایہہ کدے قیاسیا نہیں سی کہ اوہ اسدے وبھاگ وچ اسدے ساہمنے اس طرحاں بولیگا۔

اس دن میٹنگ وچ زویا وی آئی۔ اوہ پہلاں وی کجھ میٹنگاں وچ آچکی سی۔

"تہانوں انگلش فرینچ تے جرمن بھاشاواں دے ناول پڑھنے چاہیدے نے۔ میں پنجابی ناول زیادہ نہیں پڑھے پر میں اینا کو جاندی آں کہ پنجابی ناول کار رشیئن ناولاں توں بہت کجھ سکھ چکے نے۔" زویا نے کیہا سی۔

امبر تے زویانے اک دوجے نوں فون نہیں سی کیتا۔ دنیاندار نوں آس سی کہ زویا ضرور فون کرو گی۔ زویانے فون نہیں کیتا۔ پندراں دن لنگھ گئے۔ دنیاندار اندروانددری ہارتاں منّ بیٹھا سی پر اپنی تڑھ چھڈن نوں تیار نہیں سی۔ اوہ اجے وی منڈے نوں اگے نہیں آؤن دے رہا سی۔ جدوں زویا میٹنگ والی تھاں ولّ آؤندی دسی تاں اسنے منڈے نوں سنکیت کیتا۔ اگے آؤن، سنبھال لین تے سمبھل کے چلن دا اشارہ کیتا۔ دنیاندار نوں اپنی ہار جت وچ بدلدی دسی۔ منڈے نے اسنوں دسیا کہ اوہ اسنوں جت ہار دا مصلیٰ نہیں بناؤنگے۔ اوہ اس دوستی نوں کوئی نہ کوئی شاندار روپ دے لینگے۔

اوہ اگے آ گیا۔ اسدیاں اکھاں وچ پانی سی۔ اسنوں پتہ سی کہ زویا ایہہ پانی نہیں دیکھ سکو گی۔ پر زویا دی بندیاں نوں پڑھن والی اکھ تیز سی۔ اوہ اس پانی نوں دیکھ گئی سی۔

اوہ چپّ چاپ میٹنگ والی تھاں ولّ چل پئے۔ دوواں وچوں کوئی کجھ نہیں بولیا۔ اوہناں دے سر یر اک دوجے ولّ اس طرحاں کھچّ محسوس کر رہے سن جویں اوہ اک دوجے لئی ہی بنے ہون۔ اوہ برابر برابر تر رہے سن۔ جویں شبداں توں بناہی سر یراں نے آپو اپنا فیصلہ کر لیا ہووے۔ میٹنگ والے لائن وچ منڈے کڑیاں آئے بیٹھے سن۔ امبر تے زویا گول چکر وچ خالی پئی تھاں تے بیٹھ گئے۔

13

ہوٹل ہلّ اینڈ رورویو

میٹنگ ختم ہوئی تاں زویانے امبر نوں پریوار سمیت ایتوار والے دن اپنے ہوٹل وچ ڈنر کرن دا سدا دتا۔ امبر نے پروان کر لیا۔ زویا چلی گئی۔ امبر اپنے کمرے دے ٹیبل اپر کوہنیاں اپر ٹھوڈی ٹکاء کے سوچاں وچ پے گیا۔ زویانے اسنوں پریوار سمیت کیوں بلایا سی؟ کی اوہ اسنوں اسدے ویاہے ہون دا احساس چنگی طرحاں کرواؤنا چاہندی سی؟ کی اوہ اس نال اک پروارک دوست والا رشتہ چاہندی سی؟ کی

اوہ اسدی پتنی نوں دیکھنا چاہندی سی؟ کی اوہ اسدے تے کرنجیت دے آپسی سنبندھاں نوں جاچنا چاہندی سی؟ ٹھیک اے سبھ کجھ کھلھی کتاب وانگ ہونا چاہیدا۔ اسدے تے کرنجیت وچ سبھ کجھ، ہاں لگبھگّ سبھ کجھ ٹھیک سی۔ پھر وی اسنوں زویا نال پیار ہو گیا سی۔

'سر، سر سبھ کجھ ٹھیک کدے نہیں ہندا،' ڈاکٹر. رمن شرما اس وار کھجھ اتے غصے وچ سی۔ اسنوں لاء سکول وچ اپنا لکچر روکنا پیا سی۔ اسدے ساہمنے اتری بھارت دے وڈے افسراں اتے امیراں دے بچے بیٹھے سن۔ مساں مساں اسنے دو سو بچیاں وچوں ڈیڈھ سو حاضر ہون لائے سن۔ ہائیکورٹ دا چیف جسٹس وی آیا ہووے تاں وی مساں اینے کو ہی بچے آؤندے سن۔ ہاں جس دن امبر سر آئے سی اس دن حالَ ہولی ہولی بھر دا گنتی دو سو دے قریب ہو گئی سی۔

شنیوار شامی امبر جالندھر کینٹ سٹیشن تے اتریا۔ اسنے گیسٹ ہاؤس وچ رات کٹنی سی۔ سویرے جالندھر دوردرشن تے اسدا پروگرام سی۔ امبر نے اج دوستاں نوں فون نہیں کیتا۔ کل شامی اسنے زویا دے سدے تے ڈنر کرن جانا سی۔ شنیوار دی شام اوہ اکلا رہنا چاہندا سی۔ اوہ ہلکے جہیے تناء وچ سی۔ زویا منّ کیوں نہیں جاندی! زویا پرتی مٹھی مٹھی رنزش اسدے من وچ تیر رہی سی۔ اس وچ گھاٹ ہی کی سی؟ سٹیشن توں باہر آ کے اوہ چونک ولّ ترن لگا۔

کمرے وچ کرسی تے بیٹھا امبر اس گیت کار کڑی بارے سوچن لگا جس نوں اسنے اگلے دن انٹرویو کرنا سی۔

امبر اپنے کل والے پروگرام دے منگلاچرن دی شبداولی بناؤن لگا۔ 'میں تروندر نوں نہیں جاندا سی۔ نہیں اس طرحاں نہیں۔ دوستو رنگ پنجابی لے کے حاضر آں، اج اسیں اس پروگرام وچ تروندر نوں ملانگے۔ تروندر، جالندھر دوردرشن دے سٹوڈیو وچ تہاڈا سواگت اے (ایہہ گلّ تروندر ولّ دیکھدیاں ہویاں کہنی اے) دوستو (کیمرے ولّ دیکھدیاں) تسیں تروندر نوں نہیں جاندے۔ میں وی کل تک تروندر نوں نہیں جاندا سی۔ میں تروندر نوں تروندر دے لکھے گیتاں راہیں جانیا ہے۔ تسیں وی اسنوں اسدے اک گیت راہیں جانو۔ مشہور ہندی فلم 'پیار تو ہونا ہی ہے' دا پرسدھ پنجابی گیت 'تیرے بن لگدا نہ جی نی چندریئے' تروندر کور دی رچنا ہے۔ آؤ سندے ہاں ایہہ گیت۔'

کل شامی اس سمیں اوہ سارے زویا دے نال ہونگے۔ سارے۔ کی اوہ کرنجیت دے ساہمنے زویا پرتی اپنے پیار نوں چھپا پائیگا؟ شاید ہاں۔ شاید نہیں۔

سویرے جلدی جلدی اوہ دوردرشن دے گیٹ تے پہنچیا۔ موبائیل تے سماں دیکھکے دوردرشن دے ساہمنے سڑک دے دوجے پاسے اوہ ڈھابے تے جا بیٹھیا۔ گوبھی والے پراونٹھے دا آرڈر دتا۔

دوردرشن دا گیٹ لنگھدیاں اسنے اک چالی کو سال دی بھرجوان عورت نوں کار نوں لوک کردیاں دیکھیا۔ تروندر ہی سی۔ پر اوہ رکیا نہیں۔ میک اپّ روم وچ مل لوانگے۔ اسنے اجے کمپیوٹر روم وچ تروندر دے گیتاں دیاں سیڈیاں دینیاں سن۔ تاں کہ ملاقات دے نال نال اسدے لکھے گیت وی چلائے جا سکن۔ پروگرام دے لائیو ٹیلیکاسٹ توں اک گھنٹہ پہلاں سیڈیاں دینیاں ضروری سن۔ پروگرام دے حساب نال سیڈیاں سیٹ کرن لئی اوہناں نوں اینا کو سماں چاہیدا سی۔

پوڑیاں چڑھکے اوہ کمپیوٹر روم وچ پہنچیا۔ ٹی.وی. تے شبد کیرتن چل رہا سی۔ اوہ کمپیوٹر اپریٹر نوں سیڈیاں دندا ہویا سمجھاؤن لگا۔ اسدا موبائیل وجیا۔ سکرین تے اوتار سنگھ تاری دا نام سی۔

"اج کسنوں انٹرویو کرن لگیں؟" تاری نے پچھیا۔

"تروندر کور گیت کار۔"

"ممبئ والی؟"

"ہاں اوہی۔"

"اج میں گھر ہی آں۔ سندے آں اک منٹ امبر، اسنوں آکھی مینوں اپنے دو گیت دیوے، میں اپنے اگلے ٹریک وچ شامل کرونگا"، تاری اتسک سی۔

اوہ میکئپّ روم وچ آ گیا۔ پروگرام ڈائریکٹر آیا بیٹھا سی۔ اس دے ساہمنے والی کرسی تے اوہی کار لوک کرن والی محترمہ بیٹھی ہوئی دکھائی دتی۔

"ایہہ امبر دیپ سنگھ جی نے، ایہی تہاڈی انٹرویو کرنگے۔ امبر ایہہ تروندر نے"، ڈائریکٹر سندھو نے اوہناں نوں ملایا۔

امبر نے عکا پین کڈھ لئے۔اوہ تروندر نوں پچھے جان والے سوال دسن لگا۔اسنے تروندر نوں وی پچھیا کہ اوہ کہڑے سوالاں دے جواب دیناچاہندی سی۔جہڑے سوال امبر نے سوچے نہیں سن۔

میک-اپّ توں وہلے ہو کے امبر تے تروندر اپنے موبائیل بند کر کے سٹوڈیؤ وچ داخل ہو گئے۔گلاں تے گیت پروگرام چل رہا سی۔ کناں تے ایئر فون لگائے ہوئے کیمرامین اوہناں ولّ جھاکے۔امبر نال مسکراہٹ داآدان پردان ہویا۔اہستااہستا تردے امبر تے تروندر خالی سیٹ ولّ ودھے جتھے پچھے وڈے اکھراں وچ لکھیا ہویا سی -رنگ پنجابی۔کیمرامین نے اوہناں دے کالراں نال ٹیکا بنھ دتے۔ گلاں تے گیت ختم ہون والا سی۔اس توں بعد ایڈ چلنی سی تے پھر رنگ پنجابی۔

"مما! پاپاٹیوی 'چوں باہر نکلکے گھر آسکدے نے؟" نورت نے اپنے پاپانوں ٹی وی تے دیکھدیاں پچھیا۔

"نہیں بیٹا"، کرنجیت سبزی کٹدی ہوئی پروگرام دیکھ رہی سی۔

"زویا! تڑے اس پروفیسر دوست داپروگرام شروع ہون لگیاآ"، زویادی ممانے لوبی وچ ایل. سی. ڈی. دے ساہمنے پئے سوفے تے بیٹھدیاں کیہا۔

اک پل اسدا جی کیتا کہ اوہ بیڈ روم وچ جاکے زویادے پاپانوں بلالیاوے۔پھر اسنے اٹھن دی گھول کر دیاں ایہہ خیال چھڈّ دتا۔انجھ وی اوہ اپنے روالور دی صفائی کرن لگیا ہویا سی۔زویااٹھ کے نہیں آئی۔اوہ اخبار پڑھن وچ مست سی۔ایتوار نوں اس کول کئی اخبار آؤندے سن۔

زویادادھیان اخبار وچ نہیں سی۔اوہ 'رنگ پنجابی' نوں سن رہی سی۔کدے کدے سر اٹھاکے دوروں ہی سکرین ولّ دیکھ لیندی۔مما نیڑے بیٹھکے ٹی. وی. دیکھدیاں زویانوں ڈر سی کہ اسداچہرہ ترل ہو جاویگا۔مما اسدے ہاوبھاوپڑھ جانگے۔اسنے پھر سر اٹھاکے مماولّ دیکھیا۔سویرے مماکنے اداس سن۔کشمیر وچ برفباری ہو رہی سی۔اوہ برفاں وچ جمی پلی سی۔کشمیر وچ ویاہاں دے دن چل رہے سن۔

ستمبر اکتوبر وچ بہتے ویاہ ہندے سن۔ نومبر چڑھن توں پہلاں- پہلاں ٹھنڈ اینی ودھ جاندی سی کہ ویاہ بند ہو جاندے سن۔ کنے ویاہ تاں اوہناں دے پنڈ اجڑنا وچ ہی اس سال سن۔ اوہ اپنی کلپنا وچ جوئندے مرغے مسلمان دوستاں دے گھرے ونڈدے پھر دے اپنے گرائیاں نوں دیکھ رہی سی۔ جوئندے مرغے تاں کہ اوہ اپنے دھارمک طریقے نال کٹکے بنا سکن۔ ہن بر فباری دیکھی نوں کئی سال ہو گئے سن۔ اوہناں دا پنڈ 'اجڑنا' ہن دور دی تھاں سی۔ سارا پنڈ برف نال ڈھکیا گیا ہووے گا۔

"ودھیا، ودھیا،" زویا دے مما امبر نوں داد دے رہے سن۔

ہن مما پورے خوش سن۔ جس بندے نوں اوہ مل چکی سی اوہ ٹی. وی. اپر کسے دی انٹرویو کر رہا سی۔ جس بندے نوں اسدی کڑی بڑی چنگی طرحاں جاندی سی اوہ ٹی. وی. تے اکثر آؤندا سی۔ اس گلّ دا مما نوں نہیں پتہ سی کہ جس بندے نوں اوہ دیکھ رہی سی، سن رہی سی اوہ اسدی کڑی نوں پیار کردا سی۔ پیار ہوا دا بلاّ سی جہڑا اس گھر وچ زویا دے آس پاس منڈرا رہا سی۔ شکر سی کہ ہوا دکھائی دین والی شے نہیں سی۔ پر ہوا محسوس کیتی جان والی شے تاں سی ہی۔ تے مما اسنوں کدے وی پکڑ سکدی سی۔ کرسی توں اٹھ کے زویا اپنے کمرے وچ آ گئی۔ شیشے ساہویں کھڑھدیاں اسنے اپنیاں اکھاں 'چوں نکلدے اتھرواں نوں اپنیاں گلھاں تے سرکدیاں دیکھیا۔

ٹی. وی. تے آؤن والے بندے مما نوں کسے ہور ہی سنسار دے واسی لگدے ہندے سن۔ جنھاں نال گھٹوگھٹّ مما دی دنیاں دا کوئی سنبندھ نہیں سی۔ پر ہن زویا دے راہیں، امبر دے راہیں، اسدی مما دی تند اس دوسرے سنسار نال جڑ چکی سی۔

امبر تے تروندر سٹوڈیؤ وچوں باہر آ گئے۔ اپروں کنٹرول روم وچوں پروگرام ڈائریکٹر وی باہر آ گیا سی۔

"شاباش امبر توں میرے پروگرام نوں اینا اپر چک دتی کہ ساڈے ڈائریکٹر صاحب بڑے خوش نے۔ ہر ہفتے دی ڈاک وچ اپنے پروگرام دی پرشنسا وچ کئی کئی چٹھیاں آؤندیاں نے۔ آ جا تینوں میرا اکلیریکل سٹاف ملنا چاہندے۔ اوہ اپنے کمرے وچوں ہی پروگرام دیکھ لیندے نے"، اوہ اوہناں نوں کلرکاں دے کمرے ولّ لے تریا۔

امبر نے ہنے ہنے آن کیتے موبائیل توں سماں دیکھیا۔ مالوا ایکسپریس آؤن والی سی۔ سماں اینا کو ہی سی کہ گڈی مساں ہی پکڑی جا سکدی سی۔ جموں جان لئی اس توں بعد کوئی گڈی نہیں سی۔ بسّ وچ لگبھگّ دگنا سماں لگدا سی۔ تے اسنے شامیں زویا دے ہوٹل پہنچنا سی۔ ڈائریکٹر نے اپنے پیار تے اتشاہ نال کیہا سی کہ اوہ انکار نہیں کر سکیا سی۔

جالندھر چھاؤنی دے ریلوے سٹیشن تے آٹو وچوں اتر کے اوہ تیزی نال پوڑیاں چڑھیا۔ ساہمنے جسرڑی گڈی رفتار پھڑ رہی سی اوہ مالوا ایکسپریس ہی سی۔ اسنوں شام دی زویا نال ہون والی ملنی ہتھوں کھسکدی دسی۔ اسنے ٹکٹ خریدن دا خیال پرے سٹدیاں شوٹ وٹّ لئی۔ اسنوں جاپیا اوہ چڑھ جاویگا۔ جیوں ہی اسدا ہتھ ڈبے دے دروازے دے لوہے دے ڈنڈیاں نوں پیا اسدا پیر کسے چیز اپروں پھسلیا تے اوہ ڈبے دے فرش تے گوڈیاں پرنے ڈگّ پیا۔ اسدا اک گوڈا فرش توں تھلے والی پہلی پوڑی اپر سی۔ کجھ سواریاں جھجکّ کے اس ولّ آئیاں۔ اسنوں احساس ہویا کنی خطرناک گھٹنا اپردی اپردی رہِ گئی سی۔ اسنے موت دے بھیانک چہرے نوں بڑا نیڑے توں دیکھ لیا سی۔ اسنوں احساس ہویا کہ اوہ ٹھیک ٹھاک سی تے بچ گیا سی۔ اسنے سواریاں نوں اپنے ٹھیک ہون دا اشارہ کیتا۔ پچھے رہِ گیا گوڈا فرش اپر ٹکایا۔ اک سواری نے اپنا ہتھ اگے ودھایا تاں امبر ہتھ پھڑ کے اٹھکے کھڑھا ہو گیا۔

"پڑھے لکھے دکھائی دے رہے ہو، پھر وی اتنی بڑی غلطی کی آپنے؟"

"|.................."

"بتاؤ بھائی؟"

"پڑھالکھاتوہوں،" امبر نے کیہا،اوہ سچ - مچّ اپنے آپ تے شرمسار سی۔ زویا نوں پچھلے کجھ دناں توں روغن جوش وچ ورتے جاندے میٹ دا سواد ٹھیک نہیں سی لگ رہا۔اسنے نویں سپلائر دی بھال شروع کر دتی۔اسنوں سمجھ آ گئی کہ اسد اپر چیز مینیز پیسے کھا رہا سی۔اسدے شیپھ نے اسنوں دسیا، "میڈم مارکٹ میں بکرے کا میٹ تین طرحاں کا ہوتا ہے؟"

"بکرے کا میٹ توں بکرے کا ہی ہوگا تین طرحاں کا کیسے ہو گیا؟" زویا حیران سی۔

"میڈم جو سستا ہوتا ہے اسمیں بوڑھا، بیمار اور مرا ہوا جانور ہو سکتا ہے۔ یہاں تک کہ کتا جاں کوئی اور جانور وی ہو سکتا ہے۔ میڈیئم والے میں آدھا صحیح بقرا باقی ماڑا ستے والا ہو سکتا ہے۔اصلی بقرا اس سے دوسو روپے مہنگا ملیگا،" شیپھ نسیم کشمیری سی پر لمبا ساں جموں دے ہوٹلاں وچ کم کر چکا سی۔

"نسیم بھائیجان ہم مہنگے والا ہی پرچیز کرینگے، آج سے آپ یہ ڈیوٹی وی سنبھال لو، اس کے لیئے آپ کو ایکسٹرا اپے ملیگی،" زویا اپنے گاہکاں نوں غلط چیز نہیں پروس سکدی سی۔

اج اسنے نسیم دا خریدیا ماس خود ٹیسٹ کر کے دیکھیا۔ایہہ اوہی سواد سی جو اوہ بچپن توں چکھدی آ رہی سی۔اپنے دفتر وچ آ کے اسنے امبر نوں فون کیتا، "سر آج آ رہے ہو نہ؟ میں دوپہر توں کئی وار فون لگا چکی ہاں؟"

"ہاں جی آ رہے ہاں۔میں ٹرین وچ سی،بس جموں اترن لگاں،" امبر نے کیہا۔

امبر ٹرین دے سفر توں آ کے پہلاں صابن نال ہتھ دھوندا سی۔ہتھ دھون توں بعد اسنے اپنا کالا کوٹ پینٹ باہر کڈھیا۔لال تے ہرے رنگ دا سکارف باہر کڈھیا۔اصلی سلک دا بنیا ایہہ سکارف بڑے سالاں دا اس کول سی۔دو گز چوڑی سلک دا ٹوٹا خرید کے اسنے اسنوں خود ٹیلر توں تیار کروایا سی۔پوری یونیورسٹی وچ دو ہی پروفیسر سن جہڑے کوٹ دے نال سکارف پہندے سن۔جموں وچ فوجی تے پولیس افسراں توں بناں اوہ کسے نوں پہنناوی گھٹ ہی آؤندا سی۔امبر جدوں وی یونیورسٹی وچ سکارف پہنکے ادھر ادھر جاندا تاں وڈیاں

گھراں دے منڈے چوراکھیں نیجھ نال دیکھدے۔ بازار وچ ریڈ یمیڈ سکارف ملداسی، اوہ پہنناوی سوکھاسی پر اوہ فبدانہیں سی۔ ایہہ سکارف آپ بناؤناپیندا سی تے اسنوں پہننا سکھنا پیندا سی۔

"بڑی تیاری کیتی جارہی اے، سکھ اے؟!" کرنجیت نے اسنوں پریسّ کردیاں دیکھکے مذاق نال کیہا۔ اوہ مذاق وی کررہی سی تے اپنیاں عورتاں والیاں نظراں نال تاڑوی رہی سی۔ امبر دے اندرلے پربھاو چہرے تے آہی جاندے سن پر اج اوہ اس گلوں بڑا سچیت سی کہ اندرلی گلّ چہرے تے آؤن نہیں دینی۔ اسدے اندر نساں داگہِ گچّ مقابلہ چل رہاسی۔ سہجتانال اوہ پریسّ کردارہاجویں اسدا سارادھیان پریسّ وچ ہی ہووے۔ پھر جلدی نال اوہ باتھروم وچ وڑ گیا۔

باتھروم وچ وڑدیاں ہی اسدے چہرے تے مسکراہٹ آ گئی۔ نساں نوں راحتَ محسوس ہوئی۔ اوہ اپنی پتنی نوں دھوکھا دے رہاسی۔ اسنے شیشے وچ اک دھوکھے باز چہرے نوں دیکھیا۔ پھر تیزی نال شیشے توں پرے ہٹ گیا۔ اپنے چہرے دے ہاو بھاوَ اسنوں پسند نہیں آئے سن۔ 'میں بے ایمان بندہ تاں نہیں پر کی کراں دل روکیاں رکدا نہیں۔' اسنے اپنے آپ نوں کیہا تے کپڑے اتارن لگا۔ کپڑے اتار کے اوہ پھر شیشے ساہمنے جا کھڑھیا۔ کپڑیاں ہیٹھ اسدا رنگ کنکوناسی۔ اسنے اپنے سڈول سریر دے انگاں تے نظر ماری۔ محنت نال بنائے ہوئے پٹاں دیاں گولائیاں نوں دیکھیا۔ اسدا کسرتی سریر پوراچست-درست سی۔

جدوں اوہ باتھروم وچوں باہر نکلیا، کرنجیت تے بچے تیار سن۔ کرنجیت نے اپنا نواں فراق سوٹ پہلی وار پایا سی۔

کار باہو پلازا مارکیٹ کولوں لنگھکے، یونیورسٹی کولوں لنگھدی ہوئی باگے باہو والی پہاڑی چڑھن لگی۔ امبر تے کرنجیت دا جنم پدھرے میدانی علاقیاں وچ ہویاسی۔ بچپن وچ کھیتاں وچ اچے نیویں ٹبے دوواں نے دیکھے ہوئے سن پر جدوں تک اوہ ٹبیاں دیاں اچانا نوانا نوں ماتن دے یوگ ہوئے ادوں تک ہرے انقلاب دے رولر نے سارا پنجاب پدھرا کردتا سی۔ اکو جہے پنڈ، اکو جہے کھیت تے لگبھگّ اکو جہیاں فصلاں۔ ہن جموں اس لئی دنیاں دا سبھ توں خوبصورت شہر سی۔ اسدے گھر توں بہت گھٹّ دور توی ندی سی، اسدے گھر توں بہت گھٹّ دور پہاڑ سن تے اسدے دل دے بہت نیڑے اک دل دھڑکدا سی۔

کار ہوٹل 'رور اینڈ ہلّ ویو' دی پارکنگ وچ پہنچ گئی سی۔ موبائیل دی بیل وجی۔

"پہنچگے... پہنچگے"،امبر نے کیہا۔

اوہ چار وجنے ہوٹل دی رسیپشن ولّ ترپئے۔ چٹے رنگ دے پھلاں دی خوشبو ہوا وچ گھلی پئی سی۔ زویا گیٹ دے باہر ہی کھڑی سی۔ اوہ بڑے چاء نال ملی۔

"اندر بیٹھنا جاں باہر؟ ویسے میں اس ریلنگ دے نال اک ٹیبل تے کرسیاں رزرو رکھیاں ہوئیاں نے؟" زویا نے کیہا۔

"باہر ہی ٹھیک اے؟" امبر کرنجیت ولّ دیکھن لگا۔ اسنے حامی بھر دتی۔

اوہ سلیقے نال سجائے لائن وچیں تردے ہوئے اپنے ٹیبل کول پہنچ گئے۔ کجھ ٹیبلاں تے پریوار بیٹھے ہوئے سن۔ چٹیاں وردیاں والے ویٹر بڑی مستیدی نال کھان پین دا سامان دے رہے سن۔ ریلنگ نیڑے کھڑکے تھلے دیکھیا تاں پہاڑی دی ڈھلان تھلے توی ندی تک جاندی سی۔ اسمان دے تارے اتے شہر دیاں بتیاں پتہ نہیں سی لگدا کتھوں شروع ہندیاں سن تے کتھے ختم۔

"صرف اتھے آ کے جاپدے جویں جموں دا وی پہاڑاں نال کوئی سنبندھ اے!" زویا نے امبر تے کرنجیت ولّ دیکھدیاں کیہا۔ اسنے نورت نوں گودی چک کے توی ندی دکھائی۔ نورت نے زویا نال اوپرا پن نہیں دکھایا۔

'جے کتے اسیں اس طرحاں اکٹھے رہِ سکیئے! زویا ساڈے پریوار دا ہی حصہ ہووے!' امبر نے سوچیا۔

پر اوہ جاندا سی کہ کجھ توڑے بناں نواں کجھ وی نہیں بنایا جا سکدا سی۔

ہزاراں کتاباں پڑھی پھر دا بندہ نہیں سی جاندا کہ 'توڑے' شبد اسدے ذہن وچ وڑ گیا سی۔ اس شبد نے ہوٹل وچ اپنا کمرہ بک کرا لیا سی۔ اسنے کپڑے بدلے تے اے۔ سی۔ آن کر کے آرام کیتا۔ شامی اسنے شہر دا گیڑا لایا۔ توڑے جان والیاں تھاواں تے نویاں بنائیاں جان والیاں تھاواں دا دورہ کیتا۔ پرانیاں تھاواں تے پرمپرک پریوار رہندے سن۔ نویاں تھاواں تے نویں طرحاں دے فلیٹ اسارے جانے سن جنہاں وچ کلباں تے سومنگ پولاں واسطے خاص تھاں ہونی سی۔

'نہی.... نہیں توڑیا تاں کجھ وی نہیں جا سکدا'، دنیاندار نے اس وچار نوں چھنڈ دتا۔ ٹیبل تے سوپ ٹکایا جا رہا سی۔ امبر نے اپنے نال لیاندی پانی دی بوتل وچوں گھٹ بھری۔

"تسیں پانی نال لے کے آئے ہو؟! اتھے سبھ کجھ ملدے"، زویا نے کرسی تے بیٹھدیاں کیہا۔

"نہیں بوتل والی چیز نہیں اتھے ملدی ہونی"، کرنجیت بھیت بھرے ڈھنگ نال مسکرائی۔

"کی ہے بوتل وچ؟" زویا حیران ہو گئی۔ اوہ حیران سی کہ اسدے پھور سٹار ہوٹل وچ جے سارا کجھ نہیں، تاں وی بہت کش ملدا سی۔ ایہو جہی کہڑی چیز سی جہڑی امبر کول سی تے اوہناں دے ہوٹل وچ نہیں سی!

"وودکا"، امبر مسکرایا۔

"سریمان پروفیسر صاحب ساڈے ہوٹل وچ باہروں لیا کے پینی الاؤڈ نہیں"، زویا منیجر زویا کور بن گئی۔

"اسیں تاں جی جدوں وی ہوٹل وچ کھانا کھان جانے آں اپنی نال لیکے جانے آں۔ تہانوں نہیں منزور تاں آپاں بار وچوں منگوا لیندے آں۔ مہمان نوا جی مہنگی پے جانی اے تہانوں، اسیں تاں تہاڈا ہی فائدہ کر رہے سی"، امبر ہسیا۔

"آنٹی تہاڈے ہوٹل وچ بار وی اے؟" شیری گلاں وچ رچی لے رہا سی۔

"آنٹی نہیں دیدی بول شیری۔ نالے تیں بار توں کی لینے؟" کرنجیت نے گھرکی لے کے کیہا۔

"بہت وڈی بار اے شیری۔ پھور سٹار ہوٹلاں وچ ہندی ہی اے"، زویا نے دسیا۔

امبر سمجھدا سی کہ کرنجیت نے 'دیدی' شبد کیوں ورتیا سی۔ 'آنٹی' شبد زویا نوں امبر دے نیڑے کردا سی۔ دروازے کھولھدا سی۔ 'دیدی' شبد امبر اتے زویا وچکار اک پوری پیڑھی دا پاڑا کھڑھا کردا سی۔ امبر نوں اپنی اوقات وچ رہن دی نسیحت دندا سی۔ اسدا جی کیتا کہ اوہ کرنجیت نوں دسے کہ زویا اس نالوں صرف دس سال چھوٹی سی۔ جدوں کہ زویا شیری نالوں پندراں سال وڈی سی۔ پر اوہ چپّ ہی رہا۔ محبت شبداں تے رشتیاں دی غلام کدوں سی۔ اسنے سوچیا۔ اوہ سارے خاصی دیر گلاں کر دے رہے۔

"میڈم تہاڈا ایہہ سوٹ کنا سوہنے،!" زویا نے کیہا۔

" او تھینکس"، کر نجیت نوں ایہو جہی پر شنسا زندگی وچ بہت گھٹّ سنن نوں ملی سی۔ ویاہ سمیں امبر نے دہیز منع کر دتا سی۔ اس لئی اسنوں بہتے سوٹ نہیں ملے سن۔ ویسے وی امبر مہنگے ریشمی سوٹاں تے پیسے برباد کرن دے حق وچ نہیں سی۔

ویسے اصل سچ تاں ایہہ سی کہ امبر تے کر نجیت دا ہتھ سوکھا کدے رہا ہی نہیں سی۔

ویٹر کھانا لگاؤن لگا۔ زویا نے آرڈر پہلاں ہی دتا ہویا سی۔ اوہ امبر توں سبھ کجھ سن چکی سی۔ کر نجیت نوں کی پسند سی۔ شیری کہڑی کہڑی ڈش نوں پسند کر دا سی۔ نورت تاں خیر اجے بچی سی۔ امبر تاں اس نال کنی ہی وار کھانا کھا چکا سی۔ امبر توں اوہ کنا ہی کجھ پچھ چکی سی۔

"میڈم ایہہ سارے کشمیری کھانے نے... کشمیری واجوان"، کر نجیت ولّ دیکھدیاں اوہ بولی۔

"پر اینا سامان کھاویگا کون؟" بھریا ٹیبل دیکھ کر نجیت نے کیہا۔

"سبھ کھا جانے آپاں"، زویا نے پلیٹاں لگاؤنیاں شروع کیتیاں۔

"ایہہ کشمیری بہت کھاندے ہندے نے، توں دیکھدی جاہ زویا نوں"، امبر ہسیا۔

امبر دیکھ رہا سی۔ اندرے اندر مسکرا رہا سی۔ امبر نے اپنی بوتل کھولھدیاں گلاس وچ وود کا الٹ دتی۔ اس گلّ دے باوجود کہ کر نجیت نے دو سوہنے تے پیارے بچے اسنوں دتے سن اوہ کر نجیت اتے زویا دی تلنا کرن توں باز نہیں سی آ رہا۔ 'ہاں میں ویاہ کرن سمیں کاہلی کیتی۔ میں اڈیک نہیں سکیا۔ میں اپنیاں بھوکھ دیاں سمبھاوناواں نوں پچھان نہیں سکیا۔ زویا ورگی سوہنی کڑی مینوں مل سکدی سی۔ ایہہ نہ ہندی پر ایہو جہی کوئی ہور ہندی'۔ اک دم اسنوں جاپیا کہ زویا ورگی تاں اسنے کوئی کڑی دیکھی ہی نہیں سی۔ زویا ورگی ہور کوئی نہیں۔ زویا ورگا تاں اوہ خود ہی سی۔

اسنے وود کا دا گھٹّ بھردیاں اپنے بچیاں اتے پتنی ولّ دیکھیا۔ بچے کر نجیت دی طاقت سن۔ نئی دوویں بچے امبر دی کمزوری سن۔

"امبر کار ڈرائیو کرنی اے، ہن ہور نہ پیو..." کر نجیت نے کیہا۔ زویا دوواں ولّ دیکھکے مسکرائی۔

امبر نے شیری نوں رستادا اک پیس تے گریبی پا کے دتی۔ کرنجیت نوں گستاوا بہت پسند آیا۔ امبر نوں زویا دے ہوٹل ورگا روغن جوش کتے نہیں ملیا سی۔

"مینوں گھر لجان واسطے اک چکن پیک کر دے، میرے اکاؤنٹ وچ نوٹ کر دینا"، زویا نے ویٹر نوں کیہا، پھر امبر تے کرنجیت نوں سمبودھن کردی ہوئی کہن لگی، "اسیں کشمیری لوک اینا وی نیں کھاندے کہ تسیں سمجھو میں ہن گھر جا کے پھر کھاوانگی۔ کدے کدے میں مما پاپا واسطے لے کے جاندی آں۔ ہر ایتوار تاں پکا ہی اے۔"

"اینی ٹھنڈ دا مقابلہ کرن لئی، تہانوں پہاڑی لوکاں نوں ودھ کھانا ہی پیندا سی"، امبر نے کیہا۔

اوہ کھانا کھا چکے سن۔ زویا دا رات دی شفٹ والا مینیزر ڈیوٹی سنبھال چکا سی۔ اوہ زویا دا چکن پیک ہو کے آؤن دی اڈیک کر رہے سن۔ ہوٹل دا لائن پوری طرحاں بھر چکا سی۔ ڈوگری، پنجابی، کشمیری، لداکھی تے انگریزی بھاشاواں وچ رلیاں ملیاں آوازاں دا مل گوبھا ہوا وچ تیر رہا سی۔ پہاڑیاں تے جگدیاں بتیاں دور جنگلاں وچ وی وسیبے دے ہون دی گواہی بھر رہیاں سن۔ ماتا ویشنو دیوی دے مندر نوں جاندے رستے دیاں بتیاں اتھوں دکھائی دے رہیاں سن۔

"شکریہ زویا! کھانا بہت سواد سی۔ کسے دن گھر آویں تے نالے مینوں اوہ کشمیری زکھنی بناؤنی سکھائیں"، کار وچ بیٹھدیاں وداع کرن آئی زویا نوں کرنجیت نے کیہا۔

14

پڑھے لکھیاں دی دنیاں وچ

کجھ دناں بعد زویا فون کر کے اوہناں دے گھر آ گئی۔ امبر اپنے کمرے وچ بیٹھا پڑھدا رہا۔ زویا نے کرنجیت نوں دہیں توں زکھنی بناؤنی سکھائی۔ اسنے بازاروں اک کلو دہیں منگوا کے اس وچ نمک مرچ تے مصالے پا کے چنگی طرحاں ویٹ کیتا تے پھر دیسی گھیوٴ دا تڑکا لگا

کے اس دہیں نوں اس وچ پادتا۔ کجھ دیر بعد ہی زکھنی دی بھنی بھنی کھشبو سارے گھر وچ پھیل گئی۔اپنے کمرے وچ بیٹھے امبر نوں اپنے گھر وچ زویادی حاضری کارن پیدا ہوئی خوشبو نے جکڑیا ہویا سی۔اوہ اک سطر وی پڑھ نہیں سکیا سی۔اوہ زویا کول بیٹھن، اس نال گلاں کرن تے اسنوں دیکھن دی اپنی تمنا نوں روکیں بیٹھا سی۔کسے وی گلّ توں، کسے وی حرکت توں، کسے وی انگ توں اسدے اندر لا بھیت کرنجیت ساہمنے کھلھ سکدا سی۔جدوں دوپہر دا کھانا تیار ہو گیا تاں نورت اسنوں بلاؤن آئی۔ کھانا میز تے لگّ گیا سی۔

زویا گری ء رنگ دے پجامی سوٹ وچ سی۔ کھانا کھاندے سمیں وی اوہ گھٹّ ہی بولیا۔

زویا نوں کرنجیت ہی چھڈّ کے آئی۔

اک دن زویا ڈپارٹمینٹ وچ ملن آئی تاں امبر نے رجھے ہون دا وکھاوا کر دیاں اسنوں ٹال دتا۔اسنوں اپنے آپ تے غصہ آیا کہ اسنے زویا توں اس دن ہوٹل وچ ڈنر کرن دا سدا کیوں پروان کیتا سی۔ زویا نے اس نال دوستی رکھن لئی کرنجیت نال نیڑتا بنا لئی سی۔اس طرحاں تاں زویا نوں اپنی پریمکا بناؤن دی کوئی سمبھاونا ہی نہیں بچدی سی۔ کرنجیت دے نیڑے ہوئی زویا نیتک طور تے کدے وی اس نال ایہہ رشتہ نہیں بناویگی۔'اوہ ہو! میں کی کر بیٹھیا سی۔' اسنوں اپنا مورکھتا بھریا وہار یاد آیا جدوں اوہ ایتوار دی شام نوں اتسکتا نال اڈیکدا رہا سی۔ کنی جلدی جلدی اوہ دوردرشن کیندر توں باہر نکلیا سی۔ کس طرحاں دوڑ کے ٹرین پکڑی سی! تے کس طرحاں اوہ مردا مردا بچیا سی! اینا پڑھیا لکھیا ہو کے وی اسنے کیہو جہی غلطی کیتی سی۔اوہ سچمچ سیانا نہیں سی۔

پندراں ویہہ دن ہی لنگھے سن کہ کرنجیت نے زویا تے اسدی ممی نوں لنچ تے بلا لیا۔

"توں مینوں پچھ تاں لینا سی؟" امبر نے کیہا۔

"تہاڈی ہی تاں دوست اے؟"

"تاں ہی تاں میں آکھ رہاں۔"

"کی گلّ، ٹھیک نہیں اے ایہہ کڑی؟"

"کڑی تاں ٹھیک اے پر توں لوڑ توں ودھ ہی ودھائی جا رہی ایں"، امبر سمبھل سمبھل کے بول رہا سی۔

"جے کسے دے جاوانگے آوانگے تاں ہی شہر نال کوئی سنبندھ بنو۔ مساں کوئی نیڑے لگی"، کرنجیت نے صفائی دتی۔

"ایہہ جٹّ صاف ستھرے لوک ہوندے ن؟" زویا دی مما نے پچھیا۔

اوہناں دی کار پہاڑ دی وکھی نال جا رہی سی۔ اوہ امبر دے گھر جا رہیاں سن۔

"مما کوئی جات پوری دی پوری صاف ستھری جاں گندی نہیں ہندی۔ اپنے کشمیری سکھ سارے صاف ستھرے ہوندے ن؟" زویا نے اپنی ماں نوں ڈانٹدیاں سختی نال کیہا۔

"بہتے تاں صاف ستھرے ہی ہوندے ن۔"

"پھر بہتے جٹّ وی صاف ستھرے ہوندے ن۔ امبر سر نوں تاں تسیں دیکھیا ہی ہویا۔"

"ہاں مگر اسدی بہٹی؟"

"اس دن گول مارکیٹ وچ ملی تاں عاصی۔ مما اوہ اک پروفیسر دی بہٹی آ۔ اسدی ڈوکٹریٹ پوری ہون والی آ۔ کل کو اوہ وی پروفیسر بن گیسی۔"

ایہہ گلّ کہندیاں زویا دے اندر پیڑ دی اک لہر اٹھی جسنے اسدے پورے دل و دماغ نوں اپنی لپیٹ وچ لے لیا۔

اسنوں امبر جنا چنگا بندہ کوئی نہیں سی ملیا۔ اسنے کئی وار اپنے آپ نوں کرنجیت میڈم دی تھاں رکھکے دیکھیا سی۔ ایہو جہے بندے نال زندگی کنی شاندار ہو سکدی سی!

زویا نے امبر اتے کرنجیت نوں اکٹھیاں جیؤندے دیکھیا سی۔ دوویں دھرتی تے پیر ٹکا کے چلدے سن۔ دوواں نوں ملن توں پہلاں اسنے جٹاں کو پنجابی منڈے تے کڑیاں دیکھے سن اسنوں اوہ ہوا وچ اڈدے لگے سن۔ پنجابی اسدے ہوٹل ٹھہردے سن تاں شراب پیندے سن، کھرود پاؤندے سن۔ اوہ پنجابیاں دے مقابلے گجراتیاں نوں کمرہ دینا پسند کردی سی۔ گجراتی ایماندار، شانت تے ساؤُ سبھاء

دے یاتری سدھ ہندے سن۔ اوہ ریٹ پچھے وی بحث نہیں کردے سن۔ اتھوں تک اوہ بنگالی یاتریاں نوں وی پسند کردی سی بھاویں اوہ ریٹ پچھے بحث کردے سن۔ کئی وار یاترا دے دناں وچ اس طرحاں ہنداسی اسدے پنجابی گاہک دے برابر گجراتی جاں بنگالی جاں کسے ہور صوبے دے ٹورسٹ آجاندے تاں پنجابیاں دے مقابلے ہور کسے نوں وی کمرہ دے دندی۔

پر امبر اتے کرنجیت نوں ملن توں بعد پنجابیاں بارے اسدے وچار بدلن لگّ پئے۔ اسنوں پنجابی وی چنگے لگن لگے۔ ہن اوہ پنجابیاں نوں پہل دے ادھار تے کمرے دے دندی سی۔ اس گلّ دے باوجود کہ اوہ شور شرابا کردے سن۔ اس گلّ دے باوجود کہ زویا ولّ جھاکدے ہوئے اوہ اپنے اندر اٹھ رہی اسدی خوبصورتی دی پرشنسا نوں چھپا نہیں پاؤندے سن۔

زویا نوں کولکاتہ والے اپنے جماعتی پنجابی یاد آ گئے تے اوہ مسکرا پئی۔ اسدے ہوٹل وچ ٹھہرن والے پنجابیاں وچ زیادہ تر ہندو یاتری ہندے سن جنہاں نے ویشنوں دیوی جاں پھر یاترا دے دناں وچ امرناتھ جانا ہنداجاں دلی دے سردار ہندے سن جنہاں نوں پنجاب دے لوک 'بھاپے' آکھدے سن۔ ایہناں نوں جموں کشمیر دے سکھ اصلی بھاپے آکھدے سن۔ ایہہ لوک کشمیر جاندے تے آؤندے ہوئے ٹھہردے سن۔ کٹیاں داہڑیاں والے سردار تاں بسّ کدی کدائیں ہی اوہناں دے ہوٹل آؤندے سن۔ جدوں آؤندے اوہ اوہناں نوں امبر دے بندے سمجھدی تے ودھ توں ودھ نمرتا نال پیش آؤندی۔ اپنے منیجر والے کمرے دے باہر رشیپشن ولّ اسدا ہمیشاں دھیان ہندا۔ رشیپسنشٹ کمرہ دین ویلے ہمیشاں اس نال مشورہ کردے۔ بھیڑ اتے سمیں دے حساب نال کمرے دا ریٹ گھٹّ ودھ اسدی صلاح نال ہی ہندا۔

"امبر اک گلّ پچھاں؟" اک دن کرنجیت نے شیری دے سکول جان توں بعد ناشتہ کردیاں پچھیا۔

"ہوں؟" امبر دھر اندروں دھنک گیا سی۔

"جدوں زویا اپنے گھر آؤندی اے تاں توں اس نال بہت گھٹّ بولدیں، نالے اپنے کمرے وچ ہی وڑیا رہنے؟"

امبر چپ چاپ بر کی چبدا رہا۔ اوہ اس توں صرف تن فٹ دور بیٹھی سی۔ کرنجیت توں تن فٹ دور امبر دے دل و دماغ سن جتھے زویا دا راج چلدا سی۔ جتھے زویا طرحاں طرحاں دے بستر پہن کے ٹہلدی سی۔

"تے اسدیاں نظراں تینوں ہی بھالدیاں رہندیاں نے؟ تہاڈے وچ کجھ غلط ملط تاں نہیں چل رہا؟" کرنجیت پچھ رہی سی۔

"نہیں۔ نہیں اس طرحاں دی گل کویں ہو سکدی اے؟" اسدا پورا زور اس گل تے لگا ہویا سی کہ اوہ سہجتا نال جواب دیوے۔

کرنجیت اج کل تھیسس نپٹاؤن لگی ہوئی سی۔ اوہ تھیوری پڑھ رہی سی۔ تھیوری جہڑی عورتاں مرداں وچ واپر دے پیار سنبندھاں دی ویاکھیا کردی سی۔ پنڈ دی اوہ سدھارن جہی کڑی سدھانتاں اتے کہانیاں دیاں پلیاں پار کردی ہوئی امبر، اونیت تے زویا ورگیاں دی دنیاں وچ آ وڑی سی۔ اوہناں لوکاں دی دنیاں وچ جتھے زندگی نوں بھانے وانگ نہیں لیا جاندا سی۔

کجھ مہینے پہلاں امبر دا اک پرانا دوست ہرجیت سنگھ سیٹھی اس نال پچیس بک راہیں ورھیاں بعد دوبارا جڑیا سی۔ اوہ اسدے یونیورسٹی ادھیاپک بن جان تے خوش وی سی تے حیران وی۔ خوش اس کر کے سی کہ اوہ امبر نوں بڑا پیار کردا رہا سی تے اوہ امبر نوں اپنا گورو مندا سی۔ حیران اس کر کے کہ جدوں اوہ گیارویں وچ اسدے نال کامرس پڑھدا سی تاں پڑھن وچ کافی پچھڑیا ہویا سی۔

"حیران نہ ہو، میری کتاباں پڑھن دی عادت نے میری مدد کیتی اے"، امبر نے سمجھایا سی۔ ادوں امبر کلاس وچ پچھے بیٹھدا سی۔ پنڈ دے سکول توں دسویں وچ چنگے نمبر لے کے وی شہر دے سکول وچ اسدے نمبر بہت گھٹ سن۔ دسویں دے پیپر دے کے اوہ ماسی دے پنڈ چلا گیا سی۔ نتیجہ آؤن توں بعد جدوں اوہ گیارویں وچ داخل ہویا سی تاں اسنوں پتہ چلیا کہ اس سکول وچ پیپراں توں ترنت بعد ہی کلاس لگن لگ پئی سی تے اوہناں نے ادھا سلیبس کر لیا سی۔ امبر تے اسدے دو ہور پینڈو جماعتیاں نے سلیبس پورا کرن لئی ٹیوشناں رکھیاں سن۔ اوہ اک کرائے دے کمرے وچ رہندے سن۔

سکول وچ اک دن اوہناں دی کلاس وہلی سی۔ گیڑا لگا رہے پرنسپل نے کلاس لگا لئی سی۔ اسنے پچھے بیٹھے امبر نوں کھڑھا کر دیاں پریزینٹ انڈیپھینیٹ ٹینس وچ اک واک بناؤن لئی کیہا سی۔ اپنے آپ نوں جماعت وچ سبھ توں پھاڈی رہ گیا محسوس کر کے امبر نے اگے نکلن لئی موقعے نوں ورتدیاں اپنا سبھ توں وڈا بمب چلا دتا سی، "سر، آئی ڈونٹ بلیوان گوڈ؟"

"کاکا توں واک بنایا جاں اپنی وچار دھارا دسی اے؟"

"سر میں دووےں کم کیتے نے؟" سارے ودیارتھی چونک کے اس ولّ سر موڑ موڑ دیکھن لگے۔

"کمال اے بیٹا، اینی چھوٹی عمر وچ توں بالکل میرے ورگے اگانھ ودھو وچاراں دا ایں؟!"

محنتی سبھاء والے پرنسپل نے اسنوں کول بلا کے شاباشے دتی سی۔

ساری جماعت اس پینڈو جہے منڈے نوں اک ہستی رکھدے پرنسپل ولوں ملدی شاباش دیکھکے حیران رہِ گئے سن۔ سبھ توں ودھ حیران جماعت دا مونیٹر ہرجیت سنگھ سیٹھی ہویا سی۔ سیٹھی جسنے سارا سلیبس رٹیا پیا سی۔ سیٹھی جھڑا تنّ مہینے اگے چل رہی جماعت توں وی اگے چل رہا سی، پر نسپل صاحب دے جاندے ہی امبر کول آ گیا سی،

"اوئے توں سچیں نیں مندا؟"

"ایہہ تاں بھوتاں پریتاں تے سورگ-نرکّ نوں وی نیں مندا"، امبر دے روممیٹ نے مونیٹر نوں خوش کرن لئی اسدی اک ہور خوبی دسدیاں اسنوں ہور حیران کر دتا سی۔ سیٹھی اینا اتسک ہویا کہ اوہ اپنے سوالاں دے جواب لین لئی اوہناں دے کمرے وچ آؤن لگا سی۔اسدے روممیٹاں لئی اکلا سیٹھی ہی کمرے وچ نہیں آیا بلکہ تنّ مہینے اگے چل رہا پورا سلیبس وی خود-ب-خود اوہناں دے کمرے وچ پرویش کر گیا۔امبر دے روممیٹاں نوں امبر بڑی قیمتی شے لگن لگا۔پہلاں اوہ اوہناں نوں بزنس میتھ تے اکاؤنٹس پڑھاؤدا پھر امبر توں اپنے سوالاں دے جواب سمجھدا۔دناں وچ ہی سیٹھی وہماں بھرماں دے سنسار وچوں نکل کے وگیان دے سنسار وچ داخل ہو چکا سی۔اگلے سال اوہ الگّ-الگّ کالجاں وچ داخل ہو گئے سن۔بہت سالاں دے وقفے بعد اسدا فون آیا سی۔اسنے دسیا سی کہ اس توں چارٹڈ اکاؤٹنیٹ دا امتحان پاس نہیں ہویا سی۔اوہ سرکاری سکول وچ ادھیاپک سی۔

اک وار اوہ سارے ایسرٹو گئے ہوئے سن۔ سیٹھی اپنی ممی نوں نال لے کے اوہناں نوں ملن آیا سی۔

"توں ہن تک ویاہ کیوں نہیں کرایا؟" امبر نے حیرانی وس پچھیا سی۔

"پتر اج-کلّ ویاہ کراؤنا کتے سوکھے؟ جے اگلی نہ وصی، جے طلاق دینا پے گیا تاں اج کل اگلیاں دس دس لکھ منگدیاں نے۔نہ بھائی ایہو جے ویاہ کنیوں اس طرحاں ہی چنگے،" جواب سیٹھی دی ممی نے دتا سی۔

"انٹی جی اس طرحاں تاں پھر کوئی وی نویں چیز ٹٹن دے ڈر توں ورتنی ہی نہیں چاہیدی"،امبر اسنوں اکلا دیکھکے دکھی سی۔

امبر نے اوہناں دوواں نوں ویاہ واسطے پریریا سی۔اوہناں نے ہور وی کافی گلاں کیتیاں سن۔دوپہر دا کھانا کھاکے اوہ چلے گئے سن۔امبر اجے وی حیران سی۔

"امبر تیرے اس دوست دا اک ویاہ ہو چکے، تے اسدی پتنی ایہناں توں پنج-ستّ لکھ روپے لے چکی اے۔بسّ ایہہ اپنے کول ایہہ بھیت کھولھنا نہیں چاہندے سی"، کرنجیت نے کیہا سی،امبر ہور حیران ہو گیا سی۔

"تینوں کیوں ایہہ گلّ محسوس ہوئی؟" امبر کہے تے یقین کر لیندا سی۔

"جنے دکھ تے کھجھ توں اوہ دوویں ماں پتّ بول رہے سی،استوں لگدے کہ گھٹنا ایہناں نال بیت چکی اے،" کرنجیت نے کیہا۔جو کرنجیت کہہ رہی سی،اس گلّ دی پوری سمجھاونا سی۔ایہہ گلّ امبر دے اپنے دماغ وچ کیوں نہیں آئی سی! اوہ کرنجیت اپر کتاباں دا پرتکھ اثر دیکھ رہا سی۔ہن اسنے کرنجیت نوں زویا سنبندھی صفائی دینی سی۔

"اوہدا پیو پتہ نہیں کنے بندے مار چکیا۔میں مر نیں؟" اوہ ہسیا۔

"کہڑے بندے؟" کرنجیت حیرانی نال پچھن لگی۔

کرنجیت دا دماغ صاف کرن لئی امبر نے زویا توں سنیاں سنائیاں کنیاں ہی گلاں اسنوں سنا دتیاں۔اسنوں پتہ سی کہ جیکر کرنجیت نوں اسدے اتے زویا وچ چلدی کسے گلّ دا پتہ لگّ گیا تاں اوہ پتہ نہیں کی کرے۔سنبھوَ ہے زویا دے گھر جا پہنچے۔اسدے گھر دیاں نوں اپنی کڑی نوں قابو کرن بارے آکھے۔ہو سکدے زویا دے ہوٹل جا کے اسدے سٹاف ساہمنے اس دی لاہ پاہ کرے۔بے قصور زویا کرنجیت دیاں نظراں وچ قصوروار بن جانی سی۔اس دی ایہہ دھارنا پہلاں ہی بنی بنائی سی کہ بندیاں نوں بیگانیاں تیویاں خود خراب کر دیاں سن۔اوہ اپنی سہیلی روندر نوں وی تاری تے نظر رکھن لئی تاڑ دی رہندی سی۔

امبر کلاس ختم کر کے اپنے کمرے وچ وڑیا تاں زویا اسدی اڈیک کر رہی سی۔ اوہ 'ہندو' اخبار وچ چھپیا اک لیکھ امبر واسطے لے کے آئی سی۔ جدوں کدے زویانوں کوئی لیکھ خاص طور تے پسند آ جاندا تاں اوہ اسنوں کٹّ کے امبر واسطے سنبھال لیندی۔

"ڈاکٹر صاحب ایہہ وہلے سمیں پڑھ لیو..."، اسنے کیہا۔

"کی اے؟ اچھا ٹھیک اے"، امبر نے اخبار دی کٹنگ پیپر ویٹ تھلے رکھ دتی۔

"امبر!" اوہ نام لے کے سنبودھت ہوئی، "اج کل تسیں میرے توں پرے پرے کیوں رہندے ہو؟"

امبر نہیں بولیا۔ ایہی تاں اوہ چاہندا سی کہ زویانوں احساس ہووے کہ اوہ اس توں دور ہو رہا سی۔ اوہ اندروں اندری خوش ہویا۔ میز تے کتاباں ٹھیک کر دیاں اوہ جواب دین لئی شبداں نوں نرکھدا پرکھدا رہا۔ اسنے ساہمنے دروازے ولّ دیکھدیاں بڑک لئی۔ زویا وی دروازے ولّ جھاکی۔ اسنے اپنی کرسی کھچّ کے امبر دے ٹیبل دے ہور نیڑے کر لئی۔

"بولو رہندے ہو؟"

امبر اسدے چہرے ولّ دیکھن لگا۔ پھر اسنے اسدیاں اکھاں وچ ڈونگھی نظرے دیکھیا۔ زویا دیاں نظراں وچ پیڑ سی۔

"میں تینوں پوری دی پوری حاصل کرنی چاہنداں جاں پھر بالکل وی نہیں"، اوہ بولیا۔

"تسیں مینوں پوری دی پوری حاصل کر لوو"، زویا نے کیہا۔ امبر نے اسدیاں نظراں وچ دیکھیا۔ اسنوں اک پیڑت تے آہت زویا دکھائی دتی۔

"میں تہاڈا ہسدا وسدا گھر ویکھیا ہے۔ میں ساری رات جاگ کے کٹی اے۔ ایہہ کجھ کہن توں پہلاں میں بہت کجھ سوچیا وچاریٔ۔ میں رجّ کے روئی ہاں۔ مینوں لگدے اسیں دوویں الگّ الگّ نہیں رہِ سکدے۔ میرے نال ویاہ کرواؤ گے؟" زویا امید بھریاں نظراں نال اس ولّ دیکھ رہی سی۔

دنیاندار بندہ چھال مار کے اٹھیا۔اوہ'ایہہ کویں ہو سکدے' ورگا کجھ کہن لگا سی کہ منڈا اگے آ گیا۔اسنے دنیاندار نوں کھچّ کے پچھے کر دتا۔ زویا صرف عورت نہیں سی۔زویا اس واسطے کائنات جیڈی ہستی سی۔اوہ اسدا اپنا ہی تاں دوجا وجود سی۔

"مینوں پتہ کہ میرا ویاہ کسے وی ودھیا منڈے نال ہو سکدے۔مینوں ایہہ وی پتے ساڈے اس قدم نال میرے پاپا تاں مر ہی جانگے۔ پر تہاڈے تے میرے اکٹھے ہون دا اک مطلب ہووے گا"،زویا بولدی گئی۔اسنوں پتہ سی کہ امبر اس پرشن دا اتر دین لئی تیار نہیں سی۔

"پیار اتے ویاہ دو الگّ الگّ کھیتر نے زویا۔میریاں ایہہ بھاوناواں اپنی پریمکا واسطے نے ضروری نہیں کہ پتنی زویا واسطے وی ایہہ رہنگیاں"،امبر نے سہجتا نال کیہا۔

"میں تہانوں کرنجیت نال رہندے دیکھیا۔پھر میرے نال پیار نال کیوں نہیں رہو گے جسنوں تسیں پیار کردے ہو؟"

"جے توں مینوں ویاہ توں پہلاں ملی ہندی پھر میں تیرے نال ہی ویاہ کرواؤندا تے شاید تیرے نال وی اک ودھیا پتی دے طور تے وچردا پر ہن کرنجیت نال بے انصافی کر کے میں تیرے نال سہجتا نال نہیں رہِ سکونگا۔"

دروازہ کھڑکیا۔امبر دے دفتر دی کلرک انکتا فائیل لے کے اندر آئی۔

"سر سائین"،اسنے کیہا۔امبر نے دیکھیا کل ہوئی ڈپارٹمینٹل رسرچ کمیٹی دی میٹنگ دے منٹس سن۔اسنے تردی جہی نظر ماردیاں سائین کر دتے۔

"سر پانی بھیجاں؟" پنجابی وبھاگ وچ نوکری کردی انکتا رینا پنجابی بولنی وی سکھ گئی سی۔

"اوہاں میں تاں بھلّ ہی گیا"،امبر نے کیہا۔زویا تے انکتا دوویں کشمیری سن۔اک دوجی توں ودھ کے سوہنیاں۔پر دوواں وچ زمین اسمان دا انتر سی۔انکتا نال دس منٹ ہی گلاں کیتیاں جا سکدیاں سن پر زویا نال اوہ دس یگ جیوں سکدا سی۔

"میں تیرے توں عمر وچ وڈا ہاں"،امبر نے کیہا۔

"اس نال کوئی فرق نہیں پیندا۔اسیں اک دوسرے نوں دھوکھا نہیں دیانگے"، زویانے پورے وشواس نال کیہا، "امبر! میں تہاڈی نوکری اتے تہاڈے بچیاں دے وچ کدی نہیں آوانگی۔ ایہہ دوویں تہاڈی پہل ہونگے۔ میں ایہناں توں بعد ہووانگی۔ سوچو تاں سہی آپاں اکو گھر وچ رہانگے تاں زندگی کنی خوبصورت ہو ویگی۔ آپاں رل ملکے دنیاں دیکھانگے۔"

اپنی کلپنا وچ امبر نوں اپنا گھر ٹھکھڑیاں کریلے ہندا دسیا۔ اسنے ایہو جہے ٹٹے ہوئے گھر دیکھے سن۔ اسنے پیو باہرے بچیاں نوں آوارہ گھمدیاں تکیا سی۔ دور کی جانا اسنے قضیہ کلیش تاں اپنے گھر وچ ہی بتھیرا دیکھیا سی۔ اسنے ہمیشاں ہی ایہہ پرن کیتا سی کہ اوہ اپنے بچیاں نوں اوہ ماحول کدی نہیں دیویگا جہڑا بچپن وچ اسنوں ملیا سی۔

"نہیں زویا ایہہ سنبھوَ نہیں ہونا"، اسنے درڑتا نال کیہا۔

اسنے نظراں بھر کے زویا نوں دیکھیا۔ زویا نے نیویں پا لئی جویں اوہ اسنوں اپنی کایا نوں دیکھ لین دینا چاہندی ہووے۔ جویں کہندی ہووے 'دیکھ لے میں کنی سوہنی ہاں۔ تیرے در تے آئی ہاں۔ تینوں تیرے توں منگن۔' امبر نے اسدے خوبصورت چہرے نوں دیکھیا۔ صاف لال بھاء ماردی اسدی جلد اس طرحاں سی جویں اسنوں کدے کسے نے چھوہیا تک نہ ہووے۔ اسنے اسدے چوڑے موڈھیاں نوں دیکھیا۔ میز اتے ٹکے اسدے چٹے کومل ہتھاں نوں دیکھیا۔ تاں ایہہ پریاں ورگی کڑی اسدی پتنی بننا لوچدی سی۔ کی اوہ اینا چنگا سی؟! اسنوں کرنجیت دے رکھے ہتھاں وچ ایہو جہی کوملتا کدے نہیں ملی سی۔

زویا نے نظراں اپر چکیاں۔ اسدیاں اکھاں وچ پانی سی۔

"زویا میری پیاری اپنے آپ نوں سنبھال۔ زندگی نے آپاں نوں ملاتاں دتا، پر بڑی دیر نال۔ آپاں ایہی شکر کریئے کہ اسیں ملے تاں ہاں۔ نہیں تاں پسند دے عورت مرد ورلے ہی مل پاؤندے نے۔ تیرا میرا تاں کوئی سببّ وی نہیں بندا سی۔ کتھے میں پنجاب دے پنڈ دا بندہ تے توں کشمیر دے اک پولیس افسر دی بیٹی۔ اپنا میل کتھے ہونا سی۔"

"تسیں اوکھے ہون توں ڈردے ہو۔ کجھ پراپت کرن لئی اوکھے تاں ہونا ہی پیندا۔ تہاڈا درد میں ونڈاوانگی"، زویا نے آخری ہمبھلا ماریا۔

"نہیں زویا میں اپنے بچیاں بناں نہیں رہِ سکدا۔ توں شیری نوں جاندی ایں بالکل میرے جیہا اے، میں اس بن کتھے رہِ سکداں۔ پھر نورت تاں میری جان اے۔ دو سال توں میں اسنوں پال رہا۔ اوہ میرے بناں کتھے رہلو گی؟"

"جے کر نجیت منّ جاوے تاں نورت نوں آپاں اپنے کول رکھ لوانگے؟"

"اوہ کدی نہیں منونگی"، امبر نے دیکھیا چپڑاسی پانی لے کے آ رہا سی۔

اوہ چپّ کر گئے۔

"زویا جیکر میں تیری گلّ منّ وی لواں پھر وی کر نجیت نے طلاق دینا منا نہیں۔"

"تسیں اس نوں مناؤندے رہو، میں عمر بھر انتظار کر سکدیاں۔"

"سر دوجنے فارم اٹیسٹ کرواؤن آئے نے؟" لال چند نے کیہا۔

"بھیج دے"، پانی پیندیاں امبر نے کیہا۔

زویا نے دیکھیا امبر سٹیمپ لا رہا سی۔ دستخط کر رہا سی۔ کسے دے کم آؤن لگیا اوہ اک پل لئی وی جھجکدا نہیں سی۔ 'پر میرے...' سوچدی سوچدی اوہ رک گئی۔ اوہ امبر دیاں سیماواں سمجھدی سی۔

"ٹھیک اے، میں چلدی ہاں"، زویا اٹھ کے کھڑی ہو گئی۔

امبر دے دل نوں ڈوب جیہا پیا۔ اوہ نہیں سی چاہندا کہ زویا جاوے۔ پر اوہ روک کے وی کی کریگا۔ ہو سکدے ایہہ اوہناں دی آخری ملنی ہووے۔ پھر زویا نوں اوہ صرف کلپنا وچ دیکھیا کریگا۔ پھر سماں آویگا جدوں اوہ اسدی کلپنا وچ وی دھندلی پے جاوے گی۔ اوہ یتن کرن تے وی اسدا تصور نہیں کر سکیا کرو گا۔

"چل میں گڈی تک چھڈّ کے آؤندا"، اسنے اسنوں بھرویں نظر نال دیکھدیاں کیہا۔ جویں اسنوں اپنے اندر جذب کر لینا چاہندا ہووے۔ اوہ آخری ملنی دے پلاں نوں کجھ ہور لمے کرنا چاہندا سی۔ اوہ پوڑیاں اتر کے اردو وبھاگ راہیں ہندے ہوئے ساہمنے سڑک ولّ تر پئے۔

زویااپنی کار وچ بہن توں پہلاں اس ولّ پورے موہ نال جھاکی۔ایہو جہی پیار نال بھری ہوئی تکنی نوں امبر جناں جنماتراتوں اڈیک رہا سی۔

زویادی گڈی ہوٹل ولّ جار ہی سی۔اسدیاں اکھاں وچوں جھناب تے جہلم وگ رہے سن۔اسنوں سمجھ آگئی کہ اوہ محبت دی کڑکی وچ پھس چکی سی۔اس بندے توں بناں جیون واسطے سوچنااسنوں اسمبھو لگّ رہا سی۔امبر سی کہ اپنی پتنی نالوں ٹٹن نوں بالکل وی تیار نہیں سی۔

واپس آکے کرسی تے بیٹھدیاں اسنے زویاوالی خالی کرسی ولّ دیکھیا۔اسنوں یاد آیازویاکنی اداس ہوکے گئی سی۔ضرور اسنوں اسنے اپنی ہار سمجھیا ہووے گا۔ہولی-ہولی زویاوالی اداسی اسدے اندر اترنی شروع ہو گئی۔اس اداسی دااک کارن ہور وی سی۔اوہ زویانوں پریمکا دے طور تے حاصل کرن وچ اسفل رہا سی۔اسداپیار حاصل کرن لئی اسنوں پتنی بناؤناہووے گا! اوہ اک یونیورسٹی پروفیسر سی۔اسدا نام اتے رتبہ دیکھکے کوئی وی اس نال ویاہ کرواؤن لئی تیار ہو جاوے گی۔

یونیورسٹی توں گھر جاندیاں اسنے اپنی کار ٹھیکے اگے روک لئی۔

نورت روز وانگ پوڑیاں وچ بیٹھی سی۔امبر دارستہ دیکھدی ہوئی۔پوڑیاں چڑھ اسنے نورت نوں گودی چکیا۔"کڑیئے کیوں اینا پیار کردی ایں؟ تیراایہہ پیار میں کویں موڑونگا؟"

فرش تے چٹائی اپر کتاباں داکھلاراپائی بیٹھی کرنجیت مسکرائی۔امبر نے آر.او. چوں پانی داگلاس بھر کے پیتا۔اوہ کرنجیت نوں اپنے کم نہیں لگاؤنداسی۔کھاناوی اپنا آپ پروس کے کھاندا۔پانی پی کے اوہ چٹائی تے آبیٹھیا۔

"دسّ کی سمجھنے ؟" اسنے پچھیا۔

"آہ کتاب سمجھ نہیں آرہی۔لیکھک کہنا کی چاہندے ؟" اسنے روک رکھیا کم اسدے ساہمنے کر دتا۔

امبر دو گھنٹے اسنوں سمجھاؤندارہا۔اوہ نوٹس لیندی رہی۔شیری اپنا ہوم ورق کر رہا سی۔نورت پاپا تے چڑھ رہی سی، دوجے پاسیوں اتر رہی سی۔امبر چاہنداسی کہ کرنجیت ہر حالت وچ دسمبر تک اپنا تھیسس زماں کروادیوے۔جماں ہون توں تنّ چار مہینے وائوا ہون نوں

وی لگنے سن۔ جون تک وائوا ہو جانا چاہیدا سی۔ جولائی وچ پنجاب دے کالجاں وچ پوسٹاں نکلدیاں سن۔ ملیر کوٹلا دے آس پاس کسے نہ کسے کالج وچ پوسٹ مل سکدی سی۔

کرنجیت ملیر کوٹلے اپنے گھر دو سال رہی سی۔ اجے اسنے گھر نوں سجاؤنا شروع ہی کیتا سی کہ امبر دی پوسٹنگ جموں ہو گئی۔ اتھے کرائے دے مکان وچ رہنا اوکھا لگدا سی۔

"ملیر کوٹلے کنے سال آپاں کرائے تے رہے ہاں کدے کوئی مکان مالک بولیا تک نہیں۔ جموں دے لوکاں نوں دنیانداری دا ککھّ نہیں پتہ۔ بہانے بھالدے رہندے نے ٹوکاٹاکی کرن دے،" کرنجیت آکھدی۔

اوہناں نے اپریل مہینے دے پہلے ہفتے چلے جان دا فیصلہ کر رکھیا سی۔ اپنا گھر اپنا سی۔ امبر نوں ہر ہفتے سفر کرن دی زحمت جھلنی پینی سی پر بچیاں خاطر تے اپنے گھر رہن دی تمنا کارن اوہ ایہہ جھلن لئی تیار سی۔ انج وی چھٹیاں بتھیریاں ہندیاں سن۔ چار چھٹیاں آ جاندیاں تاں اوہ جموں وچ کتے جان جوگے نہیں سن۔ سارا دن اندر تاڑے رہندے۔

کدے کدے اوہ اس اکیویں توں مکت ہون لئی شام دے سمیں شرینگر بائیپاس تے بنے اک ڈھابے دے پچھلے پاسے جا بیٹھدے۔ اتھوں توی ندی دی چوڑی گھاٹی پسری ہوئی دکھائی دندی۔ جموں دے چارے پل دکھائی دندے۔ دور تک توی دا پانی لشکاں ماردا۔ سورج سرحد دے پار سیالکوٹ شہر توں وی پرے ڈبّ رہا ہندا۔ اسدیاں کرناں توی دے پانی نوں لشکاؤندیاں۔ امبر نوں توی دا پانی دو حصیاں وچ پاڑدا دسدا۔ ہنیر پھیلن لگدا۔

"کرن شیری دیکھو اوہ دور جتھے روشنی اسمان ولّ اٹھ رہی اے، اوہ پاکستانی پنجاب دا سیالکوٹ شہر اے، اس توں ارانہ جھریاں پھلڈّ لائیٹاں دکھائی دے رہیاں نے اوہ بارڈر دیاں لائیٹاں نے،" اک دن صاف موسم وچ امبر نے پہاڑی اپر بیٹھیاں ساہمنے رچنا دواب دے میدان ولّ اشارہ کر دیاں کیہا۔

بچے ڈھابے توں چپس دے پیکٹ خرید کے ہولی ہولی کھاندے۔ امبر اپنے نال بوتل وچ لیاندی وسکی دے گھٹّ بھر دا گھاٹی ولّ دیکھی جاندا۔ کرنجیت کدے گھاٹی ولّ تے کدے امبر ولّ چنتاجنک نظراں نال دیکھدی رہندی۔ پچھلے اک ڈیڈھ سال توں اوہ گھٹّ بولدا

سی۔ پتہ نہیں اسدے اندر کی چلدا سی۔ دسدا وی نہیں سی۔ کر نجیت نوں کدے کدے زویا بارے شکّ پیندی۔ زویانوں ملن توں بعد ایہہ شکّ دور تاں نہیں ہوئی پر کر نجیت نوں اوہ کڑی سیانی لگی۔ جدوں تک اوہ زویانوں نہیں ملی سی جاں بسّ دوروں دوروں ہی دیکھی سی تاں اسنوں ضرور لگدا سی کہ ایہہ امبر دے پچھے لگی ہوئی ہو سکدی اے پر زویانوں ملکے اسدے وچار تھوڑھے جہے بدل گئے سن۔ اوہ اسنوں چنگی لگی۔

ہن جدوں اوہناں دے کوٹلے جان دا سماں نیڑے آ گیا تاں کر نجیت دی چنتا وی ودھدی جاندی سی۔ اک پاسے خوشی سی کہ اسدی پیئیچّ.ڈی. ہو جاوے گی۔ اسدے نام اگے 'ڈاکٹر' شبد لگّ جاویگا۔ اوہ کالج پڑھاؤن لگیگی۔ اسدی وی تنخواہ آیا کریگی۔ امبر دی پرانی سروس کاؤنٹ نہ ہون صدقہ جہڑا گھاٹا پیا سی اوہ اسدی تنخواہ نال پورا ہون لگیگا۔ اوہناں دے تنگی دے دن لنگھ جانگے۔ اوہ وی ہور ناں زنانیاں وانگ مہنگے مہنگے سوٹ پایا کریگی۔ پھر کدے اوہ کار چلا کے کالج جاوے گی۔ اس نے کی ربّ دے مانہہ مارے نے بئی اوہناں دے گھرے ایہہ خوشیاں نہیں آؤنگیاں۔ ضرور آؤنگیاں۔ ماڑے دن ہور کنے کو لمے ہو سکدے نے۔

دوجے پاسے اسنوں امبر دی چنتا تنگ کر دی۔ اسنوں ارجن تائے تے غصہ آؤندا جسنے چھوٹے ہندیاں امبر نوں گھٹّ گھٹّ پیا کے دارو دی عادت پا دتی سی۔ اوہ ہر تیجے دن بوتل کھولھ لیندا۔ اسدے چلے جان بعد اوہ اکلا رہ جاوے گا۔ اسنوں تاں ایہہ سمجھ نہیں آؤندی کہ امبر اکلا رہن دی گلّ کویں کر دا سی۔ اوہ تاں آپ ہی دسدا ہندا کہ یونیورسٹی پڑھدے سمیں اوہ ہر شکروار گھر آ جاندا سی۔ ہور منڈے تنّ تنّ مہینے بعد ہوسٹل توں گھر جاندے پر اوہنوں گھر نال ایہو جیہا لگائو سی کہ ہر ہفتے گھرے آ جاندا۔ اکلا تاں اوہ رہِ ہی نہیں سکدا۔ لوکنیاں سن کہ ہفتہ ہفتہ پیکیں رہِ آؤندیاں سن پر اک کر نجیت سی جسنوں تنّ راتاں توں ودھ کدے امبر نے پیکیں نہیں سی رہن دتا۔ اوہ تنّ دن وی امبر نال ہی رہندا۔ ایہہ گلّ کر نجیت دے بالکل گیڑ وچ نہ آؤندی کہ امبر اکلا کویں رہے گا؟

دوجے پاسے اسنوں اپنے گھر وچ رہن دا چاء سی۔

"مینوں تاں ڈر لگدی کہ کوئی اپنا بنیا بنایا مکان ہی نہ دب لوے"، کر نجیت خدشہ ظاہر کر دی۔ اوہ ملیر کوٹلے والے کرائیداراں توں ڈردی، حالانکہ اوہ بڑے شریف مسلمان سن۔

امبر اسدیاں گلاں سنکے اندروں مسکراؤن لگدا۔ ایہہ مسکراہٹ اسدے چہرے اپر نہ آؤندی۔ جیکر چہرے اپر آ جاندی تاں کرنجیت نے جان توں صاف منع کر دینا سی۔ اسنوں امبر دیاں ویونتاں دی سمجھ آ جانی سی۔ جدوں اوہ وہلے سمیں امبر واسطے اک کمرے والا مکان دیکھن لئی نکلن لگے تاں جہڑا مکان کرنجیت نوں پسند آؤندا اوہ امبر نوں بالکل پسند نہ ہندا۔ کرنجیت ایہو جیہا پریوار پسند کردی سی جہڑا امبر نال رچ مچ کے رہے۔ اسدا خیال رکھے۔ دوجے پاسے امبر ایہو جیہا مکان لبھ رہا سی جہڑے مکان مالک اسدی نجی زندگی وچ بالکل وی دخل-اندازی نہ کرن۔ جتھے زویا بنا روک ٹوک آ سکے۔ اس لئی رچن مچن والے پریوار اسدے نک ہیٹھ نہیں آؤندے سن۔

زویا نال ہون والیاں ملنیاں دی کلپنا صدقہ اوہ انھی دنی اڈداہی پھردا سی۔

"عنبری تینوں ایہہ مکان کیوں نہیں پسند؟" کرنجیت نے مجھراوادی سکھ پریوار دے نویں بنے مکان چوں باہر نکلدیاں پچھیا۔

"ایہناں 'چ بے لوڑی پھوں پھاں ہندی اے،" امبر نے کیہا اپنے ولوں سچ ہی سی پر اصل سچ ایہہ سی کہ اوہ سکھ پریوار وچ کمرہ لینا ہی نہیں چاہندا سی۔ زویا نال کسے وی سکھ پریوار دی رشتےداری نکل سکدی سی۔

ایتوار والے دن جموں دی ساہت سبھادی میٹنگ سی۔ امبر عام طور تے ایہو جہیاں میٹنگاں وچ نہیں جاندا سی۔ جدوں اوہ جموں آیا سی تاں اسنے شہر نال اپنا سنبندھ پکا کرن لئی ساہت سبھادی میٹنگ وچ جانا شروع کیتا سی۔ اتھوں دے لیکھکاں نے اسدا یونیورسٹی پروفیسر ہون کارن مان تان وی پورا کیتا سی۔ اوہ اسنوں اپنے پروگراماں وچ اکثر ہی پردھانگی منڈل وچ بٹھاؤندے۔

ایہناں میٹنگاں وچ جا کے اسنے ڈاکٹر۔ گروندر سنگھ دی دوستی کھٹی سی۔ ڈاکٹر۔ گروندر اپنی کہانی کار پتنی تے سکول پڑھدی بیٹی نال جموں دے باہر وار رہندا سی۔ اسدا چھوٹا بھرا کھیتی کردا سی۔ اک ہور چھوٹا بھرا جموں کشمیر پولیس وچ تھانیدار سی۔ دوجے بھرا شہر وچ ماں-پیو نال رہندے سن۔ گروندر دی گوری چٹی پتنی ہندو پریوار توں سی۔ دوویں پنجیچھ دے جمے پلے سن تے پنچھ توں ہی اک دوجے دے واقف سن۔ پھر دوواں نے ماں-پیو باہرے ہو کے ویاہ کروالیا۔ شہر دے باہر وار مکان بنا کے اوہناں اپنی دنیاں وساؤنی شروع کیتی۔ اوہناں دا گھر جموں سیالکوٹ روڈ دے نیڑے سی۔ کدے ایہہ علاقہ گھگ وسدا ہندا سی۔ سیالکوٹ توں لوک فلم دیکھن جموں آؤندے۔ جموں توں سیالکوٹ جان والی ریلوے لائن زیادہ تر اکھڑ گئی سی۔ سنتالی دے اجاڑے توں بعد ایہہ علاقہ دوبارہ وسیا سی۔

لوکاں نے ریلوے لائن اپر گھر بنا لئے سن۔ کتے کتے لوہے دے ٹکڑے بچے سن۔ رنبیر سنگھ پرا دے ریلوے سٹیشن دا اک کمرہ بچیا سی جس اپر اردو، پنجابی تے انگریزی وچ شہر دا ناؤں اجے وی انکت سی۔

ہولی ہولی جموں اتے پنچھ دے ساہتک حلقیاں وچ گروندر دا نام جمن لگا۔ کسے مشاعرے وچ جدوں کوئی ودھیا شعر پڑھدا تاں گروندر اچی اچی واہ-واہ آکھن لگدا۔ جیکر کوئی مولوں نویں گلّ کر داتاں اوہ کھڑھا ہو کے ہتھ ہوا وچ لہرا کے واہ واہ کہندا۔ لوک کوی نالوں ودھ اس ولّ دیکھن لگدے۔ انج جاپدا سی جویں اردو مشاعریاں دی داد دین دی پرمپرا پوری دی پوری اس وچ سمائی ہووے۔ ایہہ ادا اسنے پنچھ دی ساہتک فضا توں سکھی سی۔ پنچھ جنا ساہتک ماحول پورے اتری بھارت وچ کتے نہیں سی۔ جموں دے بہبھاشی مشاعریاں دی اوہ جند جان سی۔ اوہ پہاڑی پنجابی وچ کویتا لکھدا سی۔ اسدیاں کویتاواں وچ پہاڑی پنجابیاں دے جیون دے انوٹھے چتر سن۔ جدوں اوہ 'پہاڑن' ناں دی کویتا پڑھدا تاں لوکاں دے ساہ سوتے جاندے۔

ہر مہینے ویہہ دن بعد گروندر اپنے پریوار سمیت امبر دے گھر گیڑا ماردا۔ بناں دسے پچھے ہی اوہ کلو کلو مچھی چکی آؤندا۔ ہر مہینے ویہہ دن بعد اوہ امبر تے کرنجیت نوں اپنے گھر بلاؤندا۔ ویہڑے وچ تندور بھکھا کے اوہ سکوچ دی بوتل کھولھی بیٹھا ہندا۔ دوویں پریوار ادھی ادھی رات تک تندور دوآلے بیٹھے رہندے۔ مرغے اتے مچھی دیاں سلاکھاں پکدیاں رہندیاں، وچ گروندر دی شاعری چلدی رہندی۔ اوہ سارے کھاندے رہندے۔ گلاں کردے رہندے۔ ادوں تک جدوں تک اوہ تے امبر شرابی نہیں ہو جاندے سن۔

"ویر توں چھیتی گیڑا ماریا کر،" گروندر آکھدا۔ امبر حیران سی کہ اسدے اس متر کول سارے جموں دی اپنتّ جما ہوئی پئی سی۔

امبر جموں وچ پنجابی نوں انتم ساہاں تے دیکھ رہا سی۔ ایہناں لیکھک لوکاں نوں پڑھن لئی پستکاں نہیں ملدیاں سن۔ صرف ایہناں لیکھکاں نے پنجابی نال موہ دا رشتہ ہون کارن تے قلم گھساؤن دا بھسّ ہون کارن جموں دے پنجابی ساہت نوں ہن تک جیوندے رکھیا ہویا سی۔ امبر دی اپنی یونیورسٹی دے پیدا کیتے ودیارتھی کتھے سن؟ یونیورسٹی دے پنجابی وبھاگ نے جمرڑے لیکھک تے ودوان پیدا کرنے سن اوہ اتھوں غیر حاضر کیوں سن؟

امبر اپنے کم وچ جٹ گیا سی۔ اسدے سر نویں پڑھن لکھن والے لوک پیدا کرن دی ذمہ واری سی۔

اج ساہت سبھادی میٹنگ وچ امبر دے اک ودیارتھی نے کہانی پڑھنی سی تے دونے کو یتا پاٹھ کرنا سی۔ اسنے ڈی. آئی. جی. ناگرانوں فون کر کے میٹنگ تے چلن دی صلح ماری۔

"چھڈّ یار کی بڈھیاں نوں سننا۔ میں تاں ہن کدے گیا نہیں"، ڈی. آئی. جی. ناگرا نے کیہا۔

"جانداتاں میں وی نہیں پر اج تہانوں بڈھے نہیں نویں منڈے کڑیاں دیاں رچناواں سناواں گے....."، امبر نے زور دتا۔

"ٹھیک میں پہنچ جانا"، اسنے سہمت ہندیاں کیہا۔

میٹنگ اجے شروع نہیں ہوئی سی۔ جموں کشمیر کلچرل اکیڈمی دے کمپاؤنڈ وچ کے. ایل. ساہگل حالَ ساہمنے لیکھک لوک ٹولیاں وچ کھڑے سن۔ یونیورسٹی دے منڈے کڑیاں دی ٹولی الگّ کھڑی سی۔ امبر نوں کارچوں اتردا دیکھ کے اوہ سارے اس ولّ ترپئے۔ امبر ساریاں نوں ملیا۔ سارے اسنوں ستکار نال ملے۔ امبر دے ودیارتھی پچھلے سال توں سبھا وچ سرگرم ہو گئے سن۔

میٹنگ شروع ہو گئی۔ سہگل حالَ دیاں بہتیاں کرسیاں بھر گئیاں سن۔ ڈی. آئی. جی ناگرا آ کے پچھلی قطار وچ بیٹھ گیا۔ سٹیج دی کاروائی امبر دا پیئیچّ. ڈی. دا سکالر چلا رہا سی۔ پہلی کہانی سریندر سنگھ قیدی ناں دے ودیارتھی نے پڑھنی شروع کیتی۔ اسنے اپنے ناں نال قیدی کیوں لایا؟! امبر چیتی لگا۔ 'قیدی' دہراؤندا ہویا امبر مسکرا پیا۔ اوہ کہانی پہلاں ہی پڑھ چکا سی۔ اسنے اس دن وی سریندر نوں 'قیدی' دا مطلب پچھیا سی۔

"سر لمی کہانی اے کدے پھر دسانگا"، سریندر ٹال گیا سی۔ 'کسے دے پیار دا قیدی ہوؤُ'، امبر نے سوچیا۔ سریندر پنجابی وبھاگ دا ودیارتھی نہیں سی۔ اوہ سائیکولجی وبھاگ توں ایم. اے. کر کے ہٹیا سی۔ جدوں اوہ جموں دے گورمنٹ کالج وچ بی. اے. بھاگ پہلا کر رہا سی تاں امبر اسدے کالج لکچر کرن گیا سی۔

"سر پنجاب اتے جموں وچ لبانیاں دی کنی گنتی اے، ساڈے بارے کوئی کہانی جاں ناول نہیں ملدا ایہہ ساڈے نال بے انصافی ہے"، لکچر ختم ہون توں بعد سریندر نے سوال کیتا سی۔ امبر نے سریندر وچلے پاگلپن نوں پچھانیا سی۔ ایہہ اسدے شبداں وچ نہیں بولن

دے کاملیپن وچ بیٹھا ہویا سی۔ امبر دا وشواس سی کہ جس بندے وچ پاگلپن نہیں اوہ وڈا بندہ نہیں بن سکدا۔ امبر نے سریندر نوں اپنا پاگلپن چھپاناتے قابو وچ رکھنا سکھاؤنا سی۔ بس ّ پھر ایہہ منڈا کجھ بن جاویگا۔

امبر لبانیاں وچوں اس منڈے نوں لیکھک بناؤن دا سپنا دیکھ رہا سی۔ اوہناں بارے اوہناں وچ پیدا ہویا لیکھک ودھیا لکھ سکدے۔ لبانے کدی گڈیاں تے وپار کردے ہندے سن۔ اوہ سو سو گڈے اکٹھے لے کے چلدے۔ جالندھر توں لے کے پنچھ تک ایہناں دے وپار دی مار سی۔ ایہہ اپنے رات دے ٹکانے نوں ٹانڈا آکھدے سن۔ اسے کارن اس علاقے وچ ہن وی کنے ہی پنڈاں تے قصبیاں دے نام 'ٹانڈا' نام تے سن۔ ایہہ اپنے نال اپنے لوہے دے کپڑے پہنن والے ہتھیار بند رکھوالے رکھدے سن۔ اسے کارن لوح بانے توں ایہہ لبانے بن گئے۔ سریندر راہیں امبر اوہناں قافلیاں نوں جیوندے کرن دا سپنا ویکھن لگا۔

کالج دے حالَ چوں باہر نکلدیاں امبر نے سریندر نوں اپنے کول بلایا سی۔ نام اتے کلاس پچھن توں بعد اسنے اسنوں کسے دن یونیورسٹی آ کے ملن لئی کیہا سی۔ کجھ دناں بعد ہی سریندر آ گیا سی۔ اسنے اسنوں دسیا سی کہ اوہ جموں نیڑے دے اک پنڈ دا رہن والا سی۔ ایہہ پنڈ جموں اتے پاکستان دے بارڈر دے وچکار سی۔ اس دا پنڈ لبانیاں دا پنڈ سی۔ لوکاں دا مکھ کتا کھیتی باڑی تے فوج سی۔ پنڈ دا شاید ہی کوئی گھر ہووے جس دا کوئی جی فوج وچ نہ ہووے۔ امبر نوں خیال آیا کہ اوہ علاقہ پنجابی بھاشی ہون دے باوجود ساہت وچ پوری طرحاں خاموش سی۔ ہو سکدے ایہہ منڈا کل نوں لبانیاں بارے کہانیاں لکھے۔ اسنے الگ ّ الگ ّ ساہت روپاں دیاں چار کتاباں اسنوں پڑھن نوں دتیاں سن۔

"سر کدوں تک موڑاں؟" اسنے پچھیا سی۔

"جدوں مرضی موڑ دیویں۔ پندراں دن، مہینہ، دو مہینے۔ کوئی نہ وی پڑھ ہوئی تاں وی کوئی گل ّ نہیں پر کتاباں سنبھال کے رکھیں تے مینوں موڑ ضرور دیویں۔"

امبر ودیارتھیاں دے نمبر نہیں اوہناں دا سلیبس توں باہر پڑھن ول ّ دا رجھان دیکھدا سی۔ ٹاپر، گولڈ میڈلسٹ وغیرہ اس لئی کوئی بہتے ارتھ نہیں رکھدے سن۔

سریندر سنگھ قیدی نوں اسنے سائیکولجی دی ایم.اے. کرن لگایا سی۔

امبر جدوں وی سائیکولجی ڈیپارٹمینٹ جاندا تاں اکو اک مرد ادھیاپک ڈاکٹر. رنجن شریواستو نوں ضرور ملدا۔ عورت ادھیاپک ساریاں ہی جموں دیاں سن تے اوہ جموں توں باہر لیاں نال بہتیاں خوش ہو کے گلّ نہیں کر دیاں سن۔ انج وی اوہناں نوں ایہی غرور بہت سی کہ اوہ سائیکولجی دیاں پروفیسر سن۔ اوہ پنجابی والیاں نال گلّ کیوں کر دیاں!

اسنوں اپنے نویں وائس چانسلر ڈاکٹر. ساہنی دی گلّ یاد آؤندی۔ ڈاکٹر. ساہنی انٹرنیشنل ریلیشن دا پروفیسر سی۔ اوہ دلی دی جواہر لال نہرو یونیورسٹی توں اتھے وائس چانسلر بن کے آیا سی۔ اسنے ترقی دے معاملے وچ امبر دی سہائتا کرن دا یتن کیتا سی۔ پر تھلے والیاں کمیٹیاں اسدی وی پیش نہیں جان دندیاں سن۔ اک دن امبر اسنوں ملن گیا تاں ڈاکٹر. ساہنی بولیا، "ڈاکٹر. امبر دیپ اس یونیورسٹی دا ہر پروفیسر اپنے آپ نوں خلیفہ سمجھدے۔ تیرا کم پتہ نیں ہوؤ کہ نہیں ہوؤ۔"

ڈاکٹر. رنجن شریواستو وی اسدی گلّ تاں سن لیندا سی کیونکہ اوہ وی امبر وانگ باہر دا رہن والا سی۔ اوہ اتر پردیش توں سی۔ اسدی انٹرویو وی امبر دی انٹرویو والی طریق نوں ہی ہوئی سی۔ امبر اسنوں سریندر دا خیال رکھن دی تاکید کردا۔

"سر اہنے میرا کی خیال رکھنا؟! ایہہ تاں صرف کڑیاں دی گلّ سندے۔ سارا دن کڑیاں نوں اپنے کمرے وچ بٹھائی رکھدا"، سریندر نے کیہا سی۔

ڈاکٹر. رنجن جدوں وی ملدا، آکھدا، "میں آپ کے اس لڑکے دا خوب خیال رکھتا ہوں۔ دیکھا کتنی کتابیں پڑھنے لگا ہے!"

امبر اندر و اندری ہسدا۔ اوہی گلّ ہوئی سی کہ اسنے سریندر نوں پیایچّ.ڈی. دی سیٹ نہیں دتی سی۔ دو ویں خالی سیٹاں کڑیاں نوں دے دتیاں سن۔ سریندر دکھی ہویا سی کہ اسدا سال ماریا گیا سی۔ انج اوہ تاں رنجن بارے کسے بھلیکھے وچ نہیں سی، اسنوں اس توں کوئی امید نہیں سی۔ غصہ امبر نوں آیا سی کہ ڈاکٹر. رنجن نے اسدی گلّ نہیں منی سی؛ اک ہونہار ودیارتھی نوں نہیں سمبھالیا سی۔

"ڈاکٹر. رنجن اس لڑکے دا کل نوں سائیکولجی اتے پنجابی ساہت وچ نام ہونا پھر تینوں ایہدے نال اکھ ملاؤندیاں شرم آیا کرو"، امبر نے اسنوں سنایا سی۔

"ڈاکٹر. صاحب وہ مجبوری ہو گئی تھی اگلے سال پکا"، رنجن کھسیانی ہاسی ہسدا بولیا سی۔

امبر کجھ کہنا چاہندا پر اوہ اسنوں سریندر دا دشمن نہیں بناؤنا چاہندا سی۔اس لئی چپّ کر گیا۔

سریندر نوں تناء توں بچاؤن لئی اسنے اسنوں اک نویں کم لگا دتا۔اسنے سریندر نوں کارل جنگ بارے کتاب دندیاں کیہا، "سریندر تیری انگریزی ودھیئے۔پنجابی وچ صرف سگمنڈ فرائڈ پڑھیا گییئے۔توں کارل جنگ دے چنتن بارے اک لیکھ لکھ کے مینوں دیہہ، میں دیکھ کے ٹھیک کر دیاں گا تے پھر آپاں اسنوں چھپن لئی بھیج دیانگے۔پہلے دو صفے کارل جنگ دے جیون بارے تے پھر دس باراں صفے اسدے سدھانتاں بارے لکھ۔"

پنجابی وچ اک وی ایہو جیہا لیکھک نہیں سی جہڑا سائیکولجی دا ودیارتھی ہووے تے سائیکولجی دے چنتکاں بارے لکھدا ہووے۔کارل جنگ بارے لکھیا اسدا لیکھ پنجابی میگزین وچ چھپ گیا سی۔ہن ایہہ کہانی تاں سریندر سنگھ قیدی دی نویں کاڈھ سی۔کہانی پڑھکے آ کے اوہ امبر دی بغل وچ بیٹھ گیا سی۔امبر اس ولّ دیکھدیاں مسکرایا۔پتہ نہیں کی کی پڑھدا رہندا سی۔اج-کلّ تاں بلکہ امبر نوں اس کولو سکھن نوں بہت کجھ ملدا۔

کہانی بارے بحث شروع ہو گئی۔کہانی اک اجیہی سکھ کڑی بارے سی جہڑی گھر دیاں توں باہری ہو کے کشمیر دے اک مسلمان منڈے نال ویاہ کروا لیندی ہے۔مسلمان منڈا اسدی دھرم بدلی کرواؤندا ہے۔اسنوں نماز پڑھنی تے پردے وچ رہنا سکھاؤندا ہے۔جموں دے کھلھے ڈلھے ماحول وچ جمی پلی کڑی دا کشمیر دے پرمپرک ماحول وچ دم گھٹن لگدا ہے۔جدوں اوہ کسے گلّ دی اوگیا کر دی ہے تاں دوسریاں عورتاں تے مرد اسنوں طعنے ماردے ہن۔اسدا پتی اس اپر ہتھ چکن لگدا ہے۔کہانی کار کہانی دی سکھر اتھے کردا ہے جدوں اسدا پتی اسدی مرضی دے الٹ اس نال سریرک سنبندھ بناؤندا ہے۔

کہانی سنبندھی امبر دی پییچّ.ڈی. دی سکالر رنبیر کور بول رہی سی۔اس مطابق ایہہ انت ٹھیک نہیں بندا۔پتنی دی مرضی دے الٹ اس نال سریرک سنبندھ بناؤن دا ورتارا تاں سمچے ہندوستان وچ سارے دھرماں وچ عام سی۔جیکر اس لڑکی دا پتی سکھ ہندا، ایہہ کجھ تاں اس نال پھر وی ہونا سی۔رنبیر پنچھ ضلعے توں جموں آ وسے اک پنچھی سکھ پریوار دی کڑی سی۔اسدیاں وڈیاں بھیناں تے جیجے گزٹڈ افسر سن۔

'وڈی آلو چک بنیگی'، رنبیر نوں سندیاں امبر نے سوچیا۔

میٹنگ توں وہلے ہو کے ڈی. آئی. جی. ناگرا اتے پروفیسر ورما امبر نوں پریس کلبّ لے گئے۔ ورما یونیورسٹی دے ڈی. ڈی. ڈپارٹمینٹ وچ پنجابی دا پروفیسر سی۔ اسدی بولبانی ماڑی ہون کارن امبر نے کدے بہتا منہ نہیں لایا سی۔ ڈی. آئی. جی. ناگرا نال اسدی پرانی دوستی سی۔

توی ندی دے کنڈھے بنے پریس کلبّ وچ دن دے سمیں زیادہ بھیڑ نہیں سی۔

"تہاڈا اتھے یونیورسٹی وچ آؤنا جموں دی پنجابی واسطے بہت چنگی گلّ اے۔ جیکر گرندر کور دی ودیارتھن دی سلیکشن ہو جاندی تاں ڈپارٹمینٹ دا تاں بیڑا ہی بیٹھ جانا سی"، ناگرا بولیا۔

"جیکر تہاڈی بھتیجی دی چون ہو جاندی بیڑا تاں پھر وی بیٹھ جاندا"، پرو. ورما ہسن لگا۔

"یار اوہ میری سکی بھتیجی نہیں..."، ناگرا پلسیا رعب وچ بولیا۔

"جو وی ہے کجھ تاں ہے نہ"، ورما جھپدا نہیں سی۔

امبر مسکرائی جا رہا سی۔

ویٹر آرڈر لین لئی کھڑھا سی۔ ناگرا تے امبر نے لائیٹ بیئر دا آرڈر دتا۔ ورما تکڑا پیا کڑ سی، اسنے وسکی دے لارج پیگّ دا آرڈر دتا۔

اچے لمے، بنھی داہڑیے، لال گوریاں گلھاں والے، بہرنگی پگ بنھی بیٹھے زویا دے پاپا نوں امبر نے پچھان لیا۔ امبر نے اسدی فوٹو دیکھی ہوئی سی۔ اوہ اپنے دوستاں وچ بیٹھا پیگّ لگا رہا سی۔ امبر اس نال اک سانجھ محسوس کر رہا سی۔ سنبھوَ سی کل نوں کدے امبر اس بندے نال بیٹھے۔

ساڈھے اٹھ وجے اوہ بندہ اپنے موبائیل تے فون سنن لگا تے نال دی نال پیگ ّ اندر سٹکے دوجا پیگ ّ بناؤن لگا۔ اوہ اٹھن دی تیاری کرن لگا۔ امبر سمجھ گیا، ایہہ زویا دا فون سی۔ اوہ اسنوں لین آ رہی ہو ویگی۔ اوہ بندہ اٹھ کے تر پیا۔ امبر دا دل تیزی نال بھڑکن لگا۔ اوہ باہر کار وچ بیٹھی ہو ویگی۔ اسنوں دور ود یکھن دی خواہش پیدا ہوئی۔

'نہیں ایہہ پاگلپن ہندے '،اک زویا اسدے اندروی بیٹھی سی۔ اسنے اسنوں ڈانٹیا۔

15

زویا تے اونیت

"زویا اوہ اس دے گراں والے آنا چاہندے ن۔ سنیا اوہناں دا گدرا بڑا چنگا تے لایق آ۔ اس دے گھر تاں اوہ اپنے گرانئی ہون دے ناطے وی آ سکدے ن، پر اگر تس گدرا چنگا لگیا اس گل ّ اگانھ ٹور ساں، نہ تاں بس رہن ہی دیساں، " لکھبیر کور زویا دے رشتے دے معاملے تے پوری تناء وچ رہن لگی سی۔ اوہ اٹھائی سالاں دی ہو چکی سی۔ جیوں جیوں عمر ودھدی جانی سی توں توں آؤن والے رشتیاں دی گنتی گھٹدی جانی سی۔

"ٹھیک اے مما، " زویا نے حامی بھر دتی۔

ایہہ پریوار اوہناں دے پنڈ توں بہت سال پہلاں شرینگر وچ رہن لگا سی۔ حالات خراب ہون توں بعد اوہناں نے جموں وچ اپنی کوٹھی بنا لئی سی۔ اوہناں دیاں ٹیکسیاں جموں توں شرینگر تے لیہ -لداکھ تک جاندیاں سن۔ منڈا گریجوایٹ سی تے اپنے پتا نال جموں والے دفتر بیٹھکے کاروبار چلاؤندا سی۔ زویا دی ہوٹل دی نوکری اوہناں دے کاروبار نوں ہور ودھاؤن وچ سہائی ہو سکدی سی۔ نالے دوویں پریوار اکو پنڈ دے ہون کارن اک دوسرے نوں چنگی طرحاں جاندے سن۔

جدوں اوہ لوک آئے تاں زویا تلائی تے بیٹھی اک میگزین پڑھ رہی سی۔اسدی مما اسدے نیڑے بیٹھی دوپہر واسطے کڑم دی سبزی بناؤن دی تیاری کر رہی سی۔کڑم کشمیریاں دی من پسند سبزی سی۔جیکر اوہناں دے مہماناں نے شام تک رکن دی صلاح دکھائی تاں ایہہ سبزی اوہناں دے کم آ آویگی۔کجھ زویا اپنے ہوٹل توں منگوا لویگی۔زویا خود دروازہ کھولن گئی۔ڈرائنگ روم وچ کجھ دیر بیٹھن توں بعد منڈے نے زویا نال گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔کالی پگ نال میچ کردی کالی شرٹ وچ اسدے چہرے دا رنگ سوہی بھاء مار رہا سی۔اسدی بھوری داہڑی پھسکو لگا کے چپکائی ہوئی سی۔

"اپنے بارے کجھ دسو،" زویا نے کیہا۔

"گوردوارے سنگھ آں جی۔سویرے شامی پاٹھ کردا،سویرے اٹھکے ساریاں گڈیاں کو دھو پونجھ کردا،" اسنے مان نال داہڑی تے ہتھ پھیریا۔

"کجھ پڑھدے وی او؟"

"نہ جی،اساں کوتاں اخبار پڑھے دا وی ٹیم نیں ملدا۔ویسے وی گربانی توں اتا دنیاں نچّ کجھ ہے ای نیں۔ہور کجھ پڑھے دی کے ضرورت آ۔"

لکھبیر کور نوں گل 'غلط دشا ول' جاندی دکھائی دتی۔نال ہی اسنے دیکھیا زویا دے چہرے تے ناپسندگی دے بھاو تیر گئے۔اسنوں سمجھ آ گئی کہ منڈا ڈرائیوراں نال رہن صدقہ اوہناں وانگ ہی بولدا سی۔زویا نے اسنوں بالکل وی پسند نہیں سی کرنا۔جدوں زویا پڑھائی پوری کرکے نوکری تے لگ گئی سی تاں لکھبیر کور نوں اسدا کتاباں نال چپکے رہنا ٹھیک نہیں لگدا سی۔

پہلی وار اسنوں امبر دیپ 'تے غصہ آیا۔امبر نوں ملن توں بعد ہی اوہ کتاباں زیادہ پڑھن لگی سی۔پڑھیا تاں اقبال وی سی پر نوکری تے لگے مڑ کے کتاباں ول جھاکیا وی نہیں سی۔اسدیاں تاں اپنی مما نال گلاں ہی نہ مکدیاں۔

زویا ہور مٹی دی بنی ہوئی سی۔چاہ پانی پین توں بعد زویا دے مما پاپا اوہناں نال پنڈ دیاں گلاں کرن لگے۔تیجا پہر ختم ہو چکا سی۔سورج نیواں ہو گیا سی۔زویا نوں اپنے کم یاد آئے۔اسنے سٹور وچوں پلاسٹک دا لما پائیپ باہر کڈھیا تے گھر دے ساہمنے والے میدان وچ اپنے

بوٹیاں نوں پانی دین لگی۔ اسنے پنجاہ بوٹے جھوپڑیاں والیاں دے 'اپنے بچیاں' نوں نال لگا کے لگائے سن۔ بچے درکھتاں دی چھاویں دری اپر بیٹھے اپنی ٹیوٹر توں پڑھ رہے سن۔ زویا ایہناں دس بچیاں دی فیس، وردی، کتاباں اتے ٹیوٹر دا خرچہ چکدی سی۔ پانی دین توں بعد اوہ ٹیوٹر رضیہ کول جا کے حالَ چال پچھن لگی۔ شکروار زویا دی چھٹی ہندی سی۔

"کیسے چل رہے ہیں؟" زویا نے پچھیا۔

"باقی توں ٹھیک ہے پانچوی والے بچوں کی نئیں ٹیچر آئی ہے، وہ کچھ کراتی ہی نہیں ہے،" رضیہ ہن کالج پڑھدی سی۔ اوہ یو. پی. دے اک مزدور پریوار دی کڑی سی۔ پہلاں اوہ زویا کول گھرے پڑھن آؤندی سی۔ زویا اسنوں اٹھویں توں کالج تک لے گئی سی، اسے حوصلے صدقہ اسنے دس ہور بچیاں دی ذمہ واری اوڑ لئی سی۔

"کوئی بات نہیں میں کلّ انسے ملونگی اور بینتی کرونگی،" اسنے کیہا۔

اوہناں دے گراں والا پریوار جان لئی گڈی وچ بیٹھن لگا سی۔ زویا اوہناں ولّ تر پئی۔ اسنے ہتھ جوڑ کے ست شری اکال بلائی۔ بنٹی خود گڈی چلاؤن لگا۔ اسدے پاپا برابر بیٹھ گئے تے مما پچھلی سیٹ تے اپنے بھارے سریر نال پسر کے بیٹھ گئی۔ گڈی دے پچھے لکھیا 'سوڈھی ٹریولز' چمک رہا سی۔

تھوڑھا اگے جا کے سوڈھی صاحب نے اپنی پتنی ولّ جھاکدیاں کیہا، "تڑا گدر الٹو ہو گیا۔ کڑی ہائی لیول دی آ۔ اس دے فٹ نئی۔ ہوٹل دی نوکری دا کجھ ٹائم نئیں۔ شریف کڑی والی نوکری نئیں ایہہ۔"

سردی اتر آئی سی۔ شرینگر توں دربار☆ جموں آ چکا سی۔ سردیاں دی راجدھانی شروع ہون نال جموں وچ چہل پہل ودھ گئی سی۔ سڑکاں تے سرکاری گڈیاں دی بھرمار ہو گئی سی۔ شہر وچ کشمیری مرد، عورتاں تے بچے وڈی گنتی وچ دکھائی دندے سن۔ ایہناں وچ زیادہ ترتاں ملازم سن جہڑے دربار مووُ دے نال ہی اتھے آئے سن۔ لیہ لداکھ تے کارگل دے لوک وی کافی دکھائی دندے۔ ایہناں وچ نوجوان منڈے کڑیاں دی گنتی زیادہ سی۔ ایہہ جموں وچ پڑھائی کرن آؤندے سن۔

امبر وشال میگا سٹور وچ گھم رہا سی۔ اسنے کجھ خریدنا نہیں سی۔ سچی گلّ تاں ایہہ سی کہ اوہ خاص کشمیری چہرے دیکھن لئی آیا سی۔ کشمیر وچ اجے میگا سٹور نہیں کھلھے سن۔ کشمیریاں نوں جموں آ کے میگا سٹوراں وچ شاپنگ کرن دا چاء ہندا۔ لال گورے چٹے چہریاں والیاں کشمیر ناں دی سندرتا دا جلال دیکھیاں ہی بندا سی۔ کوئی گھنٹہ بھر اوہ چیزاں ویکھدا اپر کھدا چہریاں دی نرخ پرکھ کر دا رہا۔ سٹور وچوں باہر نکلدیاں اسنوں اپنا آپ خالی خالی جاپیا۔ سچی گلّ ایہہ سی کہ اوہ ہر تھاں زویا نوں تلاش رہا سی۔ اوہ زویا نوں پھساؤندا ہویا خود پھس گیا سی۔ منڈے دی ضد ساہمنے دنیادار پوری طرحاں ہتھیار سٹّ گیا سی۔ اسنوں پتنی اتے دو بچیاں دے ہندیاں وی زندگی اجاڑ جہی جاپی۔ زویا دی یاد اک پیڑ لے کے آئی۔ اوہ اسنوں اس طرحاں کویں جان دے سکدا سی؟ جے اوہ نہ ملی ہندی تاں ہور گلّ سی۔ امبر اس طرحاں تاں کدی ڈولیا ہی نہیں سی۔ گلّ صرف سوہنیپن دی نہیں سی۔ اونیت کہڑا گھٹّ سوہنی سی۔ کویں مردی سی اوہ اس اپر! امبر رتی بھر وی ڈولیا نہیں سی۔ اونیت ہن سٹار گائک سی۔ اسنے امبر نوں فون کرنے شروع کیتے سن۔ ملن دی اچھا پرگٹائی سی۔ امبر نے کوئی اتشاہ نہیں وکھایا۔ اسنے اسدے کجھ گیتاں دی پرشنسا کیتی۔ اسنے اسنوں ماڑے گیت گاؤن توں ورجیا سی۔

"تسیں مینوں ملدے نہیں، لوک میری اک جھلک پاؤن لئی کملے ہو جاندے نے،" اسنے کیہا سی۔

"مینوں پتے، میں تاری نال رہا ہویاں"، اسنے جواب دتا سی۔

زویا ہور چیز سی۔ زویا ورگا کوئی نہیں سی۔ 'نہیں میں باقی زندگی زویا نال گزارانگا۔ بندے مر وی تاں جایا کردے نے۔ اس دن جالندھر ریلوے سٹیشن تے مرن دی کی باقی سی؟! مر کے ہی تاں بچیا ہاں! باقی بچی زندگی میں زویا نال گزارانگا۔ کرنجیت خاطر میں مر ہی گیا ہاں۔'

اسدے من وچ ایہہ وچار پیدا ہونے شروع ہوئے تاں پھر پھیلدے چلے گئے۔ اوہ اسدے گھر وچ داخل ہو گئے۔ اوہ اک نہیں انگنت سن۔ سارے لمے لنجھے، وردیاں وچ سجے ہوئے۔ اوہناں نے سارا گھر خالی کیتا۔ پھر صفائی کیتی۔ کندھاں تے نویں طرحاں دا پینٹ کیتا۔ ہر کمرے وچ بدلواں رنگ۔ پھکا ہرا۔ سکائی بلو۔ حلقہ گلابی۔ باہر چٹا۔ رنگ برنگے پردے لمکائے گئے۔ نویں طرحاں دا فرنیچر۔ نویں برتن۔ اوہناں دا نواں گھر پہاڑی دی ڈھلوان اپر سی۔ اتھوں توی ندی دیکھی جا سکدی سی۔ اتھوں ترکٹا دیاں پہاڑیاں نظر پیندیاں سن۔ اس گھر وچ اوہ ادھر ادھر گھمدی سی، اک کمرے توں دوجے کمرے وچ۔ اوہ۔ اوہ زویا سی۔

لو کیں کجھ دیر گلاں کرنگے۔ پھر سبھ کجھ عام وانگ ہو جاویگا۔اوہ کلپنا وچ اپنے آپ نوں زویا نال تردے پھردے دیکھن لگا۔ پہاڑاں تے۔ سمندر دی بیچ تے پانی وچ کنارے تیے چھپک چھپک تردیاں۔

اوہ اپنے پریوار نوں پنجاب بھیج دیویگا۔ کرنجیت دی پیئیچّ.ڈی. ہو جاوے گی۔ شیری ماں کول رہے گا۔ نورت نوں اپنے کول جموں رکھ لویگا۔ کرنجیت دی نوکری لگّ جاوے گی۔اوہ کدی پندریں ویہیں دنیں گیڑا مار آیا کریگا۔اوہ کرنجیت اتے بچیاں دا پورا خیال رکھیگا۔

کرنجیت اتے بچیاں دا خیال آؤندے ہی اسنوں یاد آیا، اسنے گھر جانا سی۔ نورت اڈیک اڈیک کے کملی ہو گئی ہو ویگی۔ کرنجیت نوں اسنے لکھن نہیں دینا۔اوہ وشال میگا سٹور ساہمنے خالی پئی وڈی پارکنگ وچ چہل قدمیں کر رہا سی۔ نہیں نہیں، اوہ اپنی زندگی دیاں ہوئیاں بیتیاں تے ہون واپرن والیاں گھٹناواں وچ چہل قدمی کر رہا سی۔اوہ اپنی کار ولّ تر پیا۔

گھر اندر داخل ہون توں پہلاں اسنے اپنے اندرلی دنیاں دے سارے کھڑکیاں دروازے بند کر دتے۔

اسنے کرنجیت دا لکھیا چیپٹر پڑھیا۔ جتھے کتے لوڑ لگدی اوہ اپنے ولوں کوئی سطر جوڑ دندا۔

کرنجیت چاہ بنا لیائی۔ چاہ دی گھٹّ بھردے ہوئے اوہ ادھر ادھر لیاں گلاں کرن لگے۔ امبر دی عادت سی کہ اوہ اپنیاں بہتیاں گلاں کرنجیت نال سانجھیاں کر دا رہندا سی۔ پل دا پل اسنوں ڈر لگیا کہ کتے اوہ زویا بارے کوئی گلّ اس نال نہ کر بیٹھے۔

اپنے نویں فیصلے توں اوہ اینا خوش سی کہ اسدا جی کردا سی کہ کسے نال اوہ زویا سنبندھی گلاں کرے۔ اجے تاں اسنے زویا نوں وی اس بارے نہیں دسیا سی۔ کنی خوش ہو ویگی اوہ! پر اوہ اجے اسنوں نہیں دسیگا۔ گھٹو گھٹّ اج تاں بالکل نہیں۔ کل بعد دوپہر، جدوں اوہ ڈیوٹی تے ہو ویگی۔

"کی گلّ بڑے خوش ہو؟ کی ہویا؟" کرنجیت نے پچھیا۔

"ہیں؟ نہیں نہیں کجھ نیں!" اوہ چونکیا۔ اسنے اپنے توں دھیان ہٹاؤن لئی تھیسس دی گلّ شروع کر لئی۔ پھر تھیسس ٹائیپ کراؤن تے آؤن والے خرچ دی۔

"اس واسطے پیسے میں الگ ّرکھے ہوئے نے"، کرنجیت نے دسیا۔ کرنجیت نے لکھن لایا۔ 'امبر میری پیئیچّ. ڈی. دے نیڑے لگن کرکے خوش اے۔'

"پاپامیں کہڑے سکول داخل ہوؤنگا؟" ہوم ورق کرداشیری بولیا۔

"دلی پبلک سکول۔"

"اتھے ہیگا؟"

"ہاں پچھلے سال ہی شروع ہویاہے۔"

"پاپانورت وی؟" شیری ملیر کوٹلے دے ناں توں پوراخوش سی۔ شیری داڈی.پی. ایسّ. جموں وچ بالکل من نہیں لگداسی۔ کلاس وچلے دو تنّ تکڑے منڈے اسنوں 'پنجابی پنجابی' آکھکے چڑاؤندے رہندے سن۔

"نہیں نورت اجے چھوٹی اے۔ ایہہ پلے وی، وچ جاوے گی"، نورت ڈی.پی. ایسّ. وی داخل کرائی جاسکدی سی پر دوواں دی فیس امبر اجے بھرن دی ستھتی وچ نہیں سی۔ پھر جولائی تک، کرنجیت دی نوکری لگّ جاوے گی۔ ہتھ سوکھا ہو جاویگا۔ اگلے سال نورت داداخلہ ڈی.پی.ایسّ وچ ہو جاؤگا۔ 'امبر توں دوجا ویاہ کرواؤن نوں پھردیں، دو بچیاں نوں داخل کراؤن جوگے پیسے نیں ہیگے تیرے کول۔' اسدے اندروں آواز آئی۔ پر امبر بھوکھ پرتی آس وندر ہن والا بندہ سی۔ ڈھاہو وچارتاں اس اندر سر ہی نہیں چکدے سن۔ جیکر کدے کوئی اجیہا وچار پیدا وی ہنداتاں امبر اسنوں پل بھر لئی ہی وچاردا؛ پھر اسار و وچار اسدی تھاں لے لیندا۔ کرنجیت دی نوکری لگّ جانی سی۔ زویا پہلاں ہی اپنے پیراں سر سی۔

کرنجیت رات دا کھانا تیار کرن جالگی۔ شیری گلی وچ بچیاں نال کھیڈن جالگا سی۔ نورت وی تھلے والیاں دی کڑی نال کھیڈرہی سی۔ امبر ٹی.وی. لگاکے خبراں سنن لگا۔ اک دو خبراں سنن توں بعد ہی اوہ اپنے وچاراں وچ مگن ہو گیا۔ اسنوں اپنے ویاہ دا دن چیتے آیا۔ اوہ پینتی-چالیی بندیاں دی برات لے کے گئے سن۔

اوہناں دا اتارا دھرم شالہ وچ ہویا سی۔ آنند کارج سمیں کرنجیت نے گھنڈ نہیں کڈھیا سی۔ ادوں ننگے منہ آنند کارج دا رواج شروع ہی ہویا سی۔ سارے براتیاں نے لاڑی نوں پھیریاں دوران دیکھ لیا سی۔ آنند کارجاں توں بعد اوہ دھرم شالہ دے ویہڑے وچ منجیاں تے بیٹھے سن۔ امبر تے اسدے کالج پڑھاؤن والے کلیگ کرسیاں تے بیٹھے سن۔ مندیپ شراب دیاں بوتلاں ہر اک ٹولی نوں ورتائی رہا سی۔ گلاس تے پانی دے جگّ کڑی والیاں دے گھروں آ گئے سن۔ پلیٹاں وچ تری والا مرغا پروسیا جا رہا سی۔ پین والے بندے شرابی ہو رہے سن۔ کئیاں دی حالت تاں ایہو جہی ہو گئی سی جویں اوہناں وچ کوئی دوسرے دی ہوا آوڑی ہووے۔

امبر ساریاں نوں مل رہا سی۔ اوہ ہر ٹولی وچ تھوڑھی دیر بیٹھدا۔ کسے چیز دی لوڑ بارے پچھدا۔

"توں کاہ... کاہلی کر گیا پروپھیسرا۔ اینا پڑھ لکھ کے ایہو جیہا رشتہ لینا سی؟! ے دوں ودھیا تاں میں.... میں تینوں یو۔پی۔ چوں کرادندا"، امبر دے مامے دا منڈا گرجنٹ بولیا سی

"بھرا میریا، بہت سوہنی دی بندہ راکھی کردا ہی مر جاندے"، امبر نے ایویں گلّ ہاسے پاؤنی چاہی سی۔ گرجنٹ کول بیٹھے ہور رشتے داراں نے گرجنٹ نوں چپّ کرایا سی۔ گرجنٹ اس لئی وی ناراض سی کہ اسنے کسے رشتے دار نوں چھانپ پوا کے مان نہیں دتا سی۔ امبر کسے دا مان کویں کر واسکدا سی جدوں اسنے خود کجھ نہیں لیا سی۔

اوہ زویا نوں پنڈ لے کے جاویگا۔ پنڈ تاں اوہ جایا ہی کرنگے۔ اوہ یو۔پی۔ اپنے مامے دے منڈیاں کول وی ضرور جاویگا۔ اوہ تاں داہڑی کیس وی رکھدے سن۔ زویا نوں اوہ بہتے اوپرے نہیں لگنگے۔ پر پنڈ ایسڑو دے کٹیاں داہڑیاں والے سردار زویا نوں اوپرے لگنگے۔ پھر اوہ سوچن لگا۔ 'بندہ اکو جیہا ہی ہندے۔ باہرلی دکھّ وکھری وکھری ہو سکدی اے۔ دنیاں دے سارے کھتیاں دا بندہ اوہو جیہا ہی ہندا۔ چاہے بھوگولک طور تے دور دور دے بندے ہون چاہے اتہاسک طور تے یگاں پہلاں دے بندے ہون۔ جدوں زویا رشتیاں-ناتیاں، خوشیاں غمیاں وچ رم جاوے گی تاں اسنوں سارا کجھ اپنا اپنا لگوگا۔'

کرنجیت رسوئی دا کم ختم کر کے اس کول آ بیٹھی۔ نورت وی آ کے امبر نال جڑ کے بیٹھ گئی سی۔ امبر نے اج دارو نہیں پیتی۔ کرنجیت نے اج شاہی پنیر بنایا سی۔ اوہناں نے اکٹھیاں بیٹھ کے روٹی کھادھی۔ امبر روز وانگ کرنجیت دے نال ہی ستا۔

اگلے دن امبر دی جلدی اکھ کھلھ گئی۔ کرنجیت تے بچے ستے پئے سن۔ شیری دوسرے کمرے وچ ستا سی۔ امبر دے نال کرنجیت تے استوں اگے نورت پئی سی۔ امبر ستی پئی کرنجیت دے چہرے ولّ دیکھن لگا۔ اسدی سجی گلھ تھلے گدے نال لگی ہوئی سی۔ اسدا منہ کھلھا سی تے منہ وچوں اک لار گدے اپر لی چادر تے ڈگن کارن گدے اپر گلّ دا نشان سی۔ جدوں کدی کرنجیت نوں اوہ اپنا فیصلہ دسیگا تاں کرنجیت دا اپر تیکرم کیہو جیہا ہووے گا۔ اوہ ضرور لڑوگی۔ پر اوہ اپنے فیصلے تے اڑیار ہوگا۔ اخیر اوہ منّ جاوے گی۔ اوہ اٹھیا تے باتھروم وچ جاوڑیا۔ کنی ہی دیر برش کردیاں اوہ اپنے آپ نوں باتھروم دے شیشے وچ دیکھدا رہا۔ برش کرکے اسنے رسوئی وچ جا کے چاہ دھر لئی۔ ابلدی چاہ دی خوشبو اوہناں دے بیڈروم تک چلی گئی۔ کرنجیت دے منہ ہتھ دھون تے قرلی کرن تک امبر ٹرےء وچ چاہ دے کپ رکھ کے بیڈروم وچ پہنچ گیا۔ چاہ پیندیاں اوہ پندراں ویہہ منٹ روزوانگ گلاں کردے رہے۔

شیری دا ناشتہ تے لنچ پیک کرکے کرنجیت پڑھن بیٹھ گئی۔ امبر نے دوسرے کمرے وچ جاکے شیری نوں اٹھاؤن واسطے پہلی آواز لگائی۔ شیری 'اوں اوں' کرکے پے گیا۔ امبر نے الماری وچوں اسدی وردی تے نکر بنین کڈھ کے بیڈاں تے رکھ دتے۔ دوجی آواز نال شیری نوں اٹھا کے اسنے باتھروم وچ واڑ دتا۔ اسدے باہر آؤن تک اوہ اسدے بوٹ پالش کرن لگا۔ شیری دے تیار ہندی امبر نے اسدا دودھ گرم کرکے ناشتہ پروس دتا۔

"پاپا پراؤنٹھا تسیں بنایا کرو،" شیری انمنے ڈھنگ نال سادہ پراؤنٹھا کھان لگا۔ جس دن کرنجیت ڈھلی مٹھی ہندی سی اس دن امبر شیری واسطے آلو جاں انڈے والا پراؤنٹھا بناؤندا سی۔

"مینوں پتہ تینوں تیرا پیو کرارے کرارے کھوا کے وگاڑ کے چھڈو،" کرنجیت نے ورقے پلٹدیاں کیہا۔ اوہ سادے کھانیاں دی حمایتی سی۔

تیار ہوئے شیری نوں نال لے کے امبر پوڑیاں اتر گیا۔ اوہ منی مارکیٹ دے موڑ تے کھڑ کے ڈی. پی. ایسّ جموں دی بسّ اڈیکن لگے۔

روزوانگ امبر دس وجے یونیورسٹی پہنچیا۔ دس توں گیاراں اسنے اپنی کلاس لگائی۔

اسنے زویانوں فون کر کے یونیورسٹی کیفیٹیریا وچ پہنچن لئی کیہا۔ کجھ سماں اسنے ایم. پھل. تے پیئیچّ.ڈی. والے ودیارتھیاں نوں دتا۔ رنبیر کور نے کشمیر سنکٹ تے کم شروع کیتا سی۔ اسنے اسنوں کشمیر سنکٹ بارے مشہور کتاباں نوٹ کروائیاں۔ اک توں دو والی کلاس لگاؤن توں بعد تیز قدمی اوہ کیفے ولّ تریا جارہا سی۔ سڑک اپر لے دوواں پاسیاں دے درخت اک دوسرے نال پھسے کھڑے سن۔

زویا دی کار کھڑی سی۔ اوہ کیفے ولّ اترائی اترن لگاتاں زویا اسنوں کیفے دے لائن وچ بیٹھی دسی۔ نیلی زین، پیلی شرٹ تے کھلھے وال۔ 'ہائے ربا میری قسمت اینی چنگی! سندرتا دی شا کھشات مورت!' امبر گد گد ہو گیا۔ اسدی قمیض اپر چٹے پھلّ کھڑے ہوئے سن۔ بسّ زویا نے کتے فیصلہ بدل نہ لیا ہووے۔ اسدے دماغ وچ ایہہ وچار کوندھ گیا تاں اسنوں زمین اپنے پیراں ہیٹھوں کھسکدی دسی۔ اسنوں زویا دی اہمیت دا احساس ہور ودھیکے ہویا۔

"کدوں دے بیٹھے ہو؟" اسنے پچھیا۔

"تسیں دو وجے کیہا سی۔ میں تاں وہلی سی، ادھا گھنٹہ پہلاں ہی پہنچ گئی ساں"، اسدے اس جواب نال امبر نوں وشواس ہو گیا کہ زویا اجے وی اسدی اڈیک وچ سی۔

"زویا توں اپنے اس فیصلے تے قایم ایں؟" اسنے پچھیا۔

"ہاں بالکل!"

"میں تیرے نال ویاہ کرواؤن دا فیصلہ کر لیا ہے۔"

"کی؟! سچ؟! او.او...........واؤ.........."، مارے خوشی دے زویا دی چیک نکل گئی۔ تھوڑھی دوری توں لنگھ رہی منڈے کڑیاں دی اک ٹولی اوہناں ولّ پرط کے جھاکی۔ زویانوں کسے دی کوئی پرواہ نہیں سی۔ اسنے امبر دے دوویں ہتھ گھٹّ کے پھڑ لئے۔

"سچیں....؟!" اسنے پچھیا۔

"ہاں بالکل"، امبر نے کیہا تے اسنے دیکھیا زویا دیاں اکھاں وچ پانی آ گیا سی۔

"امبر زویا، زویاامبر، ہائے! میرا نام تہاڈے نال جڑ جاویگا!" اسنے امبر دے ہتھاں نوں پھر اپنے گورے پتلے ملے ہتھاں وچ گھٹیا۔ اسدے ہتھاں نوں دیکھدیاں امبر نوں اپنی بیبی دے ہتھ یاد آ گئے۔ کدے اوہ ایہو جہے ہی جوان سن۔

"تسیں میرے تے کنا احسان کیتا۔ میں دسّ نہیں سکدی۔ تہانوں مل چکن توں بعد مینوں ہور کوئی پسند وی نہیں آؤنا سی۔ تسیں مینوں ربّ بنکے بہڑے ہو"، اسنے اپنیاں اکھاں صاف کردیاں کیہا۔

امبر نے اسدی سمجھی کایانوں جی بھر کے تکیا۔ پہلی وار اسنوں جاپیا زویا ہن اسدی اپنی سی! پوری دی پوری زویا! ایہہ سوہنا چہرہ اسدا اپنا سی۔ خوبصورت تکھا نک اسدا اپنا سی۔ اسنوں ہن تک دیکھیاں تمام سندر عورتاں یاد آئیاں۔ اوہناں دے صاف تے دھندلے چہرے بڑی تیزی نال پرگٹ ہو کے الوپ ہو گئے۔ اوہناں ساریاں دی تھاں سیباں تے بداماں دے باغاں دا رنگ چگ کے جوان ہوئی زویا نے لے لئی۔

"ساڈے وچوں کوئی وی کدے وی واپس جانا چاہو گا تاں اسیں روکانگے نہیں،" امبر نے کیہا۔

"بالکل ٹھیک" زویا نے سر ہلایا۔

"زویا تیرے گھر دیاں دا پرتیکرم کی ہووے گا؟"

"میں اوہناں نوں دسانگی نہیں۔ اسیں کورٹ میرج کر لوانگے۔ میں اوہناں نوں فون تے دسّ دیانگی۔ اوہ دکھی ہونگے۔ غصے ہونگے، پر سانوں تنگ نہیں کرنگے۔ تہاڈے جٹاں دے وچ جویں ہندا، کڑی دا پچھا کردے نے، مارن تک جاندے نے، ساڈے اس طرحاں نہیں کردے۔ کجھ سالاں تک ساڈے آؤن جان وی لگّ جانگے۔ ساڈے لوک ویسے وی پڑھے لکھے نے۔ پنڈ وچ شاید ہی کوئی دس توں گھٹ ہوؤ۔ پاپا دی پیڑھی دے تقریباً سارے گریجوایٹ نے۔ میرا دادا وی گریجوایٹ سی۔ جموں-کشمیر وچ سکھاں وچ میں کدے کوئی ایہو جیہا قتل کیس نہیں دیکھیا سنیا۔"

"زویا میں تیرے توں وڈا ہاں، جلدی بڈھا ہو جاواں گا؟"

"میں اس دن وی کیہا سی کہ اسیں اپنیاں لوڑاں اک دوجے توں ہی پوریاں کراں گے۔ جیکر ساڈے وچوں کوئی جنا ٹھیک نہیں رہندا تاں اسیں کسے ہور ولّ نہیں جھاکانگے۔ سبھ توں وڈی گلّ پیار نال رہانگے۔ پیار بہت ساریاں گربیاں نوں بھلاوندے۔ امیری نال پیار نہیں خرید یا جاسکدا پر پیار غریبی نوں سہن کرنا سکھاوندے"، زویا سمجھا رہی سی۔

"میں کرنجیت نال کدے وی سنتشٹ نہیں رہا"۔

امبر نے کیفے دے ویٹر نوں آواز مار کے دو کپ کوفی لیاؤن لئی کیہا۔ اوہ گھنٹہ بھر ہور اتھے بیٹھے گلاں کر دے رہے۔

زویا نوں تور کے امبر ڈین اکڈیمک اپھیئرز دے دفتر ولّ تر پیا۔ نواں بنیا ڈین کامرس ڈپارٹمینٹ دا سینئر پروفیسر سی۔ امبر نے اس بارے سنیا سی کہ بھلا آدمی سی۔ امبر کئی دن دا اسنوں ملکے اپنی پرموشن بارے گلّ کرنی چاہندا سی۔

یونیورسٹی وچ مانوی انصاف دیاں گلاں پڑھائیاں جاندیاں سن پر اوہ خود اپنے اک پروفیسر نال انصاف نہیں کر رہے سن۔

ڈین اکڈیمک اپھیئرز نوں ملن دے معاملے وچ امبر شاید کجھ دن ہور لگاوندا پر ہن اسنے اپنے زویا نال رہن دے فیصلے نوں لاگو کرن توں پہلاں پہلاں اک یتن ہور کر لینا واجب سمجھیا۔ اسدے دوسرے ویاہ دی خبر یونیورسٹی وچ جنگل دی اگّ وانگ پھیلیگی۔ ایہہ گلّ سبھ دے من وچ آؤنی سی کہ جموں کشمیر توں باہروں آیا اک آدمی اوہناں دی کڑی نال ویاہ کروا گیا سی۔ پھر اپنے دوجے ویاہ صدقہ اسنے بہت ساریاں دی نفرت دا پاتر تاں بننا ہی بننا سی۔ امبر نوں ایہہ تاں سپشٹ سی کہ اوہ تے زویا دوویں بالغ سن۔ اوہ اسدی نوکری نوں نہیں چھیڑ سکدے سن پر ترقی دے معاملے وچ رکاوٹاں ضرور پاؤنگے۔ اس لئی اس اٹھن والے طوفان توں پہلاں پہلاں اک یتن کر لینا ضروری سی۔

اسنے ڈین دے پی. اے. نال ہتھ ملا کے حالَ چال پچھیا۔ پی. اے. پنجابی ہندو سی۔ امبر نے ایہہ دیکھیا سی کہ سنتالی سمیں پاکستانی پنجاب توں ہجرت کر کے آئے پنجابی بھاویں ہن جموں دے ہی بن چکے سن پر اوہناں دا وہار بھارتی پنجاب توں امبر وانگ نوکری کرن آئے پنجابیاں پرتی اپنیپن والا سی۔ پی. اے. نے انٹرکام تے اندر گلّ کر کے امبر نوں اندر جان لئی آکھ دتا۔

"ہاں جی دسو؟" ڈین کے. کے. شرما نے ہتھ ملاؤندیاں بیٹھن دا اشارہ کر دیاں پچھیا۔

"سر میں پنجاب وچ کالج وچ ریگولر پوسٹ تے دس سال پڑھا چکاں۔ میں اس سنبندھی سارے ڈاکومینٹ تہاڈے دفتر اتے رجسٹرار صاحب دے دفتر جماں کرا دتے نے۔ اس سنبندھی دو میٹنگاں وی ہو چکیاں نے۔ میرا کیس یو. جی. سی. نوں بھیجیا گیا سی۔ اتھوں وی ییس ہو کے آ چکا اے۔ پر میرے کیس دا کوئی حلّ نہیں ہویا۔ ہور تاں ہور میری پے تک پروٹیکٹ نہیں ہوئی"، امبر نے دیکھیا ڈین اسدی گلّ سندے سمیں مسکرا رہا سی۔ اوہ بلاں نوں اکٹھے جہے کر کے ہمدردی وی جتا رہا سی۔

"میں تہاڈی ایپلیکیشن دیکھی اے۔ تہاڈا کالج پرائیویٹ کالج سی؟" اسنے پچھیا۔

"سر میرا کالج گورمنٹ ایڈڈ کالج سی۔ میری تنخواہ سرکار توں آؤندی سی،" امبر نے سپشٹ کیتا۔

"پر جے اسیں تہاڈی سروس کاؤنٹ کر دتی تاں ساڈے اتھے جموں وچ پرائیویٹ بی. ایڈّ کالج کنے نے پھر اتھوں آؤن والے وی اپنی سروس کاؤنٹ کرواؤنگے؟" ڈین نے سوال کیتا۔

"سر اوہ کالج وی تاں ساڈے ہی نے، اوہناں دے ٹیچر وی ساڈے ہی نے جیکر اوہناں کالجاں دے ادھیاپک یونیورسٹی وچ سلیکٹ ہندے نے تاں نے اوہناں دی وی کاؤنٹ ہونی چاہیدی اے"، امبر نے دلیل دتی۔

"پر اوہ تاں ایہاں گے بھرتی کریؤڑدے نے۔ رولج کیں پھالو نہیں کر دے۔"

"سر رولز پھالو کرواؤنے تاں یونیورسٹی دی ڈیوٹی اے۔ یونیورسٹی دے پروفیسر اوہناں دیاں سلیکشناں وچ جاندے نے، اوہ میرٹ تے سلیکشن کرن"، امبر ایہناں مثلیاں پرتی سپشٹ سی۔

"ایہو تاں پنگے....... خیر تہاڈی گلّ ٹھیک اے،" ڈین کے. کے. شرما مسکرایا۔

"جدوں اسیں پرائیویٹ کالجاں وچ پڑھن والیاں دیاں ڈگریاں نوں مانتا دندے ہاں تاں اتھے پڑھاؤن والے ٹیچراں دی سروس نوں وی مانتا دینی چاہیدی اے۔"

"ٹھیک اے تسیں پھر ایش ایپلیکیشن لکھ دیؤ میں یتن کراں گا۔ تہاڈی ہیڈّ ڈاکٹر. گرندر کور نوں وی سمجھاؤ۔"

"سر معاف کرنااوہناں نوں سمجھایا نہیں جاسکدا"،امبر دی ہیڈّ دے اکھڑ وطیرے بارے سبھ نوں پتہ سی۔

"دیکھدے آں، تسیں ایپلیکیشن دیؤ۔"

کمرے وچ بیٹھکے اسنے عرضی لکھی۔اسنے کلرک انکتا رینا نوں ٹائیپ کرن واسطے کیہا۔ پھر کالج وچ اپنے پرمانینٹ ہون دا سرٹیفکیٹ، سلیکشن کمیٹی دے ویروے والا سرٹیفکیٹ تے تجربا سرٹیفکیٹ دیاں فوٹوکاپیاں کرن لئی لال چند نوں دے دتیاں۔

اگلے دن زویا نے امبر نوں شامی پنج وجے ہوٹل ہری نواس دے کمرہ نمبر 309 وچ پہنچن لئی کیہا۔ایہہ وی سمجھایا کہ ایہہ کمرہ تیجی منزل اپر توی ندی والے پاسے سی۔اوہ اسدا انتظار کریگی۔ایہہ ہوٹل اسدے اپنے ہوٹل توں دور سی۔

جیوں ہی امبر کمرے وچ وڑیا زویا نے چٹکنی لگا دتی۔اگلے ہی پل اسنے اپنیاں باہاں کھولھیاں تاں امبر اسدیاں باہاں وچ سی۔اوہ اسدے برابر دی سی۔ چہرے آہمو ساہمنے سن۔اسنوں جھلک ماتر خیال آیا کہ کرنجیت نے تاں کدے جپھی پائی ہی نہیں۔ جیکر امبر نے کدی پائی سی تاں اوہ کوئی پرتیکرم نہیں کردی سی۔

"جدوں تسیں شرماؤندے اوں تاں تہاڈیاں گلھاں تے ہلکے ہلکے ڈمپل پیندے نے۔ ایہہ چیز میں پہلاں نہیں دیکھی"، زویا نے اسنوں چمدیاں کیہا۔

"توں پہلاں جپھی وی کدوں پائی اے؟" امبر نے کیہا۔

"آہ پھر ڈمپل پئے سی... ہائے رباکنے پیارے اوں تسیں مینوں۔اتھے بیٹھو۔ مینوں چمن دیؤ"،اسنے امبر نوں موڈھیاں توں پھڑ کے بیڈّ تے بٹھا دتا۔

زویا نے اسدے والاں وچ ہتھ ماریا۔ پھر اسدے چہرے نوں نہاردی پچھے ہٹدی ہوئی بولی، "میں ربّ نوں نہیں مندی۔ میں ربّ نوں بندیاں وچ تلاشدی ہاں۔ مینوں تہاڈے وچ ربّ دسدا ہے۔"

'کنی شدت اے اس وچ ایہو جہی شدت کرنجیت وچ بھورا وی نہیں اے'،امبر نے سوچیا۔

"ادھر آؤ میں تہانوں اک چیز دکھاؤندی ہاں"، زویا کھڑکی ولّ جاندی ہوئی بولی۔ امبر نے دیکھیا توی ندی دی گھاٹی دکھائی دے رہی سی۔ سجے کنارے تے پہاڑی اپر پرانا جموں شہر دکھائی دے رہا سی۔

"اوہ کھبے پاسے پہاڑی دکھائی دندی اے؟" زویا نے اشارہ کیتا۔ امبر نے دیکھیا پہاڑی اپر کجھ مکان دکھائی دے رہے سن، "ویاہ توں بعد آپاں اتھے اک چھوٹا جیہا مکان بناوانگے۔ اتھے رہانگے آپاں۔ تسیں کر نجیت نوں کدوں دسونگے؟"

"جدوں اوہ جولائی وچ کالج جان لگجو گی۔ ہاں سچ، آپاں انند کارج کتھے کراوانگے؟"

"جموں وچ تاں ہو نہیں سکدے۔ اتھوں دے گردوارے والیاں نے منناہی نہیں۔ اس واسطے اپنا امرت چھکیا ہونا ضروری اے۔ کرپان پائی ہونی چاہیدی اے۔ جموں کشمیر دے جنہاں لوکاں نے امرت نہیں چھکیا ہندا اوہ جاں تاں ویاہ توں پہلاں چھک لیندے نے، جاں پھر ایویں جھوٹھی ہی کرپان پالیندے نے۔ آپاں ایہو جیہا کجھ نہیں کرنا۔ آپاں کورٹ میرج کرالانگے،" زویا اسدی قمیض دے بٹناں نال کھیل رہی سی۔

"تیرے من وچ ریتاں رسماں دی بھکھ رہنی اے۔ جے تینوں لوڑ لگی تاں آپاں پنجاب وچ آنند کارج کروالانگے۔ جاں پھر یو.پی. جا کے مامے دے منڈے کول..."، اسنے کیہا۔

"جویں تہانوں ٹھیک لگے"، زویا نوں چنگا لگا کہ امبر کتھے تک سوچدا سی۔

"کدے کدے میں اکلی بیٹھی رون لگّ جاندی آں، اسیں کر نجیت میڈم نال بے انصافی کر رہے ہاں۔ سبھ کجھ سوچ کے پھر مینوں لگدا اسیں اک دوجے خاطر بنے ہاں۔ اسیں اک دوسرے بناں نہیں رہِ سکدے۔ انج وی اس کول دو بچے نے، اوہ تہاڈے نال بتھیری رہِ لئی۔ تسیں اسنوں اس طرحاں نہیں چھڈّ رہے جویں ہور لوک اپنیاں پتنیاں نوں چھڈّ دندے نے۔ تسیں اسنوں پڑھا کے، نوکری تے لگوا کے طلاق دیونگے۔ بعد وچ وی اسیں دوویں اس دے نال کھڑھانگے۔ کسے وی لوڑ وچ۔"

"میں تیرے نال صلاحَ وی کرنی سی۔ زویا! میں سوچیا مکان اسدے نام کروادیاں گا،" امبر نوں شکّ سی کہ زویا دا اپر تیکرم پتہ نہیں کی ہووے گا۔

"ضرور ضرور۔ اسنوں سبھ کجھ دے دیئو۔ جو کجھ وی تہاڈے کول ہے دے دیؤ اسنوں۔ بچیاں دی فیس وی آپاں دندے رہانگے۔ گھر دا خرچہ وی"، زویا کرنجیت نوں ہور کسے وی پاسے توں تنگ نہیں کرنا چاہندی سی۔

"توں کنی چنگی ایں"، امبر نے اسدا ہتھ اپنے ہتھاں وچ لے لیا۔

زویا مسکرا پئی۔ زویا نوں یاد آیا کہ اوہ زندگی وچ پہلی وار اینی خوش ہوئی سی۔

گھر واپس آؤندے سمیں امبر نے ریڈیو لگا دتا۔ ریڈیو اپر اونیت دا نواں آیا گیت چل رہا سی۔ ایہہ گیت امبر دی جان-پچھان دے اک گیت کار دا لکھیا ہویا سی۔ پچھلے مہینیاں وچ یونیورسٹی دے ودیارتھیاں دیاں ویلکم پارٹیاں وچ امبر نے اس گیت نوں وار وار وجدیاں سنیا سی۔ امبر خوش سی کہ اونیت نے اپنا اک اچا مقام بنا لیا سی۔ اوہ اسنوں فون کر کے شاباش دینی چاہندا سی پر اسنے اس طرحاں نہیں کیتا۔ اس طرحاں کرنا اونیت لئی ٹھیک نہیں سی۔ اسنوں شاباش دین والے بہت لوک سن۔

اونیت تے جوہن سندھو دا ملاپ ہیتھرو ایئرپورٹ تے ہویا سی۔ اونیت انڈیا توں پہلی وار کینیڈا اپی. آر. لے کے جا رہی سی تے جوہن انگلینڈ توں دوجی وار کینیڈا جا رہا سی پر پکے طور تے رہن لئی اوہ وی پہلی وار ہی جا رہا سی۔ اوہ اپنی پھلائیٹ دی اڈیک کر رہے سن۔ جوہن دے پاپا پنجابی سن تے مما بریٹیش۔ جوہن تھوڑھا تھوڑھا دونوں کجھ پر زیادہ نویں پیڑھی دا بریٹیش۔ اوہناں دے پریوار وچ نسلاں دا ملگوبھا سی۔ جوہن دا دادا اجٹّ سی تے اسدا نانا بریٹیش سی۔ اسدی نانی جرمن سی۔ اسدی نانی دی ماں نوں اسنے دیکھیا سی۔ اوہ بہت سیانی تے پنجابیاں وانگ ملور تن والے سبھاء والی عورت سی۔ اسنے ولہلم دوجے دے راج وچ رجواڑا شاہی وچ جنم لیا سی۔ اسنے 1919 توں بعد دا لوکتنتر دیکھیا سی۔ اسنے 1933 توں بعد دے ہٹلر دا سماں دیکھیا سی۔ اس کول ادھی جرمنی دے کمیونسٹ بن جان اتے کمیونسٹ سرکار دے بھرشٹاچار دیاں انیکاں کہانیاں سن۔ اسنے دوواں جرمنیاں دے اکٹھے ہون تے برلن دی دیوار ٹٹن دے دن ٹی وی تے دیکھے سن۔ اوہ جرمنی دے لوکتنتری بن جان توں تھوڑھے سالاں بعد وی جیوندی رہی سی۔

جو ہن نے اونیت نوں اک پنجابی کڑی دے طور تے پچھان لیا سی حالانکہ اوہ بہتی وار پنجاب نہیں گیا سی۔ لنڈن وچ اوہ اپنے پاپا نال پنجابی پریواراں وچ جاندا رہا سی۔ اونیت اسنوں اک بریٹیش پنجابی وجوں نہیں پچھان سکی۔

جو ہن نے اسنوں ٹورنٹو جان والی پھلائیٹ بارے بجھدیاں دسیا کہ اسنے وی اسے پھلائیٹ وچ جانا سی۔ اونیت نوں اوہ کسے پاسیوں وی پنجابی نہیں لگدا سی۔ اوہ اسدے نام جو ہن سندھو توں حیران سی۔

"ہاؤ کم یئر سیکنڈ نیم بی سندھو؟" اونیت نے پچھیا۔

"ایکچوئلی آئی ایم ہاف پنجابی،" جو ہن نے اپنے پروارک پچھوکڑ بارے دسیا سی۔

جدوں اونیت باتھورم گئی ادوں جو ہن نے اپنے ڈیڈ نوں فون لگا لیا۔

"یور بچڑ ہوم او. کے. گڈ، آئی. ایم. سٹل وٹینگ، ڈیڈ میں اک بہت سوہنی پنجابی کڑی کول بیٹھا ہیگا اوہ نویں نویں کینیڈا چلی آ۔ اسنوں پھرینڈ بناؤن لئی ٹرائی کر رہاں۔ پنجابی نونہہ نال تسیں خوش ہووونگے نہ؟" اوہ ہس رہا سی۔

اونیت تے جو ہن دے دو سال ودھیا بیتے۔ اس دوران دوویں اک اک گیڑا انڈیا تے انگلینڈ مار آئے سن۔ دوواں دے ماں-پیوں وی خوش سن۔ جو ہن نوں دیکھن خاطر اونیت دیاں کنیاں سہیلیاں تے رشتے دار اوہناں دی بٹھنڈے والی کوٹھی وچ آئے سن۔

"تہاڈے لوکاں دیاں رشتے داریاں بہت ہندیاں؟" جو ہن وچلا ہاف بریٹیش بولیا۔

"کدی تہاڈے لوکاں دیاں وی بہت رشتے داریاں ہندیاں سن تے بھوکھ وچ ساڈیاں وی بہتیاں رشتے داریاں نہیں ہو یا کرنگیاں،" اونیت نے امبر توں سنی گل جو ہن تے چلا دتی سی۔ انجنیئرنگ پڑھیا جو ہن اسدی گل اک دم نہیں سمجھ سکیا۔ بعد وچ اونیت نے اسنوں اتہاس دے حوالے نال سمجھایا۔

اونیت دے کم والی تھاں تے اک کینیڈیئن بورن پنجابی کم کردا سی۔ اوہ پنجابی انگریزی دی رلی ملی کریول بھاشا وچ گیت لکھدا سی۔ کم کردا اوہ اپنے گیت گنگناؤندا رہندا۔ اسدے ساتھی اسنوں کٹڑے کہ اسدی آواز گاؤن واسطے ودھیا نہیں سی۔

"یو مین پاٹے بانس ور گی؟ میری گرینڈ موم ایدا کہندے ہندے آ،" اوہ نویں آئے پنجابی پرواسیاں نال مذاق کردا۔

اک دن اسنے اونیت نوں گنگناؤندے دیکھ لیا۔ ادوں تاں اوہ تھمزاپّ کرکے شاباش دے گیا پر نتو لنچ بریک سمیں اوہ اونیت نوں گانا سناؤن لئی مجبور کرن لگا۔ اونیت نے دو پیرھے سنائے تاں اوہ دنگ رہِ گیا۔ اسنے اسنوں کوئی انگریزی گیت سناؤن لئی زور پایا۔ اونیت نے وٹنی ہاؤسٹن دا گیت 'آئی وانا ڈانس ود سمبوڈی' دا اک سٹینجا سنا دتا۔ سنکے گیریئن سنگھ پاگل ہون والا ہو گیا۔ جدوں اسنوں پتہ لگا کہ اونیت میوزک وچ پیئیچّ. ڈی. سی پھر تاں اسنوں سمجھ نہ آوے کہ اوہ کی آکھے۔ اخیر سمبھل کے اسنے گلّ شروع کیتی۔ اسنوں ایہو جہے گائک دی تلاش سی جہڑا پنجابی تے انگریزی مکس گا سکے۔

اونیت نوں اسدے مما-پاپا نے گائک بنن توں روک دتا سی۔ اونیت نے ضد نہیں کیتی سی۔ اوہناں ہی دناں وچ اوہ نوتیج دے چکر وچ پھس گئی سی۔ اسنے نوتیج توں دور ہو کے سکھ دا ساہ لیا سی۔ اسنوں جو ہن دوارا رو کے جان دی کوئی سمبھاونا نہیں سی۔ گیریئن سنگھ نے اسنوں اپنی جان پچھان دی اک اکیڈمی وچ انگلش میوزک دی کوچنگ لین دی صلاح دتی۔ ٹریک ریلیج کرن دا سارا خرچ اوہ خود کریگا۔ اجے اوہ چار چھ مہینے تیاری کرنگے۔ اسدے گیت بہت پسند کیتے گئے سن پر اوہ جنے کھنے سنگر توں نہیں گوائیگا۔ اوہ اپنی پسند دی آواز توں ہی ایہہ گیت گوائیگا۔ اوہ اپنے آپ نوں نوبل پرائیز جیتو گیت لیکھک بوب ڈائلن دا پرشنسک دسدا سی۔

اونیت نے اکیڈمی جوآئن کرن دا فیصلہ کر لیا۔ اسنوں پنجابی دے وڈے وڈے سٹار گائکاں دی چڑھت یاد آئی۔ گرداس مان جدوں پنجابی یونیورسٹی پٹیالے گورو تیغ بہادر حال وچ اپنا پروگرام پیش کر رہا سی۔ تنّ گھنٹے خلقت ٹچّ ٹچّ پاگل ہو گئی سی۔

"اونیت میں تیرے واسطے اک ودھیا اکیڈمی لبھی اے۔ اوہ تھوڑھی مہنگی اے پر کوئی گلّ نیں میں فیس بھر دیاں گا۔ اوہ شیٹ میوزک توں شروع کرنگے۔ تینوں سٹاف نوٹیشن سکھاؤنگے۔ پر اونیت میں سٹار اونیت نال نہیں رہِ سکونگا۔ آپاں ڈائوورس لے لوانگے۔ اونیت

تینوں اپنے رستے تے اگے ودھنا چاہیدا''، جوہن نے کیہا سی۔ جوہن نوں غصہ سی کہ اونیت نے اکیڈمی جوآئن کر لئی سی تے اسنوں پچھیا تک نہیں سی۔ ٹھیک ہے اوہ بہت رجھیا ہویا سی پر اوہ اڈیک سکدی سی۔ خیر اسدی اپنی زندگی سی۔

''میرے سنگر بنن نال تینوں کی پروبلم ہے؟'' اونیت پچھے نہیں مڑ سکدی سی۔

''مینوں سٹار والی زندگی بالکل وی لائیک نہیں۔ میں اکلا تے شانت رہنا منگدا۔ پر میں تینوں روکانگا نہیں،'' جوہن سپشٹ سی۔

سچی گلّ ایہہ وی سی کہ دو سالاں دے ویاہتا جیون وچ دوویں جنے اک دوجے توں اکّ گئے سن۔ جوہن، اونیت اتے گیریئن سنگھ وچکار ودھدی نیڑتا دیکھکے الگّ ہون دا فیصلہ لے چکا سی۔ اونیت دی گیریئن نال اس قسم دی نیڑتا تاں نہیں بنی سی پر اوہ اس نال رلکے اپنی ایلبمّ تیار کرن دے فیصلے توں پچھے نہیں ہٹی۔

کجھ مہینیاں دے شانت جہے تناء توں بعد اوہناں نے طلاق لے لیا۔ ڈائیوورس پارٹی دا پربندھ جوہن نے کیتا۔ اوہناں دے سانجھے دوست پارٹی وچ شامل ہوئے سن۔ جوہن نے اونیت نال گلاس ٹکراؤندیاں کیہا، ''جھسڑا رشتہ ساڈے وچ ٹینشن پیدا کر رہا سی اوہ اسیں آپسی سہمتی نال ختم کر دتا ہے۔ ناؤ وی آر پھرینڈز، چیئرز!''

جوہن گھر چھڈّ کے اپنا سامان لے کے اپنے نویں فلیٹ وچ موو ہو گیا۔ سنے-سنے گھر وچ اونیت دا جی نہیں لگّ رہا سی۔ اسنے اپنے نال کم کردی قزاق کڑی نتالیا نوں اپنے ولّ ڈنر کرن اتے سون لئی منا لیا۔ نتالیا اسدی ڈائیوورس پارٹی توں ہی اسدے نال ہو گئی۔ رستے وچ اسنے نتالیا واسطے وودکا دی بوتل خرید لئی۔

''ساڈے روسی سماج وچ پریوار دی سنستھا لگبھگّ ختم ہو چکی ہے۔ جے پوتنجیو اداس سنستھا نوں ختم کر دے تاں کمیونسٹ ساشن ہور وی تیزی نال ختم کر دے،'' نتالیا نے اٹک اٹک کے انگریزی بولدیاں کیہا۔ انگریزی اسنے کینیڈا آؤن واسطے ہی سکھی سی۔ نتالیا روس دے سائیبیریا علاقے دی قزاق کڑی سی۔ اسدا شہر ارکٹسک بائکال جھیل دے کنارے سی۔ ایہہ بہت مشہور جھیل سی۔

''توں بائکال لیک بارے سنیا جاں کجھ پڑھیا؟'' اسنے پچھیا۔

''نہیں جاندی،'' اونیت نے کیہا تاں نتالیا نراش ہو گئی۔

"اینٹون چیخو میرے شہر دا سی، توں اس بارے جاندی ایں؟"

"ہاں میں سنیا ہے۔ میرا دوست امبر اسدیاں کہانیاں سناؤندا ہندا سی،" اونیت دیاں اکھاں وچ چمک آ گئی۔ نتالیا نے بلھ گھٹ کے سر اپر تھلے کیتا۔

اسنوں پتہ سی کہ ماسکو دے رادوگا پرکاشن نے عرباں کھرباں دیاں کتاباں دوجے دیشاں وچ کمیونسٹ پارٹیاں نوں مضبوط کرن لئی مفت دے بھاء بھیجیاں سن۔ روسی کمیونسٹاں نے دوجے دیشاں وچ اپنے دھوتے پالن لئی پتہ نہیں کنے روبل اڈائے سن۔ اوہ اپنے دیش وچ بہت وار سن تے پڑھ چکی سی کہ اسدی قیمت پرولیتاری روسیاں نوں دینی پئی سی۔ ادوں دا پچھے رستے پیار روس ہن تک تاب نہیں آیا سی۔ نتالیا تے اس ورگے ہور کنے ہی روسی پرواس کرن لئی مجبور سن۔ خیر اونیت تاں اس ورگی ہی امیگرینٹ سی۔

باہر برف پینی شروع ہو گئی۔ ساہمنے والی پہاڑی تے بنی ڈھلان اپر چٹی چادر وچھ چکی سی۔ اونیت نوں برٹیش کولمبیاں دا ایہہ پہاڑی علاقہ بہت پسند سی۔

گھرے آ کے اونیت نے نتالیا لئی لارج تے اپنے لئی سمال پیگ بنایا۔ کھان واسطے اسنے مچھی پیک کرائی سی۔ ہولی ہولی گھٹ بھر دیاں اوہ رسوئی وچ کھڑھیاں گلاں کر دیاں رہیاں۔

"جدوں میرا پہلا طلاق ہویا سی تاں میں وی اداس ہو گئی سی۔ اعوان نوں کسے ہور کڑی نال پیار ہو گیا سی۔ میں اس توں بہت اوکھی ٹٹی سی۔"

"میں توڑ تاں لیا اپنے آپ نوں پھر وی من اداس اے، ساڈے پنجابی سماج وچ طلاق عام نہیں ہے،" اونیت نے نتالیا دی سگرٹ دے دھوئیں توں بچن لئی کھڑکی کھولھ لئی۔

"انڈین پتی پتنی ویاہ دی ہنڈھنسارتا دے معاملے وچ بہت مشہور نے،" نتالیا نے گلاس خالی کر دتا سی۔ اونیت اجے پہلے نوں ہی سپ کری جا رہی سی۔

"جو ہن کئی گلاں وچ بہت چنگا سی،" اسنے کیہا۔

"دوجے پتی نوں میں خود چھڈیا سی۔ پینڈی میں وی ہاں پر اوہ تاں سویرے اٹھدے سار وود کا منگدا سی۔ اسنوں طلاق میں خود دتی تے میں بالکل وی دکھی نہیں ہوئی۔ توں وی دکھی نہیں ہونا۔ ہاں پتی چنگا ہووے تاں ویاہ ورگا سکھ نہیں۔ میرے ماں- باپ ہن تک اکٹھے نے۔ اینی بندی ہے اوہناں دی۔ کوئی ہور مل جاویگا۔ میں وی اپنے واسطے لبھّ رہی آں۔ یار آپاں اینیاں سوہنیاں ہاں،" اس گلّ تے دوویں جنیاں دا ہاسہ نکل گیا۔ بھورے والاں والی گوری چٹی نتالیا اونیت دی سندرتا دی پرشنسک سی۔ خاص کرکے اوہ چٹی چمڑی نالوں اونیت دی براؤن شیڈ والی چمڑی نوں ودھیرے آکرشک مندی سی۔

16

اک سمیں دو عورتاں نال

کرنجیت دی پیئیچّ.ڈی. ختم ہندے ہی مارچ دے اخیر لے ہفتے امبر نے اپنے پریوار نوں ملیر کوٹلے لے آندا۔ امبر دے اکلے رہن لئی اسنے تے کرنجیت نے ریلوے سٹیشن دے نیڑے اک کمرے والا اک سیٹ پسند کر لیا۔ کشمیری پنڈتاں دا گھر سی۔ گھر دے مالک پتی پتنی دوویں رٹائرڈ ڈاکٹر سن۔ کرن نوں کمرہ تاں پسند سی پر مکان مالک دی رکھی بولبانی پسند نہیں سی۔ اسنوں ایہہ سی کہ پتہ نہیں ایہہ لوک امبر نال کویں ورتنگے۔ زندگی وچ اوہ پہلی وار الگّ ہو رہے سن۔ امبر نے ہر شکروار پریوار کول پہنچنا سی۔

"پہلاں جس گھر وچ رہِ رہے آں ایہہ تاں پہلی وار بڑے مٹھے پیش آئے سی۔ پر بعد وچ رکھے سدھ ہوئے، دیکھی جاؤ کئی وار کوڑے بندے اندروں کولے ہندے نے"، آکھدیاں امبر نے مکان دا اڈوانس کرایہ دے دتا۔

اس گھر وچ اسنوں زویا دا آؤنا جانا سوکھا لگدا سی۔

گیس والا چلھا، کجھ برتن، میز کرسیاں تے دو بسترے نویں کمرے وچ آپو اپنی تھاں سجا دتے۔ مالیر کوٹلے ایہہ سبھ کجھ وادھو سی۔ ٹی.وی. تاں اسنے ملو ملی رکھ ہی دتا۔ کوٹلے واسطے اوہ ایل.سی.ڈی. لے لینگے۔ بیڈ ّ اتے الماری کمرے وچ پہلاں ہی موجود سی۔

"امبر کپڑے دھون والی مشین ایتھے ہی رکھ لے، تینوں کپڑے دھون دی عادت نہیں،" کرن نے کیہا۔

"میں ملیر کوٹلے توں ہر ہفتے دھوا کے لیایا کراں گا، مشین بن تینوں اوکھ ہو جاوے گی۔ تہاڈے تن ّ جنیاں دے کپڑے نے، پھر تیری نوکری وی شروع ہو جانی اے"، امبر نے کیہا۔

کجھ مہینیاں دی گل ّسی۔ اسدے من وچ سی کہ پھرتاں اوہ زویا نال رہنا شروع کر دیویگا۔ پھر اوہناں نے سارا سامان خرید ہی لینا سی۔ پھرتاں گھر وی کھلھا لینا پویگا۔ کجھ سالاں تک اوہ جموں وچ گھر بنا ہی لینگے۔ ایہہ گلاں اوہ پتنی نال نہیں کر سکدا سی۔ اوہ اس توں سارا کجھ چھپائی پھردا سی۔ اسنوں اپنے آپ تے شرم وی آئی۔ اگلے ہی پل اسنوں جاپدا طلاق لینا اسدا حق سی۔ دنیاں وچ بتھیرے طلاق ہندے سن۔ بندے دی چنگیائی اس گل ّتوں نہیں پرکھی جاندی کہ اسنے طلاق دتا سی۔ چنگے بندیاں دے وی طلاق ہو جاندے سن۔

امبر دے من وچ ایہہ چل رہا سی کہ بندے دی چنگیائی اسدے کم توں پرکھی جانی سی۔ پھر اوہ تاں کرنجیت خاطر اینا کجھ کر رہا سی۔ جیکر اوہ اپنا فیصلہ چھپا وی رہا سی تاں صرف کرنجیت دے بھلے خاطر۔ جیکر اوہ ہنے اسنوں اپنے فیصلے توں واقف کرا دندا تاں کجھ دناں بعد ہون والا وائوا، پیئیچ ّ.ڈی. اتے کالج دی انٹرویو سبھ کجھ رل جانا سی۔

اگلے دن دس وجے تک اوہناں نے سامان گڈی وچ لد ّلیا۔ امبر نے مکان مالکاں دا بجلی، پانی اتے کرائے دا حساب سویرے ہی کر دتا۔ کرنجیت حیران سی کہ ہر روز ٹھیک بولن والی مکان مالکن باہر ہی نہیں نکلی سی۔ اسنے جان لگیاں نوں چاہ تک دی صلاح نہیں ماری۔ جدوں کہ اوہناں دی اپنی بیٹی ریا بھتی وار نورت نال کھیڈدی ہوئی کرنجیت کول ہی کھانا کھا لیندی ہندی سی۔

"دیکھ لیا جموں"، کار وچ بیٹھدیاں تے جموں دی دھرتی توں اپنے آپ نوں سمیٹدیاں کرنجیت نے کیہا سی۔ ایہہ سمیٹنا کس حد تک ہو سکدا سی ایہہ کرنجیت دی سوچ توں باہر سی۔ یونیورسٹی دی نوکری وچ آؤن لئی کرنجیت نے ہی امبر نوں پریریا سی۔ ایہہ گل ّسچ سی کہ جیکر اوہ جموں نہ آئوندے جیکر امبر دی نوکری دا نقصان نہ ہندا تاں کرنجیت دی پیئیچ ّ.ڈی. کدے نہیں ہونی سی۔ پر اس گل ّدی کنی قیمت کرنجیت نوں ادا کرنی پینی سی ایہہ تاں بھوکھ دے گربھ وچ چھپیا ہویا سی۔

امبر، کرنجیت تے بچے کار وچ اگے اگے جا رہے سن۔ سامان والی گڈی پچھے پچھے آ رہی سی۔ جموں دے باہر وار لگے ناکے تے سپاہیاں نے گڈی نوں روکیا۔ امبر نے اپنا یونیورسٹی دا پچھان پتر دکھادتا۔

"کے گلّ پروفیسر صاحب بدلی ہوئی گئی؟" سپاہی نے پچھان پتر موڑدیاں پچھیا۔

"نہیں میں تاں اتھے ہی آں۔ لاڑی دی جوب دی وجہ کر کے پریوار شفٹ کر رہاں"، امبر نے ڈوگری ملی پنجابی وچ جواب دتا۔ جموں وچ ایہو زبان چلدی سی۔

"سر اک گلّ دسو، تہاڈے سٹوڈینٹ تھانا کیوں نیں کھولن دندے یونیورسٹی وچ؟ آپو تاں اوہ چھوکریاں کنے بیٹھے رونہدے سارا دن؟"

"ایہہ تاں اوہے جاندے ن"، امبر نے مسکراندیاں کیہا۔

سپاہی ہسیا تے اسنے اوہناں نوں جان دا اشارہ کیتا۔

دوویں گڈیاں اگے پچھے ہولی ہولی جا رہیاں سن۔ جموں پٹھان کوٹ سڑک کنڈھی تے بنی ہوئی سی۔ اچانانوانانال بھرپور اس نویں بنی سڑک تے کار چلاؤن دا انند الگّ ہی سی۔

کرنجیت دا من سنسیاں نال بھریا ہویا سی۔ اک پاسے پیئیچّ. ڈی. ہو جان دا چاء سی۔ نوکری وی بھاویں ایڈہاک دی ہی ہووے، مل ہی جانی سی۔ ہولی ہولی پکی ہو جاوے گی۔ اپنے گھر جان دا چاء وی سی۔ جموں آ کے تاں اوہ رشتے داراں نوں ملن توں وی جاندے رہے سن۔ اوہ دکھ سکھ وچ وی گھٹّ ہی شریک ہو پاؤندے سن۔ رشتے داریاں دے اک دو ویاہ وی کھنجھا چکے سن۔ کوٹلے توں رشتے داریاں وچ جانا سوکھا سی۔ پر اوہ امبر نوں اکلا چھڈن توں اداس سی۔ ہر ایتوار دی رات اوہ کوٹلے توں جموں تک دا سفر کس طرحاں کریا کریگا۔ ہر شکروار پھر جموں توں کوٹلے دا تھکا دین والا سفر اوہ کنے کو سال کر سکیگا۔ اوہناں نوں آس سی کہ کدے نہ کدے پنجاب دی کسے یونیورسٹی وچ اوہناں دی اپوئنٹمینٹ ہو جاوے گی۔ کدوں ہو جاوے گی ایہہ انشچت سی۔ اوہناں دی تاں کسے وڈے لیڈر نال وی انگلی سنگلی نہیں جڑدی سی۔ اسنوں بڑا دکھ ہندا جدوں اوہ سوچدی کہ امبر ورگا محنتی ادھیاپک دیش-پردیش وچ دھکے کھاندا پھردا سی۔ دھکے

ہی سن۔ کار ہن کوٹلے رکھنی پینی سی۔ امبر جموں اپنے گھر توں یونیورسٹی کویں جایا کریگا؟ اوہ اجے جلدی کوئی سادھن لے وی نہیں سکدے سن۔ شہر بدلی تے خرچ کافی آ جانا سی۔ بچیاں دیاں داخلہ فیساں وی کوئی گھٹ نہیں سن۔ پھر اوہ اپنی نوکری بارے سوچدی۔ اس تنخواہ نال کافی کجھ ٹھیک ہون دی آس بجھدی۔

"پاپا اس وار پھر نبے روپے بچا یئے؟" شیری نے کولوں لنگھدی سرکاری بس نوں دیکھدیاں کیہا۔

"نہیں پتر ہن اپنی تنخواہ اینی گھٹ نہیں کہ آپاں سرکار نال بے ایمانی کریئے"، امبر نے کالج وچ دتے استعفے توں بعد ملے جی۔ پی۔ ایف وچوں پیسے کڈھا کے تھوڑھی چلی ہوئی سوپھٹ کار اجے پچھے جہے ہی لئی سی۔ نویں پے سکیل لاگو ہون نال تنخواہ اینی کو ودھ گئی سی کہ ایہو جہے نکے موٹے خرچے اس واسطے کوئی بھار نہیں بندے سن۔

"پھر مینوں پیپسی میل لے کے دیو گے؟"

"پکا لے کے دیوٗنگا۔ آپاں سارے اج میکڈونلڈ توں کھاوانگے۔ نورت وی کھاویگی"، امبر نورت ولّ جھاکیا۔ اوہ اپنی گلّ ہندی دیکھکے مسکرا رہی سی۔

'دادی دی کاپی'۔ امبر نے سوچیا۔ دنوں دن نقش نکھار دی جاندی نورت اپنی دادی ورگی نکلدی جا رہی سی۔ امبر حیران ہندا کہ کس طرحاں بندے اندر اپنے خاندان دے کنے بندے چھپے بیٹھے ہندے نے!

اپریل دے پہلے ہفتے امبر نے بہت سارے کم نبیڑے۔ اوہ ہفتے دی چھٹی لے کے آیا سی۔ تھلے والے حصے وچ رہندے کرائیداراں نوں اوہناں نے اپرلے حصے وچ بھیج دتا۔ تھلے والی منزل تے اوہناں نے اپنا سامان ٹکاء لیا۔ کرنجیت کم کار نوں چنگی سی اسنے سارا سامان آپ ٹکایا۔ کم کردی اوہ تھکدی ہی نہیں سی۔ امبر نے بچیاں دے داخلے کروائے۔ کتاباں خرید کے دتیاں۔ سکول دیاں وردیاں کرنجیت نے خود خریدیاں۔ پنج اپریل نوں اسدا اوائوا سی۔ دو دن اوہ وائوے دی تیاری کردی رہی۔ وائوا نردھارت دن تے ہو گیا۔ امبر نوں کرنجیت نالوں وی ودھ خوشی سی۔ اسنے اک منزل سر کر لئی سی۔

اسنے جموں جان لئی ایتوار رات دی ٹکٹ بک کرا لئی سی۔ کر نجیت اسنوں لیکے بازار گئی تے اسنے امبر دے ہر ہفتے دے سفر لئی اک بیگ خرید یا۔ گھرے جہڑے بیگ سن اوہ جاں تاں بہت وڈے سن جاں پھر چھوٹے۔ اوہناں نوں ایہو جیہا بیگ چاہیدا سی جس وچ تن چار سوٹ تے اک دو کتاباں تے اک ٹفن رکھیا جا سکے۔ بیگ نوں سرانا بنا کے وی ورتیا جا سکے۔

ایتوار دی شام نوں امبر نے بسّ اڈے توں بسّ پھڑی۔ ملیر کوٹلے توں لدھیانے جان والی ایہہ آخری بسّ سی۔ ساڈھے ستّ وجے تر کے اسنے نوں پنج تے امبر نوں لدھیانہ اڈے تے اتار دتا۔ اتھے رکشا لے کے اوہ سٹیشن دے باہر جا اتریا۔ گڈی آؤن وچ اجے گھنٹہ باقی سی۔ پریوار نالوں وچھڑ کے اسدا من اداس سی۔ خاص کر کے نورت کس طرحاں روئی سی! اگے نیڑے بھوکھ وچ پریوار نال ہون والے وچھوڑے دی روپ ریکھا کیہو جہی ہونی سی، ایہہ اسنوں سپشٹ نہیں سی۔

اوہ بھوکھ وچ واپرن والیاں گھٹناواں بارے سوچن لگا۔ اس اندر اک نویں توکھلے نے سر چک لیا۔ کل نوں اکلی رہندی کر نجیت وی کسے نال سنبندھ بنا سکدی سی۔ حالانکہ کر نجیت کور ایہو جہی جاپدی نہیں سی۔ اسدیاں سریرک لوڑاں وی ہمیشاں گھٹّ ہی رہیاں سن پر نتو امبر توں بدلہ لین لئی ہی صحیح اوہ کجھ کر وی سکدی سی۔ اسنے کالج وچ نوکری کرنی سی، اتھے کہڑا شکاریاں دا گھاٹا ہونا سی۔ چنتا سپّ وانگ پھن چک رہی سی۔ بیگ وچ پیک کیتی روٹی باہر کڈھ کے کھاندیاں اسنے موبائیل تے سماں دیکھیا۔ اجے ویہہ منٹ باقی سن۔

اچانک اسدے وچاراں نے پلسیٹا ماریا۔ اوہ دوجے طریقے نال سوچن لگا۔ اوہ کر نجیت نوں اکلی رکھکے ہی کیوں راضی سی! آپ تاں اوہ زویا نال رہِ رہا ہووے گا۔ کر نجیت نوں اکلی رکھکے اسنوں کی مل جاویگا!؟

کر نجیت دا فون آیا، اسنے ٹھیک ٹھاک پہنچن بارے دسّ دتا۔

سویرے پنج وجے اوہ جموں سٹیشن تے اتریا۔ پھلاں وچ بہتے ماتا دے بھگت ہی سن۔ اوہناں دیاں گلاں توں اوہناں دی اگے کٹڑے جان دی چنتا دکھائی دے رہی سی۔ سٹیشن دے باہر ٹیکسیاں والے 'کٹڑا کٹڑا' دیاں آوازاں لگا رہے سن۔ روشنی پھیل رہی سی۔ سٹیشن دے ساہمنے دوسری قطار وچ اسدا نواں گھر سی۔ گلیاں وچ کتے ستے پئے سن۔ کوئی کوئی سیر کرن والا سٹیشن دے ساہمنے والے پارک ولّ جاندا نظریں پیندا سی۔ امبر نے دروازہ کھولھیا تے بناں کوئی شور کیتیاں پوڑیاں چڑھکے اپنے کمرے وچ داخل ہو گیا۔ نیند دی خماری اجے باقی سی۔ ساڈھے اٹھ دا الارم لگا کے اوہ سوں گیا۔

ساڈھے نوں وجے اسنے یونیورسٹی جان لئی منی بسّ لئی۔ بسّ وچ زیادہ تر سواریاں چھٹی کٹّ کے آئے فوجی سن۔ کجھ منگتے وی سن جہڑے شہر وچلے مندراں ساہمنے منگن لئی روانہ ہو رہے سن۔ کشمیر وچ اتوادیاں اتے فوجیاں درمیان کشمکش چلدی رہندی سی۔ کشمیری اتوادی عام لوکاں نوں نشانہ کدی گھٹّ ہی بناؤندے سن پر فوج اتے پولیس تے حملے ہونے عام ورتارا سی۔ جموں وچ مسلماناں دی گنتی گھٹّ ہون کارن ایہو جہی واردات گھٹّ ہندی سی۔ امبر دے من وچ خدشہ جاگیا، سٹیشن توں سوار ہو کے ٹرانجٹ کیمپ تکّ جاندے فوجیاں نوں اوہ کدے وی نشانہ بنا سکدے سن۔ اس لئی منی بسّ دا سفر سرکھات نہیں سی۔ اسنے سواریاں ولّ نظر ماری، اک وی مسلمان سواری نظر نہیں سی آ رہی۔

سارے فوجی یونیورسٹی توں پہلاں آؤندے ٹرانجٹ کیمپ اتر گئے۔ بسّ موکلی جہی ہو گئی۔ یونیورسٹی گیٹ تے اتر کے امبر اپنے وبھاگ ولّ چل پیا۔ زویا دا فون آیا۔ اسنے اسدے سفر دا حال چال پچھیا۔ اسنے پنج وجے آؤن دا وعدہ کیتا۔

ڈپارٹمینٹ پہنچ کے امبر نے دفتر وچلے سٹاف نال دعا سلام کیتی۔ انکتا رینا ہر روز وانگ ہی کھڑی کھڑی آئی سی۔ اسنے امبر توں ملیر کوٹلا وچ بچیاں دے سکول اتے داخلے بارے پچھیا۔ لال چند پانی دا گلاس لے آیا۔

زویا نے گڈی اج پھر ہر کی پوڑی ولّ موڑ لئی۔

"کدے تینوں میرا سانولا رنگ کھٹکو گاتاں نیں؟" اوہ مسکرایا۔

"بالکل نہیں۔ عورت بندے دے سوہنیپن نالوں اسدے گناں تے مردی ہندی اے"، اوہ بولی۔

امبر نے کرنجیت دے سنبندھ وچ اپنے من وچ پیدا ہوئے توکھلیاں نوں زویا نال سانجھا کیتا۔ ساہمنے پرانے جموں دے پرانے قلعے ولّ دیکھدی ہوئی زویا اس نوں سن رہی سی۔ اسدے اندر درد دی اک لہر اٹھی۔ 'امبر کرنجیت واسطے انا کیوں سوچدا ہے؟! ایہہ میرے نال پوری طرحاں جڑیا وی ہے کہ نہیں؟!'

زویا نے آلے دوآلے نظر ماری، کوئی زیادہ لوک نہیں سن۔ سردار تاں بالکل وی نہیں سی۔ کشمیری سکھ تاں اس پاسے گھٹّ ہی آؤندے سن۔

"طلاق توں بعد کرنجیت جو مرضی کرے تہانوں اس گلّ تک کوئی مطلب نہیں ہونا چاہیدا۔"

"پر زویا میرے بچے نے۔"

"کرنجیت ایہو جیہا کوئی قدم نہیں چکیگی جس دا پرچھاواں اسدے بچیاں تے پوے۔ پھر وی سنبھواے اسنوں کوئی پیار کرن والا بندہ مل جاوے۔ اوہ اسدا خیال رکھے تاں آپاں نوں کوئی اعتراز نہیں ہونا چاہیدا۔ تہاڈا اس اپر ادھیکار ہی کی رہِ جاؤگا؟ میں حیران ہاں امبر، تسیں اینیاں کتاباں 'چوں گزرے ہو، پھر وی کنے پرانے خیالاں دے ہو"، زویا سچ مچّ حیران سی۔ زندگی، اتہاس تے فلسفے دی اینی سمجھ رکھن والا بندہ کتے نہ کتے اپنے مدھکالی خیالاں توں پچھا نہیں چھڈا پا رہا سی۔ اس دیاں کرنجیت سنبندھی ایہو جہیاں بھاوناواں نوں دیکھدیاں زویا دے اندر ایہہ ڈر وی جاگیا کہ جے کرنجیت کسے نال نہیں جڑدی تاں امبر کدے وی پچھے جا سکدا سی۔ پھر اسدا اپنا کی بنیگا؟ دو بچیاں دے پیو نال ویاہ کروا کے اسنے اپنے سکھ بھائیچارے ولوں تاں پوری طرحاں چھانٹی جانا سی۔ اس حالت وچ اسنے اپنے آپ نوں پوری طرحاں اکلی کھڑی دیکھیا۔ اسدا ہؤکا نکل گیا تے اسدیاں اکھاں ڈبّ ڈبہ گئیاں۔

"زویا رون والی کہڑی گلّ اے؟ میں تیرے توں کجھ چھپا نہیں سکدا۔ جس قسم دی کھچوتان وچوں میں لنگھ رہاں اوہ تینوں دسّ رہاں۔ تینوں نہ دساں تاں ہور کس کول گلّ کراں؟"

"نہیں نہیں... تسیں مینوں سارا کجھ دسو"، زویا نے اکھاں صاف کیتیاں۔

"کتاباں بندے نوں نویاؤندیاں نے پر پھر وی کجھ نہ کجھ پرانا بندے دے اندر رہندے۔"

تویں ندی دا پانی ندی دے تل دی مٹی نوں خور خور اپنے نال لجا رہا سی۔ پچھوں پہاڑاں ولوں لیاندی مٹی نوں اتھے چھڈّ رہا سی۔

"چلیئے؟" زویا نے پچھیا، "میں تہاڈا کمرہ دیکھنا۔ جے کجھ ٹھیک کرن دی لوڑ پئی تاں ٹھیک کر دیانگی۔"

"مکان مالک تاں نہیں کجھ کہنگے؟" امبر نے شنکا پرگٹ کیتی۔

"ایہہ کشمیری پنڈت لوک پشتاں توں پڑھے لکھے نے۔ ایہناں نوں کرائے تک مطلب ہندے۔ تہاڈے گھر کوئی آوے تاں اوہناں نے کی لینے؟" زویا اٹھ کے کھڑی ہو گئی۔

مکان مالک انکل تے انٹی لائن نوں پانی دے رہے سن۔ امبر نے زویا دی اوہناں نال جان پچھان کروائی۔ انکل نے زویانوں کشمیری وچ دسیا کہ اوہ اوہناں دے ہوٹل کھانا کھان جاندے رہندے سن۔ اگلے مہینے اوہناں دی دھی تے جوائی آؤنگے تاں اوہ پھر کھانا کھان آؤنگے۔

"جدوں وی دو کشمیری ملدے نے اوہ اپنی زبان وچ شروع ہو جاندے نے"، پوڑیاں چڑھدیاں امبر نے کیہا۔

"کشمیری بھاشا پنڈت تے مسلمان بولدے نے۔ سکھ گھراں وچ اپنی پہاڑی پنجابی بولدے نے۔ باہر ہورناں نال سکھ وی کشمیری ہی بولدے نے"، زویا نے دسیا۔

پہلی منزل تے دو کمرے سن۔ اک کمرہ امبر کول سی تے دوجا مکان مالکاں نے پرانے سامان دے سٹور وجوں رکھیا ہویا سی۔

سیلف اپر نورت دی تصویر مسکرا رہی سی۔

"کنی سوہنی اے نورت! امبر! آپاں اک بچہ جمانگے، بسّ اک ہی۔ دو اپنے پہلاں ہیگے نے۔"

"ٹھیک اے"، امبر نے کیہا۔

کمرہ کرنجیت ٹھیک کر گئی سی۔ اس توں بعد تاں امبر اتھے رہا ہی نہیں سی۔ صرف صفائی دی ضرورت سی جہڑی اگلے دن تھلے والیاں دی نوکرانی نے کرنی سی۔ زویا نے رسوئی وچ نظر ماری۔

"تسیں یونیورسٹی جاں ہور کتوں باہروں روٹی نہیں کھانی۔ نوکرانی توں اک دال سبزی تے روٹیاں پکوا لیناں۔ شام دیاں روٹیاں خود بنا لیا کریو۔ دوپہر نوں میں لیا یا کروں۔ آپاں یونیورسٹی تہاڈے کمرے وچ لنچ کر لیا کراں گے،" زویا نے کیہا۔

جدوں اوہ تھلے اترے تاں امبر نے نوکرانی نوں اندر روڑدیاں دیکھیا۔ اسنوں اپنے کمرے دی چابی دندیاں کیہا، "صفائی کر دینا"۔

"اج کی کھاوونگے، کوئی سبزی لے لئیے۔ میں بنا دیانگی"، زویا نے کار وچ بیٹھدیاں پچھیا۔

"اج کھانا انٹی ولوں آؤگا۔ کل واسطے کالے چنے بھیوں دیاں گا، اگلے رہن دی اک خوشی ایہہ اے بئی ہن میں اپنی پسند دی دال سبزی بنایا کروں۔ مینوں ادھ پکی سبزی پسند اے۔ کرنجیت تاں پوری پکا کے رکھ دندی سی۔"

"تھوڑھے چر دی گلّ اے۔ میں تہانوں تہاڈے پسند دی بنا کے کھوایا کروں"، زویا اس ولّ جھاک کے مسکرائی۔

اوہناں ترکٹا نگر دی مارکیٹ وچوں چینی، چاہ پتی، دودھ، دہیں، نمک تے مرچاں خرید لئیاں۔ مسالہ کرنجیت نے پیک کر دتا سی۔ جدوں اوہ دوبارہ کمرے وچ پہنچے تاں کم والی صفائی کر کے جا چکی سی۔ صفائی صدقہ کھلیا کمرہ زویانوں چنگا لگا۔ اندر وڑدیاں ہی زویا نے اسنوں اپنے نال گھٹّ لیا۔

"توں چاہ ہن زویا، ہنیرا ہو رہے"، باہر گھسمسا ہو چکا سی۔

"نہیں مینوں ہنیرے وچ جان دی عادت ہے۔ ہوٹل توں اکثر نوں وجے جاندی آں"، زویا کرسی تے پسر کے بیٹھ گئی۔ اسدے چہرے دی مسکراہٹ اچانک گائو ہو گئی۔ پھر اوہ امبر دیاں نظراں وچ ڈونگھا دیکھن لگی جویں اوہ اپنے آپ نوں امبر اندروں تلاش رہی ہووے۔ اسدے چہرے تے گمبھیرتا ہور سنگھنی ہندی جا رہی سی۔ امبر نے دیکھیا پھر اوہناں بھاواں وچ چنتا دا رلاوی ابھر آیا۔ اوہ بولی، "امبر اک گلّ پچھاں؟ توں ہن وی کرنجیت نال سوندا ہندیں؟"

"ہاں"، امبر نے پھکر وان ہندیاں کیہا۔ زویا تیز سی۔ اسنوں چنتا ہوئی کہ زویا پتہ نہیں اسدا کی مطلب کڈھیگی!

"ایہہ کویں ہو سکدے؟ اکو سمیں دو دو عورتاں دے نال؟" گلّ پوری کردیاں ہی اسدا رونا نکل گیا۔ اوہ ہبکیں ہبکیں رو رہی سی۔ امبر اٹھیا اسنے زویانوں پھڑ کے اپنے نال چپکا لیا۔ پھر اسنوں کرسی توں اٹھا کے اپنے نال بیڈّ تے بٹھا لیا۔ پل دو پل اسنوں سمجھ نہ آئی کہ اوہ کی آکھے۔ اجیہی ستھتی لئی اوہ بالکل تیار نہیں سی۔

"تینوں پتے میرے تے کرنجیت وچ کوئی لڑائی جھگڑا نہیں سی۔ میں تینوں پیار کرداں پر اسنوں وی میں نفرت نہیں کردا۔ اوہ پتی پتنی دا سہج رشتہ۔ تینوں میں پیار کرداں کیونکہ میں تیرے اندر اپنے آپ نوں تلاش لیا ہے"، اسنے زویا دے اتھرو صاف کیتے۔ اپنے پوٹیاں ہیٹھ اسنے زویا دی ملائم جلد نوں محسوس کیتا۔ اتھرو پھر نکلے تاں اسنے اپنے ہونٹھ اسدیاں اکھاں تھلے اتے دتے۔ اپنی جیبھ نال اسنے

اسدے نمکین اتھرواں نوں سوکھ لیا۔ اسدا وشواس سی کہ زویا نوں ایہہ چنگا لگیگا۔ سچ مچّ زویا نوں ایہہ چنگا لگیا۔ اسنوں جویں اسدے پیار دا وشواس ہو گیا۔ اسنے اکھاں صاف کیتیاں۔ اپنے آپ نوں سمبھالیا۔

"شاید مرد واسطے ایہہ سنبھوَ اے۔ میں تاں سوچ وی نہیں سکدی۔ پیار توں بناں میں کسے نال سریرک سنبندھاں دی کلپنا وی نہیں کر سکدی"، اسدے بولاں وچ اجے وی رون دی رہندکھونہد باقی سی۔

جان توں پہلاں اوہ سہج ہو چکی سی۔ اسنے امبر دے کپڑیاں نوں بیگ وچوں کڈھ کے ہینگراں وچ پا کے الماری وچ ٹنگیا۔ بناں شکّ ایہہ کپڑے کرنجیت نے پریسّ کر کے بیگ وچ پائے ہونگے۔ ایہہ وی سنبھوَ سی کہ پریسّ باہروں کروائے ہون تے امبر نے خود بیگ وچ پائے ہون۔ اس بارے اسنے امبر نوں پچھنا چاہیا پر پھر ارادہ تیاگ چھڈّ۔

زویا نے اج چھٹی لئی ہوئی سی۔ اسنے کار اپنے گھر ولّ موڑ لئی۔ اسنے اپنا تے امبر دا راج صرف اپنی اسسٹینٹ منیجر نال سانجھا کیتا سی۔ شلپی جموال جموں دے کھاندے پیندے ڈوگرے پریوار وچوں سی۔ زویا تے شلپی بھوکھ وچ اپنا سانجھا ہوٹل بناؤن بارے صلاح کر دیاں رہندیاں سن۔ توی ندی اپر جھیل دی اساری چل رہی سی۔ پاکستان دی ٹیم انٹرنیشنل واٹر ٹریٹی دے تحت جائزا لے چکی سی۔ کجھ مہینیاں تک پانی بھرنا شروع ہو جانا سی۔ اوہ دوویں جنیاں اک ڈیلر دے راہیں توی دے اپر لیاں پہاڑیاں اپر کجھ پلاٹ وی دیکھ چکیاں سن۔ پلاٹ اتے ہوٹل واسطے لون لین لئی اوہناں نے اک بینک دے منیجر نال وی گلّ کر رکھی سی۔ شلپی نال زویا امبر سنبندھی ہر گلّ سانجھی کر لیندی سی۔ شلپی سندی رہندی سی۔ صرف اک وار اسنے کیہا سی، "زویا میں مندی آں اوہ چنگا بندہ ہے پر چنگے بندیاں دا دنیاں وچ کال تاں نیں پے گیا؟ اک ویاہے تے بچیاں والے بندے نال ویاہ کروا کے تینوں ویہہ جھنجھٹ پئے رہنے نے۔"

"مینوں پتے شلپی۔ ایہہ وی پتے کہ پیار بڑا پیڑدائک ہندے۔ میں اس دل دا کی کراں؟ کسے تے آیا ہی نہیں۔ تینوں پتہ نہیں اوہ کنا چنگا، اس ورگا کوئی ملیا ہی نہیں۔"

جدوں اوہ کولکاتے پڑھن گئی سی ادوں امبر کنوارہ سی۔ اوہ کئی وار اسدے پنجاب وچوں ٹرین وچ لنگھدی رہی سی۔ شاید کدے اوہ امبر دے کولوں وی لنگھی ہووے۔ سنبھوَ ہے اوہ پھاٹک تے کھڑھا ہووے تے میں ٹرین وچ بیٹھی اتھوں لنگھی ہوواں۔ پھر اسنوں خیال آیا کہ گرمیاں دیاں چھٹیاں آؤن والیاں سن۔ امبر ڈیڈھ مہینے لئی ملیر کوٹلے چلیا جاویگا۔ ایہہ سماں کس طرحاں بیتیگا! امبر نوں بناں

ملیاں! چھٹیاں بعد کرنجیت دی نوکری لگّ جاوے گی۔ پھر امبر طلاق منگیگا۔ اوہ سماں امبر لئی بڑا مشکل بھریا ہووے گا۔ کرنجیت جھگڑا کریگی۔ اوہ زویا دے گھر تک وی پہنچ سکدی سی۔ زویا دے پاپا بہت غصے ہونگے۔ زویا اس دا حلّ لبھّ چکی سی۔ اسنے جموں دے ورکنگ ومینز ہوسٹل وچ کمرے دا پتہ کر رکھیا سی۔ اوہ گھر چھڈّ دیویگی۔ پر شاید امبر نوبت اتھوں تک نہ آؤن دیوے۔ کرنجیت وی اپنی غصے والی اسنوں نہیں لگی سی۔ اس سمیں امبر نوں زویا دی ضرورت ہوویگی۔

اس دا گھر آ گیا سی۔ جھوپڑی والیاں دے بچے اسنوں دیکھکے 'دیدی آ گئی' دا شور مچا رہے سن۔ زویا اوہناں نوں 'میرے بچے' آکھدی سی۔ اسنے تھلے اتر کے آپ گیٹ کھولھیا۔ دوبارہ کار وچ بیٹھ کے کار گیرج دے باہر کھڑی کر دتی۔ گیرج وچ اسدے بھرا دی کار کھڑی سی۔ اس دا مطلب اقبال آیا ہویا سی۔

اوہ ڈرائنگ روم وچ داخل ہوئی تاں اسدے مما، پاپا تے اقبال تھلے تلائی تے بیٹھے ہوئے سن۔

"اپریل ہانے شروع آیا، گرمی حد کر چھوڑیا۔ دوئے پاسے کشمیر دا موسم۔ اتھے لوک اجاں وی سویٹر اں لاندے نے"، اسدی مما گلّ گلّ تے کشمیر نوں یاد کر دی رہندی۔ جموں اسنوں کسے گلوں وی پسند نہیں سی۔

"زویا اے. سی. آن کریں۔"

"مما اجے ہی اے. سی. !؟ تسیں لوک وی واتاورن دے دشمن اوں۔ اس دھرتی نوں اگلیاں پیڑھیاں جوگی وی رہن دیؤ۔ اگلیاں پیڑھیاں ویہویں صدی دے لوکاں کو گالیاں کڈھسن۔ سبھ توں ودھ گند اس صدی دے لوکاں نے ہی پایا"، زویا نے اے. سی. آن کر دیاں کیہا۔

"ہن اکیویں صدی شروع ہو گئی دی اے"، اقبال نے اسنوں درست کیتا۔

"جے تاں ویہویں صدی وچ ہی آں"، زویا مسکرائی۔ اگلے ہی پل اسدی مسکراہٹ غائب ہو گئی۔ اچانک اسدے من وچ خیال آیا کہ اوہ بسّ کجھ مہینے ہی اپنے پریوار دے ایہناں نیڑلے جیاں نال رہِ سکیگی۔ پھر پتہ نہیں کنے سال ایہناں لوکاں نے منہ موڑی رکھنا۔ اسے

ویلے اسنے کنّ چکے۔ کشمیر وچ پولیس مقابلہ کجھ سماں پہلاں ختم ہویا۔ ہجبل مجاہودین داایریا کمانڈر وسیم احمد اپنے تنّ ساتھیاں سمیت ماریا گیا سی۔ خبر سندیاں زویا دھر اندر تک تھر تھرا گئی۔

"ویری گڈّ،" زویا دے پاپا دی آواز سی۔

اپریل تے مئی دے دو مہینے امبر نے ہر ہفتے سفر کر دیاں گزارے۔ اوہ سویرے اٹھکے سیر کرن جاندا۔ کمرے وچ واپس آکے اوہ ٹی. وی. آن کردا۔ دری وچھا کے خبراں سندیاں یوگا کرنا شروع کردا۔ بریک فاسٹ تیار کر دیاں، کھاندیاں، نہاؤندیاں، تیار ہندیاں اسنوں نوں وجع جاندے۔

ڈیپارٹمینٹ کلاساں لیندیاں، ٹیسٹ چیک کر دیاں تے پیئیچّ. ڈی. سکالراں نوں سمجھاؤندیاں دن بیت جاندا۔ زویا نال اکثر لنچ ہندا۔ اوہ کیفیٹیریا دے لائن وچ آہمو-ساہمنے بیٹھکے لنچ کردے۔

جس دن زویا نے نہ آؤنا ہندا اوہ فون کرکے دسّ دندی۔ اس دن اوہ اپنا کھانا اروں لے کے جاندا۔ اوہ اپنے سکالراں نال بیٹھ کے اک ڈیڈھ روٹی کھا لیندا۔ اوہ سارے گھروں لنچ لے کے آؤندے سن۔ اوہناں نے شامیں چھ وجے تک لائبریری پڑھنا ہندا سی۔ لنچ اوہ امبر دے کمرے وچ ہی کر دے سن۔

امبر دے کلیگ اسدا اپنے سکالراں نال بیٹھنا پسند نہیں کر دے سن۔ اوہناں نوں ایہہ سی کہ امبر اوہناں دے نال بیٹھ کے لنچ کیوں نہیں کر دا سی۔ امبر نے ایہناں گلاں دی پرواہ کدے نہیں کیتی سی۔ وبھاگ وچ اوہ لگبھگّ اکلا وچر دا سی۔ اسنوں اکلیاں جیونا آؤندا سی۔ انج اوہ اکلا کتھے سی۔ ودیارتھی اسنوں دلوں منوں پیار کر دے سن۔ سبھ توں ودھیا سکالر اس کول سن۔ دوسرے پروفیسراں دے سکالر لائبریری تاں کی یونیورسٹی وی گھٹّ ودھ ہی وڑدے سن۔ امبر دے سکالر دس توں چھ لائبریری بیٹھدے سن۔ زویا دے ساتھ دا تاں کہنا ہی کی سی! اس نال تاں اوہ کسے سنے ٹاپو تے وی جیون بسر کر سکدا سی۔

شکروار والے دن امبر دو وجے والی وارانسی ایکسپریس پھڑدا سی۔ ایہہ سپر پھاسٹ ٹرین سی۔ جموں توں چل کے ایہہ پٹھان کوٹ رکدی سی۔ پٹھان کوٹ توں جالندھر تے جالندھروں لدھیانے۔ امبر لدھیانے اتر جاندا۔ سٹیشن توں باہر آکے اوہ بس سٹینڈ پہنچدا۔ اتھوں

ملیر کوٹلے والی بسّ مل جاندی۔ اوہ سارا اسدا اپنا علاقہ سی۔ گھر توں اک کلومیٹر اوہ اتر دا تاں کرنجیت سکوٹر لے کے کھڑی ہندی۔ نورت ہر لنگھدی بسّ نوں دھیان نال دیکھدی۔ جدوں پاپا دکھائی دندے تاں اسدیاں واچھاں کھڑ جاندیاں۔ اوہ بھجکے امبر نوں لپٹ جاندی۔ جدوں امبر جموں ہندا ادوں وی شام ویلے نورت پاپا نوں لے کے آؤن دی ضدّ کر دی۔ اوہ کرنجیت نوں سکوٹر ولّ کھچدی۔ اسدا بچیاں والا ایہہ پکا وشواس سی کہ اس سڑک دے موڑ تے جا کے کھڑے ہو جان توں بعد پاپا بسّ وچوں اتر آؤندے سن۔ کرنجیت اسنوں مساں ایہہ سمجھا پاؤندی کہ پاپا صرف شکروار والے دن آؤنگے۔

جے شکروار چھٹی ہندی تاں اوہ ویروار نکل جاندا۔ جے ویروار چھٹی ہندی تاں اوہ شکروار دی اپنی کیجوئل لیو دے کے بدھوار گڈی پھڑ لیندا۔

اک دو ٹی. ٹی. اسنوں جانن لگے سن۔ اوہ اس توں جموں توں لدھیانے تک دے پنجاہ روپے لیندے سن۔ امبر ہمیشاں سائیڈ والی سیٹ لیندا۔ اس سیٹ اپر اوہ بیگ رکھ کے، بیگ نوں سرانا بنا کے لیٹ وی جاندا سی۔

ٹی. ٹی. توں بناں ریلوے پولیس والے، ٹرین دے پکے بھکھاری، ہیجڑے تے سامان ویچن والے اسنوں پچھانن لگے سن۔ پولیس والے اس نال ہتھ ملاؤندے تے حال چال پچھدے۔ دوسرے اسنوں ست سری اکال جاں نمستے آکھدے۔

امبر کتاب کھولھکے پڑھدا رہندا۔ پڑھکے اکّ جاندا تاں باہر لے درش دیکھن لگدا۔ باہر توں اکّ جاندا تاں سواریاں نال گلیں پے جاندا۔ سواریاں اکثر پنجاب دے پنڈاں تے کھیتاں دی پرشنسا کر دیاں۔ کئی اسنوں کھیتی باڑی کر رہے کساناں دوارا ورتے جا رہے سنداں بارے پچھدے۔ امبر سمجھاؤندا تاں اوہ سر مار مار کے داد دندے۔

سفر اسنوں اوکھا لگدا۔ پھر اسنوں لگدا کہ ایہہ کجھ مہینیاں دی ہی گلّ سی۔ پھر تاں کتے مہینے پندریں دنیں گیڑا لگیا کرنا سی۔ اسدیاں سوچاں دے دسحدیاں اپر اک گھر منڈرا رہا سی۔ زویا نوں یاد کر دیاں اوہ اندرو اندری مسکراؤن لگدا۔ اسدے آلے دوآلے دے لوکاں نوں کی پتہ سی اسنوں کی لبھّ گیا سی۔

رستے وچ زویا اک دو وار فون ضرور کر دی۔

"کتھے پچی گئے دے اوں؟" اوہ جانکے ڈوگری بولدی۔

لدھیانے سٹیشن دے باہر روٹی دال دیاں تنّ چار ریہڑیاں سن۔ جموں واپسی سمیں امبر اک موٹی جہی پوربی عورت دی ریہڑی دے پچھے پئیاں کرسیاں تے بیٹھ جاندا سی۔ ٹرین وچ نیند آ جاوے اس لئی پیگّ لگاؤندا۔ ٹھیکے توں ادھیا لے کے اوہ پانی والی گھروں وادھو لیاندی بوتل وچ ادھا کو ادھیا الٹ دندا۔

"آجا 20 روپے پلیٹ دال چاول کڑھی چاول- سالا بھین چو داڑ بھی جاندا ہیگا،ادھر گاہک نکلدا جاندا"، انٹی آکھدی۔

"اے مماچپّ کر، آجا ویہہ روپے پلیٹ، آجا..."، منڈا بھئیاں دا رستہ روکدا۔

جدوں چار گاہک آ کے بیٹھ جاندے انٹی پھٹا پھٹ اوہناں نوں پلیٹاں پروس دین لگدی۔ وہلی ہو کے اوہ سٹیل دا گلاس لے کے امبر کول آ کھڑھدی۔

"اے بابو اک پیگّ پا دے۔"

پیگ وچوں ادھیا کڈھدا امبر اسنوں ہسدا، "اپنے میئے نوں تاں گالھاں کڈھدی ایں؟"

"بابو جی اوہ کم نہیں کردا ہیگا۔ میری دن دی کھٹی کمائی چوں لے کے پیندا ہیگا۔"

پیگّ اندر جاندی ساری ہی انٹی دیاں گالھاں شانت ہون لگدیاں۔ اوہ اپنے گھر والے دے سنسار وچ داخل ہون لگدی۔

17

زندگی نیڑے منڈراؤندی موت

امبر دیاں گرمیاں دیاں چھٹیاں کرنجیت داالگ ّالگ ّ کالجاں وچ اپلائی کراؤندیاں لنگھیا۔ پھر نال دی نال انٹرویواں دادور شروع ہو گیا۔ اوہناں نے ملیر کوٹلے دے نیڑے تیڑے دے کالجاں وچ ہی اپلائی کیتا سی۔ نورت چھوٹی ہون کارن اوہ دور نہیں جاسکدی سی۔

کالج ادھیاپکاں وچ امبر دی بتھیری جان پچھان سی۔ ملیر کوٹلے دے کالج پڑھاؤندے سمیں اسنے پنجاب کالج ٹیچر یونین وچ کم کیتا سی۔ اسنوں کسے نے گرودوارہ کمیٹی ولوں ڈیہلوں وکھے کھولھے جا رہے کالج بارے دسیا۔ امبر نے اتھے اپلائی کروادتا۔ کالج والیاں نوں مڈھلا کم کرن لئی کجھ سٹاف دی ضرورت سی۔ اوہناں نے انٹرویو توں پہلاں ہی ڈیوٹی تے حاضر ہون لئی بلالیا۔ انٹرویو دی پھارمیلٹی اوہ بعد وچ کر لینگے۔ امبر نے کرنجیت دے سارے ڈاکومینٹ پھوٹو سٹیٹ کروا کے آپ ہی اٹیسٹ کیتے۔ اوہ اسنوں کار وچ بٹھا کے ملیر کوٹلا لدھیانہ روڈ تے آچڑھیا۔

کالج دی بلڈنگ بن رہی سی۔ پرنسپل آفس اتے کلرکاں دا کمرہ تیار سن۔ سٹاف روم وی لگبھگ ّ تیار سی۔ باقی کمریاں وچ رنگ روغن ہو رہا سی۔ کجھ کمرے اجے بن رہے سن۔ رزلٹ آؤن والے سن تے داخلے سرتے سن۔ اس لئی کمیٹی نوں بھاجڑاں پئیاں ہوئیاں سن۔

کالج دی پرنسپل ہرکمل کور پنتالی کو سالاں دی بھر جوان سوہنی سنکھی عورت سی۔ اسنے کرنجیت توں کاغذ پھڑ کے بیل ّ ماری۔ پیین نوں کلرک نوں بلاؤن لئی کیہا۔

"ہرجیت ایہہ ڈاکٹر. کرنجیت کور میڈم نے جنہاں نوں آپاں فون کیتا سی۔ توں ایہناں توں جوآئننگ رپورٹ لے کے جوآئن کروا دے۔ میڈم تسیں جوآئن کر کے سٹاف روم وچ بیٹھکے اڈمشن لین آئے بچیاں نوں اٹینڈ کرو۔ ڈاکٹر. امبر دیپ تسیں وی اتھے نال ہی بیٹھ لو میں چاہ بھجواؤندی ہاں"، اسنے کیہا۔

جو آئننگ دیاں ساریاں کاروائیاں توں بعد امبر نے کرنجیت نوں داخلے داڈھنگ طریقہ سمجھادتا۔ کالج جہڑے کورس کرواؤندا ہے، کی بچے نے اوہی بھریا۔ کہڑی کلاس دی اڈمشن ہے۔ دسویں اتے باریں دے سرٹیفکیٹ چیک کرنے۔ فارم وچ بھرے نوں اصلی سرٹیفکیٹاں نال ملاکے دیکھنا۔ سٹاف روم وچ دو میڈماں ہور بیٹھیاں سن۔ اوہناں نال جان پچھان کرکے کرنجیت اتھے ہی بیٹھ گئی۔

امبر تنّ وجے لین آؤن دا کہہ کے واپس کوٹلے نوں چل پیا۔ 'ایہہ کم وی ہویا۔'

"ویرے نوکری تاں اجے ملی نہیں تسی پہلاں ہی شفٹ کیوں کر رہے ہو؟" جدوں اوہناں نے جموں توں شفٹ کرن دی تیاری کیتی تاں گروندر نے پچھیا سی۔

"پنجاب وچ پنجابی دیاں کافی پوسٹاں ہندیاں نے، کسے پاسے جوآئن کراہی دیاں گا،" امبر نے آتم وشواس نال کیہا سی۔

کرنجیت نے نیٹّ وی پاس کر لیا سی۔ اس نوں پتہ سی کہ نوکری ملدی نہیں ہندی، ایہہ حاصل کرنی پیندی ہے۔ پڑھن لئی اک طرحاں دی ہمت دی لوڑ ہے، نوکری لین لئی دوجی طرحاں دی کوشش دی ضرورت ہے۔ پھر بچیاں دے داخلے وی اپریل وچ ہی ہونے سن۔ اوہناں نوں ادوں ہی شفٹ کرنا پینا سی۔ کالج نواں سی تے جوآئننگ اجے ایڈہاک سی۔ امبر نوں پتہ سی کہ کالج نے چل نکلنا سی تے کل نوں پکیاں پوسٹاں وی آجانیاں سن۔

ہن اوہ کسے وی دن کرنجیت نوں اپنا فیصلہ دسّ سکدا سی۔ اسدے پر تیکرم دی کلپنا کر دیاں اوہ دھر اندر تک دھندک جاندا سی۔ لڑائی کنی ودھ جاوے کوئی پتہ نہیں سی۔ کرنجیت ہمیشاں اسدے آسرے ہی رہی سی۔ ایہہ خبر اس لئی پہاڑ ڈگ پین والی سدھ ہونی سی۔

زویا نال رہن دا فیصلہ اسنوں اس لئی وی ٹھیک جاپدا کہ اس دی پنجاب دی کسے یونیورسٹی وچ چون ہو سکن دی کوئی سمبھاونا نہیں سی۔ اوہ دو یونیورسٹیاں وچ اک اک وار انٹرویو دے چکا سی۔ اسدی دوواں وائس۔چانسلراں تک پہنچ نہیں بنی سی۔ جیکر اوہ جموں نہ جاندا تاں اسنے ہن تک ملیر کوٹلے کالج وچ ہی ہونا سی۔

صرف اک نوکری تے شہر بدلن نال اسدی زندگی پوری دی پوری بدلن والی سی۔

آرام نال گلاں کرن لئی اسنے کار اک خالی پئی تھاں ولّ موڑ لئی۔

"ہیلوجی!" زویادی ٹنکدی آواز سنائی دتی۔

"کرنجیت نوں جوآئن کرواکے آیا"، اسنے دسیا۔

"واؤ! کمال ہوگی ایہہ تاں"، زویاپوری خوش سی۔

اسنے کجھ دناں تک انٹرویو ہون بارے دسیا۔ کافی دیر اوہ بھوکھ دیاں یوجناواں الیکدے رہے۔

"اس دن تہاڈے کمرے وچوں آکے میں بہت تنگ سی۔ پھر ہولی ہولی مینوں سمجھ آئی کہ تسیں اسنوں پیار نہیں کردے، اسدا اک پتی دے ناطے خیال رکھدے ہو۔ تسیں چنگے ہی اینے ہو۔ میں اج تک ایہو جیہا کوئی بندہ نہیں دیکھیا جو تہاڈے وانگ پتنی نال نبھدا ہووے۔ تسیں کرنجیت نوں پیار نہیں کردے، تہاڈے مقابلے وچ اوہ کجھ ہے وی نہیں، پھر وی تسیں اسدا اینا خیال رکھدے رہے اوں۔ ہائے رِبا مینوں تہاڈا کنا پیار آؤندے۔"

اسدیاں گلاں سندیاں امبر آنند نال نہال ہو رہا سی۔ اوہ ادوں تک گلاں کردا رہا جدوں تک نورت دے سکولوں آؤن دا سماں نہیں ہو گیا۔

شیری دو وجے آیا۔ اسنے دوواں بچیاں نوں کھانا گرم کرکے کھوآیا۔ نورت نوں تاں اوہ گودی وچ بٹھاکے کھواؤندا سی۔ نورت کارٹون دیکھی جاندی تے امبر اسدے منہ وچ برکیاں پائی جاندا۔ جیکر سبزی اسدے پسند نہ وی ہندی تاں وی اوہ کارٹوناں وچ مگن روٹی کھائی جاندی۔ صرف اپنے رجّ جان دا سنکیت کرن سمیں اسدا دھیان سبزی ولّ جاندا۔ اوہ ناپسندی وچ چیک جہی مار کے، پاپا دی بانہہ تے حلقہ جیہا تھپڑ مار کے پھر کارٹوناں وچ ڈبّ جاندی۔

کرنجیت طلاق تاں دے دیویگی۔ ایہہ اسدا پکا وشواس سی۔ اوہ بچیاں نوں اس نالوں توڑ سکدی سی۔ شیری امبر ولوں منہ پھیر سکدا سی۔ پیو دی غیر حاضری وچ شیری وگڑ سکدا سی۔ ایہہ تنوں سمبھاوناواں امبر دے دماغ دے دور دسحدے تے کتے منڈرا رہیاں سن۔ امبر اپنے اپرلے اکاش تے اپنے رنگ برنگے پنچھی اڈا دندا کہ ایہہ تنوں سمبھاوناواں بہت دھندلیاں دسدیاں۔ اک ہور وشواس نواں نواں

جنمیا سی۔ اوہ ایہہ کہ ٹٹے ہوئے گھراں دے بچے ودھیرے سنوید نشیل ہندے نے۔ خود امبر ایہو جہے کلیش بھرے ماحول دی پیداوار سی۔ شیری وی ہو سکدے کل نوں کسے پاسے اپنا نام وڈا کر لوے۔ بہت زیادہ شانت ماحول بچے نوں سست بنا دندے۔

ڈھائی کو وجے امبر تے نورت کر نجیت نوں لین چل پئے۔ کالج تک جاندیاں ویہہ منٹ لگّ جانے سن۔ دس منٹ اوہ اڈیک کر لویگا۔ نورت نال نکیاں نکیاں گلاں کر دا اوہ کالج پہنچ گیا۔

سوا کو تنّ وجے کر نجیت باہر آئوندی دسی۔ 'کالج ادھیا پک ودھیا لگو گی۔' امبر نے اسنوں پہلی وار اک نوکری کردی عورت دے روپ وچ دیکھیا سی۔

"مما آ گئے! پاپا دیکھو مما۔" نورت کر نجیت ولّ انگلاں کر رہی سی۔

"چار دن بعد کالج دا ادگھاٹن اے۔ پرنسپل میڈم نے مینوں سٹیج سنبھالن لئی کیہا۔ تسیں میری تیاری کروا دیؤ۔ اسیں داخلے کر دے رہے۔ وچے ادگھاٹن دی تیاری وچ لگے رہے،" کار وچ بیٹھدیاں کر نجیت نے کیہا۔

"مما تسیں میڈم بن گئے ہن؟" گودی وچ بیٹھی نورت نے سر اپر کر کے پچھیا۔

"ہاں نوری تیری ماں ہن ٹیچر بن گئی"، کر نجیت پوری اتشاہت سی۔

'اس نوں میں کویں دسانگا!' امبر سوچ رہا سی۔

"تسیں ہر روز مینوں کتھے چھڈن آیا کرونگے۔ آپاں کوئی سیکنڈ ہینڈ ایکٹوا نہ لے لئیے؟" کر نجیت نے پچھیا۔

"آپاں نویں لے لیندے ہاں۔ قسطاں تے مل جاوے گی۔ اج ہی چلدے ہاں"، امبر نے کیہا۔ اوہ اسنوں ہور خوش کر دینا چاہندا سی۔ بھوکھ وچ امبر دی غیر حاضری وچ وی اسنوں سکوٹری دی ضرورت رہنی سی۔

امبر نے لون کرواؤن لئی لوڑیندے سارے کاغذ لے لئے۔ اوہ چارے جنے ایکٹوا سکوٹری دی ایجنسی پہنچ گئے۔ بینک دے ایجنٹ نے پندراں ویہہ منٹاں وچ اوہناں دے کاغذ تیار کر دتے۔ کجھ پیسے اوہناں نے اڈوانس دے دتے۔ باقی دا لون مل گیا۔ اوہناں نے چٹے

رنگ دی ہونڈاایکٹواپسند کیتی۔ کرنجیت نوں سکوٹری چلاؤنی تاں آؤندی سی، بسّ لائسنس بنواؤنا باقی سی۔ لائسنس بناؤن دا کم کسے ہور دن تے پا کے اوہناں نے سکوٹری گھر لے آندی۔ سکوٹری کرنجیت ہی چلا کے لیائی۔

اوہناں دے پریوار دی اوہ شام جشن ورگی سی۔ نوکری اتے سکوٹری دو خوشیاں پریوار لئی نویاں سن۔ گھر وچ شیری دے پسند دا ابٹر چکن منگوایا گیا۔ آئیس کریم دی برکت لیاندی گئی۔ اوہ دیر رات تک کھاندے پیندے گلاں کردے رہے۔ امبر، کرنجیت تے شیری تناں نوں انجھ جاپدا سی کہ تنگی دے دن ہن ختم ہون والے سن۔ نورت نوں اوہناں نے کدے تنگ رکھیا ہی نہیں سی۔ کدے کدے جدوں اوہ کوئی بے لوڑی چیز خریدن لئی ضدّ کردی تاں کرنجیت پیسے نہ ہون دا بہانہ لگاؤندی۔

"اے. ٹی. ایم. توں کڈھالو"، نورت نوں بسّ اینی سمجھ سی کہ اے. ٹی. ایم. وچوں جنے مرضی تے جنی وار مرضی پیسے کڈھائے جا سکدے ہن۔

گھر وچ صرف امبر جاندا سی کہ اک گرجھ اوہناں دے درخت دی اک اچی ساخ تے بیٹھی ہوئی سی۔

"امبر تسیں ہنے گلّ شروع کرو کرنجیت نال"، اگلے دن زویا دا فون آیا۔

"میں سوچدا چھٹیاں دے انت تے کراں"، امبر نوں ایہہ سی کہ اوہ لڑائی والے ماحول توں دور رہے گا۔ کرنجیت اسدی غیر-حاضری وچ سوچ کے گلّ ہضم کر لئے گی۔

"نہیں اس طرحاں نہیں۔ دس ازا سکیپزم تسیں اتھے آ جاوونگے تاں پچھوں غصے وچ کرنجیت کوئی غلط قدم چک لوے۔ تسیں گلّ شروع کرو۔ اوہ غصے وچ آوے گی تسیں نہیں آؤنا۔ تسیں اسنوں سبھ کجھ سپشٹ کر دیؤ۔ اسیں دوویں اسدا تے بچیاں دا خیال رکھانگے۔"

امبر نوں زویا دی گلّ ٹھیک لگی۔ کرنجیت غصے وچ کجھ وی غلط کر سکدی سی۔ ہر روز تاں ایہو جہی خبر چھپدی سی۔ عورتاں بچیاں سمیت آتم ہتیا کر لیندیاں سن۔ اوہ حیران سی کہ اوہ زندگی دے کیہو جہے موڑ تے آ گیا سی ! نہیں اوہ اپنے پریوار نوں مرن نہیں دے سکدا سی۔ پر اوہ زویا بناں وی نہیں رہِ سکدا سی۔ اوہ گلّ شروع کریگا تے ساریاں دا دھیان رکھیگا۔ امبر نوں شیری نوں آکھی اپنی ہی گلّ وار-وار چیتے آ رہی سی۔ شیری کھانے دے معاملے وچ اکثر ہی اپدی ماں نال کلیش پا کے بیٹھ جاندا سی اک دن کرنجیت نے اسنوں ڈنڈے

نال کٹیا سی۔ شیری گھروں باہر نوں بھجن لگاتاں امبر نے اسنوں روک لیا سی۔امبر نے کر نجیت نوں کٹن توں ورجیا سی۔ بعد وچ شانتی ہو جان توں بعد امبر نے دوواں نوں سمجھاؤندیاں کیہا، "شیری یاد رکھیں، چنگی بھلی شانت چلدی زندگی دے نیڑے ہی کتے موت منڈرار ہی ہندی اے۔ جویں سڑک تے موت تہاڈے نال کھہِ کے لنگھ رہی ہندی اے۔"

امبر نوں اس گلّ دااحساس تاں سی کہ جھٹرااعلان اوہ کرن جارہااوہ کوئی وی دکھانتک نتیجہ کڈھ سکدا سی پر اسنوں کر نجیت دی سیانپ تے بھروسہ سی۔اس بھروسے دے سر تے اسنے کر نجیت نوں اپنا فیصلہ دسّ دین داپکا کیتا۔

18

چیزاں چل کے پرانیاں ہو جاندیاں نے

اسنے اپنی ٹکٹ کٹالئی۔ اپنا سامان بیگاں وچ پالیا۔ گھر داپر بندھ اس طرحاں کر دتا کہ ایہہ اسدے بناں وی چل سکے۔ ڈائری وچ اسنے نمبر لکھ دتے سن۔ پرچون والا فون کرن تے ہوم ڈلوری دے سکدا سی۔ پلمبر ٹوٹی ٹھیک کرن آسکدا سی۔ الیکٹریشن سوچّ بدلن آسکدا سی۔اسنے آنڈھیاں گانڈھیاں دے فون نمبر وی ڈائری وچ لکھ دتے سن۔

چھٹیاں دوران اوہ اپنے سوہریاں ولّ دے سارے رشتے داراں نوں مل چکا سی۔اوہناں نوں نہیں پتہ سی کہ امبر اپنے بیگاں داوزن تک کرواچکا سی۔ امبر نوں پتہ سی کہ اوہ اوہناں نوں آخری وار مل رہا سی۔ گھٹو گھٹّ اک رشتے دار دے طور تے تاں آخری وار ہی سی۔ بھوکھ وچ اوہ اسدا سوہرا، سسّ، سالا، سالیہار، سالی، ساڈھو نہیں رہنگے۔ اوہ اسدے بچیاں دے نانا، نانی، ماما، مامی، ماسی، ماسڑ بنے رہنگے۔اوہ ایہو جہے واک بھوکھ وچ نہیں بول سکنگے۔

"ساڈاپروہنا، اتھے یونیورسٹی وچ پروفیسر اے، کوئی کم ہووے تاں اسنوں مل لینا۔اوہ بڑامددگار اے۔"

"میرے ساڈھو دا پروگرام آرہا 'رنگ پنجابی' ڈی.ڈی. پنجابی تے دیکھ لو۔"

اوہ پردیش جارہا سی جتھوں اسنے بس ّکدی کدائیں ہی مڑنا سی۔اوہ سارے اسدی دنیاں وچ داخل نہیں ہوسکنگے۔

اک بندے نوں کینسر ہویا سی۔اوہ مرن توں پہلاں اپنیاں ساریاں ذمہ واریاں نبھاء رہا سی۔تاں کہ اسنوں گیر ذمیوار بندے دے طور تے یاد نہ کیتا جاوے۔ مرن توں بعد اوہ اوہناں داد شمن بن جاویگا۔اوہناں نے اسنوں اگنی بھینٹ کرن توں بعد نم ّچبنی سی۔ اسدی موت توں بعد دی دنیاں وچ اوہ داخل نہیں ہوسکدے سن۔ سبھ کاسے دا جانیجان دھرم راج تاں غلطی کدے کدائیں ہی کردا سی۔اوہ اپنی مکتی توں پہلاں دے ورھے سمشان گھاٹ وچ گزاریگا۔ جتھوں کدی کدی اوہ اپنے پریوار دے جیاں اپر منڈراؤن لئی اڈاری بھریگا۔اوہ اوہناں دی زندگی وچ دخل دین لئی بہت گھٹ ّادھیکاراں دا مالک ہووے گا۔

شاید،ہاں شاید شیری اتے نورت دے ویاہاں سمیں اسنوں باپ دے تھاں کھڑھا ہون دی اجازت ہووے۔

مکتی توں بعد اوہ دھرم راج دی کچہری پہنچیگا۔

"آ گئیں؟" اسدے جانو پچھنگے۔

"جی آ گیا"، سلیقے والا بندہ جواب دیویگا۔

دھرم راج کول ہر پنڈ لئی اک کچہری سی جویں ہر پنڈ کول اپنا گرودوارہ،اپنی دھرم شالہ تے اپنا سکول سی۔

تن ّدن گھر وچ اک گھٹ ّآواز والا طوفان چلدا رہا۔ شیری اپنے سپنیاں وچ اکثر ایلیئناں نوں دیکھدا سی۔اوہناں دے سر یر لوہے دے بنے جاپدے۔ اوہناں دے ہتھ، پیر تے نک نکیلے ہندے۔ اکھاں گلیاں ورگیاں۔ شیری نوں جاپیا طلاق اک نویں طرحاں دا ایلیئن سی۔ اسدا اکار کھڈاریاں دوارا سٹی جان والی ڈسک ورگا سی۔ گول گول۔ چپٹا۔اوہ ایلیئن گھر وچ آوڑیا سی تے پھر نکلن دا نام نہیں لے رہا سی۔اوہ گھر دے ہر کھونجے وچ حاضر سی۔اوہ دکھائی نہیں دندا سی پر شیری اپنی کلپنا وچ دیکھدا سی۔ شیری نوں اوہ گھر دے ہر جی اپر جھولدا دکھائی دندا۔

اپنی ممی نوں اسنے انی ٹٹی ہوئی کدے وی نہیں دیکھیا سی۔ ادوں وی نہیں جدوں یونیورسٹی نے پاپا دی پرانی نوکری نوں نہیں منیا سی۔ جدوں اوہناں دی تنخواہ کالج نالوں وی گھٹ گئی سی۔ اسنے پاپا نوں وی اینا سخت کدے نہیں دیکھیا سی۔ شیری تاں بلکہ ایہہ سمجھدا آیا سی کہ اسدے پاپا اسدی ممی توں ڈردے سن۔ ڈردے سن اسے لئی گھر وچ عورتاں والے کم کردے رہندے سن۔ اپر لین والیاں کھیسیاں-چادراں تہہ لگا کے الماری وچ رکھدے۔ نورت دے تھلے وچھاؤن والیاں چادراں نوں چک کے سنگھدے۔ جے پیشاب دا مشک آؤندا تاں دھون لئی کپڑیاں والی بالٹی وچ رکھدے۔ ناپسند والی اک نظر نورت ولّ سٹدے۔ نورت اس نہ پسند گی والی نظر وچوں وی پسند گی والی نظر پچھان لیندی تے مسکرا پیندی۔ جے پیشاب دا مشک نہیں آ رہا ہندا تاں چادر نوں تہہ لگا کے الماری وچ رکھدے۔ اک پسند گی والی نظر نورت ولّ سٹدے ہوئے۔ نورت جواب وچ جیتو انداز وچ مسکرا پیندی۔

شیری نے پاپا نوں کدے وی مما نوں ڈانٹدیاں نہیں دیکھیا سی۔ ادوں وی نہیں جدوں مما توں کوئی نقصان ہو جاندا سی۔ صفائی کردیاں ٹیوب دا ٹٹّ جانا۔ مما دے سوٹ دے اترے رنگ نال پاپا دی قیمتی شرٹ دا رنگے جانا۔ نوکرانی ولوں ادھار لئے پیسیاں دا دبے جانا۔ جدوں کہ شیری دوارا کیتی کسے غلطی تے مما-پاپا دا اک چھوٹا چھوٹا لیکچر ضرور ہندا سی۔

"ایہہ اوہ غلطیاں نے جہڑیاں انسان ساری عمر کدے کدائیں کردا ہی رہندا اے"، مما دیاں غلطیاں بارے پاپا دی صفائی ہندی سی۔

ہن مما کوئی غلطی وی نہیں کر رہے سن پر پاپا پھر وی اوہناں نوں ڈانٹ ڈپٹ والی بھاشا وچ بول رہے سن۔ شیری نوں پہلاں پہلاں تاں اوہناں نوں لڑدیاں دیکھ کے خوشی ہوئی۔ ہمیشاں میرے نال لڑدے نے۔ آپس وچ لڑو تاں مزہ آوے۔ جنے دناں توں گھر وچ کلیش والا ماحول بنیا ہویا سی شیری نوں کسے نے وی کسے گلوں وی نہیں جھڑکیا سی۔ شیری اندرے اندر مسکراؤندا رہا۔ کدے پاپا مما اپر چڑھ چڑھ آؤندے۔ کدے مما دبی زبان وچ پاپا نوں بولن لگدے۔ میرے ویلے تاں اس طرحاں نہیں بولدے سن۔ ادوں تاں دوویں اچی اچی بولدے سن۔ گانڈھیاں نوں پتہ لگدا تاں لگے۔ گلی دے بچیاں نوں پتہ لگدا تاں لگے۔ بچیاں ساہمنے میری بے عزتی ہندی اے تاں ہووے۔ ہن کیوں نہیں اچی بولدے!

اوہناں نوں لڑدے جھگڑدے دیکھکے نورت سہم جاندی۔ اوہ چپّ چاپ مما-پاپا نوں دیکھدی رہندی۔ جدوں دوویں جنے ہمبھ جاندے تاں دوواں وچوں کوئی نہ کوئی نورت نوں گود وچ لے لیندا۔

"مما تسیں لڑدے کیوں سی؟ پاپا اس طرحاں کیوں بولدے سی؟" نورت پچھدی۔

"کچھ نیں ہویا بیٹے۔ سبھ ٹھیک ہو جاویگا"، آکھدی ہوئی مما ڈسکن لگّ جاندی۔ ہولی ہولی شیری نوں گلّ سمجھ آؤن لگی۔ پاپا نوں زویا دیدی نال پیار ہو گیا سی۔ پاپا اس نال ویاہ کرواؤنا چاہندے سن۔ پاپا مماتوں طلاق منگ رہے سن۔ جیکر پاپا نوں طلاق مل گیا تاں پاپا پکے طور تے جموں رہن لگّ جانگے۔ پاپا ہر پندراں دناں بعد آؤن دا وعدہ کر رہے سن پر مما دا یقین سی کہ زویا اسنوں اوہناں نالوں پوری طرحاں توڑ لویگی۔ پھر پاپا کدے ملیر کوٹلے نہیں آیا کرنگے۔ شیری نوں ہر ہفتے ملن والا چکن بند ہندا دکھائی دتا۔ بھبو خان دے ڈھابے توں مہینے وچّ اک وار آؤندا مٹن بند ہندا دسیا۔ ہر ہفتے ملن والے مچھی دے پکوڑے بند ہندے دکھائی دتے۔ پھر تاں پاپا اپنی کار وی لے جانگے۔ پھر اوہ اپنے مامے تے مامی کول جان لئی بسّ چڑھکے جایا کرنگے۔

پچھلے سال سردیاں وچّ جدوں اوہ ملیر کوٹلے آئے ہوئے سن تاں پاپا تے نورت اک ویاہ بسّ چڑھکے گئے سن۔ اوہناں دی کار کوئی دوست لے گیا سی۔ نورت شاید پہلی وار بسّ وچّ چڑھی سی۔ نیلے رنگ دی پیپسو روڈویز دی بسّ ایئر کنڈیشنڈ سی۔

"پاپا کے. سی. والیاں چیزاں تاں نویاں نویاں ہندیاں نے، ایہہ بسّ کیوں پرانی اے؟" نورت اے. سی. نوں کے. سی. آکھدی سی۔

"بیٹا ایہہ چل کے پرانی ہو گئی اے"، پاپا نے دسیا سی۔

"چیزاں چل چل کے پرانیاں ہو جاندیاں نے؟" نورت سمجھ آئی گلّ نوں سدھانت وچّ بنھنا سکھ رہی سی۔

"ہاں بیٹا چیزاں چل کے پرانیاں ہو جاندیاں نے"، یونیورسٹی پروفیسر وہارک گلّ نوں سدھانت-بدھانت کر رہا سی۔

ویاہ توں واپسی تے اوہ اک جانو پروفیسر دی کار وچّ آئے سن۔

"انکل، تہاڈی کار ساڈے والی توں بہت نویں اے؛ پر ایہہ چل چل کے پرانی ہو جاؤ گی؛ کیونکہ چیزاں چل چل کے پرانیاں ہو جاندیاں نے"، نورت سدھانت نوں وہار وچّ لاگوُ کر رہی سی۔

نورت دی سدھانتبدھّ کیتی گلّ نوں شیری نے مماتے لاگوُ کر کے دیکھیا۔ کی مماپرانی ہو گئی سی؟ اوہناں دے مقابلے زویادیدی زیادہ جوان سی۔ اوہ تاں زیادہ سوہنی وی سی۔ گلّ دی گمبھیرتا شیری نوں ہولی ہولی سمجھ آؤندی گئی۔ پھر تاں پاپا دی تنخواہ وی زویادیدی رکھیا کریگی۔ مساں مساں تاں گھر وچ دو تنخواہاں آؤن لگیاں سن۔ شیری اندروں اندری مما دے نال ہو گیا۔ اسنوں ایہہ وی سمجھ آ گئی کہ جیکر پاپا زویادیدی نال ویاہ کرواؤندے سن تاں گھاٹا اوہناں تناں نوں پینا سی۔ اسنوں، مما نوں تے نورت نوں؛ کہ مما اکلے اوہناں تناں دی لڑائی لڑ رہے سن۔

اسنوں اپنا کلاس-میٹس ارشدیپ یاد آیا۔ ارشدیپ دے پاپا دی موت ہو چکی سی۔ ملیر کوٹلے دے دلی پبلک سکول وچ داخل ہندیاں ہی ارشدیپ نال شیری دی دوستی ہو گئی سی۔ جدوں ٹیچر اوہناں دی انٹرولین لئی بجھدے، "وٹ اج یوئر پاپا؟" تاں سارے بچے آپو اپنے پاپا بارے دسن لگدے پر ارشدیپ چپّ کر جاندا۔ پھر اک چھوٹے جہے وقفے بعد آکھدا، "مس، مائی پاپا اج نو مور۔"

ارشدیپ دے شبداں وچوں چٹے رنگ دی اداسی نکلدی۔ چٹے رنگ دی چمگدڑ کمرے وچ اک سرے توں دوجے سرے تک گیڑا کڈھدی۔

"امبر توں سرے دی سوہنی تے دس سال چھوٹی کڑی نال ویاہ کرواؤن دی گلّ کر رہیں۔ اوہ تیرے وس جاؤ؟ توں بڈھا ہو رہیں کہ جوان؟" کرنجیت نے کیہا۔ سبزی کٹدی کٹدی اوہ سہجتا نال گلّ کر رہی سی۔ اسدے من وچ ایہہ گلّ وار وار آ رہی سی کہ امبر دی عقل تے پردہ کیوں پے گیا سی۔ سوہنی رنّ نے اسدی بدھی بھرشٹ کر دتی سی۔ اوہ ہمیشاں امبر نوں تسیں آکھکے بلاؤندی آئی سی۔ پر امبر دی طلاق منگن والی ضدّ نے اسنوں تسیں توں توں تے لے آندا سی۔

"اوہ ایہو جہی نہیں اے۔ مرد جے اپنی خوراک دا خیال رکھے تاں چھیتی بڈھا نہیں ہندا"، امبر نے جواب دتا۔

جویں پہاڑی دریا پہاڑی رستے تے کھوروپاؤن توں بعد میدانی رستے تے شانت ہو کے وگن لگدا سی اویں اوہناں دی لڑائی شانت ہو کے بحث دا روپ دھار گئی سی۔ کوئی کنی کوُ دیر مردوں-ماردوں کر سکدا سی۔ دوواں وچ لما سماں لڑن دی سمرتھا وی نہیں سی۔

"کڈا دھوکھا کیتا میرے نال! مینوں کی پتہ سی کہ توں مینوں پیئیچّ.ڈی. کیوں کرواؤداں پھر داسی۔ کیوں مینوں ملیر کوٹلے شفٹ کردا پھر داسی! مینوں کی پتہ توں اس کنجری نال نواں گھر وساؤن لئی ایہہ سبھ کردا پھر داسی۔"

"لوک ایہہ سبھ کرائے بناں وی طلاق لے لیندے نے،" امبر نے دیکھیا کرنجیت نے انگلی تے چاقو مر والیا سی۔ لہو نکل رہا سی تے اوہ رو پئی سی۔ امبر نے الماری وچوں فسٹ ایڈ والا ڈبہ کڈھیا۔ اوہ روں نال اسدی انگل صاف کرن لگا۔

"رہن دے میری قسمت وچ ایہی کش لکھیا"، کرنجیت نے انگلی چھڈ واؤنی چاہی پر امبر نے اسدی کلائی مضبوطی نال پھڑ لئی۔ خون پونجھ اسنے زخم ڈٹول نال صاف کر کے اس اپر ملھم لگا دتی۔ پٹی دا کپڑا کٹّ کے اسنے پٹی بنھ دتی۔

"امبر مینوں چھڈّ کے نہ جاہ، میں کویں پالو نگی اکلی جاکاں نوں"، کرنجیت ڈسکن لگّ پئی۔

"نورت نوں میں نال لیجو نگا۔ میں پال لؤنگا آپے"، امبر نے فسٹ ایڈ والا ڈبہ رکھکے آؤندیاں کیہا۔ اسنے زویا نوں شامل نہیں کیتا۔

"میں کیوں دیو نگی اپنی دھی نوں اس دے ہتھاں وچ۔"

"جے میں جالندھر سٹیشن تے مر جاندا اپھر وی میرے بناں سار دی ہی۔"

"مریاں تے تاں سارے ہی صبر کر لیندے نے۔ تینوں جیؤندے نوں اوہدے نال رہندا دیکھکے میں کویں برداشت کروں؟"

ماں نوں روندی دیکھکے ٹی. وی. دیکھدی نورت اسدے کول آ گئی۔ نورت نے شکوے بھریاں نظراں نال پاپا ولّ دیکھیا۔ نظراں وچ چھپی بالپن دی ناراضگی امبر دے دھر اندر تک اتر گئی۔ جویں نورت پاپا نوں روکنا چاہندی ہووے پر امبر دا پیار اسدے رستے وچ پہاڑ بن جاندا ہووے۔

"ہن تاں اوہ بڑی چنگی بنکے دکھاؤ۔ گھرے بیٹھی بٹھائی نوں یونیورسٹی دا پروفیسر مل رہے۔ ہن تک میں تیرے نال تنگیاں کٹدی آئی آں۔ ہن دو تنخواہاں نال کجھ چنگے دن دیکھنے سی۔ ہن توں مینوں چھڈن دیاں گلاں کر رہے"، اوہ پھر رون لگّ پئی۔

"چپّ کر جا ایویں رون دا کوئی فائدہ نیں، مینوں طلاق چاہیدے۔ ایہہ میرا حق اے کہ میں جس نال رہنا چاہاں رہِ سکداں تینوں پتے میں تینوں کدے پسند نہیں کیتا، اس دے باوجود تینوں کدی تنگ وی نیں کیتا"، امبر نے ہولی آواز وچ کیہا۔

"دیکھدی آں اوہ تیری کنا کو چر اڈیک کردی اے۔ اپنی چھیتی تاں میں وی نیں دندی۔ کنے کو سال اوہ تیری اڈیک وچ بیٹھی رہو؟ دس سال؟ ویہہ سال؟" اسد ا ایہہ رنگ امبر نے کدی نہیں دیکھیا سی۔ آخر اوہ بڑی سیانی ماں دی دھی سی۔ امبر نے اپنی سسّ نوں سنتویر دے گھرے کئی وار سیانیاں سیانیاں گلاں کردیاں دیکھیا سی۔ ہن اوہ کرنجیت دے اندر اس دی ماں نوں انگڑائی لیندی دیکھ رہا سی۔ امبر دے مستک وچ زویا نال رہن دی جو تصویر بنی ہوئی سی اوہ اینی طاقتور سی کہ کرنجیت دے تیر اس بھوکھ دے محل توں پہلاں پہلاں ہی دم توڑ دندے سن۔ اسنوں یاد آیا کہ زویا نے کیہا سی کہ اوہ عمر بھر اسد اا انتظار کر سکدی سی۔ زویا نے ایہہ گلّ آکھی تاں سی پر نال دی نال اوہ جلدی طلاق لین لئی زور وی پا رہی سی۔ ایہہ کیوں سی؟

اک وار پھر اسدے اندر لا دنیاندار جاگ پیا۔ اوہ امبر نوں سمجھاؤن لگا کہ اوہ زویا نوں آکھ دیوے کہ کرنجیت نہیں مندی۔ اوہ کسے وی حالت وچ طلاق نہیں دیویگی۔ اس نال تیرا گھر وی ٹٹنو بچ جاویگا تے زویا وی تینوں ملدی رہیگی۔ اسے ویلے منڈا اگے آگیا۔ اسنے امبر نوں اپنا حق منگن لئی کیہا۔ ایہو جہی کوئی گلّ سچی جاں جھوٹھی کہن توں ورجیا۔ اسنوں زویا دی زندگی تباہ کرن دا کوئی حق نہیں سی۔ اوہ ساری عمر کیوں لٹکدی رہے؟ صرف اس لئی کہ اسنے اپنے توں دس سال وڈے سانولے رنگ دے بندے نال پیار کیتا سی۔ نہیں اوہ زویا دے نال ہی رہو گا۔

کرنجیت نے طلاق دین توں انکار کر دتا۔ امبر دیاں چھٹیاں ختم ہو گئیاں۔ زویا جموں وچ بے صبری نال اسد اا انتظار کر رہی سی۔ کرنجیت دے انکار توں اوہ بری طرحاں کھجھی ہوئی سی۔ اوہ اس گلوں حیران سی کہ جدوں اسد اآدمی اس نال رہنا ہی نہیں چاہندا سی تاں اوہ دھکے نال اس نال کویں چپکی رہِ سکدی سی۔ اک وار امبر جموں آجاوے سعی اوہ اسنوں واپس نہیں جان دیویگی۔

امبر نوں زویا دا فون آیا، "تسیں کار لے کے آئیو"۔

"زویا کار بچیاں نوں چاہیدی ہندی اے"، امبر نے جواب دتا۔

"کرنجیت تے بچے تاں چلاؤندے نہیں۔ تسیں ہی چلاؤندے او۔ جدوں واپس جاؤ‌نگے کار واپس لے جایا کرنی۔"

"ہر ہفتے پیٹرول دا خرچہ پتہ کنا آجاندا، جموں جان تے واپس آؤن وچ؟"

"تسیں ہر ہفتے نہیں جاوونگے۔ مہینے بعد بچیاں نوں ملن چلے جایا کرنا۔ جے ہر ہفتے جاؤ‌نگے تاں کرنجیت تہانوں طلاق کدے وی نہیں دیویگی۔"

"زویا؟!"

"امبر اتھے جموں وچ تسیں کویں ادھر ادھر جاوونگے کار بناں؟ ہر روز یونیورسٹی کویں جاوونگے؟ میں تہانوں میٹاڈوراں وچ دھکے کھاندیاں نہیں دیکھ سکدی۔ کار لے کے آؤنی اے بسّ۔"

امبر زویادانواں روپ دیکھ رہا سی۔ اوہ بچیاں توں بناں اک مہینہ کویں رہِ سکدا سی۔ گھٹو گھٹّ پندراں دناں بعد تاں اسنوں ملیر کوٹلے آؤنا ہی چاہیدا سی۔ ایہہ گلّ اوہ زویانوں آکھ نہیں سکیا۔ اسنے کار لیکے جان دی گلّ ترن توں اک دن پہلاں کرنجیت نوں دسّ دتی۔

"امبر توں اتھے نہیں ہندا گھٹو گھٹّ کار تاں رہنی چاہیدی اے۔ دیکھن والے نوں ایہہ تاں رہندے کہ کار گھرے کھڑی اے بندہ گھر وچ ہی ہووُ۔ میں بچیاں نال اکلی کس آسرے رہونگی۔ کار نیں میں جان دینی"، کرنجیت دی آواز وچ واسطہ تے ضدّ گھلے ملے پئے سن۔

امبر چپّ کر گیا۔ اوہ کرنجیت نال سہمت سی۔ اسنے دوپہر تے شام تک چپّ رہنا ہی ٹھیک سمجھیا۔ اوہ زویانوں سمجھالویگا۔ اوہ مہینے بعد وی کار دا لمے سفر دا آؤن جان دا خرچہ نہیں اٹھا سکدا سی۔ زویانوں ایہہ گلّ سمجھنی چاہیدی سی۔ ایہہ گلّ اوہ زویانوں آکھ نہیں سکدا سی۔ اسدی مردہؤں اجیہا کرن توں روکدی سی۔ جیکر اوہ آکھدا تاں زویا نے تیل دا خرچہ خود چکن لئی زور پاؤنا سی۔

شامیں اوہ اپرلے کمرے وچ پئی کتاباں والی الماری چوں کجھ کتاباں چکن لئی گیا۔ ایہہ کتاباں اسنے نال لے کے جانیاں سن۔ اسدا دھیان چھوٹی فرج ولّ گیا۔ کرائے دار ولّ بقایا باقی سی۔ نہ اوہ کرایہ دین آئے سن تے نہ فرج چکن آئے سن۔ چار مہینے بیت گئے سن۔ ہن اوہناں دے آؤن دی کوئی امید وی نہیں سی۔ ایہہ فرج جموں لجائی جا سکدی سی۔ نویں فرج اجے استوں لئی وی نہیں جانی سی۔ فرج بناں اسدا سرنا نہیں سی۔ اسنوں کار لجان دا بہانہ مل گیا سی۔ اوہ زویانوں نراش نہیں کرنا چاہندا سی۔ اسنے کرنجیت نوں فرج لجان

بابت دسّ دتا۔ کرنجیت کول منع کرن دا کوئی کارن نہیں سی رہِ گیا۔ اوہ چپ چاپ اس ولّ دیکھدی رہی۔ کاش اوہ امبر دے ذہن وچ گھسڑ کے اندر بیٹھی زویانوں دھکے مار کے باہر کڈھ سکدی ہندی! بیگانی عورت اسدے مرد اپر قبضہ کر کے بیٹھ گئی سی۔

"ٹھیک اے لے جاؤ پر شکروار واپس لے آئیو"، اسنے کیہا۔ امبر چپّ رہا۔

کرنجیت تے شیری نے امبر دے نال لگّے فرج تھلے لیاندی تے پھر کار دی پچھلی سیٹ تے لمی پا دتی۔ کتاباں ڈکی وچ ٹکا دتیاں۔ اسنے سویرے پنج وجے ترن دا فیصلہ کیتا۔ اوہ باراں اک وجے تک جموں پہنچ جاویگا۔ کل کوئی کلاس نہیں سی۔ کلاساں اجے اک مہینے بعد نویں داخلیاں توں بعد لگنیاں سن۔ جلدی سون دے ارادے نال اسنے ستّ وجے ہی بوتل کھولھ لئی۔ شراب اوہ ہر روز پین لگا سی۔ عام دناں وچ وی اوہ ساڈھے کو ستّ ہی شروع کر لیندا سی۔ اک وار شروع کر داتاں ہوش و حواس کھون تک پیندا رہندا۔ کرنجیت اسدے وتوں ودھ پین دے کارن نوں سمجھدی سی۔ جدوں توں اسنے طلاق منگنا شروع کیتا سی ادوں توں ہی اسنے کرنجیت نال سونا بند کر دتا سی۔ کرنجیت یتن کردی تاں اوہ لڑنا شروع کر دندا۔ کئی وار اوہناں دا بول بلارا سن کے نورت اٹھ کے بیٹھ جاندی۔ دوسرے کمرے وچ سون دا یتن کردا شیری اٹھ کے آ جاندا۔ شرابی ہویا امبر اوا طوا بولن لگدا۔ کرنجیت نوں بچیاں ساہمنے شرم آؤندی۔ اوہ بچیاں نوں دوبارہ سلاؤن لگدی۔ بچے سوں جاندے ادوں تک امبر وی سوں چکا ہندا۔ امبر ہن صرف تے صرف زویا دا سی۔ ہولی ہولی کرنجیت نے اپنے یتن وی چھڈّ دتے۔

اک وار اسدا جی کیتا کہ اوہ اپنے بھرانوں دسّ دیوے۔ پر اسنوں پتہ سی کہ اسدے بھرانے گلّ کورٹ کچہریاں تک کھچن لئی آکھنا سی جاں ویسے ہی اسنے امبر دے گل پینا سی۔ نہیں اوہ امبر دی بے عزتی نہیں کرواسکدی سی۔ جیکر اوہ ایسرڑو والیاں نوں دسدی سی تاں اوہناں نے الگ تڑپنا سی۔ اوہ پہلاں ہی مندیپ ویر دے تپائے پئے سن۔

شراب نے اسدی صحتَ تے اپنا اثر چھڈنا شروع کر دتا سی۔ دل وچ کدی کدائی ہلکی پیڑ اٹھدی۔ اسنے ڈاکٹر نوں چیک کروایا۔ جانکار ڈاکٹر نے پچھیا، "ڈرنک روز لیندے ہو؟"

"ہاں جی"، خاصے پڑھے لکھے بندے نے سویکار کیتا۔ ڈاکٹر نے دسیا کہ ایہہ ریفرڈ پین ہے۔ مطلب اصل سمسیا لیور وچ سی۔

امبر نوں لگیا جویں کر نجیت دے طلاق توں انکار کرن دا سبھ توں ودھ غصہ زویانوں چڑھدا سی۔ اوہ روندی سی، پیٹڑت ہندی سی۔ اسنوں روندی دیکھ امبر نوں غصہ چڑھدا سی۔

"اسنوں پندراں سال تیرے نال رہکے رجّ نہیں آیا؟" زویا امبر نوں سنا کے آکھدی۔ اس دن اوہ دوویں اس تھاں بیٹھے سن جتھے امبر، تے کر نجیت تے بچے بیٹھدے سن۔ ڈھابے دے مالک نے پٹھ" پچھوں اوہناں نوں حیرانی نال دیکھیا۔

زویا نوں ایہہ تاں چنگا لگدا کہ امبر اسدا درد سمجھدا سی۔ پر اسنوں کھجھ اس گلّ دی ہندی سی کہ امبر نوں خود غصہ کیوں نہیں آؤندا۔ اسنوں وی تاں ویاہ دی کاہلی ہونی چاہیدی ہے۔ کر نجیت دے انکار تے اسنوں غصہ آؤنا چاہیدا۔ امبر نوں غصہ آؤندا پر ایہہ ریفرڈ غصہ سی۔

امبر نے مٹھا کھانا بند کر دتا۔ اسنوں جنے مٹھے دی ضرورت سی اوہ پھلاں دے راہیں کھا دھا جاندا سی۔ تلیاں چیزاں اوہ پہلاں ہی گھٹّ کھاندا سی ہن بالکل بند کر دتیاں۔ بیکری بالکل بند۔ اوہ بل، جامنا، پپیتا، مسمی کھاندا۔ اوہ آؤلے تے ایلوویرا دا رس پیندا۔ اوہ شہد، تلسی، ہلدی پتہ نی کی کی گھول پیندا رہندا۔

ہرے رنگ دا تلسی کمار مستری اپنے اوزار لے کے اندر روڑ جاندا۔ پیلے رنگ دا ہلدی رام مستری اپنے دوسری طرحاں دے اوزار لے کے آ اتر دا۔ امبر اوہناں نوں شربت دے گلاس پلاؤندا۔ اوہ اپنے گھر آؤن والے کامیاں نوں مہمان دا درجہ دندا سی۔ اوہ اوہناں نوں کم سمجھا دندا۔ امبر بے فکر ہو کے پڑھدا رہندا۔ تلسی کمار، ہلدی رام تے شہد خان اپنے کم لگے رہندے۔ اوہ ٹٹیاں چیزاں دی مرمت کر دے۔ اوہ باہروں اندر آ گئیاں بے لوڑیاں چیزاں نوں دھکّ دھکّ کے باہر کڈھدے۔ طرحاں طرحاں دے گند نوں صاف کر دے اوہ بڑ بڑ کر دے۔ امبر دی بے دھیانی تے حیران ہندے۔ اوہ امبر نوں کجھ نہ کہندے۔ آخر اوہناں دا کاروبار لوکاں دیاں بے دھیانیاں تے ہی ٹکیا ہویا سی۔

گھر وچ داروں دیاں بوتلاں جماں ہندیاں رہندیاں۔ کباڑ والے نوں بوتلاں چکاؤن سمیں امبر بھاء نہیں کردا سی۔ اوہ اوہناں نوں بوتلاں دا کھڑ کا نہ کرن دی تاکید کردا۔ کھڑ کا کرن نال بوتلاں دی آواز گانڈھیاں تک پہنچدی سی۔ اس دے نت دا شرابی ہون دا ڈنکا وجع سکدا سی۔ پر کباڑیا اسدی اس چنتا توں واقف نہیں سی۔ نہ نہ کر دے وی اوہ آواز کر دندا۔ پر امبر جاندا سی ایہہ کباڑیئے ہی سن جمہڑے

ریسائیکلنگ دے معاملے وچ دیش نوں دنیاں دے موہریاں وچ لیا کھڑ ھاؤندے سن۔ امبر نے اک ہور راہ کڈھ لیا۔ اسنے خالی بوتل ڈبے وچ پاکے کوڑے دان وچ رکھنی شروع کر دتی۔ کوڑے والے نوں ہر دوئے تیجے دن کوڑے دے نال نال ویچن واسطے بوتل ملن لگی۔ اسدیاں وراچھاں کھڑ گئیاں۔ اک دن امبر نے اسنوں بوتل نوں کچّ والے خانے اتے گتے نوں گتے والے خانے وچ پاؤندا دیکھ لیا۔

"یار ایہنوں میرے گھر توں اگے جاکے الگّ-الگّ کر یا کر"، امبر نے کیہا۔

خالی بوتلاں ودھن دی سمسیا جموں جاکے وی بنی رہی۔ اک دن کم والی نے صفائی کر دیاں بوتلاں لے کے جان دی اچھا پرگٹائی۔

"کنے دیاں ہونگیاں؟" امبر نے پچھیا۔

"دس بوتلیں ہے ویس کی توں ہونگی"، کم والی سنیتا نے کیہا۔

"لے ویہہ روپے لے لے"، امبر نے نوٹ اس ولّ ودھا دتے۔ سنیتا نے ویہہ روپے پکڑ کے اپنی انگی وچ ٹکا لئے۔ پھر اوہ خالی بوتلاں ولّ اس طرحاں جھاکی جویں سوچدی ہووے کہ امبر خالی بوتلاں دا کی کریگا۔ امبر نوں پتہ سی کہ جیکر بوتلاں سنیتا لے کے جاوے گی تاں لازمی طور تے کھڑکا کریگی۔

بوتلاں ودھدیاں رہیاں تے امبر دی چنتا دا سببّ بندیاں رہیاں۔ صرف تے صرف خالی بوتلاں توں ہی اسنوں احساس ہندا سی کہ اوہ کنی شراب پین لگّ پیا سی۔ اک دن ہنیرا ہوئے توں اسنے ساریاں خالی بوتلاں خالی ڈبیاں وچ پیک کیتیاں تے اپنے سفری بیگ وچ پا لئیاں۔ اوہ ہولی ہولی پوڑیاں اتریا۔ باہر سڑک تے آیا تے گوانڈھی ڈوگرے نے اسدا حالَ چالَ پچھیا۔ حالَ ٹھیک نہیں سی اس لئی اوہ صرف اک پیڑ بھری مسکراہٹ نال جھاکیا۔

"یہ اپنا کرائے دار پنجابی پروفیسر شراب بہت پینے لگا ہے،" ڈوگرے نے مکان مالک کشمیری پنڈت نوں کیہا۔

"پنجابیو کی شراب اور گانے دنیاں میں مشہور ہے،" ڈاکٹر قول ہسیا۔ جدوں امبر پانی لین تھلے آؤندا ہندا سی تاں اپنی انٹی نال بڑیاں گلاں کردا سی۔ ادوں اسنوں آدتری تے غصہ چڑھدا پر اوہ چپّ کر جاندا۔ اوہ سمجھدا سی کہ اوہ اکلی رہِ رہِ اکیویں دا شکار ہو رہی سی۔ ڈاکٹر

قول تاں خود وچ مریض چیک کرن چلے جاندا۔ اسنوں پنجابی بالکل وی پسند نہیں سن۔ اسنوں غصہ چڑھدا کہ ایہہ لوک وی پڑھن لگے سن۔ ایہناں دے گرواں نوں تاں کشمیری پنڈتاں نے پڑھایا سی۔ انج اسدے من وچ سکھ گرواں پرتی ستکار سی۔

تر کٹا مار کیٹ ولّ جاندیاں اک پہاڑی چوء آؤندا سی۔ چوء دے دوآلے ہنیرا سی۔ امبر اس ہنیرے وچ داخل ہو گیا۔ اک اک کر کے اسنے بوتلاں چوء دے کنارے ڈھیری کر دتیاں۔ اتھوں پھر تو کباڑیئے چک لے جانگے۔ بیگ بند کر کے اوہ ہنیرے وچوں نکل پھر سڑک تے آ گیا۔ اسنوں کسے نہیں دیکھیا سی۔

سویرے سویرے گڈی باہر کڈھکے اسنے دروازے وچ کھڑی کرنجیت ولّ دیکھیا۔ اسدیاں نظراں وچ بے بسی دیکھدیاں ہی اوہ نفرت نال بھر گیا۔ کنے احسان کیتے سن امبر نے اس اپر! کوئی یاد رکھیا اسنے! اک وی نہیں۔ اسنے اسنوں کجھ وی کہے بناں گڈی تور لئی۔ سنگرور لدھیانہ روڈ تے جا کے اسنے دور تک خالی پئے روڈ تے گڈی تیز کر لئی۔ اسنوں خیال آیا سویرے سویرے لدھیانے وچ ٹریفک نہیں ہووے گا۔ اوہ بڑی جلدی لدھیانے وچوں لنگھ جاویگا۔ اگے جالندھر توں اسنے بائیپاس ہو جانا سی۔ استوں اگے کوئی وڈا شہر نہیں سی۔ پٹھان کوٹ وی بائیپاس ہی نکل جاویگا۔ کٹھوآ وچ بائیپاس ہے۔ خالی سڑک تے اوہ تیز تیز جارہا سی۔ کپّ دے ٹوٹے نوں لنگھدیاں اسنوں خیال آیا کہ اسدی کار دے ٹائر گھسے ہوئے سن۔ اسنے کار دی رفتار گھٹّ کر لئی۔ اوہ کئی مہینیاں دا ٹائر بدلاؤن نوں پھردا سی۔ ہر وار کوئی نہ کوئی خرچہ موہرے آ جاندا سی۔ ٹائر بدلاؤن دا فیصلہ اگلے مہینے تے پے جاندا سی۔ انج وی کار ملیر کوٹلے وچ لوکل ہی چلدی سی۔ پر اس طرحاں دیر کر دے کر دے ٹائر بالکل گھس چکے سن۔ جموں جان جوگے تاں بالکل نہیں سن۔ جے کسے ٹائر دا پٹاکا پے گیا؟! اسنے اپنی جیب ولّ دھیان ماریا۔ اوہ ایہو جیہا گھسیا ہویا ٹائر ہور پوالویگا۔ ڈر محسوس کر دیاں اسنے کار ہور ہولی کر لئی۔ پھٹے ہوئے ٹائر نال تاں کار ساہمنے توں آؤندی کسے گڈی نال ٹکرا سکدی سی، ہور نہیں تاں کھتاناں وچ ڈگکے کسے درخت نال ٹکراء سکدی سی۔

'زویا نوں میرے نال دھکہ نہیں کرنا چاہیدا۔ جدوں میں منع کر رہا سی پھر تاں بالکل ضدّ نہیں کرنی چاہیدی سی۔ نہیں زویا کجھ وی کہہ سکدی سی۔ اوہ کدی غلط ہندی ہی نہیں۔ اوہ مینوں جموں وچ کار توں بناں نہیں دیکھ سکدی۔ آخر نوں میں یونیورسٹی دا پروفیسر ہاں۔

بیٹاڈوراں وچ دھکے کھاندا چنگا تھوڑھی لگدا۔ کوئی ضروری نہیں ٹائر پھٹے۔ مینوں وی کجھ نہیں ہووے گا۔ لکھاں بندے اتّ دے خطرناک حالات وچ کم کردے ہوئے وی لمبی عمر جوٗندے رہندے نے۔'

اسدی سوچ کارہولی ہولی جموں ولّ جا رہی سی۔

کالج وچ داخلے مٹھی تورے تر رہے سن۔ کالج دی عمارت پوری تیار نہیں ہوئی سی جس کارن کالج دا کوئی منہ متھا نہیں ابھر رہا سی۔ تنّ کمرے ہی کالج دی کلّ سرڈھکائی سی۔ اجے ودیارتھیاں واسطے فرنیچر نہیں آیا سی۔ ودیارتھی اتے ماپے اک سوال ضرور کردے،

"میڈم کالج چل پوٗگا؟ کتے بچے دا بھوکھ...!"

"بائی جی، کمیٹی دا کدے کوئی کالج سکول بند ہویا؟ گھبراؤ نہ۔ کالج این سمیں سر چلوگا۔ اسیں بہت محنت نال پڑھائی کراوانگے"، ڈاکٹر. کرنجیت کور اگلے نوں تسلی دندی۔

پرنسپل ہرکمل کور نے دو ادھیاپکاں نوں نیڑے تیڑے دے سکولاں تے پنڈاں وچ بھیجن دا فیصلہ کیتا۔ اک ودیارتھی آؤ تاں چار ہور آؤ نگے۔ بارویں دا نتیجہ آؤن والا ہی سی۔ اسنے میڈماں نوں بچیاں نال رابطہ بناؤن لئی کیہا۔ اوہناں نوں کالج وچ داخلہ لین لئی پریریا جا سکے۔ اس کم لئی ڈاکٹر. کرنجیت کور اتے پرو. سکندر کور دی ڈیوٹی لائی سی۔

"تسیں دوویں ہسمکھ سبھاء دیاں ہوتے پینڈو پچھوکڑ والیاں ہو۔ پنڈاں دیاں کڑیاں نوں تسیں ودھیا ڈیل کر سکدیاں ہو"، پرنسپل میڈم نے کیہا سی۔

دفتروں باہر نکل اوہ کالج دی گڈی وچ آ بیٹھیاں۔ کرنجیت نوں ہسمکھ سبھاء والی گلّ توں اک گلّ سمجھ آ گئی کہ اوہ اپنے دکھ نوں چھپاؤن وچ کامیاب ہو رہی سی۔ اوہ امبر دے طلاق منگن والی گلّ کسے نوں دسّ نہیں سکدی سی۔

"میڈم تسیں تاں چلو پنڈ وچ جمے پلے ہو پر پرنسپل میڈم نے مینوں کہڑے پاسے توں پنڈ دی سمجھ لیا؟" پرو. سکندر کور نے کار وچ بیٹھدیاں کیہا۔

"تہاڈا گھر ڈیہلوں دے باہر وار اوہ کہڑا پنڈ اے اتھے نہیں؟"

"نہیں میم پنڈ والا گھر تاں اسیں کدوں دا ویچتا۔ ہن تاں اسیں کنڑیسائیڈ رہندے آں"، کرنجیت نوں پہلاں وی پتہ سی کہ سکندر کور پنڈ دی کہاؤن وچ ہتک سمجھدی سی۔ اوہ اپنے پنڈ دے باہر وار بنے گھر نوں کنڑیسائیڈ آکھدی سی۔ کئی ادھیاپک اسدا اس گلّ توں پٹھّ پچھے مذاق وی اڈاؤندیاں سن۔ پرو. سکندر کور مینیجمینٹ دی ادھیاپک سی تے یونیورسٹی توں پیئیچّ.ڈی. کر رہی سی۔ ڈاکٹر. کرنجیت اک دم حیران ہو گئی۔ امبر ساری نوکری دوران ایہو جہے لوکاں وچ کٹدا رہا! 'کنڑیسائیڈ دا مطلب تاں پینڈو آں توں وی پچھڑے ہونا سی۔'

دھیر وما جرے دے سکول توں ودیارتھیاں دی لسٹ لے کے اوہ اسے پنڈ دی اک کڑی دے گھرے پہنچ گئیاں۔

"ہاں جی بھین جی اسیں خالصہ گرلز کالج ڈیہلوں توں آئے آں، تہاڈی بیٹی دے داخلے بارے گلّ کرنی اے..."، ڈاکٹر. کرنجیت نے گلّ شروع کیتی۔

"اجے تاں ایہدا نتیجہ ہی نہیں آیا پتہ نیں پاس ہووے جاں فیل ہووے،" چالی پنتالی سال دی سوانی نے کیہا۔ اوہ کڑی دی ماں سی۔

"تسیں ریتا بزری ویچدے اوں؟" پرو. سکندر کور نے گھر دے باہر اتے اندر ویہڑے وچ پئے ریتے اتے بزری دے ڈھیراں نوں دیکھدیاں پچھیا۔

"ہاں جی ایہی کم کر دیاں؟" سوانی نے کیہا۔

"کی ریٹ ویچدے اں اک ٹرالی ریتے دی؟"

"میڈم آپاں داخلے دی گلّ کر لیئے؟" ڈاکٹر. کرنجیت نے اسنوں ٹوکیا۔

"میڈم اسیں پلستر کرواؤنے گھر نوں، جے ٹھیک ریٹ مل جے"، پرو. سکندر دا بھرا اسٹریلیا رہندا سی۔ اوہ اپنے پاپا نال کئی کم کروا دندی سی۔

"ریٹ بھائی تنّ ہزار دی ٹرالی اے۔ تہانوں ہور سو گھٹّ لگادانگے"، گھر والی سوانی وی اپنی چیز وکچن واسطے کاہلی پے گئی۔

"تے بزری؟" پرو. سکندر بزری والی ڈھیری ولّ ہو گئی۔

"بزری دی آہ ڈھیری بھائی ہزار روپے دی اے، باقی تسیں ریٹ پتہ کرلیو۔ اسیں تہانوں تاں گھٹّ ہی لگاوانگے۔"

کرنجیت کڑی نوں سنبودھت ہو کے بولی، "لیا بیٹا تہاڈا نام تے گھر دا فون نمبر لکھا مینوں"۔

"تسیں اپنا فون نمبر دے دیؤ۔ میں پاپا نال گلّ کر کے فون تے آرڈر دے دیانگی"، پرو. سکندر نے اپنے فون وچ اسدا نمبر درج کر لیا۔

"بھین جی بیٹی نوں ساڈے کالج وچ ہی داخل کرائیو۔ تہاڈے پنڈ دے نیڑے اے۔ ساڈے ٹیچر بہت اچھے نے"، ڈاکٹر. کرنجیت نے کیہا۔

اک ہور گھر دیاں دو کڑیاں نے باروِیں دی پریکھیا دتی ہوئی سی۔ سارا پریوار اوہناں نوں ڈیوڈھی وچ بیٹھا ہی مل گیا۔ ڈاکٹر. کرنجیت نے کڑیاں دی کاؤنسلنگ شروع ہی کیتی سی کہ پرو. سکندر نے اچانک موسم دے زیادہ گرم ہون دی شکایت کرنی شروع کر دتی۔ کڑیاں دی ماں نے اپنے کڑیاں توں چھوٹے منڈے نوں ڈاکٹر. کرنجیت دے روکدیاں روکدیاں وی دوکان توں ٹھنڈے دی بوتل لین بھیج دتا۔ ڈاکٹر. کرنجیت نوں پنڈاں والیاں دی ٹٹی ہوئی آرتھک حالت دا پتہ سی۔ اسنوں اپنی ساتھن تے غصہ تاں بہت آیا پر اوہ چپّ ہی رہی۔ اوہ کڑیاں نوں سبجیکٹاں بارے سمجھاؤندی رہی۔ کس سبجیکٹ وچ کیہو جہی تے کنی کو نوکری دی سمبھاونا سی۔

اک دن وچ اوہناں نے تنّ پنڈاں دیاں پینتی ودیارتھناں دی کاؤنسلنگ کر دتی۔ کالج پہنچکے ڈاکٹر. کرنجیت نے پرنسپل میڈم نوں رپورٹ دے دتی۔ اسنے اگلے دن کسے ہور ٹیچر نوں اپنے نال بھیجن لئی کیہا۔ ایہہ گلّ اسنے پرو. سکندر دی غیر حاضری وچ کہی۔ ادوں پرو. سکندر رستے وچوں 'سستی' خریدی سبزی کالج دی گڈی وچوں کڈھکے اپنی گڈی وچ رکھن لگی ہوئی سی۔

"پرو. کرنجیت جیکر تسیں تنّ سو بچے پارٹ ونّ وچ پورے کر دتے تاں ڈاکٹر. کالیا صاحب کہہ رہے سی کہ اسیں تہانوں پکے کر دیانگے،" پرنسپل ہرکمل کور نے کیہا۔ عام طور تے اوہ اپنے کالج دیاں پیئیچّ.ڈی. والیاں دوواں میڈماں نوں کدے ڈاکٹر آکھکے سمبودھن نہیں کردی سی۔ اسدی اپنی پیئیچّ.ڈی. چل رہی سی۔ اصل وچ تاں اسدی پیئیچّ.ڈی. لٹکی ہوئی سی۔ سر سوہن سنگھ کالیا

اتے میڈم ہر کمل کور دوویں میتھ وشے دے سن۔ ہر کمل ایم. ایسی. وچ ڈاکٹر. کالیا دی ودیارتھن سی۔ ڈاکٹر. کالیا نے ادوں ہی اس اپر نظر ٹکا لئی سی۔ اگلے سال ہی اوہ شری رائے کالج دا پرنسپل بن گیا۔ نویں سیشن توں اسنے ہر کمل کور نوں نیٹّ پاس نہ ہون دے باوجود لکچرار جوآئن کروا لیا۔ کہندے ادوں اوہ تتلی پتنگ پریاں ورگی کڑی سی۔ کجھ سالاں بعد پکی ہو گئی۔ اسدا ویاہ گورمنٹ کالج دے اک لکچرار نال ہو گیا۔ ویاہ توں بعد ڈاکٹر. کالیا اتے ہر کمل کور دے رشتے وچ ٹھنڈا پن آ گیا۔ اس دوران اسدے دو منڈے وی پیدا ہو گئے۔ پرنسپل بنن توں بعد ڈاکٹر. کالیا دے رجھیویں وی ودھدے گئے۔ ہر کمل کور سال وچ دو جاں تنّ وار ہی ملن دا موقع دندی۔ پھر اک موقع آیا جدوں ہر کمل کور دے پتی نوں ایہناں سنبندھاں دا پتہ لگّ گیا۔ کئی مہینے گھر وچ کلیش پیندا رہا۔ ہر کمل کور نے ڈاکٹر. کالیا نوں ساری ستھتی دسدیاں اگے واسطے ملن توں اسمرتھا ظاہر کر دتی۔

کالج توں رٹائر ہندی سار ہی اسنے کالجاں دے ڈائریکٹر دا عہدہ سنبھال لیا۔ کمیٹی دے فیصلے انوسار کمیٹی نے پنجاب دے ودیک پکھ توں گھٹّ وکست علاقیاں وچ کالج کھولنے سن۔

"ہاں بئی ہر کمل تیری ترقی کرا دیئے ہن؟ بتھیری پروفیسری کر لئی، پرنسپل بنا دیئے تینوں؟" کالج گیڑا مارن آئے ڈاکٹر. کالیا نے اس نوں پرنسپل آفس وچ بلا کے پچھیا۔ اوہ کسے مرد نوں اپنے مقصد وچ بہتر ورت سکدا پر مرداں بارے ہمیشاں ایہہ توکھلا بنیا رہنا سی کہ اوہ کدے وی اسدا بھیت کھولھ سکدے سن۔ ہر کمل عورت سی تے کدے کسے نوں نہیں دسیگی کہ اوہ کیہو جہے گندے کم وچ شریک بندی سی۔ سبھ توں وڈی گلّ کہ اسنے ہر کمل وچ چھپے مرد نوں پچھانیا سی۔

"سر! میری تاں ایلیجیبلٹی ہی نیں بندی۔ پیئیچّ.ڈی. میں چھڈّ چکی آں"، پرو. ہر کمل نے اپنے موجودہ پرنسپل دے ساہمنے جھجکدیاں ڈاکٹر. کالیا نوں جواب دتا۔

"کوئی گلّ نیں وائس چانسلر میرا متر اے، اسنوں آکھ کے ایکسٹینشن دعا دنے آں۔ ادھر کم شروع کرو ادھر تہانوں عالم گیر والے کالج وچ جوآئن کروا دندے آں"، ڈاکٹر. کالیا کول دانیاں دیاں اک نہیں کئی مٹھیاں سن۔ ایہہ نہیں کہ اس نوں بندیاں دا گھاٹا سی۔ بسّ اس نوں ہر کمل دا بدل کوئی نہیں ملیا سی۔ جو کجھ اوہ کر سکدی سی اوہ ہور کوئی نہیں کر سکدا سی۔ نالے ہن تاں اوہ اک بھری پوری عورت بن گئی سی۔ سریر بھر گیا سی۔ اسدے تھبے تھبے دے پٹّ پجامی راہی دیکھیاں تراشے ہوئے جاپدے سن۔

"سر میں سوچ کے دسّ دندی آں"، اسنے کیہاتے اٹھ کے آ گئی۔ اسدی کلاس سی۔ حاضری لگا کے اسنے بچیاں نوں اپنے آپ پڑھن لئی کیہا۔ پڑھاؤندی اوہ پہلاں وی گھٹّ ودھ ہی سی۔ میتھ دے بچے بہتا سلیبس ٹیوشناں راہیں ہی پورا کر دے سن۔ اج تاں کالیا صاحب نے نواں جبھ کھڑھا کر دتا سی۔ اک پاسے اسنوں جاپدا سی کہ استوں پیئیچّ.ڈی. دا کم کر یا نہیں جانا۔ انے جوگی اوہ کتھے سی۔ دوجے پاسے کالج پرنسپل دی آرام نال ملدی کرسی وی استوں چھڈی نہیں جانی سی۔ تیجے پاسے اسنوں اپنے پتی رمیشئندر سنگھ دا وی خیال سی۔ رمیشئندر سنگھ کئی سال لڑدا جھگڑدا رہا۔ اسدی نظر بچیاں تے آ کے ٹک جاندی۔ جیکر بچے نہ ہندے تاں اوہ اس بدنام عورت نوں کدوں دا چھڈّ چکیا ہندا۔ اوہ کالج ادھیاپک سی، اسنوں کہڑا دوبارہ رشتیاں دا گھاٹا سی۔ اسنوں افسوس وی ہندا کہ اوہ ویاہ کرواؤن سمیں اسدی نوکری اتے شکل تے ڈلھ گیا سی۔ میتھ سبجیکٹ نوں دیکھکے اسنوں ایہہ انھا وشواس ہو گیا کہ پڑھن لکھن والی کڑی اے۔ اسنے اسدے چال چلن بارے پتہ کرن دی ضرورت ہی نہ سمجھی۔ اخیر رمیشئندر سنگھ شراب دی چھتر-چھایا ہیٹھ چلا گیا۔ گھرے وڑدا ہی اوہ بوتل کھولھ کے بیٹھ جاندا۔ گھر وچ لڑائی ہی ٹھنڈی نہیں سی پئی رشتہ وی ٹھنڈا پے گیا سی۔

آپو اپنیاں رشتے داریاں تے دوستیاں وچ اوہ اکلے اکلے ورتدے سن۔ پرنسپل بنکے اسدا رتبہ رمیشئندر نالوں اچا ہو جانا سی۔ اسدا تاں بلکہ رعب دائب بن جانا سی۔ اپنی کلپنا وچ اسنوں پرنسپل دا وڈا سارا دفتر دکھائی دتا۔ کالج دے کیمپس وچ کلاساں چیکّ کر دی اک بھری پوری عورت دکھائی دتی۔ کالج دے پھنکشناں وچ منتری دے برابر دی کرسی تے بیٹھی اک عورت نوں دیکھدیاں اسدا مارے خوشی دے ہاسہ ہی نکل گیا۔

پیئیچّ.ڈی. والا پہاڑ سر کرنا اسنوں مشکل لگیا۔ اسنوں پتہ سی کہ ڈاکٹر. کالیا بندہ گندہ ضرور سی پر جگاڑو پورا سی۔ گندہ تاں اوہ اینا سی کہ ایہہ تاں بسّ پرو. ہرکمل ہی جاندی سی۔ بدتمیز نے اسنوں وی گندیاں عادتاں پا دتیاں سن۔ خیر اوہ کوئی نہ کوئی رستہ تاں کڈھ ہی سکدا سی۔ پرو. ہرکمل کورنے اپنی چنتا سانجھی کیتی، تاں ڈاکٹر. کالیا نے اینا سوکھا تے نیڑے پیا رستہ دسیا کہ اوہ حیران ہو گئی کہ ایہہ گلّ اسنوں کیوں نہیں سجھی۔ ڈاکٹر. کالیا نے سمجھایا کہ کوئی پیئیچّ.ڈی. کر چکی جاں کر رہی کڑی جاں منڈا اوہ اس کالج وچ لگا دیویگا۔ اس شرط اتے کہ اوہ پرنسپل میڈم دی مدد کر یا کریگا۔

"اک ادھا پیریئڈ لا لیا کریگا باقی وچلے پیریئڈاں وچ اوہ تیرا کم کری جایا کرو"، اسنوں اسنے حوصلہ دتا۔

اگلے دن ڈاکٹر. کرنجیت نال کاؤنسلنگ واسطے جان والی میڈم رشا کماری ہی اوہ کڑی سی جسنوں ڈاکٹر. کالیا نے پرنسپل ہر کمل کور دی مدد لئی رکھیا سی۔ دوسرے ادھیاپک ہور ناں ڈیوٹیاں وچ رجھے ہون کارن پرنسپل نے رشا کماری نوں ڈاکٹر. کرنجیت نال بھیج دتا سی۔ نہیں تاں رشا کماری نوں سارا دن لائبریری وچ بیٹھکے پرنسپل میڈم دا پیپیچّ.ڈی. دا کم کرن دا ہی آدیش سی۔ کرنجیت اسنوں بیٹھیاں دیکھکے وینگ نال مسکرا پیندی۔ میڈم رشا کماری نوں تنخواہ دتی جا رہی سی گور دواریاں دے چڑھاوے وچوں تے کم کروایا جا رہا سی ہر کمل کور دا۔ لوکاں نوں کتھے پتہ لگنا سی کہ اوہناں دی لہوراں دی کمائی داد سوندھ کدھر اڈایا جا رہا سی۔ 'تینوں تاں پتہ توں دسدے لوکاں نوں؟' کرنجیت دے اندروں آواز اٹھدی۔ 'نہ بھائی آپاں تاں اپنے جوآک پال رہے آں۔ مہینہ تاں مساں لنگھدا'، اوہ جواب دندی۔

بعد دوپہر جدوں ڈاکٹر. کرنجیت اتے پرو. رشا کماری واپس آئیاں تاں کالج وچ چھٹی دا سماں ہو گیا سی۔ کالج سٹاف آپو اپنیاں کاراں سکوٹریاں ولّ ہو رہا سی۔ پرو. رشا کسے دوسری میڈم نال آئوندی سی اوہ اسدے پچھے بیٹھکے چلی گئی۔ پرو. سکندر اپنی پرانی جینّ وچ بیٹھ رہی سی۔ اوہ تیوڑیاں پاکے ڈاکٹر. کرنجیت ولّ جھاکی۔ ڈاکٹر. کرنجیت نوں پتہ سی کہ پرو. سکندر کور ڈیوٹی کٹواؤن والی کسک رکھیگی۔

ڈاکٹر. کرنجیت پرنسپل میڈم نوں رپورٹ کرن لئی اندر چلی گئی۔

"تہاڈی دو دناں دی کاؤنسلنگ دا اینا اثر ہویا کہ سویرے توں لے کے ہن تک ویہہ فون آ چکے نے تے ستّ پیرینٹس آ کے جا چکے نے"، پرنسپل نے کیہا۔

ڈاکٹر. کرنجیت نوں پرنسپل عامَ گلّ بات وچ ٹھیک لگدی سی۔ اسنوں حیرانی اس گلّ دی سی کہ اسنے کالیئے وچ دیکھیا ہی کی سی۔ صرف نوکری دا لالچ۔ پرنسپل بنن دا لالچ! بے وقوف نے اپنے گھر دا خانا خراب کر لیا سی۔ پر اوہ کسے نوں کی کہن جوگی سی! اسدا امبر وی تاں اسنوں چھڈکے ہی جا رہا سی۔ ایہہ نوکری دے لالچ وچ اک بڈھے دے پچھے لگی پھردی سی۔ امبر پیار وچ انھا ہویا اپنا گھر چھڈّ رہا سی۔ سوچاں وچ ڈبی اوہ اپنی سکوٹری کول پہنچ گئی۔ اسنے پرس ڈکی وچ رکھیا۔ عینکاں لگائیاں۔ چنی نال منہ سر کجیا۔ سکوٹری سٹینڈ توں لاہی تاں اسنوں کجھ گڑبڑ لگی۔ عینکاں اتار دوبارہ سٹینڈ لگا کے جھک کے دیکھیا تاں پچھلے ٹائر دی ہوا نکلی ہوئی سی۔ 'نویں سکوٹری اے، نویں ٹائر نے پینچر کویں ہو سکدے'؟

اسنے لکھن لاؤنا شروع کیتا۔ اسدا جواب کارولّ جا رہی پر و. سکندر کور دیاں نظراں وچ چھپیا ہو یا سی۔ اسنے دیکھیا سارا سٹاف جا چکا سی۔ صرف پرنسپل دی کار کھڑی سی۔ اوہ کی کرے؟ کسنوں آکھے! اپنی کلیگ تے بیہتا شا غصہ آیا۔ اسنے دیکھیا گیٹ تے وہلی کھڑی سیوادارنی مندر کور اس ولّ تری آ رہی سی۔

"میڈم جی پینچر ہو گیا؟"

"ہاں جی مندر، ایدھر کوئی میڈم گیڑے کڈھدی دیکھی اے؟" ڈاکٹر. کرنجیت ساریاں نال سلیقے نال گلّ کر دی سی خاص کر کے نان ٹیچنگ سٹاف نال جنہاں نوں ٹیچنگ سٹاف صرف غرض پین تے ہی بلاؤندا سی۔

"میڈم میرا نام نہ لیو، دسّ میں دندی آں۔ سکندر میڈم فون جیہا سندی سندی خاصہ چر ادھر تہاڈی سکوٹری تے بیٹھی رہی اے۔ تسیں اتھے گیٹ کول کھڑھا دیا کرو۔ میں نگرانی رکھو۔ ایدھر دھیان گھٹ ہی جاندے"، مندر کور گھٹ پڑھی ضرور سی پر باادب زنانی سی۔

"ہن میں کویں جاواں؟ پینچر تاں کل دیکھانگے۔ میرے جو آک اڈیکدے ہونے نے۔ پرنسپل میڈم کنے وجے جاندے نے؟" پرنسپل سنگرور توں آؤندی سی۔

"کدے کدے تاں سٹاف دے جان توں بعد ہی چلے جاندے نے۔ اج ڈائریکٹر صاحب نے آؤنے۔ اج تاں شام تک جانگے۔ چھ وی وجع سکدے نے تے ستّ وی"، مندر کور دی آواز بدل گئی۔ آواز وچ شکوہ، درد، پریشانی، نفرت تے ہور پتہ نی کی کجھ جھلکن لگا۔

"اینے وجے تک ایہہ ایتھے کی کردے نے؟ کمال ہو گی! کم تاں سارا سٹاف کردے۔ نالے ایڈے کہڑے کم نے؟" ڈاکٹر. کرنجیت حیران سی۔

"میڈم جی میں تاں منہ نیں کھولھ سکدی کسے اگے۔ کئی وار تاں میں نھیرے ہوئے گھرے وڑدی آں۔ جو آک میرے بھکھن بھانے بیٹھے ہندے نے۔ مینوں کہہ دندے نے اتھے گیٹ تے بیٹھ جا۔ کوئی اندر نہ آوے۔ میڈم جی میں تاں نوکری چھڈن نوں تیار ہوئی پھردی آں۔ اک دن میں سوچیا مناں نوکری تاں چھڈنی ہی اے، دیکھاں تاں سہی ایہہ بڑھا بندہ کردا کی اے"، آخری واک بولدیاں اوہ شرمائی تے پھر کہندی گئی، "میڈم اے. سی. تھلے ورل اے۔ میں دفتر دی صفائی کردی نے دیکھی ہوئی تی۔ اجے میں اتھے سیمنٹ

بھر واؤن نوں سوچدی تی۔ میں دفتر دے پچھے جا کے اس ورل وچوں جھاتی ماری۔ میڈم جی جو میں اندر گند مند دیکھیا"، رکّے اسنے آلے دوآلے جھاتی ماری، "اوہ کسے نوں دسدیاں وی شرم آؤندی اے۔"

"کوئی نیں توں دسّ تاں سعی، میں کسے کول گلّ نہیں کردی"، ڈاکٹر. کرنجیت نے اتسکتاوس کنّ چک لئے۔

"میڈم جی، ایہہ بندہ کلین تے مودھاپیا سی تے اوہ میڈم اتھے نقلی...، میڈم جی بندے ایہو جہے تیویاں والے کم وی کردے ہندے نے؟"، کہہ کے مندر کور نے اپنا منہ ہتھ نال ڈھک لیا۔ جویں گلّ سنا کے اوہ آپ منہ دکھاؤن جوگی نہ رہی ہووے۔

سندیاں سندیاں کرنجیت دے کنّ شاں شاں کرن لگّ پئے۔ اوہ تے مندر کور اک دوجے دے موںہاں ولّ دیکھدیاں ہی رہِ گئیاں۔

"ساہمنے گردوارے، میڈم جی، ایہناں لوکاں نوں بھورا شرم نیں۔"

"مندر کورے دنیاں بڑی گندی اے"، ڈاکٹر. کرنجیت نے نفرت نال دفتر ولّ جھاتی ماری۔

کرنجیت ادھا کلو میٹر تر کے بسّ سٹاپ تے پہنچی۔ اتھوں بسّ لے کے اوہ ملیر کوٹلے پہنچی۔ اپنی سکوٹری اوہ اگلے دن ٹھیک کرا کے ہی گھرے لجا پائی۔ اجّ امبر نے آؤنا سی۔

باہروں کھیڈ کے آئی نورت نے دیکھیا کہ پاپا آ چکے سن۔ اسنے پاپا دا بیگ دیکھیا۔

"مما میں پاپا نوں لین نال جانا سی؟

"پتّ توں کھیڈ رہا سی۔"

"مما میں کھیڈنا چھڈّ سکدی سی! "

پھر اوہ پاپا دے نیڑے جان لئی غسل خانے دے دروازے کول بیٹھ گئی۔ پانی ڈگن دی آواز آ رہی سی۔ پنڈے نوں ملن دی آواز آ رہی سی۔ ایہناں آوازاں وچ پاپا چھپیا ہویا سی۔

کرنجیت نے رسوئی وچ پلاسٹک دی بوتل وچ کوک نال مکس کیتی دارو پئی دیکھی۔ تاں ایہہ بندہ پیندا ہی آ رہا سی۔ کرنجیت نوں پتہ سی امبر سفر نوں بہت اوکھا مندا سی۔ جموں توں لدھیانے تک داٹرین دا سفر تاں اوہ اوکھا سوکھا کر لیندا سی پر لدھیانے توں مالیر کوٹلے تک دا ڈیڑھ دو گھنٹے دا سفر اسدی جان کڈھ دندا سی۔ اس نوں سوکھا کرن لئی اسنے ایہہ طریقہ لبھیا سی۔

اک دن اسدے کول بیٹھا بندہ اسنوں پچھان گیا۔ اسنے پچھیا، "بائی جی تسی 'رنگ پنجابی والے ڈاکٹر. امبردیپ سنگھ ہو؟ میں تہاڈا پھین آں۔"

امبر نوں پتہ سی کہ اسنے شراب پیتی ہوئی سی۔ اس بندے نوں ضرور ہی پتہ ہووے گا۔ ٹی. وی. تے ودھیا گلاں کرن والا بندہ پبلک پلیس تے دارو پی پھردا سی۔ امبر نوں لگیا اس بندے نوں ڈاڈھی ٹھیس لگیگی۔ اوہ اسدے لائیو پروگرام وچ اسنوں ننگا وی کر سکدا سی۔ اسنے اسے ویلے پروگرام چھڈن دا فیصلہ کر لیا۔

"معاف کرنا! تہانوں بھلیکھا لگا۔ میں ٹی. وی. والا بندہ نہیں ہاں۔"

جدوں امبر باتھروم وچوں باہر نکلیا تاں نورت نوں امبر دا لیاندا چاکلیٹ دے کے ٹی. وی. والے کمرے وچ بھیجدیاں کرنجیت نے اسنوں سرسوہن سنگھ کالیا تے پرنسپل میڈم والی گل دسی۔

"تہاڈی میڈم وچ وی مرداں والے ہارمونز ودھ ہونگے"، امبر نے سمجھایا۔

اک دن کرنجیت اپنی سکوٹری نہیں لے کے گئی۔ اسدے جان توں بعد امبر نے سکوٹری کھڑی دیکھی۔ اسنوں حیرانی ہوئی۔ اسنے اسنوں فون لگایا،

"کرن توں سکوٹری نہیں لے کے گئی؟"

"میں کسے میڈم نال آ گئی،" اسنے جواب دتا۔

امبر بے فکر ہو کے اپنے کم لگ گیا۔

ملیر کوٹلے توں راڑا صاحب جان والی بسّ کرنجیت نوں تھوڑھی اڈیک توں بعد مل گئی۔ اپنے کالج وچ اسنے اپنی اج دی چھٹی بارے فون کر دتا۔ اسنے راڑا صاحب دی ٹکٹ کٹا لئی۔ سواریاں اک دوسرے نال گلاں کر رہیاں سن۔ کرنجیت دی کسے گلّ وچ رچی نہیں سی۔ اسدی تاں اس سنسار وچ ہی رچی مکّ گئی سی۔ امبر نال رہِ کے اوہ بالکل وی دھار مک نہیں رہی سی۔ اینا وڈا قدم چکن توں پہلاں اوہ سری گورو گرنتھ صاحب ساہمنے سر نواؤنا چاہندی سی۔ سری گورو گرنتھ صاحب نوں فلسفے دا بھنڈار تاں امبر اتے کرنجیت ہمیشاں ہی مندے رہے سن۔ نہر کولوں لنگھدیاں اک اچے تے سنے پل دی اسنے پچھان کر لئی۔ ساری زندگی دے دکھ جھلن توں پنج منٹ دے دکھ جھلنے کتے سوکھے سن۔ پانی نے پنج منٹ وی نہیں لگاؤنے سن۔ نہیں اوہ امبر بناں جیون دی کلپنا وی نہیں کر سکدی سی۔ جو آک؟ جاکاں دا خیال امبر بتھیرا رکھ لویگا۔ کرنجیت دا کسے چیز تے رشتے نال کوئی موہ نہیں سی رہِ گیا۔ اوہ ساری رات جاگدی رہی سی۔ اسنے سوچ سوچ کے ہی فیصلہ لیا سی۔

راڑا صاحب متھا ٹیک کے اوہ باہر نکلی۔ اسدے پرس وچ پیسے زیادہ نہیں سن۔ اسنے کرائے جوگے رکھ کے باقی گولک وچ پا دتے۔ انج اوہ کدے کسے دھارمک ستھان تے دس روپئے توں ودھ نہیں چڑھاؤدے سن۔ راڑا صاحب توں ملیر کوٹلے جان والی بسّ وچ اسنے ملیر کوٹلے دا ہی ٹکٹ کٹایا۔ اسنوں اس اچے پل والے اڈے دا نام نہیں پتہ سی۔ اسنوں اس پل دی پچھان سی۔ جیوں ہی بسّ اتھے پہنچی اوہ تھلے اتر گئی۔ پینچر لگاؤن والے اک بھائی توں بناں اڈا سنا پیا سی۔ اوہ پل ولّ تر پئی۔ اوہ پانی ولّ دیکھدی دیکھدی پل تے تر رہی سی۔ اچانک اسدے کناں نال نورت دی آواز ٹکرائی۔ اسنے اعلیٰ دوالا دیکھیا کوئی نہیں سی۔ 'نیں تیری کڑی رل جاؤ گی۔ منڈا تیرا وگڑ جاؤ'، جس خیال نوں اوہ چھنڈدی آ رہی سی، اوہی خیال اسدیاں لتاں دا جوڑ بن گیا۔ اوہ پل پار کر کے نلکے نیڑے بنے سیمنٹڈ بینچ تے بیٹھ گئی۔ بیٹھدے ہی اسدا رونا نکل گیا۔

امبر دے فون تے بیل وجی، کرن دا فون سی۔

"ہاں کرن؟"

"میں پینچراں والا بھائی بولدا جی، جھمٹ والے پل توں،" کرن دے فون توں اک اوپری مردانہ آواز نوں سنکے اسدیاں کھانیوں گئیاں۔پل دانام سندے ہی اسدیاں لتاں کمبن لگیاں، "اتھے ایہہ بیبی بیٹھی اے، کجھ دسدی نیں، ہبگی روئی جاندی اے"۔

"میں ہنے آؤنا تسیں انی دیر ایہدی راکھی رکھیو"،اوہ سمبھلیا۔

"تسیں آجو میں کولے بیٹھو نگا،" پینچراں والے نے بھروسہ دتا۔

" مینوں بچیاں نے نی مرن دتا امبر، نہیں تیرے واسطے تاں میں راہ موکلا کر چلی سی،" ملیر کوٹلے ولّ نوں کاردے تردیاں ہی اوہ پھر پھس پئی۔

"تیرے واسطے میں اینا کجھ کردا پھردا، پھر وی توں اینی کمزور پے گئی؟" امبر بری طرحاں ڈر گیا سی۔ایہہ کی واپر چلیا سی؟ اوہ اپنے جاکاں توں اوہناں دی ماں کھوہ لین لگا سی۔ کرنجیت اسنوں اینی وڈی سزا دین تک جاسکدی سی! اسنوں اوہ پہلاں نالوں وی بری لگن لگی۔

اس دن توں بعد کرنجیت دے من وچ ایہہ گلّ حاوی ہون لگّ پئی سی کہ اسنوں امبر نوں مکت کر دینا چاہیدا ہے۔اس وار اوہ امبر نوں اک آخری وار سمجھاؤن دا ایتن کریگی۔ جیکر نہ منیا تاں اوہ اسنوں جان دیویگی۔ 'چندرا! بچیاں توں اپنے دن دور رہکے کویں سارو گا! میرے کول تاں دو بچے نے ہیریاں ورگے۔ کل نوں میرا منڈا جوان ہو جانے۔ایہناں دا وچھوڑا ایہنوں تنگ نہیں کرو گا؟ کل نوں بچیاں نے وی ایہدے توں منہ موڑ جانے۔ میں کی سمجھا سکونگی ایہناں نوں۔ایہہ کی سمجھنگے بئی ساڈا پیو ادوں ساڈے توں منہ موڑ گیا سی جدوں اسدی سانوں سبھ توں ودھ ضرورت سی۔'

"پچھلی وار میں تیرے تھپڑ ماریا سی۔ زویا میرے نال لڑ پئی کہ میں اینا ظالمانہ وہار کیوں کیتا"، اگلے ہفتے جموں توں آ کے باتھ روم توں باہر نکلدا امبر بولیا۔ کرنجیت حیران ہو گئی کہ ایہہ بندہ ہر سمیں اس بارے ہی سوچدا رہندا۔ اوہ کہنا چاہندی سی کہ اسدی گلّ میرے ساہمنے نہ کریا کر۔ پر اسنوں کجھ ہور کہن دا خیال آ گیا۔

"اسنوں میرے تے کوئی ترس نہیں آؤندا۔ اوہ تیرے نال اس لئی لڑی کہ کل نوں توں اسدے وی تھپڑ مار سکدیں"، کرنجیت نے نورت ولّ دیکھیا جہڑی ڈردی ڈردی امبر دے پچھے پچھے تر رہی سی۔ تولیا باہر تار اپر سکنا پاؤن توں بعد امبر نے نورت نوں گودی چک لیا۔ اسنے نورت نوں چار پاریاں کیتیاں۔ دو گلھاں اپر اک ٹھوڈی تے اک متھے اپر۔ بدلے وچ نورت نے وی سر اگاس کے اس طرحاں ہی کیتا۔

"تینوں اسدی کوئی گلّ چنگی وی لگدی اے؟"

"بسّ امبر چپّ کر۔ آؤندے سار ہی اسدا نام جپن بیٹھ گیا،" کرنجیت نے اسدے گندویں سریر ولّ دیکھیا۔ تے سر ولّ وی۔ سر جس وچ اک دماغ سی۔ جسنوں کتاباں نے تراشیا سی۔ جسنوں ودیارتھیاں نے گھڑیا سی۔ اسدا اسانولا سریر انوٹھی طرحاں چمک رہا سی۔ سریر تے دماغ ہن کرنجیت دے نہیں رہے سن۔

اسنے بیڈروم ولّ دیکھیا۔ ساہمنے والے بیڈّ دے اپر پیاں ہی امبر نے اسدے تھپڑ ماریا سی۔ اس رات اوہ اسنوں سون نہیں دے رہی سی۔ کرنجیت نوں نیند نہیں آ رہی سی۔ اسدی زندگی نرک بنا دین والا بندہ بڑے آرام نال ستا پیا سی۔ اسنے اسنوں جھنجھوڑ کے جگایا سی۔ اوہ رو رہی سی۔ اٹھدیاں امبر نے جھجکے اسدے تھپڑ ماریا سی۔ تے اسنوں چپّ کر کے سوں جان دی تاکید کیتی سی۔

کرنجیت دے آتم ہتیا لئی جان دا امبر تے کوئی بہتا اثر نہیں ہویا سی۔ اک دو دن اوہ ضرور ڈریا رہا۔ اوہ کرنجیت نوں سمجھاؤندا وی رہا، "مر کے تاں توں بچیاں دی زندگی ہور اوکھی کر چلی سی۔" پر اوہ اپنے فیصلے توں پچھے نہیں ہٹیا سی۔

کرنجیت نوں نہیں پتہ کہ غلطی کتھے ہوئی سی۔ شاید ایہہ ادوں ہوئی سی جدوں اسنے خود امبر نوں کالج دی نوکری چھڈن تے یونیورسٹی دی نوکری سویکار کرن لئی پریریا سی۔ شاید ادوں جدوں اسنے زویا دا اپنے ہوٹل ڈنر کرن آؤن دا نوینداپروان کیتا سی۔ شاید ادوں جدوں

اسنے زویانوں اپنے جموں والے گھر آؤن دی ازاجت دتی سی۔ خیر اس گلّ دی جانکاری تاں کرنجیت نوں ہے ہی نہیں سی کہ اس دیاں جڑاں ڈیڑھ دو سو سال پچھے وی ہو سکدیاں سن جدوں زویا دے پوروجاں نے کشمیر گھاٹی وچ وسن دا فیصلہ کیتا سی۔

اگلے ہفتے امبر نوں دیوالی بریک دیاں چھٹیاں سن۔اوہ اس وار طلاق لین داپکا فیصلہ کر کے آیا سی۔اگلی سویر جیوں ہی بچے سکول چلے گئے، امبر نے پھر طلاق منگیا۔ کرنجیت تیار ہو رہی سی۔اوہ روئی جا رہی سی۔ کرنجیت دے رون دا امبر تے کوئی چنگا اثر نہیں پے رہا سی۔ اسنوں ہور غصہ چڑھی جا رہا سی۔ کرنجیت اپنے آپ نوں رون توں ڈکّ رہی سی پر رونا اپنے آپ آئی جا رہا سی۔

19

امان داری بندے دے اپنے کم آؤندی ہے

کالج جا کے اسنے دو پیریئڈ لگاتار پڑھائے۔ پرنسپل دو دناں لئی چھٹی تے سی۔ بہتے ادھیاپک کنٹین تے کھان پین وچ مست سن۔ کرنجیت نوں غصہ چڑھیا پر اوہ شانت رہی۔اوہ کس کس نال لڑیگی۔ سبھ توں وڈی لڑائی تاں اوہ خود نال لڑ رہی سی۔اسنوں محسوس ہون لگا سی کہ جیکر امبر اس نال نہیں رہنا چاہندا تاں اسنوں جان دینا چاہیدا سی پر اوہ امبر توں بناں رہن دی کلپنا کرن توں وی ڈر دی سی۔

کالج نواں سی تے اسنے پروفیسراں دے سر تے ہی چلنا سی۔ جے ایہہ نہیں پڑھاؤنگے تاں کالج کس طرحاں پیراں سر ہو سکیگا۔ ایہہ لوک اپنے ہی پیراں تے کہاڑا مار رہے سن۔ ساریاں نوں نوکری دی ضرورت سی۔اوہ خود ایہو جہی کیوں سی؟ اسنے سوچیا۔اک امبر ادھیاپک سی جھسڑا اسدے اندر وسدا سی۔ ایہہ امان داری اسنے امبر توں سکھی سی۔ امبر نے سمجھایا سی کہ امان داری سبھ توں ودھ بندے دے اپنے کم آؤندی ہندی اے۔ بے ایمانی سبھ توں ودھ بندے دا اپنا نقصان کردی اے۔ کرنجیت دے دماغ وچ خیال تاں آیا پر اوہ اسنوں اینا پیار کردی سی کہ اوہ ایہہ زرت نہیں کر پائی کہ طلاق منگن دے فیصلے کارن اوہ امبر نوں بے ایمان آکھے۔اسنے کتے

پڑھیا سی کہ محبت وچ ڈبے بندے دے دماغ دے کجھ حصے سوں جاندے ہندے ہن۔اسنوں اکو چیز وڈی دکھائی دندی ہے۔اپنے نفعے نقصان اوہ سوچ نہیں سکدا۔

وہلے پیریئڈ وچ اوہ کالج دے گراؤنڈ وچ بلڈنگ توں، ودیارتھیاں توں تے ادھیاپکاں توں دور چلے گئی۔درکھتاں دے وی کنّ ہندے ہونگے پر اوہناں دی تاں دنیاں ہی ہور سی۔کرنجیت اتے درکھتاں دی دنیاں دے سانجھی ہون وچ اجے سماں لگنا سی۔ادوں تکّ تاں اس وشال برہمنڈ وچ امبر دے طلاق منگن دی گھٹنا نے اک انوتوں وی ہزاراں گنا چھوٹی گھٹنا بن چکی ہونے۔اسنے سوچیا۔اسنے زویا نوں فون لگایا۔

"زویا توں میرے گھرے آؤندی رہی۔میرے گھر دا انّ پانی کھاندی رہی۔کھا-پی کے حرام تھوڑھی کر دے ہندے نے؟"

ملیر کوٹلے توں تنّ سو تیہہ کلومیٹر دور اپنے ہوٹل وچ اپنے دفتر وچ بیٹھی زویا نے اسدی گلّ سنی۔اسنوں امید سی کہ اک نہ اک دن کرنجیت دا فون ضرور آویگا۔اسنوں ایہہ وی امید سی کہ اوہ ایہہ گلّ ضرور آکھیگی۔اسنے اسدا جواب وی سوچ رکھیا سی۔اوہ آکھوگی میں جنے دن تہاڈے گھرے کھادھا پیتا اوہ اسدے ہوٹل وچ اک وار کیتے ڈنر دے برابر توں وی گھٹّ ہی اے۔پر این موقعے تے اسنے ایہہ کجھ نہ کہن دا فیصلہ کیتا۔ایہہ بہت چھوٹاپن سی۔اسنے اپنی رسیپشنسٹ نوں باہر جان دا اشارہ کیتا۔

"مینوں اس بارے کجھ نہیں پتہ۔تسیں اپنے پتی نوں پچھو جدوں تہاڈا پتی تہاڈے نال رہنا ہی نہیں چاہندا تاں تسیں دھکے نال کوے رکھ سکدے ہو؟"، اسنے گلّ چھیتی ختم کرن دے ارادے نال کیہا۔

"میرا تے میرے بچیاں دا کی حال ہووے گا؟ توں سوچیا؟"

موبائیل کمپنی وچ بیٹھے تکنیشن بڑی تیزی نال ہتھ چلا رہے سن۔ادھر لی گلّ ادھر تے ادھر لی گلّ ادھر پہنچائی جا رہی سی۔

"مینوں کجھ نہیں پتہ پھر وی اسیں تہاڈا خیال رکھانگے"، زویا نے کیہا۔

"تسیں کون ہووونگے میرا تے میرے بچیاں داخیال رکھن والے ؟تینوں لگدے ہئ میں برداشت کرپاوانگی تہانوں؟زویا توں جوان ایں، سوہنی ایں،تینوں منڈیاں داگھاٹے ؟توں میراگھر برباد نہ کر۔ تیرے اپنے ماں باپ کنے دکھی ہونگے ؟کش پتے تینوں؟بول؟ پھیر تیرے پاپاکنے سخت سبھاءدے نے۔اسنے کنے اتوادی مارے نے۔توں امبر نوں مرواؤنے استوں؟"

"ساڈے لوک تہاڈے جٹاں ورگے نہیں۔اوہ بالغ کڑیاں دے پچھے نہیں جاندے"،زویانے کیہا۔

"میں امبر نوں طلاق نہیں دینا۔ میں دیکھانگی توں کنے سال اڈیک کر سکدی اے۔گھرے بیٹھی بیٹھی بڈھی ہوجینگی"،آکھدیاں کرنجیت نے فون کٹّ دتا۔

فون میز تے رکھدیاں زویانوں سالاں لمی اڈیک دکھائی دتی۔کرنجیت نے ایہہ گلّ کیوں آکھی؟کی اسنوں پتے کہ میں امبر نوں کیہا سی کہ میں ساری عمروی اڈیک کر سکدی آں؟ضرور امبر نے اسنوں ایہہ گلّ دسی ہوویگی۔کوئی گلّ تاں اوہ اپنے دل وچ رکھ ہی نہیں سکدا۔اسنوں غصہ چڑھ گیا۔اسنے امبر نوں فون لگایا۔

"کرنجیت دافون آیاسی۔امبر تسیں بندے اوجاں عورت؟! میریاں بولیاں ساریاں گلاں کرنجیت نوں دسّ دندے ہو۔ایہہ گلّ میں صرف تہانوں دسی سی کہ میں ساری عمراڈیک کر سکدی آں۔تسیں ایہہ گلّ کرنجیت نوں کیوں دسی؟" اسدارونانکل گیا۔

"میں کدوں دسی اے؟"پھراسنوں خیال آیاجے اسنوں کرنجیت نے ایہوجہی گلّ آکھی اے تاں ہوسکدے کدی استوں کجھ کیہا گیا ہووے! "میرے یاد نہیں زویا،شاید کسے سندربھ وچ میرے توں کہی گئی ہووے۔"

"کی کیہا،تہاڈے یاد نہیں؟ایڈی وڈی گلّ تہاڈے یاد نہیں؟اس گلّ وچ میری محبت دا ززبا چھپیا ہویا سی۔تہاڈے لئی ایہہ معمولی گلّ سی؟اور ہا،میں کیہو جہے آدمی نوں پیار کردی آں! پھرپھر تسیں میرے پاپابارے کی کی دسی پھردے اوں اسنوں؟حداے امبر!" اسدارونا تیز ہوگیا۔رسیپسنشٹ اسنوں دیکھن لئی اندر آئی پر زویادااشارہ دیکھکے واپس مڑ گئی۔اچانک اسنوں احساس ہویا کہ اوہ کجھ زیادہ ہی بول گئی سی۔اسنے اپنے آپ نوں سمبھالیا۔

"ہاں اسدا فون آیا سی۔ مینوں پچھے ہٹ جان لئی آکھ رہی سی۔ تسیں اس نال جھگڑا نہ کریو۔ ٹھیک اے میں فون کٹدی آں۔"

فون کٹ ّ گیا۔ 'زویا اس طرحاں نہ بول' امبر دے اندروں اک آواز آئی۔ پل دی پل اسنونو اپنا آپ بونا جیہا لگیا۔ زویا نے اسنوں عورت کیہا سی۔ میدانی پنڈ دے جمے پلے بندے نے اپنے آپ نوں زخمی محسوس کیتا۔ ایہہ گل ّ اسدے سبھ توں پیارے انسان نے آکھی سی۔

اسنوں اپنا دماغ کسے ترل پدارتھ وانگ محسوس ہویا جس وچ لہراں دے طوفان اٹھ رہے سن۔ اس توں پہلاں لہراں اسنوں ہدایتاں دینیاں شروع کر دیاں اسدے دماغ دا ترل رنگ برنگے پتھراں وچ بدل گیا۔

دو گورے تے دو سانولے پیر لیہ لداکھ دے پتھریلے پہاڑ اپر چڑھ رہے سن۔ امبر ہمیشاں زویا نال گھمن دے سپنے دیکھدا سی۔

اسد او شواس سی کہ کرنجیت اس طرحاں نہیں کریگی۔ اوہ طلاق دین لئی منّ جاوے گی۔ بسّ زویا نوں کاہلی نہیں کرنی چاہیدی۔ پر زویا اینی کاہلی کیوں کر رہی اے؟ اک پاسے اوہ ساری عمر اڈیک کرن دی گلّ کر دی اے، دوجے پاسے اینی کاہلی؟ شاید اسنوں میرے توں بناں رہنا اوکھا لگّ رہا؟ جاں اسنوں لگدے کہ جے ہن تنتے گھاہ طلاق لے ہو گیا تاں لے ہو گیا۔ جے گلّ لمک گئی تاں پھر لمک گئی۔ کرنجیت تے امبر اسے طرحاں تناء وچ رہن دی عادت پا لینگے۔ زویا سالاں بدھی شاید عمر بھر ہوا وچ لٹکی رہیگی۔ جاں شاید اسدے گھر والے رشتے لئی دباء پا رہے ہونگے۔ نہیں نہیں میں زویا نوں اس طرحاں دے تناء وچ نہیں رکھانگا۔ میں اج پھر کرنجیت نال گلّ کراں گا۔

اوہ پھر اپنے تے زویا دا سانجھا گھر دیکھن لگا۔ اسدے ودیارتھی اسنوں کویں دیکھنگے؟ صرف اسدے ودیارتھی اس بارے غلط نہیں سوچنگے۔ اوہ اوہناں نوں سمجھا لویگا۔ اوہ اسنوں پیار وی تاں کنا کر دے سن۔ امبر ایہہ سوچن توں اسمرتھ سی کہ جموں دے لوک کنے پرمپراوادی سن۔ جموں والے ودیارتھی اپنے پروارک جیاں دے پربھاو ہیٹھ وی سن۔ پروارک جیاں نے پتہ لگدے ہی امبر نوں برا بھلا کہنا سی۔

بعد دوپہر چار وجے اوہ لائن وچ بوٹیاں نوں پانی لا رہا سی۔ کرنجیت دی کالج والی گڈی گیٹ دے ساہمنے آ کے رکی۔ ملیر کوٹلے توں جاندے پروفیسراں نے سانجھی وین لگا لئی سی۔ امبر نے شیشیاں راہیں دیکھ رہیاں کرنجیت دیاں کلیگ ادھیاپکاں نوں ست سری اکال بلائی۔ کرنجیت نوں چنگا لگیا۔ 'ہائِ جے اس طرحاں ہی زندگی چلی جاوے تاں کناودھیا لگے۔ پتہ نہیں اج دی شام کیہو جہی ہووےگی۔ زویا نے ضرور فون کیتا ہووےگا۔ امبر غصے وچ ہووےگا۔ ہائِ میرے بچے کی سوچدے ہونگے۔ کنے تنگ ہونگے اوہ۔' اوہ اندر گئی۔ شیری ہوم ورق کر رہا سی۔ نورت کارٹون دیکھ رہی سی پر اوہ ممانوں آئی دیکھکے بھجی آئی۔ ٹی۔وی۔ دا ریموٹ اسدے ہتھ وچ سی۔ اسنوں ایہہ سی کہ کتے شیری ٹی۔وی۔ تے قبضہ نہ کر لوے۔ ٹی۔وی۔ خاطر اوہناں دی اکثر لڑائی ہندی سی۔ شیری فلم دیکھدا سی، نورت نوں کارٹون پسند سن۔

پل بھر لئی کرنجیت نوں لگیا کہ سبھ کجھ ٹھیک سی۔ پر نہیں لڑائی گھر دے نیڑے تیڑے ہی کتے منڈرا رہی سی۔ پچھلے کئی مہینیاں توں اوہ چاروں جی اسدی بڑک لین دے عادی ہو گئے سن۔ امبر نوں پتہ ہندا سی کہ کدوں شروع کرنی اے۔ شروعات امبر ہی کردا سی۔

کرنجیت نے چاہ بنا کے کپاں وچ پائی۔ امبر دی چاہ اسنے ڈھک کے رکھ دتی۔ اندر آئیگا تاں پی لئیگا۔ لوک دیوالی دیاں تیاریاں کر رہے سن۔ گھراں دیاں صفائیاں ہو رہیاں سن۔ بازاراں وچ طرحاں طرحاں دیاں سیلاں لگیاں ہوئیاں سن۔ لوک سامان خرید خرید گھراں نوں لیا رہے سن۔ پچھلے سالاں وچ ایہناں دناں وچ اوہ دوویں بچیاں سمیت بازار دا گیڑا لاؤندے رہے سن۔ گیس والا چار برنراں والا چلھا، مائیکروویو، اے۔ سی۔ تے ہور کنا ہی نک سکّ اوہناں نے ایہناں ہی دناں وچ خریدیا سی۔ ہن شاید ایہہ کدے وی سنبھوَ نہیں ہونا۔ امبر دے دوست متر اسنوں سمجھا چکے سن۔ رشتے داراں کول کرنجیت نے گلّ نہیں کیتی سی۔ جیکر اوہ اپنے بھرا کول گلّ کردی تاں اسنے گلّ تھانے کچہریاں تک لے جانی سی۔ اسنے امبر دی رجّ کے بے عزتی کرنی سی۔ کرنجیت امبر نوں پیار کردی سی۔ اوہ امبر دا ایہہ حالَ نہیں دیکھ سکدی سی۔

امبر ہن واپس مڑ داد کھائی نہیں دے رہا سی۔ کرنجیت نے دیوالی تک ہور اڈیک کرن دی سوچی۔ جے نہیں منوں تاں میں طلاق دے دیانگی۔ اسنے بھوکھ دی زندگی وچ اپنے آپ نوں اکلیاں دیکھیا۔ پچھلے مہینیاں وچ جدوں توں امبر نے طلاق منگنا شروع کیتا سی، اسنے

کئی وار اپنے آپ نوں اکلیاں کلپیا سی۔ ہر وار اسدا دل بیٹھ جاندا رہا سی۔ پر اس وار اسنے اپنے آپ نوں طاقتور محسوس کیتا۔ اسنے چاہ دی آخری گھٹ بھر دیاں شیری ول دیکھیا۔ کجھ سالاں تک شیری جوان ہو جاویگا۔

کپ رسوئی وچ رکھکے اوہ اپنے بیڈّ روم وچ لگے آدم قد شیشے اگے آ کھڑی۔ اسنے اپنے چہرے تے پئیاں چھائیاں نوں سجے ہتھ دیاں انگلیاں نال پلوسیا۔ پر اس وچ میرا کی قصور اے، اسنے سوچیا۔ خیر ہن سبھ کجھ ختم ہو چکا سی۔ اوہ ساریاں سمبھاوناواں پرکھ چکی سی۔ اسنے جیوندے رہنا سی۔ کلیش نوں ہن ہور لما نہیں کیتا جا سکدا سی۔ اوہ اسنوں جان دیویگی۔ لما کلیش کسے دی جان لے سکدا سی۔

دروازہ کھلھیا۔ امبر رسوئی وچ وڑ کے چاہ دا کپ اٹھا کے ڈرائنگ روم وچ آ گیا۔ سوفے تے بیٹھ کے اوہ چاہ پین لگا۔

"توں زویا نوں فون کیتا سی؟" امبر نے غصے دا لکواں رلا آواز وچ بھر دیاں پچھیا۔ کرنجیت نے اسدیاں اکھاں وچلی لالی ول دیکھدیاں چپّ رہنا ٹھیک سمجھیا۔ اوہ نورت دے پائے کھلارے نوں سمیٹدی اپنے کم لگی رہی۔

"میں کش بولیئے؟"

"ہاں میں کیتا سی۔ میں اسدے گھرے وی فون کر سکدی آں۔ میں اسدے گھرے جاوی سکدی آں"، کرنجیت نے ایہہ گلّ پہلی وار آکھی سی۔ حالانکہ جموں جان دا اسدا کوئی ارادہ نہیں سی۔ اسنوں پتہ سی کہ اسدا کوئی فائدہ ہون والا نہیں سی۔ زویا اپنے پیراں تے کھڑی سی۔ اسدے گھر دیاں نے اسنوں روکنا چاہیا تاں اوہ گھر چھڈّ دیویگی۔ پر اس نال امبر دی بدنامی ہوویگی۔ اوہ ایہو جہی عورت نہیں سی جہڑی کجھ وی ایہو جیہا کرے جس نال امبر دی شان نوں دھبہ لگے۔ کرنجیت نے امبر ولّ دیکھیا۔ اوہناں دیاں اکھاں ملیاں۔ کرنجیت دی گلّ نال امبر دیاں اکھاں وچوں غصہ غائب ہو گیا سی۔ اسدی تھاں بے بسی نے لے لئی سی۔ کرنجیت نوں خوشی ہوئی۔ اوہناں دوواں دی جان اسدی مٹھی وچ سی۔

کرنجیت دیاں بولیاں گلاں رنگ لیائیاں سن۔ دیوالی ٹھیک ٹھاک لنگھ گئی۔ امبر کار وچ اوہناں نوں بازار لے کے گیا۔ کرنجیت ہر سال پرمپرک طریقے نال دیوالی مناؤندی رہی سی۔ اس وار اسنے نویں ہٹڑی خریدی۔ پرانی ہٹڑی بہت پرانی ہو چکی سی۔ پچھلے سالاں وچ تنگی دی ماری اوہ نویں ہٹڑی خریدن دی اچھا نوں پچھانہ پاؤندی آئی سی۔ ہن اسدی تنخواہ صدقہ اوہناں دا ہتھ جے کھلھا نہیں سی تاں

تنگ وی نہیں سی۔ اسنے نویں ہٹڑی دے نال متھا ٹیکن لئی کھلاں تے کھیلنے خریدے۔ اخروٹاں دا پیکیٹ امبر جموں توں لے آیا سی۔ موم بتیاں دے دو ڈبے تے چو نگڑے خریدے۔ اوہ ہر دیوالی والے دن بکرے دا میٹ بناؤندے آئے سن۔ ایہہ پر میرا اسدے پیکے تے سوہرے گھر دی وی سی۔ اسنوں اوہ دن اوہ ساریاں دیوالیاں یاد آئیاں جدوں اوہ تے امبر دوویں رلکے بکرے دا میٹ بناؤندے ہندے سن۔ کرنجیت دے آکھن تے امبر نے کار 'شاہد بکرے والا' دی دوکان دے اگے روک لئی۔ امبر دوکان اندر چلیا گیا۔ کرنجیت بچیاں دے نال کار وچ ہی بیٹھی رہی۔

دیوالی نوں اوہ تنوں رلکے بجلی والیاں لڑیاں لگاؤندے۔ منہ ہنیر اہندی سار اوہ دیوے جگاؤن لئی نکلدے۔ پہلاں شیری دے سکول دے باہر پنج مومبتیاں جگائیاں جاندیاں۔ پھر کالج دے گیٹ تے، تے پھر ہاء دا نعرہ گردوارے۔ سکول اتے کالج وچ اوہناں توں بناں ہور کوئی نہیں جاندا سی۔ پھر جدوں اوتار سنگھ تاری نوں پتہ لگاتاں اوہ وی بچیاں سمیت جان لگے سن۔ اگے اگے امبر دی گڈی ہندی۔ پچھے پچھے تاری دی ایسّ. یو. وی. پھور چونر ہندی۔

"مما میں اوہ لال لال کھیلنے لینے نے؟" نورت سامان والے لفافے وچ ہتھ مار رہی سی۔ اسنوں چٹے تے لال رنگ دے جانوراں دے آکار والے کھیلنے کھڈونیاں ورگے جاپے سن۔ ایہہ ضرور ممانے اس واسطے ہی لئے سن۔ شیری تاں وڈا ہو گیا سی۔ اوہ تاں ہن کارٹون وی نہیں دیکھدا سی۔

"بیٹے گھرے جاکے لے لویں"، کرنجیت نے کیہا تے اوہ 'شاہد بکرے والا' دا بورڈ پڑھن لگی جسدے تھلے موٹا کرکے لکھیا ہویا سی 'بھیڈ وثابت کرن والے نوں 50,000 روپے انعام'۔ ہیں کی بھیڈ ونوں بکرے دی تھاں ویچیا جا سکدا اے؟ اوہ اس بارے امبر نوں پچھو گی۔ نہیں امبر نال ہن اس طرحاں دی عام جانکاری والی گلّ کس طرحاں کیتی جا سکدی سی۔ اوہ اس دا جواب وی نہیں دیویگا۔ تے اوہ کنی بے عزتی محسوس کریگی! پر اس نالوں وڈی بے عزتی کی ہو سکدی ہے کہ اوہ مینوں چھڈ کے جا رہا ہے۔

کار دے ترن توں بعد کرنجیت نے ایہہ سوال امبر نوں پچھ ہی لیا۔ امبر کجھ پل چپّ رہا جویں جواب نہ دینا چاہندا ہووے۔ پھر جویں اوہ کرنجیت نوں نہیں اپنے بچیاں دی ماں نوں دسن لگا تاں کہ بھوکھ وچ اسدے بچیاں دے اسدا گیان کم آ جاوے۔

اپنے پریوار نوں اپنا پورا گیان دین دے معاملے وچ امبر ہمیشاں اتسک رہا سی۔ کئی وار کوئی ودھیا گلّ پڑھدا تاں رسوئی وچ روٹی پکا رہی کرنجیت نوں سناؤن لگدا۔ پہلاں کالج دی نوکری پھر یونیورسٹی دی نوکری وچلیاں تمام باریکیاں تے تناءاوہ کرنجیت نال سانجھے کردا رہا سی۔ایہی کارن سی کہ کرنجیت نوں اپنی نوکری بڑی ارامدائک لگدی۔ ہر اوکھ اتے کلیگاں دوارا پیدا کیتی کسے سمسیا نوں اوہ آرام نال حلّ کر لیندی سی۔ایہی کارن سی کہ شیری اپنی عمر توں پہلاں ہی سیانا ہو گیا سی۔ ہر اوکھ اتے جماعتیاں دی پیدا کیتی کسے سمسیا نوں اوہ آرام نال سلجھا لیندا سی۔

اصل وچ شیری، امبر تے کرنجیت دی مرضی توں بناں سیانا ہو گیا سی۔اوہ دوویں نہیں چاہندے سن کہ شیری اپنے بچپن توں چھلانگ لگا کے سدھا جوانی وچ چلا جاوے۔ اس لئی اسنوں گردوارے لجایا جاندا سی۔ اسنوں گرجے جانا چنگا لگدا سی۔ اسنوں مندر وچ ٹلّ وجاؤنا چنگا لگدا سی۔ اوہ مسلمان دوستاں نال مسجد وچ گیا سی۔ اوہ اپنے سکول دے کسے بچے نوں نہیں دسدا سی کہ اوہ ناستک سی۔ اسنوں پتہ سی کہ ایہہ گلّ دسکے اسدے پاپا سکول وچ مذاق دا پاتر بن گئے سن۔ اکلے رہِ گئے سن۔ پاپا نے سا گروچ رہِ کے مگرمچھ نال ویر پایا سی۔ بچیاں نے اسنوں پاپی سمجھیا سی۔ کئیاں نے اس پاپی منڈے نوں صرف اسے لئی کٹیا سی۔ شیری اپنے نجی وچار کسے نوں نہیں دسیگا۔

"آپکے پنجاب سے تو جموں سو درجے اچھا ہے۔ ہمارے جموں کو سٹی آف ٹیمپلز کہا جاتا ہے"، اسدے دوست ارنب نے کیہا سی۔

"شہر میں ایک دو مندر کافی ہوتے ہیں جیسے ہمارا گولڈن ٹیمپل۔ زیادہ مندروں کی کوئی پروڈکٹیوٹی نہیں ہوتی۔ پنجاب مے اتنی پھسلیں پیدا ہوتی ہیں، آدھا انڈیا روٹی کھاتہ ہے،" شیری نے بہت ہی نزدیکی دوست نوں تھوڑھی جہی وگیانک سمجھ دے دتی سی۔

"توں ایسے کیوں بولتا ہیں؟ کیا توں اتھیسٹ ہے؟" اسنے پچھیا سی۔

"ہاں میں اتھیسٹ ہوں"، اپنے آپ نوں روکدے روکدے وی شیری توں کیہا گیا۔ جسمرڑیاں چیزاں دا ارنب ہنکار کردا سی شیری تاں اوہناں نوں مندا ہی نہیں سی۔

"مس یہ شیری بھگوان کو نہیں مانتا"، ارنب نے اچی آواز وچ کیہا۔

"ہیں؟ شیری کیا یہ سچ ہے؟ ایدر آؤ"، چنگے سبھاء دی مس تھوڑھی جہی بھیڑے سبھاء دی ہو گئی سی۔

شیری نے پہاڑی اپر بنے ڈی. پی. ایسّ جموں دی کھڑ کی وچوں توی ندی دے پار بنی یونیورسٹی وچ پاپادے وبھاگ والی عمارت ولّ نظر ماری۔ اتھوں شبد ہوا وچوں تیر دے آئے۔ اوہ توی ندی اپروں لنگھے۔ شیری مس کول چلا گیا،

"مس جو اتھیسٹ ہوتے ہیں وہی بھگوان کو سبسے زیادہ مانتے ہیں، وہ اسکو ڈھونڈتے ہے۔ تھیسٹ لوگ ڈھونڈتے نہیں صرف مانتے ہیں۔"

"ارے واہ شیری توں بھگوان کی کھوج میں لگا ہوا ہے۔ شیری تو بھگوان کو سبسے زیادہ مانتا ہے۔ شاباش!"

امبر نہیں سی چاہندا کہ شیری اپنی کلاس وچ اکلاپے دا شکار ہووے۔ اوہ حیران رہِ گیا جدوں اسدے سکول دے اک جماعتی نے اسدی میڈم نوں شیری دے ناستک ہون بابت دسیا سی۔ شیری میڈم دے ساہمنے نکچو کھوجی بن گیا سی۔

ہولی ہولی امبر نوں سمجھ آئی کہ گلاں شیری تک کویں پہنچیاں سن۔

امبر اٹھویں وچ پڑھدا سی۔ ماسٹر نکا سنگھ دی کلاس لگی ہوئی سی۔ امبر کھڑھا پاٹھ پڑھ رہا سی۔ کدے کدے اوہ ماسٹر نکا سنگھ دے چمکدے کالے شاہ رنگ ولّ دیکھ لیندا۔ اسنوں تسلی سی کہ ماسٹر نکا سنگھ سکول وچ سی۔ اوہ آکھ سکدا سی کہ کالا رنگ اصل وچ ایہہ ہندے۔ کدے کدے اوہ چرنی دے کتاب تے جھکے گورے رنگ ولّ دیکھ لیندا۔ اسنوں تسلی سی کہ بھوکھ وچ اوہ اسدا اپنا ہون والا سی۔ سوا اس کول اک گورا رنگ سی۔ چرنی دا لمی داہڑی والا جیجا تاں اسدے چت چیتے وی نہیں سی۔ اسدا دھیان پڑھن ولّ سی پر ماسٹر سمیت سارے جنے روزاں وانگ سر چک چک کے ہیڈماسٹر دے کمرے ولّ دیکھن لگّ گئے سن۔ ہیڈّماسٹر دیوی دیال اڑب تے کوڑے سبھاء دا سی۔ عام طور تے اوہ کمرے دے باہر دھپے میز دے پچھے پئی کرسی تے بیٹھا ہندا۔ اوہ سگرٹاں بہت زیادہ پیندا سی۔ جدوں اسنوں طلب اٹھدی اوہ اپنے کمرے وچ چلا جاندا۔ امبر نے نہیں دیکھیا سی پر ہور ساری کلاس نے دیکھیا سی کہ اک نہنگ سنگھ دھپے لگیاں جماعتاں دے کولوں سائیکل تے چڑھیا چڑھایا آیا سی تے ہیڈماسٹر آفس دے اگے پہنچ گیا سی۔ بچیاں نوں پوری امید سی کہ لوہا لوہے

نال ٹکراؤن لگا سی۔ ہیڈ ماسٹر دوارا مارے گئے تمام دبکیاں، ڈانٹاں تے ڈنڈیاں دا بدلہ اج نہنگ سنگھ دوارا لیا جانا سی۔ نہنگ سنگھ ہیڈ ماسٹر نوں سگرٹ پین دی سزا ضرور دیویگا۔

امبر چپّ کر گیا سی کیونکہ ماسٹر نکا سنگھ ہیڈ ماسٹر دے کمرے ولّ تر گیا سی۔ اوہ بیٹھ گیا سی کیونکہ بچیاں نے گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں سن۔ کئی تاں ہوا وچوں آ رہیاں آوازاں وچوں تھپڑاں دیاں آوازاں وی پچھان رہے سن۔ اوہناں دی حیرانی دی کوئی حد نہ رہی جدوں ہیڈ ماسٹر تے نہنگ سنگھ ہسدے ہسدے کمرے وچوں باہر نکلے تے کرسیاں تے آ بیٹھے۔ اوہناں دی حیرانی حداں بنے ٹپّ گئی جدوں اگلے دن سارے سکول نوں گراؤنڈ وچ گھاہ تے بٹھایا گیا تے ہیڈ ماسٹر تے نہنگ سنگھ اوہناں دے ساہمنے اکٹھے ہی پرگٹ ہو گئے۔ ہیڈ ماسٹر نے نہنگ سنگھ دے نیک کاج دی پرشنسا کیتی۔

ڈیڈھ گھنٹے دے نہنگ سنگھ دے بھاشن نے امبر دا منہ سکول دی لائبریری ولّ کر دتا سی۔

بہت سالاں بعد جدوں امبر ملیر کوٹلے کالج وچ نواں نواں لکچرار لگا سی تاں سمیں سر ملی نوکری دا سہرا امبر اپنی سلیبس توں باہر پڑھن دی عادت سر بندا سی۔ سلیبس توں باہر پڑھن دی عادت دا سہرا اوہ اس نہنگ سنگھ دے سر بندا سی۔ امبر نے اس بابے نوں کھوجنا آرنبھ کیتا۔ اسدا انومان تاں ایہہ وی سی کہ بابا ہن تک تر چکیا ہووے گا پر سال دے وچ وچ اسنے اسنوں لبھّ ہی لیا۔ اوہ اپنے اک پرانے ساتھی کامریڈ دے گھر آخری دن گن رہا سی۔ کامریڈ دے ورانڈے وچ ماروتی کار کھڑی دیکھکے امبر نوں بابے دا ورتیا شبد صابندانی یاد آ گیا۔ بابے نے اپنے بھاشن وچ کاراں والیاں واسطے 'صابندانی والے' شبد ورتیا سی۔

"بابا جی جہڑا سوال مینوں ہن تک تنگ کر دا رہا اوہ ایہہ کہ تہاڈا پہراوا تاں نہنگاں والا اے تے وچار تہاڈے کمیونسٹاں والے، ایہہ کی اے؟"

"میں ہتھیار بند کمیونسٹ پارٹی دا میمبر سی۔ جلدی ہی میں سمجھ لیا کہ لوکاں نوں پڑھائے بناں کمیونسٹ بھوکھ سنبھوَ نہیں اے۔ میں باقی دی ساری عمر سکولاں وچ بھاشن کر دا رہا۔ نہنگاں والا بانا مینوں سکولاں وچ وڑن وچ سوکھ پردان کر دا سی، پولیس توں بچن وچ مدد کر دا سی، گردوارے وچ رات کٹن تے روٹی پراپت کرن وچ سہائی ہندا سی۔"

امبر نے اک کمیونسٹ بھو کھ لئی نہیں بلکہ اک بہتر بھو کھ لئی مثال بابے توں پھڑ لئی سی۔

اوہ اوسطاً مہینے وچ اک جاں دو وار کسے نہ کسے سکول وچ بھاشن کرن جاندا سی۔ یونیورسٹی دی نوکری وچ آ کے تاں مہینے وچ دو شنیوار پکے ہی ہو گئے سن۔ شیری نوں اک شنیوار دی چھٹی ہندی اوہ وی نال چلے جاندا۔ امبر نوں لگدا سی کہ شیری دی اسدے بھاشن وچ کوئی رچی نہیں سی۔ اوہ موبائیل تے لگیا رہندا جاں بھاشن دے نیڑے تیڑے کجھ کھیلدا رہندا۔ گھروں اوہ اپنی بال نال لے جاندا سی۔ بھاشن دیاں کاتراں اسدے کناں نال ٹکراؤندیاں رہندیاں۔ وڈیاں جماعتاں دے وڈے بچیاں دا ہاسہ سنکے اوہ کن چک لیندا۔ ایہناں کاتراں توں ہی اسنے پوری تصویر بنا لئی سی۔ تے اوہ ڈی. پی. ایس. جموں دا 'بھگوان نوں سبھ سے زیادہ مانن والا' بن گیا سی۔

"بھیڈ دے ماس دی تاثیر ٹھنڈی منی جاندی اے تے بکرے دی گرم، ویسے ماس والے گن بھیڈ وچ وی ہندے نے،" امبر دس رہا سی۔ دوجے پاسے 'شاہد بکرے والا' اپنی سبھ توں وڈی رقم ہتھ وچ پھڑ کے دوکان دی چھت اپر کھڑھا ہو کے کلھ کلھ کے لوکاں نوں دس رہا سی کہ اوہ بھیڈ دا نہیں بکرے دا میٹ ویچ رہا سی۔

کرنجیت نے چونگڑے پانی وچ بھیوں کے سکنے رکھ دتے سن۔ کوٹن دے پیکیٹ وچوں تھوڑی جہی روں لے کے اسنے بتیاں وٹّ دتیاں۔ نورت نے اسدی ریس وچ کجھ چھوٹیاں چھوٹیاں بتیاں وٹیاں۔ اک ٹریء وچ کرنجیت نے چونگڑے، بتیاں، سروں دا تیل تے موم بتیاں دا ڈبہ ٹکا کے رکھ دتا۔ رسوئی دی شیلپھ اپر جینیاں دی دوکان توں لیاندی برفی تے لڈوآں دے ڈبے پئے سن۔ امبر میٹ بنا رہا سی۔ اسنوں شانت دیکھکے کرنجیت دے اندروں آواز اٹھدی۔ 'کاش امبر اسے طرحاں رہے۔' نہیں اوہ شانت نہیں سی۔ کرنجیت اسدے چہرے اندر چھپی اشانتی نوں پڑھ سکدی سی۔ ایہہ اوہناں دی آخری دیوالی ہووےگی۔ اسنے ہاؤکا بھریا۔

منہ ہنیرا اہندی سار تاری دا فون آ گیا۔ اوہ اپنے گھروں چلن لگے سن۔ امبر دیوالی ملیرکوٹلے ہی مناؤنی پسند کردا سی۔ کرنجیت نوں وی کرائے دے مکان وچ دیوے بالن نالوں اپنے گھر وچ روشنی کرنی زیادہ چنگی لگدی سی۔

'شیر محمد یاد گاری ہاء دا نعرہ' گردوارے نوں جاندے رستے تے کاراں دی بھیڑ سی۔ امبر دی سوہھٹ اگے سی۔ نورت پچھلی سیٹ تے کھڑی پچھے آ رہی پھور چونر دے ڈیش بورڈ تے جھکے کھڑے تاری دے بیٹے باغی نوں ہتھ ہلا رہی سی۔ کرنجیت نوں پتہ سی اس وار روندر تاری دے نال موڈھے نال موڈھا جوڑ کے متھا ٹیکن جاوے گی۔ جاوے وی کیوں نہ۔ اوہ اک سٹار دی پتنی سی۔ سٹار وی ایہو جیہا جسنوں شا کھشات دیکھکے لوک اپنے کم چھڈ کے کھڑ جاندے سن۔ جس دیوالی نوں تاری فلم جاں سٹیج شو دے سلسلے وچ ودیش وچ ہندا سی اس سال روندر کرنجیت دے نال تر دی سی۔

امبر نے متھا ٹیکن جان توں نانہہ کر دتی۔ اسنے گڈی سڑک دے اک پاسے لگائی تے کار وچ ہی بیٹھا رہا۔ کرنجیت شیری تے نورت نوں لے کے تاری تے روندر دے نال گردوارے ولّ چلی گئی۔

موبائل دی بیل وجی۔ سکرین تے اونیت دا انڈیا والا نمبر تھرک رہا سی۔ اونیت نے دیوالی مبارکاں دتیاں۔ امبر نے اسدا حالَ چال پچھیا۔ اسدے نویں گیت دی پرشنسا کیتی۔

"امبر میں چاہندی آں 'رنگ پنجابی' جاں 'گلاں تے گیت' وچ میری انٹرویو کر۔ کئی چینلاں والے میری انٹرویو منگ رہے نے۔ میں کسے نوں ہاں نہیں کیتی۔ میں چاہندی آں تسیں ....۔"

"اونیت میں ٹی. وی. پروگرام کرنا چھڈّ دتا، توں اوہناں نوں ہاں کر دیہہ،" اسنے فون کٹّ دتا۔

تاری تے روندر امبر نال ناراض سن۔ زویا دا میسیز تے میسیز آ رہا سی۔ اوہ اسنوں مس کر رہی سی۔ اوہ اگلے ہفتے اسنوں نہیں آؤن دیویگی۔ اسنے شکروار دی رات پٹنیٹاپ جان دا پروگرام بنایا سی۔ اسنے زویا نوں فون ملا لیا۔

"دیوالی منا رہے ہو؟" اسنے مذاق کیتا۔

"میں کی مناؤنی اے؟" زویا نے کیہا، "لوک پاگلاں وانگ پٹاکے تے پٹاکا چلا رہے نے، دیکھکے اینا غصہ آ رہا۔

کرنجیت دے آؤن تک امبر گلاں کردا رہا۔ ساہمنے کار دی روشنی وچ اوہناں نوں آؤندے دیکھکے اسنے فون بند کر دتا۔ اسنوں فون تے دیکھکے کرنجیت ہور تناء محسوس کر رہی۔

دیوالی توں اگلے دن اوہناں نوں چھٹی سی۔ کرنجیت کتاب پڑھ رہے امبر دے کول آبیٹھی۔ امبر نے نظراں اٹھاکے اس ولّ دیکھیا۔ اوہ مسکرارہی سی۔ اسدی مسکراہٹ وچ نفرت، ویگ تے درد چھپیا ہویا سی۔

"ٹھیک اے ڈاکٹر امبردیپ سنگھ میں تینوں طلاق دین لئی تیار آں"، کرنجیت نے کیہا تے غور نال اسدے چہرے ولّ دیکھن لگی۔

سنکے امبر نوں خوشی ہوئی۔ اسنوں اسنے اپنے چہرے تے نہیں آؤن دتا۔ اسنوں پہلاں ہی امید سی کہ کرنجیت اک نہ اک دن منّ جاوے گی۔ ایہہ تاں زویا نے بے لوڑی کاہلی مچائی ہوئی سی۔ کرنجیت نوں پتہ سی کہ اوہ اسنوں کاغذی طلاق دے کے وی اسدا خیال رکھیگا۔ اس لئی اسنے منّ ہی جانا سی۔

"توں بسّ ساڈا خیال رکھی۔ اس چڑیل دے پچھے لگکے سانوں بھلّ نہ جاویں۔ تے میں تینوں کوئی الاہماں نہیں دواوانگی۔ کسے مرد بارے سوچانگی تک نہیں۔ جدوں وی توں اس نال اوکھا محسوس کریں تاں اسیں تنواس گھر دے دروازے تیرے لئی کھلھے رکھانگے۔" امبر نے دیکھیا کر نجیت مذاق نہیں کر رہی سی، اوہ سچ مچّ گمبھیر سی۔ اسنے دھیان نال دیکھیا اسدیاں اکھاں وچ پانی سی۔ اسنے اسدیاں اکھاں نوں اندیکھیا کر دتا۔ اسنے نفرت اتے غصے نال اپنا دھیان اخبار ولّ لگا لیا۔ طلاق بارے سوچدیاں اسنوں خوشی تے آزادی دا احساس ہویا۔ اسدا من کیتا ہنے فون کر کے زویا نوں دسّ دیوے۔ نہیں اوہ اجے نہیں دسّ سکدا سی۔ کرنجیت دے ساہمنے، بھاویں باہر جا کے ہی، اس طرحاں فون کرنا ظالمانہ گلّ ہو ویگی۔ اسدے من وچ آؤندا سی کہ اوہ کرنجیت نوں کویں سمجھاوے کہ زویا دل دی بہت چنگی سی۔

"توں مکان دی قشط تے گھر دا خرچہ بھیجدا رہی۔ تینوں پتہ میری تنخواہ نال ایہہ سارا کش نہیں چل سکدا۔"

اسنے اکھاں پونجھیاں تے اپنے آپ نوں رون توں روکی رکھیا۔

"میں مکان تیرے ناں کرا دیاں گا"، امبر نے کیہا۔ اپنے ولوں اسنے کرنجیت دی مہربانی دے جواب وچ مہربانی کرن دا یتن کیتا۔

"توں اجے مکان میرے ناں نہیں کرا سکدا۔ مکان دی رجسٹری بینک کول اے۔ مکان دا قرضہ تیرے نام تے اے۔ قرضہ اترن توں بعد ہی مکان میرے ناں ہو سکدے۔ مینوں تیرے تے یقین اے۔ قشطاں ختم ہندے ہی توں میرے ناں کرا دیویں گا۔ امبر مینوں تیری چنگیائی تے بھروسے۔"

امبر نے حیرانی نال کرنجیت ولّ دیکھیا۔ اوہ اینی تیز ہو گئی سی! اسنے خود ایہہ گلّ وچاری ہی نہیں سی۔ اسدا مطلب اسر کھیا دی بھاونا کرنجیت واسطے بنی رہو گی۔ اسنوں یاد آیا زویا نے وی مکان اپر کرنجیت اتے بچیاں دا حق ہون دی گلّ آکھی سی۔ امبر نوں یقین سی کہ اوہ سارے اپنے چنگے سن کہ کجھ وی ماڑا نہیں واپریگا۔ اوہ ہر پندراں دن بعد آیا کریگا۔ کرنجیت نال سون توں بناں باقی سارا کجھ پہلاں ورگا ہی ہووے گا۔ اوہ کرنجیت دا چنگا دوست بنیا رہے گا۔ اچانک اسنوں زویا دا خوبصورت بدن یاد آ گیا۔ جس سریر نوں اوہ اینی گھٹّ وار تے چھپ چھپ کے مان سکیا سی ہن پوری آزادی نال اسدا اپنا ہو جاویگا۔ یونیورسٹیاں دے سیمیناراں وچ اوہ اسدے نال جایا کریگی۔ کنی شاندار جوڑی ہوویگی اوہناں دی! خوشی نال اوہ پاگل ہون والا ہو گیا۔

"امبر جے سنبھو ہو سکیا تاں اک گلّ کریں۔ تسیں بچہ پیدا نہ کریو۔ جے تسیں بچہ پیدا کر لیا تاں تیرا دھیان اپنے ایہناں بچیاں ولّ گھٹّ جاویگا۔ میں نہیں چاہندی تیرے جان دا سیک ایہناں بچیاں نوں لگے جاں جناں گھٹّ توں گھٹّ لگّ سکے۔"

امبر نے ٹھنڈیاں نظراں نال کرنجیت ولّ دیکھیا۔ اسنوں بچہ جمن دی زویا دی تیبر بھاونا یاد آئی۔ اک دن اسنے یونیورسٹی وچ اپنے ماں باپ نال ترے جا رہے اک بچے ولّ دیکھکے امبر نوں کیہا سی۔

"امبر دیکھو لگبھگّ اس طرحاں دا ہووے گا اپنا بچہ۔ بسّ اک فرق ہوؤگا جیکر اوہ منڈا ہویا اسدی کٹنگ کیتی ہوویگی۔"

اوہ بچہ زویا ورگا گورا سی تے اسدے نین نقش امبر دے نیڑے تیڑے دے سن۔ اوہ جوڑے والا بچہ کنا سوہنا سی۔ اسدے اندر ایہہ اچھا جاگی سی کہ اوہ اس تیسرے بچے دے جوڑار کھیگا۔ اسنے اسے پل زویا نوں کیہا سی، "جے اوہ منڈا ہویا تاں آپاں جوڑار کھ لوانگے۔"

"نہیں بالکل نہیں، تہاڈے وانگ کٹنگ کراں گے۔ شیری دی کٹنگ کنی سوہنی لگدی اے"، زویا نے کیہا سی۔ امبر نے زویا دیاں سوہنیاں بھوریاں اکھاں وچ دیکھیا سی۔ اوہناں اکھاں وچ شیری پرتی وی پیار سی۔ اسنوں چنگا لگا سی۔

نورت اچانک اوہناں دے کول آ گئی۔ مما دیاں اکھاں وچ سمندر دیکھکے اوہ شکّ بھریاں نظراں نال پاپا ولّ جھاکی۔

"پاپا تسیں مما نوں ماریا؟" اسنے پچھیا۔

امبر دا من اپنے بچے ساہمنے پاپ بودھ نال بھر گیا۔ اوہ نورت نوں اپنی گودی ولّ کھچدا ہویا بولیا، "نہیں مائی ڈیئر، میں نہیں ماریا، پچھ لے بھاویں۔ کرنجیت میں تینوں ماریٔ؟"

"نہیں"، کرنجیت نے اپنا رونا ڈکدیاں تے اکھاں پونجھدیاں کیہا۔

"پاپا بھکھ؟" نورت نے کیہا۔

"میری بیٹی آملیٹ کھاویگی؟" امبر نے پچھیا۔ نورت نے سہمتی وچ سر اپر ہیٹھاں کیتا۔

امبر رسوئی وچ آملیٹ بناؤن جا لگا۔ نورت اسدے کول کھڑی سی۔ امبر دے من وچ خدشہ جا گیا۔ کی اوہ اپنے بچیاں کولوں دور ہو سکدا سی؟! نہیں ایہہ گلّ سوچی وی نہیں جا سکدی سی۔ زویا نے اسنوں وار وار کیہا سی کہ اسدی نوکری تے بچے اسدی پہلی ذمہ واری رہنگے۔ اوہ ایہناں دوواں توں بعد ہوویگی۔

"پاپا ییلو ییلو ہووے"، نورت نے کیہا۔ امبر دے دل وچ نورت پرتی پیار امڑیا۔ اسنے نورت نوں چکّ کے شیلف تے بٹھا لیا۔ آملیٹ نوں پیلا بناؤن لئی اسنے ہلدی پا دتی۔

کرنجیت نے نورت نوں امبر نال سون دتا۔ اوہ آپ دوسرے کمرے وچ جا کے سون دی تھاں ہبکیں ہبکیں رون لگی۔ اسدی قسمت وچ ہن اکلے سونا ہی رہِ گیا سی۔ اوہ امبر دی طلاق لین دی آزادی دے حق نوں سمجھدی سی۔ اسنوں گلہ سی کہ جویں اوہ امبر دی قدر کردی سی، جویں اوہ امبر ولوں اسدی پڑھائی وچ کیتی مدد نوں سمجھدی سی، اسے طرحاں امبر نوں اوہ کم کیوں یاد نہیں سن جہڑیاں اوہ اس خاطر کردی رہی سی۔ امبر نوں سردیاں وچ جکھام تنگ کردا سی۔ اوہ انگریزی دوائیاں کھا کھا تھکّ چکا سی۔ ویاہ توں بعد کرن اس خاطر ویسن دی پنجیری بناؤن لگی سی۔ اوہ سکے میویاں توں لے کے کھسکھس تکّ کنا کجھ پنجیری وچ پاؤندی سی۔ سارا سیال اوہ پنجیری نہیں مکن دندی سی۔ اوہ دودھ توں لاہی ملائی وچوں مکھن بناؤندی سی۔ اوہناں دی فرج وچ ہر روز مکھن ہندا سی۔

''ہن تاں بیبی اوناں دی فرج وچ وی مکھن نہیں دسیا کدے،'' امبر خود منداسی۔ دو دن دن بعد بیبے ہوئے مکھن نوں گرم کر کے اوہ گھیو بناؤندی۔ اسدی بنائی پنجیری کھا کے امبر دا جکھام بند ہو گیا سی۔ امبر ایہہ گلاں یاد کیوں نہیں رکھدا سی ؟

امبر نے ایہہ گلاں یاد تاں کی رکھنیاں سن بلکہ اسنے اسنوں ہمیشاں سولی ٹنگکے رکھیا سی۔ اونیت نال اسدا نام جڑدا دیکھکے کی کرنجیت نوں تحلیپھ نہیں ہوئی سی۔ کالج پڑھدیاں مسلمان گواڈھیاں دیاں کڑیاں اسنوں امبر بارے ہندیاں گلاں دسّ جاندیاں رہیاں سن۔ کرنجیت نوں ڈر پیدا ہویا سی کہ جیکر اسنے کلیش کیتا تاں امبر اسنوں چھڈ کے سوہنی سنکھی اونیت نال تر جاویگا۔ اوہ چپّ رہی تاں کہ اسدا گھر سلامت رہے۔

'کنجری کول کھیہہ کھا کے آؤندا تاں گھر ہی اے'، اوہ سوچدی ہندی سی۔ ہن اونیت نوں ٹی. وی. اپر گاؤندی دیکھکے اوہ مسکراؤندی ہوئی سوچدی، 'آ گئی ڈھا اوہی کنجراں والے کماں تے۔'

20

کوئی پارے وانگ ہڈاں وچ بیٹھ جاندے

اگلے دن بچے پڑھن چلے گئے۔ کرنجیت ڈیوٹی تے چلی گئی۔ اسدیاں نظراں اجے وی اسنوں رک جان دا واسطہ پا رہیاں سن۔ امبر اس نال اکھ ملاؤن توں گریز کر رہا سی۔ اچانک اسنوں اک بھلے وسرے میمنے دی یاد آ گئی۔ چھوٹے ہندیاں اسنے اک میمنا پالیا سی۔ اوہ اسنوں پالکے وڈا کر کے سردیاں وچ اسدا اچار پا کے کھانگے۔ جیوں جیوں میمنا وڈا ہندا گیا تیوں تیوں امبر نوں اسدیاں اکھاں ولّ دیکھنا اوکھا ہندا گیا۔ اسنوں وڈھن دا دن جیوں جیوں نیڑے آؤندا گیا امبر اپنیاں اکھاں استوں چراؤندا گیا۔ اخیر اسنوں سمجھ آ گئی کہ اوہ اسدا ماس کھا نہیں سکیگا۔ باپو تے تائے نوں آکھکے اسنے اوہ پلیا ہویا میمنا وکوا دتا سی۔

ایہہ یاد کیوں آئی؟ نہیں- نہیں۔ اسنے اپنا سر جھٹک دتا۔ اسنے تاں زویانوں فون کر کے دسنا سی کہ کرنجیت من گئی سی۔ کنی خوش ہو ویگی زویا اسنوں خیال آیا کہ کرنجیت نال ویاہ کرن سمیں اسنے کاہلی کیتی سی۔ نہیں ہن اوہ کاہلی نہیں کریگا۔ ہن اوہ آزاد سی۔ کرنجیت اپنے شبداں توں نہیں پھریگی۔ زویا نال ویاہ کرواکے اوہ ہمیشاں لئی جموں کشمیر نال بجھّ جاویگا۔ اتھوں دے لوک ہمیشاں اسنوں اک باہرلے وانگو دیکھدے سن۔ ساری عمر انجھ دیکھیا جانا اوہ کنجھ برداشت کریگا۔ جموں والیاں نے اسدا کیریئر داغی کیتا سی۔ اسدے نال دے نوکری لگے اس نالوں ڈوڈھی-ڈوڈھی تنخواہ لے رہے سن۔ ٹھیک ہے امبر پیسے بارے بہتا سوچدا نہیں سی پر پیسے دی لوڑ تاں اسنوں وی سی۔ اچانک اسنوں غصہ چڑھ گیا۔ اسنے جموں دیاں بدروحاں نوں اپنے ساہمنے لائن بنا کے کھڑے ہون دا حکم دتا۔

سبھ توں اگے ٹیچنگ ونگ دا انچارج مسٹر سچر کھڑھا سی۔

"تہاڈی پچھلی سروس کاؤنٹ نہیں ہو سکدی۔ تہاڈی پے وی پروٹیکٹ نہیں ہو سکدی۔ تہیں پچھو کیوں؟ کیونکہ تہاڈے کول سٹیٹ سبجیکٹ نہیں ہے"، اوہ 'سٹیٹ سبجیکٹ' نوں دونالی بندوق وانگ اس ولّ تان لیندا۔ پہلاں اسنوں سمجھ نہیں آؤندی سی کہ ایہہ کی ہندا۔ بعد وچ اسنوں سمجھ آیا کہ اسدا مطلب جموں کشمیر سٹیٹ دے پکے وسنیک ہون توں سی۔ جموں کشمیر دے پکے واشندیاں کول اس واسطے سرٹیفکیٹ بنے ہوئے سن۔

مسٹر سچر دے بھارتی واشدیاں پرتی نرموہ نے ڈاکٹر. امبردیپ سنگھ دا کیریئر دس سال پچھے پا دتا سی۔

امبر نے دیکھیا سی کہ کشمیر دے مسلمان شریام آکھدے سن کہ اوہ بھارت دے وسنیک نہیں بلکہ بھارت نے کشمیر اپر قبضہ کیتا سی۔

"جناب ہم قبضہ وی بھولا سکتے ہیں لیکن ریپ سے پیدا ہئے بچے کو ہم کیسے بھول سکتے ہیں؟ ریپ کی وجہ سے خاوند کی طرف سے چھوڑ دی گئی بیٹیوں کو ہم کیسے بھول سکتے ہے؟،" امبر دا کشمیری دوست اکبر کہندا سی۔

جموں دے ہندو تے سکھ وی بھارتیاں پرتی بے گانگی دی بھاونا رکھدے سن۔ اوہ ایہہ گلّ جموں وچ نوکری کرن لئی آؤن والے بھارتی لوکاں پرتی اپنی نہ-پسندگی دا پرگٹاوا کر کے کردے سن۔ صرف پندراں اگست اتے چھبی جنوری والے دناں وچ اوہ دیش بھگتی دا پرگٹاوا

کر دے سن۔ اس دن اوہ ہر چونک وچ کھڑ جاندے۔ اتھوں تک کہ کوٹھیاں تے چڑھکے اوہ 'اسیں بھارتی ہاں' دے نعرے اچی-اچی مار دے۔

دیش بھگتی دا ایہو جیہا زز با امبر نے پنجاب وچ نہیں دیکھیا سی۔ اسدے کالج وچ پندراں اگست تے چھبی جنوری نوں سارے ملازم صرف حاضری دے ڈراوے کارن ہی آؤندے سن۔

یونیورسٹی دی ڈین اکڈیمک اپھیئرز قطار وچ دوجے تھاں تے کھڑی سی۔ اسدا رنگ امبر دے سانولے رنگ توں ودھیرے کالا سی۔ امبر نے اک وار اس نال جان پچھان کر دیاں پچھیا سی، "میڈم تسیں کس سٹیٹ توں ہو؟"

"میں کہڑی توں اونا؟ میں لوکل آں، میں لوکل آں"، اسدی ستھانک ڈوگری توں امبر تربک گیا سی تے میڈم کھجھ گئی سی۔ امبر ہی نہیں ہر کوئی جاندا سی کہ جموں کشمیر وچ کالے رنگ دے لوک بہت گھٹّ سن۔ میڈم وی سمجھ گئی سی کہ اوہ اسدے کالے رنگ توں اسنوں یو.پی. بہار دی سمجھ گیا سی۔

سال کو بعد جدوں ڈاکٹر. ترپاٹھی ڈین بن گئی تاں امبر دی ایہہ چھوٹی جہی مورکھتا وڈی مورکھتا بن چکی سی۔

تنّ سال ترپاٹھی ڈین رہی تناں سالاں وچ امبر نے چار وار اپنا کیس اپلائی کیتا۔ ڈاکٹر. ترپاٹھی نے اسدا کیس چنگی طرحاں خراب کیتا۔

قطار وچ ہور وی کئی سن پر اسنے اوہناں نوں دھیان سڑن دتا۔ امبر نوں اک نواں پھرنا پھریا۔ اوہ پچھلے ہفتے دا انگریزی ٹربیون اخبار کڈھکے میز تے پھیلاء کے میٹروموئیل والے پنے پھرولن لگا۔ صرف جٹّ سکھ والے کالم دی تھاں اسنے جات پات توں اپر اٹھکے ہر جات برادری دیاں دلہناں دے اشتہار دیکھنے شروع کر دتے۔ اسنوں سمجھ آئی کہ ایہہ تاں بہت روچک کم سی۔ اپنے واسطے جیون ساتھن لبھن توں ودھ روچک کم ہور کوئی ہو ہی نہیں سکدا۔ اوہ تیہہ سال توں اپر لیاں کواریاں، طلاق شدہ تے ودھوا کڑیاں دے کالماں تے نشانیاں لاؤندا رہا۔

دھپّ چڑھ آئی سی۔ سردی اجے پوری طرحاں نہیں چھائی سی۔ ٹکواں دن ہون کارن دھپّ چلکویں سی۔ جموں دیاں ماڑیاں روحاں اپنی واری اڈیک رہیاں سن۔ امبر نوں اس معاملے وچ کوئی کاہلی نہیں سی۔ اوہ اسدا بتھیرا نقصان کر چکیاں سن۔ امبر نے اوہناں نوں

دھپّ وچ سڑن دتا تے میٹرو مونیئل دیکھدا رہا۔ بھاویں اسنے طلاق لین لئی کاغذی کاروائی اجے آرمبھنی سی پر اسنے نویں دلہن دی تلاش آرنبھ دتی سی۔ پہلے ویاہ سمیں تاں اوہ میلے دی پہلی دوکان تے ہی اپنے پیسے خرچ بیٹھا سی۔ ہن میٹرومونیئل دیکھدیاں اسنے اپنے آپ نوں دلہناں دے میلے وچ کھڑھا پایا۔

دو گھنٹے اوہ فون تے لگیا رہا۔ جہڑے اشتہار اسنوں پسند آئے سن اوہناں وچوں کواریاں تے طلاق شدہ کڑیاں دے پریوار والے اسنوں سنکی قسم دے لگے۔ اوہ اسنوں پسند کرن نالوں قصور وار سدھ کرن اپر ودھیرے زور لگا رہے سن۔ اسنے اپنی پہلی پتنی کیوں چھڈی سی؟ اوہ اس سوال دا جواب کی دے سکدا سی۔ کرنجیت وچ کی نقص کڈھیا جا سکدا سی۔

" میں اس نال رہِ رہِ کے اکّ گیا ساں،" امبر نے اک کڑی دے باپو نوں جواب دتا۔

"کل نوں توں ساڈی کڑی توں اک جاوینگا، تیرے ورگے نوں سخت سزا ملنی چاہیدی اے، لوکاں دیاں کڑیاں نوں خراب کرن دا تینوں کی حق اے؟" امبر نے فون کٹّ دتا سی۔

اوہ کرنجیت نوں اس لئی چھڈّ رہا سی کیونکہ اسدا زویا نال پیار ہو گیا سی۔ اسدی نظر زویا تے پھر جا ٹکی۔ نہیں زویا دا کوئی مقابلہ نہیں سی۔ اسنوں زویا نوں فون کرنا چاہیدا سی۔ اوہ اسنوں کنی بے صبری نال اڈیک رہی ہووےگی۔ ہندوستانی چھٹیاں نوں کس طرحاں کوس رہی ہووےگی۔ پر نہیں کجھ سی جہڑا اسنوں زویا نوں کرنجیت دوارا کیتی ہاں بارے دسن توں روک رہا سی۔

دو وجے شیری سکولوں آ گیا۔ اسنے دھیان نال دیکھیا شیری جوان ہو گیا سی۔ بلکہ اوہ چپّ چپّ رہن لگا سی۔ پہلاں نالوں ودھ سماں پڑھن لگا سی۔ وہلے سمیں اوہ انگریزی ناول پڑھدا۔

"پاپا ایہہ کتاباں کسے نوں دینیاں نہیں، ایہہ ہن میریاں نے"، اسنے امبر دیاں انگریزی دیاں کتاباں تے قبضہ کر لیا سی۔ امبر خوش ہو گیا سی۔

اوہ وی اس طرحاں ہی پڑھن لگیا سی۔ گھر دے کلیش دا ستایا ہویا اوہ کتاباں دی شرن وچ گیا سی۔

'تیرے اس وعدے دا کی بنیا جھمڑا توں اپنے آپ نال کیتا سی کہ توں اپنے بچیاں نوں کلیش والا ماحول نہیں دیویگا؟ ' اسنے اپنے آپ نوں سوال کیتا۔ اسے ویلے زویا نال گزارے سارے حسین پل اسدے ذہن وچوں گزر گئے۔ نہیں اوہ اس بناں نہیں رہِ سکدا سی۔ اسنوں جالندھر ٹرین چڑھن سمیں دی اوہ گھٹنا یاد آئی۔ جیکر ادوں اوہ مر جاندا تاں وی جویں کویں بچیاں نے پل ہی جانا سی۔ نالے اوہ بچیاں نوں چھڈ کے تھوڑھی جا رہا سی۔ امبر طلاق توں بعد پیدا ہون والے کسے قسم دے سنسے دی کلپنا وی نہیں کر پا رہا سی۔ نہیں اوہ اک مضبوط مرد سی تے اوہ سبھ کجھ سنبھال لویگا۔

پھر وی کجھ سی جھمڑا اسدے تناء نوں ودھا رہا سی۔

اسنے دیکھیا شیری دے کھان لئی کجھ وی نہیں سی۔ کرنجیت کا ہلی وچ کجھ بنا نہیں سکی ہونی۔ اسنے دو تنّ قسم دی سبزی کٹی۔ پیاز سمیت سبزی نوں تڑک کے اسنے شیری دے پسند دیاں نوڈلز بنا دتیاں۔

اگلے دن شامی کرنجیت رات دا کھانا تیار کر رہی سی۔ امبر دی راتیں ٹرین سی۔ اوہ اپنا بیگ تیار کر رہا سی۔ اوہ رسوئی وچ کھڑ کے اپنا پیگّ بناؤن لگیا۔

"پھر امبردیپ سنگھ جی آنند کارج کرواؤگے جاں کورٹ میرج کرا رہے ہو؟" کرنجیت نے وینگ، غصے تے ناراضگی ملیاں بھاوناواں نال پچھیا۔ ایہناں تناں بھاوناواں پچھے ہار دی بھاونا تاں خیر چھپی کھڑی ہی سی۔

امبر نے چپّ چاپ اسدیاں اکھاں وچ دیکھیا۔

"ہنیمون کتھے مناؤن جا رہے ہو؟ اک دوست دے ناطے میں اینا کو تاں پچھ ہی سکدی آں؟"

امبر دی اس ولّ پٹھّ سی۔ اک مسکراہٹ اسدے چہرے تے آؤن ہی والی سی کہ امبر نے اسنوں روک لیا۔ نہیں ایہہ مور کھاں والی حرکت ہو ویگی تے کرنجیت نوں غصہ چاڑھ دیویگی۔ اوہ اپنے فیصلے توں پلٹ وی سکدی سی۔ اسنے اپنے چہرے نوں غمگین تے تناء گرست بنا لیا۔ اسنوں کجھ مہینے پہلاں اک ہندی فلم سٹار دے ویاہ دیاں خبراں یاد آئیاں۔ اس ویاہ وچ اس ایکٹر دے پہلے ویاہ دے بچے وی شامل ہوئے سن۔ نہیں اس سماج توں میرا سماج اجے کئی دہاکے پچھے چل رہا سی۔ اتھے تاں ڈائیوورس سیلیبریشن پارٹیاں وی

ہندیاں سن۔ وکھ ہو رہے جوڑے سمیت سانجھے دوست متر شامل ہندے سن۔ اسنوں پتہ سی ایہہ پارٹیاں پچھم دے وکست سماجاں توں شروع ہوئیاں سن۔ ہولی ہولی ممبئی تے دلی پہنچ رہیاں سن تے اکادکا چنڈی گڑھ وچ وی ہوئیاں سن۔ ہولی ہولی ایہناں نے چھوٹے شہراں تے پنڈاں وچ آ جانا سی۔

اوہ ساریاں لنڈن، پیرس، لاس اینجلس، سڈنی، ٹورنٹو تے ہور کئی شہراں دیاں ایئرپورٹاں تے لائن وچ لگیاں کھڑیاں سن۔ اوہناں وچوں کئیاں نوں ویزا مل گیا سی۔ کئی بھارت وچ پہنچ وی چکیاں سن۔ اوہ دلی ممبئی دے پھائیو سٹار ہوٹلاں وچ رکیاں سن۔ اتھوں ہی اوہناں نے نقشے دیکھدیاں انڈیا دے چھوٹے شہراں اتے پنڈاں دا ازائجالیا سی۔

اوہ ساریاں نویاں جیون شیلیاں!

کرنجیت نے اسدا کھانا پیک کردتا سی۔ پانی دی بوتل۔ ساگ اگلے اک دو دن کھان لئی۔ اوہ نہیں سی چاہندی کہ امبر نوں اوہ اس طرحاں تورے جس طرحاں ہن اوہ اک دوجے دے کجھ وی نہ لگدے ہون۔ نہیں اوہ امبر نوں کدے وی اس طرحاں نہیں توریگی۔ اوہ اسنوں ہمیشاں اس طرحاں ہی وداع کریگی جس طرحاں ہمیشاں کردی رہی سی۔ ادوں وی جدوں اوہ کاغذی طور تے جدا ہو جانگے تے ادوں وی جدوں اوہ بچیاں نوں ملن بھوکھ وچ آیا کریگا۔

اسنے یاد کروایا اسدا پرس، اسدا موبائیل، اسدا پانی، اسدیاں کتاباں، گھر دی چابی۔ جدوں امبر بچیاں نوں مل رہا سی ادوں کرنجیت اس درش توں بچن لئی ویہڑے وچ آ گئی۔ اسنے سکوٹری سٹارٹ کیتی تاں کہ اسدا انجن گرم ہو جاوے۔ اوہ ہنیرے وچ گیٹ تے ہی رکی رہی تاں کہ اپنے اتھرواں نوں چنگی طرحاں پونجھ سکے۔

امبر باہر آ کے اسدے پچھے بیٹھ گیا۔ کرنجیت نے سکوٹری تور لئی۔ آٹو والے رستے تک اوہ چپّ چاپ چلے گئے۔ ساریاں گلاں ہو چکیاں سن۔ سبھ کجھ کیہا جا چکا سی۔ سبھ کجھ سنیا جا چکا سی۔ بلکہ کئی کئی وار۔ کرنجیت نوں محسوس ہویا ہن ہاری ہوئی لڑائی دوبارہ جتی نہیں جا سکدی سی۔ امبر نوں محسوس ہویا کہ اوہ جت کے خوش ہو کے وی خوش نہیں سی۔ کجھ سی جھیڑا اسدیاں بھوکھ دیاں خوشیاں وچ رکاوٹ پا رہا سی۔ جویں کجھ بھلّ گیا ہووے۔ جویں کجھ یاد نہ آ رہا ہووے۔ جویں کجھ سی جھیڑا کیہا نہیں گیا سی۔

اوہ بناں کجھ کہے سکوٹری توں اتر سڑک دے دوجے پاسے ولّ تر پیا۔ کرنجیت اسنوں دیکھدی رہی۔ دوجے پاسے جا کے وی اسنے کرنجیت ولّ نہیں دیکھیا۔

کرنجیت واپس چل پئی۔ ساہمنے والی سڑک تے ہنیرا سی۔ سکوٹری دی روشنی ہنیرے نوں چیردی ہوئی اگے ودھ رہی سی۔ کرنجیت نے ہن اکلیاں اگے ودھنا سی۔ اسنوں اپنی پڑھائی دا خیال آیا۔ ایہہ تاں چنگا سی کہ اس کول دنیاں دی سبھ توں وڈی ڈگری سی۔ نوکری وی سی جسرڑی جلدی پکی ہو جائیگی۔ پھر اسنوں جھنجلاہٹ محسوس ہوئی کیونکہ ایہہ سارا کجھ آپس وچ اینا جڑیا ہویا سی کہ ایہناں نوں الگّ نہیں کیتا جاسکدا سی۔ امبر، جموں، زویا، اسدی پیئیچّ.ڈی.، اسدی نوکری تے طلاق دی منگ۔ ایہہ سارا کجھ اسے ترتیب وچ واپریا سی۔ کاش! اسدی پیئیچّ.ڈی. نہ ہوئی ہندی۔ کاش! اسنوں نوکری نہ ملی ہندی۔ امبر نوں واپس لین لئی اوہ ایہہ دوویں چیزاں چھڈن نوں تیار سی۔

ملیر کوٹلے توں لدھیانے واسطے آخری بسّ ساڈھے اٹھ وجے چلدی سی۔ امبر ویہہ منٹ پہلاں پہنچ جاندا سی۔ ایہہ ویہہ منٹ زویا واسطے راکھویں ہندے سن۔ اوہ اپنا بھاری بیگ چکیں کھڑھیاں بساں دی قطار دے پچھے چلے جاندا۔ اتھے بنی اک چونکڑی تے بیٹھکے اوہ زویا نال گلاں کردا۔ ایہہ چھوٹی جہی چونکڑی والی تھاں صاف ستھری سی پر کوئی اینی ودھیا تھاں نہیں سی۔ اسدے اک پاسے تھوڑھی دور کوڑے دا ڈھیر سی تے دوجے پاسے کندھ نیڑے کوئی کوئی پیشاب کرن والا کھڑھا ہندا سی۔ پر زویا نال گلاں کرن لئی اس توں شانت اتے اکلتا دین والی تھاں ہور کوئی نہیں سی۔ زویا ہوٹل وچ اپنی ڈیوٹی تے ہندی جاں گھرے جاں سڑک تے ایہہ دس پندراں منٹ ایتوار دی رات اسدے راکھویں ہندے سن۔

جدوں زویا کوٹھے توں فون سنکے تھلے رسوئی وچ آئی سی۔ پاپا پریسّ کلبّ توں نہیں آئے سن۔ مما نے دم آلو دی سبزی بناؤندیاں پچھیا سی، "زویا توں ہر ایتوار ایہہ کس نال گلاں کردی رہندیئیں؟ تڑا پھرینڈ آ کوئی؟"

"جی مما"، زویا اچمبھت ہو گئی سی۔ امبر دے بہتے فون اسنے ڈیوٹی دوران ہی سنے سن۔

"سکھ اے کہ مونا؟" زویا شش و پنج وچ پے گئی سی۔ اوہ کی جواب دیوے؟ امبر سکھ وی سی تے مونا وی۔ ممی دے ارتھاں وچ تاں اوہ سردار نہیں سی۔

"سکھ اے"، اسنے کیہا سی تے اسنے مما دے چہرے تے تسلی دے پربھاو پڑھ لئے سن۔ پر زویا نوں پتہ سی کہ اسدے پچھے کتے ناراضگی چھپی کھڑی سی۔ سخت ناراضگی۔ ممانے جٹاں نوں کدے وی سکھ نہیں منیا سی تے کٹنگ والیاں نوں تاں بالکل وی نہیں۔

"ویاہ کرسی تڑے نال؟" زویا شش و پنج وچ ہور ڈونگھی پھس گئی سی۔

"گل بات چل رہی آ۔ دکھدے آں اجاں تاں پسند کیتا اک دوئے کو"، سچ ایہہ سی کہ اوہ پسند تاں کر چکے سن پر کرنجیت طلاق نہیں دے رہی سی۔ زویا کدے جھوٹھ نہیں بولدی سی پر ستھتیاں اس نالوں بلوان سن۔ زویا نے سوچیا۔ اوہ بلوالیندیاں نے۔ سارا سچ تاں زویا دے ذہن وچ سی۔ اسدے اندر لا سچ تے اسدی ممی اکو رسوئی وچ سن۔ اک دوجے دے نیڑے۔ اک دوجے توں دور۔

"تساں کو کنی آزادی تاکنی چوئیس ملی آ۔ اس دے زمانے نچ تاں ہک وار گھر دیاں یا بندے بندی نے آپ جسدے نال بنھ لیا اپنے آپا کو، بس بنھ لیا۔ جے مگ پتہ ہندا کہ تڑے پاپا نے پولیس وچ گیناتاں میں... کدے اس بندے نال پیار نہ کردی"، زویا نے اپنی مما دے مونہوں ایہہ گل ہن بہت لمے عرصے بعد سنی سی۔ پاپا دی پولیس دی نوکری سمیں ایہہ اکثر بولیا جان والا وارتالاپ سی۔ تے بہت ساریاں چھوٹیاں گھریلو لڑائیاں دا آرنبھک واک وی۔

'کہڑی آزادی تے کہڑی چوئیس!' زویا نے ہاؤکا بھر کے سوچیا۔ 'جے کرنجیت طلاق دینا نہ منی تے کدے وی نہ منی تاں سنبھواے میں ساری عمر لٹکدی رہاں۔ جیکر میں امبر نوں ملنا بند وی کر دیاں، اس ناراضگی وچ کہ اوہ طلاق نہیں لے سکیا تاں وی میں کسے ہور نال ویاہ تھوڑھی کرسکدی آں۔ امبر دے مقابلے وچ میرے کوئی پسند ہی نہیں آؤنا۔ میرے توں الگ ہو کے امبر دا حال وی کوئی چنگا نہیں ہووے گا۔ ایہہ محبت وی نری تباہی اے۔ اک وار بندہ کسے نال دل لا بیٹھے، اگلا پارے وانگ ہڈاں وچ بیٹھ جاندے۔ پھر اوہ تہانوں ہولی ہولی کھائی جاندے۔'

امبر نے زویانالوں فون کٹیاتاں اسنے دیکھیا کر نجیت دیاں تن ّمس کالاں سن۔ فون کرن نوں اسدا من نہیں کیتا۔ پتہ نہیں کی بولیگی!؟ زویانال ہوئی ودھیا گل بات دا سواد خراب کر سکدی سی۔ پھر اسنوں بچیاں دا خیال آیا۔ کوئی اوہناں دا کم نہ ہووے۔ اسنے مڑویں کال کیتی۔

"ہاں جی؟" اسنے پچھیا۔

"بس ّمل گئی"؟ کر نجیت نے پچھیا

"مل گئی، کوئی ہور کم تاں نیں؟"

"نہیں،" کر نجیت نے کیہا۔ امبر نے فون کٹ ّدتا۔

اوہ بس ّول ّتر پیا۔ پھر سیٹاں رک جانیاں سن۔ اسنے پچھلی سیٹ تے بیٹھنا ٹھیک سمجھیا۔ اک کھجھ پہلاں بہت دن پہلاں چھوٹے جہے گولے دے روپ وچ اس اپر گھمدی سی۔ ہن گولہ نیڑے آگیا سی تے اکار وڈا ہو گیا سی۔ ایہہ سفر دی کھجھ سی جاں گھریلو اتھل پتھل کارن پیدا ہوئی سی، اسنوں سمجھ نہیں آرہی سی۔

گڈی پونے گیاراں تے آؤندی سی۔ حیرانی دی گل ّسی کہ ایہہ گڈی کدے کدے ہی پچھڑ کے آؤندی سی۔ اوہ وی سر دیاں وچ۔ گڈی دے آؤن توں پندراں منٹ پہلاں امبر روٹی دا کم نبیڑ لیندا سی۔

سکرین تے پڑھیا تاں گڈی ادھا گھنٹہ لیٹ سی۔ اوہ پوڑیاں تے بیٹھ گیا۔ ٹھنڈ بہت زیادہ سی۔ سٹیشن دے احاطے وچ دھند پسری پئی سی۔ اک گڈی سٹیشن تے آ کے رکی۔ کجھ سواریاں ادھر ادھر بیٹھیاں سن۔ ایہناں وچوں کجھ ہر ہفتے جموں جان والیاں سن۔ امبر اوہناں نوں پچھاندا سی پر اپنے سبھاء دے الٹ اسنے اوہناں نوں کدی بلایا نہیں سی۔ پچھلے مہینیاں وچ اوہ اپنے گھریلو کلیش وچ اس قدر الجھیار ہا سی کہ اوہ اپنا ٹی۔وی۔ دا کم وی چھڈ ّبیٹھا سی۔ ڈائریکٹر نے اسنوں اک نویں پروگرام دی اینکر نگ دی پیشکش کیتی سی پر اسنے کجھ مہینے رجھیا ہون دی گل ّآکھکے انکار کر دتا سی۔ اسدی آلو چنا دی پستک چھپنی سی پر انگلی کارن رکی پئی سی۔ ساتھی مسا پھراں نال گفتگو بہت گھٹ گئی سی۔ اوہ اپنی ادھیڑ بن وچ الجھیار ہندا۔ بس ّاک ادھیا پک دا کم سی جس تے اسنے اپنے کلیش دا اپر چھاواں نہیں پین دتا سی۔

"سر تہاڈے منہ چوں شراب دی سمیلؔ آ رہی اے؟" اک دن اسدی پیئیچؔ.ڈی. دی سکالر رندیپ نے کیہا سی۔ اسدے ودیارتھیاں وچوں رندیپ اسدے سبھ توں ودھ نیڑے سی۔ رندیپ دی سول سروس وچ افسر لگی بھین نے شوق وچ ہی پرائیویٹ ایم.اے. پنجابی کیتی سی۔ ادوں اوہ اس کول نوٹس لین آئوندی رہی سی۔ اسدے پاپا وی کدے کدائیں اسنوں مل جاندے سن۔

"رات دی پیتی دی آ رہی اے"، امبر نے کیہا سی۔

"سر تسیں اوورڈوج لئی ہووےگی۔ اینی کیوں پیندے او؟" رندیپ سچ مچّ چنتت سی۔

"توں بہت چھوٹی ایں۔ رندیپ وڈیاں دیاں ویہہ چنتاواں ہندیاں نے۔ میرے کم وچ تاں کوئی گھاٹ نہیں؟"

"سر ایہہ کس طرحاں ہو سکدے کہ تسیں اینی شراب پیو تے تہاڈے کم تے اثر نہ پوے۔ تہاڈیاں ایم. پھل. دیاں دوواں سکالراں دا ریسرچ ورق بہت کمزور اے"، رندیپ نے کیہا۔

"اوہ اس توں ودھ کر نہیں سکدیاں سن۔ اوہ اینے جو گیاں ای سی"، امبر نے کیہا۔ رندیپ سچ مچّ ڈاڈھی سی۔ گلّ منہ تے کہہ دین والی۔ اوہ اس ولّ اس طرحاں جھاکی جویں کہہ رہی ہووے؛ سر جو میں کہہ رہی ہاں اسدا کوئی مطلب ہے۔ آپ نوں سمبھالو۔ جے تسیں ہور دھیان دندے تاں اوہ کڑیاں اس توں ودھیا کم کر سکدیاں سن۔ امبر نوں محسوس ہویا کہ اسنے سچ مچّ گھٹّ محنت کیتی سی۔

سواریاں دیاں 'جموں آ گیا'، دیاں آوازاں نال جدوں امبر اٹھیا تاں اسنے اپنے آپ نوں پوری طرحاں تھکیا محسوس کیتا۔ اسنوں محسوس ہویا کہ دنے اسنوں زندگی تے راتیں سپنے مدھولدے سن۔

راتیں اک بندہ اسدے بالکل ساہمنے بیٹھا سی۔ اوہ اک ادھیاپک سی۔ ٹرین تھوڑھی جہی لیٹ ہوئی سی تے اسدی تھوڑھی جہی شراب اتر گئی سی تے اسنے بالکل تھوڑھی جہی ہور پی لئی سی۔ دو پولیس والے اچانک ہی دھند وچوں پرگٹ ہو گئے سن۔ اوہناں وچوں اک آپ پورا شرابی سی۔ اوہ اسنوں جنتک تھاں تے شراب پین دے دوش وچ ریلوے پولیس دی چونکی چلن لئی آکھ رہے سن۔ ادھیاپک نے اپنی غلطی منی۔ اپنے اک ادھیاپک ہون بارے دسیا۔ پر شرابی تھانیدار بضد سی۔ اوہ اسنوں چونکی لجان لئی کھچّ رہا سی۔ ادھیاپک گڈی لنگھ

جان داواسطہ پارہا سی۔ امبر اس ادھیا پک دی بے عزتی ہندی دیکھدا رہا۔ ادھیا پک نے نہ چاہندیاں ہویاں وی اوہناں دے انسپیکٹر جنرل نال اپنی جان پچھان داحوالہ دتا۔ تھانیدار تاں نہ پگھلیا پر اسدے نال دا سوفی سپاہی تھانیدار نوں کھچ کے لے گیا۔

اسنے دوجے کھڑی قطار نوں پھر اپنے ساہمنے حاضر ہون دا حکم دتا۔ جموں دا اگلا بندہ جہڑا اسدے ساہمنے پیش ہویا اوہ اسدے اپنے پنڈ دا بچتر سیہوں آڑھتیا سی۔

"توں جموں وچ کویں؟"

"میں پریوار سمیت ایتھے آ گیا ہاں۔ ایتھے میں اپنا شیلر لگایا جموں توں باہر۔ اتھوں دا چاول بہت مہنگا وکدا۔"

"چل کم دسّ کی اے؟" امبر نے بیلا گتا نال پچھیا۔ ایہہ تاں اسنوں وی پتہ سی کہ جموں دا جھناب دے پانی نال پلیا چاول بہت مشہور سی۔

"میرے پتر نوں پڑھائی وچ گائیڈ کرو۔ میں اسنوں تہاڈے بارے دسیا۔"

"بائی جی تسیں چاچاں دے نال میرے بھراتوں زمین خرید چکے اوں۔ پہلاں اسنوں پیسے دیئے گئے پھر زمین لکھوالئی۔ پیسہ تے گیان، دو دو چیزاں تسیں کی کرنیاں نے۔ چلو اگے۔"

قطار وچ کھڑھا اگلا چہرہ دیکھ کے اسدا تراہ نکل گیا۔ ساہمنے زویا کھڑی سی۔ اسدے کپڑے لبڑے ہوئے سن۔ اسدے چہرے تے مٹی لگی ہوئی سی۔

"زویا توں ایہناں وچ کویں"، اوہ لگبھگّ روندی آواز وچ بولدا ہویا اس ولّ ودھیا تے اسنے اسدیاں سوہنیاں لال گلھاں نوں صاف کیتا۔ اسدے کپڑے جھاڑدیاں اسنوں جپھی وچ گھٹدیاں، اسدی بھبّ نکل گئی۔

اسدی اکھ کھلھ گئی۔ لوکیں آپو اپنا سامان سمیٹ رہے سن۔ گڈی نے اتھوں اگے نہیں جانا سی۔ اوہ پہلاں نیند وچوں تے پھر کجھ پلاں بعد سپنے وچوں باہر نکلیا۔ شکر اے ایہہ سپنا سی۔ ایہہ وی چنگا سی کہ اسنوں روندیاں کسے نہیں دیکھیا سی۔ لوکاں وچ ہفڑا دپھڑی مچی ہوئی سی۔ امبر نوں کوئی کاہلی نہیں سی۔ سپنے وچوں نکلدیاں سبھ توں پہلاں اسنوں احساس ہویا کہ اسنے آڑھتیاں دے منڈے نوں

پڑھاؤن توں انکار کر کے غلطی کیتی سی۔ جسنوں وی پڑھایا جانا چاہیدا سی اسنوں پڑھاؤنا چاہیدا سی۔ اک پل لئی اس اندر اچھا جاگی کہ اوہ دوبارہ نیند وچ جاوے تے آڑ ھتیئے دے منڈے نوں سمجھاوے۔ گھٹو گھٹ اسنوں اپنے پیو ور گا بنن توں روکے۔ پر اوہ سماں لنگھ چکا سی۔ پھر اسنے زویا بارے سوچیا۔ زویا اس قطار وچ کیوں آگئی؟ ایہہ پکی گل سی کہ اوہ زویا دیاں کجھ گلاں توں زخمی ہویا سی۔

''میں تہانوں کئی وار غلط بول جاندی آں، تسیں غصہ ہی نہیں کردے۔ تسیں غصہ اندر رکھو گے تاں ایہہ ٹھیک نہیں،'' زویا نے اک وار کیہا سی۔ ادوں امبر نوں لگیا سی کہ اوہ غصہ نہیں کردا سی۔ ہاں اوہ اسنوں پیار کردا سی۔ اوہ اپنے آپ نوں وی تاں ڈانٹدا سی۔ جیکر زویا نے ڈانٹ دتا تاں کی ہویا سی۔ ہن اسنوں سمجھ آئی کہ اسدا اچیت من زخمی ہویا سی۔ اسے کر کے اوہ میٹرو مونیئل دیکھدا رہا سی۔

'زندگی وچ اک وار پھر مینوں اک عورت دا پیار حاصل کرن لئی اس نال ویاہ کرواؤنا پے رہا سی۔ پر ویاہ تاں پیار دا بدل نہیں ہو سکدا۔' اسدے دماغ نے باہر نکل کے اسدے سر دا اک چکر لایا۔ اسنے اک دم اپنے آپ نوں بدلیا بدلیا محسوس کیتا۔ گڈی وچ تھوڑھے جہے مسافر بچے سن۔ اوہ اپنا سامان سمیٹ رہے سن۔

اوہ اٹھیا تے اسنے اپنا کمبل تہہ کر کے بیگ وچ پا لیا۔ بیگ وچ کتاباں سن، کپڑے سن، پانی دی بوتل سی تے بیگ بھارا سی۔ اسنے بیگ نوں ہولا کرن بارے کئی وار سوچیا سی پر اسدا کوئی حل نہیں سی۔ اس کول سوٹ گھٹ سن تے ایہہ اسنوں نال ہی چکنے پیندے سن۔ پانی دی بوتل تے کمبل بناں وی گزارا نہیں سی۔

اوہ ڈبے وچوں نکلن والا اخیر لا مسافر سی۔ سٹیشن اپر بڑے تھوڑھے لوک سن۔ اوہ ہولی ہولی پوڑیاں چڑھدا ریلوے برج اپر آگیا۔ سویر دے پنج وجے سن۔ ٹھنڈ کافی سی۔ پل اپر کھڑ کے اسنے جموں شہر اپر نظر ماری۔ ساہمنے باگے باہو والی پہاڑی دے نیڑے زویا اپنے گھرے سوں رہی ہووےگی۔ اسنے زویا نوں ستی کدے نہیں سی دیکھیا۔ جدوں کدی اوہ کتے رات رہن گئے سن تاں ستے نہیں سن۔ جے اوہ خود گھڑی پل ستا وی سی تاں زویا نے اسنوں جگا لیا سی۔ اوہ اسدے کناں تے ہلکی دندی وڈھدی سی۔ نک نوں منہ وچ پا کے چوسدی سی۔ تے اوہ جاگ پیندا سی۔ اس وچ کر نجیت ور گی صدیاں دی پکی ہوئی شرم نہیں سی۔ اوہ اس قلعے وچوں باہر آگئی سی جس وچ مرداں نے کئی صدیاں پہلاں اسنوں بند کر دتا سی۔ اوہ اپنے آپ نوں مرداں نالوں گھٹ نہیں سی آنکدی۔ اوہ اسدے برابر نبھدی سی۔ اسدے جاگدے ہی اوہ اک منٹاں گھنٹیاں وچ پچھلے سفر تے چل پیندے سن۔

ریلوے اوور برج دیاں پوڑیاں نیڑے بنے مورچے وچ اسنوں جے. کے. پولیس دا سپاہی کھڑھا دکھائی دتا۔ اسنوں لدھیانے ریلوے سٹیشن دی یاد آ گئی، جتھے اک پڑھے لکھے بندے نے غلطی کیتی سی۔ جتھے اوہی غلطی کرن والا تھانیدار اسنوں ڈانٹ رہا سی۔ پڑھے لکھے بندے نوں سمجھ آ گئی سی کہ شرابی ہون دے باوجود اوہ تھانیدار اسنوں تھانے لجا سکدا سی۔ اسدی گڈی لنگھا سکدا سی۔ اسنوں رات بھر کھجل خوار کر سکدا سی۔ اسدیاں اگلے دن دیاں کلاساں کھنجھا سکدا سی۔ اس اندر لا ادھیاپک اس گھاٹے تے ناراض ہو سکدا سی۔ تھانیدار اس اپر جنتک تھاں تے شراب دی اک گھٹ پچھے کیس درج کرا سکدا سی۔ بے عزتی تاں خیر اوہ کر ہی رہا سی۔

امبر نے اس پڑھے لکھے بندے دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے دیکھیا سی۔ چاہ پین واسطے اوہ اک دوکان تے بیٹھ گیا۔ اس بہانے کجھ سماں ہور لنگھ جاویگا۔ اوہ اپنی مکان مالکنہ آنٹی دی نیند نہیں خراب کرنی چاہندا سی۔ اجے سوا پنج ہوئے سن۔ چھ وجے تک آنٹی اٹھ جاندے سن۔ اوہ خود بے وقتے سفراں والی اوکھی زندگی جی رہا سی، اس لئی اوکھ دے ارتھاں نوں سمجھدا سی۔ اوہ راتیں آئے سپنیاں بارے سوچدا سوچدا اس پڑھے لکھے بندے دی بے عزتی بارے سوچن لگا۔ کتے اوہ وی سپنا تاں نہیں سی۔ نہیں اوہ سپنا نہیں سی۔ اوہ بھاویں نشے وچ سی پر اسنوں سبھ کجھ یاد سی۔ اسنے سوچیا بے عزتی تاں عام ورتارا سی۔ ایہہ تاں ہر یک نال ہی کدے نہ کدے واپر یا ہندا۔ جیکر اوہ بندہ پڑھیا لکھیا نہ ہندا اچھیرا ایہہ ودھیرے وار ہونی سی۔

اسدے اندروں اک دم آواز آئی، 'میں دوبارہ ویاہ دے جھنجھٹ وچ نہیں پوانگا۔ میں گھم پھر کے دنیاں دیکھانگا۔ مینوں بتھیری طرحاں دیاں عورتاں مل جانگیاں۔ میں کیوں کسے اک تک سیمت ہوواں۔ میں نویاں ندیاں تے پہاڑ دیکھانگا۔' اسدے سر اپر پھردا تناء دا گولہ پھٹ چکا سی۔

اسدا زویا نال پیار اسدی اچمبھت ہون دی سمرتھا وچوں نکلیا سی۔ اوہ زویا توں اچمبھت ہو گیا سی۔ ہن اوہ زویا نوں جان چکا سی۔ اوہ اسدے پہاڑاں تے سمندراں نوں گاہ چکا سی۔ اوہ دھرتی اپر لیاں ساریاں تھاواں دیکھ چکا سی۔ اسدا دھیان ہن امبر وچلے تاریاں ول سی۔

21

انتکا

امبر اتے ستویں امبر دی پری

امبر نے زویانوں دسّ دتا کہ اوہ دوبارہ ویاہ دے بندھن وچ اپنے آپ نوں نہیں بنیگا۔اوہ کرنجیت توں طلاق لے کے بچیاں دے پلن تک اس نال رہے گا۔زویا چاہے تاں اسنوں ملدی رہِ سکدی سی۔زویا چاہے ہور کسے نوں اپنا دوست بناؤن لئی آزاد سی۔اوہ دوویں کسے وی بندھن توں آزاد جیون جیونگے۔زویا چاہے تاں کسے نال وی ویاہ کرواسکدی سی۔

زویانوں غصہ نہیں آیا سی۔اسدیاں اپنیاں کجھ غلطیاں سن جنھاں کرکے امبر اس نویں رستے تے ترپیا سی۔

"امبر اس طرحاں اکلی کڑی نوں کمرے وچ نہ بٹھایا کرو،" اک دن اسنے امبر نوں سختی نال کیہا سی۔

"زویا اس کڑی نوں کوئی رشتہ آرہا،اوہ اس بارے صلاح کر رہی سی،" امبر کویں صفائی دے رہا سی۔اوہ اس ولّ عجیب نظراں نال دیکھدا رہِ گیا سی۔ایہناں عجیب نظراں دے ارتھ زویانوں کئی دناں بعد سمجھ آئے سن؛اوہ زویاوچوں جاگ رہی سخت پتنی نوں پچھان گیا سی۔

زویانے اپنے مالکاں دا دوسرا پتنیٹاپ والا ہوٹل چیک کرن جانا سی۔ہوٹل 'جھناب ویو' بند ہون دے کنارے پہنچ گیا سی۔مالکاں نے زویانوں اپنی پسند دا منیجر اتھے لگاؤن بارے کیہا سی۔مالک خود اپنے دلی وچلے دو ہوٹلاں وچ رجھیا ہویا سی۔زویانے اجے پچھلے مہینے دلی توں ہی اپنے کالج ویلے یونیئر رہے اجے ٹھاکر نوں بلا کے پتنیٹاپ والے ہوٹل 'جھناب ویو' دا منیجر لگا دتا سی۔زویانے امبر نوں اس گلّ لئی منا لیا کہ اوہ اس ہفتے ملیر کوٹلے نہ جاوے۔اوہ دوویں پتنیٹاپ جانگے۔شکروار جیوں ہی اسنے یونیورسٹی وچ اپنا کم ختم کیتا،اوہ زویا دی کار وچ آبیٹھیا۔

"جے تیرے مالکاں نوں پتہ لگّ گیا کہ مس زویا اک متر نال رات رہی اے تاں...؟" امبر نے پچھیا۔

"ہوٹلاں دے زیادہ تر مالک ایہناں مثلیاں بارے کھلھدلے ہو جاندے نے۔ ہوٹلاں وچ اپنا کجھ ہندے، اپنی طرحاں طرحاں دے لوک اتھے آؤندے نے، اوہناں نوں ایہہ گلّ بہت چھوٹی لگدی اے۔"

زویا نوں سمجھ آ گئی سی کہ امبر دی مردھوَں زخمی ہوئی سی۔ اوہ جاندی سی کہ اکیویں صدی دے پہلے دہاکے دے مرد دی ہوَں اجے وی کافی طاقتور سی۔ اسدی طاقت ساہمنے امبر دا وس نہیں چلیا سی۔ اسنے تاں زویا نوں کدے وی نہیں ڈانٹیا سی۔ زوویا نوں اپنیاں بولیاں گلاں تے رہِ رہِ کے پچھتاوا ہو رہا سی۔ اسنے امبر نوں عورت تکّ کیہا سی۔ امبر دا اچیت من سمجھ گیا سی کہ زویا ویاہ توں بعد اس نال ایہی کتّ پنا کردی رہیگی۔ 'ہائِ، میں اپنی کاہلی کیوں پے گئی سی؟ کی میں امبر نوں اپنے آپ ہی گوا رہی آں؟ میں رو-رو مر جاوانگی۔'

ہوٹل 'جھناب ویو' توں جھناب دریا دکھائی دندا سی۔ امبر نوں دریا دا نظارہ دلکش تاں لگیا پر کجھ سی جہڑا کہہ رہا سی میں تینوں مانن دی ستھتی وچ نہیں آں۔ بگلیہار ڈیم توں پچھے تک جھناب دریا اپر بنی نیلی جھیل اتھوں بڑی صاف دس رہی سی۔ کجھ سال پہلاں امبر بچیاں سمیت ڈوڈا گیا سی۔ ادوں ڈوڈا شہر دا پرانا پل 'پل ڈوڈا' جھیل وچ ڈبّ رہا سی۔ ادوں جموں کشمیر دے رلی ملی وسوں والے علاقیاں وچ کافی تناء والا ماحول سی۔ جموں کشمیر یونیورسٹی دے ڈائریکٹوریٹ آف آؤٹ ریچ نے اسنوں تنّ تھاواں تے لکچر دین لئی بھیجیا سی تاں کہ لوکاں وچ آپسی تناء گھٹاؤن لئی کجھ ہو سکے۔ اسدا پہلا لکچر رامبن دے ہورٹیکلچر دے ضلع دفتر وچ کڑیاں دی ٹریننگ ورکشاپ وچ سی۔ دوجا ڈوڈا دے سینئر سٹیزناں دی میٹنگ وچ تے تیسرا جھناب ویلی پبلک سکول ڈوڈا دے بچیاں اتے ادھیاپکاں نوں سی۔ امبر اپنے پریوار نوں نال لے گیا سی۔ ہاں اوہ ساہمنے تھلے کرکے دسدی سڑک توں گئے سن۔ اوہناں ڈوڈا دے نویں پل توں کھڑ کے پرانے پل ڈوڈا نوں جھناب دی جھیل دے پانی وچ ڈبدیاں دیکھیا سی۔ پل ڈوڈا دا پورا اڈا تے ساریاں دوکاناں خالی ہو چکیاں سن۔ پانی اوہناں دے اپر تک چڑھ آیا سی۔ پانی نے ہور چڑھنا سی۔

"پاپا اس جھیل وچ ڈبیاں دوکاناں، سڑکاں تے پنڈ کدوں تک ڈبے رہنگے،"

شیری نے پچھیا سی۔

"جدوں تک ڈیماں دی ضرورت رہنی اے۔ ڈیم مکت سبھیتا وچ ایہہ پھر باہر نکل آؤنگے۔ پھر لوک اپنے پرکھیاں دے گھراں نوں تلاشنگے،" امبر نے کیہا سی۔

بچیاں دی یاد آؤندے ہی امبر نے کرنجیت دا نمبر ڈائل کیتا۔ اوہ سویر دا چار وار فون کر چکا سی۔ کل اوہ اس ہفتے اپنے ملیر کوٹلے نہ آ سکن بارے کرنجیت نوں دسّ چکا سی۔ اج کرنجیت فون نہیں چک رہی سی۔ کی اوہ اپنی ناراضگی دکھا رہی سی؟ کی اوہ بچیاں اتے امبر درمیان دوری وودھا رہی سی؟ کی اوہ امبر نوں ایہہ دکھاؤنا چاہندی سی کہ بچیاں توں دور ہو کے اوہ کناں اوکھا ہو سکدا سی؟ شاید اوہ ایہہ سارا کجھ ہی کر رہی سی۔ اسدا پربھاو امبر قبول وی رہا سی۔ کرنجیت اس ہفتے توں ہی اس طرحاں کرن لگی سی۔ بچیاں توں دوری دے احساس نے امبر نوں اس طرحاں محسوس کرایا سی جویں کوئی اسدیاں آندراں نوں باہر نوں کھچّ رہا ہووے۔ اوہ وچھوڑے دے درد نوں محسوس کر رہا سی۔ اوہ اس درد نوں جھلن توں اسمرتھ سدھ ہو رہا سی۔ شیری تے نورت نوں اوہ اپنے توں دور ہویا نہیں ویکھ سکدا سی۔

زویا نے کار وچوں سامان کڈھیا تے ہوٹل ولّ تر پئی۔ امبر اسدے پچھے پچھے سی۔ زین تے جیکٹ وچ زویا بڑی پھرتیلی لگّ رہی سی۔ راتیں جس طرحاں اسنے امبر نوں پیار ناسی اسدی کلپنا نال امبر تناء وچوں باہر آؤن لگا۔

کمرے وچ جا کے امبر نے کپڑے بدلے۔ پھکے کالے رنگ دا سلوار کڑتا امبر اپنے ٹی. وی. والے پروگرام وچ پہندا سی۔ اج زویا دیکھیگی تاں اسنوں اچھا لگیگا۔ زویا دے پاپا وی کدے کدائی سلوار کڑتا پہندے سن۔ پریس کلبّ وچ امبر نے اوہناں نوں دیکھیا سی۔ بنھی داڑھی والا اچا لما سردار جس دے چہرے تے پلسیا روبھ داب پھیلیا ہویا سی۔

"آپکو سٹاف کے لیئے سادہ کھانا بنانا چاہیئے۔ ایسا ہو ہی نہیں سکتا کہ جو لوگ ہوٹل میں کام کرتے ہیں وہ ہوٹل کے خانے کی امید نہ کریں۔ اگر وہ لوک لگزری کھانا چاہتے ہیں تو انکو ڈسکاؤنٹ پر دیجیئے"، زویا دی آواز آ رہی سی۔ اوہ اجے نوں سمجھا رہی سی۔

"دیدی ہم دلی میں....۔"

"اجے دادا، اگر جموں کشمیر میں ایک کامیاب مینیجر بننا ہے تو میری بات مان لو۔ دلی ایک مہانگر ہے وہاں آپکے ملازموں کے پاس ویسو آپشنج رہتی ہیں۔ جہاں پتنیٹاپ میں ہوٹلوں کے بناں اور کش وی نہیں ہے۔ ایک ڈھابا تک نہیں"، زویا سمجھا رہی سی۔

زویا نے دسیا سی کہ اجے ٹھاکر استوں عمر وچ وڈے پر کالج وچ یونیئر ہنداسی۔ اپنے نال پڑھدی کولکاتے وچ وسے چینی پریوار دی کڑی نوں پیار کرداسی۔ اوہ دوویں زویاتوں نوٹس لیندے ہندے سن۔ چینی کڑی وانگ شو نے اسنوں چینی محلہ دکھایا سی جتھے چینیاں دے کنے ہی ریسٹورینٹ سن۔ اچانک زویانوں واگ شو پوری دی پوری یاد آگئی۔ شانتی نکیتن جان لئی اوہناں تنانے کولکاتے توں ٹرین پکڑی سی۔ وانگ شو اجے دا بھوراوساہ نہیں کر دی سی۔ زویا کھڑکی والے پاسے بیٹھی ہوئی۔ باہر بنگال دے کھیتاں اتے ناریئل دے درکھتاں نال گھرے پنڈاں نوں دیکھ رہی سی۔ اسدی کلپنا وچ اتھے کتے ہی دیوداس اتے پاربتی گھمدے رہے ہونگے۔ اسنوں تلاباں اتے ناریئلاں دی خوبصورتی پربھاوت کر رہی سی۔

"تہاڈے لوک چینی انقلاب سمیں بھارت آئے ہونگے؟" اسنے اپنے ساہمنے بیٹھی وانگ شو نوں پچھیا سی!

"نہیں ساڈے لوک 1820 توں بعد بھارت آؤن لگے سی،" وانگ شو اجے نال گلّ کرنی بند کر کے زویا ولّ ہو گئی سی۔ اسدیاں نکیاں نکیاں اکھاں کسے بچے دیاں اکھاں وانگ چہک رہیاں سن۔ اوہ اجے نوں کنا پیار کر دی سی۔

"اپنا دیش چھڈن دا کی کارن سی؟" زویا نے پچھیا سی۔

"افیم یدھ اتے راجنیتک استھرتا۔ ساڈے لوکاں نوں انڈیا وچ لیڈر دے کم دیاں سمبھاوناواں دسدیاں سن، تے اوہ لیڈر دے کم وچ کامیاب وی ہوئے"، وانگ شو اجے دا ہتھ اپنے ہتھاں وچ پھڑ کے بیٹھی ہوئی سی۔

شانتی نکیتن دیکھن توں بعد اوہ اجے دے پنڈ رات رہے سن۔ اوہناں نے اجے دے گھریلو تلاب دی مچھی کھادھی سی۔ سویرے اٹھکے اوہناں نے اجے کے ویہڑے وچ کھڑے ناریئل دا پانی پیتا سی۔ اجے اتے وانگ شو وچ سبھ کجھ ٹھیک چل رہا سی پھر وی پریوار نال کینیڈا جاندے سمیں وانگ شو توں اجے دا ہتھ چھٹّ گیا سی۔

پچھمی بنگال دی کمیونسٹ سرکار دے لمبے ساشن کال وچ سیٹو دیاں ہڑتالاں کارن مہانگر کولکاتے تے ہور تھاواں دی انڈسٹری جاں ختم ہو گئی سی جاں دوجے صوبیاں وچ چلی گئی سی۔ چینی بھائی چارا وی ودیشاں ولّ منہ کر چکیا سی۔ اجے دلی دے اک ہوٹل وچ اسسٹینٹ

منیجر وجوں بڑی گھٹ تنخواہ تے کم کر داسی۔ ٹٹے دل والے اجے نوں زویانے فون کر کر سمبھالیا سی۔امبر نوں یاد آیا اک وار اوہ مانسر جھیل دو آلے سیر کر رہے سن تاں اجے دافون آیا سی۔

زویا اسنوں سمجھا رہی سی، "اجے دادا جانے والوں کی خاطر مرا نہیں کرتے، دھرتی پے بڑے لوگ ہیں، کوئی اور مل جائیگا۔"

ایہہ سندیاں امبر نوں تسلی ہوئی سی کہ جے اسنوں کجھ ہو گیا تاں زویا سمبھل جاوے گی۔اسدی یاد وچ اپنی زندگی برباد نہیں کریگی۔

زویانے ہوٹل دے کمرے دی بالکونی وچ پئی کرسی تے بیٹھدیاں دور تک پھیلے پہاڑاں تے نظر ماری۔ ساری کائنات ستی پئی سی۔ اسنوں تناء وچ چھڈ کے امبر وی سوں گیا سی۔اسنے ہتھ وچ پھڑے گلاس وچوں وسکی دی گھٹ بھری۔

رات دے دو وجع رہے سن۔اک گھنٹہ پہلاں اوہ دوویں کنے نشے وچ سن۔اوہناں نے تن گھنٹے، پورے تن گھنٹے، بھرے پورے آنند وچ گزارے سن۔

ویاہ توں بناں تاں امبر کدے وی واپس جاسکدا سی۔اسدی پتنی سی، بچے سن، بنیا بنایا گھر سی۔ نہیں زویا اس طرحاں دی اسر کھئت ستھتی وچ نہیں رہِ سکدی سی۔اوہ امبر نوں ویاہ واسطے مناویگی۔امبر دا فیصلہ سندے ہی اوہ چپّ ہو گئی سی۔اوہ چپّ چاپ بیٹھ وسکی سپ کر دے رہے سن۔امبر جیوں جیوں ہور پی رہا سی ہور نشے وچ اتر دا چلا گیا سی۔زویا جیوں جیوں ہور پی رہی سی، نشے وچوں باہر نکلدی چلی گئی سی۔

امبر نوں سون دیاں تیاریاں وچ لگیا دیکھ اوہ باتھروم وچ آ گئی سی۔اوہ آدم قد شیشے اگے کھڑی ہو گئی۔اسدا خوبصورت بدن اسدے ساہمنے سی۔ شاید اسدا من بھر چکا سی۔زویا نوں اک اک کر کے اپنیاں غلطیاں دا احساس ہویا۔پر... پر اسدا غصہ پیار دا بدلیا ہویا روپ ہی تاں سی۔کرنجیت نال ایر کھادے وچ اوہ غصے نال بھر جاندی رہی سی۔کس طرحاں اک بندہ اکو سمیں دو عورتاں نال رہِ سکدا سی۔پر اسدے ساہمنے سی۔امبر رہندا رہا سی۔اسدا اپنا امبر۔جہڑا اسنوں جی جان توں پیار کر دا سی۔جہڑا اس خاطر آؤندے دنیں طلاق لین

والا سی۔ کرنجیت تے امبر وچ لڑائی جھگڑا تاں کوئی نہیں سی۔ ایہہ تاں زویا دا پیار ہی سی جہڑا اسنوں ایڈا وڈا فیصلہ کروا رہا سی۔ نہیں تاں اوہ وی لوک سن جہڑے سبھ کجھ کر کرا کے اوہ جاندے سن۔

اسنے اپنا گاؤن پہنیا تے باہر بالکونی وچ آ بیٹھی۔ چندرما دی روشنی وچ جھناب دا پانی چمک رہا سی۔ جموں شرینگر ہائیوے توں ٹرکاں دیاں بریکاں دی آوازاں آ رہیاں سن۔

امبر تے زویا نے شروع وچ ہی ایہہ پرن کیتا سی کہ اوہناں وچوں کوئی وی کدی وی اپنا فیصلہ بدل سکن لئی آزاد سی۔ زویا نے محسوس کیتا کہ ایہہ فیصلے تاں اوہناں ٹھیک ہی کیتے سن پر ہن اوہ خود امبر دے فیصلے مطابق تیار نہیں ہو پا رہی سی۔

اوہ اندر آئی تاں امبر ٹھنڈ کارن سنگڑیا پیا سی۔ زویا نے کمبل کھچّ کے امبر دے اپر دے دتا۔ اسنے امبر دا پاسہ بدلکے پٹھّ اپنے پاسے کر لئی۔ اس طرحاں اوہ امبر نال لپٹکے سوں سکدی سی۔ اپنا کمبل اپر لیندیاں اسنے اپنے آپ نوں امبر نال پوری طرحاں جوڑ لیا۔ اسدی ٹھوڈی امبر دے موڈھے اپر سی۔ اسدی چھاتی امبر دی پٹھّ نال چپکی ہوئی سی۔ اسدیاں لتاں امبر دیاں لتاں نال جڑیاں ہوئیاں سن۔ اسنے ہمیشاں ایہی سپنا لیا سی۔ سون سمیں اوہ امبر نال اس طرحاں ہی چپک کے سویا کریگی۔ اج اوہ اسے طرحاں پئی سی۔ اسدا من کیتا اس رات دوران مانے ساتھ دی یاد نوں ہمیشاں لئی اپنی خالی زندگی وچ بھر لوے۔ پر اوہ جاندی سی کہ امبر دی غیر حاضری وچ پھر اوہ اسدے ساتھ نوں تڑپھیگی۔ یاداں کجھ چر لئی پرچاؤندیاں سن پر یاداں ورتماں دے کھالیپن نوں بھر نہیں سکدیاں سن۔ آنند دا اچار نہیں پایا جا سکدا سی۔

اوہ دھرتی توں بہت دور آ چکے سن۔ اوہ سورج منڈل توں بہت دور آ چکے سن۔ سورج اتھوں اک چھوٹے جہے تارے وانگ دکھائی دندا سی۔ اسدی تپش اتھے تک نہیں پہنچدی سی۔ ایہہ سارے ہور گریہہ سن جنہاں دے نام اجے بندے نے نہیں رکھے سن۔

"تہاڈے تارہ وگیانیاں دی پہنچ اجے ایتھے تک نہیں ہوئی،" چٹے سلکی کپڑیاں وچ سجی پری نے کیہا۔ امبر اسدے چہرے ولّ دیکھ رہا سی۔ چہرہ جھرڑا حد درجے تک سوہنا سی تے سیانپ نال بھرپور ہاواں بھاواں والا سی۔ اسنوں سمجھ نہیں سی آئوندی کہ اوہ پری نوں دیکھدا رہے جاں برہمنڈ دے گیاں نوں دیکھے۔ اوہ چھویں اسمان دے اپر سن پر اجے ستواں اسمان بہت دور سی۔

"آپاں کنی رفتار نال اڈ رہے ہاں؟" امبر نے پچھیا۔

"اتھے تک دا سفر کرن لئی تہانوں ہور تیز راکٹ بناؤنے پینگے۔ آپاں روشنی دی رفتار نال اڈ رہے ہاں... ایہہ سبھ توں تیز رفتار ہے،" پری نے دسیا۔

اوہناں دا اڈن کھٹولا اک گریہہ دی گروتا شکتی وچ داخل ہویا تے تیزی نال اس گریہہ دی ستہِ ولّ ودھن لگا۔ امبر نوں ڈر دا احساس ہویا تاں پری نے اسنوں اپنے کلاوے وچ لے لیا۔ پری دے جسم دی خوشبو مدہوش کر دین والی سی۔ پر نتو امبر اپنے آپ نوں ضابطے وچ رکھ رہا سی۔ اوہ ٹوہ ٹوہ کے اگے ودھنا چاہندا سی۔ اوہ اوہی کرنا چاہندا سی جس دی ازاجت پری کسے شرط توں بناں اسنوں دیویگی۔

اڈن کھٹولا گریہہ دے نیڑے پہنچ چکا سی۔ تھلے اک دریا دا پانی لشکاں مار رہا سی۔ ہرا بھرا جنگل جھوم رہا سی۔ اڈن کھٹولے دے دوآلے ہوا تیز تیز گتی نال گھم رہی سی۔ اوہ گریہہ دی ستہِ دے نیڑے اڈّ رہے سن۔ جنگل دے رکھاں دے پتے اوہناں دے تھلے اڈ رہے سن۔ جدوں اوہ دریا اپروں گزرے تاں دریا دے پانی دے چھٹے اڈن لگے۔ دوسرے کنارے تے پندراں ویہہ لوکاں دا ہزوم اوہناں ولّ حیرانی نال دیکھ رہا سی۔

"اوہ آپاں نوں نہیں دیکھ سکدے۔ اوہناں نوں گھم رہی ہوا دا اورولا ہی دکھائی دیویگا،" پری نے دسیا۔

پری نے اسنوں دسیا "اس گریہہ اپرلے لوک اوہناں دی دھرتی دے لوکاں توں اٹھ نوں ہزار سال پچھے ہن۔ ایہہ زیادہ تر ننگے رہندے نے۔ سردی دے موسم وچ ایہہ لوک پشواں دی چمڑی توں بنے کپڑیاں نوں اپنے تن اپر لپیٹ لیندے نے۔ ایہناں وچ شوقینی لگاؤن دی للک کجھ سال پہلاں ہی پیدا ہوئی اے۔ پہلاں تاں ایہناں نوں پتہ ہی نہیں ہندا سی کہ شوقینی کی ہندی اے۔ ہن ایہناں دی نوجوان پیڑھی کولیاں نال اپنے کپڑیاں اپر پھلّ بوٹے بناؤن لگّ پئی اے"۔

واور والا لوکاں دی ٹولی ولّ ودھیا تاں بستر ہین لوکاں دی ٹولی چیکاں ماردی ہوئی جنگل ولّ دوڑ پئی۔ اوہناں نے اپنے ہتھ اپنے سراں اپر ٹکائے ہوئے سن۔ اوہناں دا اڈن کھٹولا ننگے جانگلی لوکاں دے اپر دی گزر گیا۔ کجھ میلاں دی وتھ ّ تے اوہناں نے ایہو جیہا اک ہور قبیلہ دیکھیا۔

اس دوسرے قبیلے دے لوک اگّ اپر کوئی چیز بھنّ رہے سن تے توڑ توڑ کھائی جا رہے سن۔

شام دا ویلا ہو رہا سی۔ اوہ جھیلاں تے پہاڑاں اپروں گزرے۔ اک میدانی علاقے وچ اک ہور قبیلہ دکھائی دتا۔ اس قبیلے دے لوک پہلیاں نالوں زیادہ گورے چٹے سن۔ پری نے دسیا کہ ایہہ لوک سال دا بہتا سماں ٹھنڈ وچ رہندے ہن۔ ایہہ لوک رکھاں توں بنی ہوئی مدراپی رہے سن۔ امبر نے دیکھیا کجھ لوک ناچ کر رہے سن۔ کجھ جوڑیاں پریم وچ مست سن۔

"ایہناں قبیلیاں وچ آپسی سنبندھاں دی آزادی اے۔ کوئی کسے نال وی اسدی مرضی بنا جھکے پیار کر سکدے"، پری نے دسیا۔

ہنیرا ہون سمیں اوہناں دا اڈن کھٹولا گریہہ دی ستہِ توں کافی اچا اٹھ آیا سی۔ امبر نوں گریہہ دی ستہِ تے دور دور تک اگّ دیاں دھونیاں بلدیاں دکھائی دتیاں۔ ایہہ الگّ الگّ قبیلیاں دیاں دھونیاں سن۔ اینا کو امبر سمجھ سکدا سی۔

"اتھے ساڈے راکٹ کدوں پہنچنگے؟!" اوہ سوچن لگا۔

"بھوکھ وچ پہنچ جانگے، چھ سو سال پہلاں تہاڈے لوکاں نوں امریکہ مہاندیپ بارے کہڑا پتہ سی۔ جیکر تہاڈی دھرتی ایٹمی یدھ توں تباہ ہون توں بچ گئی تاں اوہ اتھے ضرور آ جانگے۔ اوہناں دے اتھے آ جان نال ایہناں لوکاں نے کئی یگ پہلاں ہی مکھ دھارا وچ آ جانے۔ شاید راجیاں والا یگ اتھے آوے ہی نہ۔ سدھا ہی لوکتنتری سماج واد وچ پرویش کر سکدے نے۔"

امبر اسدے ایہناں شبداں نال چونکیا۔

"تینوں پتے لوکتنتری سماج واد کی ہندے؟"

"ستویں اسمان دیاں پریاں نوں بہت کجھ پتہ ہندے۔ تہاڈے کی کجھ غلط ہو رہا ہندے اس دا وی پتہ ہندا پر اسیں اسنوں روک نہیں سکدیاں،" پری نے اپنیاں خوبصورت سہیلیاں اتے چک لئیاں۔

پری نے اسنوں اک پنڈ دکھایا۔ ایہہ اس گریہہ دا پہلا پنڈ سی۔ چھوٹیاں چھوٹیاں پنجاہ-سٹھاہ جھونپڑیاں سن۔ پری نے اسنوں گگن بابے دے درشن کرائے تے اسدی کہانی سنائی:

گگن بابے نے اپنیاں اکھاں اگے اپنے جنگلی وڈاروآں دی جیون شیلی نوں کھنڈر بندیاں دیکھیا سی۔ اسنوں سارا پنڈ گگن باباجی آکھدا سی۔ ایہہ مان اسنوں صرف وڈا ہون کارن نہیں ملیا سی۔ کھیتی باڑی دی سمجھ سبھ توں پہلاں اسنوں ہی آئی سی۔ ادوں اوہ اپنی عمر دے مدھ وچ سی۔ اسنے اپنے قبیلے دے نوجوان منڈے کڑیاں دی اگوائی کیتی سی۔ اوہناں نے کھیتی باڑی شروع کیتی سی تے اپنی بھوجن دی سمسیا کسے حد تک حلّ کر لئی سی۔ ایہہ وکھری گلّ سی کہ اسدا پکا حلّ تاں اگے جا کے نکلنا سی، جدوں ہرے انقلاب نے کال پینے بند کر دینے سن۔

پہلاں پہلاں وڈاروآں نے اسنوں معاف نہیں کیتا سی۔ پھر اسدی سفلتا نوں دیکھکے اوہ چپّ کر گئے سن۔ اوہناں وچ کجھ جنگل وچ ہی مر گئے سن تے کجھ پنڈ وچ اوہناں دے نال رہن لگے سن۔

گگن بابے نوں اگلا مان ادوں ملیا جدوں اسنے ہر وڈے مینہہ نال بجھ جاندی اگّ دا پکا حلّ لبھیا سی۔ انج وی جنگل وچ اگّ لبھن لئی اسنوں ہی جانا پیندا سی۔ اسنوں ہی جنگلی رستیاں دی ودھ جانکاری سی۔ اگّ لگن دیاں ودھیرے سمبھاوناواں والے ٹکانیاں دا وی اسنوں پتہ سی۔ اوہ پہلاں کجھ نوجواناں نوں نال لے کے جنگل وچ لگی نیڑے دی اگّ والے ٹکانے دی نشاندیہی کرن جاندا سی۔ پنڈ واپس آ کے اوہ اک مضبوط مشال تیار کردا سی۔ مشال تیار کر کے اوہ پنڈ دے دس باراں نوجواناں نوں کجھ کجھ دوری تے تعینات کردا جاندا اخیرلے نوجوان نوں لے کے قدرتی طور تے لگی اگّ والی تھاں پہنچ جاندا سی۔

"پھڑ تے تیزی نال دوڑ کے اوہ تیرے دوست تک لے جا"۔ اسنے جنگل وچ بلدی اگّ وچوں مشال نوں اگّ لگائی تے نوجوان ملکھانوں دندیاں کیہا، انج ہتھو ہتھی اگّ بجھن توں پہلاں پنڈ پہنچ جاندی۔

گگن بابے نے ہی پنڈ وچ اک وڈا دھونا بالکے اسدی راکھی دی ذمہ واری اک بزرگ نوں سونپن دا سجھاء دتا سی۔

"بابا جی، ایہہ ذمہ واری وی ہن تسیں ہی چکو گے۔ تہاڈا تن ّسمیں دا کھانا پنڈ دا اک گھر واری سر دیا کریگا۔ دھونے کول بالن دا وڈا ڈھیر لگا دتا جاویگا،" پنڈ دے لوکاں نے بینتی کیتی سی۔

گگن بابا نت نویں توں نویں کھانیاں توں واقف ہون لگا سی۔ کئی جڑھاں اتے ہور پھلاں سبزیاں توں تاں اوہ وی واقف نہیں سی۔ اوہ کھانا لیاؤن والے نوں اس نویں کھانے توں ہون بارے لابھاں بارے ضرور بجھدا سی۔ اس طرحاں سارے پنڈ دے گھراں وچ اکٹھا ہویا گیان گگن بابے اکلے کول اکتر ہونا شروع ہو گیا۔

پھر تو قبیلے جیکر پنڈ وچ اتارا کر دے تاں اوہ بابے دی جھونپڑی کول ہی ٹکانا کر دے۔ دنیاں بھر دی جانکاری بابے کول اوہناں راہیں پہنچ جاندی۔ بابا اگ ّدے نیڑے تیڑے رہندا۔ بالن دے وڈے ڈھیر وچوں لکڑی دا ٹکڑا اگ ّنوں بلدی رکھن لئی سٹدا رہندا۔ دور دے پنڈاں دے اتھوں لنگھن والے راہی وی بابے کول رک ّکے جاندے۔ بابے کول گیان جماں ہندا گیا۔

بابے دی شہرت دور دور تک پھیلدی گئی۔ اسدی اگ ّسنبھالن والے اسدے کنے ہی چیلے پیدا ہو گئے۔ گگن بابے دا ٹکانا اک ڈیرے دے طور تے مشہور ہو گیا سی۔

بابے دی دیکھدی دیکھدی اوہناں دے دور نیڑے ہور پنڈ وی وس گئے سن۔ بابے نے اک سبھیتا اپنے انت ول ّودھدی دیکھی سی تے دوجی نوں پیدا ہندیاں دیکھیا سی۔

امبر سہجتی نال سر ہلاؤن لگا۔ اسنے کٹیا دے باہر اک تکھتسپھوش تے بیٹھے گگن بابے نوں اپنے چیلیاں نال وچن بلاس کر دیاں دیکھیا۔

"میں اتھوں اپنی دھرتی دیکھ سکدا اں؟" اوہ چارے پاسے پھیلے تاریاں دے سنسار نوں دیکھ رہا سی۔

"اس دشا وچ جھرڑے ہزاراں تارے دکھائی دے رہے نے، اوہناں وچوں ہی اک تیری دھرتی ہے۔"

کجھ ہی گھنٹیاں بعد اوہ اک ہور گریہہ دے گروتا گھیرے وچ پرویش کر گئے۔

"میری اس گریہہ نوں دیکھن دی بڑی اچھا سی"، امبر نے دسیا۔

"میں تیرے من دی اچھا پڑھ گئی سی، اتھے صرف ستویں اسمان دیاں پریاں ہی آ سکدیاں نے"، پری نے دسیا۔ ایہہ گریہہ اینا خوبصورت سی کہ امبر حیران رہِ گیا۔ اسنے دیکھیا سارا گریہہ ہرا بھرا تے صاف ستھرا ہے۔ اسدے سمندر تے جھیلاں صاف ڈلکدے پانی والیاں ہن۔ جن- سنکھیا بہت گھٹ ہے۔ اتھے دیشاں دیاں حد بندیاں مٹ چکیاں ہن۔ جہازاں، ریل گڈیاں تے کاراں موٹراں دی ورتوں بہت سیمت ہے۔ اتھے سبھ کجھ بجلی نال چلدا ہے۔ ویاہ دی سنستھا ختم ہو چکی ہے۔ لوک جوڑیاں بنا کے رہندے ہن پر اک دوجے توں من بھر دیاں ہی بناں لڑے الگ ہو جاندے ہن۔ ایہہ لوک قدرت دی گود وچ رہندے سن۔

"کی میں اتھے وس سکدا؟"

"نہیں بالکل نہیں،" پری نے کیہا، "اتھے سدھرے ہوئے جینا والے لوکیں وسدے نے۔ ایہہ بہت گھٹ بیمار ہندے نے۔ ایہناں دی عمر تہاڈی دھرتی دے بندیاں نالوں ودھ ہندی اے۔ امبر توں دھرتی اپر لے سبھ توں ودھ پڑھے لکھے بندیاں وچوں اک ایں پر اصل وچ تینوں وی بہت گھٹ گیان اے۔ اس گریہہ دے لوک تیرے توں وی بہت اگے نے۔ گگن بابے نے جویں اک نواں یگ شروع ہندا ویکھیا سی۔ اویں امبر توں وی دھرتی اپر اک نواں یگ شروع ہندا ویکھ رہیں۔ تہاڈی نسل ہن دھرتی اپر اپنے آخری پڑائ تے ہے۔ بیماریاں رہت دے سدھرے انگاں والے نویں نسل دے منکھ جلدی ہی تہاڈی تھاں لے لینگے۔"

اسنے دیکھیا اس گریہہ اپر بندے مشیناں وچ پیدا ہندے ہن۔ بچیاں دا پالن- پوشن ماپیاں دی تھاں پیشاور لوکاں ولوں کیتا جاندا ہے۔ ماپیاں دا رشتہ ختم ہو چکا ہے۔ گریہہ اپر منکھی نسل نوں بچائی رکھن لئی لوک سوے سیوا بھاو نال اپنے انڈے دان کر دے سن۔

"اس گریہہ دے لوک اپنیاں تن وڈیاں سمسیاواں حل کر چکے نے۔ ایہناں نے کال، مہانماری تے ہنسا اپر قابو پا لیا اے۔ ہنے ہنے ایہناں نے پردوشن دی سمسیا اپر وی جت حاصل کر لئی اے،" پری نے ہر تھاں پھیلے اسمان چھو نہدے درکھتاں تے پرانیاں دھوآں اگلدیاں فیکٹریاں دے کھنڈراں ول اشارہ کیتا۔

امبر نے اس گریہہ توں اڈدے راکٹاں نوں نیڑے توں دیکھیا۔ اسنوں پتہ سی کہ اتھو دے لوک دوسرے گریہاں تے چھٹیاں بتاؤن جاندے سن۔ اوہناں نے بڑی تیزی نال گریہہ دا گیڑا لگایا تے پھر گریہہ توں دور ہونا شروع ہو گئے۔

اسے ویلے اک جھٹکا وجیا۔ اوہناں دا اڈن کھٹولا اس گریہہ دی گروتا کھچّ وچوں باہر نکل آیا۔ اوہ تیزی نال ستویں اسمان ولّ ودھن لگے۔ امبر نے کرنجیت نوں یاد کیتا۔ شیری تے نورت دی شکل اکھاں اگوں لنگھی۔ اسنوں کروڑاں میلاں دی وتھّ دا احساس ہویا۔ پری نال اوہ کنا خوش سی۔ سنبھوَ اے جے پری دیاں شرطاں زیادہ سخت نہ ہوئیاں تاں اوہ پری دیش وچ رہن دا فیصلہ کر لوے۔

اوہ پری دیش وچ داخل ہو گئے۔ اس پری دیش دی دنیاں اسدے پہلاں دیکھے پری دیش توں وکھری سی۔ امبر تاں کلپنا وی نہیں کر سکدا سی۔ ایہہ پری دیش چھوٹے چھوٹے تاریاں دی دنیاں سی۔ تارے اسمان وچ لٹکے ہوئے سن۔ رات دا سماں سی پر سارے تاریاں تے روشنی ہی روشنی سی۔ پری دا اڈن کھٹولا اسدے گھر دے اپر اتریا۔ پری نے اڈن کھٹولا چھت تے بنے اک کمرے وچ کھڑھا کر دتا۔ پری اس گھر وچ اکلی رہندی سی۔ گھر دیاں کندھاں کچّ دیاں بنیاں ہوئیاں سن۔ کندھاں تے پردے لٹک رہے سن۔ گھر دی رسوئی وچ سینکڑے قسم دے بھوجن سن۔

کھانا کھان توں پہلاں اوہناں نے اک اتم قسم دی مدرا پیتی۔

باتھروم جان توں بعد امبر جدوں پری دے کمرے وچ وڑیا تاں پری پھلاں دیاں پتیاں نال سجی سیج اپر بڑے آرام نال پئی سی۔

"پری دیش وچ مرد نہیں ہندے۔ اتھے جنے وی مرد نے اوہ دھرتی توں لیاندے گئے نے۔ بہت گھٹّ مرد اتھے رہنا مندے نے"، پری نے دسیا۔

"اوہ کیوں؟" امبر جھجکدا جھجکدا پری دے نال لگّ کے لیٹ گیا۔

"اوہ اس کر کے کہ ایتھوں دیاں شرطاں ہر مرد نوں سویکار نہیں ہندیاں۔"

"کی کی شرطاں نے؟" امبر نے پچھیا۔

پری اسنوں ڈراؤنا نہیں چاہندی سی۔ اوہ چاہندی سی کہ اجے اوہ تھوڑھا ہور اگے لنگھ آوے۔ پر اوہ ایہہ وی بالکل نہیں چاہندی سی کہ اوہ اسدی خوبصورتی وچ ڈبّ کے اتھے رہن دا فیصلہ تاں کر لوے پر بعد وچ پچھتاؤندا رہے۔ بہت ساریاں پریاں دا جیون ایہو جہے مرداں نال رہن صدقہ نرک بن چکا سی۔ اجہیاں پریاں دے گھراں وچوں مرداں دے چیکن کوکن دیاں آوازاں اکثر سنائی دندیاں سن۔

"تیرا چھوہن نوں من کردے؟ چھوہ لے پر اپنے آپ تے قابو رکھیں"، پری نے ازاجت دے دتی۔

پری نے اٹھ کے کمرے دا گیڑا کڈھیا تاں کہ امبر اسنوں چنگی طرحاں دیکھ سکے۔ اوہ باتھروم وچ چلی گئی۔

بیڈّ اپر لیٹدیاں پری نے کہا، "جیکر توں میرے نال رہن دا فیصلہ کیتا تاں توں واپس نہیں جاسکینگا۔"

امبر نوں چھویں اسمان دی پری یاد آئی۔ 'ایہہ ساریاں اکو جہیاں ہی ہندیاں نے'، اسنے سوچیا۔

"پر جویں توں مینوں لے آئی۔ ایویں میں وی تاں اپنے بچیاں کول جا کے مل سکداں تے پھر واپس آسکدا"، امبر نے عذر کیتا۔

"نہیں بالکل نہیں۔ ایہی اک نیم ہے۔ توں اس سنسار نال پھر کوئی ناطہ نہیں رکھ سکیگا۔ تینوں پری دیش دے آنند لین لئی اس سنسار نالوں ٹٹن دی پیڑ جھلنی پویگی۔ بہت طاقتور مرد ہی ایہہ پیڑ جھلّ سکدے نے۔ جہڑے ایہہ سمجھ سکدے نے کہ پچھے والیاں نے اپنے آپ نوں اخیر سنبھال ہی لینا ہندا۔ میں بہت کجھ جاندی ہاں پر میری وی اک سیما ہے۔ میں نہیں جاندی کہ توں اوہ پیڑ جھلّ سکینگا کہ نہیں۔ ایہہ توں دیکھنا ہے۔ جیکر تینوں ایہہ منظور نہیں تاں میں تینوں واپس تیری دنیاں وچ چھڈّ آوانگی۔"

امبر تے ستویں اسمان دی پری نے سارا دن آنند مانیا سی۔ اس گھر وچ کوئی نہیں آیا سی۔ اک چھوٹے جہے پنڈ دے آکار دے اسمان وچ لٹکدے اس گریہہ دے ٹکڑے تے گنتی دے گھر سن۔ اس گریہہ تے اینے درخت سن کہ انج جاپدا سی جویں جنگل وچ رہن لئی کجھ گھر اسارے گئے ہون۔ پری شام دا اک وشیش کھانا لین گئی ہوئی سی۔ امبر بالکونی وچ کھڑھا سی۔ پری دیش وچ ایہہ سینکڑے پنڈاں دی گلیکسی سی۔ کوئی پنڈ اک دوسرے نال جڑیا ہویا نہیں سی پر سارے اک دوجے توں پنجاں دساں منٹاں دی دوری توں ودھ نہیں سن۔ پری دا اڈن کھٹولا اڈدا وی بہت تیز سی۔ اسمان وچ جگدیاں بتیاں والے کنے ہی اڈن کھٹولے ادھر ادھر جا رہے سن۔ اک اڈن کھٹولا پری دے مکان دے اپر اتریا۔ امبر سمجھ گیا، پری آ گئی سی۔

کھانا پروسدیاں پری نے کہا، "اسیں زیادہ تر کھانے کچے کھاندے ہاں۔ ساڈیاں رسوئیاں وچ بہت تھوڑھا کجھ پکایا جاندے۔ تسیں اینا پکاؤندے ہو کہ کھانے دے تتاں دا نعش مار دندے ہو، خاصکر تہاڈے بھارت وچ۔"

"پر ساڈے پڑھے لکھے لوک ایہناں گلاں داخیال رکھن لگے نے، میں بہت چیزاں کچیاں خاناں سانوں کجھ چیزاں اس لئی وی پکاؤ نیاں پیندیاں نے کیونکے ساڈے پیسٹیسائیڈ کافی ورتی جاندی اے"، امبر نے کیہا۔

"تاں ہی تاں تہاڈی چون کیتی گئی سی پر امبر مینوں لگدا توں واپس جانا چاہندے۔تینوں بچیاں دی یاد آرہی اے"، اوہ مسکرار ہی سی پر مسکراہٹ وچ چھپی ہوئی پیڑ اپنی چھپی ہوئی وی نہیں سی۔

"اس گلّ دے باوجود کہ میں جو آنند تیرے نال لیا اسدی کدے کلپنا وی نہیں کیتی سی۔ پھر وی میں جانا چاہنداں۔ تہاڈا ایہہ پری دیش اینا خوبصورت ہے، میری سوچ توں وی باہر ہے، پر میں ویاہ پربندھ وچ دوبارہ داخل نہیں ہووانگا۔ ہاں میں اپنے بچیاں پرتی اپنی ذمہ واری نبھاوانگا۔ کسے اک عورت تک سیمت ہو کے نہیں رہانگا۔ نہ ہی کسے عورت نوں اپنے تک سیمت کراں گا"، امبر نے سویکار کیتا۔ سپشٹ بولن دی آزادی پری نوں ملن توں پہلاں ہی اسنے اپنے آپ نوں دتی ہوئی سی۔

"اج دی رات آرام کرو امبر، کل آپاں سفر تے نکل پوانگے، پرسوں آپاں تہاڈی دنیاں وچ ہووانگے،" پری نے کھانا میز تے سجا دتا سی۔

"پر میرے جان توں بعد تسیں اکلے رہِ جاوونگے؟" جنا کو امبر پری نال جڑیا ہویا سی عنہ کو دکھ اسدے چہرے تے دکھائی دے رہا سی۔ کاش! پری کرنجیت نال رہِ سکدی ہندی۔ اس اندر لے جگیر و بندے نے سوچیا۔اوہ کرنجیت نوں راضی کر سکدا سی۔پری دھرت لوک اپر نہیں رہِ سکدی سی۔

"میں تہانوں ملن توں پہلاں وی اکلی ساں"، پری نے کیہا۔

کھانا کھان توں بعد سویرے نکلن بارے گلّ کر کے اوہ پے گئے۔ امبر جلدی سوں گیا۔ پری بالکونی وچ کھڑی ستے امبر نوں دیکھدی رہی۔ اندر آکے اسنے بالکونی دا دروازہ بند کیتا۔ اپنا گاؤن اتار دیاں اوہ بیڈّ تے لیٹ گئی۔ اسنے امبر دا پاسہ بدلکے پٹھّ اپنے پاسے کر لئی۔ اس طرحاں اوہ امبر نال لپٹکے سوں سکدی سی۔ اپنا کمبل اپر لیندیاں اسنے اپنے آپ نوں امبر نال پوری طرحاں جوڑ لیا۔ اسدی ٹھوڈی امبر دے موڈھے اپر سی۔ اسدی چھاتی امبر دی پٹھّ نال چپکی ہوئی سی۔ اسدیاں لتاں امبر دیاں لتاں نال جڑیاں ہوئیاں سن۔

22

آرنبھ

روٹی کھاندیاں زویادے بلھ دے باہر سبزی لگّ گئی۔ اسدا ہتھ صاف کرن لئی اٹھیا۔

"اوں اوں میں صاف کراں گا،" امبر دی آواز آئی۔ اوہ اسدے بلھاں نوں اپنے بلھاں وچ لے کے صاف کرن لگا۔

زویا تربھک گئی۔ کمرے وچ اس توں سوا کوئی نہیں سی۔ امبر تاں چلا گیا سی۔ اوہ کنے ہی دن توں ملنا بند کر چکے سن۔ زویا امبر دے وبھاگ توں بہت دور ہو کے لنگھدی سی۔ کجھ دناں تکّ سیشن پورا ہو جاویگا، اوہ یونیورسٹی والی کلاس چھڈّ دیویگی۔ اوہ یونیورسٹی جانا بند کر دیویگی۔ اوہ امبر نال سخت ناراض سی۔ اسنوں امبر نال گلہ سی کہ اسنے اسنوں غلطیاں کرن دا ادھیکار نہیں دتا سی۔

اسنے اپنے بلھ اپنے ہتھ نال صاف کیتے۔

دفتر جان لئی کار وچ بیٹھیاں اسنوں ویہڑے وچ دیوار دے نال نال چٹے پھلّ دکھائی دتے۔ اوہ کار وچوں تھلے اتری۔ اسنے چٹے پھلّ توڑ کے اپنی بکّ بھر لئی۔ پھلاں نوں رومال وچ اکٹھا کر دیاں اسنے رومال اپنے برابر والی سیٹ تے رکھ دتا۔

اسدی کار گھروں باہر نکلے اسدے ہوٹل ولّ چل پئی۔ اس کول امبر دیاں بہت ساریاں یاداں سن۔ پاگل اینا پیار کردا سی کہ کدے ڈانٹدا ہی نہیں سی۔

امبر نوں ملن توں پہلاں اس کول کجھ وی نہیں سی۔

ہن اس کول اک امبر سی۔

اوہ چاہ کے وی اس امبر نوں اپنے توں دور نہیں کر سکدی سی۔ پہلاں پہل اسنے امبر نوں نفرت کرن دا یتن کیتا۔ اسنوں بھلن دا یتن کیتا۔ اسنوں توڑ کے سٹّ دینا چاہیا۔ ایہہ سارا کجھ ہی اسنوں اسمبھو جاپیا۔ نہیں اوہ کدے وی شرمندی نہیں ہووےگی۔

'میں اس طرحاں کیوں کراں؟' اسنے سوچیا۔ اسنے جس شخص نوں پیار کیتا سی اوہ ہن اسدیاں یاداں دا حصہ سی۔ اوہ جانا چاہندا سی تے زویا نے اسنوں جان دتا سی۔

اسدی کار یونیورسٹی دے پچھے والا پل پار کر رہی سی۔ اوہ باگے باہو والی پہاڑی دی چڑھائی چڑھ رہی سی۔ اسنے اپنی کار ہر کی پوڑی ولّ موڑ لئی۔ پارکنگ وچ کار کھڑی کر کے اوہ تھلے اتری۔ ٹرین دی کوک توں تربھک کے اسنے سرنگ ولّ دیکھیا۔ انجن ہولی ہولی جموں ولّ جا رہا سی۔ جموں ریلوے سٹیشن تے اسنے تھوڑھی دیر رک کے پھیر چل پینا سی تے اسنے کنیاں ہی ہور دور دراڈیاں تھاواں دے دیدار کرنے سن۔

کجھ پل اوہ ٹرین نوں دیکھدی رہی۔ پھر اسنے طاقی کھولھ کے پھلاں نوں اپنے ہتھاں وچ چکیا۔ مندر کولوں اگے لنگھکے اوہ توی کنارے سیمنٹ دے چبوترے تے بیٹھ گئی۔

"ایہو زندگی ہے،" اوہ بڑبڑائی۔

اسدے چہرے تے ہلکی مسکراہٹ سی۔ اس مسکراہٹ وچ اداسی دا رلا سی۔ اسنے زندگی دے مٹھے گھٹّ پیتے سن۔ اسنوں زندگی دا کوڑا گھٹّ پینا پے رہا سی۔ اوہ پی رہی سی۔ اسنے تھوڑھا اودھ مسکرا کے ہتھاں وچلے پھلاں ولّ دیکھیا۔ اسنے تھوڑھا جیہا جھکدیاں پھلاں نوں پانی وچ وہ دتا۔ اسدا سجا ہتھ پھلاں نوں ودائگی دین لئی ہلیا۔ اوہ ادوں تک، پھلاں نوں جاندیاں دیکھدی رہی جدوں تک، اوہ اکھوں اوجھل نہیں ہو گئے۔ واپس ہوٹل ولّ آؤندیاں اوہ اپنی زندگی دے بھوکھ بارے سوچ رہی سی۔ اوہ اپنا ہوٹل جلدی شروع کریگی۔ اس کول بہت کم سن۔ کار پارکنگ وچ لگا کے اوہ ہوٹل دی رسیپشن ولّ ترپئی۔ اسدے برابر والے لائن دی کناری نال چٹے پھلاں دی پال سی..

